

T.C.
KIRKLARELİ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANABİLİM DALI
YÜKSEK LİSANS TEZİ

SABAHATTİN ALİ'NİN “DEĞİRMEN” ADLI HİKÂYE
KİTABI
SÖZ VARLIĞI-İNCELEME, SÖZLÜK

Tuğçe Aydemir

TEZ DANIŞMANI

Doç. Dr. YAKUP YILMAZ

Aralık 2020

Tez içindeki bütün bilgilerin etik davranış ve akademik kurallar çerçevesinde bizzat elde edilerek sunulduğunu, ayrıca tez yazım kurallarına uygun olarak hazırlanan bu çalışmada özgün olmayan tüm kaynaklara eksiksiz atıf yapıldığını, aksinin ortaya çıkması durumunda her türlü yasal sonucu kabul ettiğimi beyan ediyorum.

Tuğçe AYDEMİR

10.12.2020

ÖZ

SABAHATTİN ALİ’NİN DEĞİRMEN ADLI HİKAYE KİTABININ SÖZ VARLIĞI İNCELEME-SÖZLÜK

AYDEMİR, Tuğçe

Yüksek Lisans, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı

Tez Danışmanı: Doç. Dr. Yakup YILMAZ

2020

Bir dilin söz varlığı ses, biçim, söz dizimi ve anlam değişiklikleri ile o dilin tarihini ve kültürünü yansıtan bir unsurdur. Bu çalışmada, Türk edebiyatının Cumhuriyet Dönemi toplumcu-gerçekçi yazar ve şairlerinden biri olan Sabahattin Ali’nin 16 hikayeden oluşan “Değirmen” adlı hikaye kitabının söz varlığı, Sabahattin Ali’nin hayatı, sanatı ve genel hikayeciliği kapsamında ortaya konulmuştur. Öncelikle bu alanda yapılmış akademik çalışmalar ve eserler incelenmiştir. Söz varlığı üzerine pek çok farklı görüş olduğu düşünülerek eserde *sözcük* ve *söz varlığı* terimleri hakkında tanım ve değerlendirmeler sunulup, genel bir sınıflandırmadan yararlanılmıştır. Bu sınıflandırma bünyesinde kitaptaki deyimler, atasözleri, ikilemeler, yerel söyleyişler, terimler, argo kullanımlar, alıntı sözcükler gibi söz varlığı unsurları tespit edilmiş, eserin gramatikal dizini verildikten sonra varılan bulgu ve öneriler ortaya konulmuştur. Sabahattin Ali’nin kalemi ve Türkçenin zengin anlatım gücü ile ifade bulan bu hikayelerde Günümüz Türkçesine yakın olmakla birlikte kısmen kullanım sıklığı azalmış veya günümüzde kullanılmayan sözcüklere ve anlam değişmelerine rastlanmıştır. Bu çalışmayla birlikte Türkçenin söz varlığı sahasına katkıda bulunmak amaçlanmıştır.

Anahtar Kelimeler: Sabahattin Ali, Değirmen, Söz varlığı

ABSTRACT

THE VOCABULARY OF SABAHATTİN ALİ'S STORYBOOK TİTLED
“DEĞİRMEN”

REVIEW- DICTIONARY

AYDEMİR, Tuğçe

Master's Thesis, Turkish Language and Literature Department

Kırklareli University, Institute of Social Sciences

Thesis Advisor: Assoc. Dr. Yakup YILMAZ

2020

The Vocabulary of a language is an element that reflects the history and culture of that language with, voice, morph, syntax and semantic change. In this study, the vocabulary of Sabahattin Ali, one of the socialist-realistic writers and poets of the Republican Period, The storybook *Değirmen* consisting of 16 stories of was presented within the context Sabahattin Ali's life, art and general storytelling. First of all, academic studies and works in this field are examined. Since there are many different views on the vocabulary, definitions and evaluations about the terms " word " and " vocabulary " are presented and a general classification is used. On the basis of this classification, elements of vocabulary such as idioms, proverbs, reduplications, local sayings, terms, slang uses, and loanwords were identified, and the findings and suggestions reached after the gramatical index of the work were revealed. In Sabahattin Ali's pen and the rich expression power of Turkish expresses these stories, there are words and semantic changes that are close to today's Turkish but their usage frequency has decreased or not used today. With this study, It is aimed to improve the vocabulary of Turkish.

Keywords: Vocabulary, *Değirmen*, Sabahattin Ali

ÖNSÖZ

Dil, tarih öncesinden bu yana insanların çeşitli amaçları doğrultusunda kullandıkları bir iletişim kanalı olmasının yanında günümüze gelene kadar çeşitli vasıfları da beraberinde getirmiştir. Dil biliminin sözcük bilimi sahasında söz varlığı yani bir dilin sahip olduğu kelime hazinesi, söz dağarcığı yer alır. İşte bir dilin zenginliğini oluşturan, o dili etkili ve doğru kullanmayı sağlayan da o dilin kültürel ve tarihi kodlarını taşıyan sahip olunan söz varlığıdır.

Söz varlığının kapsamı çok geniş olmakla birlikte atasözleri, deyimler, ikilemeler, anlam değişimleri, argo kullanımlar hatta ifade şekillerini içerir. Bu unsurların zamanla kullanım sıklığı azalabilir, tamamıyla kullanımdan düşer veya farklı kullanımlara dönüşür. Bazen farklı dillerden etkileşim yoluyla yerine yeni kullanımlar gelir. Bu kullanımların yok olmadan veya değişmeden tespit edilip gelecek kuşaklara aktarılması o dilin o kültürün üretkenliğini yitirmemesi adına önemlidir. Bu da yazılı ürünlerin incelenmesini gerektirir.

Yazarlar içinde buldukları toplumun birer parçasıdır. Bir dilin sahip olduğu gibi yazar ve şairlerin de farklı görüş ve düşünceler ekseninde kendine has ifade biçimlerinden oluşan, sanatlarında özgün bir çerçeve oluşturan söz varlığından bahsedilebilir. Böylesine bir çalışmaya Türk dilinin zengin bir dil olduğunu gösterebilmek ve yazmış olduğu eserleriyle Türk dilini ve folklorunu her zaman zirvede tutmayı hedefleyen çok yönlü bir yazar, sanat ve fikir adamı Sabahattin Ali'nin bıraktığı bu nadide eserleri daha iyi anlayabilmek ve daha çok okutabilmek adına atılmış bir adım olması gayesiyle hareket edilmiştir.

Bu çalışmanın araştırma, hazırlama ve sunum safhalarında emeği geçen başta saygıdeğer Tez Danışmanım Doç. Dr. Yakup YILMAZ'a, yine yardımlarını esirgemeyen Türkiye Yazarlar Sendikası üyesi ve eski başkanlarından şair ve yazar sayın Mustafa KÖZ'e, engin birikimlerini azimle paylaşarak eğitim hayatımda iz bırakan bütün kıymetdâr öğretmenlerime, işbirlikli çalışmalarından ve dostluklarından dolayı Yüksek Lisans dönem arkadaşlarıma ve her türlü maddi ve manevi desteği esirgemeyen sevgili aileme teşekkürlerimi sunarım.

Tuğçe AYDEMİR

İÇİNDEKİLER

BEYAN	iii
ÖZ	v
ABSTRACT	vi
ÖNSÖZ	vii
İÇİNDEKİLER	ix
KISALTMALAR LİSTESİ	xii
GİRİŞ	1

1. BÖLÜM

SABAHATTİN ALİ VE ESERLERİ	3
1.1. Sabahattin Ali	3
1.1.1. Hayatı	3
1.1.2. Edebi Kişiliği Çevresinde Eserleri	5
1.2. Değirmen, Diğer Hikâyeleri ve Hikâyeciliği	9
1.3. Sabahattin Ali'nin Eserleri Üzerine Dil İncelemeleri	12

2. BÖLÜM

SÖZ VARLIĞI	15
2.1. Kökenine Göre Sözcükler	16
2.1.1. Yerli Sözcükler.....	16
2.1.2. Alıntı Sözcükler	17
2.2. Kullanım Sıklığına Göre sözcükler.....	18
2.2.1. Düşük Sıklıkta Olan Sözcükler	18
2.2.2. Orta Sıklıkta Olan Sözcükler	18
2.2.3. Yüksek Sıklıkta Olan Sözcükler	18
2.3. Yapısına Göre Sözcükler	19
2.3.1. Kök Sözcükler	19
2.3.2. Türemiş Sözcükler	19
2.3.3. Birleşik Sözcükler	20
2.3.4. Yansıma Sözcükler.....	20
2.4. Sınıfına ve Türüne Göre Sözcükler	20
2.4.1. İsim Sınıfı Sözcükler.....	20
2.4.2. Fiil Sınıfı Sözcükler	22

2.4.3. Edat Sınıfı Sözcükler.....	23
2.5. Anlam Türlerine Göre Sözcükler.....	24
2.5.1. Düz ve Yan Anlamlılık	24
2.6. İşlevine Göre Sözcükler.....	26
2.6.1. Esas Söz Varlığı	26
2.6.2. Terimler.....	26
2.6.3. Deyimler.....	28
2.6.4. Atasözleri	62
2.6.5. İlişki Sözcükleri	63
2.6.6. İkilemeler	64
2.6.7. Doldurma Sözcükler	84

3. BÖLÜM

DİZİN	91
3.1. Gramatikal Dizin.....	91
A.....	91
B.....	105
C.....	124
Ç.....	127
D.....	136
E.....	153
F.....	161
G.....	164
H.....	178
I.....	190
İ.....	191
J.....	200
K.....	200
L.....	228
M.....	230
N.....	242
O.....	246
Ö.....	252
P.....	254
R.....	258

S.....	260
Ş.....	281
T.....	285
U.....	296
Ü.....	300
V.....	301
Y.....	306
Z.....	320
3.2. Kişi Adları Dizini.....	325
3.3. Yer Adları Dizini.....	330
SONUÇ.....	333
KAYNAKÇA.....	337

KISALTMALAR LİSTESİ

<i>Alm.</i>	Almanca	<i>İtal.</i>	İtalyanca
<i>Ar.</i>	Arapça	<i>Lat.</i>	Latince
<i>bağ.</i>	Bağlaç	<i>Mac.</i>	Macarca
<i>birl. f.</i>	Birleşik fiil	<i>Mat.</i>	Matematik terimi
<i>birl. i.</i>	Birleşik isim	<i>mec.</i>	Mecaz
<i>Bulg.</i>	Bulgarca	<i>Moğ.</i>	Moğolca
<i>Çin.</i>	Çince	<i>Osm. tam.</i>	Osmanlıca tamlama
<i>çoğ.</i>	Çoğul eki	<i>öz. i.</i>	Özel isim
<i>Deniz.</i>	Denizcilik terimi	<i>Rus.</i>	Rusça
<i>Dey.</i>	Deyim	<i>sf.</i>	Sıfat
<i>E. T.</i>	Eski Türkçe	<i>Soğd.</i>	Soğdca
<i>ed.</i>	Edat	<i>T.</i>	Türkçe
<i>Erm.</i>	Ermenice	<i>ünl.</i>	Ünlem
<i>f.</i>	Fiil	<i>vb.</i>	ve benzeri
<i>Far.</i>	Farsça	<i>vs.</i>	vesaire
<i>Fr.</i>	Fransızca	<i>yar. f.</i>	Yardımcı fiil
<i>Geo.</i>	Geometri terimi	<i>Yun.</i>	Yunanca
<i>Hint.</i>	Hintçe	<i>z.</i>	Zamir
<i>i.</i>	İsim	<i>zf.</i>	Zarf
<i>İsp.</i>	İspanyolca		

GİRİŞ

Bu çalışmada, Türk edebiyatının Cumhuriyet Dönemi toplumcu-gerçekçi yazar ve şairlerinden biri olan Sabahattin Ali'nin 16 hikayeden oluşan *Değirmen* adlı hikaye kitabının söz varlığını incelemek hedeflenmiştir.

Söz varlığının planında yapılan tasnif Doğan Aksan'ın *Türkçenin Sözvarlığı* adlı kitabına dayanmakta olup çalışmamızın kapsamı buradan hareketle oluşturulmuştur. *Giriş*, *Birinci Bölüm(Sabahattin Ali ve Eserleri)*, *İkinci Bölüm(Söz varlığı)*, *Üçüncü Bölüm(Dizin)*, *Sonuç* ve *Kaynakça* olmak üzere altı bölümden oluşan çalışmamızın *Birinci Bölümü* Sabahattin Ali'nin hayatı, edebi kişiliği, eserleri, *Değirmen* başta olmak üzere hikayeleri ve hikayeciliği hakkında bilgi içerir. Ayrıca daha önce Sabahattin Ali'nin eserleri üzerinde yapılmış dilbilim sahasından bazı örnek çalışmalar da bu bölümde sunulmuştur. *İkinci Bölümde* söz varlığı ve kapsamı tanımlamalarla açıklanıp, eserin söz varlığı farklı gruplarda incelemeye geçilmiştir. Sözcüklerin sınıf ve türleri bakımından söz varlığını oluşturan unsurlardan İsim, Fiil ve Edat sınıfları verilirken fiilimsiler sınıflandırmaya dahil edilmemiş ve gramatikal dizinde madde başı olarak verilmemiştir. *Üçüncü Bölümde* eserin dizin çalışmaları verilmiştir. *Gramatikal Dizinde* madde başlarını açıklarken kelimelerin kökeni Türkçe ve Eski Türkçe ise bu belirtilmemiş, yabancı sözcüklerin hangi dile ait olduğu etimolojik künyesiyle birlikte verilmiştir. Madde başlarının tanımları verilirken kelimenin ilk olarak gerçek anlamı veya yaygın anlamı daha sonra kitapta kullanıldığı söz grupları içinde taşıdığı anlamlar sıralanmıştır. Ayrıca eserde geçen kişi ve yer adları da ayrı bir dizinle listelenmiştir. *Sonuç* olarak çalışmadaki çıkarımlar özetlenerek, başvuru ve incelenen kaynaklar *Kaynakça* kısmı ile verilmiştir.

Çalışmanın Dizin bölümü hazırlanırken öncelikle kitabın ilk basımından yola çıkılmıştır. Söz varlığı incelemesi ise eserin Yapı Kredi Yayınları tarafından 2018 yılındaki 33. basımı ile yapılmıştır. İlk basımındaki matbaa hataları, yazım yanlışları, ses değişikliği, ses türemesi ve ses düşmesine uğramış sözcüklere ve yerel söyleyişlere çok gerekli görüldüğü takdirde

sözcüklerin orjinalliğini bozmayacak şekilde Kubbealtı Lûgatı ve TDK sözlükleri esas alınarak diğere yerli ve yabancı sözlüklerden de faydalanılarak düzeltme, tanımlama yapılmıştır. Ayrıca çalışma da destek alınan gramatikal dizin programı *Cibakaya* kullanımını açısından da bu düzeltmelerin yapılmasına başvurulmuştur.

1. BÖLÜM

SABAHATTİN ALİ VE ESERLERİ

1.1. Sabahattin Ali

1.1.1. Hayatı

Sabahattin Ali, 25 Şubat 1907'de babasının görevde bulunduğu, o sırada Bulgaristan'ın Gümülcine sancağına bağlı Eğridere -şimdiki adı *Ardino*- ilçesinde doğdu. Babası piyade yüzbaşı Cihangirli Ali Selahattin Bey, annesi Hüsniye Hanım'dır. Soyu baba tarafından Trabzon'un Of ilçesine, anne tarafından Bulgaristan'ın Lofça iline dayanmaktadır. Selahattin Bey, Birinci Dünya Savaşı sebebiyle Çanakkale'de görevlendirilir. Daha sonra ailesini de yanına aldırır. Böylece Sabahattin Ali Üsküdar'da ilk öğrenime başladığı Füyüzat-ı Osmaniye'den Çanakkale İbtidai Mektebi'ne gelir. Sabahattin Ali'nin çocukluk dönemi savaş yıllarının güç koşulları içinde geçer. Savaştan sonra İzmir'e oradan Edremit'e yerleşirler. Okuma yazmaya düşkün olan ve babasından da teşvik gören Sabahattin Ali, Edremit İbtidai Mektebi'ni bitirir ve Balıkesir Muallim Mektebi'ne yazılır. İlk kalem denemelerini okulda çıkarttıkları gazetede şiir ve öyküler yazarak yapar. Darulmuallimat'taki tiyatro oyununa gittiği için okuldan atılma tehlikesi yaşar. 1926 yılında İstanbul Muallim Mektebi'ne naklini aldırır. Öğretmeni Ali Canib'in desteğiyle dergilerde şiir ve öyküler yazıp yayımlar. 1927'de okulu bitince Ankara'ya dayısının yanına gelir. Bu arada Yozgat Merkez Cumhuriyet Mektebi'ne öğretmen olarak atanır. Burada samimi ve dostane tavırları ile tanınır ve sevilir. Ancak Yozgat'ın küçük bir yer oluşu onu içine ve yazılarına kapatır. O dönemde yabancı dil öğretmeni açığını gidermek için öğretmen okulu mezunları yurt dışına gönderilmektedir. Böylece sınava girer ve Almanya'ya gitmeye hak kazanır. Orada Batı edebiyatını yakından tanır, Almanca öğrenir, fakat Almanları ve Almanya'yı sevemez. Dört yıl kalmak için gittiği Almanya'dan iki yılı bitirmeden döner. Ülkesine döndükten sonra Aydın Orta Okulu Almanca öğretmenliğine atanır ve bundan sonra çeşitli yerlerde öğretmenlik görevinde bulunur. Yurt dışından döndükten sonra daha çok Sol çizgili yazılar yazmaya başlar. Böylece Nazım Hikmet ve Aziz Nesin'le yakınlaşır ve birlikte çalışmalar yürütür.

Komünizm propagandası yaptığı suçlamasıyla kısa süreli yargılanmalar geçirir ve hapis yatar. 1933'te Sinop Hapishanesine gönderilir, 10 ay 7 gün sonra Cumhuriyet affından yararlanarak serbest kalır. 1934'te Ankara'da Milli Eğitim Bakanlığı'na bağlı Neşriyat dairesine atanan Sabahattin Ali, ek olarak Almanca dersleri de vermektedir. 1935'te Aliye Hanım'la evlenir. 1937 yılında çok sevdiği kızı Filiz dünyaya gelir. Evlilik hayatının mutluluğu onu bir nebze huzura kavuşturmuş gibidir. Ancak İkinci Dünya Savaşı nedeniyle 1939 yılında Eskişehir'de vatani görevini yerine getirmek için ailesinden bir süre ayrı kalır. Askerlikten sonra Ankara Musiki Muallim Mektebi'ne Türkçe öğretmeni olarak atanır. Aynı yıl Devlet Konservatuarına geçen Sabahattin Ali, burada Carl Ebert'in asistanlığını da yapar. İlerleyen yıllarda Tercüme Bürosu ve Türk Dil Kurumu'nda da görev alır. Çalışmaları ve yazın hayatına kaldığı yerden devam eder. Bu arada Sabahattin Ali ciddi anlamda Sağ kesimin dikkatini çeker duruma gelmiştir. Başta Nihal Atsız tarafından hedef alınır ve vatan hainliğiyle suçlanır. Ardından çıkan Tan olaylarında Sabahattin Ali'nin de kurucu ortağı olduğu Yeni Dünya gazetesinin matbaası çalışamaz duruma getirilir. Bu koşullarda Sabahattin Ali, eleştirel ve sert bir tutum içerisine girer. Bu durum Sırça Köşk'teki öykülerine, Marko Paşa ve onun devamı niteliğindeki Merhum Paşa, Malum Paşa ve Ali Baba dergilerindeki yazılarına yansır. Kendi yazmadığı halde, derginin sorumlusu olması nedeniyle hakkında defalarca hakaret davaları açılır ve defalarca tutuklamalar, cezalandırmalar geçirir. Sabahattin Ali'nin İstanbul'da geçen matbaacılık ve yazarlık devri, cezalar, çalkantılar içinde sürer. Maddi imkansızlıklar ve dışlanmalar nedeniyle yazın hayatını sürdüremez duruma gelir ve yurt dışına çıkmak ister. Pasaport verilmediği için bu gerçekleşemez. 1948 yılında kaçak yollardan bir nakliye şebekesi vasıtasıyla Kırklareli'nin Bulgaristan sınırında bulunan Sazara köyü civarında yurtdışına geçmeye çalışırken fail-i meçhul bir ölümle karşı karşıya kalır. Sabahattin Ali'nin katli tarihimizde hâlen aydınlatılmaya ihtiyaç duymaktadır (Laslo-Özkırımlı, 1979).

1.1.2. Edebi Kişiliği Çevresinde Eserleri

Edebi hayatına şiirle başlayan Sabahattin Ali, daha sonra roman ve hikâyeye yönelmiştir. Aynı zamanda gazete ve dergiler vasıtasıyla sanatını icra etmiştir. Eserleri konularını Anadolu halkının yaşamından ve tarihinden, aydın-köylü çatışmasından, şehir hayatının içe dönüklüğü, toplumsal eşitsizlik, siyasi baskılar; aşk, sevgi, doğa, özgürlük gibi romantik temalardan almıştır. Sabahattin Ali, öğretici kimliğini eserlerinede yansıtmış, toplumcu -gerçekçi yanını sanatının incelikleriyle sentezleyip okuyanda düşündüren ve duygularına dokunacak şekilde sorumluluk hissettirerek gözler önüne sermiştir. Eserlerinde sade bir dil ile ağız özelliklerini ustaca yansıtır. Atasözü, deyimler gibi kültürel söz varlığıyla anlatımlarını zenginleştirir. Halkı anlattığı eserlerinde halkın diline iner. Argo kullanımları en canlı diyaloglarla bizlere sunar. Ancak aydınlara yer verdiği eserlerde de bir o kadar entelektüel dil, tarih ve edebiyat anlatımına sahiptir.

Şiirleri

Sabahattin Ali'nin şiirleri sağlığında *Dağlar ve Rüzgar* adıyla 1934 yılında yayımlanmıştır. Daha sonraları yeni baskıları yapılmış ve genişletilmiştir. Ölümünden sonra terekesinden çıkan şiirleri ile birlikte 76 civarında şiiri mevcuttur. Şiirleri halk şiiri etkisindedir. *Sokakta Kalan Adam* 'ı ölçüsüz, *Gazel Naziresi*, *Terkib-i Bend Risalesi* ve *Mesnevi* başlıklı şiirlerini aruz ölçüsü, geri kalan 72 şiiri ise hece ölçüsüyle ve genellikle dörtlükler halinde sade yalın bir dille kaleme almıştır. Şiirleri günümüzde bile çok sevilen şiirler arasında kalmayı başarmıştır ve bu başarıdandır ki şiirleri bestelenerek dillerde dolaşmaya devam etmektedir (Güngör, 2019).

Romanları

Sabahattin Ali'nin İlk romanı *Kuyucaklı Yusuf*, değişik gazete ve dergilerde tefrika edildikten sonra 1937'de kitap olarak basılmıştır. Aşk ve Evlilik temasının ardında bir Anadolu kasabasındaki sosyal ve ekonomik ilişkilerin anlatıldığı bir romandır. *İçimizdeki Şeytan*, Ulus gazetesinde 87 bölüm olarak tefrika edilmiş 1940'ta kitap olarak yayımlanmıştır. Kitapta, birbiriyle tanışıp birlikte yaşamaya başlayan iki gencin nihayetinde

evlenmeye karar vermeleri fakat bu süreçte çevrelerinde gelişen olumsuzluklar ve ahlakça düşkün insanların varlığı ile bir evliliğin sürdürülemediği anlatılır. *Kürk Mantolu Madonna*, 1940'ta Hakikat gazetesindeki tefrikasından sonra 1943'te kitap haline getirilmiştir. Kitap, Sabahattin Ali' nin ikinci kez askere alındığı dönemde İstanbul' da asker çadırında yazılmaya başlanmıştır. Sabahattin Ali, romanını günü gününe yazıp göndermiştir. Sabahattin Ali'yi en çok uğraştıran romanıdır. Bunda, koşulların zor olması yanında gazete sahibi tarafından eserin tutmadığının söylenerek bazı müdahaleler yapılması da etkili olmuştur. Kitapta Yurtdışında başlayan platonik bir aşkın gerçek bir aşka dönüşmesi ve en sonunda kahramanın Anadolu topraklarına geri dönmek zorunda kalışı ve geleneksel çevreden sıyrılmayışıyla birlikte yarım kalması ve hazine bir hikayeye dönüşmesi anlatılır.

Sabahattin Ali'nin romanlarında ilk bakışta bireysel temaların ön plana çıktığı dikkat çeker. Bunların başında aşk gelir. Evlilik, aşktan sonra tüm romanlarında işlediği ikinci önemli temasıdır. Bunu çevre ve sosyal yaşamla uyumamama, iletişimsizlik ve bu durumdan kaynaklanan temalar izler. Uyumsuzluk içine giren kişiler içlerine kapanıp yalnızlığı seçerler. Bu seçim kişiyi karamsarlığa götürür. Kurtuluş, kaçışta ve doğaya sığınışta aranır. Evlilikte dikkati çeken nokta kadınların görüşlerine önem verilmemesidir. Toplum bu noktada kadına pek söz hakkı tanımamaktadır. İkili ilişkiler sunulurken arka planda köylü, işçi, esnaf, eşraf ve devlet organları arasındaki ilişkiler de canlı biçimde ortaya konulur. Bireysel temaların bir yön ve boyut kazanması bu ilişkiler çerçevesinde olur. Sosyal adaletsizlik, bürokrasinin işlemeyişi ve her alanda görülen yozlaşmalar birer tema olarak karşımıza çıkar. Aydın kesimi arasındaki yozlaşma , daha çok ahlaki biraz da siyasi açıdan ele alınır (Aydoğan, 2014).

Kürk Mantolu Madonna, *Madonna in a Fur Coat* adıyla Maureen Freely tarafından İngilizce'ye, *Die Madonna im Pelzmantel* Ute Birgi-Knellessen tarafından Almanca'ya, *La Madone au manteau de fourrure* adıyla Jean Descat tarafından Fransızca'ya, *Мадонна в меховом манти* adıyla Apollinaria Avrutina tarafından Rusça'ya, *Madona u krznenom*

kaputu adıyla Dunja Novosel tarafından Hırvatça'ya ve *Madonna* adıyla Hacer Hayri tarafından Arapça'ya, *Madona me Mantel Gezofi* adıyla Ahmed Qazimi tarafından Arnavutça'ya çevrilmiştir. *Kuyucaklı Yusuf*, *Yusuf* adıyla Ute Birgi-Knellessen tarafından Almanca'ya, *Jusufo Nga Kujuxhaku* adıyla Ahmed Qazimi tarafından Arnavutça'ya ve *Yusuf From Kuyucak* adıyla Abida Haneef tarafından Farsça'ya çevrilmiştir. *İçimizdeki Şeytan*, *Djallı Brenda Nesh* adıyla Fatmir Dibra tarafından Arnavutça'ya ve *The Evil Inside Us* adıyla Zoya Hristova tarafından Bulgarca'ya çevrilmiştir.

Hikâyeleri

Sabahattin Ali'nin Hikayelerine çalışmamızın 1.2. *Değirmen*, *Diğer Hikayeleri ve Hikayeciliği* bölümünde geniş yer verdiğimiz için burada yalnızca adlarını zikretmekle yetineceğiz.

Değirmen, 1935'te Remzi Kitabevi tarafından, *Kağrı*, 1936'da Yeni Kitapçı tarafından, *Ses*, 1937'de Yeni Kitapçı tarafından, *Yeni Dünya*, 1943'te Remzi Kitabevi tarafından, *Sırça Köşk*, 1947'de Remzi Kitabevi tarafından kitap olarak basımları yapılmıştır (Bezirci, 1974). Daha sonraki baskılarda *Kağrı* ve *Ses* kitapları bir arada basılmıştır. Ölümünden sonra, yayımlamadığı ve yarım kalan hikayeleri *Çakıcı'nın İlk Kurşunu* adı ile 2002 yılında Yapı Kredi Yayınları tarafından derlenmiştir. Böylece 64 civarında hikayesi mevcuttur.

Oyunları

Esirler, 1936 yılında Varlık'ta tefrika edilmiştir. 1966'da *Son Hikâyeler*'le birlikte yayımlanmıştır. Bir tablo üç perdeden oluşan oyun Çin-Türk mücadelesini konu alır. Burada ulusların özgürlüğü üzerinde durmuştur. İkinci Dünya Savaşının da yarattığı ulusçuluk zemininde devletlerin ulusları sömürgeleştirme çabaları yine bu yıllarda yoğun olarak gelişen folklor ve mitolojiye yönelik, bunun sonucunda oluşan derleme faaliyetleri, halk evlerinde yapılan tiyatro çalışmalarının etkisi böyle bir eser yazmasına sebebiyet vermiş olabilir.

Çevirileri

Sabahattin Ali çevirinin hayattaki rolünün farkındadır. Eserlerinde çevirmen karakterlere de bu çerçevede yer vermiştir. *Dekolman(1947)* adlı öyküsü en dikkat çekici örneklerinden biridir. Öykünün içeriği bir çevirmenin onun emeğini küçümseyen müşterilerinden intikam almasıdır. Sabahattin Ali'nin Max Kemmerich'ten çevirdiği *Tarihte Garip Vakalar*, 1936'da Ulus gazetesinde tefrika edilip, kitap olarak basılmıştır. *Antigone*, Sophokles'in ünlü trajedisidir. Sabahattin Ali tarafından 1941'de Almancadan tercüme edilerek Maarif Vekilliği tarafından yayımlanmıştır. Heinrich von Kleist'tan *San Domingo'da Nişanlanma*, Albert von Chamisso'dan *Peter Schlemihl'in Acayip Sergüzeşti* ve E.T.A. Hoffmann'dan *Duka ile Karısı* adlı hikâyelerin çevirilerini 1943'te *Üç Romantik Hikâye* başlığında toplamış ve Ankara Maarif Vekillliğince basımı yapılmıştır. *Fontamara* ile Ignazio Silone'nin 1933'te İsviçre'de Almanca yayımlanan romanının Türkçeye çevirisini 1943'te Akba Kitabevinden yapmıştır. *Gyges ve Yüzüğü*, Friedrich Christian Hebbel'in bir oyunudur. Sabahattin Ali'nin çevirisiyle 1943'te Maarif Vekâleti tarafından kitap olarak basılmıştır. *Minna von Barnhelm*, Gotthold Ephraim Lessing'den çevirdiği eser 1942'de Maarif Vekilliği tarafından basılmıştır. Puşkin'in *Yüzbaşının Kızı* adlı çeviri eserin Sabahattin Ali ve Erol Güneý'in ortak çalışması olarak 1944'te Ankara Maarif Vekilliği'nce yapıldığını söyleyebiliriz (Bezirci, 1974).

Mektup ve yazıları

Sabahattin Ali'nin ölümünden sonra terekesinden çıkan mektup ve belgeler kızı Filiz Ali'nin de destekleriyle derlenerek kitap haline getirilmiş ve okuyucularına sunulmuştur.

İki Gözüm Ayşe, Sabahattin Ali'nin özel mektuplarından oluşur. Ayşe Sıtkı İlhan ve Doğan Akın tarafından hazırlanan kitap Ataol Yayıncılık'tan 1991 yılında çıkarılmıştır.

Marka Paşa Yazıları ve Ötekiler, Sabahattin Ali'nin dergilerde yayımlanmış yazılarını muhteva eder. Hikmet Altınkaynak'ın derlemesiyle Cem Yayınevi'nden 1986 yılında çıkarılmıştır.

Canım Aliye, Ruhum Filiz, Sabahattin Ali'nin bir eş ve baba olarak yazmış olduğu mektuplardan oluşur. Sevgül Sönmez tarafından hazırlanıp 2013 yılında Yapı Kredi Yayınlarından çıkarılmıştır.

Hep Genç Kalacağım, Kitapta, Sabahattin Ali'nin ailesine, arkadaşlarına ve iş ortaklarına yazdığı mektuplarla, Sabahattin Ali'ye ailesi, Nazım Hikmet, Esat Adil Müstecaplıoğlu, Mehmet Ali Aybar, Mehmet Ali Cimcoz, Aziz Nesin, Melahat Togar, Ayşe Sıtkı İlhan, Nihal Atsız, Cemal Kutay, Samim Kocagöz başta olmak üzere arkadaşları ve öğrencileri tarafından gönderilen, Markopaşa ve Yeni Dünya'nın kuruluşunda yazılan mektuplar ve resmi yazışmalar bulunmaktadır. Bu mektuplar Sabahattin Ali'nin hayatına tanıklık etmekle birlikte Sabahattin Ali'nin edebi kimliğini yansıtan, dönemi aydınlatan bir belge niteliğini de taşır. Sevgül Sönmez tarafından hazırlanıp 2008 yılında Yapı Kredi Yayınlarından çıkarılmıştır.

Mahkemelerde, Yazarlığının yanı sıra siyasi kimliği de öne çıkan Sabahattin Ali, 1930'lu ve 1940'lı yıllarda Sol görüşlü olmanın bütün zorluklarını yaşadı. Siyasi ve edebi tartışmaları ile özel hayatına ışık tutacak birçok belgeyi içeriyor. Nezihe Seyhan ve Nüket Esen tarafından hazırlanıp 2004 yılında Yapı Kredi Yayınlarından çıkarılmıştır.

Bütün bunlara ek olarak Sabahattin Ali hakkında tanıkları ve yakın dostları tarafından çıkarılan anı, inceleme, eleştiri türünde kitaplar yanında son zamanlarda hakkında yapılan kitap, tez, makale, dergi, sempozyum gibi çalışmalarla gerek ülkemiz gerek yurtdışında akademik boyutta da hız kazanmıştır.

1.2. Değirmen, Diğer Hikâyeleri ve Hikâyeciliği

Değirmen Sabahattin Ali'nin ilk öykü kitabıdır. İlk hikaye, kitaba da adını veren *Değirmen* olup 1929 yılında yazılmış ve kitabın içerisindeki diğer hikâyeler gibi farklı mecralarda yayımlanmıştır. Bir önsöz ve Üç kısımdan oluşan kitabın içerisinde 16 hikaye bulunur. Bu 16 hikayenin *Değirmen* adı altında ilk basımı 1935 yılında İstanbul'da Remzi Kitaphanesi tarafından gerçekleştirilmiştir. Birinci kısmında *Değirmen, Kurtarılamayan Şaheser, Viyolonsel, Birdenbire Sönen Kandilin Hikâyesi, Kırlangıçlar;*

İkinci kısmında *Bir Delikanlının Hikâyesi*, *Bir Orman Hikayesi*, *Bir Gemici Hikayesi*, *Kazlar*, *Bir Firar*, *Kanal*, *Candarma Bekir*, *Sarhoş*; Üçüncü kısmında *Komik-i Şehir*, *Bir Cinayetin Sebebi*, *Bir Siyah Fanila İçin* adlı hikayeleri içerir. Ayrıca yazarın kitabın sonunda bir de şu şekilde notu vardır:

“ İkinci ve üçüncü kısımdaki *Bir Orman*, *Kazlar*, *Bir Firar*, *Candarma Bekir*, *Bir Siyah Fanila İçin*, *Komik-i Şehir* adlı hikâyelerin Osmanlı İmparatorluğu zamanındaki Anadolu’yu anlattığı okunduğu zaman anlaşılmakta ise de, bunu burada ayrıca tavrı lüzum gördüm.” (Değirmen,1935)

Değirmen başta olmak üzere kitaptaki hikayelerin çoğu köy hayatının bir tasviri gibidir. Birinci kısımdaki hikayeleri daha çok bir romantik bakış açısında destan, masal atmosferi taşır. *Değirmen* adlı öykü göçebe yaşayan Çingenerleri ve onların içinden Atmaca isimli bir delikanlının tek kollu bir genç kıza olan yeis dolu aşkını anlatır. Bu hikayeyi Maksim Gorki etkisinde yazdığı hissedilir. Zira bunu kendisinin de daha sonra ifade ettiği biliniyor. İkinci kısım daha ideolojik temelli, gerçeğe dönük ve insan ilişkilerini birebir yansıttığı hikayeleridir. *Kırlangıçlar* hikayesi fabl türünden bir hikayedir. Kırlangıçlar yoluyla insanların hayatlarına, günlük endişelerine değinir ve kendi yalnızlığını dile getirir. *Bir Gemici Hikâyesi* adlı öyküsüyle birlikte romantizmden toplumcu gerçekçiliğe geçer. Bu hikâyede genç bir tayfanın gemideki çalışma koşullarının ağırlığı ve hak arayışı konu edilir. *Bir Orman Hikâyesi* ile geçim kaynakları olan ormanları devlet tarafından gasp edilen köylülerin zorbalık karşısındaki mücadeleleri ifade edilir. *Bir Firar* ve *Kazlar* devletin, savunma birimlerinin, yargı mekanizmalarının çürümüşlüğünü, âdeta birer zorba gibi hareket ettiğini, sınıf ayrımının geldiği boyutu gözler önüne serer. *Kanal* da yoksulluğun geldiği noktayı, köylünün aile bağlarına kadar sızdığını hatta dostlukları nasıl düşmanlığa çevirdiğini görebiliriz. *Bir Delikanlının Hikayesi* ikinci kısımda diğer hikayelere göre ayırıcı izler taşır. Köy yaşantısının aksine şehirli kadın ve erkeğin ilişkilerini konu aldığı bir hikayedir. Burada kahramanlar iç dünyanın dışı vurumu ile tezahür eder. Toplumda kadına bakış açısı bir

erkeğin gözünden anlatılmıştır. Üçüncü kısım ise içerik bakımından ikinci kısma dahil edilebilir ve diğerlerinden ayırıcı noktası daha çok *Komik-i Şehir* bakımından yapı olarak tiyatral zemine uygun yazılmış olduğu söylenebilir. Zira Bu hikâyede karşılıklı diyalogların fazlalığı göze çarpar. *Komik-i Şehir* hikayenin baş kahramanları Rahmi ve sevgilisi Viktor'un bir tiyatro kumpanyası vasıtasıyla tanışmalarını, Viktor'un zorbaca kaçırılmasını, jandarma ve kaymakamın bu olay karşısında ahlaka yakışmayacak tavırlarını anlatan olaylar zinciridir. *Candarma Bekir* Yine bir Jandarmanın yedi köyün muhtarı önünde yaptığı zorbalığı farklı bir şekilde gözler önüne serer. *Bir Siyah Fanila İçin* adlı hikaye memuriyet hayatının üzerinden halkın boşvermişliğini, yozlaşmayı ve yükselme hırsının insanların temiz duygularını kirlettiği anlatılmak istenir.

Sabahattin Ali 1936'da *Kağrı*, 1937'de *Ses*, 1943'te *Yeni Dünya*, 1947'de *Sırça Köşk* adlı hikaye kitaplarını yayımlamıştır. Ölümünden sonra yayımlamadığı ve yarım kalan hikayeleri *Çakıcı'nın İlk Kurşunu* adı ile 2002 yılında Yapı Kredi Yayınları tarafından derlenmiştir. Böylece 64 civarında hikayesi mevcuttur.

Sabahattin Ali'nin hikayeleri dikkatleri sıklıkla dönemin karanlık yönlerine çeker ve insanların ve devletlerin payına bu örnek yaşantılardan görevler düşer. Sabahattin Ali bir misal suya taş atar gibi hikayelerini gözlerimizin önüne serer ve taşın etrafında oluşan dalgalar gibi sanatının ve duygu dünyasının incelikleriyle topluma yön vermeyi ve harekete geçirmeyi hedefler. Hikâyelerde sade bir dil ve şairane bir anlatım hakimdir. Hikayeler doğal çevre yönünden zengindir. Hikayelerin kahramanları kişiselden toplumsala, olaylar hayalden gerçeğe dönüşüm gösterir. Okumaya ve yazmaya düşkünlüğü ile bilinen Sabahattin Ali, Batı edebiyatını Almanya'da yakından tanıma şansı elde etmiş, Batılı yazar ve şairleri çokça okumuş ve bu çevrelerde bulunmuştur. Ancak onu derinden etkileyen dost ve fikirdaşı Nazım Hikmet gibi Rus yazarlar olmuştur. Hikayelerinin Türk edebiyatında Ömer Seyfettin ile öncülüğünü kazanan, Guy de Maupassant tarzına yakın olduğu söylenebilir. İki öyküsü *Kırlangıçlar* ve *Bahtiyar Köpek* hariç -bunlarda kahramanlar hayvanlardır- hikayelerinde kişi

kadrosunu öncelikle erkekler, bazen düşkün, bazen köylü, şehirli, kültürlü fakat arka palanda kalmış kadınlar, ezilmiş çocuklar, memur, işçiler ve işverenler, muhtar, jandarma, kaymakam, köylüler, imam, ağalar, yöneticiler oluşturur. Kahramanlar kısa tasvirlerle tanıtılır. Daha çok olaylar üzerinde durulur. Tasvirleri, tanıtmak kadar bir duygu ve düşünce oluşturmak için de kullanır. Bu kahramanlar kimi zaman Sabahattin Ali ve yakın çevresinden kimi zamanda okuduğu kitapların etkisiyle yaratılmıştır. Mekan çoğunlukla Anadolu köy ve kasabaları, yurt dışı ve İstanbul' dur. Afrika gibi uzak coğrafyalar ve deniz yolları görülebilir. Kapalı mekanlar içinde sık karşılaşılanlar genellikle ev, hapisane, kahve, dükkan, meyhane, gazino, otel, bürodur. Mekanı işlevsel olarak kullanan Sabahattin Ali, mekanla kişilerin psikolojileri arasındaki ilişkiyi gözetmiştir. Olaylar giriş-gelişme- sonuç zincirinde akar. Uzun zaman dilimleri kısa ifadelerle geçirilir. Zaman unsuru ön plana çıkmaz, konuya yardımcı bir işlevdedir (Korkmaz, 1997).

1.3. Sabahattin Ali'nin Eserleri Üzerine Dil İncelemeleri

ÇELİKTAŞ, T. (2004). *Sabahattin Ali' den seçme öykülerde eleştirel söylem biçembilim çalışması(Yüksek Lisans Tezi)*. Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.

DEMİR, E. (2019). *Sabahattin Ali'nin "İçimizdeki Şeytan" adlı romanındaki birleşik cümle türlerinin incelenmesi(Yüksek Lisans Tezi)*. Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.

GÖZAY, Ö. (2020). *Sabahattin Ali'nin Portakal adlı öyküsünde bağdaşıklığı sağlayan görünümeler(Yüksek Lisans Tezi)*. Çağ Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.

GÖZTEPE, A. (2019). *Sabahattin Ali'nin Değirmen adlı öykü kitabında kelime grupları(Yüksek Lisans Tezi)*. İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.

İNAN, S. (2020). *Sabahattin Ali'nin "Kürk Mantolu Madonna" adlı romanında deyimler ve imgeler(Yüksek Lisans Tezi)*. Kocaeli Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.

ÖZCAN, S. (2018). *Sabahattin Ali'nin "Kuyucaklı Yusuf" romanında sözvarlığı(Yüksek Lisans Tezi)*. Balıkesir Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.

ÖZDEMİREL, S. (2017). Sabahattin Ali'nin 'Kürk Mantolu Madonna' adlı romanındaki fiiller(Yüksek Lisans Tezi). Çankırı Karatekin Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.

ÖZEN, F. (2019). *Metindilbilimi açısından Sabahattin Ali'nin Kürk Mantolu Madonna adlı romanının incelenmesi(Yüksek Lisans Tezi)*. Karabük Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.

ÖZTÜRK, Ş. (2019). *Sabahattin Ali'nin romanlarında söz varlığı(Yüksek Lisans Tezi)*. Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.

KASIM, C. (2019). *Sabahattin Ali'nin "Beyaz Bir Gemi, Portakal, Katil Osman, Böbrek" adlı hikayelerinde kelime grupları(Yüksek Lisans Tezi)*. Siirt Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.

YILMAZ, R. (2019). *Sabahattin Ali'nin Kuyucaklı Yusuf romanındaki niteleme sıfatları(Yüksek Lisans Tezi)*. Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.

2. BÖLÜM

SÖZ VARLIĞI

Bir dilin söz varlığı sözcükler, terimler, yabancı dillerden alıntı ögeler, atasözü, deyimler, özdeyişler ve kalıp sözlerden oluşur. Bu söz varlığı da o dili konuşan ulusun maddi ve manevi kültürünü, dünya görüşünü, yaşam koşullarını ve deneyimlerini de yansıtır (Aksan, 2002, s. 13). Fransızca *vocabulaire*, İngilizcede *vocabulary*, Almancada *Wortschatz* ve *Wortbestand* terimleriyle anlatılan bu kavram Türkçede *kelime hazinesi*, *sözcük dağarcığı*, *sözcük gömüsü* gibi terimlerle karşılanmıştır.

Bir dilin kendi öğelerinden oluşan, kimi zaman yabancı öğelerin de girdiği temel söz varlığı, insanın organlarından ve vücut bölümlerinden başlayarak yiyecek içeceklerine, en sık kullandıkları araç- gereçlere, doğayla, tarımla ilgili konu ve olaylara, en sık gereksinme duydukları eylem ve sayı sistemine kadar uzanan bir kavramlar bütünüdür. Bunun yanı sıra, bilim, teknik, sanat ve zanaat alanlarının kavramları olan terimler, belli bir durumu, olayı, insanların tutum ve davranışlarını belirlemek üzere birden çok sözcükle anlatım bulan deyimlerden başka, bir ulusun bilgeliğini, yaşam deneyimlerini yansıtan ve kuşaktan kuşağa aktarılan atasözleri de aynı söz varlığı içindedir. İnsanların toplum yaşamlarında kullandıkları ilişki sözleri, dile büyük bir anlatım gücü kazandıran ikilemeler, insanların belli bir olay ya da durum karşısındaki duygu ve tepkilerini yansıtan küfürler, ortak dilde yer almayan, yerel söz değerleri de söz varlığının öğeleri arasındadır (Aksan, 2002, s. 14).

Aksan (1996, s. 7)'a göre söz varlığı, sadece bir dilde birtakım seslerin bir araya gelmesiyle kurulmuş simgeler, kodlar -ya da dilbilimindeki terimiyle göstergeler- olarak değil, aynı zamanda o dili konuşan toplumun kavramlar dünyası, maddi ve manevi kültürünün yansıtıcısı, dünya görüşünün bir kesiti olarak düşünülmelidir. Yeryüzündeki nesne ve kavramlar aynı olduğu halde adlandırılışları ve kapsamaları dilden dile değişebilir. Yalnız başka dillerde değil, aynı dilin değişik lehçe ve ağzlarında da farklı sözcükler, anlatım biçimleri, deyimler, atasözleri ve kalıp sözlerle karşılaşılır.

Doğan Aksan söz varlığının içermiş olduğu öğeleri *Türkçenin Sözcük Varlığı* adlı eserinde şu başlıklar altında sıralamıştır:

1. Temel Sözcükler
2. Yabancı Sözcükler
3. Deyimler
4. Atasözleri
5. İlişki Sözcükleri (Kalıp Sözcükler)
6. Kalıplaşmış Sözcükler
7. Terimler
8. Çeviri Sözcükler (Aksan, 2015, s. 34- 46)

Dil insanla birlikte var olmuş ve devam etmektedir. Bu nedenle söz varlığı yapısı gereği değişken bir unsurdur. Zamanla söz varlığı dildeki gereksinimlere göre çeşitlenir. Bir dilin söz varlığı, o dilin tarihine geniş ölçüde ışık tutmakta, yüzyıllar boyunca ortaya çıkan ses, biçim, sözdizimi ve anlam değişikliklerini yansıtmakta, hangi dillerin etkisiyle ne türden değişimlerin gerçekleştiğini göstermektedir. Bir dilin söz varlığı üzerine yapılacak olan kökenbilgisi incelemeleri ve anlambilim çalışmaları ile yazılı ve basılı kaynakların saptanıp ve taranması son derece önemlidir.

2.1. Kökenine Göre Sözcükler

2.1.1. Yerli Sözcükler

Bir dilin değişime ve etkileşime uğramasına rağmen tarihten günümüze söz varlığında yer alan kelimeleridir. Güçlü bir dil olan Türkçenin yerli söz varlığı oldukça zengindir. Gerek sözlü ve gerekse yazı dili ile bu yerli miras günümüze kadar korunarak gelmiştir. *yu-*, *gör-*, *saban*, *taşra* vs. olduğu gibi. İncelemiş olduğumuz eserin genelinde isim, fiil, ve edatlarda, kelime gruplarında, deyimlerde, ikilemelerde, ilişki sözlerinde yerli söz varlığını açık bir şekilde görebiliriz. *Gramatikal Dizin* de alıntı kelimeler halihazırda belirtildiği için Türkçe kökenli kelimeleri ayrıca belirtmeye gerek görülmemiştir.

2.1.2. Alıntı Sözcükler

Bir dil zaman içerisinde yenilenmeye ve gelişime ihtiyaç duyar. Toplumların siyasi, ekonomik ve kültürel sebeplerle birbirleriyle etkileşim içinde olması dillerin de etkileşimine sebebiyet verir. Böylece farklı dillerden sözcükler yanında fonemler (sesler), fonolojik kurallar, morfemler (dilın şekil unsurları), söz dizimi unsurları, semantik ilişkiler, söylem çeşitleri ve dahası alınabilir ve bunlar alıcı dile uyarlanarak o dilde değişimlere yol açar. İşte bu sözcükleri alıntı sözcükler olarak nitelendiriyoruz. Türk milletinin tarih boyunca değişik medeniyetler, kültürler ve dinlerle ilişki içinde olmasıyla birlikte alıntı sözcükler söz varlığında geniş bir yer edinmiştir. İncelemiş olduğumuz *Değirmen* adlı eserin söz varlığında yer alan alıntı sözcükleri *Gramatikal Dizin* 'de madde başlarında alındığı dili de belirterek bunun tespitini yapmaya çalıştık. Burada sadece istatistiki olarak hangi dillerin alıntı kelime kadrosunu oluşturduğunu şu şekilde sunabiliriz:

Almanca kelimeler: 3

Arapça kelimeler: 935

Bulgarca kelimeler: 5

Çince kelimeler: 1

Ermenice kelimeler: 1

Farsça kelimeler: 278

Fransızca kelimeler: 97

Hintçe kelimeler: 3

İngilizce kelimeler: 11

İspanyolca kelimeler: 5

İtalyanca kelimeler: 58

Latince kelimeler: 65

Macarca kelimeler: 1

Moğolca kelimeler: 7

Rusça kelimeler: 1

Soğdca kelimeler: 1

Yunanca kelimeler: 74

2.2. Kullanım Sıklığına Göre sözcükler

Eserde geçen kelimelerin kullanım yoğunluğuna göre şu şekilde basit bir derecelendirme yapılmıştır. Bu dercelendirmenin her hangi bir kaynağı yoktur.

2.2.1. Düşük Sıklıkta Olan Sözcükler

Kullanım sıklığı düşük olan sözcükler eserde daha az geçen kelimelerdir. Bu gruba dahil olan sözcükler 1 ile 10 arasında geçmektedir. Terimler, adlar, özel adlar, alıntı kelimeler *Değirmen*'de en az kullanılan kelimelerdendir. Eserden bazı örnekler:

Kuvaretto, cazband, Beatrice, Namık Kemal, çergi, kelimeişahadet, Lostromo, Afrika, göm-...

2.2.2. Orta Sıklıkta Olan Sözcükler

Kullanım sıklığı 11 ile 50 arasında olan kelimelerdir. *Değirmen* adlı eserde orta sıklıkta kullanılan kelimeler genel olarak sıfat, zarf ve ünlemler; bazı ikilemeler, deyimler, ilişki sözleri ve doldurma sözlerdir. Eserden örnek bazı kelimeler:

cevap ver-, ara sıra, aşağı, güzel, candarma, ağa, kız, kadın, gece, sev-

2.2.3. Yüksek Sıklıkta Olan Sözcükler

Kullanım sıklığı yüksek olan sözcükler eserde en çok geçen sözcüklerdir. Bu gruba dahil olan sözcükler kullanım sıklığı açısından 50 ve üzeri arasındaki tespitleri kapsamaktadır. Eserde yerli sözcüklerle sayılar, fiiller, fiilimsiler, zamirler, edat ve bağlaçlar en çok kullanıma sahip kelimeler grubunu oluşturur. İncelemiş olduğumuz eserde yüksek kullanıma sahip kelimelerden bazı örnekler:

gel-, bil-, at-, et-, o, bu, ve, de/da, bir...

2.3. Yapısına Göre Sözcükler

2.3.1. Kök Sözcükler

Bir sözcüğün bütün ekleri çıkarıldıktan sonra geriye kalan manalı en küçük parçasına kök denir. Başka bir deyişle sözcüğün yapım ve çekim ekleri ile genişletilmemiş halidir. Kökler bir dilde isim veya fiil olarak mevcuttur. Muharrem Ergin'e göre kökler çok önceden var olan sonradan oluşturulamayan dil birimleridir. Yalnızca tabiat taklidi kelimelerin kökleri yeniden meydana getirilebilir. Tarih boyunca bu kökler ufak fonetik değişimlere uğrayabilir. Kök sözcüklere basit, yalın kelimeler de denilmektedir. Kök halinde yerli ve yabancı sözcükler olabilir. İncelemiş olduğumuz eserden bazı örnekler:

de-, al-, gel-, su, mavi, at, sahra, yay, beş, yol, piyes, gün ...

2.3.2. Türemiş Sözcükler

İsim ya da fiil kök ve gövdelerine yapım ekleri getirilerek oluşturulan, bu şekilde yeni bir varlık ve kavramı karşılayan sözcüklere türemiş sözcükler denir. Bu eklenme ile birlikte kelime kökü veya gövdesi fonetik ve morfolojik değişime uğrayabilir. Türk dili sonradan eklemeli bir dil oluşu sebebiyle kelime türetmeye çok müsait bir yapıdadır. Tarih boyunca söz varlığımızdaki birçok kelimenin farklı şekillerde türetilmiş hallerine rastlarız. Ayrıca yabancı kelimelerinde Türkçe'de türetilerek ya da türemiş şekliyle alıntılanarak kullanıma geçirildiği söylenebilir. Türkçe'nin söz varlığındaki türemiş kelimelerin dikkatli bir inceleme ve etimolojik bir çalışma gerektirmesi sebebiyle yaptığımız çalışmada türemiş kelimeleri tespit için ayrıca bir inceleme yapılmamıştır. *Gramatikal Dizin*'de türemiş halde bulunan sözcükler almış oldukları eklerle birlikte ayrı bir anlam ortaya çıkardıkları için bu anlamın bozulmaması adına ve sözlüklerde geçtiği şekilde bazen ayrı bir maddebaşı olarak belirtilmiştir. İncelemiş olduğumuz eserde kök sözcükler yanında türemiş sözcükler daha geniş yer kaplar. Eserden bazı örnekler:

Yeş+(i)l+lik, abajor+lu, insan+lık, sarıl-, tartışma, kurşunî, usulca, uzaklaş-, ümitsiz, ülen, uyku, ikinci ...

2.3.3. Birleşik Sözcükler

İki veya daha çok kelimenin, aralarına bir ek veya bağlaç girmeyecek şekilde kaynaşmasıyla bir araya gelerek, ayrı bir varlık ve kavramı karşılayan sözcüklere birleşik sözcükler denir. Dilimizde birleşik sözcükler çeşitlilik göstermektedir. Yapıları iki ismin bir araya gelmesiyle, tamlama yoluyla, yardımcı fiiller ve fiilimsiler yoluyla oluşabilir. Birleşik sözcükler sayesinde dilimize yeni sözcükler kazandırılmıştır. İncelemiş olduğumuz eserde de birleşik sözcükler sıklıkla kullanılmıştır. Birkaç örneği:

akşamüzeri, vazgeç-, beyefendi, sapsarı, ağırbaşlı, adamakıllı, Anadolu, Dedemköy, affet-, akbaba, Akdeniz, çakmaktaşı, gazlambası, kabadayı, ...

2.3.4. Yansıma Sözcükler

Değirmen hikayeleri genel olarak köy ve köy hayatını konu edinmekte ve doğaya ait unsurları barındırmaktadır. Bu yönüyle doğadan yansıma ve ses taklidi yoluyla oluşan kelimelerin varlığı dikkat çekicidir. Bu sözcükler yansıma köküyle başlı başına bir kelime oluşturabileceği gibi bazen de ünlem ve nidalarla birlikte de kullanılabilir. Hatta Tahsin Banguoğlu “Türkçenin Grameri” adlı çalışmasında yansıma sözcüklere “Ünlemler ve çeşitleri ” başlığı altında yer vermiştir. Sözcüklerin yapısı bakımından ünlemlere en çok yaklaşan kelime türünün yansımalar olduğunu savunmaktadır. Tahsin Banguoğlu, yukarıda bahsi geçen çalışmasında yansıma sözcükleri “tasvir sesler” ve “taklit sesler” olmak üzere ikiye ayırmıştır. İncelemiş olduğumuz eserdeki yansıma sözcüklerin bir kaçışöyledir:

baba, çıt, cız, fırl fırl, ah, kahkaha, ha ha ha, buvv, oh, of, çatırda-, fişkır-, patırtı, şakla-, vızz, vınla-, mırıldan-, mışıl mışıl...

2.4. Sınıfına ve Türüne Göre Sözcükler

2.4.1. İsim Sınıfı Sözcükler

Ad

İsimler canlı, cansız bütün varlıkları ve mefhumları tek tek veya cins cins karşılayan; varlıkların ve mefhumların adları olan kelimelerdir (Ergin,

2009, s. 218). Kendilerine ad oldukları varlık ve kavramlarla çağrışım bakımından sıkı bir ilişki vardır. Varkların sayı, oluşum ve verililerine göre tekil, çoğul, topluluk, cins, özel, soyut somut olarak sınıflandırılabilirler. Türkçede kök, gövde veya çekim halinde bulunabilir. Ayrıca fiillerde fiilimsi eklerini alarak isim özelliği kazanabilirler. İsimler her zaman tek başına belli bir varlık ya da kavramı belirtmek için yeterli olmazlar. Bu sebeple farklı isim ve isim gruplarıyla isim tamlamaları oluşturulabilir. Değirmen adlı hikaye kitabında kullanılan isimlerin sayısı 2077 olarak tespit edilmiştir. Eserden birkaç örneği :

süngü, candarma, korku, bakla, tekme, titreme, çuha çiçeği, köylü, saklayışına, yaşamak...

Sıfat

Sıfatlar vasıf ve belirtme isimleridir. Nesnelerin çeşit çeşit vasıfları, çeşit çeşit belirtileri vardır. İşte sıfatlar bu vasıfların ve belirtilerin isimleridir (Ergin, 2009, s. 244). Sıfatlar, adları niteleme ve belirtme vasıfları açısından iki kısma ayrılır. Sıfatlarla da tıpkı adlar gibi tamlama grupları oluşturulabilir. *Değirmen* adlı hikaye kitabında sıfatlardan ve uzun sıfat gruplarından çokça yararlanılmıştır. Eserde kullanılan sıfatların sayısı 750 olarak tespit edilmiştir. Eserden bazı örnekler:

hafif yağmur

kıvrık burun

genç ateşçi

alt dudağının sol tarafı

kanadı kırık çulluk

birdenbire sönen kandilin hikayesi

yeni bir tiyatro kumpanyası

ilahi Vergilius

Zamir

Zamirler nesnelere temsil veya işaret yoluyla karşıl原因 kelimelerdir (Ergin, 2009, s. 262). Zamirler nesnelere haricinde şahıs ve ifadelerin de yerini tutabilir. *Değirmen* adlı hikaye kitabında kullanılan zamir türevi sözcüklerin sayısı 25 olarak tespit edilmiştir. Eserden bazı örnekler:

bu, şu, onlar, kendi, sizler, onun, seni, kim, nerede, (onun)çare+si+ne...

Zarf

Zarflar zaman, yer, hal ve miktar isimleridir..Kelime gruplarında sıfatın fiilin veya başka bir zarfın mânâsını değiştiren isimlere verdiğimiz addır (Ergin, 2009, s. 258). *Değirmen* adlı hikaye kitabında kullanılan zarf türevi sözcüklerin sayısı 161 olarak tespit edilmiştir. Eserden bazı örnekler:

geceleri, çıkıp, içeri, aşağı yukarı, akşamüzeri, yazabil-, koşu koşu...

2.4.2. Fiil Sınıfı Sözcükler

Fiil

Fiiller hareketleri karşıl原因 kelimelerdir. Hareket kelimesini burada tabî, geniş mânâsı ile alıyor ve nesnelere zaman ve mekân içindeki her türlü yapma, olma ve durmaları için kullanıyoruz (Ergin, 2009, s. 280) Kısaca fiiller mastar halinde bulunur, kip ve şahıs ekleri ile çekimlenerek varlıkların yapmış oldukları bir işi, hareketi, oluşu, durumu ifade eder. Tıpkı isimler gibi kök, türemiş ve bileşik halde bulunabilirler. Fiiller sözdiziminde asli unsurlardır, adeta diğer söz ve söz gruplarını bir yörünge gibi kendilerine çekerler. Bir dildeki fiiller diğer kelime türlerine nazaran daha az değişime uğrar. Bu değişim daha çok fiillerin kurulumunda görülür. *Değirmen* adlı hikâye kitabında kullanılan fiil türevi sözcüklerin sayısı 778 olarak tespit edilmiştir. Eserden bazı örnekler:

81/ Bunu aklımıza *getirmiyorduk* bile...

90/ ...Dudu'yu candarmalar *yakaladı*.

126/ Rahmi sahneye *girdi*:

Fiilimsi

Fiilimsiler, fiil kök ve gövdelerinden belirli eklerle oluşturulabilen, fakat çekime girmeyen ve bir yargı bildirmeyen, isim görevi gören ve

bundan sonra isme gelen ekleri alabilen kelimelerdir. Fiilimsiler, anlamları ve görevleri bakımından sıfat, zarf ve isim olarak kullanılırlar. Yapmış olduğumuz çalışmada fiilimsiler üzerinde durulmadığını belirtmek gerekir. Ancak incelemelerimiz esnasında eserin söz varlığında geniş bir yer tuttıkları dikkat çekmiştir. Eserdeki bazı örnekleri:

127/ Herkes birbirini *çiğneyerek* kaçıştı...

37/ ...pençe haline *giren* kollarla oraya hücum etti...

13/ *Görülecek* şeydir o...

14/ Peki ama bu *sevmek* midir be adaşım...

78/ ...vardiyasını *bırakıp* gelen ateşçiyi...

2.4.3. Edat Sınıfı Sözcükler

Edat

Edatlar mânâları olmayan, sadece gramer vazifeleri bulunan kelimelerdir... Edatlar birlikte kullanıldıkları kelimelerin, kelime gruplarının ve cümlelerin kullanışlarına ve ifade kabiliyetlerine yardım ederler (Ergin, 2009, s. 248). Cümleye benzerlik, karşılaştırma, zaman, yön-mesafe, amaç ve sebep gibi anlamlar katarlar. Ergin, devamında edatları üç grupta sınıflandırır: Bağlama edatları, ünlem edatları, son çekim edatları. Bu grupları da kendi içinde alt başlıklara ayırır. Bu şekilde oluşturulan gruplarda edatlar yardımcı kelime, diğer öğeler ise ana kelime olarak nitelendirilmektedir. Kısacası Ergin'e göre ünlem ve bağlaçlar da edat sayılmalıdır. Banguoğlu ise edat yerine takı ifadesini kullanır ve takıları: kök olan takılar, isimden türeme takılar, fiilden türeme takılar, yer-yön adlarından takılar şeklinde sınıflandırır. Edat konusu bugüne kadar çeşitli dil bilgisi kitaplarında değişik görüşler ve tutumlarla ele alınmıştır. Değirmen adlı hikâye kitabında kullanılan edat türevi sözcüklerin sayısı 17 olarak tespit edilmiştir. Eserden bazı örnekler şu şekildedir:

gibi, için, hakkında, göre, sonra, kadar, başka, ..A doğru, ..A ait, beri...

Bağlaç

Bunlar kelimededen küçük dil birliklerini, kelimeleri, kelime guruplarını ve cümleleri şekil veya mânâ bakımından birbirine bağlayan, onlar arasında bir irtibat kuran edatlardır (Ergin, 2009, s. 352). Ergin, Türkçenin aslında bağlama edatı olmadığını ve olanlarında sonradan veya yabancı dillerin tesiriyle ortaya çıktığını ifade eder. *Değirmen* adlı hikâye kitabında kullanılan bağlaç türevi sözcüklerin sayısı 22 olarak tespit edilmiştir. Bunlardan bazı örnekler:

ve, ki, ilA, dA, müdde -i umumi, kelime-i şahadet, hatır-ı şerif, ya, veya, yahut, hem...hem, kah...kah, ne...ne, ama, fakat, ancak, ise, çünkü, sanki, yoksa, eğer, tek, dahi, hele, bile, değil, hatta, bazen...bazen...

Ünlem

Bunlar his ve heyecanları, sevinç keder, ızdırıp, nefret, hayıflanma, coşkunculuk vs. gibi ruh hallerini; tabiat seslerini, seslenmeleri; tasdik, red, sorma, gösterme gibi beyan şekillerini ifade eden edatlardır. Bu edatlar umumiyetle geniş bir ifade kabiliyeti taşımakta, bazıları gerekince bir cümlenin yerini bile tutabilmektedir (Ergin, 2009, s. 349). *Değirmen* adlı hikâye kitabında kullanılan ünlem türevi sözcüklerin sayısı 44 olarak tespit edilmiştir. Ayrıca ünlem vazifesi eserde çoğunlukla ünlem grupları ile sağlanmıştır. Eserden bazı örnekler:

eyvah, vah, a, ay, oh, of, ha, buv, haydi,...

69/ *Ne müthiş şey be!*

69/ *Bana bak!*

14/ *Atma be adaşım!*

92/ *“Yandı garip Süleyman Ağa!”*

2.5. Anlam Türlerine Göre Sözcükler

2.5.1. Düz ve Yan Anlamlılık

Kelimelerle ilgili iki tür anlamdan söz edilir: Düz anlam ve yan anlam. Düz anlam, kelimenin birinci anlamıdır; yan anlam bir kelimenin düz anlamına kullanım sırasında katılan öznel, duygusal, coşkulu ikincil anlamlardır. Bir kelimenin her durumda bir düz anlamı vardır, yan anlam ise bağlama göre değişebilir. Edebiyatta yan anlam, bir kelimenin gerçek

anlamı dışında başka bir anlamda kullanılmasıdır, mecazdır. Yan anlamlılık iki çeşittir: Benzetmeli yan anlamlılık (istiare) ve aktarmalı yan anlamlılık (mecaz-ı mürsel). Benzetmeli yan anlamlılıkta bilinen bir durumdan bilinmeyen yeni bir durumu anlatmada anlam aktarımı benzerlik yoluyla; aktarmalı yan anlamlılıkta anlam aktarımı iki nesne veya durum arasındaki ilişki yoluyla olur. Benzetmeli yan anlam, herhangi bir şeyin ya da olayın karşılaştırılabileceği başka bir şeyden söz ederek betimlenmesidir. Benzetmeli yan anlamda iki kavramın benzerlik ilişkisi, benzetmeyi anlatan dil biçimleri kullanılmadan verilir: Oluş yolları insandan doğaya, doğadan insana, doğadaki nesnelere arasında, somutlaştırarak, duyular arasında benzetme şeklindedir. Aktarmalı yan anlam, bir kavramın doğrudan doğruya onu gösteren göstergeyle değil, bağlantılı olduğu başka bir göstergeyle dile getirilmesidir, benzetme yapılmaz, aynı göndergeye ait olan iki öge arasında bitişiklik ilişkisi vardır. Oluş yolları parça-bütün ilişkisi, mahal ilişkisi, sebep-sonuç ilişkisi, genel-özel anlam ilişkisi, mazhariyet ilişkisi, alet olma ilişkisi, öncelik-sonralık ilişkisi şeklindedir (Yılmaz Y.-Bayraktar D., 2016).

İncelemiş olduğumuz eserde yan anlamlılık durumu oldukça sık görülür. Zira edebi türden bir eserin anlatımı süslemek ve zenginleştirmek adına doğal gereksinimidir. Söz varlığımızın zenginliği de yazarlara bu konuda çok çeşitli ifade seçenekleri sunar. *Değirmen*'den bazı örnekleri şu şekildedir:

18/ Tavuslara, sülünlere bakmaya tenezzül etmeyen yabani kuş, kanadı kırık bir çulluğun, şıkarı oldu.

20/ Günler, kuvvetli bir rüzgarın sürüklediği beyaz bulut kümecikleri gibi birbiri arkasına geçip gidiyorlardı.

46/ Saadet, dedikleri el, insanları okşamakta pek hasistir.

65/ Kitaplar yeni tanıdıklarına karşı çok ketum olurlar.

94/ Bozkırlardan mahsul tırnakla kazıyarak alınır.

26/ Ve o zaman kalbimi sen alacaksın!

2.6. İşlevine Göre Sözcükler

2.6.1. Esas Söz Varlığı

Bir dilin temel söz varlığının hangi öğelerden oluştuğu üzerinde durulurken ilk anılması gerekenler, temel söz varlığı ya da çekirdek sözcükler adı verilen öğelerdir. Bunun sınırı çizilirken insanın odak olarak alınması doğru olur: İnsanın organları başta olmak üzere onun en doğal gereksinimlerini karşılayan yemek, içmek, uyumak, gitmek, gelmek, almak, vermek... gibi kavramlar ona en yakın kişileri gösteren akrabalık adları, sayılar ve insanın maddi ve manevi kültürü içine giren çeşitli kavramlar sayılabilir. Maddi kültür denince bilim dilinde flora ve fauna adı altında toplanan değişik kavramlar da aynı çerçeve içine girmektedir. Flora insanın çevresinde yer alan, onun yaşamıyla yakından ilgili bulunan bitkileri (buğday, mısır, pirinç gibi toplumun beslenmesini sağlayanları) içermekte, fauna ise aynı çevrede bulunan ve insanların bir bölümünden yararlandıkları özellikle tarım ve hayvancılıkta insanlara yarar sağlayan hayvanları göstermektedir. Kimi toplumlarda bu kavramların önemi ve değeri başkalarına göre çok büyük ayrım gösterir. Örneğin tarım ve hayvancılıkla uğraşanlar için öküz, sığır ne derece önem taşıyorsa deniz kıyısında balıkçılıkla geçinenler için balık o ölçüde önemlidir (Aksan, 2015).

İnsanların manevi düşünceleri ve dinleri ile ilgili kavramlar da temel söz varlığı kavramı içerisindedir. Her toplum kabul ettiği dinle ilgili kavramları hangi toplumdaki benimsediyse genellikle üzerinde değişim yapmadan o dilden olduğu gibi almıştır. Bizim dilimizde de İslamiyet'i benimsedikten sonra dini kavramların büyük bölümünün Arapça diğer kısmının ise Farsça olması gibi (Aksan, 2015).

Kısaca esas söz varlığı için bir dili kullananların hayatını idame ederken dilde ihtiyaç duyduğu ve en çok kullanılan kelime varlığıdır diyebiliriz. İhtiyaçlara göre bu söz varlığı değişime oldukça açıktır.

2.6.2. Terimler

Terimler genel olarak bir bilim, sanat, spor, meslek veya bir konu ile ilgili kelime ve kavramlardır. Bir dilde yer alan terimlerin kullanım alanı

zamanla genişleyebilir. Böylece günlük hayatta yeri olan terimler genel kullanımlarında terim olma niteliğini yitirir, temel söz varlığı içinde düşünülür. *Radyo* ve *televizyon* örneğinde olduğu gibi.. Hatta bu terimler deyim ve atasözlerine yerleşebilir. *Hodri meydan* örneğinde olduğu gibi..

İncelemiş olduğumuz eserde anlatımı zenginleştirmek adına terimlere sıklıkla başvurulmuştur. Bu nedenle terimler bir sınıflandırma içinde rahatlıkla verilebilir. Kullanılan terimler genellikle biyoloji(çiçek ve hayvan adları vs.) coğrafya, tarım, eğitim, hukuk, muhasebe, denizcilik, tiyatro, dil ve edebiyat, felsefe, psikoloji, askerlik, mühendislik, madencilik, matematik, geometri, tıp, gastronomi, İktisat, din ve İdari bilimlere ait kelime ve kavramlardır. Bunların yanında akrabalık, milliyet, eşya, kıyafet, mekan, meslek adları da bu terimleri destekler niteliktedir. Kitapta geçen terimlerden bazı örnekler:

abdal, aktris, aktör, alamana, allah, altın, ampul, antika, anbar, arazi, ark, artist, asker, aşçı, aşık, atlas, ateşetapan, baltalık, bar, bambo, baobab, barut, beste, belagat, binbaşı, boğaz, biyoloji, bostan, bozkır, büfe, cadde, cazband, cephe, cami, cehennem, ceza, cilt, cinayet, cumba, çakmaktaşı, çırak, çıkrık, çiftetelli, dans, dava, dokuma tezgahı, dönüm, döşeme, dram, dua, düetto, ekonomi, evrak, fabrika, gazlambası, golf, granit, gümüş, güverte, hanende, hasır, hikaye, huceyre, hüküm, ifade, ihtar, ikametgah, iltihablı, imam, istasyon, isfenks, iskelet, istim, jest, Jurnal, kalyon, kanto, kanun, kanal, kaside, kekemelik, kelepçe, keman, kepenk, kereste, kerpiç, klarnet, kiriş, komisyoncu, kontrbas, konfeti, kordela, kordon, korsan, kumpanya, kuruş, kuvaretto, loca, lodos, lombar, lostromo, lügat, maaş, mekanizma, makine, manastır, masal, melez, melon, mısra, miço, mil, moda, monolog, motor, mukavva, muzika, nağme, nakris, namaz, nısıfkutur, nota, ninni, opal, orkestra, ormancılık, oyun, peygamber, piyano, piyes, pul, posta, radyom, rakı, raks, rapor, reklam, ritim, rol, roman, ruble, rugan, sahne, sahra, sarılık, sazşairi, sedye, seferberlik, seyyar, sinema, siper, sirk, spor, staj, süvari, şahit, şeytan, şiir, şilep, tahliye, taka, tecil, tevekkül, tezkere, trampet tiran, tiyatro, tirabzan, tuluatçılık, vinç, viyolonsel, yanardağ, yat, yelkenli, yevmiye, zeybek...

2.6.3. Deyimler

Deyimler de tıpkı atasözleri gibi az sözle çok şeyi anlatırlar ve kısaca bir anlatımın en güzel ifadesidir. Bir kavramı veya durumu belirtmek için özel anlatım kalıplarıyla kullanılırlar. Atasözleri gibi yargı bidirici ve yol gösterici niteliği yoktur. Deyimler kullanımlarında anlatımı güçlendirmek ve güzelleştirmek amacı taşır ve bu nedenle yapısı çoğunlukla mecaz ve söz sanatlarından oluşur. Deyimi atasözünden ayıran en önemli şey budur. Deyimler yapıları bakımından en bilindik şekliyle en az iki sözcükten kelime grubu şeklinde oluşabildikleri gibi *eli bayraklı, canı çıkmak* vs., cümle şeklinde oluşmuş deyimler de mevcuttur, *Halep ordaysa arşın burda* gibi. Gerek konuşma gerek yazı dilinde deyimlere sıklıkla başvurulur. Türk dili deyimler açısından zenginliğiyle dikkat çeker. Küreselleşmenin de etkisiyle son zamanlarda dilimize pek çok dilden yeni deyimler girmiştir.

İncelemiş olduğumuz eserde deyimlere çok sık rastlandığını söyleyebiliriz. Mecaz ve benzetmelerle adeta bir kavram ve durum zihinlerde en açık şekilde resmedilmiştir. Deyimlerle anlatıma oldukça kıvraklık ve çekicilik kazandırılmıştır. Eser dilimizdeki en eski deyimler yanında halen kullanmakta olduğumuz deyimleri ihtiva etmektedir. Sabahattin Ali deyimlerin kullanımına oldukça hakim ve ustadır.

Bazı argo kullanımların da eserde deyim yapısında verildiği görülmüştür: *dolma yutar soyundan olmak, güdük devenin kuyruğuna çıkmak* vs.

Eser de geçen bazı deyimler şunlardır:

14/ Bir bıçak alarak kolundaki ve bacağındaki adalelere saplamak ve böylece bir

nehre atılarak yüzmek **elinden geliyor** mu?

14/ Göğsünü yararak o eti oradan çıkarır ve sevgilinin önüne atarsan o zaman

kalbini vermiş olursun...

14/ Bizler: Batı rüzgârı kadar serbest dolaşan ve kendimizden başka **Allah**

tanımayan biz Çingene'ler.

15/ Ben de etrafı **gözden geçirerek** bir köy, bir çiftlik, yanında kalabileceğimiz

bir yer araştırıyordum.

15/ İkindiye doğru siyah zeytin ağaçlarının arasında yükselen açık renkli çınar

ve kavaklar **gözüme ilişti**.

16/ Biz bu güzel kabulden **cesaret alarak**, biraz ötedeki zeytin ağaçlarının

arasında çadırlarımızı kurduk.

16/ **İşler iyi gidiyordu**.

16/ Kadınlar taze söğütlerden yaptıkları sepetleri yakın köylerde satmakta **güçlük**

çekmiyorlardı.

17/ Kızıyla beraber büyük çınarın altına bir hasır atıyor, **bağdaş kurup** oturarak

bizi dinliyordu.

17/ Geceleri birbirlerinin evinde toplanıp **cümbüş yapan** kızlarla da birleşemezdi, çünkü ne tef çalmak, ne de parmaklarının arasına tahta kaşıklar alarak

oynamak **elinden gelirdi...**

18/ Geceleri babasıyla beraber gelir, onun yanında **diz çöküp** oturarak bize

bakardı...

18/ **Sözü kısa keselim** adaşım, bizim mağrur ve insafsız Atmacamız,

değirmencinin bu sakat kızına vuruldu.

18/ Eyvah bana ki meselenin çok geç **farkına vardım**.

19/ Ben ki, arkamdan uşaklarını koşturan konak sahibi hanımlara **başımı**

çevirmedim; ...

19/ ...yedi köye hükmeden eşraf bana gelip: ‘Kızım senin için yataklara düştü,

Çingene olduğunu unutup seni evlat gibi **sineme basacağım**, yalnız gel, gel de

kızımızı kurtar!..’ diye yalvardılar da, gene **cevap vermeden** yoluma gittim; ...

19/ ‘Olmaz’ dedi, ‘düşün ki, her karşıma çıktığımda senden utanacağım, **başım**

yerde olacak, beni böyle zelil etmek ister misin?

19/ Atmaca burada bir **nefes aldı** ve gözlerini yere indirdi:

20/ Eğer o bana açılmaz, bana naz edemez, bana içinden geldiği gibi sarılamazsa, gözleri her zaman: ‘Ne diye gençliğini benim için **nâra yaktın**, sana

yazık değil mi?’ demek isterse, ben ne yaparım?

20/ Sustu, son sözler öyle acınacak bir tavırla **ağızından dökülmüştü** ki, fazla

bir şey sormaya, hatta teselli etmeye kalkışmadım; ...

20/ ... ona bu halde ne **söz söylenebilir**, ne de o söyleneni duyardı.

20/ İşler gittikçe **sarpa sarmıştı** adaşım, Atmaca’nın hali beni korkutuyordu.

20/ Şimdilik işi **oluruna bırakmaya karar vererek** yattım.

21/ Kadın, erkek, genç, ihtiyar hiçbir şeye **karar veremeyerek** bekliyorduk.

21/ Nefesim daha o kadar **kuvvetten düşmedi**.

23/ Atmaca **yerinden fırlayan** ve “**iş işten geçti**” demek isteyen gözlerle bize

doğru geliyordu.

24/ Ben bunlara da **tepeden bakıyorum**.

25/ Ve genç şair, yazıları karşısında **kendinden geçmeyen** bu fevkalade kızı

seviyordu...

25/ “Sevgilim” dedi, “mısralarım ki Hind’in ipekleri kadar ince dokunmuş ve

İran’ın kıymetli halıları gibi hünerli renklerle süslenmiştir, niçin senin **kalbini**

heyecana getiremiyorlar?

25 / Dalgalara ait şiirlerimde dağınık saçlarının tellerine **rast gelmiyor** musun?

25/ “Belki böyle olabilir...” diye genç kız **cevap verirdi**, ...

26/ Ve genç şair cevap verirdi:

27/ ... şiirlerin ihtiyar ve zengin çiftlik sahibinin kızını ağlatacak ve valinin

mağrur yeğenine önünde **diz çöktürecek** kadar güzeldir.

27/ Vergilius, ilahi Vergilius kadar temiz ve **hayır isteyen** olmak **elinden**

geliyor mu?

27/ ... ezeli ve felsefi hayatın lezzet ve feragatiyle dünya hayatının ve zevklerinin süfliliğinden –ta belediye reisinin verdiği mükellef ziyafete **geç**

kalmamak için bu asil konuşmayı kesinceye kadar– coşkunca bahsettiler.

28/ Ve ona daha fazla **alaka göstermek** isteyerek önlerindeki küçük para

kümesini bitiriveren bu kâmil ölmezlerden bazıları, eve hülyalı bir loşluk veren

sönük kandilin ışığında, derin ve binbir renkli şiirlerini okudular.

28/ Ve öyle babayiğitlerden bahsettiler ki, ormanlarda bir kaplan gibi **hüküm**

sürüyorlar...

28/... ve kendilerine uykuda **baskın veren** yirmi tane düşmana, hiçbir silahın

işlemediği dev gibi vücutlarıyla saldırarak onları sansarın önündeki civcivler gibi

dağıtıyorlardı.

29/ Ve başka bir köyde, deniz kenarındaki isli bir kayıkçı kahvesinde küçük

boyu, seyrek bıyıklı bir âşık, elindeki minimini kemeçeyle binbir türlü korkunç ve

hayret verici deniz maceralarını haykırıyordu.

29/ Ve genç şairin gözünün önünde, tek yelkenli bir taka ile muazzam

kalyonlara **hücum eden**, sahildeki kasabaları **dehşet içinde bırakan** iri palalı, çıplak

kollu kabadayılar veya alçak küpeşteli alamanalar, aykırıseren cırnıklarla açık

denizlere uzanarak mücevher ve esir yüklü tüccar gemilerini soyan **gözü yılmaz**

korsanlar geçit resmi yapıyorlardı.

29/ Ve o, bu basit çalgıların belki cırıltıdan **fark edilemeyecek** olan

nağmelerinde herhalde derin bir şeyler bulunması lazım geldiğini hissediyordu.

30/ Fakat bu defter, bir Arap hançeriyle yazılmış gibi keskin satırları taşıyan bir

cevapla **geri geldi**.

30/ Halbuki ben gene senden **uzak kalacağım**...

30/ Felsefelerini, ey şair, en **ele avuca sığmaz kafaları bağlayacak** kadar

kuvvetli ve güzel laflarla dolu olan felsefelerini senden evvel Eflatun ve daha

birçokları kandırıcı bir belagatle ve fazlasıyla tekrar etmediler mi?

31/ Ayrı, her şeyden, herkesten ayrı ve **uzak kalmak**, yalnız **kendisini dinlemek**, yalnız kendi düşünebileceği gibi düşünmek istiyordu.

31/ Sakız gibi çiğnenmiş güzelliklerden, bir dua kadar çok tekrar edilmiş yeni

fikirlerden **eser bulunmayan** bu çölde hiçlik ve... güzellik **hüküm sürüyordu**: ...

31/ Ne bir nebattaki karmakarışık, anlaşılmaz değişmeler, ne bir hayvandaki

içinden çıkılmaz ve dehşetli yaşayış hareketleri, ne bir dimağdaki kökü bilinmez

hisler ve düşünceler...

32/ ... ve onlar, her **nefes alışı**nda ağzına, burnuna dolmak isterlerken, o gözlerini içine çevirerek kendine bakıyordu.

33/ Kendisini gezdiren geminin güvertesine uzanarak uzaklara, ta uzaklara

bakar ve kesik kesik **nefes alan** sulardan başka hiçbir şey görmezdi.

33/ Ne gururdan doğan bir süs, ne **kendini beğenmeyi** gösteren bir ses...

33/... namuslu olabilmek için başkalarının namusuna **dil uzatmanın**,
kirlenmeden yükselebilmek için temiz alınlara basarak çıkmanın yeter olduğunu ve

daha buna benzer birçok şeyleri gördükçe şaşkınlığı büsbütün artıyordu.

34/ İşte genç şair şaheserini bilinmeyen ve bulunmayan kumaşlardan dokumak

için yaptığı bu seyahatten dönüşünde, içinde Allahla **boy ölçüşen** bir kuvvet

kımıldıyordu.

34/ Artık hiç... hiç kimse seni aşamayacak; sen peygamberleri **gıptaya düşürecek** şeyleri yarattın, sen insanları yaşamaya veya öldürmeye sürükleyebilecek

şeyleri yazdın.

35/... ben Beatrice'ye bile **gururla bakıyorum** ve bundan sonra Süleyman'ın

sevgilileri de benimle **boy ölçüşemeyeceklerdir**.

35/ Sevgilisinin, sedirlerden birinin üzerine bıraktığı şaheseri parmaklarıyla

karıştırırken sihirli satırlar onun gözlerini, **elinde olmayarak**, çekmişler ...

35/ ... ve o, derin bir hayret içinde **kendinden geçerek**, bunları okumaya

başlamıştı.

35/ Ve ancak genç kız onu omuzlarından yakalayınca **kendine geldi**.

35/ “Ne söyledin sevgilim?” diye cevap verdi, “Beni affet, biliyorum ki **tamiri**

kabil olmayan bir şey yaptım.

35/ Aşkın sesinden **uzak kalan** kalpleri hasretin ne hallere koyduğundan bahseden satırlarım, beni seslerin en cana yakınını dinlemekten alıkoydu.

36/ Senden daha fazla **uzak kalmak** istemem ey şair!..

36/Senin kafanda, ruhunda, hatta en ufak bir hücrede bile benden başkasının

yer almasına **tahammül** edebilir miyim?

38/Derin **düşüncelere daldığı** belliydi.

38/Fakat biraz sonra erkek bir iki dal ileri geldi, dişi daha az çekingen bir **hal**

aldı.

38/ Evvela dişi kırlangıç **lafı derin tarafından açtı:**

39/ Fakat bizimki derin derin **içini çekti** ve sustu.

39/ Erkek birdenbire **gözlerini** dişiye **dikerek söze başladı:**

39/ Neden böyle durmadan uğraşıyorsunuz, dedim, **cevap vermediler.**

39/ Bütün kuşları **sıraya dizseler** biz herhalde **sonuncu gelmeyiz.**

39/ **Kanadımızı bir vursak** en hızlı güvercinden daha çok **yol alırız.**

39/ Biraz durdu, dişiye doğru yandan bir **göz attı:**

39/ Erkek **cevap verdi:**

39/ Yaşadığımızın **farkına varmayacak** olduktan sonra ne diye yaşıyoruz?

40/ “Etrafımıza **göz gezdirince**” dedi, ...

40/ “Bir **yuva kuralım!**” deseler, bu da pek **bayağı kaçacaktı.**

40/ Tesadüfün pek merhametli olmadığını ve birbirine böyle **yakın olanları** bir

ikinci defa **karşı karşıya getirmediğini** biliyorlardı.

41/ Fakat böyle zamanlarda hemen birinden biri, bir **kahkaha** atar ve **işi alaya**

bozardı:

41/ **İçi burkulduğu** halde... Nihayet günün birinde ikisi de bunun böyle **sürüp**

gidemeyeceğini anladılar.

41/ İkisi de **birbirlerine açılmaya karar verdiler.**

41/ ... artık **yuva kurmak** zamanının geçtiğini, sonbaharın geldiğini, ayrılacaklarını anladılar.

41/ İkisi de **içini çekti.**

41/ Ve ikisi de, böyle bir yaz geçirmemiş olan diğer kırlangıçlara **tepeden**

baktılar...

41/ (Çünkü azlıkta kalanlar çok olanlara nedense **tepeden bakarlar.**)

42/ Bu, intizamsız kerestelerden yapılmış bir yerdin ve önünde vahşi orman

çiçeklerinden **vücuda getirilmiş** bahçemsi bir meydanlık vardı.

43/ Fransız seyyah: “Bir sanatkâr...” dedi, “**Ümidi kırılmış** bir sanatkâr.

44/ “Zannediyorum ki” dedi İngiliz, “vahşilerin hükümdarlığını **eline geçirmek**

için kendisine göre bir plan yapan onu sabırla tatbik eden bir açıkgozdür bu ve belki

de tehlikelidir.”

44/ Akdeniz’in yalı şehirlerinden birinde öyle bir genç vardı ki, kendisine **rast**

geldikleri zaman, mahcubiyetle başlarını eğen kadınlar, onu çok kere rüyalarında

görürlerdi.

45/ Ve zerdeva tüyleri gibi yumuşak olan kumral bıyıkları genç kızların minimini

kalplerini gıcıklamaktan geri kalmazdı.

46/ Eğer o, bana senden evvel gelirse, bil ki tek isteğim, **gözlerim hayata**

kapanırken başucumda bir viyolonsel dinlemektir; bunu bana vaat ediyor musun?

46/ “Evet” diye **cevap verdi**, “senden sonra yaşamak gibi bir ceza bana mukadderse, kahverengi gözlerinin üstüne yemin ederim ki, başucunda en yüksek

sanatkâra, en güzel besteyi çaldıracağım.”

46/ Yalnız gülümsemek ve sevişmek için yaratıldıklarını sanan bu gençler de o

elin mukadder **tokadını yemekte geç kalmadılar.**

46/ Onu her tarafa gösterebilmek için, bir gün, şehrin rıhtımında duran gemilerden birine binerek **seyahate çıktılar.**

47/ Ancak ertesi gün kendilerini sahilin kumlarına uzanmış bularak yabani

otlarla tedaviye çalışan zencilerin arasında **gözlerini açtılar.**

47/ Ara sıra sahilde balık tutmaya giden kabileler tekrar söylediler ki, o denizde

şimdiye kadar uzaktan geçen bir gemi bile **gözlerine ilişmemiştir.**

47/ Erkek bütün kudretiyle çalıştığı, vasitasızlık içinde bütün çarelere **başvurduğu halde, bunun önüne geçemeyeceğini anlıyordu.**

47/... geceleri, yalnız Afrika’ya mahsus olan parlak ay ışığı altında onun,

mavimtırak damarlarıyla bir istiridye kabuğuna benzeyen kulaklarına,
yaşamayı **tatlı**

gösterecek, şarkılar söylüyordu.

47/ O zaman, bu kısa müddette kadına **saadet verebilmek** için çareler
düşündü,

aklına viyolonsel **geldi**.

48/ Titreyen dudaklarıyla: “Ben öleceğim” dedi, “ve sen, başucumda
viyolonsel

çalarak vaadini **yerine getireceksin...**”

48/ Öğrendiği parçayı akşam üzerleri latif üstadına tekrar ederken onun
ağzından çıkacak bir takdir sayhası kendisine en büyük **iç genişliğini**
verirdi.

48/ Bazan üzüntülerin uzattığı, bazan yalancı bir sevincin kısalttığı
günler çok

çabuk geçti. Ve kadın artık **ayakta duramayacak** kadar eridi.

49/ Birkaç defa, üzerlerinde nota yazılı olan derileri karıştırırken, **eline**
geçen bu

şarkıyı bir türlü öğretmiyordu.

49/ Genç adam onun son istediğini **yerine getirememekten** korkuyordu:

49/ Sevgilisinin son isteğini **yerine getirememekten** doğan bir yeisle
yayına

daha şiddetle bastı ve parmakları daha içten oynadı.

51/ Gecenin yaklaştığını gören tabiat, serin bir **nefes almak** için

kımıldanıyordu.

51/ Biçilmiş tarlaların ortasında ıslak bir halat gibi parlayarak uzanan

patikaya giderken, karşı tepelerin birinde yüksek bir taş bina **gözüne**
ilişti.

51/ Perdesiz pencerelerine vuran güneş, ona kırmızı gözlü bir canavar **şekli**

veriyordu.

51/ Ve yıkık duvarlı bir bahçenin ortasında, harap bir kaleyi veya **boş bırakılmış** bir konağı andıran hazin bir ihtişamı vardı.

51/ İki tarafımda vahşileşmiş ağaçlar ve artık tümsek **halini almış** eski çiçek tarhları vardı...

51/ Yanına yaklaştıkça insana sebepsiz bir **ürkeklik veren** binanın hiçbir

mimariye uymayan acayip bir tarzı vardı:

52/ Keskin bir bıçakla açılmış **hissini veren** ince uzun pencereler korkutucu

bir karanlıktan başka hiçbir şeyi **açığa vurmuyorlardı.**

52/ Senelerden beri **insan eli dokunmamış** gibi duran, **çürümeye yüz tutmuş** tahtalara yaslandım.

52/ Doğrulmuş, korku, merak ve hayretten ibaret bir halita halinde **kaskatı**

kesilmiştim.

55/ Ve boğazına şişler sokulan bir hayvan gibi **acı bir çığlık kopardım:**

56/ Sanki bu adamın boğazında bir perde vardı ve bazan **içinden gelen** şiddetli sesler bunu kaldırarak **kulakları çınlatıyor, ...**

56/ “Hiç!” diye cevap verdi.

57/ Bana, ‘Senin gözlerin,’ diyorlardı, ‘**açık bıraktığımız şeyleri** görmek

için bile çok küçük ve zayıftırlar. Sakladığımız hakikatleri nasıl bir cesaretle

anlatmak istiyorsun?..

57/ Benim **farkına varamadığım** bir rüzgâra hamlederek tekrar yakmak istedim...

58/ O kadar benzer ışıklarla yanarlardı ki, etrafa dağıttıkları aydınlığın ayrı

yerlerden geldiğine **ihtimal vermek** mümkün değildi...

58/ Fakat bir gün, yağış çok, fitili **yolunda**, haznesi sağlam **olan** bu kandillerin biri, en beklenmedik zamanda, yavaşça kararıverdi.

58/ Titrek bir ışıkla **yas tutmak** isteyen diğeri ise, onun arkasında gitmekte

gecikmedi.

59/ Usta bir kuyumcu **elinden çıktığı**, kenarlarını süsleyen **göz alıcı** ziynetlerden belliydi.

59/ İsteklerime varabilmek için dış dünya ile bağlarımı azaltmak **lazım** geldiğini seziyordum.

59/ Ah, ey **peşinde koştuğum** hakikat, nihayet seni yakalayacağım.

60/ Yazdığım yazıları seçmekte **güçlük çeken** gözlerim, bu alevleri çok uzaklara kadar kovalayabiliyor.

60/ Burada yazı artık okunmaz bir **şekil alıyordu**.

60/ Gerçi ellerim kımıldamakta **güçlük çekiyor** ve gözlerim yazdıklarımı

görmüyor, fakat ne ehemmiyeti var?

60/ Okuduğum müddetçe hiç **ses çıkarmadan** yanımda oturan adama çılgın

gibi sarıldım:

60/ Birdenbire tepemizdeki camları sarsan bir **kahkaha attı**:

66/ Kitaplarla **zifafa girmesini** bilen adam, beşerliğinden kurtulmaya başlamıştır.

66/ Ama yalnız ve kadından **uzak kaldığım** zamanlar...

66/ O zaman dimağım da beni **yalnız bırakıyor**:

66/ Yahut bana **hükümünü geçiremiyor** ve ben feci bir hırs ve imkânsızlık

içinde çırpınıyorum.

67/ Hiçbir zaman **kendimi kaybetmiş** değildim.

67/ Biraz öne doğru eğilerek **özür diledim**.

68/ “Olmaz!” diye kolunu çekiyor, fakat sahiden vazgeçeceğimden korkarak,

cesaret vermek isteyen bir gülüşle yüzüme bakıyordu.

68/ “Hayır, şurada!..” diye **cevap verdim**.

68/ Kendisini **serbest bıraktım** ve yan yana yürümeye başladık.

68/ Yürüyüşü muntazamdı, fakat küçük ve biraz şaşkın **adımlar atıyordu**.

68/ **Gözüm** yanında sallanan eline **ilişti**.

68/ Hatta o akşamdan sonra uzun müddet **kendimi toplayamadım**, acayip

bir hava içinde yaşadım, ...

69/ Biraz durdum, **aklıma bir şey gelmişti**.

70/ Fakat iki gözümün bebeği, bu sefer **yanlış kapı çaldın**.

70/ Bana **vız gelir**...

70/ A canım, ben de **vakit bıraktım** mı ya?

71/ Gözlerime bir yaşın çıkmak istediğini hissettim ve alt dudacağımı ısırarak

bunları **geri gönderdim**.

71/ **Vakit bıraktım** mı desene...

71/ Bunlar hiç de **kahır çekmişe** benzemiyor.

71/ Sen **kendine dönmek** için bir işarete bakıyormuşsun.

72/ Burada kitaplarımla ben yaşarız ve bize **aydınlık getirecek** kimsemiz

yok...

72/ Ve bu eve girerken **içinden** hiçbir tereddüt **geçmesin**:

73/ ... bu odanın eşiğine bilmem şimdiye kadar senden daha temiz biri **ayak**

bastı mı?

73/ Çok hafif bir sesle **cevap verdi**:

73/ İçimde müthiş bir ağlamak ihtiyacı vardı, **kendimi tuttum**.

73/ **Kendimi toplayıp** onu tutmaya **vakit kalmadan** sıyrıldı, gözyaşlarını

silmeye çalışarak kapıya koştu.

74/ On dört yaşından on sekiz yaşına kadar yalnız **boş gezdi**.

74/ Oğlunun haylazlıklarının, oldukça **gün görmüş** olan babanın ölümünde

fazlaca tesiri olduğu da söylenebilir.

74/ Yalnız bu ölümden sonra sert bir “**ekmek kazanmak**” devresi başladı.

75/ İnsanlara pek güç **meram anlatıyordu**; ...

75/ İri vücudu, kuvvetli kolları, siyah, güzel yüzü arkadaşlarını da **kendisine**

bağlamıştı.

75/ Ve, hiçbirisi okumak yazmak bilmeyen bu adamların arasında, dört senelik tahsil ve yatağının başucundaki birkaç kitap, ona başka bir **mevki veriyordu**.

75/ Hangi şeytan onu bu **Allah belasını veresice** tekneye sokmuştu yarabbi?

76/ Tayfanın yarı aylıklarını **iç ettiği**, yahut başka bir münasebetsizlik yaptığı

zaman, millet ayaklanır, herifi denize atmak isterlermiş.

76/ ... sonra açığöz bir miço, geceleyin herifi gözetleyerek, fiçinin arka

tarafındaki musluktan bardak bardak şarap doldurup içtiğini görmüş ve iş **meydana**

çıkmış.

76/ Mal sahiplerine yaranacağı diye, bütün tayfanın **canını çıkarıyordu**.

76/ **Elinden gelse** yemek bile vermeyerek kumanyayı olduğu gibi geri getirecekti.

76/ İşte bizim on dokuz yaşındaki genç ateşçimizin sıcak rüzgârdan boğulmamak için eğilerek koştuğu ve bu sırada düşmemek için küpeşteye ve ambar

kapağındaki kahve çuvallarına sarıldığı gün, bu sade suya bakla bütün tayfanın

canına tak demişti ...

76/ İri adam müthiş bir **küfür savurdu**.

76/ Vapura girdi gireli bir kere bile karnı doymamıştı.

76/ Söylenerek ve **tehditler savurarak** yukarı çıktı.

77/ Ateşin keskin parlattığı, cilalandırdığı bu ıslak vücut insanda **diz çökmek**

ve gözleri kapamak **isteğini uyandırıyor**du.

77/ Ve daha sonra? **Allah bilir**...

77/ Gerçi, bu ona bir yaranın üstünde parmakla oynuyormuş gibi bir **ıstırap**

veriyordu, ...

77/ ... fakat mademki **elinde olan** bir tek imkân buydu; kendisinden her şeyi

almışlar, bir bunu alamamışlardı, artık bundan da istifade edemezse ayıptı.

77/ Birçok yerlerde birçok adamların konuşmalarına **kulak vermiş,** onlardan

daha az akıllı olmadığına **kanaat getirmişti.**

77/ O zaman birdenbire **farkına vardı** ki, kendisini ve arkadaşlarını, hatta

bütün kendisine benzeyenleri bir hareketten, bir kabarıştan meneden bu “tesadüfe

inanma”dır.

77/ ... fakat hücum edeceği şeyin yalnız bir fikir, görünmez bir kuvvet, bir

“tesadüf” olması, onu **yerinde oturmaya mecbur eder...**

78/ Tesadüfün bu kadar kolay değişebileceği hiç de **aklına gelmemişti.**

78/ Hem kazan **başına vuruyor,** hem de midesi bulantı yapıyordu.

78/ Başaltı kamarasında uyuklayan, türkü söyleyen tayfalar, **vardiyasını bırakıp** gelen ateşçiyi görünce bir kaza falan oldu sanarak korktular; fakat o bağırdı:

78/ Kuru baklayla **ateş yakamayız biz!..**

78/ O zamana kadar böyle bir şey yapmayı hiçbirisi **aklına bile getirmemişti.**

79/ ... fakat isyan eden tayfanın lombar direğine çekildiği eski günleri

düşünerek **içini çekti**.

79/ Yarım koyun bir **işe yaramadı**:

79/ Fakat bunlar: “Kuru baklayla **ateş yakamayız!**” demesini ve kaptanın

yarım koyununu almasını öğrenmiştiler...

80/ Şimdiye kadar yaşayan, kımıldayan, **ses çıkaran** ova artık ölüydü ve beyaz, ince bir sisle örtülmeye başlamıştı.

80/ Birden bir **işaret almışlar** gibi bu ahenge hayvanlar da karışverdiler.

80/ Ara sıra ovaya kadar uzanarak oradaki mutlak **sessizliği** bile **yırtan** acı ve

keskin bir feryat, arkasından bir boğuşma gürültüsü ve uzun hırıltılar, bu karanlıkla

beraber canlanan şehre korkunç bir **mahiyet veriyordu**.

81/ Yanımdaki ihtiyar, dirseklerini dizlerine dayamış oturuyor ve **sigara içiyordu**.

81/ Ormanı evimizden iyi tanırız, her ağaç bizim **kahrımızı** anamızdan çok

çekmiştir.

81/ Hiç bilmediğimiz yerlerde bile sıkıntı çekmeden **yolumuzu bulurduk**.

81/ Kırık dallar, devrilmiş kütükler bize **yol gösterirdi**.

81/ **Sırtımızı o giydiriyor, karnımızı o doyuruyor**, evimizin kerestesini o

veriyordu.

81/ Bunu **aklımıza getirmiyorduk** bile...

81 / “Delikanlı, bizim **elimizden** ormanımızı **aldılar**, bizi ormansız

biraktılar... Bizi bir tek ağaçsız bıraktılar!..” diye bağırdı.

81/ Ben onun içerisindeki vukuatı takip ediyor ve kurulması biten bir duvar

saatinin rakkası gibi nasıl yavaş yavaş **sükûnete** geldiğini görüyordum.

82/ Bir gün hükümetin bir şirkete ormanın öbür başında işlemek **müsaadesi**

verdiğini duyunca, ihtimal bunun ne demek olduğunu pek bilmediğimizden, hiç

aldırış etmedik...

82/ ... bu tehlikeyi gücümüzün yettiği kadar kendimizden **uzak tutmaya**

çabaladık.

82/ Biz buraya yabancı bir baltanın girmemesi için hep birden **karşı koyduk.**

82/ Fakat şirket öyle dalavereler, **dolaplar çevirdi** ki, nihayet odunumuzu

satamaz olduk.

82/ Kerestemiz **elimizde kaldı, yok pahasına** gene şirkete **verdik.**

82/ Fakat nihayet ormanımızı parça parça **elimizden almalarına razı geldik.**

82/ **Aklımız** çok ilerisine **ermez.**

82/ Fakat bu işteki geriliğimizden istifade ederek bizi **eli böğründe bırakmak** revayihak mıydı?

83/ O bizim cahilliğimizi, zavallılığımızı **kesesini doldurmak** için **bahane**

yaptı.

83/ Kendisiyle **at yarıştıramayacağımızı** biliyordu.

83/ Hiç insaf etmeden hepimizin **canına okudu**.

83/ Gençliğimde **kız kaçırdığım** zaman arkasına sığınıp dört kişiyle dövüştüğüm bir ağaç vardı.

83/ **Ne gelir elden** delikanlı?

83/ Hiçbirimizin yüzünde gülmek **takati kalmamıştı**...

83/ Biz ihtiyarlar, onu tanımakta **güçlük çekiyorduk**.

83/ Fakat beş altı yüz ağaçlık bir parça, bir kuru vardı ki, bütün köy, ölse

burasını satmamaya, kaptırmamaya **karar verdi**.

83/ Hiçbirimiz, ama hiçbirimiz buraya **el sürdürmek** istemiyorduk.

83/ Şirket de, galiba **ileri gitmekten** korktuğu, bizi darıltmayı da menfaatine

uygun bulmadığı için, burayı **elde etmeye** pek **hevesli görünmüyordu**.

83/ Nitekim öyle oldu, onların ağaçlarına son günlerde kurt düştüğünü, büyük **ziyanlar** **verdiğini** duymuştuk.

83/ Şirket, bunun **altından kalkmak** isteyecekti.

83/ Herkesi bir ağırlık, ümitsiz **kararlar** **verdikleri** zaman insanlara gelen

bir ağırlık kaplayıverdi.

83/ Hepimiz, bulunduğu siperde son **kurşunu atacağını**, sonra orada muhakkak öleceğini bilen bir nefer gibi sakindik.

84/ Ta ne zamanlardan beri **sesimizi çıkarmayıp** **içimize attığımız** şeyler,

hep birden uyandı; hepsinin **acısını** birden **duyduk**.

84/ Bu acı, gençleri, ihtiyarları, kadınları ve çocukları hep birden bir kurt

sürüsü haline koymaya **kâfi geldi**.

84/ Bir tek ağaca **el sürerlerse analarını belleyeceğimizi** söyledik;
durdular.

84/ Biz akşama kadar **ağzımızı açıp** konuşmadık.

84/ O zaman köylü; kadın, erkek, bütün köylü, hiçbir **işaret almadan**,
hiç

kavilleşmeden, sanki bir elden idare ediliyormuş gibi, o anda
yerlerinden fırladılar.

85/ Biz de, artık her şeyin bittiğini, bunu bizim **yanımıza bırakmayacaklarını**

pekâlâ biliyorduk; artık yapacak bir şeyimiz yoktu.

85/ Ertesi gün **imdat alıp gelen** candarmalar, çocuklar ve
kocakarılarından

başka, kadın, erkek bütün köy halkını iplerle bağlayarak kasabaya
götürdüler ve

memuru kurtardılar.

86/ Köyde bekârlıktan **canı çıkan** öğretmen, Dudu'nun çenesinin
altından doğru

görünen göğsüne yandan bir **göz attı.**

86/ Gerçi ölene **kurşun atanlar** sekiz kişiydi ve rastlayan kurşunun
kimin

silahından çıktığı belli değildi, ...

86/ ... fakat Seyit'le arkadaşı Durmuş'tan gayrısı kazadaki müstantiğe
para

yedirip men'i muhakeme **kararı almışlardı.**

87/ O Seyit olacak gidinin yüzünden kocamı **elinden aldılar.**

87/ Komşu bahçedeki çitin arkasından başka kazlar **cevap verdiler.**

87/ Köpek, tanıdığı için sesini çıkarmıyordu.

88/ Seyit aşağı yukarı üç aydan beri hastaydı, hapishane doktoru hastanede

yatmasına **lüzum gösteriyor**, birkaç gün yatıyor, daha ağır bir hasta gelince taburcu

ediliyordu.

88/ Evrakı ve raporları müddeiumumilik kaleminde duruyor, takip eden olmadığı için **sıra bekliyordu**.

88/ **Çift sürme** zamanıdır, işler yarım kalır diye tereddüt ediyordu.

89/ Evlendikten bir ay sonra **askere gitmiş**, **tezkere aldıktan** yirmi gün sonra

hapsedilmişti.

89/ Kapıda duran gardiyan, kazları ve torbayı görünce onu çağırarak için **elini**

kaldırdı.

89/ Hapishane kâtibi: “Musallaya götürün, ben kaydına **işaret veririm!**” diye

bağırarak odasına giriyordu.

89/ Gardiyan **yüzünü buruşturdu**.

89/ Eliyle, kapıdan biraz evvel çıkan ve bir gardiyanla hafif cezalı iki mahkûm

tarafından musalla camiine götürülen sedyeyi göstermek üzereyken, **gözleri tekrar**

kazlara ve torbaya **ilişti**.

91/ Takibe çıkarken, “faili bulmadan gelerseniz **gözüme görünmeyin!**” diye

yüzbaşı sıkı sıkı **emirler vermişti**.

91/ Köyü soyan çoktan **kirişi kırmış** olacağı için, ne yapıp yapıp faili bulmak

lazımdı.

91/ İlk zamanlarda rahmetli babasının –babası köyün imamıydı–
hatırını

sayanlar bile onun bu hallerini görünce kaybolmasını istemeye başladılar.

91/ İdris köyde kaldıkça candarmanın **ayağı kesilmeyecekti.**

92/ Fazla işlemeye alışmamış olan kafası bir **çare arıyor, bulamıyor,** sıkıntısını, dışarıya fırlayan gözlerinde, yüzünün birbirine karışan sınırlarında

gösteriyordu.

92/ İdris **dayak yerken,** köyü soyduğunu söylemişti.

92/ Fakat paralarla gümüş saatleri **meydana çıkarmak** zor...

92/ **Gözleri karardı.**

92/ O zaman İdris ilk **aklına gelen** ismi söyledi:

92/ Fakat İmamköyü'ne doğru **yola çıkınca** büsbütün başka şeyler düşünmeye

başladı.

93/ Nereden **aklına** evvela bu zavallının ismi **gelmişti?..**

93/ Süleyman Ağa: “Bilmiyorum!” diyecek, binbir türlü yemin edecek, fakat

dayağı yiyecekti.

93/ Titrek sesiyle yalvaracak, anlatmak isteyecek, **kıvrım kıvrım kıvrınacak,**

fakat **dayağı yiyecekti.**

93/ Beyaz, gür kaşların altında, **feri kaçıp** dışarı fırlayan iki gözün kendisine

dikildiğini, “beğendin mi ettiğini, İdris!” demek isteyerek baktığını görür gibi oldu.

93/ Beline tekrar bir **dipçik** yemiş gibi inledi.

93/ Candarmaların biri ona yandan bir **göz attı**...

93/ Sıkı sıkı bir iki **nefes çekti**.

94/ Bozkırlardan mahsul **turnakla kazı**arak alınır.

94/... Susuzluktan yanan **göğüslerini**, çırçıplak gökyüzüne **açmak** isterler.

94/ Bulanık ve tembel, sanki buraya geldiklerine kızıyorlarmış gibi **yüzlerini buruşturarak** ağır ağır akan sular,..

95/... inatçı topraktan bir lokma ekmek **söküp almaya** uğraşırlar.

95/ Yağmur yıllarında gülen **yüzler**, parlayan **gözler** kurak senelerde **buruşur**, kanalın sarı sularına **dikilir**, Faydası olmayacağını bildiği halde bundan **medet umar**, yağmur yılları da ancak beş sene de bir **kendini gösterir**.

95/ Bütün Orta Anadolu insanlarında olduğu gibi bunlarda da lakırdı **haline gelmeyen** bir dostluk vardı.

95/ Biraz sonra topraktan ekmeği **dişiyle sökenlere** mahsus ciddilik onları da ağırlaştırdı.

95/ Ev yükü **üstlerine çökünce**,..

95/ ...bir de on sekiz yaşında oğlan kardeşi onun **başına kalmıştı**.

96/ Mehmet hiç **cevap vermedi**.

96/ ..., çünkü aralarında **kin doğuracak** bir şey geçmemişti.

96/..., insanların **içini kapkaranlık yapan** gölgeleri vardı.

96/ Yaşayabilmek, şu çatlak tarladan bir avuç ekin çıkarabilmek için birbirleriyle ölüme kadar dövüşmeleri **lazım geldiğini** bilmekten doğan bir teessür.

96/ Zağar Mehmet iki erkek kardeşle **başına çıkamazdı**.

97/ Nitekim Dedemköylü Mehmet onun gönderdiği habere **cevap** bile **vermedi**.

97/ Ondan sonra güneş bu bir karış yeşilliği kurutmak için **işini gücünü bırakıp** bozkırların bu köşeciğine dökülmeye başladı.

97/ Dedemköylü Mehmet'in tarlası **diz boyu oldu**.

97/ ..., akşamlara kadar elinde çapa ile **iki kat çalışan** altmışlık anasının...

97/ Dedemköylü Mehmet'le kardeşi tarlada göründükleri zaman beş el **ateş etti**.

97/..., bundan sonra kanalın **suyunu** kimseye **kestirmemelerini**,...

98/ ... davar çaldı diye **iftiraya uğrayarak**...

98/ *Ecel gelir kapımızı dolaşır, ...*

98/...*Çifte gelin kuzu gibi meleşir...*

98/ ...*Yuma hocam, yuma, kanımız aksın...*

98/ Zağar Mehmet'in bu şarkıyı dinlemeye **yüreği dayanmadığı** için,...

99/ ...Ne **haltlar karıştırdın?**''

99/ '' Asmadıklarına şükür, efendi!'' diye **cevap verir**...

99/ ... nihayet **başından savar** gibi:...

99/ ... **ağzım açık** yüzüne bakakaldım:

99/ ...orada yakayı **ele verince**...

100/ İzmir'den gelirken tabanlarımda açılan yarıklar yeni iyi olmuştu, **yüreğim cız dedi**

100/ Emir çıktı bir kere gitmemenin **yolu yok!**

100/ Ne yapalım devlet kuvvetine **güç yetmez** ki.

100/ Hapishanede birisini yaralayıp hakkımda **tahkikat açtırsam**...

100/ Candarma gelince bir **kenara çekti**.

100/ Aman **ocağına düştüm**...

- 100/ **Düzüldük yola.**
- 100/ Sıcakta yedi sekiz saat **yol alıyorduk.**
- 100/ ...uyuya uyuya **fıstığa dönmüş** candarmaya üç beş saat yol koyar mı?
- 100/ ...hiç **dermanım kalmadı!** deyince **diğciği basardı.**
- 100/ Artık Çal uzak değildir diye **içim ferahlamıştı.**
- 100/ ...Bekir büsbütün **kanıma yürür** oldu.
- 101/ “**Eceline susamadıysa edebiyle otursun.**”
- 101/ Çallı Halil’in **gözüne gayri dünya görünmüyor!** diye **haber saldım.**
- 101/ ...**Sesi çıkmaz** oldu.
- 101/ Gel bakalım hemşerim **geçmiş olsun,**...
- 101/ Allah Allah, oğlan **halimize acıdı!**
- 101/ ...gitgide **zihnimi karıştırıyordu.**
- 101/ “Yat uyu bakalım da yarın sabaha **kuvvetli bulun!**”
- 101/ “Kalk bakalım Halil Efe, seninle eski **hesapları temizleyelim.**”
- 101/ **Gözlerimi** şöyle bir pencerelelere, kapının aralığına doğru **gezdirdim.**
- 101/ Hiç **renk vermedim.**
- 101/Ondan sonra **bastı sopayı...**
- 101/ Mahpuslukta adam **dayak yemekten** yılmaz.
- 101/ Eğer Bekir yalnız **dayak atsa,** bunu da تنها bir yerde yapsa, hiç **ağrıma gitmezdi.**
- 101/ ...ama böyle yedi köyün muhtarını **başına toplayıp** da...
- 101/ ...kapıdan yalak gibi **ağzını açıp** bakan muhtarlarla...
- 102/ **yüzümü** acıdan **buruşturunca,** bakanların hepsi **katıla katıla gülüyorlardı...**

102/ Bizim Bekir bir saatten ziyade benimle eğlendi; her yanımı dayaktan çürüttü, uyuz ite yapılmayacak **hakareti yaptı**...

102/ Ama ben de **ağzımı açıp** bir of demedim.

102/ Bekir yorulunca **yakamı bıraktı**...

102/ “Ülen Bekir, sen bir **elime düşmeyesin**”...

102/ Ben Çallı Halil Efe olduktan sonra kimsenin **ettiğini yanına komazdım**.

102/ Hiç **sesini çıkarmadan** bağlarımı çözdü,...

102/ ...beni **önüne kattı**...

102/ bu da **kaderde yazılıymış** dedim.

102/ Hiç **sesimi çıkarmadan** daha bir yarım saat gittik.

102/ hiç **istifini bozmadı**.

102/ Şöyle yandan bir **göz attım**.

103/ ...diye **içimden söyledim**.

103/ Dirsekleri mavzerin üstünden şöyle bir **nefes alımı** kalktı.

103/ ...şimdi de biz **hesap görelim!**”

103/ “**Kelime-i şahadet getir**, seni vuracağım!”

103/ **Yüzü sararıverdi**, **melil melil yüzüme bakmaya** başladı:

103/ ...**canıma kıyma** da ne yaparsan yap.”

103/ **Yüreğim acımadı** değil, ne kadar **aramız açık** olsa, yine hemşerilik vardı.

103/ Ama onun ettiği hakareti **kandan** başka bir şey **temizlemezdi**.

103/ Bekir **sağ kaldıkça insan içine çıkamazdım**:

103/ Sonra başını kaldırıp gökyüzüne de bir **göz attı**.

103/ **Allah bilir** ya,...

103/ ...ölüp **yere yıkılırken** değdi.”

- 104/ Hanende Muhsine adamakıllı sarhoştı, tam **balta** olacak sıraydı.
- 104/ Zaten Kamil’de **burnunun ucunu görmüyordu**.
- 104/ Bir bekçiyle iki polis, kenardaki salkımsöğüdün altına **yıkılıp kalan** bir kunduracı çırağını kaldırmışlar,...
- 104/ Fakat gazinocu pek **dolma yutar** soyundan değildi.
- 104/ **Yakasına yapışıp** başından kasketini alınca...
- 104/ Geceyarısı **sokaklara fırlar**, karakolları **ayağa kaldırır**.
- 104/ Sıska, sarı yüzüyle karısı **gözünün önüne geldi**:...
- 105/ Yalnız, her akşam böyle arabaya ayağını atarken itilip sokakta **yalnız kalınca**...
- 105/..., **muvazenesini kaybederek** yere yuvarlanıyordu, kanunu destek gibi kullandı ve **ayakta kaldı**.
- 105/ “Ne bağıryorsun geceyarısı be!..**Hesap görüyorduk**...”
- 105/ Kamil okkalıbir **küfür savurdu**.
- 105/ Fakat **kendini tutamadı**,...
- 105/ ...sokağı çınlatan bir **feryat koptu**.
- 106/ İki yaşlarında kadar bir çocuk salıncakta oturmuş **katılırcasına ağılıyordu**.
- 106/ Salıncağın yanına **diz çökerek** çocuğu sallamaya başladı,...
- 106/ *Şu karıyı başımızdan savsak*...
- 106/ Karısı bağırmıyor, gelip **saçını başını yolmuyordu**...
- 106/ Odada **gözlerini gezdirdi**.
- 106/ Kamil bunu görünce kısık bir **kahkaha attı**:
- 106/ Mahalleyi nasıl **ayağa kaldırdığını** mı seyrediyorsun?
- 106/ Yarı kapalı gözlerini açmaya çalışarak bir **kahkaha** daha **attı**.
- 106/ Fakat bunu **yarıda kesti**.
- 106/ Karısı pencerenin önünde **diz çökmüş**,

- 106/Kamil kırılan ve aşağı düşen camın **farkına varmadı**.
- 106/ Kamil hiç **sesini çıkarmadı**; yavaş yavaş **geri çekildi**,...
- 110/ **Sözüm yarım kaldı**.
- 110/ **Kendisini** pencerenin yanına **attı**.
- 110/ Bu açık göklere, bu gri kaldırımlara **hasret çektiği** besbelliydi.
- 110/ Kendisine bakan gözlerden **azap duyduğu** görülüyordu.
- 110/ ...sıraları falan bir daha **gözden geçirdi**,. **Aradığını bulamadığı** anlaşılıyordu.
- 111/ Elimde olmayarak **alaka gösterdim**.
- 111/ Çok zeki, her şeyi kavıyor, her şeye **akli eriyor**.
- 111/ Zeki kimseler çok **hoşuma gider**.
- 111/ Bu defa da ben onun üstüne düştüm..
- 111/...onun için her mübahaseden **yenilerek çıkıyordum**.
- 111/ ...birleşmeyi, bir bağla-velev manevi olsun- **bağlanmayı** havsalası almıyordu.
- 111/ Ben kapalı olarak onu ne kadar **iknaya çalıştımsa** olmadı.
- 111/...**cevabımı** veriyordu.
- 111/ ...kendime bu kadar **yakın bulduktan** sonra ondan nasıl ayrılabilirdim?
- 111/ Ben de artık **herşeyi bırakarak** yalnız ona sahip olmak gayesine **kendimi verdim**...
- 111/ O yavaş yavaş **kendini çekti**.
- 112/ ...**bahaneler buluyor**, bana **elinden geldiği** kadar az rastlamaya çalışıyordu.
- 112/ **Üstüne düştükçe** benden kaçtı.
- 112/ Her şeyi **açıkça söylemek** istiyor,..
- 112/ adeta büyük bir **fırsatı kaçırmış** gibi telaş ediyorlar,...

112/ ...bir katilin muhakemesine bu kadar **alaka göstermek** bana **garip geldi**;...

113/ Ben de **elimde olmayarak** merak ediyordum.

113/ Bir kahraman gibi ondan bahsediyorlar, **ağzını açışında**, söz söyleyişinde...

113/ Adam öldürünce bunların **gözünde yükselmişti**..

113/Düşündükçe bu fikir **beynimi sarmaya** başladı.

113/ **Gözümün önüne**, bu salonda muhakeme olunurken onun alaka ile beni dinlemesi **geldi**.

113/ ..zeki, afacan **gözlerini açmış**, bana bakıyor...

114/ Düşündüm, **aklıma bir fikir geldi**:

114/ Bu **parayı** barlarda falan **yer**,..

114/ Elimdeki yüz lirayı iki gecede yemek için **çekmediğim kalmadı**.

114/ ...zavallı adamı üç dört kurşunda **yer** serdim..

114/...yahut **işi çıkmıştır**.

114/ **Gözlerimi** bütün localar ve sıralarda **gezdirdimse** de onu bulamadım.

114/ ...merakla **dikilen** yüzlerce **göze** bakmak ne zor şey...

114/ Onun nazarında bu kadar **hiç olacağımı** tahayyül edemiyordum.

114/ Dışarıda birkaç arkadaşı **gözüme ilişince**,...

115/ Evvela bir iki cesaretli **kendini** iskeleye **fırlattı**.

115/ ...**kulağının dibinde** birisi **bağır**dı:

116/...kızın **hararetle konuştuğunu** görüyorlar,...

116/ Bu laf biraz **zihnimi bulandırdı**.

116/ “**Yolu kaybettik!**..” dediler.

117/ ...**küfürlerin** de **binini bir paraya savuruyordu**.

117/ ...yumuşak bir yer yatağında **uykuya sarılıyordum**...

- 117/ Ahalisini **gözden geçirdim**.
- 117/ Hayatımda bu kadar **inkisara uğrayacağımı** tasavvur edemezdim.
- 117/...ne **hale gireceğini** tasavvur et.
- 118/..yegane iş olan dedikodu **almış yürümüştü**.
- 118/ Belediye reisi mebus olmak için **faaliyet gösterirdi**..
- 118/ ...çünkü şimdi **diş geçiremediklerinin** o zaman **tepesine binecek**,...
- 118/ ahabplarına **caka satacaktı**..
- 118/ ...-herkesin ilk vesilede **methini yaptığı**..
- 119/ “Konuşacak, dert yanacak bir adam!..”
- 119/ ...muğlak bir kimseye **rast gelmek** mümkün değildi.
- 119/ Müthiş surette **yalnız kaldığımı** hissettim.
- 119/ İstanbul **hasreti** beni fena halde **sardı**.
- 119/..insanları **gözümde** gitmiyordu.
- 119/ ...Orta Anadolu kazasının en yüksek memurundan daha **cana yakın**, daha tabii, daha konuşulur **geliyordu**.
- 119/ **Her şeyi bırakarak** buraya gelmek isteyince,
- 119/ ...mektepe muhayyilemin süsleyip püsleyerek **kafama yerleştirdiği** tasavvurlarım çıkıyordu.
- 119/ Ama öyle bir **hale geldim** ki...
- 119/ Gidersem istikbalimi **kaybedecektim**, fakat durursam **aklımı**...
- 119/...kar, yerli tabirle,**güdük devenin kuyruğuna çıkmıştı**.
- 120/ **Zihnimde bir şimşek çaktı**..
- 120/ ..gece çamaşır değiştirirken **farkında olmadan** giymişim!..
- 120/ ...hayatına yeni bir **istikamet verecek** kadar...
- 120/ Bundan sonra **aç kalmayı** spor, **dayak yemeyi** eğlence bilecek,..

- 121/ ..düşüncelerimi **açıkça söyleyip** yapmamdır.
- 121/ ...işte **aç kaldığım** yok.
- 121/...**gölüp eğleniyoruz.**
- 121/ Ama bazıları **yol göstermeye**,..
- 121/ ...geceyarısı evlerini **bırakıp kaçtığı**m oluyor.
- 121/ “**Canını sıktım**..
- 121/ ... bir iki **laf atarız**...
- 122/ Bu **haber** kasabaya seferberlik havadisleri kadar çabuk **yayıldı**.
- 122/ ...ne gibi **tedbirler alınacağını** düşündü..
- 122/ ..kör Veysel’in meyhanesinde **kafa kafaya vererek**..
- 122/ ...**münakaşada bulundular**.
- 122/..birkaç **küfür savurdu**..
- 122/ ...herkes az çok **alakadar oldu**.
- 123/ Ukala, **kendini beğenmiş**,..
- 123/ Memlekete yeni gelen memurlara her türlü **kolaylığı gösterir**..
- 123/ ...böylece aile kadınlarıyla **çeşmiçerez geçinmek** için..
- 123/ ..**iki kelimeyi bir araya getiremediği** halde-..
- 123/ ...diye **kafasını sallıyor**...
- 124/ ..devlet ricaliyle nasıl **içli dışlı olduğunu**,..
- 124/ Eşraf kızlarına **süzgün süzgülü bakan** genç zabıtlar,..
- 124/ ...**kafayı çeken** gelmiş..
- 124/ ...kimisi yanındaki **yakasından tutmuş**..
- 124/ Öteki onu dışarı çıkararak **hava aldırma**ya çalışıyor.
- 124/ **Ayakları**..birbirine **dolaşıyor**.
- 125/ **Turp sıkayım aklına**..
- 125/ Viktor’u elinden tutarak **kendine çekti**,..

- 125/ Rahmi bir mızıka binbaşısının Harbiye'yi **yarıda bırakarak**..
- 125/...**yanına aldı**..
- 126/ ..**göze çarpıyordu**.
- 126/ Rahmi onu bir iki dakika **yanından ayırmıyordu**.
- 126/ ..sevincinden ağlamak istiyordu.
- 126/ ..**bir kere yakalanan yakasını kolay kolay sıyırılmaz**..
- 126/ Birkaç akşamdan beri ön tarafta oturup **mariz çıkararak**..
- 126/ Hani biraz **tetik olsak** fena olmaz..
- 127/ Fakat **ehemmiyet vermemeye çalıştı**.
- 127/ Herkes **birbirini çiğneyerek kaçıştı**..
- 127/ Müddeiumumi **ifadesini almak** için susturdu:
- 127/ **Ortadan kaybolanlar** Viktor'la Suzan'dı..
- 127/ Rahmi **sabahı zor yaptı**..
- 127/ **Aklı başına geldiği** zaman sahne, polisler, candarmalarla dolmuştu..
- 127/ Birden **ortalık karıştı**..
- 128/ “**Başımıza iş açtınız!**”
- 128/ **Dik dik baktı**:
- 129/ ..Siz gidin, ben **çaresine bakarım**.
- 129/ **Söz almış** demektir..
- 130/ ..**Boş şeyler konuşuyoruz.. Vakit geçecek!**”
- 130/ O, sizin **namuslu geçinenlerinizden** bile namusludur!
- 130/ Niçin **kendisine hakim** olamamıştı,..
- 130/ **Kusuruma bakmayın**..
- 130/ **Aklım başımda değil**..
- 130/ Bu adamı **rikkate getirmeye çalışmak** neticesizdi..

- 130/ Çömlekcizadelerle uğraşıp **dertsiz başıma dert** mi açacaktım?
- 131/ Karlar ayaklarının altında ...sesler **çıkartıyordu**..
- 131/ ..**dörtnala uzaklaştılar**..
- 132/ ..beyaz çam dalları arasında **gözden kayboldukları** vakit..
- 132/ Heriflerin Viktor'u şehre kadar getirmek **zahmetine** bile **katlanmayarak**..
- 133/ “inşallah hepsi **cezalarını bulacaklar**..”
- 133/ ..demelerine **meydan vermemek** için,..
- 133/ ..bir **faaliyet göstermeliydi**.
- 133/ Bu kadına karşı zapt edilemez bir **hırs duyuyordu**..
- 133/ Kim **hesap sorabilirdi** kendisinden?..
- 134/ Nihayet kaynayan bir **çaydanlık gibi taştı**..
- 134/ ..o zaman kaymakamın **aklına** bile **getirmediği** bir şey oldu:..
- 134/ ..acizleri **yüzlerine çarpılırsa kendilerini kaybedecek** kadar hiddetlenirler.
- 134/ ..**gözleri** bir noktaya **dikilmiş**..
- 135/ Bu son vaka Rahmi'yi **fena halde sarstı, muvazenesi bozuldu**.
- 135/ ..onun **eteklerine sarıldı**..
- 135/ ..nöbetçi candarmadan **azar ve tekme yedi**.
- 135/ Beklenmedik bir cesaretle kaymakamın **yakasından tuttu**:..
- 136/ ..bu gözlerin sahibi **dediğini yapacağına** benziyordu..
- 136/ ..bu **çareyi de bulmuştu**:..
- 136/ Birdenbire atlar **şaha kalktı**..
- 136/ İçeride **feryatlar koptu**..
- 137/..**İçime dert** olacak da..
- 137/ ..sonra elalemin **alay edeceğini**..

2.6.4. Atasözleri

Atasözleri bir düşünceyi ve gerçeği, kısa ve özlü şekilde anlatan, yol gösterici, tecrübeyle sabit, nesillerden nesillere, ağızdan ağıza aktarıla gelmiş ve halka mal olmuş sözlerdir. Atasözleri en eski ve değişmesi zor söz varlığı unsurlarıdır. Bu nedenle adeta bir hazinedir. Kullanımda anlatıma büyük bir zenginlik katmaktadır. Sözlü halk kültürümüzde doğan atasözleri anonim ürünlerdir. Atasözleri yapısı itibariyle kalıplaşmış söz öbekleri şeklinde karşımıza çıkmaktadır. Atasözlerinde kelimelerin yeri değiştirilemez ve yerlerine yeni kelimeler getirilemez. Fakat bazı bölgelerde atasözlerinin değişik varyantları karşımıza çıkmaktadır: *Keskin sirke kabına zarar / Keskin sirke küpüne zarar* örneğinde olduğu gibi. Atasözleri Mecaz ve söz sanatları anlatıma farklılık kattığı gibi insan zihninde kalmasını da kolaylaştırmaktadır.

Yapmış olduğumuz incelemelerle *Değirmen* adlı eserin söz varlığında her ne kadar atasözüne yakın, veciz değeri taşıyan sözler olsa da atasözüne rastlanmamıştır. Bunlarda eserde kısıtlı bir kullanıma sahiptir. Birkaç örneğini şu şekilde vermek mümkündür:

19/ ...bir kalp bir koldan daha mı az değerlidir?

20/ Mavzer kurşunu gibi çarptığını yere seren bir aşk..

35/ ...uzun senelerin hasreti içimizde yaramaz bir çocuk gibi tepinmektedir.

41/ (...azlıkta kalanlar çok olanlara nedense tepeden bakarlar.)

46/ ...saadet dedikleri el, insanları okşamakta pek hasistir.

66/ Kitaplarla zifafa girmesini bilen adam, beşerliğinden kurtulmaya başlamıştır.

101/ ...zeybek kısmı dayanıklı olur!

101/ Mahpuslukta adam dayak yemekten yılmaz.

2.6.5. İlişki Sözleri

İlişki sözleri veya kalıp sözler de tıpkı deyimler ve atasözleri gibi bir dili konuşan toplumun kültürünü yansıtır. Bir dili oluşturan milletin inançlarını, örf ve adetlerini, gelenek ve göreneklerini günlük hayatta ve konuşma dilinde en canlı şekliyle gösterir. Sosyal iletişimin olmazsa olmaz unsurlarıdır ve sıklıkla kullanılır. İlişki sözleri anlam açısından ise dua /beddua şeklinde bir oluşuma sahiptir. İlişki sözleri açısından Türkçenin zenginliği dikkat çekecek ölçüdedir. En bilindik ilişki sözleri: ‘*Günaydın*’, ‘*İyi akşamlar*’, ‘*Maşallah*’, ‘*Allah bağışlasın*’, ‘*Kolay gelsin*’, ‘*Allah rahmet eylesin*’, ‘*Afiyet olsun*’ vs. Değişen kültürel değerlerle birlikte bir dilin söz varlığı da bazen yeni durumları karşılamakta yetersiz kalabilir. İhtiyaç durumunda veya etkileşim yoluyla yabancı dillerden yeni ilişki sözleri alınabilir. ‘*İyi ki doğdun*’ ve ‘*toprağı bol olsun*’ örneklerinde görüldüğü gibi.

İncelemiş olduğumuz eserde geçen ilişki sözlerini şu şekilde listelemek mümkündür.

23/... - **söz aramızda**-...

35/ “**Beni affet..**

46/...kahverengi gözlerinin üstüne **yemin ederim** ki...

48/ Hem bana da öğretmeni **rica edeceğim**.

67/ Biraz öne doğru eğilerek **özür diledim**.

70/ Ah, hayat, hayat, **lanet sana!**..

73/ **Allahısmarladık**...

75/ ..**Allah belasını veresice**..

77/ **Allah bilir**...

86/ Evvala **selam edip** karısının hatırışerifini sorduktan sonra...

87/ Damlarda dürünsün de çıkamasın **inşallah**..

93/ ...bin türlü **yemin edecek**,..

99/ Asmadıklarına **şükür**, efendi!...

- 100/ Hemşeriler **sağ olsunlar**,..
- 100/ **İnsaf et!**..
- 100/ **Aman**, bir kıyıda biraz oturalım,..
- 100/ **Aman** ocağına düştüm,
- 100/ **Aman** etmeyin,..
- 101/ ...**geçmiş olsun**, kasavet etme,..
- 101/ **Allah hayır verir inşallah** dedim, uyudum.
- 101/ **Ülen Bekir**,..
- 106/ Sus **iki gözüm**, sus **anam babam!**
- 112/ “**seni seviyorum**”
- 113/ **Yazık vallahi**...
- 120/ **Ne yazık ki**...
- 122/ ...biri gitmeden biri gelen bu tiyatrolara **beddua ettiler**..
- 126/ **Var ol be!**
- 128/ **Baş üstüne** beyim!..
- 128/ **Buyurun!**
- 128/ **Allah aşkına** yapmayın...
- 129/ **Hay hay**...
- 129/ Çok **teşekkür ederim** beyim.
- 130/ **Kusuruma bakmayın**...
- 130/ **Yalvarırım** kaymakam bey...
- 132/ “**Aşkolsun be**” diyorlardı,..
- 133/ “**Geçmiş olsun**” dedi, “**inşallah** hepsi cezalarını bulacaklar...”

2.6.6. İkilemeler

Türkçenin sözcükbilim ve anlambilim alanlarında gelişim gösteren ikilemeler, Türkçe'nin her döneminde bir anlatım unsuru olarak dilin gerek

yapı, gerek söz dizimi açısından dikkat çeken söz varlığıdır. İkilemeler tekrarlama yoluyla kalıplaşmış sözcüklerdir. Bu nedenle değişime uğramaları zordur. Buldukları yere göre anlatımı güçlendirici, kavramları açıklayıcı ve niteleyici bir etkiye sahiptirler. İkilemelerin yapısını ses benzerliği, eş anlamlılık, zıtlık, nicelik gibi etkenler oluşturur. Türkçedeki kelime türlerinin(ad, eylem, zamir, sıfat, zarf, ünlem, bağlaç) hepsinden ikileme yapılabilir. Tek kelime veya kelime grupları şeklinde de ikilemeler görülebilir. Bazen de ek ilaveleriyle ve uydurma kelimelerle de kurulmuş ikilemelere rastlamak mümkündür. İkilemelerde herhangi bir anlam yakınlığı aranması şart değildir. Aynı kelime ile de ikileme yapılabilir. Tüm yönleriyle ikilemelerin bir sınıflandırması vardır, ancak eserin genel olarak söz varlığındaki ikilemeler oluşumları bakımından dört başlıkta görülmüştür:

- a) Aynı kelimelerden oluşan ikilemeler (*azar azar* gibi)
- b) Anlamları aynı veya yakın kelimelerden oluşan ikilemeler (*kılık kıyafet* gibi)
- c) Anlamları zıt kelimelerden oluşan ikilemeler (*az çok* gibi)
- d) Ekleme yoluyla oluşan ikilemeler (*aşağıdan yukarıya* gibi)

Bu sınıflandırma içerisinde ikilemeleri şu şekilde sunabiliriz:

a) Aynı Kelimelerden Oluşan İkilemeler

13/ Sonra bir sürü çarklar, kocaman taşlar, miller, **sıçraya sıçraya** dönen tozlu

kayışlar...

13/ Ya o seslere ne dersin adaşım, her köşeden **ayrı ayrı** makamlarda çıkıp da

kulağa hep birlikte kocaman bir dalga halinde dolan seslere?..

15/ Yüklü eşeklerle **sık sık** gelip giden köylülerden, değirmenin işlek olduğu

anlaşıyordu.

17/ Derenin üst başında **çıpıl çıpıl** yıkanan genç kızlara karışamıyordu.

18/ Çakıllarda **acele acele** seken sulardan ve uzaklardan gelen bir kurbağa

sesinden başka hiçbir şey duyulmuyordu.

19/ Bu sorunun cevabını bulmak ister gibi gözlerini yukarıya, yıldızlı göğe çevirdi;

uzun uzun baktı, birdenbire:

19/ **Acı acı** güldü, 'Ağam,' dedi, 'ben senden noksanım, bana sadaka mı veriyorsun?..

19/ Bana sakatlığımı unutturarak **deli deli** rüyalar gördürdün, ...

20/ Fakat birbirinin kucağına atılacakları zaman şekli belli olmayan tuhaf bir

cisim ikisinin arasına giriyor, bir çark gibi **fırıl fırıl** dönerek ve gittikçe büyüyerek

onları ayırıyordu.

21/ **Tuhaf tuhaf** güldü:

22/ Yükselen sular tahta oluklardan taşıyor, **haykıra haykıra** yerlere dökülüyordu.

22/ Birdenbire çukura gitmiş gibi görünen gözlerle etrafını araştırdıktan sonra

onları değirmencinin kızına dikti, **uzun uzun** baktı...

26/ ... ki orada yerlere kadar uzanan dalların pembe dudaklı çapkın gelinciklerden, sarışın ve hayalci papatyalardan aldığı gürültüsüz öpücüklerle, yalnız

sinsi sinsi yürüyen yabankedileriyle, daima koşan ürkek karacalar mâni oluyorlardı.

26/ ... ve geceleri küçük balıklar, ayın nehre **avuç avuç** serptiği gümüş

kırıntılarını toplamak için, suyun üstünde sıçrıyorlardı.

27/ ... fakat söyle, Horatius senden **kat kat** tesirli ve tatlı değil miydi?

27/ Göğsünü saran bir sesle **kesik kesik**: “Yazacağım sevgilim” dedi,
“sana

istediklerini yazacağım!..”

29/ Büyük bir konağın geniş salonunda raks ve kahkahadan yorulup

terleyenler serin şerbetlere, buzlu yemişlere koşarlarken, kristal
pencerelerden dışarı

süzülen ışıktaki, soğuktan donan ayaklarını **avuç avuç** karla ovmaya
çalışan ihtiyarları

gördü.

30/ **Yavaş yavaş** loş bir karanlığa dalan odaya alınından, gerilen ve
birdenbire

daha genişlemiş görünen alınından, beyazımtırak bir ışık yayılıyordu.

33/ Kendisini gezdiren geminin güvertesine uzanarak uzaklara, ta
uzaklara

bakar ve **kesik kesik** nefes alan sulardan başka hiçbir şey görmezdi.

33/ Çöl ve deniz **hemen hemen** aynı şeylerdi: ...

34/ Ve o bu satırlardaki kelimeleri **vakit vakit** bir sabah yıldızının
belirsiz

ışığı gibi ince, felaketin gözleri kadar keskin, yalanın dudakları kadar
yumuşak ve bir

çocuk rüyası kadar tatlı sesler veren kelimeleri gözlerinin kenarındaki
derin

çizgilerden işledi.

36/ Başını **ağır ağır** kaldırarak sordu:

36/ Ve görüyorum ki o seni **hemen hemen** benim kadar alakadar
edecek...

37/ Sonra, kollarının arasında **yavaş yavaş** gevşeyen, kanla bulaşık olmayan

yerleri ezik bir sarılık alan vücudu yere bırakarak ocağa eğildi, ...

38/ Başını **hafif hafif** sallıyordu.

39/ Fakat bizimki **derin derin** içini çekti ve sustu.

39/ Aklımız, şu sabahtan akşama kadar **avaz avaz** bağırان bülbülden herhalde

üstündür.

41/ **Yavaş yavaş** gözlerine ve bakışlarına bir gamlılık çöktü.

44/ Fakat ertesi sabah geri dönen adam, onlara kendi hayatı hakkında **hemen**

hemen hiçbir şey söylemedi.

44/ Her biri jurnalına **başka başka** şeyler yazdı, fakat hiçbirisi o adamın asıl

hikâyesine temas etmedi.

49/ Ve göğsünün üst tarafında pürüzlü bir cismin **ağır ağır** gezindiğini hissediyordu.

52/ Yarı yerine kadar batan güneşin sararmış çayırlara, küçük bulut

kümelerine, bir yılan dili gibi kıvrılarak uzattığı son kırmızı ışıkları **uzun uzun**

seyrettim.

52/ Yalnız ıslak tahtaların güneşte çıkardıkları sese benzeyen bazı çıtırtılar

vakit vakit duyulmaktaydı.

52/ En sonra büsbütün açılarak taş merdivenlerden **ağır ağır** inen adımlar

haline girdiler...

54/ Ve ben, bütün korkuma rağmen, nerede ve nasıl biteceğini bilmediğim

bu merdiveni **kıvrıla kıvrıla** çıkıyordum.

54/ ... ayaklarımı daracık basamaklar üzerinde, ona yetiştirmek için, **çabuk**

çabuk hareket ettiriyordu.

54/ ... sonra hafif bir aydınlık **yavaş yavaş** bütün vücuduna yayılıyordu.

54/ ... önümde, siyah ve geniş pantolonun içinde kuru bir dal gibi duran ve

basamakları **çabuk çabuk** atlayan iki ayak kalıyordu.

55/ Tam camekânlı kubbenin altında, yani odanın ortasında, yuvarlak bir

masa üzerinde hareket etmeyen bir alevle **hafif hafif** yanan bir yağ kandili vardı:

55/ Kurumuş ve siyahlaşmış etleri yanak kemiklerine yapışmış ve sarı saçları çürük bir yastığı **küme küme** yığılmış bir kadın iskeleti...

59/ Ve bunlar, adeta ses çıkaran bir şetaretle, beraberce yanarlarken aynı hissedilmeyen rüzgâr, hiçbir benzerlik sırasına bakmayarak, hepsini **birer birer**

söndürüverdi.

60/ Ey her tarafımdan **yavaş yavaş** çekilen hayat, yalnız kafama ve gözlerime birik!

65/ Her eşyasını **ayrı ayrı** ve gayet iyi tanıdığım bu odada yalnız onlar her

zaman için yeni bir koku taşırlar.

67/ Sonra ayağa kalkarak odanın bir başından bir başına **hızlı hızlı** yürümeye başladım.

67/ ... bacaklara indiğim zaman tıkanığımı, boğulur gibi olduğumu,
avaz

avaz bağırarak istediğimi hissediyordum.

67/ Hatta yürüyüşümdeki, bakışımındaki tabiiyet ve sükûnetin içimdeki vukuatla yaptığı tezada, kendime bile hissettirmeden, **kıs kıs** gülüyordum.

67/ Ve ben onların **başka başka** kadınlar olduğunu yalnız değişen kokularından fark ediyordum...

69/ **Allah Allah...**

70/ Karanlık caddeye **uzun uzun** baktım.

72/ İstersen **ağlaya ağlaya** anlat...

72/ Ve ikimiz de esrarlı bir musikiye uyuyormuşuz gibi **ağır ağır** sallanıyorduk...

72/ Ben burada yalnızlığı **bardak bardak** içiyorum.

73/ Ellerini çekti ve ayaklarını sürüyerek **ağır ağır** kapıya kadar gitti.

73/ Kollarını boynuma attı; yüzümü **tekrar tekrar** ve kısa aralıklarla delice

öpmeye başladı.

75/ Zaten sıkmadan **uzun uzun** anlatmasını bilen yegâne geveze, denizdir.

76/ ... sonra açığöz bir miço, geceleyin herifi gözetleyerek, fiçinin arka

tarafındaki musluktan **bardak bardak** şarap doldurup içtiğini görmüş ve iş meydana

çıkmiş.

76/ Vardiyayı kendisine teslim eden arkadaşı dev gibi bir adamdı, yumrukları **hemen hemen** bir çocuk kafasından büyüktü.

77/ Islak saçları kıvrılmış ve **kordon kordon** terli alınına düşmüştü.

78/ Gemi müthiş sallanıyordu; o yakıcı rüzgâr tayfanın derilerini **pul pul** ediyordu.

80/ Yalnız arkamızdaki büyük ormanda, ağaçların üstüne atılmış kırmızı bir çuha gibi rüzgârla **hafif hafif** kıpırdıyordu.

80/ Biraz ileride ön ayağıyla **hırçın hırçın** eşelenen atım kişnedi ve başını bana doğru çevirerek inler gibi sesler çıkardı.

81/ Ben onun içerisindeki vukuatı takip ediyor ve kurulması biten bir duvar saatinin rakkası gibi nasıl **yavaş yavaş** sükûnete geldiğini görüyordum.

82/ Fakat ormana düşen bu yara, **yavaş yavaş** yayıldı, kökleşti.

82/ Fakat nihayet ormanımızı **parça parça** elimizden almalarına razı geldik.

84/ Zaman zaman yükselip alçalan, mütemadiyen makamını değiştiren bu

muazzam uğultu, ihtiyarın kelimelerini büyütüyor, kıvrıyor ve kendisiyle karıştırıyordu.

85/ Çok sürmeden şirketin işçileri **teker teker** kayboluverdiler.

85/ Orman dev büyüklüğünde bir çocuk gibi **mışıl mışıl** uyuyordu ve bu sesler onun nefesleriydi.

85/ Bilmediğim bir tarafa doğru **ağır ağır** yürüdü.

86/ Dudu, elinde mektupla hızlı hızlı öğretmenin evine gitti:

87/ Dudu okulun kenarındaki gübrelikte yuvarlanan oğlu Hüsnü'yü elinden

tutarak **düşünceli düşünceli** evine döndü; ne yapacağını bilmiyordu.

87/ **Topu topu** bir kazı vardı; onun da yumurtalarını bakkal İlyas Efendi'ye

bağlamıştı.

89/ Dudu gelirse nasıl kalkıp kapıya gideceğini düşünüyor, “**sürüne sürüne** bile

olsa gene giderim!” diyordu.

90/ Çocuk **dönüp dönüp** arkaya bakıyor:

91/ Candarmalar çok dövmüşlerdi, fakat **seke seke** yürümeye çalışıyordu.

91/ **Seke seke** yürüyor, ara sıra ayağı bir taşa takılıp sendeledikçe candarmaların birisi koluna yapışıyordu.

91/ Takibe çıkarken, “faili bulmadan gelerseniz gözüme görünmeyin!” diye

yüzbaşı **sıkı sıkı** emirler vermişti.

91/ İdris de zaten kaç senedir buralarda **serseri serseri** dolaşıyor, binbir türlü

dalaverelere girip çıkıyordu.

93/ Titrek sesiyle yalvaracak, anlatmak isteyecek, **kıvrım kıvrım** kıvranacak,

fakat dayağı yiyecekti.

93/ **Sıkı sıkı** bir iki nefes çekti.

94/... yüzlerini buruşturarak **ağır ağır** akan sular

94/ ... sıkıntılı bir akışla **sallana sallana** geçip giderler

94/ Bu ovadaki uyuz ağaçlı, kül yığınınına benzeyen köylerde insanlar **parça parça** elleri,...

95/ ...Beyşehir Gölü'nden gelinceye kadar öyle azalır ki, değil **dönüm dönüm** tarlaları,...

96/ Dostluklar, hovardalıklar, kabadaylıklar, yalnız ekmek düşünenlerde **yavaş yavaş** yok olmaya başlayan bu hisler...

96/ Bir gün Zağar Mehmet, tarlasını kanaldan sularken, arkın **yavaş yavaş** boşaldığını...

97/ ...Mehmet'e **uzun uzun** baktı ve bekledi.

97/ Ekinler, sıska ekinler, **yavaş yavaş** bir karış kadar oldular.

106/ ...**yavaş yavaş** geri çekildi

106/ ...o tarafa doğru **uzun uzun** baktı...

106/ ... bu sırada **yayvan yayvan** ninni söylüyor,...

105/ Merdivenleri **hızlı hızlı** çıktı,...

106/ Kamil **söylene söylene** odaya geldi.

105/ **Hemen hemen** her akşam bu böyle olduğu için kızdığı falan yoktu.

99/ ...**sinsi sinsi** gülerdi.

99/ Birkaç kere, vukuatını öğrenmek için, **sıkı sıkı** sordum,...

99/ ...o zaman yaptığı vukuatları **kısım kısım** anlattı.

99/ Bunların her biri **ayrı ayrı** hikayeler mevzu olabilirler;

100/ ...**uyuya uyuya** fıstığa dönmüş candarmaya...

100/...göğsüne bağrına **döke döke** ayran bakracını başına diker,...

101/ **Allah Allah**, oğlan halimize acıdı!

101/...yüzüme **bakıp bakıp** sırtıyordu.

101/ Gene öyle **kötü kötü** sırttı.

101/ **Çeke keke** odanın ortalık yerindeki direğe götürdü,..

- 104/ Garsonlar **yavaş yavaş** radyom lambalarını söndürüyorlardı.
- 102/ ...hepsi **katıla katıla** gülüyorlardı..
- 102/ Bekir atını **ağır ağır** sürüyordu.
- 102/ ...**kuvvetli kuvvetli** bastım..
- 102/ **Durdu,durdu,..**
- 102/ ..hem de dirseklerini **sıkı sıkı** mavzere basıyordu.
- 103/ ...**melil melil** yüzüme bakmaya başladı:..
- 103/ **Garip garip** bana baktı,..
- 111/ **Uzun uzun** her mevzudan konuştuk.
- 111/ O **yavaş yavaş** kendini çekti.
- 113/ **Uğraşa uğraşa** onları yerleştirdim,..
- 114/ Onu **bitirir bitirmez,..**
- 116/ ...**acayip acayip** başlarını sallayarak çekiliyorlardı.
- 117/ **Sallana sallana** yarım saat daha gitmiştik,..
- 117/...**hızlı hızlı** sarsılmamızdan kasabanın kaldırımlarına geldiğimizi
anladım.
- 118/ Yalnız **ufak ufak** çakıllar...
- 118/ ...**avuç avuç** serpmişler..
- 120/ **Titreye titreye** kalktım.
- 121/ ...şimdi dudaklarını **tatlı tatlı** gölgelendirmeye başlamıştı.
- 123/ ...bastonunu kaldırımlara **sert sert** vurarak bir yürüyüşü var ki..
- 124/ Eşraf kızlarına **süzgün süzgün** bakan genç zabitler,..
- 125/ **Yavaş yavaş** kapıları kapadı,...
- 126/ ...bir kere yakalanan yakasını **kolay kolay** sıyırılmaz...
- 128/ **Yürüye yürüye** odaya gelmişlerdi.
- 128/ Fakat öteki bunu **görür görmez:..**

128/ **Dik dik** baktı.

129/O, **sallana sallana** çıktı.

129/ “**Hay hay...**”

131/ Atı **alır almaz...**

131/ ...ay bunların arkasında kurşuni abajurlu bir elektrik ampulü gibi **hafif hafif** parlıyordu...

131/ ...dizginleri koluna geçirerek **hızlı hızlı** yürümeye başladı...

136/ Üzerinde **yer yer** su birikintileri duran ova,...

131/ Onlar bunu **görür görmez** filintalarını doğrultarak:

132/ **Ağır ağır** yürüdü..

133/ ...**ince ince** sualler soruyordu.

133/ yalnız konuşma ilerledikçe **tuhaf tuhaf** bir şeyler olduğunu hissetti.

136/...**tepine tepine** köprünün kenarına yaklaşıyorlardı.

b) Anlamları Aynı veya Yakın Kelimelerle Oluşan İkilemeler

17/ **Ara sıra** uzun müddet kaybolur, başka çergilerde dolaştığı, şehirlere inip

büyük beylerin meclisine girdiği söylenirdi.

17/ Belli ki onun bütün çocukluğu **bitmez tükenmez** bir hasretle geçmiş; belli

ki zeytin dallarına sincap gibi tırmanan, birbiriyle **alt alta üst üste** güreşen,

değirmenin önünde erkek çocuklarla su fişkirtmaca oynayan akranlarına bir duvara

yaslanarak istek dolu gözlerle bakmıştı.

22/ **İki üç** adım ilerledi ve klarneti bir köşeye fırlattı.

30/ Ve hükümdarlar, sana **bitip tükenmez** şereflerin erguvan renkli maşlahını

giydirmek için saraylarının geniş bahçelerinde muhteşem ziyafetler hazırlayacaklardır.

30/ Felsefelerini, ey şair, en **ele avuca** sığmaz kafaları bağlayacak kadar kuvvetli ve güzel laflarla dolu olan felsefelerini senden evvel Eflatun ve daha

bir çokları kandırıcı bir belagatle ve fazlasıyla tekrar etmediler mi?

32/ **Ara sıra** bir hurma ağacı aramak ve su tulumunu doldurmak için çölün

kimsesizliğinden ayrılırken –ki nihayet o da bir insandı ...

33/ Sonra **bitmez tükenmez** bir genişlikle karanlık ve sıkı bir derinlik...

38/ Evvela **havadan, sudan** bahsedildi.

38/ (İki kişi birbirlerini yeni tanıdıkları zaman **havadan sudan** bahsetmek

âdetidir.)

38/ Fakat biraz sonra erkek **bir iki** dal ileri geldi, dişi daha az çekingen bir hal

aldı.

39/ **Kılığımız, kıyafetimiz** düzgündür.

47/ **Ara sıra** sahilde balık tutmaya giden kabileler tekrar söylediler ki, o denizde

şimdiye kadar uzaktan geçen bir gemi bile gözlerine ilişmemiştir.

48/ Kadın da **ara sıra** çalışıyordu.

49/ Belki, evet, belki **iki üç** günlük ömrü vardı.

56/ Ve ben, kurumuş yapraklar rengindeki sarı ve kalın sahifelerde eski,

fakat keskin bir el yazısını, gözlerimi **ara sıra** uzaktaki iskelete çevirerek ...

58/ Fakat **ara sıra** bunlardan biri, hiçbir rüzgâr, hiçbir üfleyen olmadığı halde, yavaşça kararveriyordu.

58/ Ve ben, **dört beş** tanesi bir arada birçok kandiller daha gördüm.

69/ Yook yavrum, ben **iş güç** sahibi adamım, ...

69/ Bir kişiye **üç dört** hikâyeyi birleştirip anlatsan sermayen gene tükenmez...

70/ Sonra da burun kanamadan, **üç dört** kişiden alamayacağın bir para...

70/ Odanın bir başından bir başına **iki üç** kere gidip geldim.

70/ **Ara sıra** durup ellerimle havada işaretler yapıyor ve onun sarsılan başına bakıyordum.

72/ O, **ara sıra** başını büsbütün göğsüme bastırıyor, bana doğru sokuluyordu.

73/ Yanıma oturdu; **üstünü başını** düzeltmeye başladı, **ara sıra** yüzüme bakıp tekrar gülümsüyordu.

75/ Ve, hiçbirisi **okumak yazmak** bilmeyen bu adamların arasında, dört senelik tahsil ve yatağının başucundaki birkaç kitap, ona başka bir mevki veriyordu.

77/ Genç ateşçi, **ara sıra** süngüsüne dayanıyor, bir an için kapadığı siyah

kapağa gözlerini dikerek düşünüyordu:

77/ **Üç dört** sene sonra ne yapacaktı?

78/ **İriyarı** ateşçi hâlâ homurdanıyordu.

80/ **Ara sıra** ovaya kadar uzanarak oradaki mutlak sessizliği bile yırtan acı

ve keskin bir feryat, arkasından bir boğuşma gürültüsü ve uzun hırıltılar,
bu

karanlıkla beraber canlanan şehre korkunç bir mahiyet veriyordu.

81/ “Her şeyimiz, delikanlı, **varımız yoğumuz** ormandır bizim...” diye
devam etti.

83/ Fakat **beş altı** yüz ağaçlık bir parça, bir kuru vardı ki, bütün köy,
ölse

burasını satmamaya, kaptırmamaya karar verdi.

86/ Kadının esmer teninde elbiselerinin hafifçe gölgelediği bir yol,
öğretmeni

bir iki kere yutkundurdu.

86/ Dudu gelirken **bir iki** kaz getirirse başgardıyanla müdüre vererek
yerini

değiştirteceğini, koğuşun baş taraflarında, biti az, temizce bir yere
gececeğini

söylüyordu.

87/ Şimdi kazı şehre iletirse İlyas Efendi evinde **yorgan döşek** koymaz,
alır

götürürdü.

87/ Seyit’in ağasını bile, kardeşine **ara sıra** yardım ettiği için
vurmuşlardı.

87/ **Ara sıra** ayağı taşa çarpınca pekmezler arkasına dökülüyordu.

88/ Seyit **aşağı yukarı** üç aydan beri hastaydı, hapishane doktoru
hastanede

yatmasına lüzum gösteriyor, birkaç gün yatıyor, daha ağır bir hasta
gelince taburcu

ediliyordu.

91/ Seke seke yürüyor, **ara sıra** ayağı bir taşa takılıp sendeledikçe

candarmaların birisi koluna yapışıyordu.

93/ **Beş on** adım daha gittiler...

93/ Evvela **bir iki** uyuz ağaç, sonra birkaç kerpiç ev... Beş on çıplak çocuk...Yüz adım daha... Sonra köye geleceklerdi... Ve Süleyman Ağa...

95/... yabancı bir memurdan **beş on** kuruş fazla koparırlarsa...

97/ ...güneş bu bir karış yeşilliği kurutmak için **işini gücünü** bırakıp...

105/ ...**Dinsiz, imansız** Çingene!..”

106/ “Sus iki gözüm,sus **anam babam!**”

106/ Karısı bağırıyor, gelip **saçını başını** yolmuyordu...

105/ Yolda **beş on** adım gittikten sonra bir araba geçti.

100/ ...**iki üç** ay daha kalırdım, ama asıl mahkemem dörülmemiştir.

100/ sıcakta **yedi sekiz** saat yol alıyorduk.

100/ ...**üç beş** saat yol koyar mı?

101/ **Beş on** değnek vurduktan sonra gidiyor,..

101/ Şimdi karşımda **namlı şanlı** candarma olmuş, ..

101/...**ötemi berimi** tekmelemeye başlıyordu.

102/ **Şöyle böyle** iki saat kadar yürüdük.

102/ ...**bir yürüyüp bir koşarak** sol yanında gidiyordum.

109/ ...harcırahını **şurada burada** yemiş,..

110/ ...**bir aşk, bir gönül** meselesi yüzünden öldürdüm.

112/ Şimdi **başka arkadaşları, başka ahbabları** vardı.

112/ (Dinleyiciler arasında **iki üç** kişi güldü...

114/ ...zavallı adamı **üç dört** kurşunda yere serdim...

115/ Evvela **bir iki** cesaretli kendini iskeleye fırlattı.

115/ ...kırpıntı bohçası gibi **alacalı bulacalı** bir kalabalık söküldü.

115/ Bu **eski püskü** elbiseli...

116/ **Ara sıra** kapıdan uzanıp bakanlar,..

117/ Şoför **kan ter** içinde iniyor,...

117/ Ama yalnız **bir iki** adım fazla yürüdü.

119/ ...mektepe muhayyilemin **süsleyip püsleyerek** kafama yerleştirdiği tasavvurlarım çıkıyordu.

121/ **Ara sıra** ahbaplara da rastlıyorum,...

121/ ...**gülüp eğleniyoruz**.

121/ **Ara sıra** geçerken uğrarsan **hem** boyarız, **hem** de **bir iki** laf atarız...

122/ ...herkes **az çok** alakadar oldu.

123/ Domuz itlafındaki hizmetinden dolayı nasıl takdirname aldığını anlatan ziraat müdürünü dinliyor, **ara sıra**:

124/ ...devlet ricaliyle nasıl **içli dışlı** olduğunu...

124/ Belediye azaları **ara sıra** koridora çıkıyor,...

125/ ...**yarım yamalak** bir heyetle...

126/...piyeslerde, komedilerde **ufak tefek** roller verdi.

126/ **İki üç** tanesi dışarıda dolaşiyor,..

131/ Biraz sonra tepeden **dört beş** süvari göründü.

133/ Nasıl olsa işin **gürültülü patırtılı** kısmı geçmişti..

135/ Yalnız eski patronlarımı bu halde bırakıp gitmeye gönülleri razı olmayan **dört beş** kişi,..

136/...halk arasında **ufak tefek** mırıltılar çıkmasına da sebep oluyordu..

c) Anlamları Zıt Kelimelerle Oluşan İkilemeler

15/ Yüklü eşeklerle sık sık **gelip giden** köylülerden, değirmenin işlek olduğu

anlaşıyordu.

39/ **Sabah akşam** demeden, yaz kış demeden çalışıyorlar.

77/ Halbuki, mademki **eninde sonunda** hep birdi ve hiçbir zaman şimdi olduklarından daha fena olmaları mümkün değildi, niçin “tesadüf”e de hücum

etmekten çekinmeliydi?.

100/ ...**dostum** olan vardı, **düşmanım** olan vardı

109/ Hiç olmazsa **girerken, çıkarken** suçluyu görürüz,...

112/ ...**gelmiş ve geçmiş** birisi...

117/ bu şekilde birkaç kere daha **inip bindikten** sonra ...

122/ ..**biri gitmeden biri gelen** bu tiyatrolara beddua ettiler.

d) Ekleme Yoluyla Oluşan İkilemeler

14/ İnsan evvela **kendi kendisinden** utanır gibi olur ama, bilir misin, bizim en

büyük maharetimiz nefsimizden beraat kararı almaktır.

16/ Sanırdın ki, klarneti çalarken, havayı ciğerlerinden değil, **doğrudan doğruya** yüreğinden veriyor.

17/ Belli ki onun bütün çocukluğu bitmez tükenmez bir hasretle geçmiş; belli ki

zeytin dallarına sincap gibi tırmanan, birbiriyle **alt alta, üst üste** güreşen,

değirmenin önünde erkek çocuklarla su fişkırtmaca oynayan akranlarına bir duvara

yaslanarak istek dolu gözlerle bakmıştı.

23/ **Gerisin geriye** dönerek değirmenin öbür başına, çarkların ve

kayışların kudurmuşçasına döndükleri köşeye doğru atıldı.

32/ Fakat iki sene sonra, sertleşen ve kararın bir deri, gözlerinin kenarında

derinleşen çizgilerle burayı terk ettiği zaman, büyüklük ve güzelliği, acıyı ve hasreti

yüz yüze tanıyordu.

33/ İnsan orada yalnız **renkten renge** giren su damlaları ve devlere benzeyen

bir mahlukun yavruları gibi birbirleriyle oynaşan hoyrat dalgalar görebilirdi...

33/ Bu sefer gördüğü şeyler onu **hayretten hayrete** düşürüyordu.

37/ Ve bunu gören şair oraya, **boylu boyunca** yatan ölünün üstüne –bir kadının elinden kurtaramadığı şaheseriyle beraber– cansız yıkılıverdi...

38/ **Uzun uzadıya** takdim filan edilmeden konuşmaya başladılar ve pek az

sonra da ahbap oldular.

40/ Yalnız her ikisinin de içinde **gizliden gizliye** büyüyen bir korku vardı: ...

40/ Tesadüfün pek merhametli olmadığını ve birbirine böyle yakın olanları bir

ikinci defa **karşı karşıya** getirmediğini biliyorlardı.

41/ Sabahleyin **karşı karşıya** gelince dışı söylemek istediğı şeyleri gözleriyle

anlatmak istedi.

47/ **Günden güne** eriyor, sararıyordu.

56/ Üzerine **yan yana** oturduk.

68/ Kendisini serbest bıraktım ve **yan yana** yürümeye başladık.

68/ Hemen yakalayacaktım, fakat **kendi kendime**: “Hepsini odaya

saklayalım!” dedim.

68/ Odadan içeri girip kapıyı kapayınca, hiçbir şey söylemeden, hatta **yüz**

yüze bile bakışmadan, derhal kendisini yakaladım; ...

77/ Sonra düşünmek istemediği için birdenbire **kendi kendine** kızdı.

77/ Onun sırtına giyeceği yoktu ve mal sahibi seksen kat **üst üste** giyebilirdi.

82/ En eski, en büyük ağaçlar, önünde bilmeden ürperdiğimiz, ceddimizmiş

gibi çekindiğimiz ihtiyar gövdeler birbiri arkasına devriliyor, çıplak meydanlar **günden**

güne artıyordu.

95/ İki eski arkadaş bazan, akşamüzerleri caminin duvarları dibinde **yan yana** çömelerek...

104/ Kamil’le Muhsine büfeden vuran aydınlığa bir masa çekmişler, **karşı karşıya** oturuyorlardı.

104/ ..., kız **kendi kendine** hafif şarkılar mırıldanıyor ve sonra **durup dururken** gülüyordu.

100/ Sen bilmezsin, **karakoldan karakola** yayan sevk olamk ne demektir.

100/ ...**ičten içe** hasım gibiydik.

101/...**gitgide** zihnimi karıştırıyordu.

101/ **Kendi kendime** bir daha:..

102/ ..köylülerle beraber **yemek yemeye** gitti.

116/ Tahta kanapelerden birine **yan yana** oturdular.

122/ Kopuklar, kör Veysel’in meyhanesinde **kafa kafaya** vererek...

2.6.7. Doldurma Sözcükler

Dilde bir şeyi hatırlamak için zaman kazanma, söyleneni pekiştirip kesinleştirme gibi amaçlarla konuşan kimsenin kullandığı, çoğu kez gereksiz olan sözcüklere ve anlatım kalıplarına doldurma sözler denmektedir. Başka bir deyişle bir düşünce aktarımı esnasında zihinde kelimelerin sözdizim ve mantıksal bağlantı kopukluğu sonucu oluşan boşluktan doğarlar. Her dilin kendine özgü doldurma sözleri bulunmaktadır. Özellikle söz varlığı daha az olan kimseler doldurma sözlere daha sık başvurur. Yazı dilinde pek kullanılmayan bu sözlere *Değirmen*'de Sabahattin Ali'nin kişiler arasında geçen diyalogları daha canlı hissettirmek adına başvurduğu söylenebilir. 'Efendime söyleyeyim', 'şey', 'sonra', 'sonracığıma', 'anladın mı?', 'tamam mı?', 'var ya!', 'yok mu?' vs. bu türden sözlerdir. Ayrıca yansıma seslerden doğan 'humm..', 'eee..' vs. sözler de son zamanlarda kullanılan doldurma sözler arasında sayılabilir.

Eserde kullanılan doldurma sözlerin örneklerini şu şekildedir:

13/ **Görülecek şeydir o...**

13/ **Çook desene!**

14/ **Ha**, sonra bir üçüncü...

14/ **Peki** ama bu sevmek midir..

14/ **Pekala**,..

14/ ..sen onu **filana veya falana** veriyorsun..

19/ "Öyle..." dedi.

23/ **Heyhat**, adaşım..

27/ "Heyhat, zavallı şairim"

30/ "Hayret, ey genç şair!"..

31/ **Ve işte** burası güzeldi.

31/ **Ve** bunlar büyük, güzel ve sarhihtiler.

31/ ..**adeta** bir bıçakla çizilmiş gibi keskin..

34/ **Ey** benim sevgilim!..

36/ “**Hiçbir şey**...

36/ “**Yalnız...**”

36/ **Hiç buna imkan var mı şair?**..

38/ “**Olur ya!**”

39/ “**Ah**”..

39/ **Doğru değil mi ama?**..

40/ “**Hiç** ayrılmayalım, **olmaz mı?**” demek vardı, fakat bu pek geniş manalı ve müphemdi.

40/ Siz de, **şey**, sen de gelmesen..

40/ **Aman yarabbi**, neler konuşuyorlardı!

43/ **Evet, evet**...Herhalde bir viyolonsel.

44/ “**Bana kalırsa**”...diye fikrini söyledi,..

46/ **Heyhat**, saadet dedikleri el,..

47/ **Evet**, kadın hastaydı.

50/ **İşte** bu genç adam,

53/ **Ah**..Ne istiyorsunuz?

53/ **Oh** ..hayır..

54/ **Pekala**, yürüsenize!

55/ **Hiç**..Bak, eğil de bak..

55/ Bu dişler **yok mu**, bu muntazam dişler, onların arasından, şimdi bizim konuştuğumuz şeylere benzemeyen ne tatlı sözler çıkardı **bilsen**...

56/ ..bu alevden ısınıyor ve aydınlanıyorduk..**Fakat**..

56/ “**Hiç!**” diye cevap verdi.

56/ “**Fakat biliyor musun**, o kuvvet ki, hiçbir şeyi eksik olmayan yağ kandillerinin alevini gelip alarak onları birdenbire karartır!”

57/ ...**Fakat hayret!**..

59/ **Ah.** yanmak isteyen kandilleri sebepsiz yere..

59/ **Ah, ey** peşinde koştuğum hakikat,..

60/ **Gerçi** ellerim kımıldamakta güçlük çekiyor..

60/ **Ah..İşte.**

60/ **Eyvah...** Kitap burada bitmişti.

61/ “**İşte**” dedi,..

67/ **Ve hayret!**..

68/ Kız bir kere, “**Ah!..**” dedi..

69/ **Ahha,** şimdi anlıyorum.

69/ **Allah Allah..**

69/ **Ne müthiş şey be!**

69/ **Söylesene,**..

69/ Ha! Öyleyse hiç korkma..

69/ **Öyle ya,** hep komedi...

69/ Yanına oturmalı, evvela elini yakalamalı, bakışıp gülüşmeli, yarım saat cilveleşmeliydi, **değil mi?**

69/ Derhal kendini feda ediyorsun, **değil mi?**

70/ **Yoksa... yoksa sen** sahiden mi ağladın?

70/ **A canım,**..

70/ **ya... hımm...ya...**

70/ **Görüyorsun ya,** söktüremedin.

71/ “Peki ama, **a çocuğum**”

71/ **Ahh..**

71/ **Vah sana...**

71/ **Aman yarabbi,**..

- 72/ **Zaten sen** kimseye kıyamazsın **ki**...
- 73/ “**Ya**..Geleceğim!”
- 76/ **İşte** bizim on dokuz yaşındaki genç ateşçimizin...
- 78/ **Ne yapalım**, senin baban çabuk öldü,..
- 78/ **Hadi be**, ne duruyorsunuz,..
- 81/ **Her şeyimiz**, delikanlı, varımız yoğumuz...
- 83/ **Her şey**, her şey bitmişti artık...
- 84/ **Ta** ne zamanlardan beri...
- 86/ “**Ver bakalım**” dedi..
- 89/ Haftaya gel, **dedik ya**..
- 89/ **Hadi bakalım**, bekleme!..
- 91/ **Ne çare?**..Dayak bu...
- 92/ **Ne söylesin?**
- 93/ **Beğendin mi ettiğini**, İdris!
- 93/ **A-ah**...Bunu yapamayacaktı...
- 100/ **Aman**, bir kıyıda biraz oturalım,..
- 100/ **Aman** ocağına düştüm,
- 100/ **Aman** etmeyin,..
- 101/ Gel **bakalım** hemşerim,..
- 101/ **Allah Allah**, oğlan halimize acıdı!
- 101/ Yat uyu **bakalım** da,..
- 101/ Kalk **bakalım** Halil Efe,..
- 102/ **Şöyle böyle** iki saat kadar yürüdük.
- 102/ Al **bakalım** Bekir Efe...
- 103/ İn **bakalım** Bekir çavuş,..
- 103/ **Aman Halil Efe**,..

- 103/Allah bilir ya,..
- 105/ **Hadi bakalım!**
- 106/ **Ah** o anan olacak karı...
- 106/ **Hadi** uyusana...
- 109/ Genç **desene!**
- 109/ **Öyle**, daha çocuk bile...
- 109/ ...**bakalım** bu sefer...
- 110/ **Hani yahu?**
- 112/ **Ah**, reis bey...
- 112/ **Nasıl anlatayım efendim,..**
- 112/ **Gelelim asıl vakaya** reis bey:
- 112/ **Haydi** bize yer bul!
- 113/ **Aman yarabbi,..**
- 113/ “**Ah**”...
- 113/ “**Yahu**” dedim,...
- 114/ **Aman Allahım** reis bey!...
- 115/ Düşünün **bakalım!**...
- 116/ **Ha** bileydin şunu!
- 116/ **İşte böyle** Güzin abla,..
- 118/ **Oh**...
- 118/ **Hani** şose yollarına dökerler,..
- 121/ **Hadi** ...düşünme...
- 121/ **Adaaam sen de**,...
- 123/ “**Evet arkadaşlar...Evet...Bu memleket, evet...**”
- 123/ **Dil mi fendim?**..Şayanı ayret
- 123/ **Bilseniz** ne habistir...

124/ “ **Şöyle**...Yakarız değil mi...**Ha?..Ha?..Söylesene,**
yakarız...**Değil mi?..**”

125/ ...**Dil mi fendım?..**”dedi,..

125/ **Of.. be,** ne kar bu?

125/ **Amma** berbat memleket ha!..

126/ **E...**dedi,..

126/ **Hani** biraz tetik olsak fena olmaz...

127/ **Dil mi fendım?..**

128/ **Elbet** siz...

128/ **Nasıl**...Onları bırakacak mısınız?..

128/ **Hadi be** sersem...

128/ **Peki ama,**...

129/ **Sahi**...kaymakama çıkmadım.

129/ **Ya**...Düşündü...

129/ **Peki**...Siz gidin

129/ **Haa**...Bak unutmuştum!

129/ **Oh**..beyim, nasıl olur ya?..

129/ **Hem biliyor musun**...Boşuna külfet...

129/ **Canım herhalde** kadının da gönlü vardı. **Bak**... öteki nasıl kurtulup gelmiş...

129/ **Laf!**..

130/ **Nasıl?**..Takip çıkarmıyor muydu?

131/ Ne bitmez yollar **yarabbi!**..

133/ **Amma** enfes şey bel!..

135/ O zaman...**Biliyor musun**...

136/...**Öyle ya**...

136/ **Bir çare...**

3. BÖLÜM

DİZİN

3.1. Gramatikal Dizin

A

- a ünl.** **1.** Sevgi ve şefkat ifâde eder **2.** İtiraz, sitem, ikaz ve tembih bildiren ifâdelerde söze kuvvet vermek için hitap kelimesinin başına getirilir [Bu anlamda *e* şeklinde de kullanılır]
a. 107, 108
- ah ünl.** **1.** Kullanıldığı yere ve sesin tonuna göre maddî veya mânevî bir acıyı, ağrı, ızdırap, pişmanlık, esef, acıma, özlem, yanıp yakılma, yeis, ümitsizlik, beğenme, hayranlık vb. duyguları ifâde eder
a. 148,108, 104, 106, 169, 169, 177, 180, 188, 189, 190, 54, 78, 78, 89, 90
- aba i.** *Ar.* 'abā **1.** yünün dövülmesiyle yapılan kalın ve kaba kumaş.
a. 191
- abajorlu sf.** *Fr.* abat-jour abajur+lu **1.** abajuru olan
a. 210
- abdāl i.** *Ar.* abdāl
a.+ların 37
- abdestlik i.** *Far.* āb + dest abdest+lik **1.** Abdest alınan yer
a.+in 140
- abla i.** **1.** Büyük kız kardeş gibi saygı ve sevgi gösterilen kız veya kadın
a. 184
- acaba zf.** *Ar.* 'acebā **1.** Merak, kararsızlık veya kuşku anlatan bir söz, acep
a. 14, 180, 89
- acayıp sf.** *Ar.* 'acā`ib **1.** Sağduyuya, göreneğe, olağana aykırı, garip, tuhaf, yadırganan, yabansı
a.75, 22, 100, 103, 135,167, 184, 184
a.+liğinde 29
- acele zf.** *Ar.* 'acele **1.**Vakit geçirmeden, tez olarak
a. 124, 126, 131, 17, 17, 216, 37, 42, 47
a.+si 46
- acemi sf.** *Ar.* 'acemī **1.** Bir işin yabancıları olan, eli işe alışmamış, bir işi beceremeyen **2.** İşinde, mesleğinde yeni olan, toy
a. 151
a.+sisin 110
a.+ydim 176
- acı sf.** **1.** Kırıcı, üzücü, incitici, dokunaklı, kötü **2 i.** Ölüm, yangın, deprem vb. olayların yarattığı üzüntü, keder, elem
a. 126, 127, 132, 133, 145, 18, 18, 189, 218, 24, 32, 33, 71, 82
a.+dan 162
a.+larını 41
a.+sını 132
a.+yı 42
- acı- f.** **1.**Başkasının durumundan üzüntü duymak, hâline kederlenmek
a.-dı 160, 92
a.-madı 164
a.-yormuş 19
- acıklı sf.** **1.** Acındıracak, acı verecek nitelikte olan, dokunaklı, üzücü, koygun
a. 31
- acın- f.** **1.** Üzüntü duyulmak, yerinmek, esef edilmek
a.-acak 19, 23
- acındır- f.** **1.** Bir kimsenin acımasına yol açmak, karşısındakinde acıma duygusu uyandırmak, merhamete getirmek
a.-ıcı 8
- acıt- f.** **1.** Canını yakmak, ağrı ve sızı vermek, ağrıtmak
a.-ıyor 78
a.-ıyordu 162, 78
- aciz i.** *Ar.* 'aciz **1.** Gücsüz, kudretsiz, zayıf (kimse)
a. 44
a.+leri 215
- acuze i.** *Ar.* 'acūz **1.** Kocakarı, huysuz, suratsız yaşlı kadın
a.+ye 100
- aç sf.** **1.** Yemek yeme isteği ve ihtiyacı duyan **2. i.**Yoksul, muhtaç kimse, fakir
a. 106, 140, 192, 193, 202, 215, 36, 42

aç- *f.* **1.** (Bir şeyi) Kapalı, örtülü, kilitli veya bağlı durumdan çıkarmak **2.** Engeli kaldırmak
a.-acaksın 208
a.-acaktım 209
a.-an 150, 156
a.-ar 71
a.-arak 148, 20
a.-dı 148, 165, 53, 57
a.-dığı 51
a.-dılar 67
a.-dımız 204
a.-ib 164
a.-ip 133, 148, 162, 162
a.-ışında 180
a.-ıyor 90
a.-mağa 103, 155, 170
a.-mak 149, 97, 97
a.-masını 155
a.-maz 71
a.-miş 181
a.-mişti 169
a.-tiği 149, 25
a.-tiğim 178
a.-tım 104

açık *sf.* **1.** Kapalı, örtülü, bağlı, katlı veya kilitli durumda olmayan, açılmış **2.** (Renk için) Koyu olmayan
a. 102, 109, 11, 11, 115, 122, 157, 164, 174, 36, 62, 74, 80, 84, 85
a.+a 75
a.+ça 178
a.+ça 193

açıkgöz *birl. sf. ve i.* **1.** Her fırsattan kurnazca faydalanmasını bilen, fırsat düşününü, işini bilir (kimse), uyanık, kurnaz
a. 118, 139

açıl- *f.* **1.** Kapalı, örtülü, kilitli, bağlı, toplu veya katlı durumdan çıkarılmak, açık hâle getirilmek
a.-acaktım 72
a.-amaz 19
a.-an 158, 79
a.-arak 76
a.-dı 170, 198
a.-dığı 89
a.-diğimi 77
a.-ır 120, 91
a.-ışda 199
a.-mağa 57
a.-malıyım 18
a.-maz 120
a.-miş 75, 79
a.-mıyordu 72
a.-sın 208

açlık *i.* **1.** Aç olma, açılma durumu **2.** Aşırı istek ve arzu, iştiha
a.+tan 33

açtır- *f.* **1.** Açmak işini başkasına yaptırmak, açmasına sebep olmak, kapalı, örtülü ve bağlı durumdan çıkartmak
a.-dım 179
a.-sam 158

ada *i.* **1.** Her tarafı su ile çevrili kara parçası, cezire
a. 183, 184

adale *i. Ar. 'adale* **1.** Kemikleri ve eklemleri birbirine bağlayan, kasılabilir lifleriyle vücûdun hareketini sağlamada yardımcı olan organ, kas
a.+lere 9

adaletli *sf.* **1.** Adâletle hareket eden, adâlete uygun davranan, âdil
a. 92

adam *i. A. âdem* **1.** İnsan **2.** Kişi, kimse, şahıs **3.** Erkek
a. 105, 118, 119, 161, 173, 173, 179, 180, 180, 181, 189, 192, 193, 193, 193, 196, 213, 218, 220, 63, 67, 71, 73, 73, 8, 81, 82, 92, 92, 98, 99
a.+a 84, 91
a.+dı 119, 163
a.+ı 120, 123, 154, 16, 181, 62
a.+ım 105
a.+ın 106, 162, 187, 216, 220, 61, 63, 63, 72, 79, 83, 92, 92
a.+ma 106
a.+ıyla 77
a.+la 133
a.+lar 107, 144, 173, 215
a.+lara 174
a.+ların 109, 117, 121
a.+larını 9
a.+larınız 130

adamakıllı *birl. zf.* **1.** Tam gerektiği gibi, mükemmel şekilde, iyice, enikonu
a. 145, 16, 166, 55, 55

Adana *öz. i.* **1.** Yer adı
a. 184
a.+mıydı 184

adaş *i.* **1.** Aynı adı taşıyanlardan her biri **2.** Dost, arkadaş
a.+ım 10, 12, 13, 15, 16, 17, 20, 22, 23, 24, 25, 25, 26, 7, 7, 8, 8, 9, 9, 9

adet *i. Ar. 'âdet* **1.** Herkes tarafından uyulan hal, olagelmiş, alışılmış şey, usûl, görenek **2.** Alışkanlık, huy, tabiat
a. 55

- a.+iydi 168
a.+tir 52
- adeta** *zf. Ar. 'ādet'in tenvinli şekli 'ādeten' > 'ādetā)* **1.**Bayağı, basbayağı, sanki, neredeyse
a. 120, 179, 24, 39, 54, 60, 88, 99
- adım** *i. 1.*Bir ayağın kaldırılıp az ileride yere basılmasından ibâret olan yürüme hareketi, hatve, kadem **2.** Bir adım uzunluğundaki (yaklaşık 75 santimlik) mesâfe
a. 148, 148, 153, 164, 167, 170, 186, 186, 23, 59, 61
a.+dan 25
a.+lar 103, 76
a.+larımızın 79
a.+larla 174, 218
- adi** *sf. Ar. 'ādet'in nispet eki -i almış şekli 'ādi* **1.**Her zaman görülebilen, fevkalâdeliği olmayan, sıradan, alelâde **2.** Kötü, aşağılık, süflî
a. 187, 187, 99
- adlı** *sf. 1.*Adı olan, ad sâhibi, adlandırılmış
a. 44
- adliye** *i. Ar. 'adli , 'adliyye* **1.** Adâlete ve hukûka âit işlerle uğraşan resmî teşkilât
a.+ye 179
- afacan** *sf. ve i. Far. āfet-i cān* **1.** Yaramaz, çok hareketli, haşarı, ele avuca sığmaz (çocuk) **2.** Mûzip, yaramaz, zekî
a. 181
- affet-** *birl. f. Ar. 'afv > aff + T. etmek, eylemek* **1.**(Günah, kabahat, suç ve kusûru) Bağışlamak
a. 48
- afili** *sf. 1.*argo Gösterişli, çalımlı, fiyakalı
a. 194
- Afrika** *öz. i. 1.*Yer adı
a.+nın 59, 67
a.+ya 68
- afyonkeş** *i. ve sf. Far. efyün-keş* **1.** Keyif verme hassasından dolayı afyon yutmayı alışkanlık hâline getiren kimse, afyon tiryâkisi
a.+leriyle 38
- ağ** *i. 1.*İplik, sicim veya tel gibi malzemededen kafes şeklinde örülmüş, göz göz seyrek örgü
a.+larını 31
- ağa** *i. Moğ. ākā* **1.** Genellikle köy ve kasabalarda sözü geçen, nüfuzlu, zengin kimse
a. 147, 147, 147, 148
- a.+da 146
a.+m 18
a.+nın 148
a.+sından 156
a.+sını 138
a.+sının 137
- ağaç** *i. 1.*Kökü toprak altında kalan, gövdesi yukarıya doğru yükselen ve gittikçe incelerek dallara ayrılan, kereste veya odun olmaya elverişli uzun ömürlü bitki
a. 126, 130, 148, 188, 40
a.+a 133, 167
a.+dan 130
a.+ı 42, 52
a.+m 13, 73
a.+ından 187, 68
a.+ının 71
a.+lar 125, 125, 126, 129, 132, 68, 68, 75, 79
a.+lara 174
a.+ları 129, 187, 54, 80
a.+larımızı 129
a.+ların 11, 125, 125, 133, 135, 31, 49, 59
a.+larına 131
a.+larında 7
a.+larının 11, 11, 12, 22, 61
a.+lı 150
a.+lık 131
a.+sız 127
- ağır** *sf. 1.*Tartıda çok gelen, yerinden kaldırılması, taşınması güç olan, hafif karşıtı. **2.** Yavaş **3.** Bunaltıcı, sıkıntı verici, kasvetli **4.** Güç, zor, külfetli
a. 108, 111, 111, 113, 113, 118, 135, 135, 136, 139, 149, 149, 163, 163, 169, 173, 20, 211, 211, 43, 48, 48, 49, 71, 71, 76, 76
a.+ıma 161
- ağırbaşlı** *birl. sf. 1.*Davranışları ölçülü, akli başında ve düşünceli, ciddi, vakur
a. 43
- ağırlaştır-** *f. 1.* Ağırlığını arttırmak, daha ağır duruma getirmek **2.**Kasvetli ve bunaltıcı bir duruma getirmek, gerginleştirmek
a.-dı 151
- ağırlık** *i. 1.* Tartıda ağır olma durumu, sıklık **2.** Kasvet, sıkıntı, keder, gam
a. 131, 132
a.+dan 99
a.+ımı 50
- ağız** *i. 1.*Hayvan ve insanda yüzün ön aşağı kısmında yer alan, yemeye,

- içmeye, nefes alıp vermeye, ses çıkarmaya, konuşmaya yarayan ve sindirim borusunun giriş deliği olan boşluk
a.+da 210
a.+dan 50
a.+larda 134
a.+lardan 50
a.+larına 198
a.+larının 152
a.+ı 92
a.+ım 157, 83
a.+ımı 104, 162
a.+ımızı 133
a.+ına 148, 41, 73
a.+ındaki 132
a.+ından 104, 148, 148, 148, 19, 215, 69
a.+ımı 162, 165, 166, 180, 57
a.+ımın 127, 78
- ağla-** *f.* 1.Acı, keder, pişmanlık ve bâzan da sevinçten göz yaşı dökmek
a.-maklı 7, 16
a.-dı 217
a.-dığını 104, 108, 147
a.-dın 107
a.-dımını 8
a.-mağa 109, 138
a.-mak 113, 16, 201, 45
a.-maktan 112
a.-mıydın 109
a.-r 23
a.-sın 156
a.-yacak 24
a.-yacakdı 175
a.-yan 168, 73
a.-yanları 36
a.-yarak 18, 26
a.-yışlı 50
a.-ya 110, 110
a.-yor 32
a.-yordu 104, 108, 169, 32, 71
a.-yorlardı 73
- ağlat-** *f.* 1.Birisinin ağlamasına sebep olmak
a.-acak 32
a.-an 106
- ağrı** *i.* 1.Vücûdun herhangi bir yerinde derinden ve yaygın bir şekilde hissedilen sürekli acı ve ızdırap, sızı, veca 2.Gönül üzüntüsü, mânevî ızdırap
a.+lardan 24
a.+larıyla 37
- ahali** *i.* *Ar. ehl, ehâli* 1.Bir memleket, şehir veya semtte oturanların, yaşayanların hepsi
a. 187, 35
- a.+sini 187
- ahbap** *i.* *Ar. habib , aḥbâb* 1.Dost, bildik, tanıdık; sevilen kimseler, dostlar
a. 197, 52
a.+lara 193
a.+ları 177
a.+larına 188
- ahbaplık** *i.* *A. aḥbâb+lık* 1.Dostluk, arkadaşlık, âşinâlık, senli benli ve dostça münâsebet
a.+ı 157
- ahenk** *i.* *Far. âheng* 1.Kulağa hoş gelen ses uygunluğu, hoş sadâ, ezgi, nağme, terâne 2.Çalıp söyleyerek eğlenme, mûsikî toplantısı, cümbüş 3.Renkler, duygular, fikirler, bir bütünü teşkil eden parçalar arasındaki uygunluk, uyum, düzen
a. 14, 21
a.+e 125
a.+i 22
- ahenkdar** *sf.* *Far. âheng+ dâr* 1. Kulağa, göze ve rûha hoş gelecek düzende (ses, renk, hareket vb.), âhenkli
a.+dılar 103
- aha** *ünl.* 1. İşte, işte burada, işte şurada
a. 105
- ahlak** *i.* *Ar. ḥulḳ , aḥlâḳ* 1. İnsandaki iyi veya kötü huylar, tabiat 2. Bir toplumda kişilerin davranışlarını düzenleyen ve herkesin uyması gereken kurallar
a. 44
- ahlakilik** *i.* 1. Ahlâkî olma durumu, ahlâk kurallarına uygun olma
a. 116
- ahmaklık** *i.* 1.Kıt zekâlî olma durumu, bönlük, budalalık, akılsızlık, hamâkat
a. 44
- ahval** *i.* *Ar. ḥâl, aḥvâl* 1. Hâdiseler, olup bitenler, vak'alar
a.+e 218
- aile** *i.* *Ar. 'â'ile* 1. Aynı evde birlikte yaşayan, en küçüğü karı kocadan, daha geniş anne, baba, çocuk, akrabâ ve yakınlardan meydana gelen topluluk, ev halkı
a. 197
- ait** *sf.* *Ar. 'avdet , 'â'id* 1. İlgilendiren, ilgili
a. 29, 60, 65
- ak** *sf.* 1.Kar renginde olan rengin adı, beyaz, kara karşıtı
a. 147

- ak-** *f.* **1.** (Sıvılar veya ufak tâneli maddeler için) Bulunduğu yerden daha alçak bir yere doğru gitmek, yukarıdan aşağıya doğru düşmek
a.-an 149, 41, 53, 70, 89
a.-arak 147
a.-iyordu 154, 219
a.-sın 156
- akbaba** *i.* **1.** Dağlık yerlerde yaşayan, yüksekten uçan, gözleri çok keskin, baş ve boynu çıplak, leş artıkları ile beslenen yırtıcı kuş
a. 35
- Akdeniz** *öz. i.* **1.** Yer adı
a.+in 63
- akıl** *i.* *Ar.* 'akl' **1.** Düşünme, anlama, kavrama ve davranışlarını ayarlama melekesi, us.
a. 19, 196
a.+cağızımı 190
a.+ı 176, 203
a.+ıma 105, 181, 199
a.+ım 208
a.+ımı 190, 190
a.+ımıza 127
a.+ımız 130, 54
a.+ına 122, 123, 146, 147, 215, 68
a.+ın 18
a.+ınca 163
a.+ında 145
- akıllı** *sf.* **1.** Aklı, doğruyu görecekt ve ona göre davranacak, gerekeni yapacak derecede olan
a. 107, 121, 218, 44, 62
- akış** *i.* **1.** Akmak işi, cereyan
a.+la 150
- akiki** , hakiki *sf.* *Ar.* *ḥaḳīkat* nispet eki *-i* ile *ḥaḳīki* **1.** İnkâr edilemeyecek şekilde var olan, var olmuş bulunan, gerçek **2.** Gerektiği gibi olan, taşınması gereken nitelikleri taşıyan, aranan nitelikleri kendinde toplamış olan, gerçek, hâlis
a. 199
- akraba** *i.* *Ar.* *ḳarīb akribā* > *akrabā* **1.** Aralarında kan bağı bulunan kimseler
a.+ları 137
a.+larına 138
- akran** *i.* *Ar.* *ḳirn* , *akrān* **1.** Aynı yaşta olanlar, yaşlılar; yaşıt, yaştaş
a. 14
a.+ı 121
a.+larına 15
- akis** *i.* *Ar.* *aks* **1.** Bir şeyin zıddı, karşıtı, tersi
a.+ine 81
- Aksaray** *öz. i.* **1.** Yer adı
a.+da 189
- aksettir-** *birl. f.* **1.** Üzerine çarpan ses ve ışık dalgalarına geriye doğru yön değiştirmek; duyulmasına, görülmesine sebep olmak
a.-en 34
- akşam** *i.ve zf.* **1.** Güneşin batma zamânı, günün sonu, gece
a. 119, 14, 140, 167, 168, 168, 178, 195, 201, 202, 204, 206, 21, 53, 69, 71, 74
a.+a 118, 133, 133, 159, 209, 21, 21, 54, 55
a.+dan 103, 202
a.+dı 217
a.+ı 84
a.+ın 76, 77
a.+ki 161, 97, 97
a.+la 134
a.+lara 155
- akşamüzeri** *birl. zf.* **1.** Günün ikindiden sonraki ve güneşin batmasından az önceki vaktinde, akşama yakın saatlerde
a.+idi 101
a.+leri 151
- aktris** *f.* *Fr.* *actrice* **1.** Sahne veya perde için yazılan eserlerde rol alan kadın oyuncu
a. 200, 201
a.+lerin 201
- aktör** *f.* *Fr.* *acteur* **1.** Sahne veya perde için yazılan eserlerde rol alan erkek oyuncu
a. 192
a.+lerin 191
a.+lerini 27
a.+lerle 201
- al** *sf.* **1.** Pembeye kaçan parlak kırmızı renk
a. 13
- al-** *f.* **1.** (Herhangi bir şeyi) Tutup yerinden ayırarak elinde veya yanında bulundurmak
a. 163, 206, 216, 71
a.-acağı 188
a.-acağını 195
a.-acağız 123
a.-acak 65
a.-acaksın 30
a.-alım 183
a.-amam 18
a.-amamışlardı 121
a.-amayacağı 106
a.-amıyacaktı 129
a.-an 43, 50

a.-arak 11, 113, 12, 120, 121, 15, 175, 190, 191, 211, 35, 59, 69, 84, 9, 98
a.-dı 137, 138, 140, 142, 160, 163, 19, 201, 211, 216, 51, 52, 84
a.-dığı 137, 31, 49
a.-diğini 197
a.-dıkdan 141, 166
a.-dılar 127, 138
a.-dım 110, 114
a.-ib 134, 90
a.-ıcı 89
a.-ımı 164, 25
a.-ınca 166
a.-ıp 155, 167, 196, 86, 89
a.-ır 137, 209, 60
a.-ırız 54
a.-ırlardı 151
a.-ışında 41
a.-ıyordu 90
a.-ıyorduk 159
a.-madan 133, 156
a.-mağa 150
a.-mak 203, 74
a.-maktır 8
a.-malarına 129
a.-masına 49
a.-masını 124
a.-maz 209
a.-mış 144, 188, 207, 75
a.-mişlar 121, 125, 189
a.-mişlardı 121, 123, 136
a.-mıştı 180
a.-mıştım 181
a.-mıyordu 177
a.-abildiği 185

alacakaranlık *birl. i.* 1.Güneşin doğmasından önce ve batmasından sonra ortalığı kaplayan, süresi havanın durumuna ve mevsime göre değişen yarı karanlık
a.+ına 76
a.+ında 109, 134
a. 125
a.+ta 217, 23, 6

alacalı bulacalı *sf.* 1.Karmakarışık renkli, rengârenk
a. 183

alaka *i. Ar. 'alāk , alāka* 1.İki şey arasındaki bağ, ilgi, râbîta, münâsebet 2.İstek, meyil, arzu 3.Merak, tecessüs, dikkat
a. 176, 179, 180, 180, 34

alakadar *sf. Ar. 'alāka ve Far. dār ile 'alāka+dār* 1. Alâkalı, ilgili
a. 175, 178, 196, 213, 49, 72

a.+ları 198

alamana *i.* 1.Balık avlamak veya yük taşımakta kullanılan, balık avlarken sâdece kürekle idâre edilen, biraz daha yüksek olan baş tarafı kabartmalarla, yaldızlı nakışlarla süslü, burnu kalın bir hilâl şeklinde, içe doğru kıvrık dümenli büyük kayık, gırgır.
a.+lar 36

alay *i. Yun. alayi < Bizans Yunancası allagion* 1. Bir merâsimde, bir gösteride yer alan kalabalık, kortej 2. Hafife alarak eğlenme, küçümseme, istihzâ
a. 190, 220
a.+a 57

alaycı *sf. ve i.* 1.Başkalarıyla eğlenmeyi huy edinmiş olan (kimse), müstehzî
a. 85

alçak *sf. ve i.* 1.Yerden mesâfesi az, yere yakın, basık, yüksek karşıtı. 2.Kötü ve ahlâksızca davranışlarda bulunan (kimse); hâin, bayağı, aşağılık, soysuz, denî
a. 168, 169, 218, 22, 31, 36

alçal- *f.* 1. Yukarıdan aşağıya doğru inmek 2.Seviyesini, kabarıklığını kaybetmek 3. (Ses için) Hafiflemek
a.-an 132, 7
a.-mış 219

alçalt- *f.* 1.Boyunu, yüksekliğini azaltmak, alçak duruma getirmek 2.(Ses için) Hafifletmek
a.-tı 193

aldır- *f.* 1.Bir kimsenin bir şeyi almasını, alıp yanında buldurmasını sağlamak 2. Önem vermemek, umursamamak, üzerinde durmamak, tınmamak
a.-ış 104, 128
a.-madı 203
a.-mağa 198

alelacayib *sf. Ar. 'ale'l-'acā'ib* 1. Pek acâyip, pek garip, şaşılacak nitelikte
a. 39

alelade *sf. Ar. 'ale'l-'āde* 1. Her zaman olabilen, her zaman görülebilen, olağan, sıradan
a. 176, 179, 187

alem *i. Ar. 'ālem* 1.Yerde ve gökte yaratılmış olan şeylerin bütünü, kâinat, evren
a.+e 33

- alet** *i. Ar. ālet* **1.** Bir işi yapmak için kullanılan nesne, araç, makine, aygıt **2.** Bir sanatın icrâsına mahsus araç
a. 69
a.+lerin 132
- alev** *i. 1.* Yanan maddelerin üzerinde yukarıya doğru uzanan parlak, ışıklı dil, alaz, yalaz, yalım, şüle **2.** Ateş, hararet
a. 16, 83, 86, 86
a.+den 185, 84
a.+e 86
a.+i 89, 89, 93
a.+inde 210
a.+ini 84
a.+le 81,86
a.+ler 41, 91
a.+leri 89, 90
a.+lerin 49, 51, 87, 90, 90
a.+lerini 87, 88
a.+lerle 49, 88
- alevli** *sf. 1.* Alevlenmiş, alev çıkarıcı
a. 27, 33, 37
- alıkoy-** *birl. f. 1.* (Bir kimseyi) Bir süre için bir yerde tutmak, orada kalmasını isteyip gitmesine engel olmak, hapsetmek **2.** Birinin bir hareketine veya bir işi yapmasına engel olmak
a.-abilirdi 13
a.-du 48
- alın** *i. 1.* Yüzün, kaşların üstünden saçlara kadar olan ve şakaklar arasında kalan kısmı, nâsiye
a.+lara 44
a.+ı 64
a.+ına 120, 62
a.+ından 39, 39
- alın-** *f. 1.* Giderilmek, çıkarılmak, izâle edilmek **2.** (Bir sözden, bir davranıştan) Kendine göre anlam çıkararak incinmek, gücenmek, darılmak
a.-ır 149, 19
- alış-** *f. 1.* Bağlanmak, ısınmak, ünsiyet peydâ etmek
a.-dılar 55
a.-mamış 145
a.-miş 15
a.-tıkdan 177
- alışkın** *sf. 1.* Bir şeye alışmış olan, alışkan
a. 169
a.+dı 213
a.+ız 106
- alışveriş** *birl. i. 1.* Satın alma, çarşıdan, pazardan ihtiyaçlarını temin etme işi **2. mec.** İlgi, alâka, münâsebet
a.+i 14
- alim** *i. Ar. 'ilm , 'ālim* **1.** İlim sâhibi olan (kimse), bilici, bilen
a.+leri 34
- alkış** *i. 1.* Bir şeyin beğenildiğini, kabul ve takdir edildiğini göstermek için iki eli ses çıkaracak şekilde birbirine vurma hareketi
a. 199
- alkışlan-** *f. 1.* Başkaları tarafından el çırpılarak takdir edilmek **2.** Beğenilmek, desteklenmek
a.-dığına 37
- allah** *i. Ar. Allāh* **1.** Her şeyin yaratıcısı olan tek ve mutlak varlık, Tanrı, Hudâ
a. 10, 105, 105, 117, 120, 160, 160, 161, 165, 206
a.+ım 182
a.+la 45
- allahaismarla-** *ünl. Ar. Allāh + T. ismarladık* **1.** Ayrılma sırasında giden kimse tarafından kalana söylenen, "Seni Allah'a ısmarlıyorum, Allah'a emânet ediyorum" anlamında vedâ sözü
a.-dık 113
- alman** *i. Fr. allemand* **1.** Almanya halkından olan veya bu halkın soyundan gelen kimse
a. 61, 62
- alt** *i. 1.* Bir şeyin yere bakan yüzü, üst karşıtı
a. 108, 121, 15, 17, 75
a.+a 15
a.+dan 97
a.+ı 123
a.+ına 133, 14, 166, 168, 59, 73
a.+ında 104, 126, 147, 154, 158, 16, 16, 163, 167, 174, 193, 204, 210, 211, 25, 28, 35, 37, 41, 42, 68, 81, 82, 20
a.+ındaki 115, 116, 61
a.+ından 103, 11, 131, 136, 27, 71, 78, 80, 87
a.+ımı 31
- altı** *i. 1.* sayı
a. 105, 131, 153, 155, 216, 33, 35, 36, 75
- altın** *i. 1.* Sarı kıvılcıkta, parlak ve ağır, kolayca işlenebilen, dış etkilere dayanıklı, paslanmayan, ziynet eşyası yapımında, elektrik ve ısıyı çok iyi ilettiğinden hassas ve kıymetli makine ve cihaz

- yapımında kullanılan, yoğunluğu 19,26, erime derecesi 1063°C, atom ağırlığı 197,2, atom numarası 79, sembolü Au olan kıymetli element, zer
a. 201, 211, 37, 37
a.+dan 89
- altmış** *i.* 1.sayı
a. 117
- altmışlık** *sf.* 1.Altmış yaşında olan, daha genç veya daha yaşlı olduğu halde altmışında gösteren kişi
a. 155
- altüst** *birl. sf.* 1.Pek karışık, çok dağınık, perîşan, karmakarışık 2. *mec.* Perîşan etmek, huzursuz etmek, keyfini bozmak
a. 128
- ama** *i.* *Ar. ammā* 1.Zıt ve aykırı hüküm ifâde eden iki cümleyi birbirine bağlar; ancak, fakat, lâkin
a. 109, 109, 14, 142, 16, 186, 19, 190, 205, 48, 99, 108, 131, 132, 158, 160, 160, 161, 161, 162, 164, 165, 183, 185, 188, 191, 192, 194, 200, 202, 209, 213, 55, 77, 8, 8, 9
- aman** *ünl. Ar. emān* 1.Yardım isteme, imdat dileme 2. Usanç, bıkkınlık 3. Hayret, şaşkınlık 4.Çok beğenme, zevk alma 5. Ricâ, yalvarma, bağışlanma isteği
a. 109, 158, 159, 159, 164, 179, 182, 55
a.+ın 161
- amele** *i.* *Ar. 'āmil çoğ. 'amele* 1.Beden gücünü kullanarak gündelikle çalışan kimse, işçi, ırgat
a.+nin 133
a.+sine 131
a.+ye 133
- ampul** *i.* *Fr. ampoule < Lat.* 1.Elektrik akımının, içinde bulunan telleri akkor hâle getirmesiyle ışık veren, havası boşaltılmış, genellikle armut biçiminde veya yuvarlak kapalı cam şişe
a.+ü 210
- an** *i.* *Ar. ān* 1. Zamânın bölünemeyecek kadar kısa parçası, lahza, dem
a. 100, 103, 113, 120, 24
a.+da 122, 125, 133, 82
a.+dan 13
a.+lar 112, 121
- ana** *i.* 1.İnsanın ve hayvanın yavru sâhibi olan dişisi, anne, vâlide
a.+larını 133
a.+lariyle 151
a.+m 164, 169
a.+mı 100
a.+mız 125
a.+mızdan 126
a.+n 169
a.+sı 151
a.+sına 117
a.+sının 155
a.+siyle 116
- Anadolu** *öz. i.* 1. Yer adı
a. 189, 151
a.+da 188
a.+ya 173
a.+yu 200
- anaforla-** *f.* 1. *argo* Bir şeyi zahmetsizce bedâvadan elde etmek, aşırnak
a.-madığımız 14
- anahtar** *i.* *Yun. aniktari* 1.Kilit açıp kapamak için kullanılan âlet, açar
a.+la 103, 97
- anbar** *i.* *Far. enbār < Ar. enbār* ambar 1. İçine erzak ve eşyâ konan büyük yerli sandık veya bir binânın bu işe ayrılan bölümü
a. 119
- ancak** *zf. ve bağ.* 1.Yalnız, sâdece 2. Zar zor, güç hal ile, dara dar, kıt kanaat 3.Nihâyet, en sonunda, neticede
a. 102, 125, 134, 150, 185, 185, 186, 24, 28, 43, 45, 47, 51, 67, 67, 8, 83, 92, 99
- andır-** *f.* 1.Hatırlatmak, hatıra getirmek,benzemek
a.-an 27, 74, 78, 82
a.-ıyordu 188, 191, 218, 39, 73, 75, 89
- anla-** *f.* 1.Bir şeyin ne olduğunu akıl yoluyla kavramak, akıl erdirmek 2.Sezmek, hissetmek 3.Öğrenmek, bilmek 4.Kabul etmek 5.Bir kimsenin duygu ve düşüncelerini sezebilmek, hislerine katılmak, ortak olmak 6.Bir şey üzerinde bilgi sâhibi olmak 7.(Bir şey, bir hal bir kimseye) Tesir etmek, hitap etmek
a.-dı 165, 39
a.-dığım 16
a.-dık 127
a.-dılar 57, 58, 67
a.-dım 17, 176, 186, 76
a.-madan 164, 55
a.-mak 100, 85, 88
a.-mayarak 104
a.-mıştım 55
a.-mıyarak 84
a.-mıyormuyum 110

- a.-mıyorum 105
a.-r 185
a.-rız 63
a.-yacaksın 84
a.-yan 193, 29
a.-yınca 140
a.-yabiliyorsun 192
a.-yacağından 56
a.-yor 177
a.-yordu 30, 41, 68
a.-yordum 81
a.-yormuş 53
a.-yorum 105, 110
- anlaş-** *f.* 1.Duygu ve düşünceleri birbirine uymak
a.-dılar 197
- anlaşıl-** *f.* 1. Ne olduğu bilinmek, kavranılmak 2. kastedilmek
a.-an 183
a.-ır 56
a.-ıyordu 11, 175
a.-maz 166, 19, 40
- anlat-** *f.* 1.(Birinin bir şeyi) Anlamasını, kavramasını sağlamak, zihnine sokmak, açıklamak, izah etmek, tefhim etmek 2. Söylemek, hikâye etmek, tahkiye etmek, nakletmek 3.Karşısındakinin anlamak istemediği bir şeyi uğraşarak kabul ettirme 4.Göstermek, belirtmek, ortaya koymak
a. 110, 110, 47
a.-acağım 157
a.-acak 112
a.-acaksın 110
a.-an 196, 197
a.-ayım 10, 175, 178
a.-dı 128, 145, 157, 212, 212, 212, 216
a.-dığı 131
a.-dıkları 107
a.-dım 18
a.-ırken 38
a.-ıyor 216
a.-ıyordu 116, 66
a.-iyormuş 18
a.-iyorsun 106
a.-mağa 125, 210, 23
a.-mak 147, 26, 47, 57
a.-makla 198
a.-manız 203
a.-masını 117
a.-mıştım 158
a.-san 106
a.-sana 110, 184
a.-tı 220
- anne** *i.* 1.Çocuk doğurmuş olan kadın, ana, vâlîde, mâder
- a. 106
a.+lerinin 73
- ansızın** *zf.* 1.Beklenmedik bir zamanda, hatırda yokken, birdenbire, ânî, ânîden, vehleten
a. 85
- antika** *i.* *İtal.* *antico* < *Lat.* 1.Eski çağlardan kalma, târihi kıymeti veya sanat değeri olan eşyâ 2. *mec.* Kendine has tuhaf, değişik ve acâyip tarafları olan
a. 53, 53
- aptal** *sf. ve i.* *Ar.* *ebdâl* > *abdâl* 1.Davranışlarını kontrol etmekten âciz, zekâsı kıt (kimse), bön, alık, budala
a.+ca 9
- aptallaştır-** *f.* 1.Aptal duruma getirmek
a.-mış 216
- aptallık** *i.* 1.Aptal olma durumu, bönlük, alıklık, aptalca iş
a.+dır 82
- ar** *i.* *Ar.* *‘âr* 1. Utanma, utanç, hayâ, hicap
a. 195
- ara** *i.* 1.İki şeyi birbirinden ayıran uzaklık, mesâfe 2. Bir oluştan diğer bir oluşa kadar geçen zaman fâsılası 3.(Söz konusu olan iki şeyde) Orta, beyn, mâbeyn 4.İç
a. 14
a.+da 88
a.+larına 144
a.+larında 12, 150, 153, 153, 153, 211, 50, 60, 88
a.+larından 129, 57, 75
a.-mız 160, 164
a.+mızda 176, 19, 26, 49, 83, 83
a.+sı 216,139
a.+sına 121, 15, 17, 20, 34, 45
a.+sında 11, 117, 117, 118, 12, 169, 174, 175, 178, 181, 214, 218, 24, 34, 35, 35, 46, 47, 47, 50, 52, 67, 75, 77, 77, 77, 89,68
a.+sında idi 12
a.+sındaki 192
a.+sından 11, 140, 190, 211, 35, 49, 51, 54, 82, 83
a.+ya 197
- ara-** *f.* 1.Bir şeyi bulmaya çalışmak, taharrî etmek 2.Özlemek, arzulamak, hasretini çekmek 3.Elde etmeyi istemek, üzerinde durarak elde etmeye çalışmak
a.-dı 154,200
a.-diğini 175
a.-dikleridir 211
a.-mak 127, 42, 97

- a.-maya 209,176
a.-rken 203
a.-yacağım 65
a.-yacağız 185
a.-yacaklar 112
a.-yacaktım 87
a.-yor 145, 176, 85
a.-yacaktım 87
a.-yor 145, 176, 85
a.-yordum 85
a.-yormuş 101
a.-yorum 87
- Arab** *i. Ar. 'arab* **1.** Arap yarım adasından çıkıp yayılmış olan Sâmi bir kavmin adı
a. 13, 12, 37
- araba** *i. 1.* At, eşek, öküz gibi hayvanlar tarafından çekilen, yük ve insan taşıyan tekerlekli kara taşıtı **2.** Motorla işleyen tekerlekli kara taşıtı, otomobil
a. 167, 167, 167, 186, 219, 219
a.+cı 219
a.+mız 186
a.+nın 168, 220
a.+ya 168
- arabacı** *i. 1.* At arabası süren kimse
a.+nın 220
- arabacılık** *i. 1.* At arabası sürücülüğü
a. 126
- aralık** *i. ve sf. 1.* Birbirine bitişmeyen iki şey arasında kalan mesâfe, iki şey arasındaki açıklık **2.** Bir şeyin kesilmesiyle yeniden başlaması arasında geçen zaman fâsılası, zaman içinde verilen fâsıla **3.** Bir binânın iki bölümü veya odaları arasındaki açıklık
a. 163, 92
a.+da 174
a.+larla 113, 76, 76, 87
a.+ına 161
- aran-** *f. 1.* Bulunmaya çalışılmak, araştırılmak, taharrî edilmek
a.-dıktan 166
- ara sıra** *zf. 1.* Seyrek olarak, arada bir, arada sırada, bazen, bazı bazı, kimi vakit, kimi zaman, zaman zaman, anbean, gâh, gâhi, kâh
a. 108, 111, 112, 120, 126, 138, 139, 144, 155, 184, 193, 194, 197, 198, 210, 42, 67, 69, 84, 86
- araştır-** *f. 1.* Bir şeyi bulmak için bir yeri gözden geçirmek, arama yapmak, etrâfi aramak
a.-dıktan 24
a.-ınca 180
a.-ıyordum 10
- arat-** *f. 1.* Bir şeyi bulma işini başkasına yaptırmak, başkası eliyle buldurmaya çalışmak
a.-mayacak 30
- arazi** *i. Ar. arz* çoğ. *erâzi* **1.** Yerler, topraklar; yer, toprak
a.+de 62
- arı** *i. 1.* Zar kanatlılardan, toplu olarak yaşayıp bal yapan, vızıldayarak uçan, eklem bacaklı, sokucu böcek
a. 73,59
- arıkovanı** *birl. i. 1.* Arıların içinde bal yaptıkları çeşitli maddelerden yapılmış yuva
a.+na 59
- Aristo** *öz. i. 1.* İlkçağ felsefecisi
a.+dan 33
- ark** *i. veya hark 1.* Tarım alanlarını, tarla ve bostanları sulamak için açılan su yolu, kanal, cetvel
a.+ın 152
- arka** *sf. 1.* Ön, sağ ve solun dışında dördüncü yön, görünmeyen taraf, ön karşıtı
a. 118, 200
a.+dan 134, 159, 186
a.+mdan 18
a.+mızda 125
a.+mızdaki 125
a.+sına 113, 120, 129, 129, 130, 139, 20, 203, 209, 216, 22, 59, 85
a.+sında 186, 188, 195, 200, 210, 211, 76, 86
a.+sından 123, 126, 138, 155, 167, 183, 183, 194, 21, 25, 36, 83, 88
a.+sını 186
a.+ya 142, 156, 159, 64, 76
- arkadaş** *i. 1.* Aralarında yakınlık, dostluk ve sevgi bulunan kimselerden her biri **2.** Bir yerde veya işte birlikte bulunup belli bir süre berâber olanlardan her biri, şerik **3.** İsim söylenmediği zaman kullanılan hitap sözü
a. 151, 69
a.+dılar 160
a.+ı 119, 136, 182
a.+ıyle 178
a.+lar 197
a.+lara 26
a.+ları 177, 38
a.+larım 175
a.+ların 178
a.+larını 117, 121
a.+larının 198
a.+tı 116

- arkadaşlık** *i.* 1.Arkadaş olma durumu, birbirine dostluk ve sevgi ile bağlı olma, şeriklik, yârenlik
a. 176
a.+ından 112
- Arnavut** *i.* < *Arvanid* < *Yun. Arvanitis* < *Arbanites*; *Arnavut* 1.Arnautluk halkından olan, bu halkın soyundan gelen kimse
a.+dur 197
- art-** *f.* 1.Sayıca ve miktarca çoğalmak, fazlaşmak, tezâyüt etmek 2.Şiddetlenmek, fazlaşmak, daha etkili duruma gelmek
a.-an 50, 77, 91
a.-dı 90
a.-ıyor 22
a.-ıyordu 125, 129, 44
a.-mıştı 24
a.-tı 21
a.-tıkça 24
- artık** *zf.* 1.Bir durumdan bir duruma geçişi, bir durumun, bir işin son bulup yenisinin başlayışını anlatmak için cümle başında kullanılır 2.Bir şeyin yeter olduğunu, daha fazla yapılmaması, daha ileri gidilmemesi gerektiğini belirtir
a. 106, 109, 109, 110, 110, 112, 112, 118, 121, 125, 130, 130, 130, 131, 134, 134, 141, 155, 159, 175, 177, 178, 186, 186, 19, 19, 192, 192, 201, 217, 28, 38, 46, 46, 46, 58, 64, 65, 65, 67, 70, 75, 80, 86, 87, 88, 89, 90, 90, 91, 91, 98
- artır-** *f.* 1.Miktârını çoğaltmak, fazlaştırmak 2.Şiddetlendirmek, daha etkili duruma getirmek
a.-ır 149
a.-mak 152
- artist** *i.* *Fr. artiste* < *Lat.* 1.Tiyatro ve sinema oyuncusu
a.+leri 200
- arz** *i.* *Ar.* 'arz 1. Bildirilmek istenen husus, hal
a. 175
- as-** *f.* 1.Bir şeyi yüksek bir yere iliştirip sarkıtmak, tâlik etmek 2.Bir kimseyi boğazına ip geçirip ayaklarını yerden keserek sallandırmak sûretiyle öldürmek, îdam etmek
a.-madıklarına 157
- asa** *i.* *Ar.* 'aşâ 1.Uzun sopa, değnek, baston
a.+lariyle 34
- asabi** *sf.* *Ar.* 'aşab > 'aşabi 1. Sinirli, öfkeli, hırçın, sert
a. 219
- asıl** *i.* *Ar.* asl 1. Gerçek, hakikat 2.Bir şeyin esas olan kısmı, ayrıntı olmayan tarafı, temel
a. 145, 158, 167, 178, 44, 63, 99
a.+ı 91
a.+ında 144
- asıl-** *f.* 1.Hızla ve kuvvetle tutup kendine doğru çekmek 2.Elleriyile bir yere tutunup vücûdunu sarkıtmak
a.-arak 220
a.-dı 161
- asılı** *sf.* 1.Bir yere takılmış veya asılarak sarkıtılmış olan, asılmış
a.+imiş 78
- asil** *sf.* ve *i.* *Ar.* aşâlet > aşil 1.Asâlet sâhibi, soylu (kimse), necip 2.Bayağı olmayan, kibar
a. 111, 34
a.+dir 187
- asillik** *i.* 1.Asil olma, soyluluk, kibarlık, asâlet, necâbet
a.+i 45
- asker** *i.* *Ar.* 'asker < *Far.* Leşker 1.Ordunun her kademesinde görevli subay, assubay, çavuş, onbaşı ve erlere verilen isim, leşker 2.Askerlik hizmeti
a.+e 141
- aş-** *f.* 1.Belli bir sınırın ve haddin üstüne çıkmak, ölçüyü geçmek, fazla olmak 2.Atlamak, geçmek, geride bırakmak 3.Engel teşkil eden bir durumu, bir zorluğu yenmek
a.-amıyacak 46
a.-an 29, 44
- aşağı** *i.* 1.Bir şeyin yukarı kabul edilen kısmına göre altta kalan tarafı veya bu tarafta bulunan kısmı, yukarı karşıtı 2.(Yazı ve söz için) Daha sonra gelen kısım, devam 3.Yaklaşık olarak, takriben, tahminen 4. (bir şeyin) daha azı, erkeni, yakını ,eksiği anlamında 5.Derece ve yetki bakımından daha altta bulunan, daha dûn olan memur veya halk tabakası
a. 102, 110, 12, 126, 139, 144, 170, 38, 49
a.+da 124, 179, 198, 219, 53, 53
a.+daki 103, 174
a.+dan 7
a.+da ise 198
a.+lara 137
a.+larda 125
a.+ya 197, 214, 219, 24, 93

- aşağılık** *i.* 1.Aşağı olma durumu, bayağılık, âdilîk, alçaklık, basitlik, denâet
a. 179, 8
- aşçı** *i.* 1.Yemek pişirmeyi meslek edinmiş olan, konaklarda ve evlerde yemek pişirmekle görevli kimse, ahçı
a.+nın 123
a.+ya 124
- aşık** *i.* *Ar.* 'ışk' 'āşık' 1.Bir şeye veya birine karşı aşırı sevgi duyan kimse, tutkun, meftun 2.Şiirlerini çaldığı saz eşliğinde söyleyen şâir, saz şâiri, ozan
a. 35
a.+ça 98
a.+ların 31
- aşına** *i.* *ve sf.* *Far.* *āšnā* 1. Taniyan, bilen, bilici, vâkıf
a. 215
- aşk** *i.* *Ar.* 'ışk' 1.Bir kimse veya bir şeye karşı duyulan çok kuvvetli sevgi ve bağlılık, aşırı muhabbet 2.Kadın ve erkek arasındaki çok kuvvetli duygu, sevgi bağı 3. Şiddetli istek, tutku
a. 175, 19, 19, 212, 65, 65, 66, 66, 9
a.+a 65, 8
a.+ımız 209
a.+ın 47, 48, 8
a.+ına 206
a.+ını 10
a.+la 72
a.+ları 201
- at** *i.* 1.Binme, yük çekme ve taşıma hizmetlerinde kullanılan, Orta Asya menşeli, tek tırnaklı, memeli hayvan
a. 130, 157, 157, 206, 209, 211, 60, 69
a.+dan 210
a.+ı 13, 163, 209
a.+ım 126
a.+ıma 135
a.+ına 162, 211
a.+ını 163, 165
a.+ını 13
a.+lar 219
a.+lariyle 35
- at-** *f.* 1.Bir şeyi bir hedefe veya bir tarafa doğru fırlatmak 2.(İstenmeyen, sıkıntı ve rahatsızlık verici bir şeyi veya hâli) Kendinden uzaklaştırmak, ondan sıyrılmak, kurtulmak 3. (Halı, kilim, ağ, yatak, minder vb. kelimelerle) Sermek, yaymak, döşemek 4.Bir gerçeğe dayanmadan konuşmak, uydurmak 5.(Kahkaha, nâra, çığlık vb. ile) Bu kelimelerin ifâde ettiği sesi kuvvetle çıkarmak 6. (Top, tabanca, tüfek, silâh vb. ile) Patlatmak 7.Koymak 8. Gidermek, tasfiye etmek 9. Geciktirmek, tehir etmek 10. (İskele ile berâber kullanıldığı zaman) Sürmek, uzatmak, indirmek 11. İşe yaramadığı için kaldırıp yok etmek, artık kullanmayı düşünmediği bir şeyi terketmek 12. Kovmak, defetmek, uzaklaştırmak, sürmek 13. (Kötek, sopa, tokat, şamar, tekme, pençe vb. ile) Vurmak 14. Sürükleyip götürmek, sürükleyip getirmek 15. *göz atmak*, kısa bir süre, fazla dikkat etmeden bakıvermek
a.-abilmek 26
a.-acığım 203
a.-acağımı 132
a.-acak 173
a.-amamışdı 199
a.-anlar 136
a.-ar 57
a.-arak 156, 191, 198
a.-arız 194
a.-arken 168
a.-arsan 9
a.-dı 124, 128, 136, 147, 165, 170, 170, 174, 207, 92
a.-dım 164
a.-ib 123
a.-ıp 183,195
a.-ıyor 14
a.-ıyordu 103
a.-ma 9
a.-mak 118
a.-sa 161
a.-tı 113, 24, 50, 54
a.-tığ 67
a.-dığımız 132
a.-tılar 124
- ateş** *i.* *Far.* *āteş* < *Süry.* 1. Odun, kömür vb. maddelerin tutuşup yanması ile beliren ışık 2.İnsanın çeşitli sebeplerle vücûdunda hissettiği sıcaklık, harâret 3. *mec.* Aşk, ayrılık, hasret, azap, hiddet, öfke vb. duyguların yakıcı etkisi
a. 104, 113, 120, 122, 123, 124, 126, 155, 17, 30, 38, 49
a.+den 51
a.+e 13

- a.+in 120
a.+ler 86
a.+leri 23
a.+ten 47
- ateşçi** *i.* 1.Vapur, lokomotif, fabrika vb. ocaklarına kömür atıp ateşi yakan ve ateşin yanmasını idâre eden kimse
a. 115, 115,115, 119, 120, 120, 120, 123, 123
a.+lerine 115
a.+mizin 119
a.+nin 122
a.+yi 123, 124
- ateşetapan** *birl. i.* 1.Ateşperest
a.+ların 17
- ateşli** *sf.* 1.Arzulu, ihtiraslı, muhteris
a.+dır 66
- atıl-** *f.* 1. Bir şey bir hedefe veya bir tarafa doğru fırlatılmak
a.-acakları 20
a.-an 186
a.-arak 46, 9
a.-dı 25, 32
a.-dığı 134
a.-ıp 16, 220
a.-ırken 39
a.-ıyor 185
a.-ıyordu 199
a.-ıyormuş 76
a.-mış 125, 39
- atım** *i.* 1.Menzil, mesâfe, ok veya merminin gidebileceği mesâfe
a.+ı 11
- atla-** *f.* 1.Yüksek bir yerden, bir taşittan, bir binek hayvanından inmek 2.Yüksek bir yere, bir taşıta, bir binek hayvanına binmek 3.Bir şeyi, bir engeli sıçrayıp geçmek sûretiyle aşmak 4.Geçmek
a.-dı 148, 167, 211, 211
a.-mak 8
a.-yan 80
- atlas** *i. ve sf. Ar. atles* 1. İpekten sık dokunmuş, yüzü parlak, dâima düz renkli, üstünde motif bulunmayan, sertçe, tüysüz, makbul bir kumaş çeşidi
a. 135
- atlı** *i.ve sf.* 1.Ata binmiş olan (kimse), süvâri
a. 163
- atmaca** *i.* 1. Ava alıştırılıp kuşlara saldırtılan, kendi küçük, gagası büyük ve kıvrık doğan cinsinden yırtıcı kuş, ak kuş 2. *mec.* Bir şeyi elde etmek için hırsla atılan kimseler için kullanılır
a. 11, 12, 12, 12, 16, 17, 19, 21, 22, 25
a.+mız 16
a.+n 19
a.+nın 17, 20, 21, 23, 23
a.+ya 12
a.+yı 20
- av** *i.* 1.Karada ve havada yabânî hayvanları, denizde balıkları tutma veya vurma işi, şikâr
a.+da 137
a.+na 186
- avaz** *i. Far. âvâz , âvâze* 1. Ses, sedâ 2.Yüksek sesle bağırma, feryat, nâra
a. 101, 54, 54
a.+a 101
- avdet** *i. Ar. 'avdet* 1.Dönüş, geri geliş, gidilen yerden dönme
a.+dır 192
- avlu** *i. Yun. avli* 1. Bir binânın ortasında, yanında veya çevresinde bulunan üstü açık, etrâfi duvar, çit vb. ile çevrili yer, hayat
a.+ya 138
- avrat** *i. Ar. 'avret* 1. Kadın
a. 151
- avrupalı** *i.ve sf.* 1.Avrupa halkından olan (kimse)
a. 59
- avuç** *i.ve sf.* 1.Elin iç kısmı 2. (Sayı sıfatlarıyla) Elin hafifçe kapatılmasıyla meydana gelen çukurluğun alabileceği (miktar)
a. 140, 140, 153, 153, 189, 189, 31, 31, 36, 36, 51
a.+a 38
a.+larıma 85
a.+larımin 89,110
a.+larına 209
a.+larındaidi 65
a.+lariyle 212
a.+uma 110, 112
a.+umun 111, 111
- avut-** *f.* 1.Sıkıntısını, acısını unutturmak, yatıştırmak, tesellî ve teskin etmek
a.-mazlar 150
- ay** *i.* 1.Yılın ayrıldığı on iki bölümden her biri 2. Güneşten aldığı ışığı yeryüzüne yansıtan ve dünyâmızın tek uydusu olan gök cismi, kamer, mah
a. 117, 141, 158, 210, 31, 31, 31, 31, 33, 35, 36, 40, 45, 62, 67
a.+a 143
a.+da 122, 137
a.+dan 139

- a.+ın 31, 40, 41
- ayak** *i.* 1. Vücûdun, bacadan ayak bileğiyle ayrılan ve yere basıp durmayı, yürümeyi sağlayan kısmı, kadem
a. 112, 113, 169, 76, 80, 80
a.+da 168, 70
a.+dan 97
a.+ları 199, 210
a.+larımı 130, 79
a.+larımın 97
a.+larımızın 25, 78
a.+ların 126
a.+larına 144
a.+larından 138
a.+larını 113, 138, 212, 36
a.+larının 126, 210, 27, 32, 38, 42
a.+ları ile 153
a.+a 101, 113, 167, 170, 203, 23, 92
a.+ı 139, 144, 145
a.+ıma 158
a.+ında 77
a.+ını 168, 64
a.+ının 28
a.+ıyla 126
- ayaklan-** *f.* 1. Telâş ve hiddetle davranmak, harekete geçmek
a.-ır 118
- ayan** *i.* *Ar.* 'ayn çoğ. a 'yân 1. Bir şehrin ileri gelenleri, eşraf
a.+ı 161
a.+ını 165
- Ayasofya** *öz. i.* 1. İstanbul'da ünlü Bizans kilisesi iken İstanbul'un fethi ile camiye çevrilmiştir. Günümüzde müze olarak kullanılmaktadır
a.+nın 174
- aydınlan-** *f.* 1. Işıklı duruma gelmek, aydınlık olmak, tenevvür etmek
a.-dı 91
a.-ıyorduk 84
a.-masıda 86
- aydınlata-** *f.* 1. Işıklandırmak, bir yerin karanlığını gidermek, tenvir etmek
a.-ınca 62
a.-ırdı 88
- aydınlık** *i.* 1. Aydın olma durumu, karanlık karşıtı
a. 111, 112, 22, 79
a.+tı 79
a.+a 166
a.+ın 80, 88
- ayıl-** *f.* 1. Baygınlıktan veya sarhoşluktan kurtulup kendine gelmek, ayıkmak 2. Gerçeği görüp işin farkına varmak, akli başına gelip uyanmak
a.-ınca 73
a.-ır 166
- ayıp** *i.* *Ar.* 'ayb 1. Utanılacak hal ve davranış 2. Noksan, kusur, eksiklik
a.+dı 121
a.+ı 15
- ayır-** *f.* 1. Birbirinden uzaklaştırmak, fasletmek
a.-acağında 112
a.-amıyordu 213
a.-an 27
a.-ıyordu 15, 20
a.-mayan 50
a.-mıyarak 28
a.-mıyordu 201
- ayırdedil-** *birl. f.* 1. Seçilmek, farkolunmak
a.-emiye 132
- ayırıcı** *sf.* 1. Bir şeyi başkalarından ayıran, aralarına farklılık koyan, mümeyyiz
a. 192
- ay ışığı** *i.* 1. Ay'ın yeryüzüne verdiği ışık 2. Ay'ın dolunay durumundaki parlak durumu, mehtap
a. 25, 62, 68
a.+nın 31, 34
- aykırı** *sf.* 1. Alışıl gelmiş şekle uygun olmayan, mugâyir 2. Zıt, ters
a. 193, 36
- aylık** *i.* 1. Bir kimseye aydan aya ödenen para, ücret, maaş
a.+larını 118
- ayna** *i.* *Far.* āyine 1. Karşısındaki şeylerin görüntüsünü aksettiren, özellikle insanların kendilerini görmek için kullandıkları, arkası sırlanmış cam veya mâdenden levha, gözğü
a. 183
a.+da 191
a.+daki 192, 193
a.+nın 191
- aynen** *zf.* *Ar.* 'ayn > 'aynen 1. Olduğu gibi, değiştirmeksizin, aynıyle
a. 120, 81, 87
- aynı** *sf.* *Ar.* 'ayn + *Far.* -i 1 Birbirinin eşi, ayırt edilemeyecek kadar benzeri, tıpkısı.
a. 32, 39, 43, 86, 101, 114, 116, 152, 43, 43, 43, 61, 64, 76, 77, 78, 88
a.+idi 81

ayran *i.* 1.Yoğurdun sulandırılması ile elde edilen içecek
a. 159, 174

ayrı *sf.* 1.Farklı ve değişik, başka
2.Kendi başına, tek, yalnız, müstakil
a. 157, 157, 40, 40, 7, 7, 82, 88, 97, 97

ayrıl- *f.* 1.(Bir yer, şey veya kimseden) Uzaklaşmak, onu geride bırakmak, ayrı düşmek
2.Bâzi özellikleriyle kendi cinsinden olan şeylerden farklı ve değişik olmak, başka olmak
a.-abilirdim 177
a.-acağız 56
a.-acaklarını 58
a.-dılar 203, 55, 58
a.-dım 185
a.-ırken 42, 44, 44
a.-mak 190, 56, 57
a.-mayalım 56, 56
a.-maz 135

ayrılık *i.* 1.Ayrı olma, birbirinden uzak düşme durumu, firkat, firak, iftirak, hicran
a. 56

az *sf.* 1.Miktârı, derecesi ve niteliği belli bir ölçünün altında bulunan, çok olmayan
2.(Mesâfe ve zaman için) Kısa
a. 121, 131, 137, 151, 153, 159, 162, 175, 177, 179, 18, 196, 52, 52, 69, 71, 98

aza *i.* *Ar.* 'uzv çoğ. a'zâ 1.Vücûdu meydana getiren parçalar, organlar; organ
2.Herhangi bir kuruluş, birlik, komisyon vb.ne bağlı olan kimse, üye
a.+ları 198
a.+larının 214

azal- *f.* 1.Eskisinden az duruma gelmek, eksilmek, tenâkus etmek
2.İlk şiddetini kaybetmek, hızı kesilmek, hafiflemek
a.-ınca 83
a.-ır 150

azalt- *f.* 1.Daha az miktâra indirmek, eksiltmek, kısmak, tenkis etmek
2.Kuvvetten düşürmek, zayıflatmak
a.-mak 90

azametli *sf.* *Ar.* 'azamet+li 1.Büyük, ihtişamlı, haşmetli, muhteşem
a. 30
a.+sin 30

azap *i.* *Ar.* 'azâb 1. Organlarda duyulan ızdırıp, organik acı
2.Pişmanlık,

çâresizlik, korku vb. durumların verdiği sıkıntı, işkence, keder
a. 19, 175

a.+ı 8
a.+ını 98

azar *i.* *Far.* āzār 1.Çıkışma, paylama, tekdir
a. 217

azarla- *f.* 1.Hatâ ve kusûrunu söyleyerek çıkışmak, paylamak, tekdir etmek, tevbih etmek
a.-dı 204

azgın *sf.* 1.Öfkeden gözü dönmüş, saldırgan, azmış (kimse), saldırgan.
2.Çok şiddetli, kasıp kavuran
a. 24, 38

azıcık *sf.* 1.Pek az, biraz, az miktarda olan
a. 184

azlık *i.* 1.Miktârı, derecesi ve niteliği belli bir ölçünün altında bulunma, çok olmama, az olma
2. Nâdir olma, ender bulunma, kıtlık
a.+da 58
a.+idiler 133

B

baba *i.* 1.Bir çocuğun dünyâya gelmesine sebep olan erkek, çocuk sâhibi adam, peder
b. 106,

b.+larımız 128
b.+larımıza 127
b.+larımızdan 128
b.+larımızın 131
b.+m 169,142,142,153
b.+mın 18
b.+mız 125
b.+n 123
b.+nın 116
b.+sı 115, 115, 145, 151, 200
b.+sından 116
b.+sının 115, 145
b.+sıyla 16

babayiğit *i. ve sf.* 1.Güçlü kuvvetli, bedenî gücü gelişmiş (delikanlı)
2. Boyun eğmeyen, mert, cesur, yiğit, atak (kimse)
b.+lerden 35

bacak *i.* *Far.* pāçe > pāçe+k > pāçak > bacak
b.+lara 101
b.+larına 103
b.+ımı 130
b.+ındaki 9

bacı *i.* 1.Kız kardeş, hemşire

- b.+sı 151
b.+sını 160
- bağ** *i.* **1.**Bir şeyi başka bir şeye veya birçok şeyi birbirine bağlamaya yarayan ip, sicim, tel gibi şeyler, bent **2.** İlgi, alâka, münâsebet, râbıta
b.+la 177
b.+lar 162
b.+larımı 162, 90
- bağdaş** *i.* **1.**Bir oturuş şekli; dizleri büküp baldırları çapraz vaziyete getirip ayakları oylukların altına alarak kaba etlerin üzerine oturma b. 14
- bağır-** *f.* **1.**Yüksek tonda ses çıkarmak, haykırmak **2.**Konuşurken sesini gereğinden fazla yükseltmek, bir şeyi yüksek ve gür bir sesle söylemek **3.**Seslenmek, çağırarak **4.**Paylamak, azarlamak, çıkışmak
b.-abilirmisin 9
b.-an 100, 54
b.-arak 141, 201, 25
b.-dı 123, 127, 137, 141, 142, 153, 168, 183, 203, 205, 209, 216, 27
b.-dığını 47
b.-dılar 211
b.-dım 164, 164, 207, 78
b.-ırsın 142
b.-ış 80
b.-ıyor 198
b.-ıyordu 215
b.-ıyorlar 10, 125
b.-ıyorsun 168
b.-mağa 105, 138
b.-mak 101, 16, 45
b.-malar 43
b.-malarımı 42
b.-mıyor 170
b.-ıldığı 135
- bağışla-** *f.* **1.**Cezâ vermemek, affetmek b. 165
- bağla-** *f.* **1.**İp, bağ veya başka bir araçla bir şeyi bir yere, diğer bir şeye veyâhut birkaç şeyi birbirine tutturmak, birleştirmek, raptetmek **2.**Bir şey veya bir kimse ile diğer bir şey veya kimseyi mânevî bir bağla birleştirmek, birbirine yaklaştırmak **3.**(Bir malı) Şartlarda anlaşarak kendisi için ayırmak, tekeli altına almak, kapatmak
b.-dı 138, 138, 161
b.-dım 158
b.-mışdı 117, 137
- b.-yacak 38
b.-yan 14
b.-yarak 134
- bağlan-** *f.* **1.**(Bir kimseye veya şeye) Yakınlık duymak, ısınmak, sevgi beslemek
b.-mayı 177
- bağlı** *sf.* **1.** Gerçekleşmesi bir şartın yerine gelmesiyle mümkün olabilen, menut, vâbeste, mütevakkıf **2.** Bir kimseye veya bir şeye duygusal bağlarla bağlanmış olan, tutkun, merbut b. 106, 83
- bağır** *i.* **1.**Göğüs, sîne,ciğer **2.**Yürek, kalp, gönül
b.+ımıza 23
b.+ına 159
- bağırış-** *f.* **1.**Bir ağızdan hep birlikte bağırarak, haykırışmak
b.-ıyorlardı 203
- bahane** *i.* *Far. behâne* **1.** Bir şeyin asıl sebebi yerine ileri sürülen sözde sebep, gerçekle ilgisi olmayan sahte özür ve mâzeret
b. 130, 174
b.+ler 177
- bahçe** *i.* *Far. Bâğçe* **1.** Çiçek, sebze veya meyve ağacı yetiştirilen toprak parçası **2.** Binâların ön, arka, yan kısımlarında veya dört tarafında bulunan, duvar yâhut çitle çevrilmiş toprak parçası, bir binâya âit toprak, avlu **3.**Yazlık açık oturma yeri, açık gazino
b. 166, 168
b.+de 167
b.+deki 138, 27
b.+lerde 31
b.+lerinde 34, 37
b.+msi 60
b.+nin 74
b.+ye 138
- bahçıvan** *i.* *Far. bâğçe+bân*
>*bâğçe+vân* >
bahçevan>bahçıvan **1.**Mesleği bahçeye bakmak, çiçek, meyve veya sebze yetiştirmek olan kimse, bağban
b.+ın 68
- bahis** *i.* *Ar. bahs* **1.** Üzerinde konuşulan, tartışılan konu, mevzû, mesele
b.+ini 99
- bahset-** *birl. f.* *Ar. bahs +et-* **1.**(Bir meseleden veya bir kimseden) Söz etmek, hakkında konuşmak
b.-ebilirmisin 30
b.-eceklerdir 112

- b.-en 48
b.-erken 57
b.-erlerdi 56
b.-erlerken 56
b.-iyorlar 180
b.-me 193
b.-mek 52
b.-ti 32
b.-tiler 33, 34, 34, 35
- bahsedil-** *birl. f.* 1.Sözü edilmek, bahis konusu olmak, anlatılmak
b.-di 52
- bahtiyar** *sf. Far. baht-yār > bahtiyar*
1.Tâlihli, mesut, mutlu
b. 87, 98
b.+dılar 66
- bahtiyarlık** *i.* 1. Tâlihin uygun olması durumu, saâdet, mutluluk
b.+larını 66
- bak-** *f.* 1.Gözleri bir şey üzerine çevirmek 2. Yoklamak, araştırmak, kontrol etmek 3. Seyretmek 4.Üzerinde durmak, önem vermek, göz önünde bulundurmak, nazariîtibâra almak 5.Görmek, anlamak, idrak etmek 6. Başında kullanıldığı cümleye göre uyarı, tembih, tehdit, tasdik vb. anlamlar ifâde eden dikkat çekme sözü 7. Merak 8.Teşvik, gayret verme
b. 105, 110, 161, 205, 207, 207, 47, 69, 70, 72, 82, 82
b.-alım 136, 142, 160, 160, 161, 163, 164, 167, 174, 184, 202, 205
b.-an 162, 175, 198, 213, 50
b.-anlar 184
b.-anların 162, 89
b.-ar 181, 43, 56
b.-arak 112, 200, 28, 76, 84
b.-ardı 16
b.-arım 207
b.-arlar 151, 58
b.-ayım 169
b.-dı 109, 152, 154, 154, 156, 156, 163, 165, 170, 170, 174, 183, 205, 207, 72, 72,148
b.-dığı 21, 44, 57
b.-diğim 90
b.-diğimi 147
b.-dılar 58, 58, 61
b.-dım 163, 81, 84
b.-dırılmadı 123
b.-ib 160, 160
b.-in 133
b.-inca 86
b.-ınız 53,53
b.-ip 112, 152
- b.-ıyor 142, 167, 17, 181, 198, 201, 87,166
b.-iyordu 102, 12, 170, 41
b.-iyordum 101, 104, 108, 85
b.-iyorlardı 21, 23, 24
b.-iyormuşsun 110
b.-iyorsun 170
b.-iyorum 28, 46, 55
b.-madan 128
b.-mağa 16, 52, 82
b.-mak 181
b.-maktan 33
b.-masına 201
b.-mayarak 88
b.-mayın 208
b.-mıştı 15
b.-mıya 164
b.-mıyordu 174
b.-sana 109
b.-sın 156
b.-tı 113, 157, 17, 191, 194, 194, 24
b.-tığı 30
b.-tığım 102
b.-tılar 48
b.-tım 107, 108, 130, 182
- bakakal-** *birl. f.* 1.Duyduğu hayretten dolayı hiçbir hareket yapamayıp şaşkın şaşkın bakmak
b.-dım 157
- bakin-** *f.* 1.(Etrâfına, sağına soluna) Bakmak, göz gezdirmek
b.-dı 148, 200, 24
- bakır** *i. ve sf.* 1.Dövme, haddeleme ve döküm yoluyla kolayca işlenip levha, tel ve çeşitli şekiller verilebilen, kalay, çinko vb. mâdenlerle karıştırılıp tunç, pirinç hâline getirilerek kap kacak yapımında ve elektriği çok iyi ilettiğinden elektrik sanâyiinde kullanılan, tabiatta serbest ve birleşikler hâlinde bulunan, kırmızıya çalar renkte, yoğunluğu 8,93, erime derecesi 1083°, atom ağırlığı 63,54, atom numarası 29, sembolü Cu olan metal element.
2. Bakır madeninden yapılmış olan
b. 141
- bakış** *i.* 1.Bakma tarzı, bakma biçimi
b. 153, 24
b.+da 153, 153
b.+ı 14, 16, 57
b.+ımdaki 101
b.+lar 50
b.+larına 57
b.+larından 40

- b.+larını 13
- bakış-** *f.* 1. Karşılıklı birbirine bakmak
b.-ib 105
b.-madan 104
b.-dılar 153
- bakir** *sf. Ar. bekāret > bākīr* 1.El değmemiş, dokunulmamış, temiz kalmış, bozulmamış
b. 35
- bakkal** *i. Ar. baql > baqqāl* 1. Perâkende olarak çeşitli yiyecek ve temizlik maddeleri satan esnaf ve bu malzemelerin satıldığı dükkan
b. 116, 137, 188
b.+ı 145
- bakla** *i. Ar. bākīlā* 1.İri tâneleri kabuksuz olarak veya fasulye gibi yeşil kabuğu ile pişirilip yenen, yurdumuzda çok bol yetişen besleyici bitki 2. Bu bitkiden pişirilen yemek
b. 119, 119, 119
b.+dan 119
b.+yla 123, 124
- Baklan** *öz. i. 1.*Yer adı
b. 159
- bakraç** *i. bakır+aç* 1.Su, süt gibi şeyleri koymaya ve taşımaya yarayan kulplu, küçük bakır kap
b.+ını 159
- balçık** *i.* 1.Koyu kıvamda, özlu ve yapışkan çamur
b.+laşan 212
- balık** *i.* 1.Su içinde yaşayıp solungaçla nefes alan, çoğunlukla yumurtlama şeklinde üreyen omurgalı hayvanların ortak adı
b. 67
b.+lar 31
- balıkçı** *i.* 1.Balık tutmayı meslek edinen kimse
b.+ları 31
- balkon** *i. Fr. balcon <İtal.* 1.Binâların dış cephelerinde genellikle dışarıya doğru çıkıntı teşkil eden, etrâfi alçak bir duvar veya parmaklıkla çevrili açık yer
b.+a 97
- balta** *i.* 1.Odun yarmaya, ağaç kesmeye ve yontmaya yarayan, ağaç saplı, demirden kesici âlet, nacak
b. 134, 166
b.+lar 133
b.+nın 129
- baltacı** *i.* 1.Balta ile odun yaran kimse
b. 129
b.+ların 131
- baltalık** *i.* 1.Bir köye veya kasabaya odun ihtiyacını sağlaması için ayrılan koru veya orman.
b.+larına 129
- Balzak** *öz. i. 1.* Fransız yazar
b. 99, 99
- bambo** *i. ve sf. Fr. bambou <İsp.* 1.Sıcak ülkelerde yetişen, hafif esnek ve dayanıklı olduğu için mobilya, baston, sepet, merdiven, tekne direği, olta vb. eşyâ yapımında, hatta Çin ve Japonya'da inşaatta kullanılan, 24 – 25 metreye kadar uzayabilen bir çeşit kamış, Hint kamışı, hezaren
b. 187
- baobab** *i.* 1.Afrika ve Asya'nın sıcak bölgelerinde yetişen ve en iri gövdeli bitki olarak bilinen ağaç
b. 61, 71
- bar** *i. İng. bar* 1.Dans edilen içkili eğlence yeri.
b.+larda 181
- bardak** *i.* 1.Su veya sulu şeyleri içmek için kullanılan, genellikle camdan yapılmış kap
b. 111, 111, 118, 118
- barış-** *f.* 1. Aradaki dargınlık veya savaşa son vermek 2.Anlaşmak, uyuşmak, imtizaç etmek
b.-mamışdı 160
b.-ması 153
b.-tık 110
- bari** *zf. Far. Bâri* 1. Hiç olmazsa, öyleyse
b. 105, 8
- barut** *i. Far. bārūt <Yun.* 1.Kayaların parçalanması, binâ, köprü vb. yerlerin tahribi, ateşli silâhlarda merminin veya güllenin fırlatılması gibi işlerde kullanılan, güherçile, kükürt ve kömür tozundan ibâret patlayıcı madde
b. 118
- bas-** *f.* 1.Ayağı, üzerine vücûdun veya bacağın ağırlığını verecek şekilde zemine yâhut herhangi bir yere koymak 2. (Dayak, kötek, kırbaç, şamar, sopa, tokat, tekme... ile) Dövmek, vurmak 3.(Yay için) Germek, çekmek 4.Ansızın saldırmak, gâfil avlamak, bir yere baskın yapmak
b.-acağım 18
b.-amiyacak 144
b.-arak 44
b.-ardı 159
b.-dı 161, 72

- b.-diğini 144
b.-dım 163
b.-iyordu 164
b.-tım 112
b.-tımı 112
- basamak** *i.* **1.**Bir merdivende her adım atışta ayağın bastığı düz yer, kademe
b.+lar 79
b.+ları 80
b.+larını 97
- basit** *sf. Ar. bast > basit* **1.**Herhangi bir özelliği olmayan,sıradan,alelâde **2.**Kolay **3.**Seviyesi düşük, seviyesiz **4.**Ayrıntıdan uzak, sâde
b. 179, 185, 187, 187, 187, 187, 192, 36, 62
b.+di 187
- basitlik** *i.* **1.**Basit olma durumu **2.**Âdillik, bayağılık.
b. 187
- baskın** *i.* **1.**Düşmanı gâfil avlayıp beklemediği zamanda ânî olarak üzerine saldırma, ansızın hücum etme
b. 35
- bastır-** *f.* **1.** Ayağını zemîne veya herhangi bir yere koydurmak, basmasını sağlamak **2.**Kuvvetini vererek sıkıştırmak, kuvvetle basmak **3.** (Bir şey veya bir kimse, bir şeye veya birine) Üstün gelmek, (bir şeyi veya birini) alt etmek
b.-an 11, 22, 23
b.-iyor 111
- baston** *i. İtal. bastone* **1.**Yürürken dayanmak üzere kullanılan değnek, uzun sopa, asâ
b. 187
b.+iyle 204
b.+lar 187, 187
b.+unu 196
- baş** *i.* **1.**İnsan vücûdunun göz, kulak, ağız, burun gibi duyu organlarının ve beynin bulunduğu en üst, hayvan vücûdunun en ön kısmı, kafa, ser **2.**Kişinin kendi şahsı, zâtı [Kelime bu anlamda daha çok deyimlerde kullanılır] **3.** Bir şeyin başladığı zaman, başlangıç, iptidâ **4.** Arâzide dağ, tepe gibi yükselen yerlerin en üst noktası, zirve **5.** *sf.* ve *i.* Aynı işi yapan, aynı meslekte bulunan kimseler içinde mevki ve rütbece diğerlerinden önde olan veya âmir durumunda bulunan (kimse)
b. 115, 116, 123, 137, 141, 169
- b.+a 153
b.+dan 49, 77
b.+ı 102, 111, 12, 122, 148, 170, 71, 79, 80
b.+ım 18
b.+ıma 169, 209
b.+ımda 208
b.+ımı 18, 76, 86
b.+ımın 91
b.+ımıza 204, 208
b.+ımızdan 170
b.+ımla 102
b.+ına 101, 108, 108, 122, 128, 13, 151, 159, 16, 162, 169, 17, 203, 209, 25, 52, 55, 84
b.+ında 128, 15, 34, 73, 85, 92
b.+ındaki 215,133
b.+ındamıyız 203
b.+ından 101, 108, 157, 166, 192, 39, 52
b.+ını 108, 110, 110, 111, 111, 112, 112, 112, 113, 126, 152, 156, 165, 165, 168, 170, 174, 175, 183, 186, 196, 199, 213, 214, 25, 37, 37, 41, 48, 52, 53, 55
b.+ının 102, 169, 93
b.+iyle 121
b.+lar 174, 66
b.+larında 206
b.+larını 179, 184, 21, 219, 34, 63, 64
b.+taidi 12, 180
b.+tan 110
- başgardiyan** *birl. i.* **1.**Bir hapisânedeki gardiyanların başı.
b.+la 137
- başibozuk** *i.* **1.**Tâlimli asker olmadığı halde askerin arasına katılan (sivil savaşı), halktan toplanan (asker)
b. 157
- başka** *sf.* **1.**Bilinenden gayri, diğer, sâir **2.**Bir üstünlüğü bakımından diğerlerinden farklı olan, daha üstün **3.**-den gayri
b. 10, 10, 101, 101, 104, 105, 106, 106, 109, 116, 117, 118, 127, 128, 13, 134, 134, 138, 138, 138, 14, 145, 145, 146, 149, 15, 16, 165, 165, 17, 177, 177, 204, 210, 29, 30, 33, 35, 41, 43, 50, 53, 55, 56, 63, 63, 63, 67, 67, 69, 70, 71, 75, 97, 98
b.+ca 153
b.+larına 53
b.+larından 193
b.+larının 44
b.+sı 28
b.+sına 64

- b.+sının 201, 49
- başla-** *f.* **1.** Bir işi yapmak üzere harekete geçmek, bir işe girişmek, şürû etmek **2.** Belirmek, görünmek **3.** Ortaya çıkmak, başlangıç noktası oluşturmak, teessüs etmek **4.**(Bir şey) Olur, yürür ve işler duruma gelmek, hareket hâline geçmek
b.-dı 11, 112, 113, 116, 119, 120, 122, 122, 123, 125, 126, 134, 138, 138, 139, 140, 142, 147, 148, 152, 154, 164, 164, 169, 170, 176, 18, 180, 194, 199, 203, 210, 48, 50, 52, 53, 54, 67, 71, 72
b.-dığı 10, 67
b.-dığım 191
b.-diğimi 153, 86
b.-dik 102, 162, 79
b.-diktan 69
b.-dılar 145, 52, 55, 56
b.-dım 101, 104, 105, 176, 179, 75, 90, 90
b.-dın 109
b.-miş 102
b.-mişdi 124, 125, 211
b.-mişdir 98
b.-mişlardı 101, 217
b.-mişti 193, 22, 47
b.-yacakdı 199
b.-yan 10, 128, 152, 39, 89
b.-yarak 220
b.-yınca 67
b.-yıp 62
b.-yışım 105
b.-yor 170, 49
b.-yordu 162, 81
b.-yorlardı 133
- başlangıç** *i.* **1.**Bir şeyin, bir işin ilk defa ortaya çıkan, başlayan kısmı, ilk kısım, evvel, iptidâ, mebde
b.+ından 175
b.+larında 52
- başucu** *bir.* *i.***1.**Yatılan bir yerin baş konan tarafı **2.**(Bir kimsenin bulunduğu yerin) Çok yakını, yanı başı
b.+mda 65, 69
b.+nda 62, 65
b.+ndaki 117
b.+larındaki 98
- başüstüne ünl.** **1.** Bir isteğin, buyruğun hemen yerine getirileceğini bildiren söz, oldu
b. 206
- başvur-** *bir.* *f.* **1.**Bir işin yapılması veya halledilmesi için bir kimseden, bir makamdan istekte bulunmak, mürâcaat etmek **2.**Faydalanmak üzere bir şeye el atmak, mürâcaat etmek
b.-duğu 68
- bat-** *f.* **1.**Bir sıvının veya yumuşak bir maddenin içine gömülmek, çökmek **2.**(Güneş, ay ve yıldızlar için) Ufukta kaybolmak, görünmez olmak, gurup etmek
b.-an 69, 76
b.-makda 17
b.-mişlardı 212
- bataklık** *i.* **1.**Basıldığı zaman içine batılan, cıvık, çamurlu, çok sulak arâzi
b. 31, 87
- batı** *i.* **1.**Dört ana yönden güneşin battığı taraf, garp, mağrip
b. 10
- batır-** *f.* **1.**Bir sıvının içine daldırmak **2.**Sivri bir şeyi yumuşak bir şeye saptamak
b.-arak 78
- bayığı** *sf.* **1.** Değişik bir tarafı bulunmayan, farklı olmayan, sıradan **2.**İnce ve kibar olmayan, basit, kaba, âmiyâne **3.**Aşağılık, âdi, seviyesiz, pespâye, denî
b. 179, 56
- baygın** *sf.* **1.**Geçici ve kısa bir süre için şuur kaybına uğrayarak kendinden geçmiş, bayılmış (kimse)
b. 204, 211, 67, 73
b.+mış 207
- baygınlık** *i.* **1.**Geçici ve kısa bir süre devam eden şuur kaybı, beyin hücrelerinde kan dolaşımının aksaması sonucunda beliren kendinden geçme durumu, baygıntı
b. 29
- bayıl-** *i.* **1.**Geçici bir süre için şuur kaybına uğrayarak kendinden geçmek, baygın duruma gelmek **2.**Aşırı derecede beğenmek, çok sevmek
b.-acak 146
b.-dikları 99
b.-mişti 71
- bayram** *i.* **1.**Milletçe sevinç içinde kutlanan, dînî veya millî bir anlam taşıyan kutsal gün
b. 144,145
b.+da 197
- bazan** *zf.* *Ar.* *ba'z* ve *tenvinli* şekli *ba'zan*, *bazen* **1.**Bâzi kere, bâzi zaman, arada bir, ara sıra

- b. 115, 115, 151, 151, 187, 191, 191, 214, 214, 23, 42, 70, 70, 83, 91, 98
- bazı** *sf. Ar. ba'z ve Far. izâfet kesresi -i ile ba'z-ı* **1.** Birtakım, bir kısım **2.** *zf.* bazen **3.** *z.* Hepsi olmayıp içlerinden birkaçı, kimi
b. 129, 141, 213, 213, 219, 66, 66, 68, 76
b.+ları 194, 34
- be** *ünl.* **1.** Teklifsiz konuşmada birine seslenmek, dikkati çekmek, söze kuvvet vermek için kullanılan *bre, ey, behey, yâhu* gibi bir ünlem
b. 105, 106, 106, 110, 122, 123, 168, 170, 174, 184, 200, 201, 205, 209, 212, 213, 9, 9
- Beatrice** *öz. i.* **1.** Dante'nin *İlahi Komedya* adlı eserinde geçen kadın karakter
b.+ye 46
- bebek** *i.* **1.** Meme emmekte olan veya kucak çağındaki küçük çocuk **2.** Göz bebeği
b.+i 107
b.+leri 109
- becer-** *f.* **1.** Bir şeyi yapmayı başarabilmek, üstesinden gelmek, başarmaya muvaffak olmak
b.-emiyorsunuz 130
- bedbaht** *sf. ve i. Far. bed ve baht ile bed-baht* **1.** Tâlihi kötü olan, bahtsız, tâlihsiz (kimse)
b. 69
- bedbinlik** *i.* **1.** Her şeyi kötü tarafından ele alma, kötümserlik, karamsarlık, ümitsizlik.
b.+i 192
- beddua** *i. Far. bed ve Ar. du'â ile bed-du'â* **1.** Bir kimseye kötülük dilemek için edilen duâ, ilenç, inkisar, intizar
b. 195
- bedel** *i. Ar. bedel* **1.** Değer, fiyat
b.+inin 209
- beğen-** *f.* **1.** İyi ve güzel bulmak, takdir etmek **2.** Hoşuna gitmek, hoşlanmak, gönlü kaymak **3.** Doğru bulmak, kabul etmek, tasvip etmek **4.** Bir şeyi diğerlerinden daha iyi ve güzel bularak seçmek, tercih etmek
b.-diğim 190
b.-dinmi 147
b.-emediklerini 180
b.-meyi 43
b.-miş 176, 196
- beğenil-** *f.* **1.** İyi ve güzel bulunmak, takdir edilmek **2.** İyi ve güzel bulunarak seçilmek, tercih edilmek
b.-mesine 180
- bekar** *i. ve sf. Ar. bikr* **1.** Evli olmayan kimse, ergen **2.** Âilesinden uzakta yalnız yaşayan kimse
b. 98
- bekarlık** *i.* **1.** Bekâr olma, evli bulunmama durumu, ergenlik
b.+dan 136
- bekçi** *i.* **1.** Bir şeyi veya bir yeri bekleyip korumakla görevli kimse, kolcu
b. 166
b.+sini 179
- Bekir** *öz. i.* **1.** Kitapta bahsi geçen bir karakter
b. 157, 160, 161, 161, 161, 161, 162, 162, 162, 162, 163, 163, 163, 163, 163, 164, 164, 164, 164, 165, 165, 165
b.+ceğiz 165
b.+e 163, 163
b.+i 160
b.+in 161, 164, 165
- bekle-** *f.* **1.** (Bir kimsenin gelmesini veya bir işin olmasını) Gözler vaziyette olmak, durup kollamak, intizar etmek **2.** Ummak, ümit etmek **3.** (Yer bildiren kelimelerle) Durmak, eğlenmek, kalmak **4.** Herhangi bir harekette bulunmadan durup ne olacağını kollamak, hemen harekete geçmemek, tevakkuf etmek
b.-di 140, 154, 154, 154, 156, 211, 59
b.-diğimiz 134
b.-diğini 155
b.-dik 133
b.-dikden 153
b.-dikten 105
b.-dim 159
b.-din 8
b.-me 142, 184
b.-meden 209, 217
b.-mediğim 103
b.-meğe 140, 179
b.-memekle 54
b.-miyordular 133
b.-nmedik 109
b.-r 158, 97
b.-rdi 140, 55
b.-yebilirdik 134
b.-yemem 208, 208
b.-yemiyeceğini 140

- b.-yemiyecekti 141
b.-yen 20, 72, 97
b.-yerek 217
b.-yiş 133
b.-yor 24
b.-yordu 139, 155
b.-yorduk 21
b.-yordun 105
b.-yordur 167
b.-yorlar 105
b.-yorlardı 173
- beklen-** *f.* **1.** Gözlenmek, kollanmak, intizar edilmek **2.** Umulmak, ümit edilmek, istenmek, arzu edilmek
b.-irdi 82
b.-medik 88
- bel** *i.* **1.** İnsan vücudunun orta kısmında göğüsle karın arasında hafifçe darlaşmış olan ve kuşak bağlanan yer
b.+ine 147, 147, 15
- bela** *i.* *Ar. belā'* **1.** İnsana büyük bir sıkıntı veren, içinden çıkılması güç durum, bādire, dert, gam, keder
b. 129
b.+sını 117
- belagat** *i.* *Ar. belagat* **1.** Sözün etkili, güzel ve hitap edilen kimseye, içinde bulunulan duruma uygun düşecek şekilde söylenmesi; fasih ve hâle uygun söz söyleme
b.+le 38
- belediye** *i.* *Ar. beled > beledi'den belediyye* **1.** Bir şehir veya kasabanın bayındırlığına, temizlik, su, kanalizasyon işlerine, esnafın kontrolüne ve bunun gibi kamuya âit hizmetlere bakan, başkan ve üyeleri halk tarafından seçilmiş yönetim
b. 186, 188, 196, 198, 33
- belir-** *f.* **1.** Meydana çıkmak, görünmek, zuhur etmek, tezâhür etmek **2.** (Düşünce, fikir, duygu vb. için) Açıklık kazanmak, kesin ve belirli bir durum almak, tebellür etmek, taayyün etmek
b.-di 69
b.-diğini 13
b.-irse 193
b.-meğe 10
b.-mişdi 127
- belirsiz** *sf.* **1.** Belirli ve muayyen olmayan, gayrimuayyen, müphem **2.** Kim ve ne olduğu anlaşılmayan, bilinmeyen, tanınmayan, meçhul
b. 45, 86
- belki** *zf.* *Ar. bel* ve *Far. ki* ile *bel+ki* **1.** Olabilir, olabilir ki, bir ihtimâlê göre, muhtemelen
b. 106, 109, 110, 114, 114, 130, 132, 181, 29, 29, 32, 36, 56, 60, 62, 62, 68, 70, 70, 78, 8, 90, 97
- belli** *sf.* **1.** Anlaşılabilecek ve görülecek şekilde açık olan, meydanda, âşikâr, zâhir **2.** Herkesçe bilinen veya bilinmesi mümkün olan, bilinmedik tarafı bulunmayan, mâlûm, mâruf
b. 136, 15, 15, 199, 20, 201, 21, 60, 62, 71, 79, 81
b.+idi 52, 89
- belle-** *f.* **1.** Öğrenip akılda tutmak, ezberleme **2.** Sanmak, bilmek, kabul etmek
b.-yeceğimizi 133
- bembeyaz** *sf.* **1.** Çok beyaz, lekesiz beyaz, her yanı beyaz
b. 24
- ben** *z.* **1.** Tekil birinci şahsı gösterir **2.** Bilinç sâhibi olan insanı öbür varlıklardan ayıran, kişiliği yapan unsur
b. 10, 100, 100, 100, 101, 104, 105, 105, 107, 109, 109, 110, 110, 111, 111, 111, 111, 112, 113, 123, 128, 135, 141, 146, 149, 149, 157, 16, 160, 160, 161, 162, 162, 162, 162, 163, 163, 163, 164, 165, 175, 175, 176, 176, 176, 177, 177, 178, 179, 18, 18, 180, 181, 182, 186, 187, 19, 191, 202, 206, 207, 207, 208, 21, 22, 28, 30, 32, 37, 46, 49, 53, 55, 55, 63, 65, 69, 70, 79, 8, 80, 84, 85, 85, 85, 88, 88, 89, 90, 97, 98, 98, 99
b.+a 100, 103, 105, 107, 107, 109, 109, 110, 110, 111, 112, 112, 112, 113, 126, 157, 159, 16, 161, 162, 165, 165, 165, 165, 17, 176, 177, 179, 18, 18, 18, 18, 180, 181, 189, 19, 19, 19, 190, 191, 192, 193, 194, 217, 217, 29, 30, 30, 30, 32, 47, 49, 62, 65, 65, 65, 65, 69, 78, 78, 82, 85, 91, 98, 98, 99, 99
b.+de 170, 176, 181, 187, 19, 30, 99
b.+den 109, 110, 157, 159, 164, 17, 178, 28, 28, 28, 28, 49, 85, 98
b.+dim 191, 191
b.+i 107, 112, 123, 127, 158, 158, 158, 158, 159, 160, 160, 161, 162, 162, 165, 167, 176, 176, 178, 178, 18, 18, 18, 180, 183, 189, 19, 19, 19, 193, 20, 207, 208, 214, 28, 32,

- 47, 47, 48, 48, 48, 55, 65, 79, 79, 97, 97, 97, 98, 98, 99, 100, 97
b.+im 100, 100, 100, 100, 109, 148, 165, 165, 175, 177, 177, 179, 18, 187, 19, 190, 193, 193, 208, 27, 28, 29, 46, 46, 46, 46, 46, 48, 49, 49, 49, 54, 55, 65, 79, 86, 99, 99, 169
b.+imdi 83, 83
b.+imki 86
b.+imle 112, 162, 175, 177, 178, 180, 46, 46
b.+imse 83
- beniz** *i.* **1.** Yüz, yüzün rengi
b.+leri 21
b.+i 156
b.+inin 149
- benlik** *i.* **1.** Kişiliği, ferdiyeti meydana getiren şey, insanın öz varlığı
b.+im 192
b.+imle 191
- benze-** *f.* **1.** (İki kimse veya şey arasında) Birbirine uygun ve ortak taraflar bulunmak **2.** Ortak tarafları sebebiyle birbirini hatırlatmak, andırmak
b.-meye 101
b.-meyenlere 53
b.-miyen 82
b.-miyor 110
b.-miyordu 193
b.-miyorlardı 53
b.-rdi 29
b.-yeceklerini 56
b.-yen 103, 107, 111, 111, 118, 120, 120, 127, 134, 135, 150, 167, 27, 34, 39, 43, 48, 49, 53, 59, 60, 68, 77, 77, 86, 86, 88, 92, 76
b.-yenleri 121
b.-yor 176
b.-yordu 103, 132, 189, 218, 73, 78
- benzer** *sf.* **1.** Başka bir şeyle ortak nitelikleri bulunan, başka bir şeyi andıran, müşâbih **2.** Eş, emsal, mânent
b. 108, 108, 197, 44, 88
- benzerlik** *i.* **1.** Benzer olma durumu
b. 88
- benzersiz** *sf.* **1.** Benzeri olmayan, eşsiz, emsalsiz, yektâ.
b. 38
- beraber** *zf.* *Far. ber-â-ber* **1.** Birlikte
b. 112, 118, 126, 133, 14, 14, 14, 150, 150, 151, 151, 151, 151, 151, 155, 155, 16, 161, 162, 167, 167, 17, 178, 18, 184, 187, 199, 204, 206, 32, 42, 51, 54, 59, 64, 73, 88, 98, 99
b.+ce 88, 188
b.+diler 200
b.+iz 67
- beraberlik** *i.* **1.** Berâber olma durumu, birlik, birliktelik; bir arada yan yana bulunma, aynı seviyede ve eşit olma
b. 98
- beraet** *i.* *Ar. berâ'et* **1.** Bir işle ilgisi bulunmama, temiz ve arı olma
b. 8
- berbad** *sf.* *Far. ber- ve bād ile ber-bād* **1.** Kötü, fenâ, pis, çirkin **2.** Vîran, harap, bakımsız, bozuk
b. 122, 177, 187, 200, 212
- bere** *i.* *Fr. bérêt < Lat.* **1.** Siperliksiz ve yumuşak bir çeşit başlık.
b. 183
- beri** *i.* *ve sf.* **1.** İki uzaklıktan daha yakın olanı, yakın, daha yakın yer, öte karşısı **2.** Ayrılma hâlinde sonra geldiğinde “belli bir yerden ve zamandan bu yana” anlamı verir, bir işin başlangıç yerini ve zamânını gösterir
b. 119, 125, 132, 139, 152, 160, 162, 200, 202, 37, 38, 59, 60, 67, 73, 76, 86, 86, 92
b.+mi 162
- berrak** *sf.* *Ar. berḳ>berrâḳ* **1.** Çok parlak, ışıklı, aydınlık **2.** Bulanık olmayan, duru, temiz, saf **3.** *mec.* Açık seçik, net
b. 66, 68
- besbelli** *sf. ve zf.* **1.** Çok açık, apaçık, meydanda
b.+idi 174
- beste** *i.* *Far. besten>beste* **1.** Bir makam ve usûl içinde düzenlenmiş nağmeler bütünü
b. 73
b.+yi 65, 70, 71
- beş** *i.* **1.** sayı
b. 120, 131, 148, 148, 150, 151, 155, 159, 162, 167, 199, 211, 216, 217, 88
- beşer** *i.* *Ar. beşer* **1.** İnsan, insan oğlu, insan türü
b.+iz 98
b.+liğinden 98
- bey** *i.* **1.** Bir beyliğin, küçük bir devletin başında bulunan kimse, emîr, prens. **2.** Erkek isimlerinin sonuna eklenen saygı sözü **3.** İleri gelen nüfuzlu kimse, eşraf **4.** Efendi, sahip

- b. 164, 175, 175, 176, 176, 177, 177, 178, 178, 181, 181, 182, 182, 208, 208, 213, 218
b.+ciğim 208
b.+im 185, 186, 204, 206, 206, 207, 207, 207, 208, 208, 209
b.+in 181
b.+lerin 14
- beyaz** *i. ve sf.* **1.** Kar renginde olan rengin adı, ak, siyah karşıtı
b. 10, 11, 12, 120, 120, 120, 125, 128, 147, 168, 169, 183, 189, 20, 210, 211, 213, 215, 219, 219, 27, 27, 28, 29, 33, 34, 34, 35, 37, 39, 43, 48, 48, 52, 66, 67, 7, 70, 75, 77, 78, 85, 85, 89
b.+a 60
b.+dı 120
b.+ları 59
b.+ımrak 39
- beyazlaş-** *f.* **1.** Beyaz duruma gelmek, rengi beyaza dönmek, ağarmak
b.-an 183
- beyazlat-** *f.* **1.** Temizleyip aklaştırmak, ağartmak.
b.-mak 191
- beybaba** *i.* **1.** Yaşlı erkekler için kullanılan hitap sözü **2.** Baba
b.+n 105
- beyfendi** *bird.* **1.** Saygı ifâdesi olarak erkek isimlerinin sonuna getirilen veya erkek ismi yerine kullanılan unvan
b. 207, 220
- beygir** *i.* *Far. bār ve gir ile bār-gir > beygir* **1.** Yük taşıyan ve araba çeken at
b. 10
b.+lerinin 35
- beyin** *i.* **1.** Sinir sisteminin merkezi durumunda olup kafa tasımın içinde yer alan, yumuşakça, beyazımsı, üç tabakadan meydana gelmiş, kalın bir zarla örtülü organ, dimağ **2. mec.** Akıl, şuur
b.+i 146
b.+ime 79
b.+imi 180
b.+ine 41
- Beyşehir** *öz. i.* **1.** Yer adı
b. 149, 150
- bez** *i.* **1.** İnce pamuk veya keten ipliğinden yapılan bir cins dokuma
b.+in 137
- bıçak** *i.* **1.** Bir sap ve kesici bir mâdenî kısımdan meydana gelen kesme âleti
b. 23, 27, 80, 9
b.+la 39, 75
b.+ların 42
- bıçkın** *sf. ve i.* **1.** Kavgacı (kimse), kabadayı, külhanbeyi, serseri
b. 191
- bık-** *f.* **1.** (Bir şeyi, bir kimseyi) İstemez duruma gelmek, ondan usanmak, bezmek, bizar olmak, gınâ gelmek
b.-an 117
- bırak-** *f.* **1.** (Eldeki bir şeyi) Tutmaktan vazgeçip tutmaz olma **2.** (Bir şeyi bir kimseye) Başkasına verilmek üzere vermek, tevdi etmek **3.** Koyup gitmek, terketmek **4.** Bırakınız, dokunmayın ellemeyin, terkedin manasında **5.** Hâsıl etmek, meydana getirmek
b. 18, 65
b.-acakmısınız 205
b.-amazlar 202
b.-an 36, 65
b.-arak 177, 190, 200, 211, 50
b.-dı 160, 162, 115
b.-dığı 215, 81
b.-dığımız 85
b.-dıklarımı 212
b.-dılar 127, 127, 146
b.-dım 102
b.-dımını 107
b.-ıp 119, 154, 194, 217, 123
b.-iyor 100
b.-ıyordu 21, 50
b.-mağa 191, 20
b.-mak 130
b.-masını 220
b.-mışlardı 204
b.-mıyacıklarımı 134
b.-tığı 187, 42, 47
b.-tınımı 108
- bırakıl-** *f.* **1.** Bırakmak işi yapılmak **2.** Terkedilmek
b.-mış 74, 75
- bıraktır-** *f.* **1.** Bırakmak işini yaptırmak veya bırakmasına sebep olma
b.-dı 102
- bıyık** *i.* **1.** Üst dudakla burun arasında çıkan kıllar
b.+ları 193, 63
b.+larım 191
b.+larını 198
b+lı 174, 183, 191, 35, 35
- biçil-** *f.* **1.** (Kumaş için) Dikilecek şeyin ölçüsüne göre kesilmek **2.** (Ekin ve ot için) (Orak, tırpan veya makine ile) Kesilmek
b.-miş 74

bil- *f.* 1. Bir şey hakkında bilgisi, mâlûmâtı olmak, o şeyi öğrenmiş bulunmak 2. -a / -e ekli fiillerle yeterlik bildiren birleşik fiiller oluşturur 3. Tanımak, hatırlamak 4. Sanmak, varsaymak, farz etmek, inanmak
b. 65
b.-diği 150
b.-diğın 160
b.-diğıniz 175
b.-dikleri 20
b.-diktir 98
b.-ecek 192
b.-en 117, 132, 139, 98
b.-erek 18
b.-eydin 184
b.-ir 109, 109, 120, 165, 56, 159
b.-irdi 13
b.-irdim 97
b.-irim 99
b.-iriz 10
b.-irler 132
b.-irmisin 12, 187, 8, 8
b.-irsin 18
b.-irsiniz 175, 208
b.-iyor 15
b.-iyordu 130, 154
b.-iyorduk 134
b.-iyordum 85, 87
b.-iyorlardı 201, 56, 64
b.-iyormusun 189, 202, 207, 208, 217, 83, 84, 9
b.-iyormusunuz 78, 81
b.-iyorum 110, 48, 99
b.-meden 129
b.-mediğim 111, 135, 79, 85
b.-mediğimiz 127
b.-mediğimizden 128
b.-medikleri 85
b.-mediklerimden 32
b.-mek 85
b.-mekden 153
b.-mekten 134
b.-melisin 192
b.-mem 112, 189, 99
b.-meyen 117
b.-mez 155
b.-mezdik 126, 14
b.-mezsin 158
b.-miyen 42
b.-miyor 64
b.-miyordu 137, 139
b.-miyorduk 128
b.-miyordum 181
b.-miyormuyum 110
b.-miyorum 103, 147, 98
b.-sen 217, 69, 82

b.-seniz 181, 197
b.-seydim 214

bildir- *f.* 1. Bilinir duruma koymak, açıklamak, anlatmak, îlân etmek, tefhim etmek 2. Belirtmek, ifâde etmek

b.-dikleri 45

bile bağ. 1. de, da, dahi 2. *zf.* üstelik
b. 100, 100, 101, 101, 103, 104, 104, 116, 116, 117, 117, 118, 119, 119, 12, 121, 121, 123, 125, 126, 126, 127, 127, 128, 129, 130, 138, 141, 144, 145, 150, 152, 154, 155, 159, 159, 16, 160, 174, 175, 176, 177, 177, 178, 178, 179, 179, 186, 190, 191, 193, 196, 201, 208, 208, 210, 211, 212, 213, 215, 217, 22, 220, 24, 30, 46, 47, 49, 54, 54, 64, 67, 68, 73, 76, 77, 8, 81, 83, 85, 87, 98, 98, 99, 99

bilek i. 1. Elle kolun veya ayakla baldırın birleştiği yer
b.+imi 162

bilezik i. 1. Süs için bileğe ve kola takılan halka 2. *argo* kelepçe
b.+li 35

bilhassa *zf. Ar. bi'l-hâşşa* 1. Her şeyden önce, asıl, en çok, daha çok, özellikle
b. 180, 189, 214, 218, 220, 34, 66

bilin- *f.* 1. Hakkında bilgi sâhibi olunmak, öğrenilmiş bulunmak, mâlûm olmak 2. Anlaşılmaq, gerçeğine erişilmek, idrak edilmek
b.-emez 219
b.-meyen 44
b.-mez 40

bin i. 1. sayı
b. 145, 147, 34, 35
b.+ini 186
b.+lerce 111

bin- *f.* 1. (Bir şeyin veya bir hayvanın üzerine çıkıp) Ayakları sarkıtarak oturmak 2. (Bisiklet, motosiklet ve binek hayvanları için) Kullanmak, yönetmek, sürmek 3. (Kara, hava ve deniz taşıtlarına) Yolculuk yapmak üzere yer almak, girmek 4. (Bir şey) Bir şeyin üstüne çıkmak, üst üste gelmek
b.-di 162, 167
b.-dikten 186
b.-ecek 188
b.-erek 135, 195, 66
b.-erken 185
b.-mek 167

bina *i. Ar. binā' 1.* Barınmak veya belli bir maksat için kullanılmak üzere yapılmış her türlü mîmârî eser, yapı **2.** Kuruluş, yapılış, bünye
b. 74, 75, 83, 87
b.+nın 60, 75, 75, 81
b.+sı 196
b.+yı 74

binbaşı *birl. i. 1.* Rütbesi yarbayla yüzbaşı arasında bulunan ve asıl görevi tabur kumandanlığı olan subay
b.+sının 200

bir *i. 1.* Sayı **2.** *sf.* Tek **3.** *sf.* Beraber **4.** z. Yalnız **5.** *sf.* Aynı
b. 13, 134, 14, 152, 165, 165, 25, 10, 10, 10, 10, 10, 10, 10, 10, 10, 100, 100, 100, 100, 100, 100, 100, 100, 100, 100, 100, 100, 100, 100, 101, 101, 101, 102, 102, 102, 102, 102, 102, 102, 102, 102, 102, 102, 102, 103, 103, 103, 103, 103, 104, 104, 104, 104, 104, 104, 105, 106, 106, 106, 106, 106, 107, 107, 108, 108, 108, 108, 108, 109, 109, 109, 109, 11, 11, 11, 11, 11, 11, 110, 110, 110, 111, 111, 111, 112, 112, 112, 113, 113, 113, 113, 114, 115, 115, 115, 116, 116, 116, 116, 116, 116, 116, 116, 116, 117, 117, 117, 117, 117, 118, 118, 118, 118, 118, 118, 118, 118, 119, 119, 119, 119, 12, 12, 12, 120, 120, 120, 120, 120, 120, 120, 121, 121, 121, 121, 121, 121, 121, 121, 121, 121, 121, 122, 122, 123, 123, 123, 123, 123, 124, 125, 125, 125, 125, 125, 125, 125, 126, 126, 126, 126, 126, 127, 127, 127, 127, 127, 127, 128, 128, 128, 128, 128, 128, 129, 129, 129, 13, 13, 13, 13, 13, 13, 13, 130, 130, 130, 131, 131, 131, 131, 131, 131, 131, 132, 132, 132, 132, 132, 132, 132, 132, 132, 132, 133, 133, 133, 133, 133, 133, 134, 134, 134, 134, 135, 135, 135, 135, 135, 136, 136, 136, 137, 137, 137, 137, 137, 138, 138, 138, 139, 139, 139, 14, 14, 14, 14, 140, 140, 140, 140, 140, 141, 141, 141, 141, 141, 141, 142, 142, 142, 144, 144, 144, 144, 144, 145, 145, 145, 145, 146, 147, 147, 147, 147, 147, 148, 148, 148, 148, 148, 148, 148, 148, 149, 15, 15, 15, 15, 15, 150, 150, 150, 150, 150, 150, 151, 151, 151, 151, 151, 152, 152, 152, 152, 152, 152, 153, 153, 153, 153, 153, 153, 153,

153, 154, 154, 154, 154, 154, 154, 154, 154, 154, 155, 155, 155, 156, 156, 157, 157, 157, 157, 157, 157, 157, 157, 158, 158, 159, 159, 159, 159, 16, 16, 16, 160, 160, 161, 161, 161, 161, 161, 162, 162, 162, 163, 163, 163, 163, 163, 164, 164, 164, 164, 164, 165, 165, 165, 165, 165, 166, 166, 166, 166, 166, 166, 166, 166, 166, 166, 167, 167, 167, 167, 167, 167, 168, 168, 168, 168, 168, 168, 168, 168, 169, 169, 169, 169, 17, 17, 17, 17, 170, 170, 170, 170, 170, 170, 170, 170, 173, 173, 173, 174, 174, 174, 174, 174, 175, 175, 175, 175, 175, 175, 175, 175, 175, 175, 176, 176, 177, 177, 177, 177, 178, 178, 178, 178, 178, 178, 178, 179, 179, 179, 179, 179, 179, 179, 179, 18, 18, 18, 18, 180, 180, 180, 180, 181, 181, 181, 181, 182, 182, 183, 183, 183, 183, 183, 183, 184, 184, 184, 184, 185, 185, 185, 185, 186, 186, 186, 186, 186, 186, 186, 186, 186, 186, 187, 187, 188, 188, 188, 188, 189, 189, 189, 189, 189, 189, 19, 19, 19, 19, 19, 19, 19, 190, 190, 190, 191, 191, 191, 191, 191, 191, 191, 192, 192, 192, 192, 192, 192, 192, 193, 193, 193, 193, 193, 193, 194, 194, 194, 195, 195, 195, 195, 196, 196, 196, 197, 197, 197, 198, 199, 199, 199, 199, 199, 20, 20, 20, 20, 20, 20, 20, 200, 200, 200, 201, 201, 201, 202, 202, 202, 202, 202, 203, 204, 205, 206, 206, 206, 206, 206, 207, 207, 207, 208, 209, 209, 209, 209, 209, 209, 21, 21, 21, 210, 210, 210, 210, 210, 210, 211, 211, 212, 212, 213, 213, 213, 213, 214, 214, 214, 214, 215, 215, 215, 215, 215, 215, 216, 216, 217, 217, 217, 217, 218, 218, 218, 218, 218, 218, 219, 22, 22, 22, 220, 220, 220, 23, 23, 23, 23, 23, 23, 23, 23, 24, 24, 24, 24, 24, 24, 24, 24, 25, 25, 25, 25, 25, 26, 26, 27, 27, 27, 27, 27, 27, 28, 28, 28, 29, 29, 29, 29, 30, 30, 31, 31, 31, 31, 31, 31, 32, 33, 33, 33, 33, 33, 34, 34, 34, 34, 34, 34, 34, 34, 34, 35, 35, 35, 35, 35, 35, 35, 36, 36, 36, 37, 37, 37, 37, 37, 37, 37, 38, 38, 38, 39, 39, 39, 39, 39, 39, 39, 39, 39, 39, 39, 39, 39, 40, 40, 40, 40, 40, 40, 40, 41, 41, 41, 41, 41, 42, 42, 42, 42, 42, 42, 43, 43, 43, 43, 43, 43, 43, 43, 43, 44, 44, 44, 44, 44, 44, 45, 45, 45,

45, 45, 45, 45, 45, 45, 45, 46, 46,
47, 47, 47, 47, 47, 48, 48, 48, 48,
48, 49, 49, 49, 49, 49, 49, 49, 50,
50, 50, 50, 50, 50, 50, 50, 51, 51,
52, 52, 52, 52, 52, 52, 52, 52, 53,
53, 53, 53, 54, 54, 55, 56, 56, 56,
56, 56, 56, 56, 56, 57, 57, 57, 57,
58, 58, 58, 59, 59, 59, 59, 59, 59,
60, 60, 60, 60, 60, 60, 60, 60, 60,
60, 61, 61, 61, 61, 61, 62, 62, 62,
62, 62, 63, 63, 63, 63, 64, 64, 64,
64, 64, 65, 65, 65, 65, 66, 66, 66,
67, 67, 67, 67, 67, 67, 68, 68, 68,
68, 68, 69, 69, 69, 69, 69, 7, 7, 7,
7, 7, 70, 70, 70, 70, 70, 71, 71, 71,
71, 71, 71, 71, 72, 72, 73, 73, 73,
73, 73, 74, 74, 74, 74, 74, 74, 74,
74, 74, 74, 74, 74, 75, 75, 75, 75,
75, 75, 75, 75, 75, 75, 75, 75, 75,
75, 76, 76, 76, 77, 77, 77, 77, 77,
77, 77, 77, 77, 77, 77, 77, 78,
78, 78, 78, 78, 78, 78, 78, 79,
79, 79, 79, 8, 8, 8, 8, 8, 80, 80, 80,
80, 81, 81, 81, 81, 81, 81, 81, 81,
81, 82, 82, 82, 82, 82, 82, 82, 82,
82, 83, 83, 83, 83, 83, 83, 83, 83,
84, 84, 84, 84, 84, 85, 85, 85, 85,
85, 86, 86, 86, 86, 86, 86, 86, 87,
87, 87, 87, 87, 87, 88, 88, 88, 88,
88, 88, 89, 89, 89, 89, 89, 9, 9, 9,
9, 9, 9, 9, 9, 90, 90, 90, 90, 91, 91,
91, 91, 91, 91, 92, 92, 92, 92, 97,
97, 97, 97, 98, 98, 98, 98, 98, 98,
98, 98, 98, 99, 99, 99, 99, 99, 99,
99, 99, 99, 99, 99

b.+de 187

b.+di 122

b.+dir 100

b.+i 11, 157, 84, 88

b.+inde 33, 57

biraz *birl. sf. ve zf. 1.* Bir parça, azıcık, pek az

b. 102, 102, 103, 103, 104, 105,
106, 106, 106, 108, 108, 115, 116,
12, 12, 122, 122, 125, 126, 132,
137, 138, 140, 140, 140, 141, 142,
142, 144, 149, 151, 151, 152, 153,
156, 158, 158, 159, 159, 163, 179,
185, 190, 198, 201, 202, 204, 207,
211, 216, 216, 39, 39, 48, 52, 54,
61, 76

b.+ını 117

birbiri veya biribiri *birl. z. 1.* İki veya daha fazla şey yâhut kimsenin yerini tutar, biri öteki, yekdiğer

b. 120, 129, 129, 188, 20, 203,
216, 22, 7

b.+mize 160, 176, 178, 54

b.+mizi 68

b.+mizin 47

b.+mizden 56

b.+nden 135

b.+ne 111, 125, 146, 159, 199, 23,
56, 56, 56, 61, 42, 42

b.+ni 126, 203, 22, 53

b.+nin 134, 174, 179, 20, 31, 73

b.+yle 15, 219

b.+lerine 55, 88, 101, 152, 153,
153, 57, 60, 67

b.+lerini 138, 180, 180, 52, 58

b.+lerinin 15, 151, 58, 66

b.+leriyle 153, 43

birçok *birl. sf. 1.* Oldukça çok, sayısı belirsiz, bir hayli, müteaddit
b. 121, 121, 15, 218, 97

birden *zf. 1.* Bir anda ansızın **2.** Hemen, bir bakışta **3.** Bir defada, birlikte
b. 125, 129, 132, 132, 180, 185,
191, 203, 22, 50, 60, 73, 80
b.+bire 104, 105, 113, 121, 121,
122, 123, 127, 17, 170, 219, 22,
24, 39, 39, 50, 50, 53, 71, 74, 75,
78, 80, 81, 81, 84, 84, 85, 87, 89,
90, 91, 91, 92, 92, 93

birer *sf. 1.* Bir sayısının, her birine bir veya her defasında bir tâne anlamına gelen üleştirme şekli **2.** Başlı başına, bir
b. 122, 129, 152, 39, 41, 44, 75,
77, 88, 88

birisi *z. 1.* Bilinmeyen, herhangi bir kimse **2.** Bir tanesi
b. 106, 112, 131, 147, 195, 195,
201, 57, 63, 81, 85, 86
b.+idi 220

b.+nde 158, 35, 63, 74

b.+nden 175, 57

b.+ne 117, 140, 15, 184, 47, 66

b.+ni 133, 136

b.+nin 47

b.+si 144, 177, 178, 183, 191,
201, 211, 220, 54, 62

b.+sinden 10

b.+sine 10, 10

b.+sini 14, 158, 180, 206, 10, 181

b.+sinin 211, 88

b.+siydi 179

birlik- *f. 1.* Toplanmak, bir araya gelmek, yığılmak, temerküz etmek **2.** Birbirine eklenip çoğalmak, terâküm etmek
b. 90

b.-en 162, 170

b.-erek 11

b.-miş 212

- birikinti** *i.* 1. Bir yere kendi kendine birike birike yığılan şey
b.+leri 218
- birinci** *sf.* ve *i.* 1. Bir sayısının sıra sıfatı, sırada yeri en başta ve ikinciden önce olan, ilk 2. Herhangi bir hususta en başta, en ileride olan kimse
b. 196
b.+si 175
- birkaç** *birl. sf.* 1. Ne kadar olduğu kesin olarak bilinmeyen az sayıdaki şeyleri belirtmek için kullanılır, üç beş tâne kadar, az sayıda
b. 108, 120, 145, 167, 201, 202, 209, 25, 70, 76, 80
- birleş-** *f.* 1. Ayrıyken tek bir bütün durumuna gelmek 2. Buluşmak, bir araya gelmek 3. Uyuşmak, aynı görüşte olmak 4. Aralarında cinsî yakınlık meydana gelmek, kavuşmak, evlenmek
b.-di 66
b.-emezdi 15
b.-irsek 19
b.-mek 88
b.-meyi 176
- birleştir-** *f.* 1. Bir araya getirme, kaynaştırmak
b.-ip 106
- birlikte** *zf.* 1. Bir arada, beraberce, hep beraber
b. 7
- birtakım** *birl. sf.* 1. Bâzı
t. 103, 200, 59
t.+ı 123
- bit** *i.* 1. İnsan ve birçok hayvan vücûdunda dış asalak olarak yaşayıp kanlarını emen, renksiz, sert derili, ısırtıcı, tifüs, hummâ, vebâ gibi tehlikeli hastalıkları aşılaman, vücutta yerleştiği yere göre baş biti, kasık biti, vücut biti gibi isimler alan kanatsız ufak böcek, kehle
b.+den 136
b.+i 137
- bit-** *f.* 1. Sona ermek, tamamlanmak 2. Tükenmek, kalmamak
b.-di 199
b.-diğini 134
b.-eçeğini 79
b.-en 128
b.-ip 37
b.-iverdi 91
b.-iyordu 75
b.-memişti 88
b.-mez 15, 210, 43
- b.-miş 86
b.-mişdi 91
b.-mişti 130
b.-miyordu 146
b.-tiği 62
b.-tikten 179
- bitir-** *f.* 1. Sona erdirmek, tamamlamak 2. Tüketmek
b.-dikden 70
b.-din 214
b.-ir 181
b.-iveren 34
b.-mez 181
b.-miş 180
b.-mişdik 134
b.-mişti 13, 28
- bitişik** *sf.* 1. Birbirine dokunacak kadar yaklaşmış veya yapışmış olan, merbut
b. 160
- biyoloji** *i. Fr. biologie < Yun. 1. Canlıları ve doğma, gelişme, üreme gibi canlılığa âit hususları inceleyen ilim kolu.*
b. 34
- biz** *z.* 1. Çoğul birinci şahsı gösterir 2. Bazen teklik birinci kişi zamiri "ben" yerine kullanılan bir söz
b. 10, 106, 12, 12, 123, 126, 128, 129, 13, 130, 130, 133, 133, 134, 134, 142, 16, 163, 164, 20, 212, 46, 54, 54, 61, 79, 98
b.+den 12, 129, 82
b.+e 10, 111, 127, 128, 13, 130, 16, 179, 25, 54, 79, 83
b.+i 12, 127, 127, 130, 131, 133, 176, 21, 61, 65, 14
b.+im 106, 119, 125, 126, 127, 127, 129, 130, 131, 133, 134, 140, 16, 162, 17, 176, 186, 193, 209, 209, 23, 53, 68, 8, 82, 82, 83, 98, 126, 160
b.+imki 53
b.+imkini 167
b.+imle 14, 14
b.+ler 10, 10
b.+mi 204
b.+mişiz 54
- bizzat** *zf. Ar. bi- ve zât ile ez-zât > bi'z-zât 1. Kendisi, kendi, şahsen 2. Doğrudan doğruya*
b. 32, 45, 46, 85
- boğ-** *f.* 1. (Bir canlıyı ağzını, burnunu tıkamak, boğazını sıkmak veya suya batırmak sûretiyle) Nefes almasına engel olarak öldürmek 2. *mec.* Nefes alamaz duruma getirmek, sıkmak, bunaltmak

- b.-acakmış 82
b.-ar 97
b.-mağa 100
b.-uyor 33
- boğaz** *i.* **1.** Ağız boşluğundan sonra yiyeceklerin geçtiği, ağızla gırtlak arasındaki dar kısım
b.+ına 122, 82, 82
b.+ında 83, 86
b.+ından 50
b.+ını 127, 217
b.+larına 212
- boğucu** *sf.* **1.**Nefes aldırmayan, nefesi tıkayan, insanı boğulacak duruma getiren **2. mec.** Sıkıntı ve kasvet veren
b. 19
- boğuk** *sf.* **1.**(Ses için) Derinden gelen, kısık
b. 218, 48, 49, 76, 79
- boğul-** *f.* **1.**Nefes alamamaktan dolayı ölmek **2.** Nefes alamayacak duruma gelmek, nefesi kesilmek, tıkanmak **3. mec.** İçi sıkılmak, bunalmak
b.-mamak 119
b.-ur 101
- boğuş-** *f.* **1.**Birbirinin boğazına sarılarak dövüşmek, dalaşmak, kavga etmek
b.-ma 126
- bohça** *i.* **1.** İçine havlu, çamaşır, elbise gibi şeyler konulup sarılan ve köşeleri çaprazlama bir araya getirilerek bağlanan dört köşe kumaş parçası
b.+sı 183
- bol** *sf.* **1.** İçine girecek şeyin gerektirdiğinden daha geniş olan, dar karşıtı **2.** Miktar bakımından çok, mebzul, kıt karşıtı
b. 11, 198, 77
- bomboş** *sf.* **1.** Tamâmiyle boş, tamtakır
b. 79
b.+du 108
- boncuk** *i.* **1.** Cam, plastik vb. maddelerden yapılan ortası delik, renkli küçük tâne
b.+larını 59
- borç** *i.* **Soğd. purç** **1.** Geri verilmek üzere alınan veya ödenmesi kabul ve taahhüt edilen para yâhut şey, deyn
b.+ları 188
- boru** *i.* **1.** İki ucu açık, içi boş, dar ve uzun, silindirik biçiminde, sıvı veya gaz hâlindeki maddeleri bir yerden bir yere aktarmaya yarayan nesne
b.+dan 154
- bostan** *i.* **Far. būstān** **1.** Sebze bahçesi, bağ
b.+ı 150
- boş** *sf.* **1.**İçinde yâhut üzerinde bir şey veya kimse bulunmayan, hâlî, dolu karşıtı **2. mec.** Bir işe yaramayan, beyhûde, faydasız, lüzumsuz, abes
b. 115, 15, 19, 197, 207, 208, 74, 80
b.+du 196
b.+una 207
- boşal-** *f.* **1.**Boş duruma gelmek, içinde bir şey veya kimse kalmamak
b.-diğini 152
- boşan-** *f.* **1.** (Karı koca için) Mahkeme kararı ile birbirinden ayrılmak **2.** (Kan, su, ter, yağmur, yaş gibi şeyler için) Birdenbire ve şiddetle akmak, dökülmek
b.-dı 18
- boşluk** *i.* **1.** Yer küresi üzerinde kara ve denizler dışında göz alabildiğine uzanan mekân ve bu mekânın herhangi bir parçası **2. mec.** Gâyesizlik, anlamsızlık, tatminsizlik **3.** Çukur, uçurum
b. 39
b.+da 78
- boy** *i.* **1.** Bir şeyin yere değen veya yere en yakın olan kısmı ile en yüksek noktası arasındaki mesâfe **2.** İnsanın tabanı ile tepesi arasındaki yükseklik, kâmet, endam **3.** (Nehir, deniz vb. kelimelerle) Kenar, kıyı, sâhil [Kelime son iki anlamda isim tamlamasının ikinci ögesi durumundadır]
b. 45, 46
b.+ları 101
b.+larından 151
b.+unda 159
- boya-** *f.* **1.** Boyaya batırarak veya boya sürerek renk vermek
b.-(ya)lım 183
b.-rız 194
- boyacı** *i.* **1.** Boya yapan, boya satan kimse veya bu işi meslek haline getiren kişi **2.** Ayakkabı boyayan kimse
b. 183
b.+yla 184

boyacılık *i.* **1.** Boya îmal etme, satma ve boyama işi, boyacının mesleği.
b. 184

boyalı *sf.* **1.** Boyanmış olan **2.** Boyanmamış, boya sürülmemiş
b. 195, 201, 31

boyasız *sf.* **1.** Boyanmamış, boya sürülmemiş **2.** Yüzüne boya sürmemiş, makyaj yapmamış
b. 200

boylu *sf.* **1.** uzun boylu **2.** baştan aşağı **3.** boyu olan
b. 174, 35, 51

boyun *i.* **1.** Vücûdun omuzlarla baş arasında kalan ve başı bedene bağlayan kısmı
b.+larını 101
b.+uma 113
b.+una 203, 46

boyunbağı *birl. i.* **1.** Gömlek yakasının altından geçirilerek boyna bağlanan dar uzun kumaş parçası, kravat
b.+mı 103, 103

boyunca *zf.* **1.** Boyu veya uzunluğu kadar
b. 51

boz- *f.* **1.** Durumunu veya şeklini değiştirmek, başka bir şekle sokmak **2.** İyi ve düzenli bir duruma son vermek, değiştirip kötüleştirmek, ifsat etmek, ihlâl etmek
b.-amiyordu 41
b.-ardı 57
b.-madı 163
b.-mamalı 68

bozkır *birl. i.1.* İlkbahar ve sonbaharda kısa bir süre otlar ve bodur bitkilerle yeşillenen, senenin diğer aylarında boz renkli çorak bir halde bulunan, daha ziyâde hayvancılığa elverişli ağaçsız ve susuz ova, step
b. 155
b.+lardan 149
b.+ların 154

bozuk *sf.* **1.** Bozulmuş, kötüleşmiş, fesâda uğramış
b. 138 b.+cadır 185

bozul- *f.* **1.** İyi ve düzenli olmaktan çıkmak, gidişi aksamak
b.-du 216

böcek *i.* **1.** Hayvanlar âleminin en geniş sınıfı olan, vücutları baş, göğüs, karın olmak üzere eklemli üç parçadan ibâret, başları

göğüslerinden biraz ayrı, göğüs kısımları üç halkalı, bacakları altı tâne ve çeşitlerine göre zar kanatlı, yarım kanatlı, düz kanatlı, çifte kanatlı olabilen eklem bacaklıların ortak adı

b.+leri 52

böğür *i.* **1.** Vücûdun iki yanında kaburgalarla kalça kemiği arasında kalan kısım
b.+ünde 130

böyle *sf.* **1.** Bunun gibi, buna benzer
b. 100, 105, 105, 107, 109, 110, 111, 112, 118, 121, 121, 122, 123, 128, 133, 139, 144, 149, 154, 161, 163, 168, 168, 17, 170, 18, 184, 186, 186, 187, 19, 201, 208, 214, 220, 29, 29, 46, 53, 55, 56, 57, 57, 57, 58, 79, 8, 9, 98

b.+idi 139

b.+ce 110, 128, 135, 197, 41, 42, 44, 75, 9, 92

bu *sf.* ve *z.* **1.** En yakında olan kimse veya şeyi işâret yoluyla belirtir

b. 100, 100, 100, 101, 101, 102, 103, 103, 105, 105, 105, 105, 105, 105, 105, 106, 107, 107, 107, 107, 107, 107, 108, 108, 109, 109, 110, 110, 110, 110, 110, 111, 111, 111, 111, 112, 112, 112, 112, 112, 113, 115, 115, 116, 117, 117, 117, 117, 117, 118, 118, 118, 118, 118, 119, 119, 12, 12, 12, 120, 120, 121, 121, 121, 122, 122, 122, 123, 123, 125, 126, 126, 129, 129, 129, 130, 130, 131, 131, 131, 132, 132, 133, 133, 133, 135, 135, 136, 137, 137, 138, 139, 14, 14, 14, 140, 141, 141, 144, 145, 145, 145, 145, 146, 147, 149, 15, 15, 15, 150, 151, 152, 153, 153, 153, 153, 154, 154, 154, 155, 156, 158, 16, 161, 163, 163, 164, 164, 167, 167, 167, 168, 169, 169, 17, 17, 170, 173, 173, 174, 174, 174, 175, 176, 176, 176, 176, 176, 176, 177, 177, 177, 179, 179, 179, 18, 180, 180, 180, 180, 180, 181, 182, 182, 182, 182, 183, 184, 184, 185, 186, 186, 186, 187, 188, 189, 189, 189, 19, 19, 190, 191, 191, 191, 191, 193, 195, 195, 195, 196, 197, 197, 198, 198, 199, 20, 200, 200, 200, 201, 201, 201, 202, 205, 205, 205, 205, 206, 207, 207, 207, 208, 208, 209, 21, 210, 211, 212, 213, 214, 214, 215, 215, 216, 216, 216, 217, 217, 218, 218, 218, 22, 220, 24, 24, 24, 26, 28, 29, 29, 30, 30, 30, 32, 34, 34,

- 36, 37, 38, 39, 40, 41, 41, 41, 42, 42, 43, 43, 44, 45, 45, 46, 49, 49, 49, 51, 52, 54, 54, 55, 56, 56, 56, 56, 57, 57, 57, 57, 59, 60, 60, 61, 62, 62, 62, 62, 63, 63, 64, 64, 66, 68, 68, 69, 69, 69, 70, 70, 70, 71, 71, 71, 72, 72, 72, 73, 73, 73, 73, 73, 74, 74, 75, 75, 75, 76, 77, 77, 77, 77, 78, 78, 78, 78, 79, 79, 79, 80, 80, 81, 82, 82, 82, 82, 82, 82, 83, 83, 83, 83, 83, 84, 84, 85, 85, 86, 86, 87, 88, 89, 89, 89, 89, 9, 9, 9, 90, 91, 92, 92, 92, 92, 92, 92, 97, 97, 97, 99
b.+dur 130, 99
b.+na 109, 12, 125, 149, 178, 197, 207, 30, 35, 41, 44, 49, 69, 99
b.+nda 116, 209
b.+ndan 102, 108, 121, 128, 150, 155, 192, 27, 46
b.+nlar 103, 105, 110, 124, 131, 132, 144, 187, 187, 19, 199, 211, 27, 32, 40, 43, 85, 88, 97, 180
b.+nlara 122, 124, 124, 15, 28, 29, 53, 99
b.+nlarada 187
b.+nlarada 151
b.+nlardan 55, 86
b.+nlardanmıyım 55
b.+nları 108, 121, 133, 142, 151, 157, 192, 218, 30, 46, 47, 47, 9
b.+nların 11, 122, 128, 157, 180, 20, 210, 23, 42, 44, 55, 77
b.+nu 106, 120, 121, 122, 127, 134, 148, 161, 162, 164, 165, 170, 170, 175, 18, 204, 208, 209, 21, 211, 26, 30, 33, 41, 49, 51, 56, 64, 65, 65, 69, 70, 72, 83, 84, 86, 99
b.+nun 100, 111, 111, 115, 12, 128, 131, 131, 132, 145, 146, 149, 154, 177, 192, 213, 39, 48, 57, 66, 68, 85, 87, 99
b.+nunla 131
b.+rda 173
b.+ydu 121, 146
- buçuk** *sf.* 1.yarım
b. 37
b.+u 204
- budala** *sf. ve i. Ar. bedil > budelā*
1.Aklının azlığından dolayı yeterince düşünemeyen ve akıllıca hareket edemeyen (kimse), aptal, ahmak, bön, alık
b. 199, 54
b.+dır 123
- Buda** *öz. i. 1. M.Ö.563-483 arasında Hindistan'da yaşadığı tahmin*
- edilen ruhani öğretmen ve Budizm'in kurucusu
b. 39
- bugün** *birl. i. ve zf. 1.İçinde bulunulan zaman*
b. 111, 142, 28
- buğday** *i. 1.Tâneleri un ve ekmek yapımında kullanılan ve insanın başlıca gıdâsını teşkil eden bitki*
b. 12, 7
- buğu** *i. 1. Gaz hâlindeki su buharı 2.Sis, pus*
b. 27
b.+ları 150
- buğulan-** *f. 1.Buğulu duruma gelmek, üzerinde su buharı peydâ olmak 2. (Göz için) Nemlenmek, yaşarmak*
b.-an 50
b.-dırdı 100
- buhar** *i. Ar. buḥār 1. Isı etkisiyle sıvı ve bâzı katı cisimlerin gaz durumuna geçmiş hâli*
b. 87
b.+a 120
- buharlı** *sf. 1.Buhar gücüyle çalışan, buharla iş gören*
b. 118
- bul-** *f. 1. Arayarak veya aramadan bir şeyle, bir kimse ile karşılaşmak 2. Bir şeyi elde etmek 3.Varlığı bilinmeyen bir şeyi ortaya çıkarmak, keşfetmek 4. Bir yere, bir noktaya erişmek, ulaşmak 5.İstenilen şeye kavuşmak, nail olmak*
b. 179
b.-abildik 186
b.-acağımı 182
b.-acaklar 213
b.-amadığı 175
b.-amadık 179
b.-amadım 181
b.-amamaktan 83
b.-amayarak 60
b.-amayışında 182
b.-amayız 54
b.-amıyanlardı 173
b.-amıyor 145
b.-amıyorlar 112
b.-an 117, 173, 44
b.-arak 67
b.-du 137, 186, 199
b.-duğu 92
b.-dukları 33
b.-duktan 177
b.-dular 134
b.-madan 144

- b.-madığı 131
b.-mağa 131, 65
b.-mak 144, 17, 87
b.-malidim 87
b.-muşlar 92
b.-muştı 218
b.-un 160
b.-urduk 127
b.-ursanız 209
b.-urum 217
b.-uyor 177, 47
b.-uyorlardı 180
b.-uyormusun 30
- bulan-** *f.* **1.**Üstü bir şeyle kaplanmak, bir şeye batmış, üstüne bir şey sürülmüş olmak, belenme
2.Karışıp duruluğunu, berraklığını, saflığını kaybetmek
b.-iyor 191
- bulandır-** *f.* **1.**Karıştırıp duruluğunu, berraklığını, saflığını bozmak
b.-dı 185
- bulanık** *sf.* **1.** Saf, duru ve berrak olmayan
b. 149
- bulantı** *i.* **1.**Midede duyulan ve insana kusacakmış duygusunu veren hal
b. 122
- bulaşık** *sf.* **1.**Bulaşmış olan, üzerine bir şey sürülmüş bulunan, kirlenmiş, lekelenmiş
b. 50
- buldur-** *f.* **1.**Bulmak işini başkasına yaptırmak, sağlatmak, temin ettirmek
b.-ursanız 209
- bulgur** *i.* **1.**Buğdayın kaynatılıp kurutulduktan ve kabuğu çıkarıldıktan sonra dövülerek kırılmış olan şekli (Çeşitli yemeklerde kullanılır ve pirinç gibi pilâvı yapılır)
b. 138
- bulun-** *f.* **1.** Bulma işine konu olmak
2.Herhangi bir durumda olmak **3.** Bir yerde olmak
b.-abilmek 215
b.-an 135, 170
b.-duğu 132,134
b.-duğum 113
b.-duğumuz 102, 81
b.-duğun 112
b.-duğunu 27
b.-dukları 66
b.-dular 195
b.-madığını 85
b.-ması 36
b.-mayan 26, 40
- b.-mazdı 50
b.-mıyan 45
b.-muşken 213
b.-uyordu 29
- bulundur-** *f.* **1.**Hazır veya var olmasını sağlamak, hazır etmek
b.-an 67
- buluş-** *f.* **1.**Belli bir yerde bir araya gelmek, birbirini bulma
2.Karşılaşmak, rast gelmek
b.-mağa 55
b.-ur 151, 8
- bulut** *i.* **1.**Gökyüzünün yüksekçe katlarındaki görülebilir duruma gelmiş su buharı kütleleri
b. 154, 20, 76
b.+lar 210
b.+lardan 45
b.+ların 190, 211
b.+larla 218
- burada** *i.* **1.**Bu yer [Burada, buradan, buranın, burası, buraya, burayı, buralara, buraları gibi çekimli halleriyle içinde bulunulan, işaret edilen, kastedilen yakın bir yeri ve çevreyi gösterir veya dikkat çekilmek istenen bir husûsu belirtir]
b.+da 11, 111, 111, 131, 161, 173, 184, 187, 187, 19, 192, 193, 40, 41, 41, 48, 53, 55, 55, 62, 63, 68, 73, 87, 87, 90, 91, 91
b.+damı 62
b.+dan 112, 217, 217, 55, 60
b.+lara 169, 18
b.+larda 144, 21, 75
b.+lardan 19
b.+ları 75
b.+sı 11, 173, 40, 67, 81
b.+sını 131
b.+ya 105, 112, 112, 122, 129, 131, 149, 179, 188, 190, 55, 62, 63
b.+yı 131, 42
- burkul-** *f.* **1.** (Kol, ayak, boyun vb.) Ânî olarak bükülüp dönmek, incinmek
2.mec. Kırılmak, gücenmek, üzülmek
b.-duğu 57
- burun** *i.* **1.**Yüzün ortasında alınla ağız arasında yer alan, çıkıntılı, iki delikli koklama organı **2.**Bir şeyin ön ve sivri kısmı, ucu
b. 106
b.+u 12, 12
b.+una 116, 122, 41
b.+unun 166

- b.+lu 183
- buruş-** *f.* **1.** Düzgünlüğü bozulmak, kırışık ve buruşuklar peydâ etme **2.** (Ağız ve dil için) Ekşi bir şeyden kamaşmak.
b.-du 175
b.-uk 35
b.-ur 150
- buruştur-** *f.* **1.**Buruşuk duruma getirmek, düzgünlüğünü bozup kırıştırmak
b.-arak 149
b.-du 142
b.-unca 162
- buruşuk** *sf.* **1.**Düzgünlüğü bozulmuş, kırışıklar peydâ etmiş, buruşmuş
b. 126, 127
b.+lara 102
- buse** *i.* *Far. būs > bûse* **1.** Öpme, öpüş, öpücük
b.+si 64
- buv** *ünl.* **1.** Yansıma ses
b. 57
- buyur-** *f.* **1.**Bir şeyin yapılmasını kesin olarak bildirmek, emretmek **2.**(Saygılı ifâdede) Söylemek, demek
b.-un 206
- buz** *i.* **1.**Soğuktan donarak katı duruma gelmiş su **2.**Çok soğuk
b. 42, 43, 44, 77, 80
- buzlu** *sf.* **1.** Buz bağlamış, buz tutmuş
b. 36
- büfe** *i.* *Fr. buffet* **1.**Evlerde sofrta takımlarını koymaya mahsus dolap **2.** Hazır yiyecekler, sandviç, tost yenen, çay, kahve, meşrûbat içilen, bâzı yiyecekler ve öteberi satılan yer.
b.+den 166
b.+ye 166
- bük-** *f.* **1.**Kıvrırmak, burmak **2.**Eğmek
b.-dükleri 50
b.-erek 113, 194
b.-mek 29
- bükülü** *sf.* **1.** Bülülmüş, kıvrılmış olan
b. 140
- bülbül** *i.* *Far. bulbul* **1.**Çok güzel öten, sesinin güzelliğiyle meşhur küçük kuş
b.+den 54
- bünye** *i.* *Ar. binā' , binye > bünye* **1.** Vücut yapısı, beden **2.** Bir şeyin yapısı, kuruluşu
b.+lerinde 187
- bürün-** *f.* **1.** sarılmak, örtünmek
b.-müş 204
- büsbütün** *zf.* **1.**Tam anlamıyla, tamâmen, tamâmıyla, iyice
b. 111, 113, 125, 145, 146, 160, 170, 209, 24, 30, 44, 45, 49, 62, 76, 80, 81, 81, 82, 90, 91
- bütün** *sf.* **1.** Eksiksiz, tam, yekpâre **2.**(Belirtilmek istenen veya bahsedilen şeyin) Hepsi, tamâmı, tüm, bircümle, bilumum **3.**sâhip olduğu biçimi koruyan, parçalara ayrılmamış olan
b. 10, 100, 103, 103, 107, 110, 110, 117, 119, 119, 121, 128, 13, 131, 132, 132, 133, 134, 140, 15, 15, 151, 168, 169, 175, 176, 18, 181, 196, 197, 20, 20, 20, 212, 218, 22, 32, 33, 36, 42, 43, 54, 54, 59, 64, 65, 68, 68, 75, 79, 79, 85, 9, 97, 99
- büyü-** *f.* **1.** Daha büyük duruma gelmek, irileşmek, genişlemek, bollaşma **2.** Yaşı artmak, yaşı ilerlemek **3.**Şiddetlenmek, kuvvetlenmek, etkisini arttırmak **4.**Boy atmak, uzama
b.-dükçe 127, 56
b.-müş 23
b.-müyorlardı 154
b.-yen 129, 56
b.-yerek 129, 20
b.-yor 39
b.-yorlar 109
b.-yünce 151
- büyük** *sf.* **1.**Ölçüleri bakımından aynı cinsteki benzerlerinden daha yüksek, daha geniş, daha uzun veya iri olan, azîm, cesim, kebir, küçük karşıtı **2.**Yaşı daha ileri, daha fazla olan, yaşlı **3.**Miktârı fazla olan, sayıca çok olan **4.**Çok etkili, etkisi kuvvetli ve yaygın olan **5.**Mühim, önemli **6.**Yaşı, taşıdığı vasıflar ve bulunduğu mevki itibâriyle saygı duyulan kimse
b. 104, 106, 111, 111, 125, 125, 129, 13, 131, 131, 132, 14, 14, 151, 175, 179, 191, 192, 197, 20, 204, 210, 219, 24, 33, 34, 36, 40, 50, 59, 60, 61, 69, 76, 77, 77, 8, 87, 88, 91, 92, 99, 99
b.+leri 196
b.+tü 38,119
b.+ü 188
- büyükük** *i.* **1.** Büyük olma durumu, ölçüleri bakımından benzerlerinden büyük olma, genişlik, irilik, ululuk, cesâme **2.**Ehemiyyet, önem **3.**Taşıdığı

- nitelikler bakımından üstün olma, ululuk, yücelik, azamet
b. 42, 42, 43
b.+lerine 40
b.+e 39
b.+ünde 135
- büyüleyici** *sf.* 1.İnsanı etkisi ve hükmü altına alan, çok tesir eden, efsunkâr
b. 38
- büyüt-** *f.* 1.Daha büyük duruma getirmek, genişletmek, geliştirmek, fazlalaştırmak
b.-üyör 132
- büzül-** *f.* 1.sıkıştırılarak küçültülmek, daraltılmak 2. Kıvrılıp oturmak veya yatmak, tor top olmak 3. Toplanarak daralmak, kısalmak, küçülmek, buruşmak
b.-müş 103, 104
- Byron** *öz. i.* 1. 19. yy İngiliz şairlerinden
b. 38

C

- cadde** *i. Ar. cādde* 1. Geniş, uzun ve düzgün yol, ana yol
c.+ler 113
c.+ye 101, 108
c.+yi 97
- cahillik** *i.* 1. Okumamış, tahsil görmemiş olma durumu, bilgisizlik, cehâlet, cehil 2. Acemilik, toyluk, tecrübesizlik, bilmezlik
c.+imizi 130
c.+ine 173
- caka** *i.* 1. *argo* Çalım, gösteriş, fiyaka, afi
c. 188
- cam** *i. Far. cām* 1. Silisli kumun soda ve potas katılarak ateşte eritilmesiyle elde edilen şeffaf, sert ve çabuk kırılır madde, sırça 2. Bu maddenin pencere, kapı, dolap gibi yerlere takılan tabaka hâlindeki şekli
c. 169, 169
c.+a 213
c.+ın 170, 82
c.+lardan 87
c.+ları 92
c.+larını 97
- camekân** *i. Far. cāme-ken* 1. Camla çevrili, camla örtülü yer 2. Bir malın, bir eşyanın teşhir edildiği, önu camlı yer veya dolap, vitrin
c. 83
- camekânlı** *sf.* 1. Camekânı olan (yer)

- c. 75, 81, 81
- câmi** *i. Ar. cem' >cāmi'* 1. Müslümanların, içinde vakit namazlarıyla cuma ve bayram namazlarını kıldıkları ve ibâdet ettikleri mihraplı, minberli, genellikle minâreli binâ, büyük mescit
c. 191
c.+in 151
c.+ne 142
c.+ni 144, 145
- can** *i. Far. cān* 1. İnsan ve hayvanların yaşamasını sağlayan ve ölümler bedenden ayrılan madde dışı varlık, ruh 2. İnsanın kendi varlığı, yaşama, yaşayış, hayat 3. Gönül 4. İnsanın kendi varlığı, özü
c. 10
c.+a 189, 46, 48
c.+dan 26
c.+ı 136
c.+ım 107, 184, 184, 207
c.+ıma 164
c.+ımı 165
c.+ına 119, 130
c.+ını 119, 194, 205
- canavar** *i. Far. cān ve āver ile cān-āver veya cān-vār* 1. Çok eskiden yaşadığı düşünülen ve masallarda adı geçen, kan dökücü, cana kıyııcı, korkunç mahlûk 2. Azgın, vahşî, yırtıcı hayvan (kurt, domuz, yılan vb.)
c. 74
- candarma** *i.* 1. *halk ağzı* Jandarma
c. 141, 144, 157, 157, 157, 159, 159, 159, 160, 160, 161, 163, 196, 197, 204, 204, 205, 206, 206, 206, 208, 209, 212, 212, 213, 216, 217, 218
c.+dan 217
c.+lar 134, 143, 144, 145, 145, 146, 147, 148, 148
c.+lara 148
c.+lardan 220
c.+ları 158
c.+ların 144, 147
c.+larla 203
c.+nın 145, 174
c.+ya 133, 159
c.+yı 156, 158, 219
c.+lı 179
- canlan-** *f.* 1. Can kazanmak, hayat bulmak, canlı duruma gelmek, dirilme 2. Canlılık, hareketlilik kazanmak, hareketlenmek

- c.-an 126
c.-ıyordu 125
c.-mışdı 125
- canlı** *sf.* **1.** Canı olan, yaşamakta olan, diri **2.** (Renk için) Göz alıcı, parlak
c. 186, 40, 67
- cansız** *sf.* **1.** Ölmüş, ölü
c. 51
- cazband** *i.* **1.**caz müziği çalan orkestra
c.+la 199
- cep** *i.* *Ar. ceyb* **1.** Üstte taşınması istenen öte beriyi koymak için elbisenin üzerine veya iç kısmına dikilen kese biçimindeki ilâve
c.+inde 106, 166, 203
c.+indeki 210
c.+ine 163, 36
- ceph** *i.* *Ar. cebhe* **1.** Alın **2.** Taraf, yön, cihet
c.+den 177
- ced** *i.* *Ar. cedd* **1.** Babanın veya annenin babası, büyükbaba, dede **2.** Ata
c.+dimizmiş 129
c.+lerinden 84
- cehennem** *i.* *Ar. cehennem* < *İbr.* **1.** Günahkârların öldükten sonra âhirette azap görecekleri, cezâlarını çekecekleri yer, tamu, düzah **2.** *mec.* Çok sıkıcı, azap verici yer veya durum
c. 75, 77
c.+di 117
- ceket** *i.* *Fr. jaquette* > *caket* > *ceket* **1.** Vücûdun üst kısmına gömlek veya kazak üstüne giyilen, belden bir iki karış aşağı incek boyda, kollu, önden düğmeli giyecek
c.+i 191, 191
c.+imin 103
c.+imle 191
c.+in 78
- cemiyet** *i.* *Ar. cem'* ve *-iyyet eki ile cem'iyyet* **1.** Topluluk, kalabalık **2.** İçinde yaşanılan insan topluluğu, toplum, çevre, sosyete
c.+in 62
- cenaze** *i.* *Ar. cenāze – cināze* **1.** Gömülmek üzere hazırlanmış ceset, ölü, mevtâ **2.** Cenāze merâsimi
c. 77
- cenk** *i.* *Far. ceng* **1.** Silâhlı çatışma, savaş, harp, muhârebe, kıtal **2.** Mücâdele, kavga, çekişme
c. 35
- cereyan** *i.* *Ar. cereyān* **1.** Bir yönden bir yöne doğru akma, akış **2.** Olma, oluş, vukû bulma
c. 103
- cesaret** *i.* *Ar. cesāret* **1.** İnsana tehlikeli veya zor bir işe girişme kuvvetini veren duygu, yüreklilik, babayiğitlik, korkusuzluk, cesurluk, şecâat **2.** İnsana, davranışlarında dilediği gibi ve atakça hareket etmeyi göze alıran atılganlık, cüret
c. 102, 12, 178, 56
c.+i 13, 9
c.+le 217, 80, 85
- cesaretli** *sf.* **1.** Cesâret sâhibi, gözü pek, cesur
c. 183
- cevap** *i.* *Ar. cevāb* **1.** Bir soruya, bir söz veya yazıya, bir durum ve ihtiyâca söz, yazı veya başka bir ifade yoluyla verilen karşılık, yanıt
c. 102, 138, 153, 157, 18, 205, 205, 29, 30, 53, 54, 54, 54, 65, 81, 83, 83, 113, 154, 48
c.+mı 177, 17
c.+la 32, 37
- ceylan** *i.* *Moğ. cegeren* > *ceyran* > *ceylan* **1.** Çok hızlı koşan, ince bacaklı, gözlerinin güzelliğiyle meşhur bir geyik çeşidi, gazal
c.+ın 65
- ceza** *i.* *Ar. cezā'* **1.** Suç işleyen bir kimseye suçunun derecesine göre verilen acı karşılık **2.** İyi veya kötü karşılık **3.** Devletin suç işleyen bir kimsenin hayat, hürriyet, mal ve izzetinefsi üzerine kânunların belirlediği şekilde koyduğu sınırlama.
c. 173, 65
c.+larını 213
c.+larının 139
c.+sı 136
c.+sını 143
- cezalan-** *f.* **1.** Cezaya çarpılmak
c.-masına 37
- cezalı** *sf.* **1.** Cezâlandırılmış, cezâ verilmiş, cezası olan
c. 142
- cezbeli** *sf.* **1.** Cezbe hâlinde, kendinden geçmiş
c. 115
- cigara** *i.* *1.halk ağzı* Sigara
c. 126, 135, 144, 145, 146, 147, 148, 163, 202, 118
c.+larını 123

- c.+yı 147, 164, 164, 164
- cırlı** *i.* 1. "Cır" sesinin birbirini tâkip etmesinden meydana gelen ince, bıkırtıcı ses.
c.+dan 36
- cırmık** *i.* 1. Set duvarlarında su akacak delik
c.+larla 36
- cız** *i.* 1. Ateşte veya kızgın yağda pişen bir nesnenin, suya atılan kızgın bir cismin vb. buna benzer şeylerin çıkardığı ses 2. (İç, yürek kelimeleriyle *cız etmek*) Çok üzülmek, acı duymak, (içi, yüreği) cızlamak
c. 158
- cibinlik** *i.* 1. Sivri sinek vb. sinek ve böceklerin girmesine engel olacak şekilde çadır biçiminde yatağın üzerine gerilen tül, sineklik
c. 189
- ciddilik** *i.* 1. Ciddî olma durumu, ağır başlılık, ciddiyet, vakar
c. 151
- ciğer** *i.* *Far. ciger* 1. Karaciğer ve ak ciğerin ortak adı
c.+lerinden 13
- cilalandır-** *f.* 1. Cilâ sürülmek, parlatılmak, parlak duruma getirilmek
c.-dığı 120
- cilt** *i.* *Ar. cild* 1. Mukavvadan yapılp üstüne deri, bez, plastik veya kâğıt kaplanan ve yıpranmaması için dikilmek veya yapıştırılmak sûretiyle kitabın üzerine geçirilen kap 2. Bir eserin, birbirinin devâmı olarak birkaç kitap hâlinde basılan kısımlarından her biri:
c.+i 51
c.+ini 50
c.+lik 34
- ciltli** *sf.* 1. Üzerine cilt yapılmış, cildi olan (kitap)
c. 27, 28, 31, 37, 45
- cilve** *i.* *Ar. cilve* 1. Hoşa gitmek, ilgi çekmek için takınılan çekici tavır, edâlı davranış, kırıma, naz, işve, edâ 2. *mec.* Hesapta bulunmayan olay, oyun
c.+si 123
- cilveleş-** *f.* 1. Karşılıklı cilve yapıp oynaşmak
c.-meliydi 105
- cinayet** *i.* *Ar. cinayet* 1. Adam öldürme
c.+in 173
- cinsî** *sf.* *Ar. cins* ve nispet eki *-î* ile *cinsî*
1. Cinsle, cinsiyetle, erkeklik ve dişilikle ilgili, cinsel
c. 99
- cisim** *i.* *Ar. cism* 1. Boşlukta bir yer kaplayan varlık, madde, nesne
c. 20
c.+lerin 134
c.+in 71
- civar** *i.* *Ar. civar* 1. Yakın yer, çevre, yöre, etraf
c.+ından 72
c.+ını 187
- civciv** *i.* 1. Kümes hayvanlarının yumurtadan yeni çıkan yavrusu
c. 88
c.+ler 35
- coş-** *f.* *Far. cûşiden* 1. Duygu, düşünce ve fikirlerini kuvvetle ve heyecanla dışa vurmak, galeyâna gelmek, huruş etmek 2. Aşırı derecede duygulanmak, hislenmek
c.-ar 16
c.-du 205
- coşkun** *sf.* 1. Coşmuş, heyecanlı, galeyâna gelmiş 2. Hızı artmış, şiddeti fazlaşmış
c. 38, 45
c.+du 199
c.+lukla 23
c.+ca 34
- coşkunluk** *i.* 1. Coşkun olma, aşırı derecede hisli veya hareketli olma durumu, heyecan, taşkınlık, galeyan, teheyüç
c.+uyla 28
- cumba** *i.* *Far. cunbed* 1. Bir binâda duvar hizâsından dışarıya doğru çıkıntılı olarak yapılmış altı boş, üstü örtülü, oturulabilecek genişlikte balkon, çıkma, şahnişin
c. 75
- cübbe** *i.* *Ar. cubbe* 1. Elbise üstüne giyilen, bedeni uzun ve bol, yenleri geniş, düğmesiz giyecek
c.+lerinin 33
- cüce** *i.* *Far. cüce* 1. Vücûdu gelişmemiş, boyu ve organları çok kısa ve küçük kalmış kimse
c. 195
c.+nin 199
- cümle** *sf.* ve *z.* *Ar. cumle* 1. Herkes, her şey, hepsi, bütün, tüm
c.+mizin 106
c.+si 100
- cümbüş** *i.* *Far. cunbiden* > *cunbiş* > *cünbüş* 1. Şevk, neşe ve

coşkunluk dolu hareket,
kaynaşma 2. Eğlence, âlem, zevk
ve eğlence toplantısı, eğlenti,
âhenk
c. 15

cüretli *sf.* 1. Atılğan, pervâsız, cüretkâr
c. 121

Ç

çabala- *f.* 1. Güç bir işi yapmak, içinde
bulunduğu zor durumdan
kurtulmak için çalışıp uğraşmak,
gayret sarfetmek, didinmek
ç.-dık 129
ç.-mişlar 135

çabalan- *f.* 1. Çırpınmak, debelenmek,
uğraşıp didinmek
ç.-dığı 204
ç.-dirmişdı 212

çabucak *zf.* 1. Pek çabuk, acele ile, vakit
geçirmeden, hemencecik, derhal
ç. 113, 159, 77, 87

çabuk *sf.* *Far. çâbuk* 1. Hızlı, süratli,
serî, yavaş karşıtı 2. *zf.* Olması
gerekenden daha az ve kısa
zamanda, vakit geçirmeden,
süratli bir şekilde, tez
ç. 123, 157, 195, 70, 71, 79, 79,
80, 80

çadır *i.* 1. Barınmak maksadıyla yere
çakılmış kazıklara keçe, kalın bez,
kıl dokuma veya deri gerilmek
sûretiyle açık havada kurulan,
kolayca sökülüp taşınabilir
barınak
ç.+a 20
ç.+ları 11
ç.+larımızı 12
ç.+ların 13

çağıltı *i.* 1. Akan suyun taşlara, kayalara
çarparak çıkardığı ses
ç.+sı 219

çağır- *f.* 1. Bir kimseye gelmesi için
seslenmek, bağırarak 2. Birinden
bir şeyi yapmasını istemek
ç.-acağım 209
ç.-diğimi 17
ç.-diğini 198
ç.-dılar 158
ç.-dım 17
ç.-ınca 174
ç.-ıyorlardı 21
ç.-mak 141
ç.-masına 213
ç.-masını 216

çağırıl- *f.* 1. Bir kimsenin başka bir
kimse tarafından seslenilmesi

ç.-ıyordu 12

çağla- *f.* 1. (Su için) Akarken coşkun
sesler çıkararak taşıp dökülmek,
köpürmek, çağıldamak
ç.-yan 219

çak- *f.* 1. Üstüne vura vura bir yere
sokup yerleştirmek 2. *argo*
Sezmek, farketmek, anlamak 3.
Geçici olarak parıldamak, ışığı
görünmek
ç.-dın 164
ç.-tı 191

çakıl *i.* 1. Akarsu yataklarında ve deniz
kenarlarında, suyun çalkalayıp
birbirine sürtmesi sonucunda
cilâlı gibi parlak bir durum ve
yuvarlak yassı çeşitli biçimler
almış olan küçük taşlara verilen
isim; çakıl taşı
ç. 75
ç.+lar 188
ç.+larda 17

çakmaktaşı *birl. i.* 1. Demir ve çeliğe
sürtüldüğü zaman kıvılcım
çıkararak parlak bir kuvars çeşidi.
ç. 145

Çal *öz. i.* 1. Yer adı
ç. 158, 159, 159
ç.+a 158, 162
ç.+da 158
ç.+lı 157, 162, 163, 163, 160

çal- *f.* 1. Başkasına âit olan bir şeyi
gizlice almak 2. (Bir mûsikî
eserini) Bir çalgı ile icrâ etmek 3.
(Saat için) Saat başlarını, yarım
saatleri haber vermek için vurmak
4. (Kapı, cam, pencere gibi şeyler
için) İçeridekilere veya
dışarıdakilere duyurmak için
tıklatmak, vurarak ses çıkartmak
ç.-abiliyordu 69
ç.-acağım 21
ç.-amıyacaktı 71
ç.-an 62
ç.-anıdı 64
ç.-ar 62, 62, 73
ç.-arak 10, 69
ç.-ardı 14
ç.-arken 13, 13, 61
ç.-dı 156, 204, 204, 73
ç.-dığı 143, 73
ç.-diğimizi 12
ç.-dım 107
ç.-ışında 17
ç.-ıyor 60
ç.-ıyordu 14, 16, 23, 61, 69, 72
ç.-ıyorum 72, 72
ç.-mağa 11, 22, 72

- ç.-mak 15
ç.-makdan 69
ç.-mayacağım 65
ç.-mazdı 13
- çaldır**- *f.* **1.** Bir mûsikî eserini bir çalgı âletiyle icrâ ettirmek
ç.-acağım 65
- çalgı** *i.* **1.** Mûsikî âleti, enstrüman
ç. 13, 14, 60
ç.+ların 36
ç.+sı 13, 60, 68, 73
ç.+sına 64
ç.+sını 60, 61, 64
ç.+yı 60, 73
- çalıcı** *i.* **1.** Çalgı çalmayı meslek edinmiş kimse, sâzende, mutrip
ç.+larımız 12
- çalılı** *sf.* **1.** İçinde ses çıkarma, çalma düzeneği bulunan **2.** İçinde çalgı çalınan (yer) veya çalgı çalınarak yapılan mûsikîli, sazlı sözlü (toplantı)
ç. 188
- çalı** *i.* **1.** (Kökü belli değildir) Ağaçtan küçük, cılız, dalları çok sık ve çatalı, odunumsu bitki
ç.+lar 125
- çalımsız** *sf.* **1.** Çalımı olmayan, gösterişsiz
ç. 34
- çalın**- *f.* **1.** (Mûsikî âletleri, gramofon, teyp, pikap veya boru, çingirak, kampana gibi ses çıkaran şeyler için) Vurulmak, üflenmek veya gereken yapılmak sûretiyle ses vermeleri sağlanmak, sesleri gerektiği şekilde çıkarılmak, seslendirilmek **2.** (Bir mûsikî eseri) İcrâ edilmek
ç.-an 72
ç.-iyor 60
- çalış**- *f.* **1.** Bir şeyin olması, yapılması, elde edilmesi için gereken gayreti göstermek, çaba sarfetmek **2.** İş üzerinde olmak, iş yapmak **3.** Bir işle görevli olmak **4.** Öğrenmek için gayret etmek, uğraşmak, emek vermek
ç. 65
ç.-acaktık 131
ç.-acaklardı 131
ç.-amıyor 140
ç.-an 36, 115, 138, 152, 155, 210, 67
ç.-arak 113, 150, 170
ç.-ayım 70
ç.-dı 203
ç.-dığı 167, 214, 68
- ç.-irdi 188
ç.-irken 53
ç.-iyor 198, 214
ç.-iyordu 140, 144, 177, 217, 69
ç.-iyordum 108
ç.-iyorlar 53
ç.-iyorlardı 166
ç.-iyorsa 215
ç.-mağa 71
ç.-mak 209
ç.-manın 116
ç.-mıyorsunuz 53
ç.-timsa 177
- çalkala**- *f.* **1.** İçinde sıvı bulunan bir şeyi sarsa sarsa sallamak **2.** (Sulu şeyleri) Sallamak, dövmek, çırpma sûretiyle karıştırmak
ç.-mak 199
- çam** *i.* *Ar. şem' > şam > şam ağacı > çam ağacı*, kısaltma yoluyla *çam* **1.** Çamgiller denen büyük bitki familyasını meydana getiren, iğne yapraklı, reçineli ağaçların ortak adı
ç. 210, 211
- çamaşır** *i.* *Far. câme ve şüy ile câme-şüy* **1.** Elbise altına giyilen fanila, don gibi giyeceklerin ortak adı, iç çamaşırı **2.** Kirlendiği için yıkanması gereken veya yıkanmış olan yatak, sofrta takımı, giyecek, havlu vb. kumaştan yapılmış şeyler
ç. 191
ç.+lar 170
ç.+ları 122
- çamlık** *i.* **1.** Çam korusu, çamlarla kaplı arâzi
ç. 188
ç.+a 191
- çamur** *i.* **1.** Su ile karışarak bulaşıcı, sıvaşıcı duruma gelmiş, basılınca içine batılan toprak **2.** *mec.* Lekeleyici iş veya durum
ç. 152
ç.+a 212
ç.+lar 154
- çamurlu** *sf.* **1.** Üstünde çamur bulunan veya çamur bulaşmış olan **2.** (Su için) Bulanık, tortulu, içinde toprak bulunan
ç. 218, 219
- çanak** *i.* **1.** Pişirilmiş topraktan yapılmış yayvan kâse
ç.+tan 71
- çanta** *i.* *< Rume. geanta [?]* **1.** Berâber taşınması gereken eşya, yiyecek, para, evrak gibi şeyleri koymaya

- yarayan deri, kumaş vb.nden yapılmış elde taşınır mahfaza
ç.+sından 183
- çapa** *i. İtal. zappa* **1.** Tarlalarda, bahçelerde toprağı işlemek için kullanılan, ağaç saplı, ucu demir kazma âleti
ç. 155
- çapkın** *sf. ve i.* **1.** Gönül mâcerâları peşinde koşan (kimse), hovarda
ç. 31
- çaprazla-** *f.* **1.** Bir şeyi meyilli durumda veya iki şeyi köşelemesine ve birbirini kesecek şekilde koymak
ç.-yarak 53
- çare** *i. Far. çāre* **1.** İstenen noktaya varmak, bir engeli aşmak için tutulması gereken yol, çıkar yol **2.** Kurtuluş yolu **3.** İlâç, devâ, tedbir
ç. 144, 145, 218, 218
ç.+ler 68
ç.+lere 68
ç.+sine 207
ç.+yi 218
- çark** *i. Far. çarḥ* **1.** Bir makinenin, işleyen bir şeyin dönen ve genellikle çalışmayı sağlayan tekerlek biçimindeki parçası
ç. 20
ç.+lar 22, 7, 8
ç.+ların 23, 25
ç.+larından 15
- çarliston** *i. İng. charleston* **1.** 1925 yılından sonra Avrupa'da moda olan bir dans çeşidi
ç.+cu 199
- çarp-** *f.* **1.**Hızla dokundurmak, şiddetle vurmak **2.**(Hızla hareketinden dolayı)Bir yere vurmak **3.** (Hava, güneş, sıcak, soğuk, içki, kömür gibi şeyler) Etkisinin fazlalığı ile birdenbire hasta etmek, başa vurmak **4.**Görür görmez ilk anda tesir etmek, etkisi altına almak
ç.-an 116, 17, 50
ç.-arak 183, 219
ç.-dı 167, 169
ç.-ınca 139
ç.-ıyor 115, 120
ç.-ıyordu 201
ç.-tığımı 19
ç.-tım 102
- çarpıl-** *f.* **1.**Şiddetle vurulmak **2.** (Duyduğu veya gördüğü şeyin) Birden ve kuvvetle etkisi altında kalıp şaşırarak, şaşırarak bozulmak, neye uğradığını bilmemek
ç.-ırsa 215
- çarpıntı** *i.* **1.** Kalbin hissedilir şekilde hızlı atması, daraban
ç. 106
- çarşı** *i. Far. çehār > çār ile çār-sū > çārşū > çarşı* **1.**Çeşitli dükkânların bulunduğu, üstü açık veya kapalı alış veriş yeri
ç.+ya 212
- çatı** *i.* **1.**Bir binâyı dış etkilerden korumak, yağmur sularının dışarıya akmasını sağlamak için en üst kısmına meyilli olarak yapılan ve üzeri kiremit, saç, eternit, tahta vb. maddelerle örtülen ahşap, demir veya betonarme iskelet, dam
ç. 7
ç.+sını 11
- çatırda-** *f.* **1.** Çatır çatır ses çıkarmak, çatırtı çıkarmak **2.** *mec.* Sarsılmak, yıkılacak duruma gelmek
ç.-mağa 67
- çatla-** *f.* **1.** Çat sesi çıkarmak **2.** Parçaları ayrılmaksızın üzerinde çizgi hâlinde bir yarık meydana gelmek, yarılmak
ç.-yan 154
- çatlak** *sf.* **1.** Çatlamış veya yarılmış olan, üzerinde yarık bulunan
ç. 153
ç.+larından 49
ç.+larını 149
- çavdar** *i. Far. çūdār* **1.** Buğdaygillerden, ekmek yapımında ve hayvan yemi olarak kullanılan, uzun tâneli yıllık bitki.
ç. 7
- çavuş** *i.* **1.** Orduda onbaşıdan sonra gelen erbaş.
ç. 164
- çay** *i. Çin. ça-ye* **1.** Çaygillerden, kokulu, beyaz ve sarımsı çiçekler açan, sert, dişli ve kısa saplı yaprakları olan bir ağaççık **2.** Bu yaprakların haşlanması ile elde edilen, kırmızı renkli, güzel kokulu içecek
ç. 11, 219
- çaydanlık** *i. çay ve Far. -dān* ekiyle *çay-dān* ek yığılmasıyla *çay-dan-lık* **1.** İçinde çay pişirilen kap, çay ibriği, demlik
ç. 214
- çayır** *i.* **1.** Sulak ve rutûbetli olduğu için üzerinde kendiliğinden gür ot biten veya hayvan yemi olarak kullanılmak üzere özellikle ot yetiştirilen düz yer, tabîi veya sun'î yem sâhası, otlak, mera **2.**

Böyle bir yerde biten otların ortak adı, çimen
ç.+lara 76

Çaykovski öz. i. **1.** Romantik dönem Rus klasik müzik bestecisi
ç.+nin 61

çehre i. *Far. çihre, çehre* **1.** Yüz, surat, sîmâ
ç.+siydi 107

çek- f. **1.** (Bir şeyi bulunduğu yerden) Kendine doğru getirmek, kendine yaklaştırmak **2.** (Engel teşkil eden bir şeyi) Kaldırıp gidermek, bertaraf etmek **3.** (Bayrak, sancak vb.) Asmak **4.** Nefes yoluyla içine almak **5.** (Ah, of, oh, bravo, yuh, yûha gibi ünlemlerle) Söylemek, demek [Ünlemin taşıdığı anlama göre takdir, esef vb. bildirir] **6.** Bir duyguyu içinde yaşatmak **7.** *argo* İçki içmek **8.** Hoşa gitmek, sarmak **9.** Güç durumlara dayanmak, katlanmak **10.** Bir yerden bir şeyi yukarı doğru almak **11.** *mec.* Mânen etkisi altına alıp sürüklemek, alıp götürmek, alıp getirmek **12.** Bir hâlin kuvvetle baskı ve etkisi altında olmak, o hal içinde bulunmak, o hâle uğramak, dūçar olmak **13.** Sıkıntı ve üzüntü duyarak yaşamak, ızdırap içinde olmak **14.** *mec.* Mânen etkisi altına alıp sürüklemek, alıp götürmek, alıp getirmek
ç.-di 107, 124, 142, 148, 177, 200, 209, 53, 58
ç.-diği 174
ç.-dim 102
ç.-e 161, 161
ç.-en 198, 22, 30, 90
ç.-erek 142, 71
ç.-ip 137, 49
ç.-iyor 102, 78, 90
ç.-iyorduk 130
ç.-iyorlardı 47
ç.-iyormuş 27
ç.-meden 127
ç.-mediğim 181
ç.-miş 204
ç.-mişdir 126
ç.-mişe 110
ç.-mişler 166, 47
ç.-miyorlardı 12
ç.-ti 113, 159
ç.-tiklerine 31

çekil- f. **1.** (Bir şey bir şeyin) Yanına doğru getirilmek, yaklaştırılmak

2. Bulunduğu yerden ayrılıp geriye veya sağa sola gitmek sûretiyle yerini değiştirmek **3.** (İp, darağacı, sehpa vb. ile) Asılmak, asılarak îdam edilmek **4.** Bulunduğu yerden başka bir yöne doğru götürülmek, belli bir yere yerleştirilmek **5.** (Bir yere) Gitmek, girmek, dönmek **6.** (Çevresiyle ilgisini kesip kendi hâlinde yaşamak için) Bir yere kapanmak, etrafla ilgisini kesip yaşamak **7.** Yok olup gitmek, ortadan kalkmak, artık mevcut olmamak
ç. 50, 50
ç.-di 170
ç.-diği 124
ç.-diler 133
ç.-en 90
ç.-erek 211
ç.-ip 87
ç.-irdi 13
ç.-irken 169
ç.-iverdi 89
ç.-iyordu 24
ç.-iyorlardı 184
ç.-medi 50
ç.-mek 169
ç.-mişdi 125

çekin- f. **1.** (Bir şeyi yapmaktan herhangi bir korku veya düşünceyle) Geri durmak, kaçınmak, sakınmak, içtinap etmek, hazer etmek **2.** Korkmak, ürkmek, ihtiraz etmek
ç.-diğimiz 129
ç.-iyordu 214, 56
ç.-meliydi 122

çekingeng sf. ve i. **1.** Cesâretsizlik veya çok ince düşünme yüzünden aşırı derecede ölçülü hareket eden, bir şeye karışmaktan ve öne çıkmaktan kaçınan, sıkılğan, muhteriz
ç. 176, 52

çekingenglik i. **1.** Çekingeng olma durumu, cesâretsizlik, aşırı derecede ölçülülük, ürkeklik
ç.+in 50

çekiştir- f. **1.** Bir şeyi orasından burasından çekip durmak, tekrar tekrar asılıp çekmek **2.** *mec.* Dedikodusunu yapmak, aleyhinde konuşmak, kötü taraflarını söylemek
ç.-ir 188

- çelimsiz** *sf.* **1.** Beden yapısı ufak tefek, gösterişsiz, zayıf, güçsüz, cılız, lâğar
ç. 41
- çember** *i. Far. çenber* **1.** Bir düzlemde, sâbit bir noktaya aynı uzaklıkta olan noktaların meydana getirdiği kapalı eğri, dâire.
2. Sağlamlaştırmak, açılmamasını sağlamak, şekil vermek gibi maksatlarla cisimlerin etrâfına geçirilen demir, tahta vb. dayanıklı şeylerden yapılmış kuşak
ç. 75
ç.+in 76
- çene** *i. Far. çâne – çene* **1.** Omurgalılarda, üzerinde dişler bulunan kemik parçası ile etrâfındaki yumuşak kısımlardan meydana gelen ağzın alt kısmı, yüzün hareketli olan uç kısmı **2.** *mec.* Çok konuşma durumu, gevezelik
ç.+mi 85, 85
ç.+mizi 13
ç.+si 175
ç.+sini 104, 108, 220
ç.+sinin 136
- çengel** *i. Far. çengâl* **1.** Bir yere takılmaya veya ucuna bir şey asmaya yarayan eğri demir, kanca
ç.+ine 41
- çerçeve** *i. Far. çehâr > çâr ve çüb > çübe ile çâr-çübe > çerçeve* **1.** Kırılmasını, bozulmasını önlemek, süslemek veya istenen yere asabilmek için bir şeyin etrâfına geçirilen kenarlık **2.** Pencere veya kapı kanatlarının oturduğu dört köşe sâbit kenarlık
ç. 169
- çerçevele-** *f.* **1.** Etrâfını çerçeve gibi sarmak
ç.-diği 62
- çergi** veya çerge *i. Bulg. çerga* **1.** İki direkli hafif çadır, göçebe çadırı **2.** Çadır halkı, göçebe
ç. 10
ç.+lerde 13, 14
ç.+yi 16, 20
- çergile-** *f.* **1.** çadır kurmak
ç.-mek 11
- çeribaşı** *birl. i.* **1.** Askerin başı, başbuğ **2.** Çingenelerin başı, reisi
ç.+mızsın 17
- çeşit** *i.* **1.** Aynı türden şeylerin aralarında küçük farklar bulunan parçaları, tür, nevi
ç.+den 7
- çeşme** *i. Far. çeşme* **1.** Bir kaynaktan gelip bir haznede toplanan veya borularla getirilen suların, kullanılmak amacıyla üzerindeki musluklar vâsıtasıyla akıtılması için yapılmış küçük tesis
ç.+de 195
- çeşmiçerez geçin-** *birl. f.* **1.** içli dışlı olmak
ç. 197
- çevik** *sf.* < çevük < Far. çâbük [?] **1.** Çabuk ve kolay davranan, atik, tetik, çâlâk
ç. 13, 63
- çevir-** *f.* **1.** (Bir nesneyi) Dâire şeklinde hareket ettirmek, döndürmek, taklip etmek **2.** (Bir şeyi) Altta veya arkada kalan görünmeyen tarafı üste veya öne gelecek şekilde döndürmek **3.** (Dalavere, dolap, entrika, hîle, numara, fırıldak, voli vb. kelimelerle, ayrıca ne, neler, ne işler, bir şeyler gibi sözlerle) Dolambaçlı işler döndürmek **4.** (Bir şeyi) Bir yöne doğru döndürmek **5.** (Diğer bir şeyden ayırmak için) Etrâfını bir şeyle kuşatmak, sarmak
ç.-di 112, 129, 165, 17, 175
ç.-diği 130
ç.-dim 163
ç.-emiordum 76
ç.-en 25
ç.-erek 126, 41, 64, 84, 85
ç.-iyor 186
ç.-medim 18
ç.-meyecekleri 179
- çiban** *i.* **1.** Vücûdun herhangi bir yerinde ve deri üzerinde meydana gelen iltihaplı kabartı
ç.+ları 219
- çığlık** *i.* **1.** İnce ve keskin bir sesle bağırma, feryat
ç. 82
ç.+lara 49
ç.+tan 23
- çık-** *f.* **1.** (Bulunduğu yerden) Dışarıya varmak, içeriden dışarıya doğru gitmek **2.** (Belli bir süre kalmaya mecbur olduğu yerden) Vakti gelince ayrılmak **3.** (Bir yerde) Görünmek **4.** Canı çıkmak **5.** Bitmek, sürmeye başlamak **6.** (Yüksek bir yere varmak için) Yukarı doğru gitmek, yüksekteki bir yere erişmek, tırmanmak **7.** (Bir yerden) Uzaklaşmak, ayrılmak, (bir yeri) terketmek **8.**

Dışarı fişkırmak, akmak **9.** (Bir makam tarafından) Karar altına alınıp bildirilmek **10.** Yetkili birinin makamına iş için gitmek **11.** Sokağa gitmek, gezmeye gitmek **12.** Yükselmek **13.** Zuhur etmek **14.** Yola çıkmak **15.** (Ses için) Duyulur hâle gelmek **16.** Bir iddia ile ortalıkta görünmek **17.** (Piyango ve kur'a sonunda payına) Düşmek, isâbet etmek **18.** Çıkmak **19.** (Lâf, sır, söz) Duyulmak, yayılmak [Daha çok olumsuz şekli kullanılır] **20.** Gerçekleşmek, tahakkuk etmek **21.** Yetişmek **22.** (Okul, kurs vb. bir öğretim kurumunu) Tamamlayıp bitirmek, mezun olmak **23.** (İçinde bulunduğu güç durumu) Yaşayıp geçirmiş olmak, geride bırakıp kurtulmak **24.** (Arzu edilmeyen bir durum kendini doğuran sebepler sonunda) Meydana gelmek, patlak vermek, hâdis olmak, tahaddüs etmek **25.** Görünür duruma gelmek **26.** Gitmek **27.** Doğmak, kaynaklanmak, neşet etmek **28.** Ulaşmak, erişmek, varmak, vâsil olmak
ç.-acak 69
ç.-amasın 138
ç.-amazdı 153
ç.-amazdım 165
ç.-an 11, 136, 142, 163, 39
ç.-ar 185, 197, 60
ç.-arak 115, 61, 73, 76, 9
ç.-ardı 82
ç.-ardım 214
ç.-arken 103, 141, 144, 149, 173
ç.-dı 122, 158, 169, 204, 206, 207, 209
ç.-dığı 136, 220
ç.-dığım 194
ç.-diğina 93
ç.-diğini 104, 152
ç.-dikları 211
ç.-dılar 66
ç.-dımı 207
ç.-ib 166
ç.-ınca 101, 146, 160
ç.-ıp 13, 7, 106
ç.-iyor 131, 198, 50
ç.-iyordu 145, 179, 190
ç.-iyordum 176, 79
ç.-iyorlardı 132
ç.-madım 206
ç.-madımı 205

ç.-mak 108, 186
ç.-manın 44
ç.-ması 105
ç.-masına 218
ç.-maz 160
ç.-miş 119, 173, 196, 59, 88
ç.-mişdi 132, 62
ç.-mişti 190
ç.-miştir 181
ç.-tı 119, 207, 209, 211
ç.-tığı 89
ç.-tığımda 18
ç.-tım 28

çıkâr- *f.* **1.** (Bulunduğu yerden) Dışarı çıkmasını sağlamak **2.** (Giyilen veya takılan şeyleri) Vücuttan ayırmak **3.** Yükseltmek, arttırmak **4.** (İş için) Yapmak, üretmek **5.** Sesini çıkarmak **6.** (Bir şeyin içinden bir miktârını) Ayırmak **7.** (İlgili bir makamdan) İstenilen bir husûsu sağlamak
ç. 163
ç.-abildi 186
ç.-abiliyor 116
ç.-abilmek 153
ç.-amadı 170
ç.-an 125, 202, 88
ç.-arak 198, 216, 218
ç.-dı 126, 161, 162
ç.-dığı 135, 190, 22
ç.-dikları 141, 76, 92
ç.-dılar 174
ç.-dım 163
ç.-ıp 147
ç.-ır 9
ç.-ırdı 64
ç.-ıyor 120
ç.-iyordu 104, 119, 210, 86
ç.-madan 162, 163, 91
ç.-madı 201
ç.-mağa 166
ç.-mak 146, 176
ç.-malı 192
ç.-mayan 213
ç.-mayıb 132
ç.-mıyordu 138
ç.-mıyormuydu 208
ç.-mıyorum 208
ç.-sanız 206
ç.-sınlar 208
çıkıl- *f.* **1.** Bulunduğu yerden uzaklaştırılmak, dışarı çıkması sağlanmak
ç.-iyordu 218
çıkıl- *f.* **1.** Çıkmak işi yapılmak
ç.-ması 186
ç.-maz 40

çıkın *i.* **1.**İçine öteberi, para vb. şeyler konup uçlarından düğümlenmiş ufak bez bohça, çıkı

ç. 158

çıkıntı *i.* **1.**Hizâyı aşan veya düz bir yer üzerinde tümsek oluşturan kısım

ç. 75

çıkış *i.* **1.** Beklenmedik bir zamanda sert bir konuşma ile tavrını karşısındakine belli etmek

ç. 81

çıkırık *i.* **1.** Elle çevrilen ve ucuna bağlı olan ipe sarmak sûretiyle aşağıdaki kovayı yukarı çıkararak kuyudan su çekmeye yarayan dolap **2.** İplik eğirmeye veya sarmaya yarayan, el yâhut ayakla çevrilen dolap.

ç.+larına 53

çıldır- *f.* **1.** Aklını oynatmak, delirmek, tecennün etmek **2.** Bir şeye karşı çok büyük bir arzu duymak **3.** Bir hâlin, bir duygunun şiddetinden dolayı kendinden geçecek duruma gelme

ç.-acaktı 205

ç.-acaktım 190

ç.-dımızmı 215

çıldirt- *f.* **1.** Çıldırmasına, aklını oynatmasına sebep olmak, delirtmek **2.** Kendinden geçirecek kadar öfkelenmek, sinirlendirmek, tahrik etmek, deliye çevirmek

ç.-iyor 208

çılgın *i.* **1.** Akli dengesini kaybetmişçesine davranan (kimse) **2.** *sf.* Sınır tanımayan, ölçüsüz, aşırı coşkulu, azgın

ç. 207, 23, 91

çılgnlık *i.* **1.**Çılgın olma durumu, delilik

2. Çılgnca davranış

ç.+ını 190

ç.+ta 30

çınar *i.* *Far. çenâr* **1.**İki çeneklilerden, boyu 30 metreyi bulabilen, gövdesi kalın, yaprakları parçalı, uzun ömürlü, gölgesi koyu olduğu için bahçe ve parklara süs ağacı olarak dikilen büyük ağaç

ç. 11

ç.+ın 14, 16, 16, 20

ç.+lar 11

ç.+ların 35

çınarlı *sf.* **1.** Çınar ağaçları olan

ç. 195

çingırak *i.* **1.**Küçük çan

ç. 195

çınlat- *f.* **1.** Çın çın öttürmek **2.** Bir yeri kuvvetli ve tiz bir sesle doldurmak, inletmek

ç.-an 168

ç.-iyor 83

çıpıl çıpıl *birl. zf.* **1.**Suyun içinde elleri ve ayakları ile çıp çıp ses çıkararak (yikanmak).

ç. 15

çıplak *sf.* **1.**Üzerinde gerekli olan veya bulunması bir güzellik verecek olan şeyden bulunmayan, giyecek, örtecek, koruyacak, süsleyecek vb. bir şeyi mevcut olmayan, üryan **2.** Açık, apaçık, ortada **3.** Fakir, züğürt

ç. 101, 129, 148, 153, 33, 36, 39, 89

çırak *Far. çerâğ > çirâğ* **1.** Bir ustanın yanında zanâat veya sanat öğrenen kimse, şakirt **2.** Bir dükkânda ayak işlerine bakan yardımcı, yamak

ç. 166

ç.+ı 116

ç.+ımı 166

ç.+larından 195

çırçıplak *sf. ve zf.* **1.**Tamâmen çıplak, büsbütün çıplak, çırılçıplak **2.**Gizli tarafı kalmadan, apaçık

ç. 101, 149, 9

çırp- *f.* **1.**(Örtü, bez, halı vb. şeyleri) Ucundan tutup kısa ve çabuk hareketlerle silkelemek. **2.** (El kelimesiyle, ses çıkarmak veya alkışlamak amacıyla) İki avucu birbirine vurmak **3.** Kuşlar için kanat çırpmak

ç.-ışlarını 91

çırpın- *f.* **1.**(İnsan veya hayvan) Duyulan bir acı sebebiyle veya irâde dışı vücûdun bâzı kısımlarını, bilhassa kol ve bacakları şiddetle hareket ettirmek sûretiyle sarsılmak, (vücut) hızlı hızlı kıpırdayıp oynamak **2.** *mec.* (Bir şeye erişmek veya bir şeyden kurtulmak için) Olanca gücünü sarfetmek, uğraşp didinmek **3.** *mec.* (Üzüntü, telâş, korku vb. sebeplerle) Ne yapacağını bilemez durumda kıvrınmak

ç.-an 23

ç.-dığı 46

ç.-ışlarıydı 132

ç.-iyor 104

ç.-iyorum 100

- çıt** *i.* **1.**İnce bir şeyin kopar, kırılır veya çatlarken çıkardığı kısa ve hafif ses **2.** Çok hafif ses, çok ufak gürültü
ç. 163
- çıtırtı** *i.* **1.**Sert bir cismin hareket ederken, ezilir, kırılır, sökülür, kızarır veya yanarken çıkardığı ince ve hafif ses, çıtırdama sesi
ç. 50
ç.+lar 76
- çiçek** *i.* **1.** Tohumlu bitkilerin, üreme organlarını taşıyan güzel renkli ve ekseri güzel kokulu kısım **2.** Çiçek açan süs bitkisi **3.** süsleme. Bitki çiçeğine benzetilerek çeşitli biçimde yapılan desen, çiçek resmi
ç. 40, 75
ç.+ler 25
ç.+lerden 56
ç.+lerin 25
ç.+lerinden 60
- çift** *sf.* *Far. cuft* **1.**İki, tek olmayan **2.** İki bir takım meydana getirmiş olan, iki tâneden ibâret **3.**Tarlayı (iki öküz takımı ile veya sabanla) sürme işi, zirâat **4.** Bir erkekle bir dişiden meydana gelen takım, iki eş
ç. 140, 141
ç.+leri 31
- çifte** *sf.* *Far. cufte* **1.** İki bir arada olan, ikili
ç. 156
- çiftetelli** *birl. i.* **1.**Kıvrak, çok hareketli, vücûdu titreterek oynanan bir oyun **2.** Bu oyunun havası
ç. 199
- çiftlik** *i.* **1.**Ürün elde etmek için ekilip biçilen, hayvan yetiştirilen ve içinde çalışanların oturması için evler ve ahır, kümes gibi hayvan barınakları bulunan geniş arâzi, çiftlik
ç. 10, 32
- çiğne-** *f.* **1.**Bir şeyi ağıza alıp dişler arasında ezmek, öğütmek **2.** Ayakla üstüne basmak **3.**Ayak veya tekerlek altına alıp ezmek, ezip öldürmek
ç.-yerek 203, 28
- çiğnen-** *f.* **1.**Ağızda dişler arasında ezilmek, öğütülmek
ç.-iyormuş 210
ç.-miş 40
- çil** *i.* **1.**Yüzde ve vücutta görülen açık renk benekler.
ç.+lerle 77
- çilli** *sf.* **1.** Çilleri olan
ç. 179, 77, 78
- çimen** *i.* *Far. çemen < Eski T. çimgen* **1.**Kendiliğinden yetişen çim, yeşil ve kısa ot **2.**Bu bitki ile kaplı yer, çayır, çemen
ç.+ler 27
ç.+leri 28
- Çin** *öz. i.* **1.** Yer adı
ç. 37
ç.+in 38
- çingene** *i.* **1.**Menşeleri kesin olarak bilinmeyip Hindistan'dan çıktıkları sanılan, çalgıcılık, falcılık, ayakkabı boyacılığı yapmak ve elek, ızgara, maşa, çiçek gibi şeyleri satmakla geçinen, bütün Avrupa'ya yayılmış, çoğu göçebe topluluk, kıptî, roman **2.** Bu topluluğa mensup kimse
ç. 13, 168, 168, 168, 18, 20
ç.+ler 10, 13
ç.+lerden 18
ç.+nin 10, 25
- çirkin** *sf.* *Far. çirk > çirk-in* **1.** Göze ve kulağa hoş gelmeyen, bet, kabih, güzel karşıtı. **2.** Güzel, çekici ve câzip olmayan kimse **3.** Yakışık almayan, hoşla gitmeyen, beğenilmeyen
ç. 100
ç.+di 218
- çirkinleştir-** *f.* **1.**Çirkin duruma getirmek
ç.-ir 100
- çisele-** *f.* **1.**(Yağmur için) İnce ince, serpinti hâlinde yağmak
ç.-yordu 21
- çit** *i.* **1.** Bostan, bahçe, merâ gibi yerlerin etrâfına, sınırlarını belirlemek veya kolayca girilip çıkılmasını önlemek için çalı, dikenli bitki veya telden yapılan alçak engel, çeper
ç.+in 138, 138
- çivili** *sf.* **1.**Üzerine çiviler çakılmış olan, mihli
ç. 76
- çizgi** *i.* **1.** Bir şeyin diğer bir şey üzerine dokunarak geçmesinden meydana gelen ince iz, hat **2.** Yüz ve vücûdun şeklini belirten hatlardan her biri **3.** Kırıksık **4.**Belli başlı özellik
ç. 148, 39
ç.+ler 107, 127, 62
ç.+lerden 45

- ç.+leri 29
ç.+lerle 42
ç.+sini 28
ç.+yi 192
- çizil-** *f.* **1.** Çizgilerle belirtilmek, resmedilmek **2.** Çizgi çekilmek
ç.-miş 39
- çizme** *i.* **1.**Ayağı bacakla birlikte örtüp koruyan bir çeşit uzun ayakkabı
ç.+lerini 204, 205
- çoban** *i.* *Far. çōbān – šōbān* **1.** Koyun, keçi, manda, sığır gibi ehlî hayvan sürülerini güdüp otlatan kimse
ç. 156
- çocuk** *i.* **1.**Büyüyünceye kadar olan devresinde insana verilen isim, insan yavrusu **2.** Bir kimsenin dünyâya gelmesine sebep olduğu oğul veya kız, velet **3.mec.** Düşünce ve davranışları yaşına göre yeterince olgunlaşmamış, yaşı büyüdüğü halde duygu ve fikirleri çocukluk seviyesinde kalmış kimse
ç. 10, 107, 107, 109, 119, 135, 142, 148, 153, 153, 168, 169, 170, 173, 174, 203, 45, 47, 99
ç.+lar 10, 131, 134, 73
ç.+lara 210
ç.+lardan 195
ç.+ları 133, 44
ç.+larında 92
ç.+larla 15
ç.+sun 110
ç.+ken 126
ç.+u 169
ç.+u 108, 142, 36, 36
ç.+uidi 203
ç.+um 108, 109
ç.+un 115, 169
- çocukluk** *i.* **1.**Çocuk olma durumu **2.** İnsan hayâtının çocuk durumunda olunan senelerini içine alan devresi
ç.+u 15
ç.+umuzda 129
ç.+umuzun 130
- çoğalt-** *f.* **1.**Arttırmak, fazlalaştırmak
ç.-mak 30
- çok** *sf.* **1.**Miktârı, derecesi ve niteliği belli bir ölçünün üstünde bulunan, az olmayan, fazla, ziyâd **2.** *zf.* Belli bir ölçünün üstünde **3.**(Zaman, mesâfe... için) Uzun
ç. 100, 100, 101, 103, 105, 109, 109, 109, 109, 111, 113, 117, 121, 123, 126, 127, 128, 13, 130, 131, 132, 134, 139, 144, 146, 148, 150, 153, 154, 16, 163, 163, 17, 176, 176, 176, 177, 178, 187, 193, 196, 199, 201, 204, 207, 207, 21, 220, 25, 32, 38, 40, 41, 42, 44, 53, 54, 55, 55, 58, 58, 63, 64, 66, 69, 70, 79, 8, 8, 81, 85, 85, 87, 88, 88, 89, 90, 91, 92, 98, 98, 98
ç.+dan 144
ç.+dur 105
ç.+ları 38
ç.+tan 16
ç.+u 107
ç.+unu 198
ç.+sa 219
- çorap** *i.* *Ar. curāb < Far. gurāb* **1.**Çıplak ayağa giyilen, çeşitli ipliklerden örülmüş giyecek
ç. 100
ç.+larını 59
ç.+ın 103
ç.+ının 178
- çorak** *sf.* *< Far. şūrek* **1.** Üzerinde mahsul yetişmeyen, verimsiz (toprak)
ç. 153
- çök-** *f.* **1.**Bulunduğu seviyeden aşağıya doğru inmek, göçmek, batmak **2.** *mec.* Etkisi altına alacak ve baskı yapacak şekilde kaplamak, basmak, bastırmak **3.** Ayakları üstüne oturmak **4.** (Avurt, göz, göğüs, karın, şakak, yanak vb. üzüntü, yorgunluk, zayıflık veya hastalık sebebiyle) Canlılık ve zindeliğini kaybetmek, içe doğru çukurlaşmak
ç.-dü 57
ç.-en 21, 42
ç.-erek 169
ç.-medi 185
ç.-mek 120
ç.-müş 170
ç.-üb 16
ç.-ünce 151
- çöktür-** *f.* **1.**Çökmesine, yıkılmasına sebep olmak, göçürmek, göçertmek **2.** Kuvvetle bastırıp oturtmak
ç.-ecek 32
- çöl** *i.* **1.** Göz alabildiğince geniş kumluk, susuz ve düz arâzi, sahrâ, bâdiye, beyâban, beriye
ç. 190, 23, 41, 43
ç.+de 40, 45
ç.+e 42
ç.+lerinde 40
ç.+ün 42

çömel- *f.* **1.** Dizleri büküp baldırları uyluklara dayamak ve kaçaları yere değdirmeden vücûdun yükünü ayaklar üzerine yüklemek sûretiyle oturur gibi durmak, yere çökmek, *halk ağzı* çömmek
ç.-erek 151

çömlek *i.* **1.** Süzölmüş çamura istenen şekil verildikten sonra pişirilmek sûretiyle elde edilen tencere, küçük küp vb. kaplara verilen isim
ç. 12, 139
ç.+ini 142

Çömlekcizade *öz. i.* **1.** Kitapta adı geçen bir aile
ç.+lerle 209, 216
ç.+nin 204

çöz- *f.* **1.** (Bir şeyi) Bağlı, düğümlü, sarılı veya ilikli... durumdan çıkarmak, açma
ç.-dü 162
ç.-meden 160

çözöl- *f.* **1.** Bağlı, düğümlü, sarılı, ilikli... halden çıkarılmak
ç.-üp 183

çuha *i.* **1.** Çuha çiçeğigillerden, açık ve serin havayı seven, kökleri göğüs yumuşatıcı olarak kullanılan, sık sık çiçek açtığı için süs bitkisi olarak saksıda yetiştirilen, yaprakları rozet biçiminde, çok yıllık otsu bitki
ç. 125

çukur *i.* **1.** Çevresine göre daha aşağı seviyede bulunan yer **2.** Vücutta pek derin olmayan girintili yer
ç. 189
ç.+a 11, 24
ç.+ların 77
ç.+larından 93

çulluk *i.* **1.** Çok lezzetli olan eti için avlanan, uzun gagalı, kısa bacaklı, göçebe bir av kuşu, lökeşe
ç.+un 16

Çumra *öz. i.* **1.** Yer adı
ç. 149
ç.+da 154

çuval *i.* *Far. çuvāl < cuvāl* **1.** Erzak, öteberi koymaya veya nakletmeye yarayan, kenevir, pamuk gibi bitkilerin elyâfından veya naylon iplikten yapılmış büyük torba
ç.+ları 7
ç.+larına 119

çünkü *ed. Far. çün ki* **1.** Şundan dolayı ki, şu sebepten ki, zîra

ç. 121, 122, 139, 15, 153, 153, 155, 175, 180, 187, 188, 188, 193, 213, 218, 220, 28, 30, 40, 41, 45, 47, 56, 58, 64

çürü- *f.* **1.** Çeşitli dış sebeplerin veya mikropların etkisiyle kimyevî değışikliğe uğrayıp bozulmak, dağılmak
ç.-meğe 76
ç.-müş 77

çürük *sf.* **1.** Çeşitli dış sebeplerin veya mikropların etkisiyle kimyevî değışikliğe uğrayıp bozulmuş olan, çürümüş **2.** Küçük bir tesirle zarar göreceğ, yıkılacak, kırılacak... durumda olan, dayanıklı ve sağlam olmayan **3.** *mec.* Bozulmuş, kötöleşmiş, gerçek hüviyetini kaybetmiş
ç. 120, 187, 78, 82, 87

çürüt- *f.* **1.** Çürümesine, bozulup dağılmasına sebep olmak **2.** (Vurma sonucunda) Bir kimsenin vücûdunda mor lekeler meydana getirmek
ç.-dü 162

D

da, de bağ. **1.** Her çeşit ve her gramer şeklindeki kelimeden sonra gelen ve ilgi kurduğu kelimeyi anlam bakımından güçlendiren, dikkati üzerine çekerek belirten veya onu önceki veya sonraki unsurlara bağlayan, “dahi, bile, esâsen, fakat, artık, aynen, üstelik, ise, o kadar, pek, hatta” vb. mânâlara gelen, kelimeden ayrı yazılan takı [Sonuna geldiği kelimenin anlamı ve cümledeki görevi üzerinde yaptığı değışiklik kelimenin sıfat, zamir, isim, fiil, zarf... oluşuna göre değışir]
da. 10, 100, 100, 104, 104, 105, 106, 106, 106, 108, 109, 11, 110, 110, 110, 112, 116, 116, 116, 116, 116, 117, 118, 118, 121, 122, 123, 126, 127, 127, 128, 13, 131, 132, 134, 136, 137, 139, 140, 141, 141, 142, 144, 15, 150, 151, 151, 153, 155, 156, 158, 160, 160, 161, 162, 163, 164, 164, 167, 170, 173, 174, 174, 175, 175, 176, 178, 179, 18, 18, 18, 182, 185, 187, 187, 188, 190, 191, 193, 194, 197, 197, 197, 197, 197, 199, 201, 207, 207, 208, 208, 21, 213, 215, 215, 215, 216, 217, 218, 219, 219, 220, 28, 28, 38, 42,

42, 47, 52, 54, 55, 55, 56, 63, 63, 65, 68, 69, 69, 69, 7, 73, 75, 78, 83, 89

de. 10, 100, 102, 103, 103, 104, 106, 106, 106, 106, 106, 107, 109, 11, 11, 110, 110, 110, 110, 111, 111, 111, 116, 119, 12, 121, 122, 122, 122, 122, 123, 123, 128, 13, 13, 131, 133, 134, 135, 138, 138, 138, 139, 14, 140, 144, 144, 145, 145, 146, 148, 15, 151, 157, 159, 160, 162, 162, 163, 164, 164, 165, 165, 165, 166, 167, 169, 169, 173, 173, 176, 176, 177, 179, 179, 179, 18, 180, 181, 181, 182, 182, 186, 186, 187, 19, 190, 191, 191, 192, 194, 196, 198, 20, 202, 206, 208, 208, 208, 21, 21, 218, 219, 30, 32, 32, 40, 40, 41, 43, 43, 45, 46, 53, 55, 55, 55, 55, 56, 57, 57, 57, 58, 58, 58, 62, 66, 8, 80, 82, 85, 88, 97, 98, 99

dağ i. 1. Çevresindeki araziye göre büyük bir çıkıntı teşkil edecek şekilde yükselen toprak veya kaya kütlesi
d. 189, 203

d.+a 160, 216

d.+dan 151

d.+lar 188, 191, 219, 79

d.+lara 213

d.+ların 186, 188, 188, 189

dağıl- *f.* 1. Bütünlüğünü kaybedip parçalara ayrılmak, bütün durumundan çıkmak 2. (Toplu halde bulunan yerler için) Faaliyeti sona erip boşalmak, içindekiler ayrılıp gitmek 3. (Toplu halde bulunan yerler için) Faaliyeti sona erip boşalmak, içindekiler ayrılıp gitmek 4. (Toplu halde bulunan kimseler) Bir yerden uzaklaşmak, o yeri terketme

d.-alı 168

d.-an 183

d.-diğini 77

d.-ırken 61

d.-ırmış 118

d.-mağa 217

dağımk *sf.* 1. Bütün durumunda olmayan, öteye beriye dağılmış 2. Karışık, düzeni bozulmuş, perişan (yer veya şey)

d. 191, 29, 62

dağıt- *f.* 1. Dağılmasına sebep olmak, parçalayıp ayırmak, bütün durumundan çıkarmak 2. Yaymak, saçmak 3. Düzenini,

nizâmını bozmak, toplu ve tertipli durumdan çıkarmak, karıştırmak

d.-an 68, 87

d.-ıyorlardı 35

d.-tıkları 88

daha *zf.* 1. Başına geldiği sığara bir karşılaştırmaya dayanarak fazlalık ve üstünlük anlamı katar 2. Cümleye göre henüz, hala, başka anlamlarına gelebilir

d. 100, 101, 101, 106, 107, 107, 107, 108, 11, 110, 110, 110, 110, 112, 112, 112, 113, 114, 115, 115, 116, 117, 117, 12, 120, 120, 121, 122, 123, 127, 127, 127, 13, 133, 137, 137, 139, 140, 140, 142, 145, 147, 148, 148, 148, 151, 151, 153, 154, 158, 161, 163, 163, 163, 164, 166, 166, 167, 170, 173, 174, 174, 175, 175, 177, 179, 18, 186, 186, 189, 189, 189, 192, 195, 196, 199, 205, 21, 210, 24, 24, 27, 27, 28, 29, 30, 30, 30, 32, 34, 38, 38, 38, 39, 44, 46, 46, 46, 48, 50, 52, 53, 54, 55, 55, 55, 58, 62, 63, 68, 69, 72, 72, 74, 75, 8, 80, 85, 86, 86, 88, 88, 88, 90, 91, 98, 99

d.+mı 18

dahân *Far. dehân > dehen* 1. Ağız

d.+ı 49

daima *zf. Ar. dā'im > dā'imēn > dā'imā*

1. Her vakit, her zaman, devamlı olarak, sürekli

d. 31, 64, 98, 98, 98

daimi *sf. Ar. dā'im ve -i ile dā'imi* 1.

Sürekli, devamlı

d. 175

daire *sf. Ar. devr > dā'ir* 1. bağ. Hakkında, konusunda, ... ile ilgili, âit, değgin, müteallik

d. 111, 141, 195, 31

daire *i. Ar. devr > dā'ire* 1. Merkez kabul edilen bir noktadan aynı uzaklıktaki noktaların meydana getirdiği, bir çemberin içinde kalan düzlem parçası 2. Devlet işlerinin yönetildiği bu kısımların içinde çalıştıkları binâ ve odalar 3. Bir yerde belli bir iş için ayrılmış bölüm

d. 192

d.+ne 217

d.+sine 115, 204

dakika *i. Ar. daqīq > daqīqa* 1. Bir saatin altmışta biri değerindeki zaman birimi 2. An, lahza, zaman

d. 104, 188, 199, 201, 99

d.+da 120, 145, 92

d.+yı 24

dal *i.* **1.** Bir ağaç gövdesinde çıkan kollardan her biri
d. 52, 80
d.+a 52
d.+ın 91
d.+ında 53
d.+lar 127
d.+ları 132, 211, 52, 52
d.+ların 126, 31, 92
d.+larına 15, 52

dal- *f.* **1.** Bir şeyin dibine doğru gitmek, içine doğru sokulmak, gömülmek
2. (Dalgıç ve denizaltı için) Belli bir amaçla denizin dibine inmek
3. *mec.* Başka bir şeyle ilgilenmeyecek şekilde kendini bir şeye vermek, yalnız o şeyle ilgilenmek, kendini ona kaptırmak
d.-an 39
d.-ardık 127
d.-dığı 52
d.-dık 133
d.-mişdi 145

dalavere *i.* **1.** El altından görülen hileli iş, hileli tertip, düzen, dolap, üç kâğıt, desîse
d.+ler 129
d.+lere 145
d.+lerini 139

dalga *i.* **1.** Deniz, göl vb. geniş suların rüzgâr veya deprem etkisiyle hareketlenip köpürerek kabarmasından meydana gelen su kütleli **2.** Isı, ışık, ses vb. titreşimlerin bir ortam içindeki yayılma hareketi **3.** Suyun bu şeklini andıran inişli çıkışlı, kıvrımlı bükümlü şekil veya biçim
d. 7
d.+lar 132, 43
d.+lara 29
d.+ların 116, 17, 66
d.+sı 183

dalgalı *sf.* **1.** Dalgası olan (deniz, göl) **2.** Düz olmayan, kıvrımlı, inişli çıkışlı
d. 63

dalgınlık *i.* **1.** Dalgın olma durumu, dikkatsizlik, unutkanlık
d.+la 32

dam *i.* **1.** Bir binânın dış etkilerden korunması için yapılan en üstündeki örtü kısmı, çatı [Dam kelimesi eskiden binâların üzerindeki toprak düzlükler için kullanılırdı. Daha sonra binâ üstleri meyilli olarak yapılmış ve

bunlara çatı denmiştir. Zamanla dam çatı yerine de kullanılır olmuştur] **2.** *argo* Hapishâne, cezâ evi
d.+larda 138

damar *i.* **1.** Canlı varlıkların vücûdunda kan veya lenf dolaşımını sağlayan kanal
d.+ları 201, 210, 98
d.+larımda 100
d.+larında 214
d.+larıyla 68

damarlı *sf.* **1.** Damarı çok olan **2.** Damarları görülecek şekilde kabarmış olan
d. 34

damla *i.* **1.** Bir sıvının ufak bir yuvarlak şeklindeki çok küçük parçası, katre
d. 155, 93
d.+lar 120, 22
d.+ları 43, 7
d.+cığın 13

dâne *i.* *Far.* **dâne** **1.** Tohum, habbe **2.** Adet, miktar, tâne
d. 138

Danimarka *öz. i.* **1.** Yer adı
d. 118

dans *i.* *Fr.* **danse** **1.** Bir müzik temposuna uyularak yapılan vücut hareketleri, raks
d. 199
d.+lara 195

Dante *öz. i.* **1.** İtalyan Rönesans sanatçısı, şair ve yazar
d.+yi 30

dar *sf.* **1.** Genişliği, içine girecek şeye göre yetersiz olan, içine sığılmayan veya sığılması zor olan, geniş ve bol olmayan **2.** Ensiz, genişliği az
d. 11, 78, 79

daracık *sf.* **1.** Çok dar
d. 115, 79

daral- *f.* **1.** Dar hâle gelmek, genişliğini kaybetmek, darlaşmak, küçülmek
d.-iyor 75

darılt- *f.* **1.** Darılmasına sebep olmak, gücendirmek, küstürmek
d.-mağı 131

darülfünunlu *i.* *Ar.* **dār** harf-i târif *el-* ve *funûn ile dāru'l-funûn* **1.** Üniversiteli, Darülfünun'a devam eden kimse
d. 183

dava *i.* *Ar.* **da'vā** **1.** Hakkını elde etmek veya korunmasını sağlamak yâhut bir anlaşmazlığın çözümü için

- mahkemeye baş vurma **2.** Bir mahkemede iki taraf arasındaki anlaşmazlığın belli bir yer ve saatte tarafların da hazır bulunacağı şekilde ele alınma safhası, duruşma
d.+sı 173
- davar** *i.* **1.** İnek, özellikle koyun ve keçi gibi hayvanların ortak adı **2.** İnek, özellikle koyun ve keçi sürüsü
d. 156
d.+lardan 14
- davet** *i.* *Ar. da'vet* **1.** Çağırma, gelmesini isteme, çağrı **2.** Saygı ve sevgi gösterisi olarak verilen yemek, çay, ziyâfet, bunun için yapılan toplantı
d. 193
- daya-** *f.* **1.** (Bir şeyi bir yere) Dokunur duruma getirip durdurmak, koyup yaslamak **2.** Bir şeyi destek olarak kullanmak, ondan yararlanmak **3.** (Bir husustaki kararını vakit geçirmeden) Cesâretle ve direterek bildirmek
d.-dı 163, 169
d.-dığı 62, 64
d.-miş 126
d.-mişdi 136
d.-mişdim 85
d.-r 85
d.-yarak 13, 197, 213, 37
d.-yorsun 110
- dayak** *i.* **1.** Dövmek işi, kötek, sopa
d. 144, 145, 146, 146, 161, 161, 192
d.+dan 145, 162
d.+ı 147, 147
- dayan-** *f.* **1.** Kendini dayamak, vücûdunu bir yere yaslamak, abanmak **2.** Karşı koymak, karşı durmak, direnmek, mukâvemet etmek **3.** Varmak, ulaşmak, erişmek, vâsıl olmak **4.** Yüklenmek, bütün gücüyle itmek **5.** Sabırla katlanmak, çekmek, tahammül etmek
d.-amazdı 201
d.-dı 129
d.-ılmaz 82
d.-ıyor 120, 186
d.-madığı 156
d.-makda 76
- dayanıklı** *sf.* **1.** Dayanma gücü fazla olan, sağlam, kuvvetli, mukâvim
d. 160
- dayanıl-** *f.* **1.** Katlanılmak, tahammül edilmek
d.-ır 146
d.-maz 89
- de- f.** **1.** Duygu ve düşüncelerini sözle anlatmak, söylemek **2.** Rivâyet etmek, nakletmek **3.** Anlatmak, ifâde etmek **4.** İstemek **5.** ... diye adlandırmak, ... diye vasıflandırmak **6.** Saymak, kabul etmek **7.** Sanmak, zannetmek, ... diye düşünmek **8.** Bir işi yapmaya kalkışmak, yapmaya yeltenmek, teşebbüs etmek **9.** Şırak, pat, küt vb. ses taklidi bir sözle bir fiil arasında kullanıldığı zaman o işin olurken çıkardığı sesi gösterir veya kuvvetle yâhut hemen yapıldığını ifâde eder **10.** Ağızdan bir ses veya söz çıkarmak, telaffuz etmek
d.-di 104, 112, 112, 113, 130, 130, 130, 133, 133, 136, 136, 140, 142, 142, 146, 147, 148, 148, 157, 157, 158, 158, 160, 160, 161, 163, 163, 164, 165, 167, 17, 17, 170, 177, 178, 18, 18, 180, 184, 185, 194, 199, 200, 202, 202, 206, 207, 208, 21, 21, 21, 211, 212, 213, 213, 214, 216, 216, 217, 219, 33, 49, 50, 54, 54, 54, 55, 60, 60, 61, 61, 62, 63, 64, 65, 65, 67, 69, 69, 70, 70, 70, 71, 84, 84, 92, 92, 92
d.-diğim 164
d.-diğini 163, 208, 218, 78
d.-dik 129, 142
d.-dikçe 199
d.-dikleri 168, 186, 66, 8
d.-diler 158, 179, 185, 61, 63
d.-dim 103, 108, 109, 157, 158, 159, 160, 160, 161, 161, 162, 163, 163, 163, 165, 165, 17, 175, 177, 18, 18, 180, 180, 181, 182, 184, 190, 53, 78, 83, 91
d.-meden 53, 53
d.-medim 162
d.-mek 105, 128, 146, 147, 19, 25, 56, 56, 57, 72, 84
d.-mekdi 207
d.-mekdir 158
d.-mektir 15, 216
d.-melerine 213
d.-mesini 124
d.-meyin 53
d.-mişdi 119
d.-r 118
d.-rdi 29
d.-rdik 12
d.-rim 9
d.-rler 53

- d.-rsin 7
d.-se 54
d.-seler 56
d.-sene 108, 174, 8
d.-yince 159
d.-yivermesek 160
d.-yorlarmış 119
d.-yorlardı 212
- dede** *i.* **1.** Bir kimsenin babasının veya annesinin babası, büyük baba **2.** Büyük babadan önceki ataların her biri, cet, ata
d.+lerimizden 128
d.+m 156
- Dedemköy** *öz. i.* **1.** Yer adı
d. 150, 156
d.+lü 149, 150, 151, 152, 152, 153, 154, 154, 155, 155
d.+lülerin 156
- dedikodu** *i.* **1.** Dile dolayıp çekiştirme, kusurlu taraflarını bularak tenkit etme, kendine göre anlamlar vererek hakkında konuşma, çekiştirme, kıylükal
d. 188
- defa** *i.* *Ar. def'a* **1.** Sayı sıfatları ile ve ilk, son, her, bâzı, bu, çok... gibi sıfatlarla kullanıldığında bir şeyin oluş, yapılış ve tekrarlanış sayısını, zamânını, sırasını bildirir, kere, kez, sefer
d. 10, 167, 176, 56, 70, 85, 97
d.+dır 174
- defol-** *f.* *Ar. def'* ve *T. ol-* **1.** Bulunduğu yerden savuşup gitmek, çekip gitmek, uzaklaşmak
d.-muyor 167
- defter** *i.* *Ar. – Far. defter* < *Yun. diphtheri* **1.** Yapıştırılarak veya dikilerek kitap biçimine sokulmuş kâğıt destesi
d. 32, 37
d.+e 31, 37, 45
d.+lerime 85
- değ-** *f.* **1.** Aralık kalmayacak kadar yaklaşıp dokunmak, temas etmek
d.-di 165
- değerli** *sf.* **1.** Maddî değeri olan, kıymetli
d.+dir 18
- değil** *ed.* **1.** -im, -sin, -dir, idi gibi eklerin ve imiş, ise, iken'in başına gelerek cümlenin anlamını olumsuz hâle getiren kelime **2.** Bulunduğu cümledeki bir husûsu ret, diğerini veya diğerlerini kabul ve ispat eden bir bağlaç gibi kullanılır **3.** Birincisi tabîî, ikincisi umulmadık bir durumu gösteren, tümleçleri ayrı, fakat fiilleri aynı olan iki cümle arasında ilk cümleden sonra veya ilk cümlenin başında kullanılır ve bu cümlenin fiilinin tekrarlanmamasını sağlar. Bu durumda anlamı kuvvetlendirmek için ilk cümlenin özne ve tümlecine yalnız, sâde, ikinci cümlenin özne veya tümlecine bile, hatta, dahi gibi bağlaçlar getirilir
d. 103, 111, 116, 117, 125, 13, 138, 142, 149, 150, 150, 164, 165, 165, 176, 177, 179, 180, 184, 19, 190, 192, 192, 197, 208, 214, 32, 43, 44, 65, 78, 83
d.+di 11, 118, 122, 127, 13, 130, 131, 134, 136, 144, 146, 166, 183, 189, 201, 209, 25, 38, 57, 78, 86, 88
d.+dim 101
d.+dir 155, 159, 159, 184, 201, 28, 46, 53
d.+dirler 187
d.+im 55
d.+imdir 98
d.+mi 105, 106, 106, 109, 109, 109, 110, 110, 112, 161, 168, 19, 198, 198, 202, 205, 217, 55, 8, 8
d(eğ)il+mi 197, 199, 203
d.+miidi 32
d.+misiniz 205
d.+miydi 30, 214
d.+miydim 32
d.+sin 192
- değirmen** *i.* **1.** İri ve tâneli şeyleri öğütmeye yarayan, elle veya su, rüzgâr, elektrik vb. bir güçle çalıştırılan âlet **2.** İçinde öğütme işi yapılan böyle bir düzeneğin bulunduğu yer
d. 21, 24, 7, 8
d.+de 21
d.+di 11
d.+in 11, 11, 11, 14, 15, 15, 16, 21, 22, 22, 25
d.+inin 7
- değirmenci** *i.* **1.** Un değirmeni işleten kimse
d. 11, 12, 14, 22
d.+nin 14, 16, 17, 20, 24
- değiş-** *f.* **1.** Olduğundan başka ve farklı bir duruma girmek, başka şekle dönüşmek, tahavvül etmek, tagayyür etmek **2.** (Bir kimse veya şey) Gidip yerine başkası gelmek, tebeddül etmek
d.-diği 159

- d.-dikçe 201
d.-ebileceği 122
d.-en 101, 192, 192, 201, 44
d.-iverdi 125
d.-meler 40
d.-melerinden 33
d.-mez 181, 86
d.-miştim 191
d.-tiğimi 191
- değişdiril-** *f.* **1.** Olduğundan başka bir duruma sokulmak, başka şekle dönüştürülmek, üzerinde değişiklik yapılmak **2.** Yerine başka şey veya başkası konmak
d.-diği 68
d.-miş 85
- değişiklik** *i.* **1.** Eski durumu değişip yeni bir duruma girme, eskisinden farklı olma, değişme, istihâle **2.** Her zamankinden, bilinenden, alışıldandan farklı olma, farklılık, aykırılık, başkalık
d. 187
d.+dedir 192
- değiştir-** *f.* **1.** Başka şekle dönüştürmek, olduğundan başka türlü veya farklı duruma getirmek, tâdil etmek
d.-en 132
d.-ir 192
d.-irken 191
d.-meyen 28
d.-miş 117
- değiştirt-** *f.* **1.** Değişmek işini başkasına yaptırmak
d.-eceğini 137
- değnek** *i.* **1.** Elde taşınacak uzunluk ve incelikte düzgün ağaç, sopa, çomak
d. 162, 169
d.+e 60
d.+le 151
d.+ler 146
d.+lerden 126
- dehalet** *i.* *Ar. deḥālet* **1.** Birinin merhametine sığınma, himâyesini isteme, yakarma
d. 177
d.+imi 177
- dehşet** *i.* *Ar. dehşet* **1.** Korkunç bir şey veya bir tehlike karşısında insanın içini kaplayan büyük korku, telâş ve ürküntü, yılgı **2.** Korkutucu olma, korkunçluk
d. 36
- dehşetli** *sf.* **1.** Korkunç, çok müthiş **2.** Çok şiddetli
d. 40, 43
- dekor** *i.* *Fr. décor* < *Lat.* **1.** Tiyatro, sinema ve televizyon oyunlarında olayların içinde geçtiği yerin görünüşünü canlandırmak için kullanılan çeşitli eşyâ, resim vb. şeylerin bütünü **2.** Bir yerin ve eşyanın çevresinde görüntü teşkil eden şeylerin hepsine verilen isim
d. 196
- del-** *f.* **1.** Üzerinde delik açmak **2.** Nüfuz etmek, içini veya ardını görmek
d.-erek 41
- deli** *sf.* ve *i.* **1.** Aklı dengesini kaybetmekten ötürü kendisine ve çevresine karşı zararlı davranışlarda bulunan, intibâkını yitirmiş, aklını kaçırmış, çıldırmış (kimse), mecnun, dîvâne **2.** Normal sınırını aşan, sınır tanımayan, coşkun, azgın, ölçsüz **3.** Sözlerinde ve hareketlerinde pervâsız, aklını yerinde ve gereği gibi kullanmayan, davranışları taşkın ve aşırı (kimse), çılgın
d. 18, 18, 208, 218, 23, 72, 97
d.+ydi 218
- delice** *zf.* **1.** Delicesine
d. 113, 12, 25
- delik** *i.* **1.** Bir cismin bir yanından öbür yanına kadar geçen oyuk şeklindeki açıklık **2.** Derin çukur, oyuk
d. 75, 86, 97
- delikanlı** *birl. i.* **1.** Çocukluk çağından çıkmış, bülûğa ermiş genç erkek
d. 125, 126, 127, 130, 130, 132, 151
d.+lar 10, 134, 21, 64
d.+larının 64
d.+nın 65,97
d.+sıdık 164
d.+ydi 12
- delikanlılık** *birl. i.* **1.** Delikanlı olma durumu **2.** Gençlik çağı
d.+ımızın 130
d.+larında 151
- delil** *i.* *Ar. delâlet* **1.** Yol gösteren, kılavuz, rehber **2.** İpucu, iz, işâret, nişan, alâmet
d.+ler 146
- delilik** *i.* **1.** Deli olma durumu, cinnet, cünun **2.** Deliye yakışacak şekilde aşırı, taşkın ve mâkul olmayan davranış, çılgınlık
d.+edelilik 90
- delişmen** *sf.* **1.** Davranışları durumuna göre hafif kaçan, ölçsüz, uçuk kaçık, delidolu, hoppa, delifişek, şımarık

- d. 201
- demek** *bağ.* **1.** Şu halde, öyleyse, yâni d. 191, 214
- demet** *i. Yun. demati* **1.** Çiçek veya bitkilerin bir araya getirilip bağlanmış şekli, tutam, deste, bağ, bağlam **2.** Aynı şeyin bir küme teşkil edecek tarzda bir araya gelmiş şekli d.+i 47 d.+leri 50
- demin** *zf.* **1.** Biraz önce, az önce d. 179
- demir** *i.* **1.** Dövülüp şekillendirilmesi, çekilip uzatılması, inceltilmesi kolay ve döküme elverişli olduğu için kullanılış yeri çok geniş olan, yoğunluğu 7,8, erime derecesi 1510, atom ağırlığı 55,85, atom numarası 26 ve sembolü *Fe* olan element **2.** Bir şeyin demirden yapılan ve belli bir işe yarayan parçası **3.** *sf.* Demirden yapılmış d. 115, 119, 123, 74 d.+le 169
- denil-** *f.* **1.** Anlatılmak, ifâde edilmek **2.** Sayılmak, kabul edilmek d.-ebilecek 121
- deniz** *i.* **1.** Yer yüzünün büyük bir kısmını kaplayan tuzlu su kütlesi, bahir, deryâ **2.** *mec.* (İsim tamlamasının ikinci ögesi olarak) Sınırsız denecek derecede genişlik, bolluk ve çokluk anlatır d. 116, 116, 116, 35, 36, 42, 43, 66 d.+de 117, 43, 67 d.+dir 117 d.+e 118, 124 d.+in 132 d.+lerden 44 d.+lere 36 d.+leri 189, 42
- Denizli** *öz. i.* **1.** Yer adı d. 158 d.+den 159, 162
- depreş-** *f.* **1.** Kıpırdamak, oynamak, harekete gelme **2.** Yeniden kendini göstermek, nüks etmek d.-me 211
- dert** *i.* *Far. derd* **1.** İnsana ızdırıp veren her türlü hal, sıkıntı, zorluk, üzüntü **2.** Devam eden, geçmeyen hastalık, illet, ağrı sızı d. 189, 220 d.+mi 209 d.+i 169 d.+ini 216
- derdsiz** *sf.* **1.** Derdi olmayan d. 62, 209
- dere** *i.* *Far. derre* **1.** Genellikle kışın akan küçük akar su **2.** İki dağ yamacı arasında kalan uzun çukur yer, vâdi d. 219 d.+nin 15, 17, 52, 52, 58 d.+sinin 219 d.+ye 220
- derece** *i.* *Ar. derece* **1.** (Maddî veya mânevî bir kıymet ölçüsüne göre sıralanan şeylerde) Bulunulan yer, kademe, seviye, mertebe, mevki veya safha **2.** Ölçü, miktar, kerte, radde **3.** (Bu ve o sıfatları ile) Kadar, denli d. 100, 178 d.+lere 118 d.+si 29
- derhal** *zf.* *Far. der-* ve *Ar. hâl* ile *der-hâl* **1.** O anda, hemen, hiç vakit geçirmeksizin, süratle, âcilen d. 104, 106, 124, 13, 133, 23
- deri** *i.* **1.** İnsan ve hayvan vücudunu bir örtü gibi saran koruyucu tabaka, ten, cilt **2.** Yüzüldükten sonra işlenerek kullanılmaya elverişli duruma getirilmiş hayvan derisi d. 103, 104, 120, 42, 77, 78 d.+leri 69, 70 d.+lerini 123 d.+si 12, 29 d.+sini 24, 41 d.+sinin 45 d.+yi 71
- derili** *sf.* **1.** Derisi olan **2.** Deri ile kaplanmış olan d. 150
- derin** *sf.* **1.** Kendi ölçülerine göre yüzeyi, ağzı veya cephesiyle dibi arasındaki mesâfesi fazla olan, enine ve boyuna oranla üçüncü boyutu daha uzun olan **2.** (Ses için) Uzaktan gelen, boğuk **3.** (*Derin Derin* deyimi için) Uzun uzun anlamında **4.** *mec.* Anlam veya bilgi bakımından dış yüzde, satıhta kalmayan, üstünkörü olmayan, etraflı, ihâtalı ve özlü olan **5.** İçe işlemiş, içte yer etmiş, köklü, esaslı **6.** *i.* Yüzeye veya bulunulan yere göre aşağıda ve uzakta olan yer, dip **7.** Kolay bozulmayan ve giderilemeyen, kesif, yoğun, koyu d. 189, 209, 30, 30, 34, 36, 43, 45, 45, 47, 52, 53, 53, 53, 76, 77, 81, 93

- d.+den 14
- derinleş-** *f.* **1.** Derin bir durum almak, derin hâle gelmek **2.** *mec.* Bir konu üzerinde geniş bilgi sâhibi olacak şekilde durmak, derinine gitmek **3.** (Ses için) Uzaklaşıp az duyulur hâle gelmek, boğuklaşmak
d.-en 42
- derinleştir-** *f.* **1.** Derin hâle getirmek, derinletmek **2.** *mec.* Bir konuyu en ince noktalarına kadar inerek incelemek, uzun uzun üzerinde durup araştırmak, tâmik etmek
d.-diler 55
- derinlik** *i.* **1.** Bir şeyin üst kısımdan dibine veya cephesinden gerisine doğru olan mesâfe
d. 43
d.+i 44
- derman** *i.* *Far. dermân* **2.** İlâç, şifâ, devâ, çâre
d.+ım 159
- dermansız** *sf.* **1.** Kuvvetsiz, güçsüz, halsiz, bitkin **2.** İyileşmez, şifâ bulmaz, çâresiz, devâsı
d. 127
d.+dı 220
- dermansızlık** *i.* **1.** Dermansız olma durumu, güçsüzlük, kırıklık, bitkinlik, tâkatsizlik
d.+ına 50
d.+tan 42
- ders** *i.* *Ar. ders* **1.** Bir öğreticinin belli bir konuda öğrencilere verdiği bilgi
d. 196, 210
- derviş** *i.* *Far. derviş* **1.** Tarîkata girip bir şeyhe bağlanan, onun izinden Hak yolunda yürüyüp nefsini islâh eden, varlık iddiâsından geçip Allah'ın birliğini bütün kâinata görerek kendini Hakk'a ve onun yarattıklarına adayan kimse, tarîkat müntesibi
d. 115
- destan** *i.* *Far. dâstân* > *destan* **1.** Milletlerin eski çağlardaki din, fazîlet ve millî kahramanlık mâcerâlarını, başlarından geçenleri dile getiren büyük manzum hikâye, dâsitan, epope **2.** Halk üzerinde etki bırakan savaş, musîbet vb. üzücü bir olayı, gülünç bir vak'ayı veya bir aşk hikâyesini anlatan, çoğu besteli, on bir hecelik koşma biçimindeki halk şiiri, bir âşık edebiyâtı türü
d.+ların 38
- destek** *i.* *Far. dest* ile *dest-ek* **1.** Binâ, duvar, ağaç vb. şeylere dik durmaları, yıkılmamaları için dayanan şey, dayanak, dayak, dayangaç **2.** *mec.* Kendisinden kuvvet alınan kimse veya şey, yardımcı
d. 168
- dev** *i.* *Far. div* **1.** Çok iri ve kuvvetli, korkunç masal tipi **2.** *sf.* Olağandan çok büyük
d. 119, 135, 35
d.+lere 43
- devam** *i.* *Ar. devâm* **1.** Bir durum üzere sürüp gitme, sürme, kesilmeme **2.** Bir şeyin sürüp gitmekte olan kısmı, aslı tâkip eden kısmı, uzantı **3.** *ünl.* Kesme, ara verme, durma **4.** Bir işe, bir yere gereken zamanlarda gitme
d. 105, 106, 116, 126, 132, 152, 178, 63, 86, 90, 90, 92, 92, 92
- devamlı** *sf.* **1.** Sürekli, dâim
d. 50
- deve** *i.* **1.** Geviş getiren memelilerden, sırtı bir veya iki hörgüçlü, eti yenip sütü içilen, bacakları ve boynu çok uzun yük ve binek hayvanı
d. 127
d.+nin 190
- devedikeni** *bir. i.* **1.** Baklagiller familyasından, nemli ve kaba topraklarda gelişi güzel yetişerek çabucak büyüyen, vücûda rahatlık verici, ateş düşürücü hassalara sâhip, boyu 1 metreyi bulan, çok dikenli, çok yıllık zararlı bitki. Kara yandık da denir
d.+nden 149
- devir-** *f.* **1.** (Dik veya ayakta duran bir şeyi) Düşürüp yatık duruma getirmek
d.-irlerken 130
- devlet** *i.* *Ar. devlet* **1.** Belli bir toprakta bir hükûmet idâresi altında teşkilâtlanmış bulunan bağımsız siyâsî topluluk, milletin hukûkî şahsiyet kazanmış şekli **2.** Böyle bir topluluğu yöneten organ, hükûmet
d. 157, 158, 198
d.+in 157
- devre** *i.* *Ar. devre* **1.** Başı sonu belli zaman parçası, dönem
d.+si 116
- devril-** *f.* **1.** Dik ve ayakta iken yatık duruma getirilmek, düşürülüp yere yıkılmak **2.** Kendiliğinden

- yatık duruma gelmek, yıkılmak, düşmek
d.-dikleri 49
d.-eceğini 132
d.-en 129
d.-iyor 129
d.-miş 127, 75
- dış** *i.* **1.** Herhangi bir yerin sınırları ötesinde kalan yer, hâriç **2.** Cisimlerin çevreye bakan tarafları, içte bulunmayan yüzleri **3.** Birden fazla olan şeylerde merkeze en uzak olan ve diğerlerinden sonra gelen
d. 89
d.+ına 176
d.+ında 79, 126
- dışarı** *i.* **1.** Bulunulan sınırlı veya kapalı bir yere göre dışta kalan yer, içeri karşıtı **2.** Bir kimsenin evinin veya içinde yatıp kalktığı yerin dışında kalan yer, dış dünya **3.** *zf.* Dış tarafa, dışa
d. 122, 125, 133, 141, 147, 162, 166, 170, 198, 200, 205, 206, 206, 207, 36, 47
d.+da 170, 170, 24, 202, 173, 182, 22, 204
d.+dan 128
d.+ya 145, 75
- di-** *f.* *de-* baknz.
d.-yeceğim 149, 149
d.-yecek 147
d.-yeceklerdir 112
d.-yeceksiniz 149
d.-yor 153, 214
d.-yordu 71
d.-yordu 141, 192, 204, 32, 37, 82
d.-yordum 111, 182, 185
d.-yorlardı 179, 219, 85
d.-yorum 55, 55
- dip** *i.* **1.** Çukur bir yerin en aşağı kısmı, en alt bölümü **2.** Bir şeyin bulunduğu yere bitişen en alt kısmı veya bunun hemen yanı başı **3.** Deniz ve göllerde yüzeyin altındaki kısım
d.+inde 142, 151, 183, 82
d.+indeki 154, 22
d.+ine 13, 189, 25, 32
- didin-** *f.* **1.** Büyük bir gayret sarfederek, çırpınarak durmadan çalışmak, çabalamak, uğraşmak
d.-iyoruz 54
- didiş-** *f.* **1.** Karşılıklı birbirini hırpalamak, itişip kakışmak
d.-melerine 62
- diğer** *sf.* *Far. diğer – diger* **1.** Başka, öteki, öbür, sâir
d. 110, 117, 132, 197, 34, 52, 56, 57, 58, 87, 90
d.+iise 88
d.+ine 177, 56
d.+leri 110
d.+lerini 124
- dik** *sf.* **1.** Bulunduğu yere göre insanın ayakta durma biçimine benzer şekilde dosdoğru vaziyette duran, bir tarafa doğru eğikliği olmayan **2.** Düz bir yere göre yükseliş veya iniş meyli fazla olan **3.** *mec.* Sert, haşın
d. 13, 186, 205, 205
- dik-** *f.* **1.** (Bir şeyi) Dikine duracak şekilde yere koyup yerleştirmek **2.** Bir kabı ağzına dayayıp baş aşağı ederek içindekini içmek **3.** Gözünü dikmek
d.-di 53
d.-er 140, 159, 16
d.-erek 120, 126, 53, 55, 72
d.-ti 24
- diken** *i.* **1.** Bâzı bitkilerde bulunan ucu sivri, sert, batıcı çıkıntı
d.+lerle 32
- dikenli** *sf.* **1.** Üzerinde dikenler bulunan
d. 204, 42
- dikil-** *f.* **1.** (Bir şey) Dik olarak bir yere konup yerleştirilmek **2.** Ayakta durmak, dinilmek **3.** (Göz) Belli bir noktaya ısrarla bakmak, saplanıp kalmak
d.-diğini 147
d.-diler 48
d.-en 174, 181
d.-ir 150
d.-miş 140, 215
d.-mişdi 72
- dikkat** *i.* *Ar. diḳḳat* **1.** Düşüncüyü bir nokta üzerinde toplama, bir şey üzerinde düşüncesini toplayarak durma **2.** İlgi gösterme, önem verme **3.** *ünl.* “Uyanık ol, iyi bak, iyi düşün” anlamında uyarı sözü
d. 103, 193, 216, 28
d.+le 107, 61, 72
- dil** *i.* **1.** Ağız boşluğunda yer alan, tat duymaya, besinleri ağız içinde evirip çevirmeye, yutmaya ve sesleri çıkarmaya yarayan etli, uzun ve hareketli organ **2.** Dil uzatmak **3.** *mec.* Hal ve duruşun sözsüz olarak karşıdakinde bıraktığı etki, sözsüz ifade **4.** Düşünce, duygu ve isteklerin, bir

- toplumda ses ve anlam yönünden ortak olan öğeler ve kurallardan faydalanılarak başkalarına aktarılmasını sağlayan, çok yönlü, çok gelişmiş sistem, lisan **5**.
d. 44, 57, 57
d.+de 57
d.+i 116, 154, 76, 198
d.+iidi 57
d.+indeki 115
d.+ine 123
d.+ini 190
d.+lerini 67
- dilber** *i. Far. dil ve -ber ile dil-ber*
1.Gönlü kendine çeken, güzel
d.+in 25
- dile-** *f. 1.* Bir şeyin gerçekleşmesini veya olmasını istemek, ummak, temennî etmek, niyaz etmek
d.-dim 102
- dilen-** *f. 1.*Dilencilik etmek, sadaka istemek **2.** Kendini küçülterek elde etmeye uğraşmak, muhtaç olduğunu gösterip yalvararak istemek
d.-iyordu 216
- dimag** *i. Ar. dimāğ 1.* Beyin **2.**Şuur, bilinç, akıl
d.+daki 40
d.+ı 122
d.+ım 100
d.+ımın 84, 99
d.+ına 42
- dimdik** *sf. ve z. 1.* Çok dik, tam anlamıyla dik durumda
d. 148, 48
- dinle-** *f. 1.* İşitmek için kulak vermek, isteyerek duymak **2.** Söylenen sözü dikkate alıp ona göre davranmak, kabul etmek, uymak, itâat etmek **3.** Bir şeyi birinden işitmek, ondan duymuş olmak
d. 10, 65
d.-di 31, 35
d.-diği 210
d.-diğim 22
d.-dikden 61
d.-diler 61
d.-dim 114
d.-medi 159, 178, 207
d.-medinmi 48
d.-meğe 156, 46
d.-mek 40, 64
d.-mekten 48
d.-mektir 65
d.-mesi 180
d.-meyerek 214
d.-r 116
- d.-rdik 13
d.-yebilir 99
d.-yecek 108
d.-yemediği 73
d.-yen 35, 73
d.-yeni 106
d.-yor 197
d.-yordu 14
d.-yorlardı 11
d.-yerek 211
- dinleyici** *i. 1.*Konuşma, konser gibi topluluğa hitap eden şeyleri dinleyen kimse, sâmi.
d. 175
d.+ler 178
- dinsiz** *sf. ve i. 1.* Hiçbir dine inanmayan (kimse), inançsız, îmansız **2. mec.** Allah'tan korkmaz, merhametsiz (kimse)
d. 168
- dipçik** *i. 1.* Tüfek vb. ateşli silâhların ateş sırasında omuza dayanan namlu gerisindeki ağaç kısmı [Otomatik tabancaların vücûda dayanan uzun saplarına da dipçik denir]
d. 146, 147
d.+ler 146
d.+lerin 147
d.+i 159
- dirayet** *i. Ar. dirāyet 1.* Çabuk kavrama yeteneği, kavrayış, anlayış
d.+in 18
- direk** *i. 1.* Destek veya taşıma vazîfesi görmek üzere bulunduğu yere dikine yerleştirilen uzun ve kalın ağaç, demir vb. **2.** sütun
d.+e 161
d.+ine 124
d.+lerden 118
- direkli** *sf. 1.* direkleri olan
d. 117, 28
- diri** *i. 1.* Canlı, yaşamakta olan (kimse), sağ, berhayat,ölü karşıtı
d.+iken 165
- dirsek** *i. 1.* Kolun orta yerindeki eklem
dış tarafı
d.+leri 164
d.+lerini 126, 163, 164
- diş** *i. 1.* Üst ve alt çene kemikleri üzerinde karşılıklı sıralanmış olan ve ağza alınan şeyleri koparıp çiğnemeye yarayan sert, beyazımtırak parçalardan her biri **2.** Bir şeyin üzerinde ufak bir çıkıntı oluşturan kısım veya böyle çıkıntılı kısımlardan her biri, dandan

- d. 188
d.+iyle 151
d.+ler 82, 82
d.+leri 214, 23, 82
d.+lerle 38
d.+lerini 216, 33, 49
d.+lerinin 121, 24
- dişi i.** **1.** Canlıların üreme bakımından ayrıldığı iki cinsten, erkeği tarafından döllenecek ve neslini üretecek biçimde yaratılmış olanı, erkeğin karşıt cinsi. **2. sf.** Bu cinsten olan
d. 52, 52, 53, 53, 54, 55, 55, 57, 58
d.+nin 52, 57
d.+ye 53, 54
- diye** *zf.* **1.** Biri sebebi, biri sonucu bildiren iki cümleyi birbirine bağlar **2.** Diyerek, deyip **3.** Sanarak, zannederek **4.** Olarak, niyetine **5.** Adında, isminde
d. 100, 102, 102, 108, 119, 125, 126, 127, 140, 141, 141, 142, 142, 142, 144, 148, 149, 153, 156, 157, 157, 157, 158, 159, 159, 159, 160, 161, 164, 164, 167, 173, 179, 18, 189, 19, 197, 197, 198, 201, 203, 204, 205, 206, 209, 209, 210, 211, 213, 215, 216, 220, 29, 44, 47, 48, 53, 54, 55, 55, 57, 61, 62, 62, 65, 72, 83
d.+mi 82
- deyiver- birl. f.** **1.** Çabucak veya ansızın demek
d(i)yiv(i)r.-eceğim 146
- diz i.** **1.** Bacakta uylukla baldırın birleştiği oynak kısım **2.** Oturur halde iken uyluğun üst tarafı
d. 120, 16, 169, 170, 32
d.+ime 163
d.+leri 42
d.+lerime 85
d.+lerine 126
d.+lerinin 163
- diz- f.** **1.** Belirli bir düzene göre sıraya koymak, sıralamak
d.-seler 54
- diz boyu sf.** **1.** Dize kadar olan **2. mec.** Çok miktarda olan
d. 154
- dizgin i.** **1.** Gemin uçlarına bağlanarak hayvanı idâre etmeye yarayan kayış
d.+leri 210, 220
- dizil- f.** **1.** Belirli bir düzene göre sıraya konmak
d.-en 62
- doğ- f.** **1.** (İnsan veya hayvan yavrusu) Gününü tamamlayıp ana karnından dışarıya çıkmak, dünyâya gelmek, tevellüt etmek **2.** (Güneş, ay, yıldızlar) Ufuktan yükselerek gökyüzünde görünmek, tulû etmek **3.** Var olup ortaya çıkmak, zuhur etmek **4.** (Fikir, his, hayal, düşünce vb.) İnsanın zihninde veya gönlünde birdenbire belirlemek, sânih olmak **5.** Bir sebebin sonucu olarak meydana gelmek, neşet etmek
d.-an 134, 153, 33, 43, 72, 83
d.-uşunu 29
- doğru sf.** **1.** Bir uçtan bir uca yönünü değiştirmeden giden, aynı doğrultuda devam eden, müstakim **2.** Yalan veya yanlış olmayan, gerçeğe uygun, gerçek **3.** Akla, mantığa ve duruma uygun, yerinde, münasip **4.** Hak ölçülerine uygun olan şey, gerçek, hakikat **5.** -e yönelmiş olarak, -e karşı, -e müteveccihen **6. unl.** “Evet” anlamında tasdik sözü **7.** Yaklaşırken, az kalmışken, yakın **7.** (Saat ve âletler için) Zamânı veya ölçüyü göstermesi gerektiği şekilde gösteren, işini tam yapan
d. 10, 102, 102, 103, 104, 104, 11, 111, 111, 112, 113, 115, 115, 122, 124, 126, 126, 130, 135, 135, 136, 138, 139, 146, 156, 159, 161, 162, 168, 168, 170, 20, 209, 21, 210, 214, 219, 25, 25, 50, 54, 55, 55, 60, 61, 62, 66, 7, 71, 75, 78, 84, 91, 92, 93
d.+dur 193
- doğrudan doğruya zf.** **1.** Dolaysız, araçsız, aracısız, araya başka bir şey girmeden, resen
d. 13
- doğrul- f.** **1.** Eğikliği ve eğriliği gidip düz duruma gelmek **2.** (Yatan veya oturan bir kimse) Davranıp kalkmak
d.-acak 161
d.-du 112, 170
d.-dum 161
d.-muş 104, 76
d.-muştı 23
d.-muştum 104
- doğrult- f.** **1.** Eğriliğini giderip düz hâle getirmek **2.** Bir yöne doğru çevirmek
d.-arak 211
d.-dum 165

- doğu** *i.* **1.** Dört ana yönden güneşin doğduğu taraf, gün doğdu, şark, maşrik
d.+nun 64
- doğur-** *f.* **1.** (Doğum yoluyla) Dünyâya getirmek, (hayvan) yavrulamak **2.** *mec.* Meydana getirmek, ortaya çıkarmak, tevlit etmek
d.-acak 153
d.-duğu 188
- doktor** *i.* *Fr. docteur < Lat. 1.* Hekim, tabip
d.+lariyle 196
d.+u 139
d.+una 216
- doku-** *f.* **1.** Bir tezgâhta atkı ve çözgü ipliklerini birbiri arasından geçirip sıkıştırmak sûretiyle kumaş, halı, bez vb. meydana getirmek
d.-mak 45
- dokuma tezgahı** *i.* **1.** Dokuma işinin yapıldığı makine veya araç
d.+nın 53
- dokun-** *f.* **1.** (Bir şey diğer bir şeye) Yaklaşp hafifçe değmek, temas etmek **2.** Ellemek, el sürmek, el sürüp karıştırmak [Bu anlamda fiilin daha çok olumsuz şekli kullanılır **3.** İçine işleyip uygulandırmak veya üzme, tesir etmek **4.**(Birinin hassas olduğu veya önem verdiği bir husûsu) Zedelemek, olumsuz yolda tesir etmek
d.-du 105, 162
d.-dukca 219
d.-mamış 76
d.-muş 29
d.-up 27
d.-ur 19, 19
d.-uyordu 214
dok(a)n.-dım 165
dok(a)n.-mamla 165
- dokundur-** *f.* **1.** Değdirmek, temas ettirmek
d.-arak 52
- dokunul-** *f.* **1.** (Bir şeye el veya başka bir şeyle) Temas edilmek **2.** Sataşılmak, zarar verilmek
d.-mayan 87
d.-ur 215
- dokuz** *i.* **1.** sayı
d. 115, 139
d.+u 204
- dol-** *f.* **1.** (Boş bir şey veya yer) İçine giren bir şeyle dolu hâle gelmek, boş olmaktan çıkmak **2.** *mec.* (Bir duygu insanın içini, gönlünü...) Kaplamak, sarmak **3.** İçine yeterince insan girmek, kalabalık duruma gelmek
d.-an 7
d.-duk 22
d.-mak 41
d.-muşdu 173
d.-muştu 203
- dolma yut-** *birl. f. 1.* *argo* Uydurulan bir yalana kanmak, aldanmak
d.-ar 166
- dola-** *f.* **1.** Etrâfında döndürüp sarmak
d.-mıştı 47
- dolap** *i.* *Far. dōlāb*, eski metinlerde asıl şekliyle *dōlāb – dūlāb* olarak da kullanılmıştır **1.** İçine eşyâ, giyecek ve öteberi konmak üzere yapılmış raflı, çekmeceli, kapaklı mobilya veya duvara oyulmuş raflı, kapaklı göz **2.** *mec.* Hîle, düzen, dalavere, desîse
d.+lar 129
- dolan-** *f.* **1.** (Bir şeyin etrâfında) Dönmek, dolaşma **2.** Dolaşmak, güç çözümlür hâle gelmek
d.-arak 82
- dolaş-** *f.* **1.** Gezinmek, gidip gelmek **2.** (Vakit geçirmek veya oyalanmak için) Gelişigüzel gezmek **3.** (Dedikodu, haber, söz, rivâyet vb. şeyler) Yaygın duruma gelmek, herkes tarafından söylenir olmak **4.** (Kan için) Damarlarda devretmek **5.** (Yol, çizgi...) Doğru gitmeyi uzamak **6.** (Saç, iplik vb. şeyler) Birbirine geçip karışmak, güç çözülecek duruma gelmek **7.** (Görmek, bir şey aramak vb. bir maksatla) Bir yeri gezmek
d.-amıyorduk 130
d.-an 10, 115, 154, 195, 214, 31, 34
d.-anlar 173
d.-arak 198, 33, 80
d.-dı 131, 204, 204, 209, 72
d.-dığı 14
d.-dığından 70
d.-dığım 100, 70, 87
d.-dım 168
d.-ır 156
d.-ıyor 135, 145, 199, 202, 216
d.-ıyorlardı 131
d.-mağa 59
d.-mak 25
d.-mıştı 200
d.-tı 31, 31, 33, 36, 40, 42, 44
d.-tığını 19

- d.-tık 186
d.-tıktan 39
d.-tınmı 7
- dolaşık** *sf.* **1.** Birbirine geçip karışmış, kolay çözülemez duruma gelmiş (saç, ip, vb.) **2.** Dolaşarak giden, doğru ve düz olmayan (yol, sokak)
d. 218, 174
- dolayı** *ed.* **1.** -den ötürü, sebebiyle, yüzünden, hasebiyle
d. 197
- doldur-** *f.* **1.** (Boş bir şeyi) Dolu hâle getirmek, dolmasını sağlamak, imlâ etmek **2.** (Bir şey bir yeri) Kaplamak
d.-an 195, 64
d.-mak 130, 42
d.-muşlardı 196
d.-sunlar 85
d.-up 119
d.-ur 126
d.-uyordu 145
- doldurul-** *f.* **1.** Dolu hâle getirilmek
d.-arak 218
d.-muş 7
- dolgun** *sf.* **1.** İçi epeyce dolu, kabarmış, **2.** şişkin Toplu, tombula yakın, balık etinde
d. 201, 64
- dolu** *sf.* **1.** İçinde, alabileceği kadar veya ona yakın derecede kimse veya şey bulunan, dolmuş olan, boş yeri bulunmayan, memlû **2.** Bir yerde bahsedilen şeyin çok bulunduğunu, çok olduğunu anlatır, çok, pek çok **3.** Bir duygunun etkisiyle yüklü, ... ile kaplı, ... ile kaplanmış. **4.** *i.* Havanın üst tabakalarındaki su zerrecilerinin soğuktan donması ile oluşan ve yere buz hâlinde düşen iri, yuvarlak yağmur tânesi.
d. 107, 107, 15, 190, 31, 38, 82, 86
d.+idiler 32
d.+ydu 127, 48, 89
- domuz** *i.* **1.** İslâmiyet'te eti haram olan, kalın derili, eti, yağı ve derisi için beslenen, ağır, hantal, memeli evcil hayvan, hıncır
d. 197
- don** *i.* **1.** Vücûdun belden aşağı kısmına ve tenin üstüne giyilen iç çamaşırı, külot
d. 169
- don-** *f.* **1.** Şiddetli soğuk etkisiyle buz tutmak **2.** Çok üşümek, donacak gibi olmak
d.-an 36
- donuk** *sf.* **1.** Canlılığı ve parlaklığı olmayan, soluk, mat **2.** *mec.* Durgun, cansız, soğuk, ruhsuz, câmit
d. 48, 64, 65, 73, 77, 99
d.+luğu 27
- dost** *i.* *Far. düst* **1.** Birini riyâsız ve samîmî duygularla seven, her bakımdan kendisine güvenilir kimse, enis, düşman karşıtı
d.+um 158, 190
d.+un 161
d.+umuz 156
- dostluk** *i.* **1.** Birine veya bir şeye karşı duyulan riyâsız, samîmî ve güvenilir sevgi, böyle bir sevgi duyma, dost olma durumu **2.** Dostça davranış, ahabplık, muhabbe
d. 151, 151
d.+lar 152
d.+tan 57
- doy-** *f.* **1.** açlık duygusu gidinceye kadar yemek, tok hâle gelmek **2.** *mec.* İhtiyâcı yeterince karşılanmış olmak, arzu ve istekleri giderilmiş olmak, kanmak, tatmin olmak
d.-mamış 141
d.-mamışdı 119
- doyur-** *f.* **1.** Yedirip açlığını gidermek, tok hâle getirmek **2.** Bir maddenin içine alabileceği kadar başka bir madde katmak
d.-amazlar 150
d.-mak 150
d.-uyor 127
- dök-** *f.* **1.** Sıvı veya tane durumunda olan şeyleri buldukları kaptan başka bir yere boşaltmak **2.** Akıtmak, düşürmek **3.** Bir yere çokça bir şey yığmak, taşımak
d.-e 159, 159
d.-erek 38
d.-erler 188
- dökül-** *f.* **1.** Dökme işi yapılmak veya dökme işine konu olmak **2.** *argo* Gelmek, sökün etme **3.** Çıkmak, ortaya konulmak **4.** Salınmak, serbest bırakılmak **5.** Düşmek **6.** Akmak
d.-dü 51
d.-en 12, 127, 24, 28, 50, 62, 73, 79, 89
d.-enler 203

- d.-miye 154
d.-müştü 19
d.-ürlerdi 41
d.-üyor 39
d.-üyordu 108, 125, 139, 23
d.-üyormuş 15
- dön-** *f.* **1.** Kendi mihveriy veya başka bir şey etrafında hareket etmek **2.** (Belli bir yerde) Dolaşmak, gidip gelmek **3.** (Bir şeyler, neler, dolap, dalavere vb. kelimelerle) Çevrilmek, döndürölmek, yapılmak **4.** Kendini olduğu yerde çevirmek, bir tarafa doğru yönelmek **5.** Benzer hal almak, ... gibi olmak, benzemek, andırmak **6.** Başka bir şey hâlini almak, dönüşmek, inkılâp etmek **7.** (Bir yere) Geri gitmek veya geri gelmek, avdet etmek **8.** Bir yeri dolaşıp öbür tarafına geçmek **9.** (Söz, yemin, ahit vb.) Caymak, hulfetmek
d. 193, 193
d.-dü 122, 137, 138, 153, 165, 166, 183, 186, 200, 206
d.-düğü 63
d.-dükleri 25
d.-düler 143
d.-düm 108, 163, 179, 77
d.-en 151, 23, 63, 7, 8
d.-erdi 41
d.-erek 113, 185, 20, 25
d.-eyim 159
d.-meğe 122, 124
d.-mek 110
d.-mekte 42
d.-meli 211
d.-müş 159
d.-üb 142, 142, 162
d.-üşde 212
d.-üşünde 45
d.-üyordu 24
d.-üyordum 74
d.-üyorlar 22
d.-üyorlardı 22, 58
- dönemeç** *i.* **1.** Bir yolun kıvrılıp başka bir yöne doğru döndüğü yer, dolambaç, viraj **2.** *mec* Dönüş noktası
d. 97
- dönüm** *i.* **1.** 1000 metrekarelik arâzi ölçüsü
d. 150, 150
- dönüş** *i.* **1.** Dönmek işiy ve tarzı, dönme **2.** Geri gelme işiy, geri gelme zamânı, avdet
d.+ünden 77
- dördüncü** *sf.* **1.** dört sayısının sıra sıfatı, sırada yeri üçüncüden sonra, beşinciden önce olan
d. 115, 181
d.+yedemi 9
d.+yü 9
- dört** *i.* **1.** sayı
d. 10, 100, 106, 106, 11, 115, 115, 117, 117, 120, 130, 138, 168, 174, 181, 185, 200, 211, 211, 212, 217, 53, 55, 88
d.+te 117
- döşek** *i.* **1.** Yatak
d. 137
- döşeli** *sf.* **1.** Döşenmiş, tefriş edilmiş, mefruş **2.** Bir şeyle kaplanmış olan
d. 75
- döşeme** *i.* **1.** Döşemek işiy, tefriş **2.** tahta, mermer veya taş gibi çeşitli malzeme ile yapılmış taban örtüsü, zemîne yapılan kaplama
d.+deki 7
- döşen-** *f.* **1.** Serilmek, yayılmak **2.** İçine eşyâ konulup yerleştirilmek, tefriş edilmek
d.-mişdi 81
- döv-** veya *döğ-* *f.* **1.** (Birine canını acıtmak maksadıyla) Üst üste vurmamak, dayak atmamak, darbetmek
d. 165
d.-eceklerdi 147, 147
d.-müşlerdi 144
d.-üşmeleri 153
dö(ğ).-ecek 161
dö(ğ).-üş 153
- döğüş** veya *dövüş* *i.* **1.** Dövmek işiy ve tarzı.
2. Karşılıklı tokat, tekme, yumruk vurma, can yakacak saldırılarda bulunma şeklinde yapılan kavga, arbede
d. 152
d.+lere 38
- dögüş-** veya *dögüş-* *f.* **1.** Birbirini dövmek, birbirine saldırıp boğuşmak
d.-dögüşüm 130
- dram** *i.* *Fr. drame* < *Yun.* **1.** Sahneye konulmak üzere yazılmış eser, drama. **2.** Acıklı, üzücü olay
d. 209
d.+ın 201
d.+lar 199
- dua** *i.* *Ar. du'â'* **1.** Güçsüzlük ve ihtiyâcını ortaya koyarak Allah'a yalvarma, bir şeyin olmasını veya olmamasını isteme, yakarış, niyaz

d. 209, 40
dudak *f.* 1. Ağzın yüze göre daha kırmızı renkteki dolgun ve etlice alt ve üst iki kenarından her biri
d.+lar 24, 64, 66
d.+ları 107, 113, 14, 214, 24, 29, 45, 47
d.+larım 80
d.+larıma 113
d.+larımin 104
d.+larımızın 132
d.+larına 164
d.+larında 70
d.+larındaki 113
d.+larımı 104, 104, 128, 193, 194, 200, 214, 29, 48
d.+larının 102, 107, 126, 14, 20, 29, 65
d.+larıyla 69
d.+larıyla 21
d.+lı 31,13
d.+ımı 108
d.+ından 118
d.+ının 121
Dudu *öz. i.* 1. Kitapta adı geçen bir kadın karaktere
d. 136, 136, 137, 137, 137, 138, 138, 138, 141, 141, 142, 142
d.+nun 136, 136, 137
d.+ya 141, 141, 142
d.+yu 143
dul *sf.* ve *i.* 1. Eşinden ölüm veya boşanma yoluyla ayrılmış kadın veya erkek
d. 137
duman *i.* 1. Yanan bir maddeden çıkan, içinde tamâmıyla yanmamış katı zerrelere ve buğu bulunan gaz 2. Sis veya tozların havada meydana getirdiği bulanıklık, sis, pus.
d. 7
d.+lar 120
dur- *f.* 1. Yapmakta olduğu hareketi kesmek, hareketsiz kalmak 2. Sona ermek, kesilmek 3. (Devamlı çalışma, hareket ve süreklilik hâlinde bulunan bir şeyin) Hareketi kesilmek, inktâa uğramak 4. Tereddüt etmek, duraklamak, tevakkuf etmek 5. Şu veya bu durumda bulunmak, belli bir durumda olma 6. Dikilmek, ayakta beklemek 7. Beklemek, sabretme 8. ... Etkisi bırakmak, ... görünmek 9. -ip ve -e ekleriyle yapılmış zarf-fiillerden sonra devamlılık bildiren yardımcı fiil olarak kullanılır 10. Rahat

oturmak, yaramazlık yapmamak [Daha çok olumsuz şekliyle veya soru ve şart cümlelerinde kullanılır
d. 110, 184
d.-amayarak 101
d.-amiyacak 70
d.-an 11, 115, 115, 141, 141, 200, 211, 218, 37, 64, 66, 74, 76, 80, 81, 84, 84, 88, 92
d.-anların 133
d.-arak 168, 210
d.-du 113, 132, 163, 163, 167, 170, 186, 54, 61
d.-duk 185, 81
d.-dukça 176
d.-dular 133, 76
d.-dum 102, 104, 105, 106, 108
d.-madan 10, 134, 38, 40, 45, 53, 54, 76, 85
d.-mağa 212
d.-muşdu 135
d.-muyor 160
d.-ub 166
d.-up 108, 130
d.-urdu 13, 130
d.-urken 158, 167
d.-urlar 152
d.-urmuş 118
d.-ursam 190
d.-uruz 61
d.-uyor 139, 185, 9
d.-uyordu 111, 170, 191, 24, 75
d.-uyorsunuz 123
durakla- *f.* 1. Kısa bir zaman için durmak 2. Tereddüde düşmek, şaşırarak, durulamak, bir şey söyleyememek
d.-dım 103
durgun *sf.* 1. Hareketi az, hareketsiz, kıpırtısız, sâkin 2. Gerektiği kadar canlı olmayan, sönük
d.+luk 20
Durmuş *öz. i.* 1. Kitapta bahsi geçen bir karakter
d.+dan 136
duvar *i.* *Far. divār> dıvar> duvar*) 1. Bir binânın bedenini meydana getirmek, bir yeri çevrelemek, bölmek, bir ağırlığa dayanak sağlamak, toprak veya suyu tutmak gibi amaçlarla taş, tuğla, kerpiç, ahşap vb. malzemeden gereken kalınlıkta örülen ve diklemesine yükselen yapı
d. 104, 126, 128, 169, 81, 83
d.+a 15
d.+da 170

d.+ın 142, 22
d.+lar 112, 24, 7
d.+lara 50
d.+larda 22
d.+lardan 79
d.+ları 151, 49
d.+ların 130
d.+lı 74, 31

duy- *f.* **1.** İşitmek **2.** Öğrenmek, haber almak, işitmiş olmak **3.** Bir ruh hâlinin etkisini üzerinde hissetmek, o hal içinde olmak
d.-an 11
d.-ar 19
d.-ardı 117, 20
d.-arım 97
d.-arlar 98
d.-du 211
d.-duğu 175
d.-duk 132
d.-dular 58
d.-dum 134
d.-madı 47
d.-madınmı 48
d.-mak 134
d.-muşduk 131
d.-muyordum 30
d.-ulmuyordu 17
d.-unca 128
d.-uyordum 104, 132
d.-uyorum 91

duyul- *f.* **1.** İşitilmek **2.** (Sır, haber, havâdis vb.) Öğrenilmek, yayılmak **3.** (Bir ruh hâlinin) Etkisi hissedilmek
d.-abilen 125
d.-an 56
d.-du 168
d.-makdaidi 76
d.-muyordu 210
d.-urdu 214

duyur- *f.* **1.** Duymasını sağlamak, duymasına sebep olmak **2.** Duyulmasına, yayılmasına sebep olmak, ilân ve ifşâ etmek
d.-abilmek 73
d.-mak 72
d.-urum 21

düetto *i.* *Fr. duetto* < *İtal.* **1.** Küçük düet
d.+lar 199

düğün *i.* **1.** Evlenme veya sünnet dolayısıyla yapılan şenlik, velîme, sūr
d. 136
d.+e 12
d.+lerde 14
d.+lere 151, 16

dükkan *i.* *Ar. dukkân* < *Far.* **1.** İçinde perâkende öteberi satılan veya küçük îmalât yapılan iş yeri
d. 37

dümdüz *sf.* **1.** Çok düz, tamâmen düz, hiç girinti ve çıkıntısı, pürüzü olmayan **2.** *mec.* Hiçbir özelliği olmayan, basit, sıradan, alelâde
d. 14

dün *i.* **1.** İçinde bulunulan günden bir önceki gün
d. 191

dünya *i.* *Ar. dunuvv* > *ednâ* müennes şekli *dunyâ* **1.** Güneş sistemine bağlı gezegenlerden biri olan yer yuvarlağı, küre-i arz **2.** İçinde yaşamakta olduğumuz yeryüzü, yer küresi, arz, cihan **3.** *mec.* İnsanın içinde yaşadığı kendine has duygu, düşünce, hayal vb. hallerin bütünü **4.** Hayat **5.** *mec.* Ortak bir özelliğin veya özelliklerin hâkim olduğu çevre [Bu anlamda daha çok bir tamlamanın ikinci ögesi olarak kullanılır]
d. 126, 160, 33, 44, 89
d.+da 105, 54, 78
d.+dan 131
d.+nın 55, 56, 69
d.+sı 80
d.+sını 91
d.+sının 62
d.+ya 14, 9
d.+yı 44, 55

dürt- *f.* **1.** Sivri bir şeyle dokunup hafifçe itmek **2.** Uyarmak amacıyla dokunmak, sarsmak **3.** *mec.* Harekete getirmek, tahrik etmek
d.-mesiyle 82

dürüstlük *i.* **1.** Dürüst olma durumu, doğruluk, mertlik
d. 116

düş- *f.* **1.** (Kendi ağırlığının etkisiyle) Bulunduğu yerden ayrılıp yukarıdan aşağıya doğru inmek, sukut etmek **2.** (Bir şey veya kimse) Dengesini kaybederek yıkılmak, dik durumda iken devrilip yatık duruma gelmek **3.** Aşağı doğru sarmak **4.** Yansımak, aksetmek, vurmak **5.** (Zorlayıcı bir sebeple) Başını alıp gitmeye koyulmak, kendini –e atmak **6.** ... Duruma gelmek, ... olmak [Bu anlamda bir çeşit yardımcı fiil durumundadır] **7.** (Hızı, gücü, değeri, verimi, miktârı...) Azalmak, eksilmek,

inmek **8.** (Yaşlılık, hastalık ve üzüntü gibi sebeplerle) Bitkin bir hal almak, düşkün duruma gelmek, çökmek **9.** Kötü yola girmek **10.** Küçülme, alçalmak, haysiyetini kaybetmek **11.** Kazanmış olduğu belli nitelikleri, sâhip olduğu imkânları kaybetmek **12.** İsbet etmek **13.** (Bir şey bir yerde) Var olmaya, varlığını göstermeye başlamak, belirlemek, peydâ olmak **14.** Uğramak, düçar olmak **15.** Kendini kaptırmak, kapılmak, ... içinde bulunmak **16.** Bir kimsenin bir şeyi yapması gerekmesi, o iş ona terettüp etmek, ona âit olmak **17.** (Bir şeye karşı) Büyük düşkünlük, aşırı ilgi veya sevgi duymak, müptelâ olmak **7.** (Kötü bir durum yüzünden) İstenmeyecek bir yerde bulunmaya mecbur olmak
d.-dü 148, 148, 148, 163, 169
d.-dügü 49
d.-dükçe 178
d.-düm 63
d.-dün 110
d.-en 129, 170, 193, 80, 91
d.-erek 83
d.-medi 21
d.-mek 181
d.-memek 115, 119
d.-mesi 165
d.-meyen 118
d.-meyesin 162
d.-müş 124, 163
d.-müşdü 108, 120
d.-müştü 17
d.-tü 18, 38, 40
d.-tüğünü 131
d.-tüler 24
d.-tüm 159, 176
d.-üyor 22
d.-üyordu 176

düşman *i. ve sf. Far. duşmen – duşmân*

1. (Birine karşı) İyi duygular beslemeyen, kötülük etmek için fırsat kollayan kimse, yağı, hasım, adû
d. 161
d.+a 35
d.+ları 138
d.+ım 158
d.+lar 156

düşün- *f.* **1.** Zihninde bir şey canlandırmak, elde edilen bilgilere zihnî faaliyet

uygulayarak düşünce meydana getirmek, fikretme **2.** (Zihnî melekeleri çalıştırarak) Bir şey üzerinde bir sonuca varmak amacıyla durmak, bir şeyi fikren incelemek, teemmül etmek **3.** (Bir şeye veya birine karşı) İlgili davranmak, onunla alâkalanmak, onun endişesini çekmek **4.** (Birini veya bir şeyi) Hatırlamak, hatırına getirmek, tahattur etmek **5.** Aklından geçirmek, tasarlamak **6.** (Olabilecek bir şeyi) Önceden kestirmek, hesâba katmak **7.** Üzüntülü ve düşünceli olmak

d. 18, 187
d.-ürken 86
d.-dü 138, 167, 168, 195, 207, 211, 48, 68
d.-dügü 116, 146, 146
d.-dügünü 155, 55
d.-dükçe 180
d.-düm 158, 180, 181
d.-ebileceği 40
d.-ebilirmisin 15
d.-ebiliyordu 41
d.-enlerde 152
d.-erek 123, 124, 196, 74
d.-me 193
d.-meden 112
d.-medim 18
d.-meğe 147, 43, 56
d.-mek 121, 121, 121, 168, 208, 30, 40
d.-mezmisiniz 205, 205
d.-müyorduk 128
d.-ün 177, 184
d.-ürdü 14
d.-üyor 141, 155
d.-üyordu 119, 120, 145, 167, 215
d.-üyordum 190
d.-üyormusun 82
d.-üyormuş 64
d.-üyorsun 54
d.-üyorum 19

düşünce **1.** Uzay ve zamanın ötesinde,

öznenin dışında, kendiliğinden var olan, duyularla değil, yalnızca ruhen algılanabilen asıl gerçeklik, mütalaa, fikir, ide, idea **2.** Dış dünyanın insan zihnine yansması **3.** Niyet, tasar **4. mec.** Tasa kaygı sıkıntı
d. 145, 145, 19
d.+ler 40
d.+lere 52
d.+leri 56
d.+lerimi 193

d.+yi 21

düşünceli *sf.* ve *zf.* **1.** Bir şey düşünmekte olan, zihni bir düşünce ile meşgul bulunan **2.** ince düşünen ve olması gerektiği gibi davranan, gelişi güzel hareket etmeyen, ölçülü **3.** Tasalı, sıkıntılı, kaygılı
d. 137, 137, 19

düşüncesiz *sf.* **1.** Düşünmesi gereken şeyleri düşünmeyen, sorumluluğunu kavramayan, düşünmeden gelişi güzel hareket eden, fakersiz **2.** Tasasız, kaygısız
d. 83

düşünüş *i.* **1.**Düşünme işi, tefekkür **2.**İnsanın, özellikle davranışlarına yön veren ahlak tutumu ve düşünme biçimi
d.+leri 176

düşür- *f.* **1.** Aşağı düşmesine veya dik durumdan yatık duruma gelmesine, devrilmesine sebep olmak, ıskat etmek **2.** Uğratmak, dıçar etmek **3.** Kapılmasına sebep olmak, ... içinde bırakmak
d.-eceklerdir 32
d.-ücek 46
d.-üyordu 44

düşüver- *f.* **1.** Ansızın veya kısa sürede düşmek
d.-di 71

düz *sf.* **1.** Girintisi çıkıntısı olmayan, müstevi **2.** Üzerinde girinti çıkıntı, iniş yokuş bulunmayan ârızasız yer, düzlük, ova **3.** *mec.* Süsü, gösterişi olmayan, sâde
d. 102, 187, 187, 187
d.+dü 185

düzel- *f.* **1.** Düzgün ve muntazam duruma getirmek, düzene sokmak, tanzim etmek
d.-meğe 112

düzgün *sf.* **1.** Pürüzsüz, düz **2.** Aksak tarafı olmayan, muntazam
d.+dür 54

düzül- *f.* **1.** Düzmek işi yapılmak, hazırlanıp meydana getirilmek **2.** *Yola düzülmek*, yola çıkmak
d.-dük 159

E

e ün. **1.**Cümle başında herhalde, aşağı yukarı, artık, peki, tabii, öyle ise, öyle olunca, haydi vb. kelimelerden önce gelerek bunların anlamını güçlendirir

veya bunların yerini tutar **2.** Soru cümlesinden sonra gelen bir cümlenin başında “kabul, öyle olsun, peki” anlamında onay bildirir **3.** Sesin tonuna, kısa veya uzun söylenişine göre usanç, merak, endişe, tereddüt vb. duyguları belirtmek üzere cümle başına getirilir

e. 202

e(ee). 169

ebedi *sf.* *Ar. ebed* ve nispet eki *-i* **1.** Sonsuz, ölümsüz, bâkî, ezeli karşısı **2.** Sürekli, devamlı
e. 33, 33, 33

ebedilik *i.* **1.**Ebedî olma durumu, sonsuzluk, ölümsüzlük, ebediyet
e. 47

e.+e 46

ecel *i.* *Ar. ecel* **1.** Her canlı için takdir edilmiş olan ölüm zamânı, ömrün son demi
e. 156

e.+ine 160

eczahane *i.* *Ar. eczâ'* ve *Far. hâne* **1.** İlâç yapılan ve satılan yer
e.+nin 195

eda *i.* *Far. edâ* < *Ar. edâ'* **1.** Tarz, üslûp, davranış veya anlatış biçimi
2. Naz, işve, cilve

e.+sı 209

e.+sını 199

edeb *i.* *Ar. edeb* **1.** İnsanın hatâyâ düşüp utanılacak şeyler yapmasını önleyen, yerinde ve ölçülü davranmasını sağlayan meleke, söz ve davranışlardaki ölçülülük, her hususta haddini bilip sınırı aşmama, terbiye, nezâket, zarâfet **2.** Utanç, hayâ ve hicap duygusu
e.+iyle 160

edepsiz *sf.* ve *i.* **1.** Edep ve terbiyesi olmayan, utanmaz (kimse), terbiyesiz, hayâsız, bîedep **2.** Şirret, başa çıkılması zor, kötü (kimse)
e. 208

e.+di 118

edil- *f.* **1.** Olunmak, yapılmak, kılınmak anlamında yardımcı fiil
e.-di 143, 199

e.-diğine 37

e.-ebileceğini 187

e.-ecek 120

e.-emiyecek 36

e.-en 104, 80, 85, 98

e.-ir 202, 207

e.-iyor 185

- e.-iyordu 139
e.-iyormuş 133
e.-meden 52
e.-mediğini 61
e.-memiştir 117
e.-meyen 78
e.-mez 24
e.-miş 40
- Edremit** *öz. i. 1.* Yer adı
e. 10
e.+te 201
- efe** *i. 1.* Batı Anadolu'da Aydın ve İzmir bölgelerinde zeybeklerin ağalarına, köy yiğitlerine verilen isim **2.** Kabaday **3.** Köy ve kasabalarda erkekler için kullanılan hitap sözü
e. 159, 161, 161, 162, 163, 163, 164, 165
e.+den 157
e.+ye 157
e.+yle 157
- efendi** *i. Yun. afēndis < authentēs 1.* Sâhip durumunda olan, buyruğu geçen, hükmünü yürüten, kendisine uyulan kimse, sâhip **2.** Erkek isimlerinden sonra bey yerine kullanılan unvan sözü [Eskiden saygı ifâdesi olarak şehzâdeler, din adamları, okumuş kimseler için kullanılırdı. Bugün ise beyden sonra gelen ikinci derecede bir unvan durumundadır] **3.** Erkekler için kullanılan hitap sözü
e. 137, 157, 157, 159, 165, 173, 192
e.+ler 14
e.+m 177, 178, 205, 207, 207
e.+ye 137
e.+yi 175
- Eflatun** *öz. i. 1.* Platon ya da İslâm dünyasında Eflatun olarak bilinen, Antik dönem Yunan filozofu
e. 38
- efrad** *i. Ar. ferd çoğ. efrād 1.* Fertler, kişiler, kimseler
e.+ı 212, 217
- efsun** *i. Far. efsūn > fusūn 1.* Büyü, sihir, tılsım, afsun, arpag, rukye **2.** *mec.* İnsanı hükmü altına alıp kendinden geçirecek kadar kuvvetli tesir, büyüleyici etki, câzibe
e.+ları 20
- eğ-** *f. 1.* (Düz duran bir şeyi) Biraz öne veya bir yana doğru meylettirmek, çevirmek, eğik duruma getirmek, bükmek **2.** (Bir cismi bir kuvvet uygulayarak) Kavisli duruma getirmek, büküp kıvrırmak
e.-en 63
e.-erek 166
e.-erlerdi 88
e.-iyorlar 21
e.-miş 174
- eğer** *ed. Far. eger 1.* Şart anlamını güçlendirmek için şart cümlelerinin başına getirilir, şâyet
e. 118, 122, 161, 176, 19, 19, 217, 55, 65
- eğil-** veya eğil- *f. 1.* Eğik bir durum almak, bir yöne doğru çarpılmak **2.** (İnsan) Vücûdunun belden yukarısını aşağıya doğru eğmek **3.**
e. 82
e.-di 199, 51, 78
e.-erek 102, 115, 119, 202
e.-iyor 80
e.-miş 111
- eğlen-** *f. 1.* (Zevk ve neşe veren şeylerle) Hoşça vakit geçirmek **2.** Bir kimsenin kusurlu veya zayıf noktasını bulup alay etmek, zevklenmek, istihzâ etmek
e.-di 162
e.-iyoruz 194
- eğlence** *i. 1.* Eğlenmek işi **2.** Neşeli ve hoş vakit geçirilen toplantı, âlem
e. 192
- eğri** *sf. 1.* Doğru ve kırık çizgi biçiminde olmayıp yönünü değiştirerek devam eden, aynı istikâmet üzere gitmeyen, çarpık, doğru karşısı
e. 82
- ehemmiyet** *i. Ar. ehemm ve -iyyet ile ehemmiyyet 1.* Maddî ve mânevî bakımdan üzerinde durulacak hal ve değerde olma durumu, mühim oluş, önem
e. 169, 180, 203
e.+i 91
- ehil** *i. Ar. ehl 1.* Sâhip, mâlik
e.+i 105
e.+inin 37
- ekin** *i. 1.* Buğday, arpa vb. tahılların, tohumlarının tarlada filizlenmesinden harmana kadarki durumlarına verilen isim
e. 153, 7
e.+ler 154, 154, 154
e.+lerle 155
- ekmek** *i. 1.* Unun su ile yoğrulmasından elde edilen hamurun fırın, saç veya tandırda pişirilmesiyle

- yapılan ve insanın başlıca gıdâsı olan yiyecek **2. Yemek**
e. 116, 150, 152, 210, 27
e.+i 151
- ekonomi** *i. Fr. économie < Yun. 1.* Bir ülke, toplum ve kuruluştaki mal ve hizmetlerin, üretim, tüketim ve dağıtım âit hususların bütünü, iktisat, iktisâdiyat
e.+ye 173
- ekseriya** *zf. Ar. ekser* ve nispet eki *-i* ile tenvinli şekli *ekseriyyen > ekseriyyā 1.* Çok defa, çok zaman, çoğunlukla, umûmiyetle, ekseriyetle, ekseri
e. 98
- eksik** *sf. 1.* Mevcut olmadığı için ihtiyaç duyulan (kimse veya şey), noksan **2.** Bir kısmı bulunmayan veya bitmemiş olan, tamam olmayan, noksan, nâkıs, nâtamam
e. 197, 213, 84, 90
- ekşi** *sf. 1.* Tadı limon veya sirkeye benzeyen **2.** Bozulmuş, tadı değişmiş, ekşimiş
e. 87
- el** *i. 1.* Kolun, bilek mafsalsından itibaren avuç ve parmakları içine alan ve iş görmeye, tutmaya yarayan kısmı **2.** Defa, kez, kere **3.** Ülke, yurt, memleket, diyar **4.** Halk, ahâli, başkaları, herkes **5.** Bâzı nesne ve âletlerin tutmaya yarayan kısmı **6.** İyelik ekleriyle kullanıldığında sâhiplik, mülkiyet ifâde eder **7.** Bâzı söyleyişlerde teşmil yoluyla işi yapanın veya o işin yapılmasına tesir eden kimsenin yerini tutar [Bu anlamda da iyelik ekleriyle kullanılır] **8.** (İsim tamlamasının ikinci ögesi olarak) Güç, kudret, tasarruf, tesir
e. 131, 133, 155, 199, 199, 66, 78, 78, 84
e.+de 131
e.+den 130, 133
e.+di 103
e.+e 158, 38
e.+i 111, 130, 72, 76, 90, 210
e.+imde 176, 179
e.+imden 138
e.+imdeki 181
e.+ime 162, 86, 98
e.+imi 109, 111, 112, 162, 17
e.+imizde 129, 133, 216
e.+imizden 127, 129
e.+imle 103, 108, 192
e.+in 128, 66
- e.+inde 121, 124, 136, 155, 163, 163, 195, 195, 204, 47, 68, 71, 92
e.+indeki 141, 183, 27, 35
e.+inden 119, 137, 137, 15, 177, 200, 32, 51, 89, 9, 49
e.+ine 103, 138, 138, 139, 175, 59, 62, 70, 78
e.+ini 105, 128, 136, 141, 142, 146, 151, 160, 163, 167, 180, 194, 60, 72, 72, 78
e.+inin 210
e.+iyle 142, 167, 167, 212, 214, 24, 81, 83
e.+lere 110
e.+leri 110, 127, 150, 152, 174, 179, 214, 65
e.+lerim 103, 106, 83, 90
e.+lerimi 163, 163
e.+lerimin 90
e.+lerimle 104, 108, 217
e.+lerin 110
e.+lerinde 148, 151, 98
e.+lerinden 174
e.+lerine 123
e.+lerini 107, 108, 110, 112, 113, 113, 125, 178, 208, 217
e.+lerinin 104, 104, 149
e.+leriyle 148, 214, 216
e.+li 34, 34
- elalem** *birl. i. T. el* ve *Ar. 'âlem 1.* Herkes, başkaları, el gün
e.+in 220
- elbet** *zf. Ar. harf-i târif el- ve bettetten, el-bettete > el-bette > elbet 1.* Şüphesiz, muhakkak, mutlaka
e. 161, 205, 65
- elbise** *i. Ar. libās çoğ. elbise 1.* Çamaşır üstüne giyilen dış giyeceği, giysi, libas, esvap
e. 192, 45, 77
e.+leri 122
e.+lerinden 193
e.+lerinin 136
e.+li 82
e.+si 44
- elbiseli** *sf. 1.* Üzerinde elbise bulunan, giyinmiş olan, giyinik
e. 183, 92
- eldiven** *i. 1.* Elleri dış etkilerden korumak için giyilen, deri, yün, kumaş veya kauçuktan el giyeceği
e. 78
- elektrik** *i. Fr. électrique < Lat. 1.* Sürtünme, ısınma, darbe, kimyevî bir olay, manyetik alan veya herhangi bir mekanik etkiyle, elektronların enerji kazanarak yer değiştirmeleri sonunda meydana

- gelen ve bu esnâda itme, çekme, ısıtma, mekanik manyetik veya kimyevî etkiler şeklinde kendini gösteren enerji çeşidi **2.** (İsim tamlamasının birinci ögesi olarak) Bu enerjiyle işleyen
e. 203, 210
- elem** *i. Ar. elem* **1.** İztırıp, keder, gam, tasa, hüznün, melâl
e.+i 45
e.+lerin 41
- elli** *i. 1.* sayı
e. 59
- elti** *i. 1.* Kadına göre kocasının erkek kardeşlerinin eşlerinden her biri
e.+sinin 137
- emanet** *i. Ar. emanet* **1.** Güvenilir bir kimseye saklaması veya birine teslim etmesi için bırakılan şey veya kimse, vedâ
e. 205
e.+leri 128
- emek** *i. 1.* Bir işin yapılması için harcanan beden veya kafa gücü
e.+lerine 92
- emekle-** *f. 1.* (Çocuk için) Ellerini de ayak gibi kullanarak eller ve dizler üzerinde yürümeye çalışmak
e.-mişler 150
- emin** *sf. ve i. Ar. emn, emîn* **1.** Güvenilir, inanılır, îtimat edilir (kimse), inak **2.** Herhangi bir konuda tereddüt ve şüphesi olmayan, kesin olarak kanâat getirmiş bulunan (kimse)
e.+im 49
- emir** *i. Ar. emr* **1.** Bir şeyin yapılması veya yapılmaması husûsunda bildirilen kesin hüküm, hükmüne uyulması istenen zorlayıcı söz, buyruk **2.** Yapılması istenen şeyi bildiren yazı, yazılı belge
e. 158, 208
e.+ler 144
e.+lerin 42
e.+lerini 46
- emniyet** *i. Ar. emn* mastar eki *-iyyet* ile *emniyyet* **1.** İnanma, güvenme, güven, itimat **2.** Tehlikeden uzak bulunma, korkusuzluk, güvenlik
e.+de 206
- emret-** *birl. f. Ar. emr + T. et-* **1.** (Yapılması istenen şeyi) Kesin olarak bildirmek, buyurmak
e.-enler 10
- emsal** *i. Ar. misl* çoğ. *emsâl* **1.** Eş, eşler, benzer, benzer olanlar **2.** Yaşıt, yaşıtlar, akran
e.+inde 196
- en** *zf. 1.* Başına geldiği sıfatın o sıfatın ifâde ettiği anlamın en üstün derecesinde olduğunu belirtir **2. i.** Bir şeyin iki boyutundan daha küçük olanı, genişlik, arz [Uzun olanına boy denir] **3. i.** Netîcede, en sonunda, önünde sonunda
e. 105, 111, 12, 120, 127, 129, 129, 139, 140, 144, 144, 159, 168, 178, 180, 188, 189, 193, 201, 202, 202, 210, 38, 39, 41, 41, 46, 48, 49, 54, 54, 57, 64, 64, 65, 65, 67, 69, 76, 78, 8, 8, 81, 87, 88, 92, 98, 98, 98, 99, 99, 99, 99
e.+inde 122
- enayi** *sf. ve i. Ar. ene, enā'i > enāyi* **1.** Kandırılması kolay, aşırı derecede bön (kimse), avanak
e.+lere 192
- encam** *i. Far. encām* **1.** Son, nihâyet
e.+ım 158
- endam** *i. Far. endām* **1.** Beden, vücut **2.** Vücut biçimliliği, boy bos, kâmet
e.+iyle 29
- enfes** *sf. Ar. nefâset ,enfes* **1.** Çok (daha, en, pek) nefis, çok güzel
e. 213
e.+dir 198
- engel** *i. Far. engel* **1.** Bir işin yapılmasını önleyen sebep, mâni
e.+idi 115
e.+in 49
- engin** *sf. 1.* Ucu bucağı görünmeyecek kadar geniş, göz alabildiğine uzanan, sınırsız, vâsi **2.** Denizin karadan açıklara doğru ufuk hattına kadar uzanan kısmı
e. 42
e.+i 66
- enkaz** *i. Ar. niķz – nuķz* çoğ. *enķāz* **1.** Yıkılan bir şeyin kalıntısı, yıkıntı
e.+dan 67
- ense** *i. 1.*Boynun arka kısmı
e.+lerini 101
e.+mi 77
e.+sine 198
e.+sini 41
- envai** *i. Ar. nev'* çoğ. *envā'* **1.**Neviler, çeşitler, türler
e. 109, 162
- epey** *zf. 1.* Oldukça fazla, bir hayli, az denemeyecek kadar
e. 67
e.+ce 203, 219, 75
- Epikür** *öz. i. 1.* Antik Yunan Filozofu
e.+den 33

- er- f. 1.** *dey.* Akli ermek
e.-iyor 176
e.-mez 130
- Erenköyü** *öz. i. 1.* Yer adı
e.+ne 185
- erguvan** *i. Far. ergavān – erguvān 1.* İki çenekliler sınıfının baklagiller familyasından, eflâtun ile kırmızı arası morumsu pembe renkte, çok güzel çiçekler açan süs ağacı **2.** Bu ağacın çiçeğinin rengi, erguvan rengi
e. 34, 37
- eri- f. 1.** (Katı bir cisim) Bir sıvı içinde katılığını kaybedip dağılmak, o sıvıya karışmak **2.** (Bir kimse) Çok zayıflamak, incelmek
e.-di 70
e.-dikçe 212
e.-meğe 10
e.-miş 27
e.-yor 68
- eriş- f. 1.** Yetişmek, yetişip dokunmak **2.** *mec.* Belli bir merhaleye ulaşmak, istenen ve özlenen olgunluğa gelmek, ihraz etmek
e.-mişti 45
- erit- f. 1.** (Katı bir cismin) Bir sıvı içinde katılığını kaybedip dağılmasını sağlamak **2.** (Katı bir cismi) Isı etkisiyle sıvı durumuna getirmek, halletmek
e.-me 41
e.-mek 97
- eritil- f. 1.** Erimiş duruma getirilmek
e.-miş 120
- erkek** *i. 1.* Canlı varlıkların üreme bakımından ayrıldığı iki cinsten dişisini dölleyecek şekilde yaratılmış olanı, dişinin karşıt cinsi, er **2.** *sf.* Bu cinsten olan **3.** Yetişmiş, delikanlılık çağından çıkmış adam **4.** Koca, zevce
e. 10, 133, 134, 15, 153, 175, 176, 21, 50, 50, 52, 52, 53, 54, 54, 57, 57, 67, 68, 70, 70, 71, 71, 71, 72, 72
e.+ler 197
e.+lerin 180
e.+i 155, 55
e.+in 50, 58, 66, 70
- erken** *zf.* **1.** Alışılmış veya kararlaştırılmış belli bir zamandan önce, er, geç karşıtı
e. 113, 179, 74
e.+den 155, 196
- ermeni** *i. Far. Ermeni < Ar. Ermeni 1.* Hint-Avrupa âilesinden,
Ermenistan'da yaşayan hıristiyan bir kavim ve bu kavme mensup kimse
e.+den 117
- ertesı** *sf. 1.* (Sabah, gün, hafta, ay, yıl kelimelerinden önce) Bir sonraki
e. 134, 218, 63, 67
- es- f. 1.** (Hava için) Bir yönden bir yöne doğru hissedilir şekilde hareket etmek
e.-di 57
e.-en 7
e.-tiğini 75
- esash** *sf. 1.* Köklü, hakkıyla yapılan, ihâtalı, ciddî **2.** Kendini kabul ettirecek güce, kuvvet veya meziyete sâhip
e. 44
- eser** *i. Ar. eser 1.* Sarfedilen bir emek, yapılan bir iş sonucunda meydana gelen, yetenek, gayret veya emek ürünü şey, yapıt **2.** Kitap, telif **3.** Bir davranış, fikir veya olayın doğurduğu sonuç, yarattığı tesir, geride bıraktığı iz [Bu anlamda isim tamlamalarının ikinci ögesi durumundadır]
e. 40, 84, 99
e.+i 196
e.+imden 27
e.+ime 84
e.+ine 45
e.+leri 30
- esir** *i. Ar. esr – isāre 1.* Savaşta düşman eline düşen kimse, tutsak **2.** Eskiden para ile satın alınan kimse, kul, köle, cârîye **3.** Bir şeye aşırı derecede bağlı olan kimse
e. 100, 36
- eski** *sf. ve i. 1.* Çok zamandan beri var olan, üzerinden zaman geçmiş olan, kadim **2.** Zamanın etkisiyle veya kullanıla kullanıla yıpranmış, bozulmuş, yeniliğini kaybetmiş, köhne **3.** Bir zamanlar var olup şimdi mevcut olmayan **4.** Şimdikinden önce olan, önceki, sâbık **5.** Değişmeyen, aynı şekilde devam eden **6.** Geçmiş zamâna âit olan, geçmiş zaman özelliklerini taşıyan, atik **7.** Bir meslekte uzun müddet çalıştıktan sonra artık o işi bırakan, emekli olan, sâbık **8.** Geçmiş döneme âit olan, geçmişin özelliklerini taşıyan şey
e. 103, 11, 116, 124, 129, 130, 131, 131, 141, 151, 161, 183, 191, 193, 217, 27, 75, 75, 84

- e.+den 181, 8
e.+leri 88
e.+sinden 32
- eski-** *f.* **1.** Üzerinden zaman geçmek **2.** Zaman etkisiyle veya kullanılmaktan ötürü yıpranmak, aşınıp bozulmak, yeniliğini kaybetmek
e.-miş 77, 33
- esmer** *sf.* *Ar. esmer* **1.** Koyu buğday renginde olan, karaşım **2.** *i.* Teni buğday renginde olan kimse
e. 13, 136, 188, 24, 28
- esmerleş-** *f.* **1.** Rengi esmer bir durum almak
e.-en 70
- esna** *i.* *Ar. siny* çoğ. *esnā'* **1.** Bir işin yapıldığı veya olduğu zaman, sıra, an
e.+da 137, 186, 215, 29
- esrar** *i.* *Ar. esrār* **1.** Hint kenevirinden çıkarılan ve taşıdığı kannabin denen alkaloidten dolayı keyif verici, sarhoş edici, uyuşturucu, bâzan da uyarıcı olarak kullanılan madde
e. 117
- esrarlı** *sf.* **1.** Sırlarla dolu, açık ve net olmayıp gizli ve akıl erdirilemeyen tarafları bulunan, bilinmeyen, gizemli, sırlı, esrârengiz
e. 111, 131, 77, 78
- estetik** *i.* *Fr. esthétique* < *Lat.* < *Yun.* **1.** fels. Güzelliği ve güzelliğin insan üzerindeki etkilerini konu olarak alan felsefe kolu, bedîyat.
e.+den 34
- esvab** *i.* *Ar. sevḅ* çoğ. *esvāb* **1.** Giyecek, elbise
e.+lar 77
- eşek** *i.* **1.** Tek parmaklılardan, uzun kulaklı, attan küçük binek ve yük hayvanı, merkep
e. 10
e.+le 151
e.+lerle 11
e.+e 195
- eşelen-** *f.* **1.** Hafifçe karılıp karıştırılmak **2.** Bulduğu yeri kendi kendine eşelemek, eşinmek
e.-en 126, 16
- eşik** *i.* **1.** Döşemede kapı boşluğunun alt tarafına gelen kısım ve buraya soğuktan, dış etkilerden korunmak için kapı eni uzunluğunda yerleştirilen taş veya tahtadan, yüksekliği çok az çıkıntı, söve **2.** kapı
e.+ine 112
- eşit-** *f.* *işit-* baknz.
e.-di 169
- eşkiya** *i.* *Ar. şaki* çoğ. *eşkiyā'* **1.** Şehir dışında dağlarda yol kesen hırsızlar, şakiler, haydutlar; haydut, soyguncu, çeteci
e. 160
- eşraf** *i.* *Ar. şerif* çoğ. *eşrāf* **1.** İleri gelenler, şerefli, itibarlı kimseler, âyan
e. 18, 198
- eşya** *i.* *Ar. şey'in* çoğ. *eşyā'* **1.** Yiyecek ve içecek dışında insan için gerekli olan her türlü şey, nesnelere **2.** Yaratılmış olan her şey, şeyler, nesnelere
e. 112
e.+larını 133
e.+nın 33
e.+sı 39
e.+sını 97
e.+ya 33
- et** *i.* **1.** İnsan ve hayvan vücûdunun kas ve yağdan meydana gelen, kemikle deri arasında bulunan kısmı **2.** Hayvan vücûdunun yiyecek maddesi olarak kullanılan kas kısmı **3.** Bundan pişirilen yemek **4.** Ten, beden
e. 122, 122, 123, 215
e.+i 9
e.+imin 99
e.+leri 82
e.+lerime 80
- et-** *yard. f.* **1.** Türkçe'de birçok kelimenin sonuna gelerek birleşik fiiller teşkil eden, sonuna geldiği kelimeye göre değişik fonksiyonları olan, geçişli veya geçişsiz fiiller, ayrıca çeşitli deyimler yapan fiil
e. 187, 159, 177, 42, 48, 49
e.-ebileceği 200
e.-ebilecekleri 40
e.-ebilirim 99
e.-ebilirmisin 38, 82
e.-ebilirmiyim 49
e.-eceği 121
e.-eceğim 69
e.-eceğini 128, 220
e.-eceğiz 209
e.-ecekal kadar 49
e.-eekdin 107
e.-ecek 102, 147, 218
e.-eekti 120

e.-eektir 37
e.-emedi 63
e.-emediği 92
e.-emezdin 187
e.-emez 19, 196, 27
e.-emezse 121
e.-emiyeceği 193
e.-emiyecekleri33
e.-emiyordu 56
e.-emiyordum178, 182
e.-emiyor 140
e.-en 10, 119, 124, 139, 147, 186,
200, 219, 23, 29, 30, 34, 34, 36,
62, 62, 86
e.-enler 10
e.-erdiacele 42
e.-erdi 147, 16
e.-erek 115, 130, 175, 177
e.-er 121, 121, 129, 190, 55, 97
e.-erim 206, 207, 216, 65
e.-erken 69
e.-erkenmücadele 177
e.-erlerdi 14, 43
e.-erler105
e.-erse 106
e.-erseniz 175
e.-ib 136, 162
e.-ince 200
e.-in 208, 216
e.-iyordu 116, 123, 140, 80, 90
e.-iyordum101, 179
e.-iyor128, 136, 185, 47
e.-iyorlardı 123, 138
e.-iyorlar 179, 193
e.-iyormuş87
e.-iyorsun 106, 109
e.-di 116, 126, 155, 156, 167, 173,
201, 213, 217, 50
e.-diği 118, 138, 152, 164, 178,
219
e.-diğim 193
e.-diğini 147, 162
e.-dikden 136
e.-diklerini 212
e.-diler 195, 61
e.-dim 102, 104, 86, 90
e.-diriyordu 79
e.-diriyor 174
e.-dirmekdeki 197
e.-me 160, 165
e.-meden 108, 130
e.-medi 178
e.-medik 128
e.-medilermi 38
e.-medim 104, 98
e.-medimi 205
e.-meğe 127, 131, 19, 194, 89

e.-mek 102, 109, 137, 177, 177,
179, 18, 63, 66, 71, 89, 92, 99
e.-mekde 49
e.-mekteidiler 59
e.-mekten 122, 188
e.-meleri 53
e.-meliydi 208
e.-memelerini 156
e.-memesi 138
e.-memesini 155
e.-memiş 92
e.-mesi 162, 82
e.-meyen 81
e.-meyerek 26, 28
e.-meyin 158
e.-meyiverdiler 139
e.-mezdi 72
e.-mezlerdi 157
e.-miş 105, 98
e.-mişdi 144
e.-mişdir 196
e.-mişler 173
e.-miştir 8
e.-miyeceksin 49
e.-miyen 16
e.-miyordu 177
e.-miyorlardı 139, 41, 77
e.-miyorsun 110
e.-miyorum 112
e.-miyoruz 54
e.-sek 54
e.-ti 103, 12, 132, 178, 35, 47, 61,
69, 83
e.-tiği 42
e.-tikleri 12
e.-tiklerini 42
e.-tiler 180, 34, 35
e.-tim 103, 105, 106, 179, 190,
193
e.-tinmi 105
e.-tirdi 92
e.-tirebilirler 99
etek i. 1. Elbisenin belden aşağı kısmı **2.**
Bir elbise veya etekliğin alt kenarı
e. 135, 183
e.+lerine 217, 73
e.+lerini 211
etraf i. Ar. taraf çoğ. etrāf 1. Taraflar,
yanlar 2. Bir yer veya şeyi
kuşatan, çevreleyen yerler, çevre,
yöre **3.** Bir kimsenin devamlı
ilişkide bulunduğu insanlar, çevre,
muhit
e.+a 22, 23, 55, 71, 88
e.+ı 10, 210
e.+ım 91
e.+ıma 81
e.+ımda 76, 87

- e.+ımızdaki 79
e.+ına 148, 156, 174, 200, 24, 55,
62, 73, 87
e.+ında 17, 91
e.+ındaki 14, 31
e.+ındakileri 116
e.+ını 126, 130, 24, 40
e.+ının 102
e.+ta 174
- ev i. 1.** Bir âilenin oturması için yapılmış yapı, içinde yaşanan, ikâmet edilen yer, konut, mesken, hâne, ikametgâh **2.** Aynı yerde yaşayan âile fertleri, âile **3.** (İsim tamlamasının ikinci ögesi olarak) İçinde belli bir iş görülen veya belli bir maksat için kullanılan yer e. 148, 151
e.+de 138, 34
e.+e 112, 34, 191
e.+imiz 125
e.+imizden 126
e.+imizin 127
e.+in 102, 152, 76, 97
e.+inde 115, 127, 137, 15, 186
e.+inden 131
e.+ine 136, 137, 137, 181, 217, 28
e.+ini 42
e.+leri 189, 59
e.+lerindeki 178
e.+lerine 152
e.+lerini 194
- evet ünl. 1.** Cevap olarak kullanılan tasdik sözü **2.** Bir söze cevap teşkil etmediği halde “doğru, tabii, tabiatıyla” anlamında ifâdeye kuvvet katmak için kullanılır **3.** (Genellikle söze ara verildikten sonra) Konuşmaya başlanırken kullanılan başlangıç sözü e. 122, 183, 197, 197, 40, 60, 60, 65, 68, 70, 73
- evhamlı sf. 1.** Zihninde yarattığı şeylerin, zan ve kuruntuların etkisinde kalıp huzursuz olan, her şeyi kurup meraklanan, olmayacak şeyleri büyüten, vehimli, vesveseli. e. 203
- evlad i. Ar. veled çoğ. Evlād 1.** Bir anne baba için kendi oğulları veya kızları e. 18
e.+ım 173
- evlen- f. 1.** Nikâh bağı ile birleşerek bir âile kurmak, teehhül etmek, tezevvuç etmek e.-dikden 141
e.-diler 152
e.-mişdi 151
e.-mişler 66
- evlilik i. 1.** Evli olma durumu e. 98
- evrak i. Ar. varāk çoğ. evrāk 1.** Yapraklar, kitap sayfaları, kâğıtlar **2.** Bir konu üzerinde muâmele görmüş kâğıtlar e.+ı 139, 220
- evvel takı. Ar. evvel 1.** Karşılaştırma yoluyla bir yer, zaman veya oluşun bahsedilen yer zaman veya oluştan önde veya önce bulunduğunu veya olduğunu anlatır, önce **2. sf. ve i.** Başlangıçta, evvelâ, ilk önce, ilk olarak **3. zf.** Zaman bildiren kelimelerden ve zaman zarflarından sonra kullanıldığında şimdiki vakitle bahsedilen olayın oluşu arasında ne kadar vakit geçmiş olduğunu gösterir e. 101, 117, 122, 122, 136, 137, 142, 145, 153, 177, 184, 201, 28, 38, 50, 55, 65, 85
e.+ce 44
e.+den 182
e.+di 28
e.+ki 200, 34, 84
e.+si 18
- evvela zf. Ar. evvel tenvinli evvelen > evvelā 1.** İlk önce, ilk olarak e. 105, 136, 147, 148, 152, 154, 167, 183, 186, 192, 216, 33, 38, 52, 53, 76, 79, 8, 80
- evvelce zf. 1.** Önce, daha önce, eskiden e. 213
- ey ünl. 1.** Hitap edilen kimsenin dikkatini çekmek veya anlamı güçlendirmek için kullanılır e. 30, 30, 37, 38, 46, 46, 46, 46, 48, 64, 64, 90, 90
- eyvah ünl. 1.** Kötü bir haber veya olay karşısında duyulan üzüntüyü, korku, panik, pişmanlık, esef, hayıflanma gibi duyguları ifâde etmek için kullanılır, yazık e. 16, 79, 91
- ez- f. 1.** (Bir şeyi üzerine el, ayak veya bir âletle basmak veya bütün ağırlığı ile üstünden geçmek sûretiyle) Yassıltmak, çignemek, ufalamak, parçalamak e.-iyor 101
- ezberle- f. 1.** (Bir şeyi) Bir yazıya bakmadan, bir kimsenin yardımı olmadan aynen tekrarlayacak

- şekilde zihne yerleştirmek, ezber etmek, hıfz etmek
e.-mişdim 97
- ezeli** *sf. Ar. ezel* ve nispet eki *-i* **1.** Başlangıcı olmayan, kadim, ebedi karşıtı
e. 33
- ezik** *sf. 1.* Ezilmiş, yassılmış, çiğnenmiş, bozulmuş **2.** Vücutta yumuşak dokuların genellikle çarpma, vurma gibi şiddetli baskı etkisiyle ezilmesinden meydana gelen ârıza, vuruş
e. 50
- ezil-** *f. 1.* (Üstüne bastıran bir kuvvetin etkisiyle) Yassılmak, çiğnenmek, ufalanmak, parçalanmak
e.-en 24, 28
e.-miş 129

F

- faaliyet** *i. Ar. fa'āl* ve *-iyyet* eki ile *fa'āliyyet* **1.** Faal olma durumu, çalışma, hareket, etkinlik, aktivite **2.** Herhangi bir hususta yapılan çalışma, etkinlik **3.** Faal ve işler durumunda bulunma, hareketlilik gösterme
f. 188, 213
- fabrika** *i. İtal. fabbrica* < *Lat. 1.* Ham veya yarı mâmul maddelerin makinelerle işlenmiş madde veya seri hâlinde eşyâ durumuna getirildiği yer
f. 218
- fahişelik** *i. 1.* Hayat kadınlığı
f. 216
- fail** *i. ve sf. Ar. fa'l* kökünden *fā'il* **1.** Yapan, işleyen kimse
f. 144
f.+i 144
- fakat** *bağ. Ar. fekaṭ* **1.** Zıt hüküm ifâde eden iki cümleyi birbirine bağlar, ancak, yalnız, ama, lâkin **2.** Hüküm cümlelerinden önce “ama, lâkin, ancak, şu var ki, bununla beraber” anlamında kullanılır veya bu hükmü kendisinden önceki hazırlık cümlesine bağlar **3.** Buna rağmen, yine de
f. 102, 103, 103, 103, 104, 105, 106, 107, 108, 109, 109, 110, 115, 116, 121, 121, 122, 123, 123, 123, 123, 124, 124, 127, 128, 129, 129, 129, 130, 131, 131, 131, 134, 136, 139, 14, 141, 144, 144, 146, 146, 146, 147, 147, 155, 166, 168, 169, 170, 170, 175, 178, 184, 186, 190,

- 196, 199, 20, 20, 201, 201, 203, 204, 207, 210, 220, 23, 24, 26, 28, 29, 29, 30, 30, 32, 32, 32, 37, 38, 38, 39, 41, 42, 42, 42, 43, 44, 47, 48, 50, 52, 53, 56, 57, 57, 58, 58, 63, 63, 63, 68, 68, 70, 72, 77, 77, 78, 8, 81, 82, 83, 83, 84, 84, 84, 85, 85, 85, 85, 86, 86, 88, 89, 90, 91, 91, 92, 92, 98, 99
- fakir** *sf. ve i. Ar. faqr* kökünden *faqir* **1.** Yoksul (kimse), muhtaç, fukarâ **2.** Zavallı, âciz, bîçâre (kimse) **3.** dilenci
f. 159
f.+di 139
f.+lerini 38
- fakülte** *i. Fr. faculté* < *Lat. 1.* Bir üniversitenin, öğretimini yaptığı ders konuları bakımından ayrılmış olduğu kollardan her biri
f.+si 173
- falan** *sf. Ar. fulān* > *filān* > *falan* **1.** Belirtilmesi gerekli görülmeyen isimlerin önüne getirilerek onları belirsiz şekilde niteler **2.** söylenmesi uygun görülmeyen bir özel ismin yerini tutar **3.** Bir şahıs veya nesneyi bildiren kelimelerden sonra ona benzer şeyleri ayrıca saymamak için kullanılır
f. 52
f.+a 9
- fani** *sf. Ar. fenā'* > *fāni* **1.** Son bulucu, sonlu, ölümlü, kalımsız, bâkî olmayan, baki karşıtı **2. i.** Ölümlü olan insanoğlu
f. 33, 33
f.+lerden 47
- fanila** *i. İtal. flanella* < *İng. 1.* Ten üzerine giyilen, pamuklu veya yünlü giyecek
f. 183, 190, 191, 191
f.+nla 192
f.+sını 191
f.+sının 193
f.+lı 183, 191
- fantazi** *i. Fr. fantaisie* < *Lat. < Yun. 1.* Çağrışımın tabii akışına uyan yaratıcı hayal gücü, sınırsız hayal.
f. 193
- fark** *i. Ar. fark* **1.** İki şeyin birbirinden ayrılmasını sağlayan değişik taraf, başkalık, farklılık **2.** iki şey arasında zaman, mesâfe, fiyat, miktar vb. nicelikler bakımından fazla veya eksik kalan kısım
f. 101, 104, 104, 129, 36, 54, 78, 80

- f.+ı 111, 111, 150, 82
f.+ım 193
f.+ımız 82
f.+ına 121, 16, 170, 55, 86
f.+ında 191, 214
- farket-** *birl. f. Ar. farḳ + T. et-, eyle-* **1.** Ayırt etmek, seçmek **2.** Var olduğunu görmek, görerek varlığını anlamak **3.** (Bir şeyin varlığını) Açık bir delil olmaksızın hissetmek, anlamak, sezme, farkına varmak
f.-meğ 90
- farzet-** *birl. f. Ar. farz + T. et-, eyle-* **1.** (Aslında olmamış ve gerçekleşmemiş bir şeyi) Bir hükme varmak için dayanak olarak kabul etmek üzere var saymak, öyle imiş gibi kabul etmek, öyle saymak
f. 187
- fayda** *i. Ar. fā'ide > fāyide > fayde > fayda* **1.** İşe yarama, işe yaramanın meydana getirdiği iyi durum, olumlu sonuç, yarar, nefi **2.** Kâr, menfaat
f. 178
f.+sı 132, 150
- fazilet** *i. Ar. fazilet* **1.** Dürüstlük, iffet, nâmus, merhamet, alçak gönüllülük, yiğitlik, sadâkat, adâlet, kerem ve ihsan gibi ahlâkî meziyetlerin hepsine birden verilen isim, erdem **2.** Kıymet, değer ve üstünlük, meziyet
f. 44
f.+in 37
- fazla** *sf. ve zf. Ar. faẓl* **1.** Her zamankinden veya gerekenden çok, ziyâde **2.** Gereksiz, yersiz, fuzûlî, zâit **3.** Artmış olan, ihtiyaçtan artık olan, geriye kalmış
f. 101, 102, 106, 114, 116, 116, 122, 13, 140, 145, 151, 154, 169, 17, 186, 19, 190, 34, 48
f.+ca 116
f.+sıyla 98
f.+siyle 38
- fecî** *sf. Ar. fec'* **1.** Çok acıklı, yürek parçalayıcı, trajik **2.** Dehşet verici, korkunç
f. 100, 106, 199, 42, 50
- fedâ** *i. Ar. fidâ'* **1.** Bir amaç uğrunda bir değer veya varlıktan vazgeçme, uğruna verme.
f. 106, 202, 99
- felaket** *i. Ar. felek* **1.** Büyük sıkıntılara sebep olan çok üzücü durum, büyük dert, yıkım, belâ
f.+in 45
- felsefe** *i. Ar. felsefe < Yun. philosophia* **1.** Akla, akıl yürütmeye dayanılarak kavramlar düzeyinde ifade edilen, her aşamasında eleştiriye açık gerçek arayışı; her türlü kabulden ve peşin hükümden, uzak hür bir şekilde konuları inceleyen akli bilgi disiplini, hikmet **2.** Olaylara bakış tarzı, dünya görüşü, bir şey hakkındaki düşünce
f.+lerini 38, 38
f.+sinden 33
- felsefî** *sf. Ar. felsefe + nispet eki -i* **1.** Felsefeyle ilgili, felsefeye âit, hikemî
f. 33
- fena** *sf. Ar. fenâ'* **1.** Hoşa gitmeyecek durumda olan, istenen veya gereken nitelikte bulunmayan, kötü, bet, iyi karşısı **2.** zf. Çok, fazla, aşırı derecede **3.** Kötü huylu, kötü yaratılışlı, başkalarının kötülüğünü isteyen (kimse)
f. 102, 108, 11, 118, 122, 140, 144, 189, 202, 21, 210, 216, 99
- fenalık** *i.* **1.** Kötü olma durumu, kötülük, şer **2.** Zarar verecek iş veya hareke
f. 116
- fendî,** efendi *i. Yun. afēndis < authentēs* **1.** Sâhip durumunda olan, buyruğu geçen, hükmünü yürüten, kendisine uyulan kimse, sâhip **2.** Erkek isimlerinden sonra bey yerine kullanılan unvan sözü [Eskiden saygı ifâdesi olarak şehzâdeler, din adamları, okumuş kimseler için kullanılırdı. Bugün ise beyden sonra gelen ikinci derecede bir unvan durumundadır] **3.** Erkekler için kullanılan hitap sözü
f.+m 197, 199, 203
- fener** *i. Yun. phanari* **1.** İçinde fitil, mum veya elektrik ampulü gibi bir ışık kaynağı bulunan, önu veya etrâfı bu ışığı aksettirecek şeffaflıkta bir malzeme ile çevrili aydınlatma aracı
f.+ini 203
f.+le 186
- fer** *i. Far. fer* **1.** Parlaklık, aydınlık, nur [Özellikle göz için kullanılır]

- f.+i 147
- feragat** *i. Ar. ferāġ* **1.** Hakkından isteyerek vazgeçme, el çekme, sarf-ı nazar etme **2.** Vazgeçmenin, gönül tokluğunun verdiği rahatlık, huzur
f. 193
f.+iyle 33
- ferahla-** *f.* **1.** Üstündeki sıkıntı ve baskı kalkmak, rahat nefes almak, sıkıntısı gidip içi açılmak
f.-mişdi 159
- fersiz** *sf.* **1.** Donuk, cansız
f.+miş 30
- feryat** *i. Far. feryād* **1.** Yüksek sesle ve kuvvetle bağırma, bağırtı, haykırış, çığlık, âvâze, figan **2.** İmdat isteme, yardım dileme **3.** Şikâyet etme, sızlanma, inleme
f. 126, 49, 49, 168
f.+ı 17
f.+lar 219
- fesat** *i. Ar. fesād* **1.** Tabiî halden çıkma, bozulma, bozukluk **2.** Kargaşalık, karışıklık, fenâlık, kötülük, bozgunculuk, fitne
f.+dı 187
- fevkalade** *sf. Ar. fevk ve 'āde ile fevka'l-āde* **1.** Her zaman görülen, yapılan veya süregelmekte olandan başka, alışılmışın dışında, olağanüstü, aliyyülâlâ **2.** Çok güzel, mükemmel, emsâlinde üstün **3.** *zf.* Çok, pek çok
f. 179, 29
f.+dir 32
- fiçi** *i. < fuçi < fuçi < Yun. boutsi* **1.** Uzunluğuna kesilmiş ensiz tahtaların çemberlerle tutturulması sûretiyle yapılmış, altı üstü aynı genişlikte, karın kısmı şişkin büyük kap
f. 118, 119
f.+nın 118
f.+sı 118
f.+ya 118
- fıkırda-** *f.* **1.** Ses çıkararak kaynamak **2.**
f.-yıp 11
f.-yor 120
- fırıl fırıl** *birli. zf.* **1.** “Durmadan ve hızla dönmek” anlamına gelen Fırıl fırıl dönmek söyleyişinde geçer, fir dönmek
f. 20, 20
- fırıla-** *f.* **1.** (Bir şey) Bulunduğu yerden hızla ayrıлып çıkmak, başka bir yana doğru gitmek **2.** (Bir kimse) Bulunduğu yerden hızla (dışarı)
- çıkmak, hızla kalkmak, sıçramak, koşmak, atılmak **2.** İleriye doğru hafifçe bir çıkıntı yapmak **3.** Bulunduğu seviyeden yukarıya çıkmak, yükselmek
f.-dı 186, 39, 49, 50
f.-dığı 78
f.-dılar 133
f.-dım 101
f.-mak 47
f.-miş 124
f.-mişdim 164
f.-r 167
f.-yordu 102
f.-yor 24
f.-yacak 146
f.-yan 147, 146, 25, 49
- fırlat-** *f.* **1.** Hızla atmak, kaldırap atmak
f.-dı 123, 49
f.-ırdı 190
f.-mağa 127
f.-mişdi 201
f.-tı 183, 23
- fırsat** *i. Ar. fırsat* **1.** Bir şeyin yapılması için uygun düşen, elden kaçırılmayacak durum ve zaman, vesîle
f.+ı 179
- fırtına** *i. < fırtuna < İtal. fortuna < Lat.* **1.** Şiddetle esen ve şiddet derecesine göre karada ve denizde etrafı birbirine katarak bâzan can ve mal kaybına sebep olabilen sert rüzgâr **2.** *mec.* Kırıp geçirici olay veya olaylar dizisi, kötü ve güç durum **3.** *mec.* (İnsanın iç âlemindeki) Hissî dalgalanma, rûhî karışıklık
f. 20, 22, 24, 67, 67, 67
f.+da 49
f.+nın 115
f.+sı 23
f.+ya 124
- fırtınalı** *sf.* **1.** Sert rüzgârlı
f. 132, 44
- fısilde-** *f.* **1.** Başkalarının duyamayacağı kadar hafif sesle söylemek **2.** Gizlice duyurmak, sezdirmek
f.-r 42
- fısıltı** *i.* **1.** Yavaş sesle konuşulurken çıkan ve güçlkle duyulabilen ses, çok hafif ses, fısırtı
f.+lar 135
- fıstık** *i. Ar. fustuġ < Far. pistek* **1.** Çamgillerden, çam fıstığı, Antep fıstığı ve yer fıstığı yemişlerini veren ağaçların ortak adı **2.** Bu yemişlerin çeşitli cinslerine

- verilen isim **3. argo** Çok güzel genç kız veya kadın
f.+a 159
- fıskır-** *f.* **1.** (Sıvı veya gazlar) Basınç etkisiyle bulunduğu yerden şiddetle yukarı fırlamak **2.** (Bitkiler) Toprakta gür bir şekilde bitmek
f.-an 75
f.-iyordu 25
- fidan** *i. Yun. phytane* **1.** Ağaç veya ağaççıkların yeni yetişmekte olan tâze hâli
f.+larının 17
- fikir** *i. Ar. fikr* **1.** Düşünce, zihinde tasarlanan şey, düşün **2.** Bir kimsenin herhangi bir hususta kendine göre vardığı hüküm, görüş, kanâat **3.**Niyet, tasavvur, istek
f. 121, 180, 181, 181
f.+ler 218
f.+lerden 40
f.+e 45
f.+ini 62
- filan** *sf. falan* bkz.
f. 116, 123, 123, 140, 147, 168, 175, 179, 181, 181, 185, 201, 202, 205, 209, 216, 57
f.+a 9
- fildişi** *birli. i.* **1.** Fil denen hayvanın aynı zamanda silâhı durumunda olan, donuk beyaz renkli, kolayca cilâlanabildiği için süs eşyası yapımında kullanılan iki uzun ve eğri dişi.
f.+nden 39, 59
- filinta** *i. < Ing. flint gun* **1.** Kısa namlulu bir tüfek çeşidi
f.+larını 211
- filozof** *i. Fr. philosophe < Lat. < Yun. 1.* Felsefeyle uğraşan, felsefenin gelişmesine katkıda bulunan, yeni bir felsefe çıkırtı açan kimse, feylesof
f.+lar 33
f.+larını 33
- filozofluk** *i. 1.* Filozof olma durumu **2.** Bir filozof gibi düşünme ve davranma hâli.
f. 116
- firar** *i. Ar. firar* **1.**Kaçma, kaçış
f. 144
- firdevsi** *öz. i. 1.*(935-1020) İran edebiyatının önde gelen şairi, yazdığı *Şehnâme* adlı uzun mesnevi ile bilinir.
f.+nin 38
- f.+yi 35
- firuze** *i. Far. pirûze > firûze* **1.** Yüzük, bilezik, küpe vb. kuyumculuk işlerinde kullanılan, açık mâvi renkte, şeffaf olmayan kıymetli taş, pîrûze
f. 34
- fitil** *i. 1.* Lambada, kandilde ve mumda yağın, çakmakta benzinin yanmasını sağlayan, türlü biçimlerde bükülmüş veya dokunmuş pamuktan yapılan genellikle yağ çekici madde
f.+i 86, 88
f.+inin 86
f.+leri 87, 92
- fitilli** *sf. 1.* Fitili olan **2.** Üzerinde çözümlü doğrultusunda yollu ve kabarık desenleri olan (kumaş)
f. 118
- flüt** *i. Fr. flûte* **1.** Batı mûsikîsi orkestralarında yer alan, yan tutularak çalınan, neye benzer, perdeli, üflelemeli çalgı, flavta
f.+ün 132
- Ford** *öz. i. 1.* Bir otomobil markası
f.+a 185
- Fransız** *öz. i. İtal. Franses* **1.** Fransa halkından olan veya bu halkın soyundan gelen kimse.
f. 61
- fundalık** *i. 1.* Fundalarla kaplı yer
f.+da 148
f.+dı 148
- Fuzulî** *öz. i. 1.* 16. yy Klasik Türk edebiyatı şairi
f. 30

G

- gafil** *sf. ve i. Ar. gaflet ile gâfil* **1.** Çevresinden ve gerçeklerden habersiz olan, gaflet içinde bulunan, dalgın, dikkatsiz ve düşüncesiz (kimse), basîretsiz, aymaz
g. 192, 64
- galebe** *i. Ar. galebe* **1.** Dövüşte ve savaşta yenme, gâlip gelme, galibiyet **2.** Üstün gelme, üstün olma, bastırma
g.+sinden 192
- galiba** *zf. Ar. gâlib* tenvinli *gâliben > gâlibâ* **1.** Öyle görünüyor ki, görünüşe göre, anlaşılan, zannediyorum ki
g. 104, 108, 110, 131, 141, 160, 200, 219, 55

- galibiyet** *i. Ar. gālib* ve mastar eki *-iyyet* ile *gālibiyet* **1.** Üstün gelme, üstünlük kazanma, yenme, yengi, galebe
g.+i 215
- gamlılık** *i. 1.* Gamlı olma durumu
g. 57
- ganırt-** *f. 1.* Zorlayıp bükerek yerinden oynatmak
g.-ip 159
- garbi** *sf. Ar. garb* ve nispet eki *-i* ile *garbi* **1.** Garba âit olan, garpla ilgili, batı tarafında bulunan
g. 200
- gardiyan** *i. Fr. gardien* **1.** Hapishânedeki mahkûmlara bekçilik etmek ve yasalara uygun davranmalarını sağlamakla görevli kimse
g. 141, 141, 141, 142, 159
g.+la 142
g.+lara 141
- garip** *sf. ve i. Ar. gurbet – garâbet* ile *garib*
1. Kimsesiz, zavallı, biçâre (kimse)**2.** Yadırganan, şaşkıncı, değişik, tuhaf (şey), acayip **3.** Gurbet ellerde kalmış, kendi ilinden ayrılmış, bulunduğu yerde yabancı olan (kimse), yabancı
g. 147, 160, 161, 164, 165, 165, 165, 170, 179, 181, 63, 65, 22
- gariplik** *i. 1.* Garip olma durumu, kimsesizlik, zavallılık, biçârelik **2.** Dokunaklılık, içe dokunma hâli
g. 185
- garson** *i. Fr. garçon* **1.** Lokanta, pastahâne ve kahvehânelerde müşterilere hizmet eden, yiyecek içecek götüren kimse
g. 188
g.+lar 166
- gaye** *i. Ar. gāye* **1.** Erişilmek istenen hedef, amaç, erek, maksat
g.+sine 177
- gayet** *zf. Ar. gāyet* **1.** Çok, pek, pek çok, son derece
g. 105, 115, 123, 97, 97, 99
- gayret** *i. Ar. gayret* **1.** İçten gelerek çalışma, belli bir şey için çabalama, didinme, çaba, ceht
g. 175
g.+iyle 199
- gayri** *sf. Ar. gayr* ve *T. -i* ekiyle genişlemiş şekli **1.** Başka **2.** *zf. Artık* **3. ed. (-den)** Başka
g. 160
g.+si 136
- gayriihtiyari** *sf. ve zf. Ar. gayr* ve *ihtiyâri* ile *gayr-i ihtiyâri* **1.** İrâde dışı, bilerek ve isteyerek değil, elde olmadan, ihtiyarsız
g. 184
- gaz** *i. Fr. gaz* **1.** Mekânda her tarafa yayılan ve bulunduğu kabı tamâmen dolduran cisimlerin ortak adı, cismin üç hâlimden sıvı veya katı olmayanı **2.** Gaz yağı
g.+ları 203
- gazete** *i. İtal. gazeta* **1.** Okuyucularına çeşitli konularda haber ve bilgi vermek için genellikle günlük olarak çıkarılan yayın organı, cerîde
g. 198
- gazino** *i. < kazino < İtal. casino* **1.** Yemek yenilip belli bir program seyredilen eğlence yeri
g. 166
- gazinocu** *i. 1.* Gazino işleten kimse
g. 166, 166, 167, 167, 167, 167
- gazlambası** *birl. i. 1.* İçinde gaz yağı yakılmak sûretiyle ışık veren, fitilli, şişeli lamba
g. 22
- gebert-** *f. 1.* Öldürmek
g.-inceye 147
- gece** *i. 1.* Güneş battıktan sonra başlayan ve gün ağarınca kadar süren karanlık zaman **2.** *zf.* Bu zaman içinde, geceleyin, gece vaktinde **3.** (İsim tamlamasının birinci ögesi olarak) Gece vakti yapılan, gece olan, gece çalışan, geceye âit **4.** (İsim tamlamasının ikinci ögesi olarak) Belli bir maksatla akşam vaktinden sonra düzenlenen eğlence veya anma toplantısı
g. 138, 138, 167, 17, 181, 185, 191, 192, 197, 20, 204, 209, 217, 217, 217, 22, 34, 62, 78, 79, 79
g.+de 181
g.+ler 202
g.+leri 109, 13, 15, 16, 16, 21, 31, 31, 41, 68, 8, 8, 98
g.+nin 139, 74, 78
g.+sindeki 39
g.+yi 29
- gecekuşu** *birl. i. 1.* Yarasa, baykuş, puhukuşu.
g. 79
- geceleyin** *zf. 1.* geceleyin
g. 118
- geceyarısı** *i. 1.* Güneşin batması ile doğması arasındaki sürenin ortası, günün 24. saati **2.** Gecenin ilerlemiş saatleri

g. 168, 185, 194, 212
gecik- *f.* **1.** Belirlenmiş veya alışılmış olan zamandan sonraya kalmak, belli zamânı aşmak, geç kalmak
g.-medi 88
geç *zf.* **1.** Belirtilen, istenen veya alışılan zamandan sonra, erken karşıtı **2.** *sf.* Belli bir zamandan sonra olan
g. 133, 16, 34, 66
g.+idi 25
geç- *f.* **1.** Bir yerden başka bir yere gitmek **2.** Bulunduğu yerden ayrılıp başka bir yere yerleşmek, yer değiştirmek **3.** Belli bir yönde belli bir yol tâkip etmek **4.** Vazgeçmek **5.** Son bulmak, hükmü ve etkisi kalmamak, ortadan kalkmak **6.** Yaşanıp tükenmek, tükenip bitmek, yaşanmak **7.** Yapmaya, etmeye başlamak **8.** Saplanmak, batmak, girmek **9.** Bulaşmak, sirâyet etmek **10.** Bir yerin hizâsını aşip o yeri geride bırakmak **11.** Yazılmak, yazılarak tespit edilmek **12.** Etkisini kuvvetle hissettirmek, işlemek, nüfuz etmek **13.** (Bir yeri) İçinden veya üstünden yol almak sûretiyle aşip geride bırakmak, boydan boya katetmek **14.** (Bir şey) Bir nesnenin bir tarafından girip öbür tarafından çıkmak **15.** Belli bir yerde yer almak **16.** Devrolmak, intikal etmek
g.-di 104, 138, 167, 174, 57
g.-diği 130
g.-diğimiz 13, 159
g.-diğini 58
g.-dik 78
g.-dikçe 157
g.-dikten 11
g.-dim 75
g.-ebildiğimiz 129
g.-ebilirmisin 30
g.-eceği 8
g.-eceğini 137
g.-ecek 207
g.-emeyiz 219
g.-emiyeceğini 68
g.-en 115, 151, 23, 67, 70, 79
g.-erek 47
g.-erken 183, 194, 21, 211
g.-ib 20
g.-ince 185, 191
g.-ip 106, 11, 133, 150
g.-iyor 69, 80
g.-iyorlar 27

g.-iyorlardı 87
g.-meden 128
g.-mek 120, 85
g.-memişdi 153
g.-mesi 71
g.-mesin 112
g.-meyen 29, 75
g.-mez 185
g.-miş 107, 15, 178
g.-mişti 213
g.-miyen 152
g.-miyordu 204
g.-ti 179, 25, 58, 70, 71
g.-tiğin 32

geçenlerde *zf.* **1.** Yakın bir geçmişte, yakında, geçende
g. 137

geçicilik *i.* **1.** Geçici olma durumu **2.** muvakkatlik
g.+inden 56

geçin- *f.* **1.** Yaşamak için gerekli şeyleri sağlayıp hayâtını sürdürmek, taayyüş etmek **2.** Birlikte yaşadığı kimselerle anlaşmak, uyuşmak **3.** Öyle olmadığı halde kendini öyle imiş gibi görmek, kendini ... saymak, ... imiş gibi davranmak
g.-enlerinizden 208
g.-meğe 131
g.-mek 197

geçir- *f.* **1.** (Bir işin yapılması gereği) Ortaya çıkmak, tezâhür etmek **2.** Belli bir yerde yer almasını sağlamak **3.** Batırmak, saptamak **4.** Yazarak tespit etmek, kaydetmek **5.** Yaşamak, yaşayıp tüketmek **6.** Giymek, giyivermek **7.** Geçirgen nitelikte olmak, iletmek, nakletmek

g.-di 175, 33
g.-diği 31, 37
g.-dikleri 58
g.-dim 187
g.-eceedim 55
g.-emediklerinin 188
g.-emiyor 100
g.-en 117
g.-erek 10, 210, 87
g.-iyor 54
g.-mek 62
g.-memiş 58
g.-miş 213
g.-miyordu 155

geçiril- *f.* **1.** Geçmek işi yaptırılmak, bir yerden bir yere geçmesi sağlanmak **2.** (Bir şey bir şeye) Kaplanmak, üzerine konup yerleştirilmek

- g.-miş 78
- geçitresmi** *birl. i. 1.* Belli tören ve günlerde bir şeyin önünden belli bir düzene göre toplu olarak geçmek sûretiyle yapılan gösteri, resmigeçit, geçit töreni
g. 36
- geçiver-** *f. 1.* Çabucak veya kısa sürede geçmek
g.-memiz 83
- geçkin** *sf. 1.* Yaşı ilerlemiş, ihtiyarlamaya yüz tutmuş
g. 173
- geçmiş** *sf. 1.* Geçmek işini yapmış veya geçmek işine konu olmuş **2.** (Zaman bakımından) Geride kalmış, yaşanıp bitmiş
g. 160
g.-i 75
- geçmiş olsun** *dey. 1.* hastalananlara, kaza geçirenlere, beklenmedik büyük bir olumsuz durumdan kurtulanlara veya hapisaneye girenlere söylenen iyi dilek sözü
g. 213
- gel-** *f. 1.* (Bir şey veya kimse) Konuşana göre uzak bir yerden daha yakın bir yere doğru yol almak, bir mesâfe katedip uzak bir yerden daha yakın bir yere varmak **2.** Bulunduğu yerden ayrılıp geri dönmek, avdet etmek **3.** (Bir maksatla) Bir yere uğramak, ziyâret etmek **4.** Varmak, ulaşmak, erişmek, vâsıl olmak **5.** Getirilme, gönderilme **6.** (Zaman bildiren kelimeler veya zamâna bağlı şeylerle) Çatmak, girmek, erişmek, başlamak **7.** (Koku, ses ve sesle ilgili şeyler için) Duyulmak **8.** (Sıvılar için) Çıkıp akmak **9.** Refâkat etmek **10.** (Yardımcı fiil olarak) Oluş ve kılışın eski bir zamanda başlamış olup sürmekte olduğunu anlatan süreklilik fiilleri yapar **11.** Uymak, uygun olmak **12.** Rast gelmek, rastlamak, isâbet etmek **13.** ... Olduğu görülmek, ... olduğu meydana çıkmak
g. 112, 142, 142, 160, 18, 18, 18, 184, 214, 214, 47, 47, 84
g.-di 122, 123, 133, 133, 141, 148, 167, 167, 169, 179, 181, 181, 204, 212, 32, 37, 46, 47, 52, 52, 59, 61, 68, 69
g.-diği 177, 19, 203
g.-diğim 179
g.-diğimiz 103
- g.-diğimizde 142
g.-diğimizi 186
g.-diğine 88
g.-diğini 128, 153, 208, 36, 58, 71, 76, 90, 97
g.-dik 129, 159, 55
g.-dikleri 219
g.-diklerine 149
g.-dim 108, 108, 161, 190, 76
g.-din 105, 112
g.-ebilen 102, 185
g.-eçeğim 112, 217
g.-ecek 128, 158, 182, 28
g.-eceklerdi 148
g.-eceksin 112
g.-elim 178
g.-en 100, 123, 132, 134, 146, 155, 156, 17, 173, 182, 195, 197, 198, 210, 216, 216, 35, 39, 41, 45, 60, 62, 77, 78, 80, 83, 92, 92
g.-ene 119
g.-enlerin 28
g.-erek 162
g.-ib 170, 52, 56, 84
g.-ince 139, 159, 216, 57
g.-inceye 150
g.-iniz 78
g.-ip 11, 140, 18, 191
g.-ir 107, 115, 130, 143, 156, 16, 182, 19, 55, 60
g.-irdi 15, 29, 88
g.-irken 137, 158
g.-irmisiniz 184
g.-irse 141, 65
g.-irseniz 144
g.-iyor 136, 174, 174, 80
g.-iyordu 118, 124, 131, 135, 145, 148, 189, 25, 78
g.-iyorlar 101
g.-iyormu 32, 9
g.-iyormuş 84
g.-me 168, 169
g.-medi 181, 182, 182
g.-medik 179
g.-mek 112, 190
g.-meler 202
g.-memişti 122, 182
g.-mesen 55
g.-mesi 21
g.-mesini 102
g.-meyen 151
g.-meyiz 54
g.-mez 143, 212
g.-mezse 208
g.-miş 161, 178, 190, 195, 207, 198
g.-mişdi 105, 174
g.-mişdim 90

- g.-mişdir 182
g.-mişlerdi 205, 219
g.-mişti 147, 191
g.-miyordu 141
g.-se 119
- gelin** *i.* **1.** Evlenmek üzere süslenip hazırlanmış genç kız veya yeni evlenmiş kadın **2.** Bir âileye, o âilenin bir erkeğiyle evlenmek sûretiyle girmiş olan kadın
g. 152, 156
- gelincik** *i.* **1.** Gelincikgiller familyasından, yazın çok yaygın olarak kırlarda ve tahıl tarlalarında yetişen, tarıma zararlı, parlak kırmızı, çok nâdir olarak da beyaz veya pembe renkli çiçekleri sebebiyle süs bitkisi olarak yetiştirilen güzel bir bitki
g.+lerden 31
- geliş** *i.* **1.** Gelmek işi, vusul
g.+inde 100
- gemi** *i.* **1.** Su üstünde giden büyük taşıt, sefine
g. 115, 117, 123, 67
g.+de 118
g.+lerden 66
g.+lere 116
g.+lerin 115
g.+lerini 36
g.+liğı 118
g.+nin 116, 43, 67
g.+ye 117, 17
g.+yi 115
- gemici** *i.* **1.**Gemi işleten veya gemilerde çalışan kimse
g. 115
- genç** *sf.* **1.** Hayâtın çocuklukla orta yaşlılık arasındaki döneminde bulunan **2.** Çocukluktan çıkmış yetişkin kimse, delikanlı **3.** Henüz gelişmekte olan (bitki veya hayvan) **4.** Canlı, hareketli, dinç, terütâze **5.** Yeni gelişmekte olan, uzun bir geçmişi bulunmayan **6.** Tecrübesi az olduğu için olaylar karşısında gerekli anlayışı gösteremeyen, gereği gibi davranamayan, câhil, toy kimse
g. 10, 100, 115, 115, 115, 119, 119, 120, 120, 120, 122, 123, 124, 15, 174, 174, 184, 198, 21, 21, 214, 22, 23, 23, 24, 27, 28, 28, 29, 29, 29, 29, 30, 30, 31, 32, 32, 33, 33, 34, 35, 36, 36, 37, 37, 38, 40, 42, 44, 44, 44, 46, 46, 46, 46, 47, 47, 48, 48, 49, 49, 50, 50, 50, 63, 63, 64, 64, 64, 65, 65, 68, 69, 70, 70, 71, 72, 72, 73, 73, 8
- g.+in 63
g.+ler 129, 195, 66
g.+leri 133
g.+liğini 19
g.+sınız 208
g.+tir 196
- gençlik** *i.* **1.** Genç olma durumu, genç yaşta bulunan kimsenin hâli, şebap **2.** Hayâtın çocuklukla orta çağ arasındaki dönemi
g. 193
g.+imde 130
- gene** *zf.* **1.** Yine, tekrar
g. 106, 107, 118, 12, 129, 131, 141, 153, 154, 160, 165, 168, 18, 181, 186, 191, 202, 217, 26, 37, 71, 80, 80, 99
g.+mi 217, 9
- geniş** *sf.* **1.**Kendi ölçülerine veya alışılmış ölçülere göre enli olan, genişliği fazla olan, vüs'atli, vâsi, dar karşıtı **2.** Alanı büyük olan, çok yer kaplayan, içine çok şey alabilen, dar olmayan **3.** Kısıtlı olmayan, yetecek kadar çok olan **4.** (Zihnî ve rûhî yetenekler için) Belli bir sınırı aşacak güce sâhip, sınırlı ve kısıtlı olmayan, ihâtalı **5.** *mec.* Olur olmaz şeylere aldırmayan, kolay kolay tasalanmayan, ferah
g. 11, 12, 20, 31, 33, 35, 36, 37, 46, 49, 56, 61, 62, 80, 84
- genişle-** *f.* **1.** Geniş duruma gelmek, hacmi fazlalaşmak, büyümek **2.** Büyük bir alana yayılmak, yaygınlaşmak, tevessü etmek **3.** Geniş ve ferah bir görünüş kazanmak, ferahlamak
g.-mesine 34
g.-miş 39
- genişlet-** *f.* **1.** Genişlemesini sağlamak, geniş duruma getirmek, enini, hacmini arttırmak, tevsî etmek **2.** Yaygınlaştırmak, büyütmek
g.-ecekmiş 158
- genişlik** *i.* **1.**Geniş olma durumu, geniş bir yer kaplamış olma, enlilik, vüs'at **2.** Bir şeyin iki yanı arasındaki uzaklık, en, arz **3.** *mec.* Olur olmaz şeylere aldırmanın, rahat ve telâşsız olma
g. 44
g.+ini 69
g.+le 43
- ger-** *f.* **1.** (Bir şeyi) Kenarlarından veya uçlarından çekilebileceği kadar çekerek gelebileceği en düz duruma getirmek **2.** (Vücûdun dış

- organları ve özellikle kol ve bacak için) Açabileceği kadar açıp, uzatabileceği kadar uzatıp dümdüz ve dimdik tutmak
g.-diği 193
g.-erek 186
- gerçi** *zf.* **1.** Aslına bakılırsa, aslında, filvaki **2.** (Şart anlamı taşıyan cümlelerde) Her ne kadar, ... ise de, vâkıa
g. 121, 136, 188, 32, 90
- gerdan** *i.* *Far. gerden* **1.** Vücûdun omuzlarla baş arasında kalan kısmı
g.+ına 214
- gerek** *sf.* ve *i.* **1.** Herhangi bir şeyin yapılabilmesi veya olabilmesi için şart olan (şey), lâzım **2.** *zf.* Şart cümlelerinde üstün ihtimâli bildirir, herhalde
g. 106
- gergin** *sf.* **1.** Çekilebileceği kadar çekilmiş, uzayabileceği kadar uzamış olup olabileceği en düz durumda olan, sarkık olmayan **2.** (Organlar ve özellikle deri için) Gevşek ve pörsük olmayan, düz ve pürüzsüz duran
g. 103, 64
- geri** *i.* **1.** (Bir yerin veya şeyin ön kabul edilen kısmına göre) Arkada bulunan taraf, arka taraf, İleri karşıtı **2.** Bir şeyin sonrası, devâmı, arkadan gelen kısmı **3.** *zf.* Arkaya doğru **4.** Son, sonuç
g. 108, 119, 122, 128, 134, 141, 159, 170, 32, 37, 63, 63, 64
g.+sin 211, 25
g.+ye 108, 185, 199, 211, 24, 25, 39, 66
- geril-** *f.* **1.** Çekilebileceği kadar çekilip alabileceği en düz duruma getirilmek **2.** Gergin bir durum almak, kasılmak, takallüs etmek
g.-di 148
g.-en 39, 45, 60
g.-iyor 214
g.-mesine 167
- gerile-** *f.* **1.** Bulunduğu yerden arkaya doğru gitmek, geri çekilmek
g.-di 186
- gerilik** *i.* **1.** Geri kalmış olma durumu.
g.+imizden 130
- gerin-** *f.* **1.** Üzerindeki uyku hâlini ve uyşukluğu gidermek için kollarını açıp vücûdunu germek
g.-erek 125
- getir-** *f.* **1.** (Daha uzak bir yerden) Bulunulan yere gelmesini sağlamak, gelmesine sebep olmak, iletmek, nakletmek **2.** (Bir yere) Bir kimse veya şeyle birlikte gelmek, gelirken o kimse veya şey yanında olmak **3.** (Yardımcı fiil olarak) ... etmesini sağlamak, ... durumuna gelmesine sebep olmak **4.** Eriştirmek, ulaştırmak **5.** Denkleştirmek, isâbet ettirmek **6.** Sağlamak, temin etmek
g. 164, 165
g.-dikleri 189
g.-dim 69
g.-eçeğim 30
g.-ecek 111
g.-ecekdi 119
g.-eceksin 69
g.-emediği 197
g.-ememekden 71, 72
g.-emiyorlar 29
g.-irler 151, 205, 207
g.-irse 137
g.-mediği 215
g.-mediğini 56
g.-meğe 209
g.-mek 212
g.-memişti 123
g.-mesini 155
g.-mişdi 121
g.-miyorduk 127
- getiril-** *f.* **1.** (Daha uzak bir yerden) Bulunulan yere gelmesi sağlanmak
g.-miş 60
- geveze** *sf.* ve *i.* *Far. gep* ve *bâz* ile *gep-bâz* > *gep-bâze* **1.** Çok ve yerli yersiz konuşan, çenesi düşük (kimse), çalçene, çenebaz, lâfazan **2.** Sır saklamayan, boşboğaz (kimse), zevzek
g. 117, 117
- gevşe-** *f.* **1.** Gevşek bir durum almak, gerginliği bozulmak **2.** Kendini koyvermek, sertliğini veya sıkılığını kaybetmek, çözülmek **3.** Sâkinleşmek, yatışmak, yumuşamak
g.-yen 50
- gevşet-** *f.* **1.** Gevşek duruma getirmek, gerginliğini azaltmak, sertliğini giderip yumuşatmak, sıkılığını giderip çözmek
g.-dim 102
- gez-** *f.* **1.** (Bir yerde) Bir yöne doğru sürekli yer değiştirmek, hareket etmek, yürümek, dolaşmak **2.** (Bir

yerde) Olmak, bulunmak, dolaşmak **3.** (Bir yeri görmek, incelemek için veya belli bir maksatla) Dolaşmak **4.** (Belli bir amacı olmadan hoş vakit geçirmek, oyalanmak veya hava almak için) Bir yere gitmek, dolaşmak
g.-di 115
g.-diğin 17, 38
g.-dikleri 66
g.-dim 187
g.-erek 31

gezdin- *f.* **1.** (Bir kimseyi) Hoş vakit geçirmesini sağlamak için bir yere götürmek, dolaştırmak **2.** (Bir şey veya kimseye bir yerde bir yöne doğru) Sürekli yer değiştirmek, yürütmek, gezmesini, dolaşmasını sağlamak **3.** Taşımak **4.** (Bir kimseyi) Bir yeri görüp bakması, incelemesi için dolaştırmak **5.** *Göz gezdirmek*, bir yeri, bir şeyi çabucak incelemek
g.-di 170, 174
g.-diğini 17
g.-dim 161
g.-dimse 181
g.-en 43
g.-erek 112, 167
g.-ince 55
g.-iyor 101, 68
g.-iyordu 22
g.-iyordum 110, 111

gezin- *f.* **1.** (Hoş vakit geçirmek, oyalanmak veya hava almak için) Bir yerde dolaşmak **2.** Kısa ve sınırlı bir mesâfe içinde gidip gelmek, gezip durmak
g.-diğini 71
g.-iyorlardı 173

gezinti *i.* **1.** (Eğlenmek, oyalanmak, hoş vakit geçirmek veya hava almak maksadıyla) Uzak olmayan bir yere yapılan gezme, tenezzüh, teferrüç, seyir, cevelân
g.+sinde 178
g.+sinden 74

gıbta *i.* *Ar. ğıbta* **1.** Başkasında olan bir şeyin kendisinde de olmasını isteme, kıskanmadan imrenme, özenme
g.+ya 46

gıcıkla- *f.* **1.** Gıcık şeklinde yakıp kaşıdırmak **2.** Gıdıklamak **3.** *mec.* Uyandırmak, tahrik etmek
g.-maktan 63

gıcırda- *f.* **1.** Gıcır gıcır ses çıkarmak, gıcırta çıkarmak
g.-r 8, 8
g.-yordu 167, 23

gıcırta *i.* **1.** Birbirine sürtünen, rüzgârda hareket eden veya üstüne basılan sert şeylerden çıkan gıcır gıcır sesi, gıcırda sesi
g. 77

gibi *ed.* **1.** Benzerlik bildirir; benzer, benzeyen **2.** Bir kimsenin bir işi kendisine benzetildiği kimse tarzında yaptığını veya bir işin kendisine benzetildiği şeydeki biçimde olduğunu göstermek için kullanılır: ... imişçesine, -e benzer biçimde **3.** Cümledeki hükmün adı geçen şeyin benzerlerini de içine aldığını göstermek için kullanılır: ... ve benzerler **4.** Bahsedilen şey veya kimsenin eşi, örneği, benzeri olan şey veya kimse [Bu anlamda kelime +ler ve +si ekleri almış olarak kullanılır] **5.** İsim-fiillerden sonra geldiğinde cümleye değişik anlamlar katar, zarf niteliğinde kelime öbekleri yapar: a). Aynen, aynı şekilde, nasıl idiyse öyle: “Yapıldığı gibi kalmış.” “Olduğu gibi bırakın.” b). -den başka, ilâve olarak

g. 10, 100, 101, 101, 104, 105, 106, 109, 109, 110, 110, 111, 111, 111, 112, 114, 115, 117, 119, 119, 119, 120, 120, 120, 121, 122, 123, 125, 125, 126, 126, 127, 127, 128, 128, 129, 129, 13, 13, 13, 13, 130, 132, 132, 132, 132, 133, 134, 134, 135, 135, 135, 139, 14, 146, 146, 146, 147, 147, 147, 147, 149, 15, 15, 150, 151, 152, 154, 156, 156, 156, 157, 161, 162, 166, 166, 167, 168, 168, 17, 17, 170, 175, 176, 176, 177, 179, 179, 179, 18, 18, 180, 181, 183, 183, 183, 185, 185, 186, 186, 187, 19, 19, 19, 190, 190, 190, 190, 192, 195, 199, 199, 20, 20, 202, 202, 207, 21, 210, 210, 210, 212, 214, 215, 216, 216, 217, 218, 218, 219, 219, 220, 23, 23, 23, 23, 24, 24, 24, 24, 24, 24, 25, 25, 27, 27, 27, 28, 29, 29, 32, 33, 35, 35, 35, 35, 37, 38, 38, 39, 39, 39, 39, 40, 40, 40, 41, 43, 45, 47, 47, 47, 48, 52, 53, 54, 54, 55, 55, 55, 59, 63, 63, 64, 65, 66, 7, 72, 74, 75, 75, 76, 76, 76, 77, 78, 78, 78, 79, 8, 8, 80, 80, 80, 81,

81, 82, 82, 83, 83, 83, 84, 84, 86,
87, 87, 87, 87, 88, 88, 88, 88, 88,
89, 91, 91, 91, 92, 97, 98

g.+idi 131, 184

g.+idik 160

g.+idim 85

g.+sine 12

g.+ydi 102, 103, 113, 127, 141,
185, 20, 206, 24, 39, 57, 66, 75

git- *f.* **1.** (Bir şey veya bir kimse)

Konuşana göre yakın bir yerden daha uzak bir yere doğru hareket etmek, bir mesâfe katedip yakın bir yerden daha uzak bir yere varmak, azîmet etmek **2.** (Belli bir yönde) Belli bir yol tâkip etmek, belli bir yerden geçmek **3.** (Devamlı veya geçici bir süre kalmak üzere) Bulunduğu yerden ayrılmak **4.** Varmak, ulaşmak, dayanmak **5.** Gönderilmek, götürülmek, sevk edilmek **6.** (Belli bir maksat için) Bir yerde bulunmak **7.** (Belli bir amaçla) Bir yere devam etmek **8.** (Sıvılar için) Akmak, geçmek **9.** (İşinden veya bağlı olduğu kimselerden) Temelli uzaklaşmak, ayrılmak **10.** Bir kimse ile berâber yola çıkıp ona arkadaşlık etmek, refâkat etmek **11.** (Şöyle veya böyle) Yol almak, yolda ilerlemek **12.** (Şöyle veya böyle) Yürümek, devam etmek, cereyan etmek, seyretmek

g. 138, 138, 141, 19, 19

g.-di 136, 137, 141, 154, 155,
162, 166, 169, 204, 212

g.-diği 209

g.-diğim 178, 185

g.-dik 163

g.-dikce 124, 129

g.-dikçe 100, 125, 20, 50, 76

g.-dikden 167

g.-diler 133

g.-dim 108, 207

g.-ebilirdi 206

g.-eceğim 217

g.-eceğini 141

g.-eceğiz 159

g.-ecek55

g.-eceansin 158

g.-ecekti 209

g.-elim 206, 212, 63

g.-emedi 138

g.-emiyeceğini 57

g.-emiyordu 186

g.-en11, 115, 140, 140, 196, 217,
219, 39, 67

g.-er 176

g.-erim 105, 141, 205, 205

g.-erken 145, 151, 155 183, 220,
74, 97

g.-erlerdi152

g.-erler 150, 151

g.-ermisin205

g.-ersem 190

g.-er 19

g.-eyim 112

g.-ib 131, 202, 88

g.-in 207

g.-ip 108, 108, 114, 123

g.-iyordu 12

g.-iyor 162, 9

g.-iyorlardı 145, 148, 20

g.-iyorlar 101, 106, 91

g.-iyormuş 185

g.-iyorum 163

g.-iyoruz 179, 80, 80, 80, 80

g.-meden 195

g.-mediği 156

g.-meğe 217

g.-mek 63

g.-mekde 88

g.-mekden 131

g.-meli 167

g.-memenin 158

g.-mesini 92

g.-meyeceğini 17

g.-mezdi 161

g.-miş 141, 161, 24

g.-mişdi 212

g.-mişler 151

g.-miştik 185, 186

g.-miyor 16

g.-miyordu 189

g.-se 138

g.-sek 170

g.-ti 113, 153

g.-tik 17

g.-tikce 51

g.-tikçe 20, 21, 22, 39, 90, 91, 91

g.-tiklerini 87, 90

g.-tiler 148

g.-tim 179, 18, 181, 191

gidi *i.* *Far. gidi* **1.** *ünl.* Sitem, azarlama veya esef bildirme sözü olarak kullanılır **2.** Ahlaksız, pezevenk, deyyus

g.+nin 138

gir- *f.* **1.** (Dışarıdan içeriye) Geçmek, (içeriye) varmak, dâhil olmak, duhul etmek, çıkmak karşıtı **2.** (Bütünü veya bir kısmı ile) Sulu bir şeyin içine batmak, dalmak **3.** (Kuvvet kullanarak) Bir yeri ele geçirmek, zaptetmek, işgal etmek

4. Kendini (bir topluluğa, bir kuruluşa) katmak, katılmak, bir topluluk içinde yer almak, intisap etmek 5. (Bir şeye) Başlamak 6. Dönüşmek, inkılâp etmek 7. Ele almak, üstünde durmak, derinine inmek 8. Gelmek 9. (Bir şey, bir şeyin içine) Sıgmak
g.-di 119, 161, 175, 202, 204, 206, 206, 207, 220, 28
g.-diği 131, 14, 188
g.-dik 81
g.-diler 184, 212, 59, 76
g.-eceğini 187
g.-ecek 129
g.-eli 117, 119
g.-elim 184
g.-emediği 129, 31, 40
g.-en 43, 50, 61, 79
g.-er 107
g.-erken 112, 173
g.-ince 103, 213, 61, 72
g.-ip 104, 145, 20
g.-işimde 112
g.-iyor 11, 131, 20
g.-iyordu 141, 23
g.-iyorlar 198
g.-mek 217, 97, 97
g.-memesi 129
g.-mesine 116
g.-mesini 98
g.-mez 107
g.-miş 200

gitgide *zf.* 1. Zaman ilerledikçe, zaman geçtikçe, gittikçe
g. 100, 101, 160, 55

giy- *f.* 1. (Örtünüp korunmak veya süslenmek için) Bir giyeceği bedenine veya herhangi bir organına geçirmek
g.-ebilirdi 122
g.-eceği 122
g.-iyordu 120
g.-meğe 60
g.-miş 183
g.-mişim 191
g.-miştim 191

giydir- *f.* 1. (Bir giyeceği) Başka birinin vücûduna veya organına kendi eliyle geçirmek
g.-diği 45
g.-dim 113
g.-iyor 127
g.-mek 37

gizli *sf.* 1. Açıkça bilinmeyen, görülmeyen, açık ve âşikâr olmayan, meçhul 2. Herkese açıklanmayan, başkalarına

bildirilmeyen, etraftan saklanan, mahrem, mahfî, hafî, mektum
g. 39

g.+den 56
g.+ye 56

Goethe *öz. i.* 1. 1749 ve 1832 yılları arasında yaşamış olan *Johann Wolfgang Von Goethe*, Ünlü Alman edebiyatçı, siyasetçi, ressam ve doğabilimcidir
g. 30

golf *i.* *İng. golf* 1. Üzerinde belli bir sayıda ve mesâfede çukurlar açılmış bir alanda bir topa sopa ile vurmak sûretiyle oynanan ve topu sırasıyla bütün deliklere sokma esâsına dayanan, özellikle İngilizler arasında yaygın bir oyun.
g. 59

göbek *i.* 1. Memeli hayvanlarda eteneden gelen damar örgüsünün yavrunun vücûduna girdiği delik 2. Yağ bağlamış karın
g.+ini 197
g.+inin 147

göbekli *sf.* 1. Karnı yağ bağlamış, şişman
g. 134

göç- *f.* 1. Bulunduğu yerden ayrılıp yerleşmek üzere başka yere gitmek, yurt değiştirmek, göç etmek, hicret etmek
g.-erdim 16
g.-üyorduk 10

göğüs *i.* 1. Vücûdun boyunla karın arasında bulunan ve kalp, akciğer gibi organları içine alan bölümü, bağır, döş, sine 2. Vücûdun bu kısmının ön tarafı, sırt karşıtı 3. Meme

g.+lerini 149, 52
g.+üme 110, 111, 111, 112, 112
g.+ümün 102
g.+ünde 31
g.+ündeki 137
g.+ünden 49, 78
g.+üne 136, 159, 178
g.+ünü 33, 64, 9
g.+ünün 33, 42, 71

gök *i.* 1. Yeryüzünün üstünü kaplayan kubbe biçimindeki mâvi boşluk, semâ, âsuman
g. 22
g.+e 140, 17
g.+lere 174

gökyüzü *birl. i.* 1. Göğün gündüz mâvi, gece karanlık olan ve üzerinde güneş, ay, yıldızlar, gezegenler

- gibi gök cisimleri bulunan, yerden görünen yüzeyi, gökkubbe, semâ, âsüman, felek
g. 140, 27, 46
g.+ndekilere 27
g.+ne 149, 154, 165
g.+nün 39, 56
- göl** *i.* **1.** Kara ile çevrili, çeşitli büyüklükte durgun ve kalıcı su
g.+ünden 149, 150
- gölge** *i.* **1.** Işığın geçmesine engel olan bir cismin ışıklı yer üzerinde meydana getirdiği karartı, sâye **2.** İyice seçilemeyen, açık seçik görülemeyen karaltı, silüet **3.** Güneş ışınlarına mâruz olmayan yer, gölgelik
g. 134, 168, 24, 31, 61
g.+ler 22
g.+leri 153, 153, 81
- gölgele-** *f.* **1.** Üzerine gölge düşürmek
g.-diği 136
g.-yorlardı 11
g.-yordu 62
- gölgelendir-** *f.* **1.** Gölgeli duruma getirmek
g.-meğe 193
- gölgeli** *sf.* **1.** Gölgeli olan
g. 137
- göm-** *f.* **1.** (Bir şeyi) Üzerini kapatıp örtecek şekilde toprak vb. şeylerin içine sokup yerleştirmek **2.** (İçine) Yerleştirmek, (arasına) sokmak
g.-üyor 41
- gömlek** *i.* **1.** Elbise altına giyilen bez, ipek veya naylondan iç çamaşırı **2.** Erkeklerin ceket veya yelek altına giydikleri, vücûdun üst kısmını örten giyecek
g.+le 169
g.+i 192
g.+ini 120
g.+ten 10
- gömül-** *f.* **1.** (Saklanmak veya başka bir maksatla bir şey) Bir yere veya diğer bir şeyin içine sokulup örtülmek **2.** Batmak, batıp kaybolmak **3.** (Bir şeyin içine) Derinlemesine girmek
g.-dü 219
g.-en 11
g.-erek 204
- gönder-** *f.* **1.** Gitmesini sağlamak veya gitmesine yol açmak, yollamak, irsal etmek **2.** Bir araçla ulaştırmak, yollamak **3.** (Belli bir yere, belli bir işi yapmak üzere)
- Gitmesini sağlamak, bir görevle yollamak
g.-diği 154
g.-diklerini 158
g.-dim 108
g.-ir 117
g.-meyin 158
- gönderil-** *f.* **1.** Gitmesi sağlanmak, yollanmak
g.-en 189
- gönül** *i.* **1.** İman, sevgi ve nefretin, iyi ve kötü bütün duyguların kaynağı olduğu kabul edilen kalbin mânevî yönü, yürek, dil
g. 175
g.+leri 217
g.+ü207
g.+ümü 47
- gör-** *f.* **1.** (Gözle ve ışık yardımı ile) Bir nesne veya kimsenin varlığını algılamak, hissetmek **2.** (Bir şeyin oluşuna veya var olduğuna) Şâhit olmak, müşâhede etmek **3.** Karşılıklı gelip konuşmak, yanına gidip görüşmek **4.** Karşılaşmak, rast gelmek, tesâdüf etmek **5.** Gezmek, gezip dolaşmak **6.** Seyredilecek bir şeye gidip bakmak, seyretmek, temâşâ etmek **7.** Anlamak, idrak etmek **8.** Görme hassasına sâhip olmak, görür olmak **9.** (Belli bir eğitim ve öğretime) Tâbi tutulmak **10.** ... olarak kabul etmek, şöyle veya böyle değerlendirmek **11.** ... ile karşılaşmak, (iyi durumlar için) erişmek, nâil olmak, (kötü durumlar için) kendisine yapılmak, mâruz kalmak, dūçar olmak **12.** Bir hâle, bir işe konu olmak **13.** Tanımak **14.** Gönül gözüyle bilmek, sezmek, hissetmek **15.** (Yer için) Yüzü bir yöne karşı olmak, bakmak, nâzır olmak **16.** Yaşamak, geçirmek **17.** Farketmek
g.-dü 152, 152, 170, 211, 31, 36, 36, 37, 37
g.-dūğü 216, 25, 44
g.-dūğüm 107, 185, 78
g.-dūğün 32
g.-dūğünü 59
g.-dükçe 44
g.-dükleri 66
g.-düklerimin 85
g.-düklerini 145
g.-dükse 128
g.-düler 219, 57, 62

- g.-düm 102, 104, 176, 191, 20, 23, 82, 82, 86, 86, 86, 88, 89
- g.-dünmü 157
- g.-dünüz 54
- g.-dünüzümü 204
- g.-ebilirdi 43
- g.-ebilirdik 190
- g.-ebilmek 82, 98
- g.-ecek 32
- g.-eceksin 192
- g.-elim 164
- g.-emedi 57
- g.-emediler 67
- g.-emedim 202
- g.-emezsin 202
- g.-emiyordum 82
- g.-en 51, 74
- g.-enler 176
- g.-erek 61
- g.-eyim 161
- g.-meden 55
- g.-mediği 181
- g.-medikleri 195
- g.-mediler 58
- g.-medimmi 168
- g.-meğe 54, 90
- g.-mek 179, 41, 74, 75, 8, 85, 91
- g.-meliydin 164
- g.-memişdim 109
- g.-mez 204, 211
- g.-mezdi 43
- g.-müş 116, 119, 176, 220, 98
- g.-müşdük 13
- g.-müşsündür 109
- g.-müştüm 8
- g.-müyor 90
- g.-müyordu 166
- g.-müyorum 55
- g.-seler 179
- g.-sem 159
- g.-sün 216
- g.-ünce 123, 129, 141, 145, 160, 17, 170, 55
- g.-ür 147, 147, 147, 202, 204, 211
- g.-ürlerdi 63
- g.-ürüz 142, 173
- g.-üşme 140, 142
- g.-üşüidi 44
- g.-üyor 155
- g.-üyordu 30, 70
- g.-üyorduk 168
- g.-üyordum 128, 178, 181, 80
- g.-üyorlar 184
- g.-üyormusun 105, 107
- g.-üyorsun 107
- g.-üyorum 30, 49, 90, 91
- gördür-** *f.* **1.** (Bir işi) Başkasının görmesini, yapmasını sağlamak
- g.-dün 19
- göre** *ed.* **1.** Uygun şekilde, uygun olarak **2.** Göz önünde tutulursa, bakılırsa, nazaran **3.** (...) Açısından, düşüncesince, kanaatince **4.** (Bir şeye) Uygun, elverişli
g. 106, 196, 62, 86
- görül-** *f.* **1.** (Bir nesne veya kimsenin) Varlığı gözle hissedilmek
g.-ecek 7
g.-en 129, 69
g.-memiş 112, 20
g.-memiştii 158
g.-üyordu 134, 175, 40
- görün-** *f.* **1.** Kendini göstermek, ortaya çıkmak, gözükmek, zuhur etmek **2.** Görülür halde olmak, görülebilecek durum veya nitelikte olmak **3.** ... Olduğu hissini vermek, ... etkisi bırakmak **4.** (Bir işin yapılması gereği) Ortaya çıkmak, tezâhür etmek
g.-dü 162, 179, 204, 211
g.-dügü 176
g.-dükleri 155
g.-en 136, 174, 24, 39
g.-meğe 211
g.-meyen 154, 87
g.-meyin 144
g.-mez 121, 39, 70, 85
g.-müşdü 148
g.-müyor 160
g.-müyordu 102, 131
g.-ünce 156
g.-ürdü 140, 151
g.-üyor 103
g.-üyordu 103, 11, 15, 191, 219, 77
g.-üyorlar 109
- görünüş** *i.* **1.** Görünmek işi ve tarzı, görüntü **2.** Bir şeyin dış şekli, görünen şekil ve sûreti, zevâhir
g.+te 176
- göster-** *f.* **1.** Görülmesini sağlamak, görülmesine sebep olmak **2.** İşâret etmek **3.** Göz önüne sermek, başkalarının gözleri önüne koymak, teşhir etmek, izhar etmek **4.** Açıkça ortaya koymak, göz önüne sermek **5.** (Bir hâlini, bir niteliğini) Ortaya koyacak tarzda davranmak **6.** Öğretmek, bildirmek, anlatmak
g.-di 53, 60, 61, 92
g.-dikden 49
g.-dim 176
g.-ebilmek 66
g.-ecek 68

- g.-emeyecek 28
g.-en 43
g.-erek 133, 99
g.-ir 106, 150, 197
g.-irdi 127, 188
g.-iyor 139
g.-iyordu 146, 87
g.-mediler 142
g.-meğe 194
g.-mek 142, 179, 34, 8
g.-meliydi 213
g.-meyecek 191
g.-se 180
- gösteriş** *i.* **1.** Göstermek işi ve tarzı **2.** Kendini beğendirmek, karşısındaki etki altında bırakmak için olduğundan başka türlü görünme, göz boyama, sükse
g.+ten 44
- gösterişsiz** *sf.* **1.** Göz alıcı bir tarafı olmayan, etkisiz, silik **2.** Kendini gösterme amacı gütmeyen, gösteriş yapmayan, mütevâzi
g. 43
- götür-** *f.* **1.** (Bulunulan yerden daha uzak bir yere) Taşımak, ulaştırmak, iletmek **2.** Üzerinde taşımak, yanında bulundurmak **3.** (Bir kimseyi bir yere giderken) Berâberinde bulundurmak, onunla berâber gitmek, refâkatine almak **4.** (Bir şeyi) Hareket ettirip belli bir yere koymak **5.** Öldürmek **6.** Sevk etmek, sürüklemek, itmek **7.** (Belli bir maksat için bir yere gitmesini sağlamak üzere) Birinin berâberinde gitmek **8.** (Bir kimseyi sorguya çekmek, cezâlandırmak veya öldürmek maksadıyla) Yerinden almak, bilinen veya bilinmeyen bir yere sevk etmek **9.** Çalmak veya gaspetmek **10.** Sağlamak, temin etmek **11.** Yerinden koparıp almak
g.-dü 128, 148, 160, 161, 164
g.-düşüm 104
g.-düşünü 84
g.-düler 134, 73
g.-düm 104, 113, 20
g.-eçeğini 19
g.-ecek 140
g.-en 216, 89, 90
g.-erek 117
g.-meden 167
g.-meğe 217
g.-mek 137, 162, 215
g.-müş 219
- g.-müşler 151
g.-üb 167
g.-ün 141
g.-ürdü 137, 70
g.-ürmüsünüz 61
g.-ürsünüz 216
g.-üyorlardı 144
- götürül-** *f.* **1.** Götürmek işi yapılmak
g.-en 142
- gövde** *i.* **1.** İnsan bedeni, vücut **2.** Vücûdun belden yukarısının karınla omuzlardan ibâret kısmı **3.** Bir şeyde kol, çıkıntı veya parçaların dışındaki ana kısım **4.** Ağaçta kök, dal ve yapraklar dışındaki ana kısım
g.+ler 129
g.+li 61
g.+sinde 130
g.+sine 125, 71
- göz** *i.* **1.** İnsanda ve hayvanda görme organı **2.** Bakış **3.** *mec.* Ele alış tarzı, görüş, bakış açısı
g. 109, 136, 147, 164, 165, 185, 196, 54, 55, 85, 89
g.+den 10, 175, 187, 211
g.+e 181, 201
g.+ler 150, 50, 64, 77
g.+lerden 175
g.+leri 112, 113, 12, 120, 127, 133, 142, 146, 170, 183, 19, 215, 23, 24, 30, 39, 45, 47, 48, 56, 66, 72, 72, 72, 77, 77, 140
g.+lerim 104, 65, 90, 90
g.+lerime 108, 90
g.+lerimi 100, 101, 102, 104, 161, 181, 84, 87, 90
g.+lerimin 109, 91
g.+lerimizdeki 41
g.+lerin 109, 174, 218, 85
g.+lerinde 13, 146, 180, 193, 27, 33, 39, 46, 50, 65
g.+lerinden 127, 213, 39, 63
g.+lerine 199, 23, 57, 58, 67
g.+lerini 115, 120, 126, 140, 148, 148, 148, 156, 16, 17, 17, 170, 170, 18, 181, 19, 213, 28, 29, 41, 47, 53, 53, 55, 62, 64, 67, 67, 71, 72
g.+lerinin 102, 107, 24, 28, 29, 39, 42, 45, 57, 65, 70, 93
g.+leriyle 150, 185, 192, 21, 57
g.+lerle 112, 12, 15, 16, 23, 24, 25
g.+lü 74, 201
g.+lüdür 62
g.+ü 36
g.+üm 103, 169

- g.+ümden 189
g.+üme 11, 144, 182, 74
g.+ümü 177, 85
g.+ümün 107, 130, 180
g.+ümüzü 23
g.+ün 147
g.+ünde 180
g.+üne 160, 219
g.+ünü 138, 174
g.+ünün 167, 36
- gözetle-** *f.* **1.** (Bir kimsenin yaptıklarını) Kendini göstermeden veya farketirmeden gizlice tâkip etmek, tarassut etmek **2.** (Olmasını, gelmesini) Beklemek, kollamak
g.-yerek 118, 31
- gözkapağı** *birl. i.* **1.** Göz yuvarlaklarının önünde bulunan ve birbirine yaklaşıp kapanmak sûretiyle gözü perde şeklinde örten organ
g.+ları 24, 89
- gözlüklü** *sf.* **1.** Gözlük takmış olan, Gözlük kullanan
g. 183, 184
- gözyaşı** *birl. i.* **1.** Ağlarken gözlerden akan berrak sıvı, yaş
g. 106, 40
g.+ları 18, 38
g.+larını 113, 209
- granit** *i. Fr. granite < İtal.* **1.** Feldispat, kuvars ve mikadan meydana gelen, yapı ve döşeme taşı, sütun, kaldırım, kenar taşı, mezar taşı olarak ve heykelcilikte çok kullanılan, çeşitli renklerde çok sert volkanik kaya
g. 77
- gri** *i. Fr. gris* **1.** Siyahla beyazın karışmasından meydana gelen renk, kül rengi, açık kurşunî renk **2. sf.** Bu renkte olan
g. 174
- gurultu** *i.* **1.** Karın ve bağırsaklardan duyulan gur gur sesi
g. 122
- gurur** *i. Ar. gurūr* **1.** Kendini beğenme, büyüklük taslama, boş şeylerle övünme, benlik, enâniyet, kibir, azamet **2.** Kendine güvenmekten gelen iftihar, övünç **3.** Övünülecek şey
g. 215, 46, 99
g.+dan 43
g.+la 46
g.+um 47
g.+un 46
- gübreli** *sf.* **1.** Gübrenilmiş olan
g. 150
- gübrelik** *i.* **1.** Gübre konan, gübre biriktirilen yer
g.+te 137
- güç** *i.* **1.** Bir iş veya hareketi sağlayan maddî ve fizikî kuvvet **2.** Vücuttaki iş yapabilme, faal olabilme kuvveti, derman, tâkat, mecal, enerji
g. 105, 158
g.+ümüzün 129
g.+ünü 154
- güç** *sf.* **1.** Yapılması, başa çıkılması zor olan, emek isteyen, yorucu, zor, müşkül, çetin **2. zf.** Kendini zorlayarak, gayret ve kuvvet sarfederek, güçlülükle, zorla
g. 106, 116, 124, 129, 186, 8
- güçlük** *i.* **1.** Güç olma durumu, zorluk, zahmet, çetinlik, müşkülât
g. 12, 130, 90, 90
- güçük** *sf. Far. güdek* **1.** Bir tarafı eksik **2.** Boyu kısa, eni çok
g. 190
- gül** *i. Far. gul* **1.** Gül ağacının güzel kokulu, pek çok çeşidi bulunan çok makbul çiçeği
g.+e 29, 29
g.+ler 34
g.+lerin 27
- gül-** *f.* **1.** (Bir kimse bir şeyi tuhaf bulduğu veya bir şeye sevindiği zaman) Kesik kesik sesler çıkarmak sûretiyle duygusunu, sevinç veya hayretini açığa vurmak **2.** Ses çıkarmadan hafifçe gülümsemek, tebessüm etmek **3.** (Bir şey birine) İyi yüz göstermek, (onu) iyi şeylerle karşılaştırmak **4.** (Biriyle, bir şeyle) Alay etmek, eğlenmek **5. mec.** Mutlu bir zaman geçirmek, mesut olmak
g.-dü 160, 173, 178, 18, 184, 203, 21, 218
g.-en 150
g.-enleri 36
g.-erdi 157
g.-erek 164
g.-mek 130
g.-mekten 199
g.-üp 194
g.-üş 28
g.-üşdü 167
g.-üşle 102, 152, 157, 48, 50
g.-üşleri 161
g.-üşüne 102

- g.-üyordu 161, 167, 28
g.-üyordum 101, 107
g.-üyorlar 101
g.-üyorlardı 162
- güldür-** *f.* **1.** Gülmesine sebep olmak, gülmesini sağlamak
g.-mese 116
- gülümse-** *f.* **1.** Ağzını açmadan iki yana doğru yaymak sûretiyle ve ses çıkarmadan sâdece yüz ifâdesinin aldığı mânâ ile memnûniyetini, hoşnutluğunu belli etmek, hafifçe ve sessizce gülmek, tebessüm etmek
g.-mek 66
g.-yerek 35, 72
g.-yordu 112, 112
- gülümseme** *i.* **1.** Gülümsemek işi, yüzde beliren hafif gülüş, tebessüm
g. 113, 72
- gülünç** *sf.* **1.** Gülünecek, alay edilecek durumda olan, tuhaf, komik
g. 99
- gülüş** *i.* **1.** Gülmek işi ve tarzı, yüzdeki gülme ifâdesi, gülümseme, tebessüm, hande
g.+ü 15
- gülüş-** *f.* **1.** Karşılıklı gülmek, birlikte gülmek
g.-meli 105
- gümüş** *i.* **1.** Tabiatında altın, bakır, bâzan platinle birlikte bulunan, altından sonra en kolay dövülüp haddelenebilen, ısı ve elektriği en iyi ileten, ziynet ve kıymetli süs eşyası îmaline yarayan, kendine has beyaz renkte, atom ağırlığı 107,88, atom numarası 47, sembolü Ag olan metal element, sim. **2.** *sf.* Bu elementten yapılmış
g. 146, 146, 146, 163, 31, 31, 31, 35
- gün** *i.* **1.** Dünyânın kendi yörüngesi etrâfında bir defa dönmesinden ibâret 24 saatlik zaman parçası **2.** Güneşin doğuşu ile batışı arasındaki zaman parçası, gündüz **3.** Zaman, vakit **4.** (İsim tamlamasının ikinci ögesi olarak) Bu zaman parçasının belli bir olayı gösteren
g. 10, 100, 106, 112, 116, 119, 12, 120, 128, 129, 134, 137, 137, 139, 140, 140, 141, 145, 152, 155, 170, 175, 177, 178, 18, 189, 192, 193, 200, 201, 209, 21, 210, 210, 212, 212, 218, 219, 29, 42, 55, 56, 56, 56, 56, 64, 65, 66, 67, 67, 68, 70, 71, 73, 85, 88, 92
- g.+de 140, 152, 159, 207
g.+den 129, 153, 68
g.+dü 210
g.+e 207, 68
g.+ler 115, 17, 20, 70
g.+lerce 43
g.+lerde 131, 176, 190
g.+leri 124
g.+lerinin 131, 211, 71
g.+lük 70
g.+ü 142, 159
g.+ümün 70
g.+ün 158, 57, 87
g.+ünde 140
g.+ünün 181, 74
- günahsız** *sf.* **1.** Günâhı, suçu olmayan, mâsum, kabâhatsiz, bigünah
g. 36
g.+ların 37
- gündelik** *i.* **1.** Gün hesabıyla verilen veya bir günlük iş karşılığı ödenen para, günlük, yevmiye **2.** *sf.* Her gün olan, her günkü, günlük, yevmî
g. 53
- gündüz** **1.** Güneşin doğuşu ile batışı arasındaki aydınlık zaman, gün, gece karşısı **2.** *sf.* Bu zaman içinde, gündüzleyin, gündüz vaktinde
g.+ün 109, 41
- güneş** *i.* **1.** Dünya ve diğer gezegenlerin etrâfında döndüğü, bunlara ısı, ışık ve hayâtın devâmı için gerekli enerjiyi veren gök cisminin adı, dünyâyâ en yakın yıldız, şems **2.** Bu gök cisminin ışığı, sıcaklığı
g. 10, 125, 154, 154, 159, 186, 211, 40, 46, 59, 74, 82
g.+de 69
g.+i 190, 211
g.+iidi 23
g.+in 129, 154, 40, 76
g.+te 76
g.+ten 41
- günlük** *sf.* **1.** Belli bir gün içinde olan, o günle ilgili, o güne âit **2.** (Sayı bildirilen kelimelerle) ... gün sürecek olan veya üzerinden ... gün geçmiş bulunan
g. 54
- gür** *sf.* **1.** Fıskırırçasına çıkmış olan, çok bol olan **2.** Kuvvetli
g. 147, 33, 34
- güreş-** *f.* **1.** Rakiplerini yenmek için olanca kuvvetini kullanarak, el ve ayak oyunları yaparak mücâdeleye girişmek, güreş

yapmak **2.** *mec.* Mücâdele etmek, uğraşmak
g.-en 15

gürültü *i.* **1.** Aralarında âhenk bulunmadığı için kulağa hoş gelmeyen çeşitli ve karışık seslerin meydana getirdiği kuvvetli ses, patırtı, şamata **2.** *mec.* Kavga, karışıklık, tartışma, münâkaşa
g. 11, 22
g.+de 21
g.+demi 21
g.+leri 22, 22
g.+lü 125
g.+nün 76
g.+sü 126, 79
g.+süne 132, 37
g.+ye 212, 49

gürültülü *sf.* **1.** Gürültüsü olan, patırtılı, şamatalı **2.** Çeşitli olaylarla dolu olan, yorucu derecede hareketli, olaylı
g. 213

gürültüsüz *sf.* **1.** Gürültü çıkarmayan **2.** Sâkin, çok hareketli olmayan, durgun
g. 31, 74

güvercin *i.* **1.** Pek çoğu evcilleşmiş olan, çeşitli türleri kutuplar dışında dünyânın her yerinde yaygın olarak yaşayan, gagası düz, tüyleri kalın ve sık, vücûdu kısa, uzun zaman hızla uçabildiği için bilhassa askerlikte haberleşme işinde kullanılan, tâne ve meyve ile beslenen tünek kuşu
g.+den 54

güverte *i.* < *Ital. coverta* **1.** Gemilerde ambar, kamara vb. kapalı yerlerin tavanını meydana getiren, yolculara açık olan ve bâzı gemi âletlerinin, sandalların bulunduğu kısımların ortak adı
g.+den 115
g.+sine 43

güzel *sf.* **1.** Göze ve kulağa hoş gelen, görülmesi, duyulması insana zevk veren, cemil, çirkin karşıtı **2.** Taşdığı üstün nitelikler veya isteğe uygun olması sebebiyle insanda iyi etki bırakan, takdir uyandıran **3.** Çekici, câzip kimse [Özellikle genç kız ve kadınlar hakkında kullanılır] **4.** İnsanda hoşya giden bir etki ve estetik duygu uyandıran şeyin niteliği **5.** *zf.* İyi, hoş, âlâ **6.** *ünl.* Pekiyi, pekâlâ, doğru **7.** (İsim

tamlamasının ikinci ögesi olarak) Belli bir çevre içinden aranan niteliklere en uygun olarak seçilen kimse **8.** (Hava için) Açık, sâkin, hoş
g. 100, 103, 109, 110, 111, 117, 12, 15, 193, 200, 201, 201, 214, 25, 30, 30, 37, 37, 38, 40, 41, 43, 47, 58, 59, 64, 65, 72, 81, 85, 89, 89, 99
g.+di 188, 40, 47
g.+dir 32
g.+ini 27
g.+iydi 14
g.+ler 13
g.+miydi 8

güzellik *i.* **1.** Güzel olan şeyin niteliği, göze, kulağa hoş gelen veya taşıdığı üstün niteliklerle insanda iyi etki bırakan, takdir uyandıran şey veya hâlin durumu, hüsn, cemel, behçet
g. 180, 38, 40
g.+e 39
g.+i 13, 29, 42
g.+in 41
g.+ini 180
g.+inin 29
g.+ler 181, 29
g.+lerden 40
g.+leri 195
g.+leriidi 48
g.+lerle 48

Güzin *öz. i.* **1.** Kitapta adı geçen bir kadın karakter
g. 183, 183, 184, 184, 184, 187, 194, 194

H

ha ünl. **1.** Gayrete getirmek ve teşvik için kullanılır **2.** Soru bildirir **3.** “Evet” anlamında tasdik için kullanılır **4.** Hayret ifâde eder **5.** İhtar, ikaz ve tembih bildirir **6.** Bir şeyin o anda akla geldiğini veya o anda anlaşıldığını göstermek için kullanılır
h. 106, 121, 184, 198, 198, 199, 199, 200, 208, 216, 9
ha(aa). 207

haber *i.* *Ar. haber* **1.** Olmuş veya olmakta bulunan bir şeye dâir orada olmayanlara erişen bilgi, ondan ona nakledilen söz
h. 160, 195, 210
h.+e 154

- h.+i 131, 143, 144, 147, 148, 181, 181, 61, 70
h.+imiz 156
- Habeş** *öz. i. Ar. Ḥabeş* **1.** Habeşistan halkından olan veya bu halkın soyundan gelen kimse
h. 117
- had** *i. Ar. ḥadd* **1.** Sımr
h.+dinden 116
- hademe** *i. Ar. ḥādim* çoğ. *ḥademe* **1.** Hizmet edenler **2.** Resmî dâirelerde, bürolarda hizmet eden kimse(ler)
h.+ye 216
- hadi** *ünl. 1.* Teşvik, uyarı ve ihtar sözü olarak kullanılır **2.** Farzedelim ki, öyle kabul edelim ki **3.** Karşısındakinin hafife alındığını, küçümsendiğini anlatmak için kullanılır **4.** Kabul, tasdik veya hoş görme anlamında kullanılır; eh, pekâlâ
h. 123, 142, 167, 170, 187, 193, 205
- hafif** *sf. Ar. ḥifwet* ile *ḥafif* **1.** Tartıda ağırlığı az gelen **2.** Belli, tabii veya kabul edilmiş bir ölçüye göre yoğunluğu, miktârı, şiddeti, etkisi az olan, az miktarda, biraz **3.** Belli belirsiz **4.** (Ses ve sesle ilgili kelimeler için) Tonu kuvvetli ve yüksek olmayan, düşük tonda **5.** Belli belirsiz **6.** Önemli olmayan
h. 113, 125, 125, 135, 135, 142, 166, 21, 210, 210, 52, 52, 74, 78, 79, 81, 81
h.+ce 146
h.+çe 113, 136, 148
h.+ten 92
- hafifle-** *f.* **1.** Ağırlığı azalmak **2.** oğunluğu, hızı, miktârı, kuvveti, şiddeti, etki gücü azalmak, eski durumu kalmamak
h.-mişdi 210
h.-yen 51
- hafiflik** *i.* **1.** Tartıda ağırlığı az olma durumu **2.** *mec.* Ağırbaşlı olmayan davranış
h.+e 190
- hafta** *i. Far. hefte < heft* **1.** Birbiri arkasına gelen yedi günden ibâret zaman bölümü
h. 142, 187, 8
h.+larca 68
h.+ya 142, 142
- haftalık** *i.* **1.** Hafta hesâbıyla verilen veya bir haftalık iş karşılığı
- ödenen para **2.** Haftada bir olan, yapılan, çıkan
h. 100
- hah** *ünl. 1.* Beklenen veya istenen bir şey olduğu zaman “tamam, işte, evet” anlamında memnûniyet ve tasdik bildiren söz **2.** Gülme sırasında çıkarılan sestem yansıma kelime
h. 107, 107, 107, 199, 199, 199, 199
- hain** *sf. ve i. Ar. ḥiyānet* ile *ḥā'in* **1.** Hıyānet eden, sadâkat göstermeyen, güveni kötüye kullanan (kimse) **2.** Eziyet etmekten, karşısındakini üzmetten, zarar vermektten hoşlanan kötü ruhlu (kimse)
h. 106
- hak** *i. Ar. ḥaqq* **1.** Hukûkun veya geleneğin bir kimseye tanıdığı şey, hisse, pay **2.** Bir kimsenin, sorumluluğunu yüklenerek yaptığı bir işin maddî karşılığı
h.+kımda 158
- hakaret** *i. Ar. ḥakāret* **1.** Küçük düşürme, horlama; küçük düşürücü söz veya davranış
h. 156, 162
h.+i 162, 165, 165
- hakikat** *i. (Ar. ḥaқиkat)* **1.** Asıl olan durum ve şekil, gerçek, asıl, künh **2.** Doğru olan şey, doğru **3.** Var olan şeyin niteliği, gerçek **4.** Var olan, gerçekleşmiş bulunan, fikir, tasavvur veya hayal olmayıp fiilî olarak var olan şey, vâkıa
h. 90, 91
h.+e 33, 83, 85, 87
h.+en 207
h.+ın 85
h.+i 175, 87, 92
h.+in 91
h.+lerden 30
h.+lere 39
h.+leri 85
- hakiki** *sf. Ar. ḥaқиkat* nispet eki *-i* almış şekli *ḥaқиki* **1.** İnkâr edilemeyecek şekilde var olan, var olmuş bulunan, gerçek **2.** Asıl olan, uydurma olmayan, doğru, sahih **3.** Bir şeyin benzeri, örneği veya taklidi olmayıp kendisi durumunda olan, sâhicî **4.** Temel durumunda olan, başlıca, asıl **5.** Gerektiği gibi olan, taşıması gereken nitelikleri taşıyan, aranılan nitelikleri kendinde toplamış olan, gerçek, hâlis
h. 41, 61

hakim *sf.* *Ar.* *hukm* ile *hâkim* **1.** Hükmeden, buyruğunu yürüten, hâkimiyet kurmuş olan, egemen **2.** *i.* Yargı yetkisini kullanarak yasaya aykırı davranışları ve anlaşmazlıkları hukûka göre halletmek ve adâleti gerçekleştirmek üzere devlet tarafından tâyin edilen kimse, yargıç **3.** Baskın durumda olan, diğerlerinden daha başta gelen
h. 192, 208

hakk *i.* *Ar.* *hakık* **1.** Doğru, gerçek, batıl karşıtı **2.** Hukûkun veya geleneğin bir kimseye tanıdığı şey, hisse, pay
h.+ının 15

hakında *ed.* **1.** Üzerine, için, husûsunda, dâir, müteallik
h. 195, 34, 63
h.+ki 219

haksızlık *i.* **1.** Hakka ve adâlete uygun olmama **2.** Haksızca davranış
h.+larından 62

hâl *i.* *Ar.* *hâl* **1.** Bir şeyin içinde bulunduğu şartların ve niteliklerin bütünü, durum **2.** Davranış, tutum, tavır **3.** *mec.* Güç, kuvvet, tâkat, mecal
h. 184, 52
h.+de 107, 150, 153, 189, 19, 197, 20, 201, 208, 210, 215, 216, 217, 36, 43, 46, 49, 57, 68, 71, 77, 77, 81, 86, 90, 91, 98, 12, 121, 46
h.+deidi 118, 144
h.+demişdim 108
h.+e 187, 190
h.+i 20
h.+imize 160
h.+in 19
h.+inde 110, 148, 152, 31, 35, 41, 7, 7, 7, 70, 70, 73, 76, 77, 77, 79, 79, 79, 80, 80, 89
h.+indeki 80, 93
h.+ine 106, 133, 151, 23, 50, 76, 83
h.+ini 164, 75
h.+iyle 75
h.+lere 24, 48
h.+lerini 145

hâlâ *zf.* *Ar.* *hâl* tenvinli *hâlen* > *hâlâ* **1.** Bu zamâna kadar, daha, henüz, şimdi bile, hâlen
h. 109, 109, 109, 123, 141, 142, 147, 154, 170, 184, 40, 70, 86

halat *i.* *Yun.* *khaladi* **1.** Kenevir liflerinin veya ince iplerin bir araya getirilerek bükülmesinden elde

edilen çok kalın ve kuvvetli ip [Bükülmeye elverişli mâdenî tellerden yapılanları da vardır]
h. 74

halbuki *bağ.* **1.** Anlam bakımından karşıt olan iki cümleyi birbirine bağlar; oysa, oysa ki, aksine olarak
h. 122, 13, 137, 138, 144, 178, 18, 181, 181, 204, 37, 44, 54, 7, 85, 98, 99

halı *i.* *E.T. kalı* < *Far. kâli* **1.** Yere veya mobilya üzerine serilmek, duvara süs olarak gerilmek üzere yün veya iplikten dokunmuş kısa tüylü yaygı
h.+ları 29

Halil *öz. i.* **1.** Kitapta adı geçen bir erkek karakter
h. 157, 157, 157, 161, 161, 162, 163, 164, 165
h.+im 160
h.+in 160

halita *i.* *Ar.* *halıt* ile *halıta* **1.** İki veya daha fazla maddenin karışmasından meydana gelen karışım **2.** İki veya daha fazla şeyin karışmasından ortaya çıkan terkip
h. 76

halk *i.* *Ar.* *halık* **1.** Bir milleti meydana getiren insan topluluğu **2.** Aynı ülkede, aynı devlete bağlı vatandaşların tamâmı **3.** Kalabalık, güruh
h. 174, 179, 187, 187, 192, 218
h.+ını 134

halt *i.* *Ar.* *halıt* **1.** Bir şeyi başka bir şeyle karıştırma, mezcetme **2.** Münâsebetsiz iş veya söz, yakışık almayan yersiz söz veya davranış, münâsebetsizlik
h.+ı 99
h.+lar 157

hamakat *i.* *Ar.* *hamâkat* **1.** Ahmaklık, budalalık, humk
h.+e 192

hamle *i.* *Ar.* *hamle* **1.** İleriye doğru atılma, atılış **2.** Düşmana karşı yapılan saldırı, saldırma, savlet, hücum
h.+ler 87

hamlet- *birl. f.* *Ar.* *haml* + *T. et-* **1.** (Bir iş veya sözü) Bir sebebe yormak, bir sebebe bağlayıp ondan ileri geldiğini kabul etmek, -e yüklemek
h.-erek 86

hamallık *i.* **1.** Hamalın yaptığı iş

- h.+a 120
- han** *i. Far. hān* **1.** Şehirlerde, kasabalarda veya yolların geçit yerlerinde yolcuların konaklaması, kendilerinin ve hayvanlarının geceleme için yapılmış binâ
h. 179, 202, 207
h.+da 212
- hançer** *i. Ar. hancer* **1.** Kamadan küçük, ucu eğri ve sivri, iki yanı keskin bıçak
h.+i 37
- hanende** *i. Far. hānden hānende* **1.** Şarkı okuyan kimse, şarkıcı, okuyucu
h. 166
- hangi** *sf.* **1.** Adı geçen hususla, iki veya daha fazla şeyden neyin veya kimin kastedildiği öğrenilmek istendiği zaman kullanılan soru sıfatı **2.** Şart cümlelerinde özne veya tümleçlerin belirteni durumunda olduğunda bunların ifâde ettiği anlamı genişleten sıfat gibi kullanılır, herhangi
h. 117, 32, 75, 84, 86, 89, 89, 89, 90, 92
- hangisi** *z.* **1.** Hangi kimse, hangi şey
h. 106
- hanım** *i.* **1.** (Kibar konuşmada) Kadın **2.** Kadınlar için kullanılan unvan ve hitap sözü **3.** Âile ve ev kadınlığında aranan vasıflara sâhip kimse
h. 183, 183, 183, 183, 184, 194
h.+ı 213
h.+ın 175
h.+lar 173
h.+lara 18
- hani** *zf.* **1.** Nerede, ne oldu? **2.** Karşısındakine daha önceden bildiği bir şeyi hatırlatmak için kullanılır, biliyorsun ya **3.** Aslına bakarsan, gerçi
h. 142, 174, 184, 188, 202
- habis** *sf. ve i. Ar. habāset ile habis* **1.** Kötü, soysuz, alçak, fesat (kimse)
h.+dir 197
- hapis** *i. Ar. habs* **1.** Dışarı çıkmasına izin vermemek üzere bir yere kapatma **2.** Hapsedilmiş kimse, tutuklu, mahpus **3.** Suçluların kapatıldığı yer, hapishâne
h. 141
h.+den 145
h.+lere 156
- hapishane** *i. Ar. habs ve Far. hāne ile habs-hāne* **1.** Hapis cezasına çarptırılanların cezaları süresince kapatıldıkları yer, cezâ evi, mahpes, dam
h. 139, 141, 158
h.+de 156, 157, 157, 158, 181
h.+lerin 139
h.+sinde 143, 149
h.+sine 158
h.+ye 141, 155
- hapsedil-** *birl. f.* **1.** Bir yere kapatılıp çıkmasına izin verilmemek, bir yerde tutulmak
h.-en 134, 87
h.-mişdi 141
- hapset-** *f.* **1.** Bir yere kapatıp çıkmasına izin vermemek, kapatmak, alıkoymak **2. mec.** (Duygu, göz yaşı vb. şeyleri) Gayret sarfedip (içinde) tutmak, belli etmemek, göstermemek, dışarıya aksettirmemek
h.-mek 66
- harap** *sf. Ar. harāb* **1.** Yıkık dökük, yıkılmaya yüz tutmuş, vıran
h. 74, 77
- hararet** *i. Ar. harāret* **1.** Sıcaklık **2. mec.** Coşkunluk, şevk, ateşlilik
h.+le 184
- harbiye** *i. Ar. harbi ile harbiyye* **1.** Bir devletin askerî işleri **2.** Subay yetiştiren askerî yüksek okul, kara harp okulu
h.+yi 200
- harcırah** *i. Ar. harc ve Far. rāh ile harc-ı rāh* **1.** Görevle bir yere gönderilen kimseye yol masraflarına karşılık verilen para, yolluk
h.+ımı 181
h.+ını 173
h.+ları 197
h.+larla 188
- hareket** *i. Ar. hareket* **1.** Bir şeyin, bir nesnenin bütününe veya bir kısmının yerini, konumunu yâhut durumunu değiştirmesi, kımıldama, kımıldanma **2.** Davranış, davranma **3.** Değişme, canlılık, faâliyet **4.** Toplu olarak davranışa geçme, ufak çapta baş kaldırma, ayaklanma
h. 121, 123, 167, 210, 42, 76, 79, 81, 86
h.+den 121
h.+e 174
h.+inde 180

- h.+le 213, 39
h.+ler 152
h.+lerden 214
h.+leri 40, 50
h.+lerinde 46
h.+lerine 27
- hareketsiz** *sf.* **1.** Hareket etmeyen, kıvıldamayan **2.** *zf.* Hareket etmeden, kıpırdamadan
h. 50
- haric** *i. Ar. ḥurūc ile ḥāric* **1.** Bir şeyin sınırları dışında kalan yer, dış, dışarı
h.+ine 218
- harikuladelik** *i.* **1.** Alışılmıştın üstünde nitelikler taşıma, eşi görülmemiş olma durumu
h.+lerle 48
- harman** *i. Far. ḥarmen – ḥirmen* **1.** Tahılın saptan ayrılması için düven, makine veya hayvanla yapılan dövme işi **2.** Dövülmek için hazırlanmış ekin yığını **3.** Bu işin yapılma, ekinlerin dövülme mevsimi, hasat zamânı
h. 143, 150
h.+da 142
h.+lara 159
- harp** *i. Ar. ḥarb* **1.** Devletlerin birbirleriyle diplomatik münâsebetlerini keserek yaptıkları silâhlı çarpışma, savaş, cenk
h. 60
- hasım** *i. Ar. ḥaşm* **1.** Düşman
h. 160
- hasır** *i. Ar. ḥaşir* **1.** Saz ve kurumuş bitki saplarından örülmüş taban örtüsü
h. 14, 179
h.+ın 161
h.+lara 35
- hasis** *sf. ve i. Ar. ḥasāset – ḥisset ile ḥasis* **1.** Paraya, mala aşırı düşkünlüğü yüzünden elindekini harcayamayan (kimse), cimri, pinti, bahil **2.** *sf.* Kıymetsiz, âdî, bayağı
h.+dir 66
- hasret** *i. Ar. ḥasret* **1.** Ayrı kalınan veya elden kaçırılan bir şeye karşı duyulan istek, tekrar görme ve kavuşma arzusu, özleyiş, özlem, iştiyak
h. 174, 46
h.+i 189, 42, 47
h.+in 48
h.+le 15, 56
- hassasiyet** *i. Ar. ḥassās* yapma mastar eki *-iyyet* ile *ḥassāsiyyet* **1.** Hassas olma durumu, hassaslık, duyarlık
h.+lerine 73
- hassaslık** *i.* **1.** Hassas olma durumu, hassasiyet
h.+ına 106
- hasta** *i. Far. ḥasten ile ḥaste* **1.** Sağlığı bozuk olan, sıhhati yerinde olmayan kimse **2.** *mec.* Bozuk ve uyumsuz, sakat
h. 139, 140, 74
h.+idi 139, 68, 68
h.+ların 139
h.+ya 71
- hastahane** *i. Far. ḥasta ve ḥāne ile ḥasta-ḥāne* **1.** Hastaların yatırılıp tedâvi edildiği yer
h.+de 139
h.+den 220
h.+ler 139
h.+ye 219
- hastalık** *i.* **1.** Canlılarda organların yapılarında ve işleyişlerinde görülen bozukluk, sağlık durumu bozuk olma hâli
h.+ının 139
- hastalıklı** *sf.* **1.** Sık sık hastalanan, hastalıktan hiç kurtulmayan, sağlığı bozuk, mariz
h. 210
- hatır** *i. Ar. ḥutūr ve ḥātir ile ḥātir* **1.** Düşünme, akılda tutma yeteneği, zihin, hâfiz **2.** Bir kimsenin biri üzerindeki saygılı etkisi, îtibar
h.+ı 136
h.+ını 145
- hatıra** *i. Ar. ḥutūr > ḥātir ile ḥātira* **1.** Yaşanmış şeylerden zihinde kalan her türlü iz, hatırda kalan, hâfızada yaşamaya devam eden şey
h. 152
- hatırlat-** *f.* **1.** Hatırlamasını sağlamak **2.** Aklına getirmesini, düşünmesini istemek, ihtar etmek **3.** (Bir şey veya bir kimse birini veya bir şeyi) Benzeyen bir tarafı sebebiyle akla getirmek
h.-an 27, 77
h.-ıyordu 189
h.-mıyormu 29
- hatta** *bağ. Ar. ḥattā* **1.** “Bile, dahi, üstelik, bundan başka, hem de” gibi anlamı kuvvetlendirmek için kullanılır
h. 100, 100, 101, 103, 104, 107, 107, 120, 121, 125, 127, 129, 146,

- 151, 153, 176, 178, 179, 183, 19, 201, 206, 220, 49, 49, 81, 98
- hava** *i. Ar. hevā' > hevā* **1.** Dünyâyı belli bir yüksekliğe kadar kaplayan, bütün canlıların nefes yoluyla alıp verdikleri, çok miktarda oksijen, azot ve az miktarda asit, su buharı ve başka gazlardan meydana gelmiş renksiz, kokusuz, hafif gaz **2.** Bu gaz tabakasının belli bir yer ve zamandaki meteorolojik durumu **3.** Yeryüzünden yukarıya doğru bakıldığında görülen boşluk **4.** Bu gaz tabakasının belli bir yerde canlılar üzerindeki etkisine göre olan niteliği **5. mec.** Bir kimsede veya yerde hâkim olan ve kendini başkalarına hissettiren mânevî hal, mânevî ortam ve etki, mânevî durum
h. 103, 191, 198, 200, 200, 218
h.+da 108, 148, 205, 207
h.+damı 205
h.+dan 52, 52
h.+lar 208
h.+nın 19
h.+ya 27
h.+yı 13, 49
- havadis** *i. Ar. hâdis ve hâdis* çoğ. *havâdis* **1.** İlgiyle karşılanan haber **2.** Olup biten vak'alar, hâdiseler, olaylar
h.+leri 195
- havan** *i. Far. hâven* **1.** Toz hâline getirilmek veya ufalanmak istenen bir maddenin içine konulup dövüldüğü taş, tahta veya mâdenden çukur kap **2.** Eskiden tütün kıyılan bir çeşit makine
h. 83
- havsala** *i. Ar. havşale* **1.** Kuş kursağı, taşlık **2. mec.** İnsanın anlama, kavrama, kabul edebilme ve tahammül derecesi.
h.+sı 177
- havuz** *i. Ar. havz* **1.** Bahçeleri süslemek, sulamak, içinde yüzmek veya belli maddeleri ıslatmak, boyamak, süzmek gibi maksatlar için kullanılan, etrâfi beton, tuğla, mermer vb. şeylerle çevrilmiş su biriktirme yeri
h.+un 75
- hay** *ünl.* **1.** Başına geldiği kelime veya cümlelerin anlamını kuvvetlendirir
h. 206, 206
- haya** *i. Ar. hayā'* **1.** Utanma, sıkılma, utanç **2.** Ar, nâmus, edep
h. 195
- hayal** *i. Ar. hayāl* **1.** Aslı olmadığı halde zihinde kurulan şey, düş **2.** Bir kişi, olay veya nesnenin zihinde canlanan, biçimlenen sureti **3.** Düşünce **4.** Var olmayan şeyleri varmış gibi zihinde tasarlama yeteneği, tasavvur etme gücü
h. 100
h.+ini 64
h.+lerini 100
- hayalci** *i. ve sf.* **1.** Hayalperest kimse
h. 31
- hayalet** *i. Ar. hayālet* **1.** Maddî bir gerçekliği bulunmadığı ve gerçekte var olmadığı halde varmış gibi canlanan görüntü, hayâlî sûret
h. 220, 91
h.+i 87
h.+in 91
- hayat** *i. Ar. hayāt* **1.** Organların canlılık varlığını devam ettirecek şekilde işlemesi ve canlıların, organlarının gösterdiği faaliyet sonucunda varlıklarını sürdürmesi durumu, sürüp giden yaşama, canlı olma, dirilik, ölüm karşıtı **2.** Doğumdan ölüme kadar geçen süre, yaşanan, yaşanmakta olan veya ileride yaşanacak zaman, ömür **3.** Geçim şartları, geçim **4.** Hareketli ve zevkli yaşayış, canlılık ve hareketlilik **5.** (İsim tamlamasının ikinci ögesi olarak) Belli bir yer veya işte geçirilen ömür **6.** (Anlam genişlemesiyle) Kader
h. 106, 106, 152, 32, 79, 82, 89, 90
h.+a 176, 193, 33, 65, 83
h.+da 196, 213
h.+dan 78, 82
h.+ı 116, 185, 193, 63
h.+ımda 177, 187
h.+ımız 69
h.+ın 192, 192, 33, 33
h.+ına 192, 193
h.+ını 116
h.+ının 33, 98
h.+larında 32
h.+ta 109
h.+tan 43
- haydi** *ünl.* **1.** Teşvik, uyarı ve ihtar sözü olarak kullanılır
h. 179
- hayır** *ünl.* *Ar. hayr* **1.** "Öyle değil, olmaz, yok, aslâ" anlamlarında olumsuzluk, ret ve inkâr bildirir

- h. 102, 161, 184, 32, 62, 70, 72, 78, 78, 80
- haykır-** *f.* **1.** Çok yüksek sesle bağırarak
h.-a 23, 23
h.-an 17
h.-dı 28, 46
h.-dım 189
h.-ışa 127
h.-ışı 80
h.-ışları 126
h.-iyordu 132, 36, 48
- haylazlık** *i.* **1.** Haylaz olma durumu
h.+larının 116
- hayli** *sf.* *Far.* *hayli* **1.** Oldukça fazla, çokça, epey
h. 166
- hayran** *i.* *Ar.* *hayret* ile *hayrān* **1.** Bir kimse veya bir şey karşısında hayranlık duyan, onu çok beğenen, çok takdir eden kimse
h. 30
- hayret** *i.* *Ar.* *hayret* **1.** Bir durum veya bir şey karşısında ne yapacağını, ne hüküm vereceğini bilememe, şaşırma, şaşırıp kalma, şaşkınlık **2.** *ünl.* Şaşkınlık ifâdesi olarak kullanılır; şaşılacak şey
h. 102, 120, 36, 37, 47, 86
h.+e 44
h.+in 46
h.+le 183, 84
h.+ten 44, 76
- haysiyet** *i.* *Ar.* *haysiyet* **1.** Şeref, onur, itibar
h. 215
- hayvan** *i.* *Ar.* *hayevān* **1.** Hareket edip yer değiştirebilme ve hissetme yeteneği olan canlı yaratık **2.** Bu niteliği taşıyan insan dışındaki canlı yaratık **3.** *mec.* Akılsız, idraksiz, kaba kimse **4.** Hizmete yarayan at, eşek, katır cinsinden yaratık
h. 24, 69, 82
h.+a 181, 211
h.+daki 40
h.+dım 109
h.+ımı 209
h.+larda 125
h.+ların 220, 49
- hayvanlık** *i.* **1.** Hayvan olma durumu **2.** Hayvana yakışacak tarzda akılsızca, idraksizce davranış
h. 99
h.+dır 99
- haz** *i.* *Ar.* *hazz* **1.** Bir şeyin insana verdiği hoşça giden tatlı duygu, zevk
h. 47
- hazet-** *f.* *Ar.* *hazz* + *T.* *et-* **1.** Hoşlanmak, zevk almak
h.-mezdi 159
- hazır** *sf.* *Ar.* *huzūr* ile *hāzır* **1.** Bir işi yapmak için gerekli her türlü şeyini tamamlamış olan **2.** *zf.* Tam sırası, fırsat bu fırsat **3.** Belli bir işi yapacak veya belli bir işe yarayacak duruma getirilmiş olan (şey)
h. 202, 213
- hazırla-** *f.* **1.** (Yapılacak işi) Uygun duruma sokmak, istenildiği zaman faydalanılmak üzere hazır etmek, hazır hâle getirmek **2.** (Bir şeyi) Yapıp ortaya koymak, vücûda getirmek, tertiplemek
h.-yacaklardır 37
- hazırlan-** *f.* **1.** (Bir şey) Yapılacak işe uygun ve hazır duruma getirilmek, hazır edilmek **2.** (Bir şey) Yapılıp ortaya konmak, vücûda getirilmek, tertiplenmek **3.** Kendini hazırlamak, hazır duruma gelmek
h.-an 124
h.-dı 213
h.-dımızmı 202
h.-ıp 113
- hazin** *sf.* *Ar.* *huzn* ile *hazın* **1.** Hüzünlü, kederli, mahzun, gamlı **2.** Hüzün veren, acıklı
h. 74, 87
- hazne** *i.* *Ar.* *hazine* **1.** Hazine **2.** Bir şeyin toplandığı çukur veya depo
h.+leri 92
h.+si 88
h.+sinde 86
- hece** *i.* *Ar.* *hicā'* > *hecā* ile *hece* **1.** En az bir sesliden, bâzan bir sesliyle birlikte söylenebilen bir veya birkaç sessizden meydana gelen ve kelimeyi oluşturan ses öbeklerinden her biri
h.+ler 108
- hediye** *i.* *Ar.* *hediyye* **1.** Sevgi veya saygı ifâdesi olarak karşılıksız verilen şey, armağan
h. 34
- hekim** *i.* *Ar.* *hakim* **1.** Mesleği hastalıkları teşhis ve tedâvi etmek olan kimse, tıp doktoru, tabip
h.+lerin 36
- hele** *zf.* *Far.* *hele* **1.** Bir kimse veya şey diğer kimse veya şeylerin içinde ayrıca belirtilmek istendiği zaman bunu ifâde eden kelimenin başına veya sonuna getirilir, özellikle,

- bilhassa, bâhusus, her şeyden önce
h. 158, 177, 182, 211, 8
- hem** *zf. Far. hem* **1.** Kullanıldığı cümleye “üstelik, bir de, şu da var ki, zâten” mânâları katarak anlamı kuvvetlendirir **2.** Birden fazla şeyin birlikte bulunduğunu veya birden fazla işin birlikte yapıldığını gösterir [Bu anlamda genellikle tekrar edilerek kullanılır **3.** İkincisi birincisini açıklayan iki cümleyi birbirine bağlar
h. 106, 110, 118, 118, 122, 122, 127, 137, 138, 140, 146, 159, 159, 164, 164, 194, 194, 207, 216, 56, 69, 83, 9
- hemen** *zf. Far. hemân* **1.** Derhal, hiç vakit geçirmeden, çabucak **2.** Aşağı yukarı, yaklaşık, takriben
h. 103, 108, 108, 110, 119, 119, 124, 14, 156, 161, 164, 168, 168, 19, 200, 200, 211, 212, 24, 42, 43, 43, 49, 49, 53, 57, 63, 63
- hemşeri** *i. Far. hem-* eki, *şehir* ve nispet eki *-i* ile *hem-şehri* **1.** Aynı şehir ve memleketten olan kişilerden her biri **2.** Hitap sözü olarak kullanılır
h.+ler 158
h.+m 160
h.+si 197
- hemşerilik** *i.* **1.** Hemşeri olma durumu.
h. 164
- hendek** *i. Ar. handak* **1.** Şehir, hisar, kale, tarla vb. yerlere girilmesini önlemek, arâzide, yol kenarlarında suların akmasını sağlamak için kazılan, iki tarafı yüksek, uzunlamasına derin çukur
h.+in 148
h.+lerde 10
- hep** *sf. ve zf. Far. heb* **1.** Hiçbiri veya hiçbir kimse dışarıda kalmamak üzere, bütün **2.** *zf.* Her zaman, dâima
h. 105, 105, 107, 118, 122, 122, 129, 13, 132, 14, 140, 157, 158, 161, 182, 19, 205, 42, 46, 56, 56, 60, 62, 7, 81, 91
h.+imiz 129, 132, 25, 22
h.+imize 10
h.+imizin 130
h.+iniz 106
h.+sini 110
- hepbirden** *zf.* **1.** Birlikte
h. 133
- hepsi** *z.* **1.** (Bahsedilenlerin) Bütünü, tamâmı
h. 109, 162, 180, 213, 68, 73, 73
h.+ne 133
h.+ni 103, 128, 158, 23, 77, 88
h.+nin 101, 132, 161, 22, 80
- her** *sf. Far. her* **1.** Tekil kelimelerin önüne getirilir ve o kelime için verilen hükmün aynı cinsten olan şeylerin hepsi için teker teker geçerli olduğunu gösterir, *-nin* hepsi, bütün, cümle **2.** Önüne geldiği tekil kelime için cümlede verilen hüküm olumsuzsa, bu hükmün aynı cinsten olan şeylerin hepsi için değil ancak bazıları için geçerli olduğunu belirtir
h. 100, 101, 105, 106, 109, 109, 111, 112, 112, 121, 121, 123, 123, 125, 125, 126, 126, 127, 130, 130, 134, 134, 137, 14, 144, 15, 153, 157, 162, 168, 168, 175, 176, 176, 176, 176, 177, 178, 18, 180, 182, 187, 19, 19, 19, 190, 190, 190, 192, 192, 196, 197, 197, 208, 21, 210, 214, 215, 216, 36, 40, 41, 42, 43, 43, 45, 55, 56, 57, 58, 63, 66, 66, 66, 7, 7, 73, 79, 79, 80, 84, 85, 85, 87, 90, 90, 97, 97, 97, 97, 97, 98, 98, 99
- hercai** *sf. ve i. Far. hercâ'i* **1.** Bir şey üzerinde sürekli durmayan, sözünden, kararlarından dönüveren, sebatsız, kararsız (kimse) **2.** Hercâî menekşe
h. 27
- herhalde** *birl. zf.* **1.** Ne yapıp yapıp, mutlaka **2.** Büyük bir ihtimalle
h. 100, 105, 182, 207, 207, 220, 37, 54, 54, 60, 8, 8, 99, 54
- herhangi** *birl. sf. Far. her* ve *T. hangi* **1.** Özellikleri iyice bilinmeyen, iyice belli olmayan, rastgele
h. 41, 47, 68
- herif** *i. Ar. harif* **1.** Kaba, bayağı adamlar için kullanılır **2.** (Kaba konuşmada) Adam
h.+i 118, 118
h.+in 106
h.+ler 204
h.+lerin 212
- herkes** *z. Far. her* ve *kes* **1.** Kim varsa hepsi, mevcut olan bütün insanlar **2.** Seçme olmayan, ehil olmayan herhangi bir kimse [Bu anlamda olumsuz cümlelerde kullanılır]
h. 119, 131, 196, 196, 198, 199, 199, 20, 203, 205, 23, 48, 53, 92
h.+den 196, 202

- h.+e 196
h.+i 131
h.+in 188, 200, 30, 67
h.+ten 28, 30, 40
- hesap** *i. Ar. hisāb* **1.** Sayılara âit kural ve işlemlerden bahseden ilim, aritmetik **2.** Alınan şeylerin veya yapılan masrafın tutarı **3.** Alacaklı veya verecekli olma durumu
h. 164, 166, 168, 214
h.+ları 161
h.+mı 168
- heves** *i. Ar. heves* **1.** İstek, arzu, meyil
h. 200
- hevesli** *sf.* **1.** Bir şeyi elde etmeye, öğrenmeye veya onunla uğraşmaya istekli olan, arzulu, meraklı
h. 131
- hey** *ünl.* **1.** Seslenmek ve bir kimsenin dikkatini çekmek için kullanılır
h. 199
- heybetli** *sf.* **1.** Görünüşü korku ile karışık bir saygı uyandıran, böyle bir duygu uyandıracak büyüklük ve görünüşte olan
h. 12, 35, 43
- heyecan** *i. Ar. heyecān* **1.** Ânî ve beklenmeyen değişiklikler ve duygulanmalar sebebiyle hislerde meydana gelen şiddetlenme, aşırı hareketlilik ve telâş **2.** Rûhî coşkunluk, duygulardaki coşup taşma **3.** İstek, arzu, şevk
h.+a 29
h.+ıyla 181
- heyecanlı** *sf.* **1.** Yaratılışı bakımından çabuk heyecâna kapılan, soğukkanlı olmayan (kimse) **2.** Heyecan uyandıran, heyecanlandıran
h. 201
- heyet** *i. Ar. hey'et* **1.** Bir işi yapmak veya yönetmekle görevlendirilmiş kimselerden meydana gelen topluluk, kurul
h.+in 195
h.+le 201
- heyhat** *ünl.* *Ar. heyhāt* **1.** Elden gitmiş bir şeye karşı duyulan hasret, üzüntü ve esefi bildirir, ne yazık
h. 25, 32, 66
- heykel** *i. Ar. heykel < İbr. < Akat.* **1.** Mermer, tunç, taş, pişmiş toprak vb. şeylerden yapılan insan veya hayvan şekli
h.+ine 39
- hıçkır-** *f.* **1.** Göğüsteki hava hıçkırık şeklinde dışarı atılmak **2.** İçini çeke çeke ağlamak
h.-ıyordu 39
- hıçkırık** *i.* **1.** Mîde doluluğu veya asabî gerginlik sebebiyle diyaframın kasılması sonuncu sıkışan havanın ses tellerinde meydana getirdiği ve titreşimle ağızdan “hık hık” diye düzenli aralıklarla çıkan ses **2.** Ağlarken boğazdan kesik kesik çıkan ses
h. 73
h.+larla 32
h.+ına 22
- hımm** *ünl.* **1.** “Dur, düşünelim bakalım, evet, peki” anlamında söylenecek fikre hazırlık sözü
h. 108
- hıncahınc** *zf.* **1.** Çok kalabalık, ağızına kadar (dolu)
h. 173
- hırçın** *sf.* ve *i.* **1.** Çabuk sinirlenen, huysuzluk eden, aksi ve ters davranan (kimse) **2.** Sert, incitici, haşın
h. 126, 126
- hırıldı** *i.* **1.** Boğazdan çıkan boğuk ses **2.** Gürültülü nefes alışa benzer boğuk ses **3.** *meç.* Geçimsizlik, çekişme, dırıltı.
h.+lar 126, 50
- hırs** *i. Ar. hırs* **1.** Bir şeyi elde etmek için duyulan, önüne geçilmez derecede kuvvetli istek **2.** Kızgınlık, öfke
h. 100, 103, 214, 214
h.+ı 135, 197
h.+la 72
h.+tı 179
- hırsız** *i.* ve *sf.* **1.** Başkasının malını çalan kimse, uğru
h.+dır 197
- hışırdama** *f.* **1.** Hışır hışır ses çıkarmak, hışırtı çıkarmak
h.-dı 52
- hışırtı** *i.* **1.** Kâğıt, kuru yaprak, kumaş gibi şeylerin birbirine sürtünmesinden veya böcek, yılan vb. şeylerin bunlar üzerinde yürümesinden çıkan ince ve hafif ses, hışırdama sesi
h.+sını 11
- hız** *i.* **1.** Hareketteki çabukluk, sürat **2.** Bir hareketten ileri gelen şiddet, kuvvet, güç **3.** Gayret, şevk, çaba
h. 186
h.+la 142, 169, 108

hızlı *sf. ve zf.* **1.** Çabuk, süratli, serî **2.** Kuvvetle, şiddetle, güç kullanarak **3.** *sf.* Yaşayışı çok hareketli olan, çapkın ve hovarda

h. 101, 101, 136, 136, 169, 169, 174, 186, 186, 210, 210, 218, 54

hiç *zf.* *Far.* *hiç* **1.** Olumsuz cümlelerde ve soru cümlelerinde anlamı kuvvetlendirir, kat'iyen, asla **2.** Soru cümlelerinde verilen hükmün kesinlikle söz konusu olamayacağını anlatır **3.** Bir işin herhangi bir zamanda yapılmadığını sormak için soru cümlelerinde kullanılır **4.** Varlığı olmayan veya hesâba katılmayacak kadar değersiz, önemsiz olan şey veya kimse **5.** ünl. "Önemli bir şey değil" anlamında cevap cümlelerinin başına getirilir

h. 10, 10, 102, 103, 106, 108, 109, 109, 109, 11, 110, 111, 111, 112, 112, 118, 121, 122, 122, 127, 128, 130, 133, 139, 14, 140, 140, 141, 142, 153, 159, 159, 16, 160, 160, 161, 161, 162, 163, 163, 163, 164, 170, 173, 18, 18, 180, 182, 188, 193, 20, 23, 28, 32, 35, 38, 40, 41, 46, 46, 48, 49, 54, 56, 57, 61, 61, 7, 77, 77, 8, 82, 83, 85, 91, 92, 93 h.+tim 178

hiçbir *birl. sf.* **1.** Olumsuz cümlelerde ismin başına getirildiği zaman o cinsten olan şeylerden birinin bile cümlede verilen hükmün dışında kalmadığını, bu hükmün o şeyin bütününe âit olduğunu anlatır

h. 101, 104, 110, 112, 122, 13, 133, 147, 15, 155, 17, 181, 21, 28, 38, 41, 42, 43, 43, 44, 46, 47, 48, 48, 63, 67, 75, 75, 76, 77, 83, 83, 84, 85, 86, 86, 86, 88, 90, 92, 98, 98

h.+imiz 131, 131, 14

hiçbiri *birl. z.* **1.** Olumsuz cümlelerde yerini tuttuğu ismin cinsinden olan şeylerden bir tânesinin bile cümlede verilen hükmün dışında kalmadığını anlatır

h.+mizin 130

h.+si 117, 123, 63, 50, 56

hiçlik *i.* **1.** Hiç olma durumu **2.** Varlığın mutlak veya izâfî anlamda yokluğu durumu, yokluk, adem

h. 40

hiddet *i. Ar. hiddet* **1.** Öfke, kırgınlık

h.+i 44

h.+in 104

h.+le 216, 23

hiddetlen- *f.* **1.** Kızmak, öfkelenmek, gazaba gelmek

h.-irler 215

hikaye *i. Ar. hikāye* **1.** Bir olayı sırasıyla anlatma işi **2.** Sırasıyla ve etraflıca anlatılan olay **3.** (İsim tamlamasının ikinci ögesi olarak) Sürüp giden, üzerinde durmadan konuşulan olay **4.** Boş, gerçek dışı söz

h. 106, 106

h.+ler 110, 111, 111

h.+lerden 111

h.+lere 157

h.+lerini 87

h.+si 25, 63, 66, 115, 125, 74, 97

h.+sine 63

h.+sini 78, 80, 84

h.+yi 106

hikmet *i. Ar. hikmet* **1.** Hakîmlik, bilgelik **2.** Allah'ın kulun kalbine eşyânın hakîkati hakkında koyduğu, akılla elde edilemeyen kalbî ilim, eşyânın hakîkatini olduğu gibi bilme; Tanrı ile kâinat, insanla âlem arasındaki bağları, âlemle ilgili gerçekleri kavrama ilmi, ledün ilmi

h. 37

hilal *i. Ar. hilāl* **1.** Ayın yeni doğduğu zaman ilk üç günlük yay şeklindeki durumu

h.+i 39

Hint *ö. i.* **1.** Hindistan

h.+in 29, 38

his *i. Ar. hiss* **1.** Dış dünyâyâ âit etkileri beş duyu yoluyla idrak etme **2.** Dış dünyâyâ âit herhangi bir şeyin insanın iç dünyâsında, gönlünde uyandırdığı etki, duygu **3.** (İsim tamlamasının ikinci ögesi olarak) Bir kavramın idrâkinden meydana gelen etki **4.** Açık bir delil olmadan bir şeyi sezme, sezgi, seziş

h. 182

h.+ler 152, 40

h.+lere 100

h.+lerimden 99

h.+simle 100

h.+sini 75

hisset- *f.* **1.** Dıştan gelen etkileri beş duyu vâsıtasıyla idrak etmek **2.** Gönülde duymak **3.** Sezmek, farketmek

h.-di 208, 213, 72

h.-diğim 70

h.-dim 77, 104
h.-er 14
h.-eceğiz 19
h.-erdi 42, 42
h.-erdik 16
h.-erler 98
h.-ilmeyen 88
h.-iyordu 177, 36, 71
h.-iyordum 101
h.-iyor 83
h.-iyorum 46
h.-mek 30
h.-memişdim 79
h.-ti 44
h.-tiğim 87
h.-tiler 67
h.-tim 100, 108, 180, 189, 191, 86

hissetdir- *f.* **1.** Duyurmak **2.** Sezilmesini sağlamak, sezdirmek, ifâde etme
h.-meden 101, 176

hitap *i. Ar. ḥiṭāb* **1.** Sözü veya yazıyı bir kimseye yöneltme, tevcih etme
h. 54, 189

hiza *i. Ar. ḥizā'* **1.** Doğru bir çizgi üzerinde yan yana, karşı karşıya veya aynı seviyede bulunma durumu
h.+sına 102

hizaran *i. Far. ḥizrān – ḥayzerān* ile *hezaren* **1.** Bambu ve Hint kamışı denen bitki **2. sf.** Bu bitkinin saplarından yapılmış
h. 187

hizmet *i. Ar. ḥidmet* **1.** Bir kimsenin yapmakla sorumlu tutulduğu iş, kendisine verilen görev **2.** Birinin işini görme, başkalarına âit yapılması gereken günlük işleri yapma **3.** Bir kimse veya şeyin iyi durumda bulunması için yapılması gereken bakım **4.** Bir işin yapılması için beden veya kafa gücü sarfederek yardımda bulunma, yardım, katkı
h. 140, 179
h.+inden 197

hizmetçi *i. ve sf.* **1.** Çeşitli ev işlerini görmek üzere ücretle tutulan kimse
h.+si 169

hoca *i. Far. ḥāce* ile *ḥōca* **1.** Dîni hizmetlerde görevli kimse, din görevlisi **2.** Bir öğretim kurumunda ders okutan kimse, öğretmen, muallim
h. 181
h.+m 156

Homer *öz. i.* **1.** Homeros Antik Çağ'da yaşamış İyonyalı ozan. Batı edebiyatının ilk büyük eserleri kabul edilen İlyada ve Odyssea destanlarının yazarı veya derleyicisi olduğu kabul edilmektedir.
h. 28
h.+in 38

homurda- *f. homurdan-* bkz.
h.-yor 24

homurdan- *f.* **1.** Öfkeli ve boğuk bir sesle kolay anlaşılmaz şeyler söylemek, hoşnutsuzluğunu belli edecek tarzda söylenmek
h.-iyor 186, 23
h.-iyordu 123

homurtu *i.* **1.** Öfkeli ve anlaşılmaz şekildeki söylenme, homurdanma sesi
h.+sunu 102

Horas *öz. i.* **1.** Roma dönemi şairlerindendir
h. 32

hoş *sf. Far. ḥōṣ* **1.** Duyguları okşayan, zevk veren, beğenilen, güzel, iyi, latif
h. 176, 25, 26, 8, 86
h.+uma 176

hoşlan- *f.* **1.** Zevkine veya arzusuna uygun bulup beğenmek, zevk almak, hoş bulmak
h.-dı 54
h.-ıyorlar 98

hovardalık *i.* **1.** Hovarda olma durumu **2.** Hovardaca iş
h.+lar 152

hoyrat *sf. Yun. khoriates > horyat, hoyrat* **1.** Hareketleri ve hâli sert, haşin ve hırpalayıcı olan, kullandığı şeyin veya karşısındaki kimsenin kırılıp incineceğini hesâba katmadan hareket eden, kaba
h. 43

huceyre *i. Ar. ḥuce* ile *hücre* **1.** Dışarı ile ilgisi mümkün merteye az olan küçük oda, odacık **2. biyo.** Canlılarda dokuları meydana getiren, bir zar içindeki protoplazma ve çekirdekten ibâret en küçük canlı birim
h.+nde 49

hudbin *sf. ve i. Far. ḥōd* ve *bin* ile *ḥōd-bin* **1.** Sâdece kendini gören (kimse), mağrur, kibirli **2.** Yalnız kendini düşünen (kimse), bencil, hodgâm, egoist
h.+dir 65

- hudbinlik** *i.* **1.** Hodbin olma durumu, bencillik, egoistlik
h. 193
- hudud** *i.* *Ar. ḥadd çoğ. ḥudūd* **1.** Bir devletin topraklarını diğer komşu devletlerden ayıran çizgi, sınır **2.** *mec.* Bir şeyin varabildiği en son derece, en son merteye **3.** Belli bir alanı kaplayan bir şeyin son çizgisi, son ucu **4.** İdârî veya hukûkî bakımdan bölünmüş bir yeri etrâfındaki yerlerden ayıran çizgi
h.+larını 29, 44
h.+larının 85
h.+unun 176
h.+ü 218
- hudutsuz** *sf.* **1.** Belli bir ölçü ile kayıtlı olmayan, sınırsız, sonsuz
h. 40
- hukuk** *i.* *Ar. ḥaqq çoğ. ḥukūk* **1.** Haklar **2.** Toplumun yaşayışını düzenleyen, devlet müeyyidesiyle güçlendirilmiş yasa ve kuralların bütünü **3.** Konusu bu yasalar ve insanlara âit haklar olan ilim **4.** Yasaların cezâ ile ilgili olmayan, alacak verecek vb. hususlara âit bölümü
h. 173
h.+a 173
- hulasa** *i.* *Ar. ḥulāşa* **1.** Bir sözün veya yazının özünü belirten kısaltılmış şekli **2.** *zf.* Sözün kıyası, sonuç olarak, hâsıl-ı kelâm
h. 187, 220
- hurda** *sf.* *Far. ḥurde* **1.** Ufak, küçük **2.** İşe yaramaz duruma gelmiş, döküntü hâlini almış, parçalanmış
h.+yı 118
- hurma** *i.* *Far. ḥurmā* **1.** Hurma ağacının tatlı, besleyici, etli meyvesi **2.** Hurma ağacı
h. 42
- hususî** *sf.* *Ar. ḥuṣūṣ* ve nispet eki *-i* ile *ḥuṣūṣî* **1.** Birine, bir şeye, belli bir zamâna veya tarza mahsus olan, umûma âit olmayan, özel
h. 117, 197, 199
- hususîye** *sf.* **1.** Husûsî kelimesinin tamlamalarda ortaya çıkan aynı mânâdaki müennes şekli
h. 188
- huy** *i.* *Far. ḥūy* **1.** Doğuştan olan tabiat, yaratılış, mizaç **2.** İnsanın tabiatında yer etmiş olan, vazgeçilmesi güç alışkanlık, âdet
h.+ları 176
- huzme** *i.* *Ar. ḥuzme* **1.** Demet, bir noktadan çıkıp etrâfa dağılan demet biçimindeki şey, özellikle ışık
h.+leri 88
- hücum** *i.* *Ar. hucūm* **1.** Üstüne yürüme, saldırma, saldırı, savlet **2.** Üstüne atılma **3.** Sert tenkit ve ithamlarla bir kimseyi hırpalama
h. 121, 121, 122, 177, 36, 50
- hüküm** *i.* *Ar. ḥukm* **1.** Bir şeyin şöyle veya böyle olduğu hakkında verilen karar, yargı **2.** Hâkimiyet
h. 35, 40
h.+ünü 100
- hükmed-** *f.* *Ar. ḥukm + T. et-* **1.** Hakkında karar vermek **2.** (Şöyle veya böyle olduğu hakkında) Bir kanâate varmak, zannetmek **3.** Üzerinde hâkimiyet kurmak, hükmü altına almak
h.-en 18, 89
- hükümet** *i.* *Ar. ḥukūmet* **1.** Devletin, ülkeyi içeride ve dışarıda yönetmesinde yetkili olan yürütme organı, yönetme, yürütme kuvveti ve bu kuvveti temsil eden bakanlar kurulu **2.** Bir ülkeyi yöneten kuruluşların bütünü **3.** Devlet **4.** Hükümet konağı
h. 197, 206, 206, 206, 216
h.+e 207
h.+in 128, 133, 133, 133, 134
h.+ine 118
- hükümdar** *i.* *Ar. ḥukm* ve *Far. dār* ile *ḥukum-dār* **1.** Bir devletin başkanı olan ve hükmetme, emretme hakkını elinde bulunduran kimse, pâdişah, hâkan, kral
h.+lar 37
- hükümdarlık** *i.* **1.** Hükümdar olma durumu **2.** Bir hükümdarla yönetilen ülke
h.+ını 62
- hülya** *i.* *Ar. māli-ḥūlyā* < *Yun. melankholia* ile *ḥūlyā – ḥūlyā* **1.** Gerçekleşmesi özlenererek zihinde kurulan ve insanı oyalayıp avutan hayal, tatlı kuruntu, tahayyül
h.+larım 190
- hülyal** *sf.* **1.** Hülyâya dalmış, hayal kurmakta olan, hülyâ dolu **2.** İnsanı hülyâ âlemine çeken, hayal kurmaya sürükleyen
h. 34
- hünerli** *sf.* **1.** Hüneri olan, mârifet ve mahâret sâhibi, usta
h. 29

hür *sf.* ve *i.* *Ar. hurr* **1.** Yasal hakları ve toplum kuralları sınırları içinde, hiçbir baskı altında bulunmadan istediği gibi davranma hakkına sâhip olan (kimse) **2.** Kendi kendine hareket etme, karar verme ve davranma gücü olan (kimse)
h. 206

hürmet *i.* *Ar. hurmet* **1.** Bir şeye veya bir kimseye değer vermektan ileri gelen ölçülü davranma hissi, çekinme ile karışık bir sevginin verdiği dikkat ve îtinâ gösterme duygusu, saygı
h.+e 33

Hüsameddin *öz. i.* **1.** Kitapta adı geçen bir erkek bir karakter
h. 173
h.+in 173

Hüsnü *öz. i.* **1.** Kitapta adı geçen erkek bir karakter
h.+nün 139
h.+ye 137
h.+yü 137, 138, 142

I

ılık *sf.* **1.** Sıcakla soğuk arası, az sıcak
1. 104

ırmak *i.* **1.** Doğrudan doğruya denize dökülen büyük akarsu
1.+ı 150

ısın- *f.* **1.** Sıcak duruma gelmek **2.** Üşümesi geçmek, üşümez duruma gelmek **3.** *mec.* Hoşlanmaya başlamak, yakınlık duymak, alışmak
1.-an 210
1.-dık 157
1.-ıyor 84
1.-mak 30
1.-miş 37

ısır- *f.* **1.** Dişler arasına alıp sıkıkmak, dişlemek
1.-arak 108, 38
1.-dı 48

ısırgan *i.* **1.** Isırgangillerden, terkinde formik asit bulunan, sert tüylerle kaplı, halk hekimliğinde romatizmaya, mafsals ağrılarına, kanamaya vb. çeşitli hastalıklara karşı kullanılan dalayıcı bitki
1. 47

ısıt- *f.* **1.** Sıcak duruma getirmek
1.-an 23
1.-dı 212

ısıtıcı *i.* **1.** Herhangi bir şeyi ısıtmaya yarayan âlet veya cihaz
1. 10

ıslak *sf.* **1.** Üzerine su dökülmüş, sürülmüş, serpilmiş veya suya batırılmış olduğu için yaş durumda olan, nemli, rutûbetli
1. 120, 120, 218, 22, 28, 74, 76

ıslat- *f.* **1.** Islanmasına sebep olmak, ıslak duruma getirmek
1.-ıb 164

ıslık *i.* **1.** Dudakları büzerek veya parmağı dilin üstüne koyarak çıkarılan keskin, kuvvetli ses **2.** Herhangi bir şeyin çıkardığı bu tondaki keskin ses
1. 216
1.+lara 49
1.+ların 199

ısmarla- *f.* **1.** Bir şeyin hazırlanmasını, alınmasını veya getirilmesini bir kimseden istemek, sipariş etmek **2.** Parasını kendi vermek sûretiyle birine ikramda bulunmak
1.-yor 198

ısrar *i.* *Ar. şarr* ile *ışrâr* **1.** İstedığının olması için bir şeyin veya kimsenin durmadan üstüne düşme, arzusunun kabul ettirmek için tekrar tekrar üstünde durma, üsteleme **2.** Dediğinden dönmeme, ayak direme, direnme, inat etme
1. 106, 61
1.+la 101

ışık *i.* **1.** Cisimlerin görülebilmesini sağlayan enerji türü, ziyâ **2.** Aydınlatma aracı **3.** *mec.* İnsanın yolunu, düşünce ve duygularını aydınlatan, yol gösterici mânevî güç **4.** Aydınlık
1. 39, 80, 88, 89, 91
1.+la 84, 88
1.+ları 76, 91
1.+larla 88
1.+ta 36
1.+ı 41, 45, 89
1.+ına 89
1.+ında 24, 34
1.+ın 86

ıztırab *i.* *Ar. zârb* ile *iztirâb* **1.** Maddî veya mânevî acı, azap, eziyet, zahmet, sıkıntı
1. 193, 121, 73
1.+ı 38
1.+ta 30

İ

ibaret *sf. Ar. 'ibāret* **1.** Sâdece -den meydana gelmiş, -den oluşmuş, başka bir şey değil, ancak bu
i. 198, 199, 44, 71, 76, 93
i.+di 119, 77
i.+tir 192

İbnirüşd *öz. i. 1.* Endülüslü Arap âlim
i.+den 33

ibrani *i. Ar. İbrāni* **1.** İbrânîler'den, yahûdi kavminden olan kimse
i. 87

ibtıla *i. Ar. belā'* **1.** Bir şeye karşı gösterilen aşırı düşkünlük, kendini alamayacak kadar tutkun olma, tutku
i.+larının 65

icab et- *f. 1.* Gerekmek, lâzım gelmek
i.-erdi 139
i.-ecekti 120

iç i. 1. Bir şeyin kendi sınırları arasında kalan kısmı, dâhil, dış karşıtı **2.** Cisimlerin yüzeyleri arasında kalan her nokta **3.** Nesnelerin veya kimselerin arasında bulunan nesne veya kimse, ara **4.** Ten ile dış giysiler arası **5.** Akıl, gönül, irade gibi insanın manevi varlığını oluşturan şeylerden herhangi biri **6.** *sf.* İnsanın manevi varlığıyla ilgili olan **7.** *mec.* Muhteva **8.** Mide, bağırsak, karın
i. 118, 69
i.+den 160, 56, 72
i.+e 160
i.+eri 97
i.+i 108, 120, 57, 140
i.+im 159, 87
i.+imde 103, 108, 113, 79, 99
i.+imdeki 101, 30
i.+imden 162, 164
i.+ime 185, 220
i.+imizde 47
i.+imizden 133
i.+imize 132
i.+inde 100, 101, 103, 104, 110, 111, 163, 170, 186, 189, 193, 196, 21, 31, 36, 41, 42, 44, 45, 47, 56, 68, 71, 76, 80, 81, 86
i.+indeki 111, 132, 152, 23, 47, 57, 62
i.+indekiler 183
i.+indekilerden 13, 220
i.+indekileri 47
i.+inden 100, 112, 19, 213, 40, 76, 78, 83

i.+ine 109, 155, 165, 22, 31, 41, 70

i.+ini 124, 153, 53, 58, 7

i.+leri 187

i.+lerinde 191, 56, 88

i.+lerindeki 135

iç- f. 1. Bir sıvıyı ağza alıp yutmak **2.** İçine çekmek, emmek, massetmek, bel'etmek **3.** İçki kullanmak **4.** (Sigara, puro, nargile, çubuk vb. şeylerin dumanını) Nefesle içe çekmek
i.-er 118
i.-erek 115
i.-eriz 163
i.-iyordu 126
i.-iyorum 111
i.-mediği 117
i.-mek 100
i.-tiğini 119
i.-tim 178, 178

içecek *i. 1.* Su ihtiyacını gidermek, serinlemek veya zevk almak için içilen sıvıların ortak adı
i. 131

içeri i. 1. İçte kalan yer, iç kısım, iç taraf, dışarı karşıtı **2.** Hapishâne **3.** *ünl.* Yalnız başına veya "haydi, çabuk" gibi ünlemlerle söylendiği zaman "gir, içeri gir" anlamına gelir **4.** *zf.* İç yana doğru, iç tarafa doğru **5.** *sf.* İç tarafta bulunan, içte kalan **6.** Bir kimsenin evi veya içinde yaşadığı, yatıp kalktığı yer, kapalı mekân
i. 103, 104, 160, 167, 169, 169, 175, 72
i.+de 142,11, 202, 219,173, 179, 182, 23, 67
i.+sinde 135, 33, 81
i.+sindeki 128
i.+ye 103,104, 161

için ed. 1. Sebep bildirir; sebebiyle, -den ötürü, -den dolayı **2.** Amaç bildirir; maksadıyla, amacıyla, gayesiyle **3.** -e ayrılmış, -e özgü, -e has, -e mahsus **4.** -e göre **5.** Hakkında **6.** Uğruna, yoluna, yararına **7.** Karşılık olarak, karşılığında **8.** Süre belirtir
i. 100, 100, 100, 100, 100, 100, 102, 103, 110, 111, 111, 111, 115, 115, 115, 116, 116, 117, 118, 119, 119, 12, 120, 120, 121, 124, 127, 127, 129, 130, 131, 137, 137, 138, 138, 138, 138, 139, 14, 140, 141, 141, 143, 143, 144, 145, 146, 151, 152, 152, 153, 154, 154, 156, 156, 157, 157, 164, 164, 168, 169, 173,

- 174, 174, 175, 176, 176, 177, 178, 178, 179, 179, 18, 181, 181, 182, 182, 183, 187, 187, 188, 188, 19, 19, 191, 192, 193, 193, 196, 197, 199, 203, 204, 208, 208, 209, 210, 212, 213, 214, 215, 215, 220, 28, 28, 29, 30, 31, 34, 36, 36, 37, 37, 42, 42, 44, 44, 45, 45, 45, 46, 46, 47, 47, 48, 48, 49, 49, 49, 56, 59, 62, 62, 63, 64, 65, 66, 66, 66, 68, 69, 72, 73, 74, 74, 75, 78, 79, 8, 8, 8, 81, 82, 82, 83, 83, 85, 85, 87, 88, 89, 93, 97, 97, 98
i.+mi 14, 14
- ıçır-** *f.* **1.** İçmesini sağlamak veya içmeye mecbur etmek
i.-mezdi 159
- ıçki** *i.* **1.** İspirtolu içecek, mûskirat **2.** İçki içme
i. 117
- ıçli** *sf.* **1.** *mec.* Duygulu, hassas, kolay içlenen
i.+idi 13
- ıçli dışlı** *birl. zf.* **1.** Senli benli, teklifsiz
i.198
- ıçlik** *i.* **1.** İç gömleği
i. 137
- ıçtima** *i.* *Ar. cem' ile ictimā'* **1.** Bir araya gelme, toplanma
i.+larda 197
- ıdare** *i.* *Ar. devr ile idare* **1.** Gerektiği gibi yürümesi için bir işin başında bulunup düzene sokma, şartlarını ayarlayıp çekip çevirme, döndürme, yönetme **2.** Devletin ve devlete bağlı kamu tüzel kişiliklerinin devlet düzeni içinde teşriî ve kazâî olmamak üzere yaptıkları faaliyetler, yönetim **3.** Hükümetin emir ve kontrolü altında amme hizmetlerini gören teşkilât **4.** Bir kuruluşun işlerini yürüten heyet ve teşkilât **5.** Sâdece gerektiği kadar harcama, tutumlu davranma, tasarruf, iktisat
i. 116, 133
i.+nin 154
i.+si 154
i.+sini 214
i.+ten 218
- ıddia** *i.* *Ar. da'vā' iddi'ā* **1.** İleri sürülen ve savunulan düşünce **2.** Dedideinde direnme, inat.
i. 27
i.+lar 195
- ıdris** *öz. i.* **1.** Kitapta adı geçen bir erkek karakter
i. 144, 144, 145, 145, 145, 146, 146, 147, 147, 148, 148
- i.+i 144, 145, 145
i.+in 146, 148
- ıfade** *i.* *Ar. feyd ile ifade* **1.** Zihinde tasarlanan bir şeyi söz veya yazı ile anlatma, söyleme, bildirme **2.** Anlatış, anlatma yolu ve tarzı **3.** Bir kimse veya şeyin görünüşüyle onu gören üzerinde bıraktığı tesir, söyle veya böyle anlatım
i. 77, 89, 89, 92
i.+sini 203
- ıftira** *i.* *Ar. fery ile iftirā'* **1.** Bir kimseye aslı olmayan bir suç yükleme, bir kabahat yakıştırma
i.+ya 156
- ığne** *i.* **1.** Dikiş dikmekte, nakış işlemekte kullanılan, bir tarafında iplik geçirilecek bir deliği bulunan, ucu sivri, ince çelik âlet
i. 173, 210
- ıhbarla-** *f.* **1.** İhbar etmek
i.-dı 160
- ıhlâl** *i.* *Ar. halel ile ihlâl* **1.** Bozma, sakatlama, hâlel getirme
i. 218
- ıhtar** *i.* *Ar. huşûr "hatırlamak"tan ihtâr* **1.** Hatırlatma **2.** Dikkat çekme, uyarma
i. 86
- ıhtimal** *i.* *Ar. haml ile ihtimā* **1.** Mümkün olma, imkân dahilinde bulunma, olabilirlik, olasılık **2.** *zf.* Mümkündür, belki
i. 104, 106, 116, 128, 153, 32, 70, 88
i.+le 116
- ıhtiras** *i.* *Ar. hırş ile ihtirāş* **1.** Çok şiddetli arzu, hadden aşırı hırs derecesindeki istek
i. 30, 65
i.+ını 97
i.+ların 37
- ıhtirassız** *sf.* **1.** İhtirası olmayan
i. 99
- ıhtişam** *i.* *Ar. haşmet ile ihtişām* **1.** İnsanı etkisi altına alan gösterişli görünüş, debdebe, görkem
i. 39
i.+ı 74
- ıhtiva** *i.* *Ar. havāyet ile ihtivā'* **1.** İçine alma, içinde bulundurma, şâmil olma
i. 34
- ıhtiyaç** *i.* *Ar. havc ile ihtiyāc* **1.** Gereкли olan, elde bulunmayan bir şeyin eksikliğini duyma **2.** Gereği duyulan şey **3.** (İsim tamlamasının

- ikinci ögesi olarak) Kendini güçlü bir şekilde hissettiren arzu
i.+ıdır 99
i.+ı 113, 99
i.+ından 193
i.+ını 30
i.+ın 100
- ihtiyar** *sf.* **1.** Yaşlı, kocamış **2. i.** Yaşlı kimse
i. 100, 11, 111, 125, 126, 127, 129, 132, 132, 135, 135, 18, 20, 21, 32, 35, 52, 64, 86
i.+ca 173
i.+ı 147
i.+ın 132, 147, 147
i.+la 21
i.+lar 130, 31
i.+ları 133, 36
i.+ların 117
i.+larını 161
- ihtiyarla-** *f.* **1.** Yaşı ilerlemek, ihtiyar olmak
i.-yacağız 65
- ihtiyatlı** *sf.* **1.** İleriye veya olabilecekleri düşünerek ölçülü davranan, tedbirli, ihtiyatkâr
i. 123
- ihtiyatsızlık** *i.* **1.** İhtiyatsız olma durumu, tedbirli ve ölçülü davranmama
i.+ımız 205
- ikametgah** *i.* *Ar. ikāmet ve Far. -gāh ile ikāmet-gāh* **1.** İçinde ikāmet edilen, yerleşilip oturulan yer, mesken, ev
i. 192
- iki** *i.* **1.** sayı
i. 10, 102, 104, 107, 108, 11, 111, 12, 133, 136, 137, 137, 138, 140, 142, 144, 147, 147, 148, 148, 148, 149, 150, 151, 152, 153, 153, 154, 155, 156, 157, 157, 158, 159, 160, 161, 163, 163, 166, 169, 169, 17, 174, 177, 178, 179, 181, 183, 185, 186, 186, 193, 194, 197, 197, 202, 205, 208, 212, 218, 219, 22, 23, 28, 38, 40, 42, 42, 44, 44, 50, 52, 52, 53, 57, 60, 70, 73, 75, 80, 88, 93
i.+miz 111, 176, 19
i.+si 53, 57, 57, 57, 58, 58, 58, 58
i.+sinde 43
i.+sine 136
i.+sini 140
i.+sinin 20, 56, 66
- ikinci** *sf.* **1.** İki sayısının sıra sıfatı, sırada yeri birinciden sonra, üçüncüden önce olan
i. 173, 184, 53, 56, 8, 80
- i.+de 181
i.+si 176
i.+sine 9
- ikindi** *i.* **1.** Öğle ile akşam arasındaki zaman
i.+ye 11
- ikişer** *sf.* **1.** İki sayısının her birine iki veya her defasında iki tâne anlamına gelen üleştirme şekli
i. 122
- ikna** *i.* *Ar. kanā'at ile iknā'* **1.** İnandırma, inanmasını sağlama
i.+ya 177
- ilahi** *sf.* *Ar. ilāh ve nispet eki -i ile ilāhi* **1.** Allah'la ilgili, Allah'a âit, Allah'a has, Allah'tan gelen, Tanrısal **2.**
i. 32, 35, 65
- ilahilik** *sf.* **1.** İlahi olma durumu
i.+ten 50
- ilave** *i.* *Ar. 'ilāve* **1.** Bir şeyin yanına başka bir şey daha koyma, ekleme, katma; eklenme, katılma **2. sf.** Sonradan katılan, eklenmiş olan, ek
i. 12, 61, 69
- ile** *bağ.* **1.** İki kelimeyi, iki öbeği birbirine bağlar **2. takı.** İsimlerin sonuna gelerek berâberlik, refâkat, vâsıta, araç, hal, tarz, ilişki vb. anlamlarda zarflar yapar **3.** Fiil isimlerinden sonra kullanıldığında sebep bildirir **4.** İyelik ekinden sonra geldiğinde işin hemen olduğunu bildirir
i. 103, 105, 11, 110, 118, 118, 123, 124, 139, 150, 155, 16, 160, 163, 166, 166, 170, 174, 174, 180, 183, 195, 215, 217, 31, 35, 36, 37, 38, 50, 53, 64, 69, 71, 73, 75, 78, 90
- ileri** *i.* **1.** Bir yerin veya şeyin arka kabul edilen kısmına göre önde bulunan taraf, ön taraf, geri karşıtı **2. zf.** Öne doğru **3. İleri gitmek** haddini aşmak **4.** Önde olan, önde bulunan
i. 131, 186, 196, 39, 52
i.+de 61, 126
i.+deki 11, 140
i.+sine 130
- ilerle-** **1.** İleriye doğru gitmek, ön tarafa doğru yol almak **2.** (Zaman süreci içinde) Daha ileri bir noktaya gelmek **3. mec.** Bulunduğu seviyeden daha yüksek, daha ileri bir duruma gelmek, yükselmek, terakkî etmek
i.-di 23, 170, 203

- i.-dikçe 213
i.-meğe 152
i.-mek 42, 97
i.-miş 139
i.-yordu 218
i.-yorlardı 76
- ilerlet-** *f.* **1.** (Bulunduğu yerden) İleriye gitmesini sağlamak, ilerlemesine yol açmak
i.-dik 157
- ilet-** *f.* **1.** Götmek veya getirmek, ulaştırmak, eriştirmek
i.-irse 137
- ilik** *i.* **1.** Kemiklerin içini dolduran yağlı madde
i.+lerimin 100
- iliş-** *f.* **1.** Dokunmak, temas etmek **2.** Takılmak **3.** (Bir yere) Kısa bir müddet için kalkmaya hazır durumda eğreti oturmak **4.**
i.-di 142, 220
i.-ince 182
i.-memiştir 67
i.-ti 103, 11, 74
- iliştir-** *f.* **1.** Hafifçe tutturmak
i.-erek 71
i.-ilen 15
- ilk** *sf.* **1.** (Sıra, zaman ve yer bakımından) En önce olan, en önde gelen, son karşıtı **2.** *zf.* En önce, en başta, birinci olarak
i. 119, 145, 146, 157, 176, 181, 188, 188
- ilkbahar** *birl. i.* **1.** 21 Mart'ta başlayıp 22 Haziran'da sona eren kış ile yaz arasındaki mevsim, bahar
i. 46
i.+da 53
i.+ı 58
i.+ın 52
- ille** *zf.* *Ar. illa* **1.** Ne olursa olsun, muhakkak, mutlaka, illâ **2.** Bilhassa, özellikle
i. 159
- illet** *i.* *Ar. illet* **1.** Hastalık **2.** Bir şeyin var olmasını sağlayan sebep
i.+lerle 197
- iltifat** *i.* *Ar. left* ile *iltifat* **1.** Bir kimseye gönlünü alacak şekilde davranma, güler yüz gösterme, hatırını sorma, ilgilenme, teveccüh **2.** Bir şeye arzu duyma, alâka gösterme, onunla ilgilenme, rağbet gösterme
i. 98
- iltihablı** *sf.* **1.** İltihaplanmış olan
i. 219
- İlyas** *öz. i.* **1.** Kitapta adı geçen bir erkek karakter
i. 137, 137
- imam** *i.* *Ar. imām* **1.** Cemâatle kılınan namazlarda en önde duran ve namaz kılınırken kendisine uyulan kimse
i.+ıidi 145
- İmamköy** *öz. i.* **1.** Kitapta adı geçen bir yer adı
i. 144, 145, 145, 148
i.+üne 145, 146
i.+ünü 146
i.+ünde 146, 147
- iman** *i.* *Ar. emn* ile *imān* **1.** Allah'a inanma, dîmî inanç **2.** Kuvvetli inanç
i. 89
- imansız** *sf.* ve *i.* **1.** İnanıcı olmayan (kimse), dinsiz **2.** *mec.* İnsafsız, acımasız, gaddar
i. 168
- imdad** *i.* *Ar. medd – meded* ile *imdād* **1.** Tehlikede veya çâresiz durumda olan birine yapılan yardım **2.** *ünl.* “Yetişin, kurtarın” anlamında yardım isteme sözü
i. 134, 24, 25
i.+ına 21
- imkan** *i.* *Ar. mekānet* ile *imkân* **1.** Olabilecek durumda bulunma, mümkün olma, olabirlik, olanak
i. 121, 49
i.+ı 177
i.+ını 137
- imkansız** *sf.* **1.** Gerçekleşmesi mümkün olmayan, kesin biçimde olamayacak olan, olanaksız
i.+dı 71, 75
- imkansızlık** *i.* **1.** İmkânsız olma durumu **2.** Faydalanılabilecek uygun şartların bulunmaması durumu
i. 100
- imrendir-** *f.* **1.** İmrenmesine yol açmak
i.-ecek 35
- imzalat-** *f.* **1.** İmza ettirmek
i.-iyordu 141
i.-mağa 189
- in-** *f.* **1.** (Bulunduğu yerden) Aşağıya doğru gelmek **2.** (Binilen bir hayvan veya taşıttan ayrılarak) Yere ayak basmak **3.** Bulunduğu yerden daha büyük, daha merkezi bir yere gitmek, varmak **4.** *argo* (Yumruk, tokat, tekme) Vurmak **5.** (Bulunduğu yerden ayrılmadan) Aşağıya doğru sarkmak **6.** Düşmek, yıkılmak **7.** (Hızı, gücü, değeri, verimi,

- miktârı, sayısı vb.) Azalmak, eksilmek, düşmek
i. 164
i.-di 115, 119, 138, 164, 169, 210, 215
i.-diği 17
i.-diğim 101
i.-diğini 147
i.-dik 186
i.-dim 106
i.-eceğiz 185
i.-eceksiniz 186
i.-en 113, 199, 7, 76
i.-er 100
i.-erek 186, 211
i.-ip 134, 14, 186
i.-iyor 132, 186
i.-iyordu 146, 170
i.-iyorlar 35
- inan-** *f.* **1.** (Bir şeyi) Doğru olarak kabul etmek **2.** Güvenilir bulmak, güvenmek, îtimat etmek **3.** (Olumsuz şekliyle veya olumsuz cümlelerde) Aldanmak, kanmak
i.-amıyor 184
i.-dınmı 199
i.-ma 165
i.-madır 121
- inandır-** *f.* **1.** İnanmasını sağlamak, inanmasına sebep olmak, iknâ etme
i.-mağa 19
- inatçı** *sf. ve i.* **1.** İnat eden, direnen, ayak direyen (kimse)
i. 150
- ince** *sf.* **1.** Kendi cinsinden olanlara göre kalınlığı az olan, kalın karşıtı **2.** *mec.* Duygulu, kibar, hassas **3.** Zarif **4.** Koyu ve yoğun olmayan, akıcılığı çok olan **5.** Hafif **6.** *mec.* Özenle ve küçük ayrıntılarına kadar emek verilerek, üzerinde durularak titizlikle yapılan
i. 103, 104, 110, 125, 13, 135, 14, 148, 154, 174, 181, 183, 191, 213, 213, 215, 22, 27, 29, 29, 34, 35, 39, 39, 45, 7, 75, 78, 80, 84, 85, 98
- incelik** *i.* **1.** İnce olma durumu, Kalınlık karşıtı **2.** Zarâfet, nezâket, kibarlık
i. 43
- inci** *i.* **1.** İstiridye cinsinden deniz hayvanlarının içinden çıkarılan ve süs eşyası olarak kullanılan küçük, yuvarlak, sert, sedefli tâne
i. 37
- indir-** *f.* **1.** (Yukarıdan aşağıya doğru) Gelmesini, inmesini sağlamak
i.-di 19
i.-meden 18
- inek** *i.* **1.** Sığır türünün dişisi
i.+leri 151
- İngiliz** *i.* *İtal. İnglese < Toscana Inghilese* **1.** İngiltere halkından olan veya bu halkın soyundan gelen kimse
i. 61, 62
- inilti** *i.* **1.** İnleme sesi
i.+ler 104
i.+ye 134, 92
- inkar** *i.* *Ar. neker ile inkâr* **1.** Kabul ve tasdik etmeme, tanımama, ikrar karşıtı
i. 38, 98, 99
- inle-** *f.* **1.** Acı ve üzüntü ifâde eden kesik kesik sesler çıkarmak **2.** (Bir yer) Yankılanan gür ve kuvvetli seslerle dolmak
i.-di 147, 25
i.-r 126
i.-yişi 17
- insaf** *i.* *Ar. nasf ile inşâf* **1.** Hakka ve adâlete uygun davranış, nefse değil vicdâna uyarak adâletle hareket etme, merhametli davranma **2.** *ünl.* “Bu kadarı da fazla, yeter artık, hakka uy, vicdânına uy” anlamında kullanılır
i. 130, 159
- insafsız** *sf.* **1.** İnsafı olmayan, gaddar, merhametsiz.
i. 106, 16, 192
- insan** *i.* *Ar. uns ile insân* **1.** İki ayaklı, iki elli, akli ve konuşma yeteneği olan memeli canlı **2.** Bu türden olan canlı, birey, fert **3.** Herhangi bir kişiyi ifâde etmek için zamir gibi kullanılır
i. 120, 121, 127, 149, 165, 185, 209, 211, 29, 41, 43, 76, 77, 8, 83
i.+a 189, 41, 75
i.+da 120
i.+dı 42
i.+ı 48
i.+ın 120, 177, 40, 7
i.+ınkinden 78
i.+lar 150
i.+lara 116, 132
i.+lardan 15, 209, 61
i.+ları 189, 46, 66
i.+ların 15, 153, 45
i.+larında 151
i.+ın 70

- insanlık** *i.* **1.** İnsan olma durumu **2.** Bütün insanlar, insan türü, beşeriyet
i.+tan 27
- inşallah** *ünl.* *Ar.* *in* ve *şâe* ve *Allâh* ile *in-şâa'llâh* **1.** “Eğer Allah isterse, Allah nasip ederse” anlamında dilek sözü
i. 138, 161, 213
- intiba** *i.* *Ar.* *tab* ile ‘*intibâ*’ **1.** İzlenim
i. 187
- intihar** *i.* *Ar.* *naħr* ile *intiħâr* **1.** Kendi kendini öldürme
i. 200
- intizam** *i.* *Ar.* *naẓm* ile *intiẓâm* **1.** Düzensizlik, düzen, tertip
i.+la 86
- intizamlı** *sf.* **1.** Düzgün, düzenli, muntazam
i. 90
- intizamsız** *sf.* **1.** Düzensiz, düzgün olmayan
i. 60, 87
- inzibat** *i.* *Ar.* *ẓabt* ile *inzibât* **1.** Düzeni, âsâyişi sağlama, düzen, âsâyiş
i.+ını 205, 218
- ip** *i.* **1.** Dokuma malzemesinden yapılan ve bağlamak için kullanılan, çeşitli kalınlıkta bükülmüş sicim
i. 161
i.+lerle 134
- ipek** *i.* **1.** İpek böceği kozasından elde edilen ve dokumacılıkta kullanılan çok ince parlak tel **2.** Bu telden yapılmış **3.** *mec.* Bu teller gibi yumuşak ve parlak olan
i. 32, 34, 38, 65, 88
i.+leri 29
i.+i 37
- irade** *i.* *Ar.* *irâde* **1.** Bir şeyi yapıp yapmama husûsunda karar verebilme ve bunu uygulama gücü
i. 79
- İran** *öz. i.* **1.** Ülke ismi
i.+ın 29
- iri** *sf.* **1.** Ölçüleri olağandan daha hacimli olan, kocaman
i. 117, 119, 123, 188, 190, 22, 36, 59
- irtical** *i.* *Ar.* *recel*, *irticâl* **1.** Hazırlanmadan, düşünmeden, içine doğduğu gibi şiir veya güzel söz söyleme, bir mûsikî parçası meydana getirme
i.+ine 202
- isfenks** *sfenks* *i.* *Fr.* *sphinx* < *Lat.* < *Yun.* **1.** Eski Mısır’da başı kadın, vücûdu aslan şeklindeki mitolojik varlığı tasvir eden heykel **2.** Yunan mitolojisinde efsânevî bir canavar
i. 84
- isim** *i.* *Ar.* *ism* **1.** Varlıkları birbirinden ayırmaya, tek tek veya cins cins karşılamaya yarayan kelime, ad
i. 118
i.+leriyle 198
i.+li 44
i.+i 118, 146, 147, 184
i.+ini 190
- iskarpin** *i.* *İtal.* *scarpino* **1.** Ökçeli, ayağın oynak yerini kapamayan konçsuz ayakkabı
i.+lerine 183
- iskele** *i.* *Yun.* *skala* < *Lat.* **1.** Deniz taşıtlarının yanaşması için yapılmış, kıyıdan denize doğru uzanan tahta veya beton yer **2.** Vapurların uğrağı olan yerleşim merkezi
i.+de 119
i.+sinin 183, 184
i.+ye 183
- iskelet** *i.* *Fr.* *squelette* < *Yun.* **1.** İnsan ve omurgalı hayvanların vücûduna desteklik eden kemik yapı. **2.** Bir cesedin çürüyen yumuşak kısımlarından artakalan kemiklerin bütünü **3.** Bir şeyin temel çatısı
i. 77, 82, 83, 93
i.+e 84
i.+i 82, 92
i.+in 78
- iskemle** *i.* < *Yun.* *skamni* < *Lat.* **1.** Arkalıksız, üstü tahta veya hasır, dört ayaklı sandalye **2.** Üzerine tepsi, sigara tablası, şamdan, vazo vb. şeyler konan ufak masa, sehpa
i. 195
i.+de 64
i.+ye 214
- İskenderiye** *öz. i.* **1.** Yer adı
i.+de 117
- isli** *sf.* **1.** İs tutmuş, islenmiş
i. 35
- İstanbul** *öz. i.* **1.** Yer adı
i. 118, 175, 183, 189
i.+a 170, 189, 193
i.+da 117, 124
i.+daidim 193
i.+dan 185
i.+unki 190
- İstanbullu** *öz. i.* **1.** İstanbuldan olan (kimse)

- i. 118
- istasyon** *i. Fr. station < Lat. 1.* Trenlerin yol güzergâhında yolcu ve yük indirip bindirmek için durdukları, binâsı olan durak
i.+a 185
- iste-** *f. 1.* (Bir şeye karşı) İstek duymak, (o şeyi) arzulamak, arzu etmek **2.** (Bir şeyin yapılmasını veya kendine verilmesini) Dilemek, talep etmek **3.** Gerekli kılmak, îcap ettirmek; gerekli olmak **4.** Gelmesini dilemek, görmek arzusunu bildirmek, aramak, çağırarak
i. 57
i.-di 154, 158, 164, 169, 186, 210, 57
i.-diği 57, 64
i.-diğim 65, 87, 112
i.-diğimi 101
i.-diğimizi 16
i.-diğin 112, 165
i.-diğinden 105
i.-diğini 108, 13, 175, 84
i.-dikleri 212, 57
i.-diklerini 205, 33
i.-dim 104, 176, 86
i.-din 142
i.-mediği 121, 121
i.-mediler 66
i.-mek 71, 9
i.-mekten 116
i.-mem 48, 63, 8
i.-meye 145
i.-meyişinde 207
i.-mez 61
i.-mezler 149
i.-miyerek 212, 92
i.-miyordu 121, 15
i.-miyorduk 131
i.-miyorlar 55
i.-miyorsun 65
i.-miyorum 57
i.-r 13, 17, 17, 24, 39, 39
i.-rdi 56
i.-rdim 85
i.-rim 100, 97
i.-rler 149
i.-rlerken 41
i.-rlermiş 118
i.-rmisin 18
i.-rse 19, 60
i.-rsen 110, 165
i.-se 177
i.-sem 177
i.-yebileceği 177
i.-yebileceğimiz 98
- i.-yeceğiz 123
i.-yecek 147
i.-yecekdi 131
i.-yen 100, 102, 167, 25, 48, 66, 88, 89,99
i.-yerek 147, 33, 34, 217
i.-yici 32
i.-yince 137, 166, 190
i.-yordu 115, 137, 138, 140, 201, 214, 40, 72, 72
i.-yordum 162, 85, 85
i.-yor 109, 127, 178, 213, 88
i.-yormuş 176, 47, 92
i.-yorsun 105, 105, 85
i.-yorsunuz 78
i.-yorum 70, 89
- istek** *i. 1.* Bir şeye karşı içten gelen yönelme duygusu, arzu, rağbet, meyil **2.** Başkalarına yaptırılmak istenen şey, talep
i. 15
i.-lerime 89
i.-i 71
i.-ine 74
i.-ini 120, 71, 72
i.-in 46
i.-im 65
- isteksiz** *sf. ve zf. 1.* Bir işe karşı istek duymayan, gönülsüz
i. 15
- istif** *i. Ital. stiva 1.* Düzgün bir şekilde üst üste koyma, dizip yerleştirme, sıralama **2.** *İstifini bozmamak* Bir şey yapması beklenirken aldırış etmeyip durum ve davranışını hiç değiştirmemek
i.-ini 163
- istifade** *i. Ar. fā'ide ile istifade 1.* Fayda sağlama, faydalanma, yararlanma
i. 102, 121, 130
- istihfaf** *i. Ar. hiffet ile istihfāf 1.* Küçük görme, hafif bulma, küçümseme, hor görme
i. 202
i.-la 29
- istihza** *i. Ar. huzū' ile istihzā' 1.* Biriyle ince ince alay etme, eğlenme, birini eğlenceye, maskaralığa alma
i. 132
- istikamet** *i. Ar. kıyām ile istikāmet 1.* Yön, cihet
i. 192
i.-e 91
i.-ini 76
- istikbal** *i. Ar. kabl ile istikbāl 1.* Gelecek, gelecek zaman, âtî
i. 190

- i.+imi 190
i.+in 116
- istim** *i. İng. steam* **1.** Gücünden yararlanılan buhar
i. 124
- istintak** *i. Ar. nuṭṭā , istintāk* **1.** sorguya çekme, soru sorarak söyletme
i.+lar 213
- istirahat** *i. Ar. rāḥat ileistirāhat* **1.** Dinlenme
i. 59
i.+dan 199
- istirdiye** *i. Yun. streidia* **1.** Yassı solungaçlılar sınıfından, denizlerde yaşayan, eti yenen, içinde inci oluşan, iki çenetli yumuşakça
i. 68
- isyan** *i. Ar. 'iṣyān* **1.** Karşı gelme, itâatsizlik etme, baş kaldırma
i. 124, 186
i.+dan 89
- iş** *i.* **1.** Bir maksatla yapılan faâliyet, çalışma, amel **2.** Geçinmek için para karşılığı yapılan çalışma **3.** Meslek **4.** (İsim tamlamasının ikinci ögesi olarak ve çoğul durumunda) Devlet hayatına, kamu yararına âit faâliyetler **5.** Yerine getirilmesi gereken husus, ihtiyaç, maşlahat **6.** Ortaya çıkan durum, olan ve yapılan şey, hâdis, vak'a **7.** Bir sonuca bağlanması, çözülmesi gerekli durum, mesele, sorun **8.** (İsim tamlamasının ikinci ögesi olarak) -e bağlı olan, ... ile ilgili **9.** Günlük hayâta âit her türlü faâliyet, meşguliyet **10.** (İsim tamlamasının ikinci ögesi olarak) Üzerinde çalışılan veya bir çalışma sonucunda ortaya çıkan şey, eser, mahsul **11.** Yapılan bir şeydeki emek, ustalık, işçilik **12.** (İsim tamlamasının ikinci ögesi olarak ve çoğul durumunda) Devlet hayatına, kamu yararına âit faâliyetler
i. 105, 118, 119, 124, 146, 188, 192, 196, 204, 25, 8
i.+deki 130
i.+e 124
i.+i 20, 57, 181
i.+imizi 134
i.+in 17, 213
i.+ine 119
i.+ini 154
i.+inize 133
i.+ler 12, 140, 20, 202
- i.+lerden 53
i.+lere 133
i.+lerin 110
i.+mi 208
i.+ten 25
i.+ti 120
- işaret** *i. Ar. ṣevr > iṣaret* **1.** Bir şeyi, anlatılmak istenen bir mânâyı el, parmak, kaş, göz, baş ile gösterme **2.** Bir şeyin var olduğunu, meydana çıktığını gösteren belirti, alâmet, emâre **3.** Bir anlam yükletilen ve bir şeyi bildirmeye, anlatmaya yarayan şekil, anlam taşıyan iz, im
i. 102, 125, 133, 141, 167, 83
i.+e 110
i.+ler 108, 217
- işçi** *i.* **1.** Beden gücüyle gündelik veya belli bir ücretle çalışan kimse, amele
i.+ler 133
i.+leri 134
- işgüzarlık** *i.* **1.** İşgüzar olma durumu
i.+dı 213
- işit-** *f.* **1.** Kulak yoluyla duymak **2.** Dinlemek
i.-emedi 58
i.-irim 100
i.-medinmi 47, 48
i.-memişti 47
i.-miyormusun 72, 72
i.-tim 76
- işitil-** *f.* **1.** Kulakla duyulmak **2.** Haber alınmak, öğrenilmek
i.-di 219
i.-meyen 87
i.-mez 113
- işittir-** *f.* **1.** İşitmesini sağlamak
i.-ecek 9
- İşkodralı** *öz. i.* **1.** Kuzey arnavutlukta bir şehir olan İşkodra'dan olan (kimse)
i. 196
- işle-** *f.* **1.** (Bir şeyi daha elverişli duruma getirmek için) Üzerine emek sarfetmek **2.** (El emeği, göz nuru ile sanatlı bir şekilde) İnce iş yapmak **3.** (-e) İçine kadar girmek, nüfuz etmek **4.** Durağan halden hareketli duruma geçmek, hareket hâlinde olup kendinden beklenen işi yapmak, çalışmak **5.**
i.-di 45, 73
i.-mediği 35
i.-meğe 145
i.-mek 128

- i.-meli 59
i.-mez 149
i.-yen 23, 79
i.-yerek 129
i.-yor 21
- işlek** *sf.* **1.** Çok işleyen, hareketli
i. 11
- işlet-** *f.* **1.** İşlemesini sağlamak, işlemek işini yaptırmak **2.** Çalıştırmak **3.** Durağan halden hareketli duruma geçirmek
i.-eceğim 130
i.-iyordu 118
- işsiz** *i. ve sf.* **1.** Bir şeyle meşgul olmayan (kimse) **2.** Kendini geçindirecek bir işi olmayan (kimse).
i.+ler 173
- işsizlik** *i.* **1.** İşsiz olma, elinde yapılacak bir işi bulunmama durumu **2.** Kendisini geçindirecek bir işi olmama, iş bulamama
i.+in 188
i.+den 129
- işte** *ünl.* **1.** Bir kimse, şey veya durumu işaret etmek için kullanılır **2.** Dikkati çekmek için kullanılır **3.** “Sonuç olarak, bu kadar” anlamında cümle sonunda kullanılır
i. 105, 111, 115, 119, 142, 18, 184, 187, 193, 25, 26, 28, 40, 41, 42, 44, 44, 61, 63, 70, 73, 9, 92
- iştihâ** *i. Ar. şehvet ile iştihâ* **1.** Arzu, istek **2.** Yeme isteği, iştah
i. 215
- iştihak** *i. Ar. şevk ile iştihak* **1.** Büyük arzu duyma, özleme, özleyiş
i.+la 89
- it** *i.* **1.** Köpek
i.+e 162
- it-** *f.* **1.** Bir şeye, ileri gitmesi için) Yerinden kaldırmadan kuvvetle abanmak, yerinden oynaması için yüklenmek
i.-di 141
i.-erek 128, 167
i.-ip 138
i.-iyormuş 27
i.-meğe 214
- itaat** *i. Ar. tav’ ile itâ’at* **1.** Emre uyma, söz dinleme
i. 10
- İtalya** *öz. i.* **1.** Ülke ismi
i.+da 117
- itibar** *i. Ar. ‘abr – ‘ubūr ile i’tibār* **1.** Saygı görme, saygı gösterme, değer verme, kendine değer verilme **2.** Önem verme, önem verilme, dikkate alma, dikkate alınma **3.** Hatırı sayılır olma durumu, şeref, haysiyet
i. 157
i.+iyle 196
- itibaren** *zf. Ar. i’tibār ile i’tibāren* **1.** -den başlayarak, -den beri, -den sonra
i. 153
- itidal** *i. Ar. ‘adl ile i’tidāl* **1.** Aşırı olmama, ne çok fazla ne çok az, tam gerektiği kadar olma, orta halde bulunma, ölçülülük **2.** Yavaş ve yumuşak olma, şiddet ve heyecandan uzak olup mülâyim olma, yumuşaklık, yavaşlık
i.+ini 215
- itil-** *f.* **1.** İleriye doğru sürülmek
i.-ib 168
- itiraf** *i. Ar. ‘irfān ile i’tirāf* **1.** Bir kimsenin başkalarına söylemek istemediği bir gerçeği veya suçunu artık saklamaktan vazgeçip açıklaması, bu yolda gerçeği gizlemeden yapılan açıklama
i. 144
- itiraz** *i. Ar. ‘arz ile i’tirāz* **1.** Bir fikri, bir kararı kabul etmeyerek karşı çıkma ve bu tarzda söylenen söz
i. 180
- itihad** *i. Ar. ‘avd ile i’tiyād* **1.** Alışmaktan dolayı âdet edinme, alışkanlık
i.+ları 176
- itlaf** *i. Ar. telef ile itlaf* **1.** Öldürme
i.+ındaki 197
- iyi** *sf.* **1.** Beğenilecek, makbûle geçecek nitelikleri olan, kendisinde bulunması gereken vasıfları taşıyan **2.** Uygun, yerinde, muvâfik, münasip **3.** Yararlı, faydalı **4.** *zf.* Olması gerektiği gibi, tam ve doğru bir şekilde **5.** Sıhhatli **6.** Hayırlı, uğurlu, müspet **7.** İyi ki İsâbet, çok yerinde oldu **8.** Güzel, hoş
i. 105, 105, 110, 12, 126, 132, 136, 158, 158, 20, 202, 209, 210, 28, 62, 64, 97, 97, 99
i.+ce 137
i.+dirlere 187
- iyilik** *i.* **1.** İyi olma durumu, iyi olan şeyin niteliği **2.** Maddî bir karşılık beklemeden insânî duygularla yapılan yardım, lutuf ve ihsan. **3.** fayda veya elverişlilik, hayır, nîmet
i.+e 44

i.+le 32
iz i. 1. İnsan veya hayvan ayağının yerde kalan şekli **2.** Bir şeyin bir yerde bıraktığı belirti **3.** *mec.* Yaşanmış bir şeyden geriye kalan belirti, eser **4.** Emâre, işaret, delil
i.+ini 186
i.+leri 215
i.+lerini 210
izah i. *Ar.* *vuzûh* ile *izâh* **1.** Bir şeyi anlaşılacak şekilde anlatma, açıklama
i. 173
İzmir *öz. i. 1.* Şehir ismi
i.+den 158
i.+e 158
İzmirli *öz. i. 1.* İzmirden olan (kimse)
i. 200

J

jest i. *Fr. geste < Lat. 1.* Konuşurken, birisine bir konuyu anlatırken mânâyâ dikkati çekmek, önemini anlatmak için el, kol, baş ve vücûdun bir kısmı ile tabîî olarak veya özellikle yapılan hareket
j.+ler 178
jurnal i. *Fr. journal < Lat. 1.* Bir kimse aleyhine yüksek bir makâma verilen gizli rapor, ihbar yazısı **2.** Günlük olayların yazıldığı defter, günlük
j.+ına 63
Jülyet *öz. i. 1.* İngiliz edebiyatı yazarı William Shakespeare tarafından kaleme alınmış olan “*Romeo ve Juliet*” oyununun meşhur kadın karakteridir
j. 46

K

kab i. 1. İçine sıvı veya katı herhangi bir madde konan şey **2.** İçine yenecek öteberi konan mutfak eşyası
k.+ı 141
kabadayı birl. sf. ve i. 1. Cesurluk taslayarak etrâfa meydan okuyan (kimse) **2.** Babayiğit, mert, korkusuz (kimse)
k. 163
k.+lar 36
kabadayılık i. 1. Kabadayı olma durumu **2.** Kabadayıca davranış
k. 38
k.+lar 152

kabakçekirdeği i. 1. Bal kabağının çekirdeklerinin kurutulmasıyla oluşan bir kuru yemiş çeşidi
k. 198
kabar- f. 1. Ağırlığı artmadan hacmi büyümek, şişmek, şişkin bir durum almak **2.** *mec.* Kafa tutmak, diklenmek **3.** (Arzu, istek, öfke vb. duygular) Artmak, şiddetlenmek, coşmak
k.-an 100
k.-ışdan 121
k.-mak 99
kabarık sf. 1. Kabarmış durumda olan **2.** Çıktıntılı, tümsekli
k. 120, 81
kabil sf. Ar. kabûl ile kâbil 1. Kabul eden, alan, alıcı **2.** Olabilir, mümkün
k. 139, 48
k.+i 189
kabile i. Ar. kabile 1. Aynı soydan gelen ve bir başkanın yönetiminde yaşayan göçebe topluluk, boy
k. 59
kabiliyet i. Ar. kâbil yapma mastar eki -iyyet ile kabiliyyet 1. Herhangi bir şeye karşı doğuştan gelen yatkınlık, beceriklilik, yetenek, istidat **2.** Yapısı gereği bir şeyi kabul edebilme, yapabilme, alabilme gücü, mâledebilme hassası, kabul edebilirlik
k.+i 30
k.+inde 192
kabuk i. 1. Bir şeyin üstünü kaplayan, kendiliğinden meydana gelmiş az veya çok sert tabaka
k.+una 68
k.+unun 27
kabul i. Ar. kabûl 1. Bir şeye isteyerek veya istemeyerek peki deme, râzı olma, muvâfakat etme **2.** Bir ziyâretçiyi ağırlama işi veya tarzı **3.** Öyle olduğuna inanma, gerçek olduğunu teslim ve îtiraf etme **4.** Bir iş veya ziyâret için gelenleri yanına, huzûruna alma
k. 139, 139, 177, 177, 212
k.+den 12
kaburga i. Moğ. kabirğa 1. Göğüs kafesini meydana getiren kemiklerin her biri **2.** Bu kemiklerin bel kemiği ile birleşmek sûretiyle meydana getirdiği kafes **3.** Deniz araçlarında dış kaplamanın dayandığı iskelet kısmı
k.+ları 67

- k.+larını 33
- kabza** *i. Ar. kabz ile kabza* **1.** (Kılıç, tabanca, ok vb.nin) Tutulacak yeri k.+sı 203
- kaç** *sf.* **1.** Bir şeyin niceliğini sormaya yarayan soru sıfatı, ne kadar, nice **2.** Soru ifâde etmeyen cümlelerde kullanıldığı zaman “birçok” anlamında belirsizlik anlatır k. 104, 117, 120, 13, 139, 141, 144, 148, 157, 158, 178, 182, 185, 186, 186, 187, 196, 198, 199, 207, 207, 213, 213, 217, 217, 217, 67, 9
- kaç-** *f.* **1.** (Birinden veya bir şeyden) Kurtulmak için süratle uzaklaşmak **2.** Bâzı sıfatlardan sonra geldiğinde “düşmek” gibi oluş gösteren yardımcı fiil durumundadır **3.** (Bir kadın aralarında meşrû bir bağ bulunmayan bir erkekle veya bir erkek aynı durumdaki bir kadınla) Birlikte yaşamak üzere bulunduğu yeri terkedip gitmek **4.** (Renk için) Uçmak, asıl hâlini kaybetmek **5.** Karşılaşmamaya çalışmak, yüz yüze gelmek istememek, uzaklaşmak istemek **6.** (İzinsiz ayrılması gereken yerden) Gizlice ayrılmak, firar etmek **7.** Gitmek, sığınmak, kendini atmak **8.** Korkup çekinmek, göze alamamak, ihtiraz etmek k.-abilirdim 163 k.-acacaktı 56 k.-alım 18 k.-an 147, 35, 61 k.-arak 47 k.-dığımı 158 k.-mağı 119 k.-mak 115 k.-makda 134 k.-miş 216 k.-tı 178, 178
- kaçak** *sf. ve i.* **1.** Bir yerden, herhangi bir husustan, uyulması gereken yasal hükümlerden kaçmış olan (kimse) firârî **2.** *sf.* Kaçırılmış olan, vergisi, gümrüğü ödenmeden yurda sokulan veya yurttan çıkarılan, yasanın gerektirdiği hususlara uyulmadan satılan veya yapılan k. 198
- kaçakçılık** *i.* **1.** Bir ülkenin yasalarına göre yasaklanmış veya gümrüğü, vergisi ödenmemiş bir malı satmak veya kaçırmak işi, bu yolla yapılan ticâret k. 117
- kaçık** *sf.* **1.** Teli kaçmış (çorap vb.) **2.** *sf.* ve *i. mec.* Akli tam olmayan, davranışları delice olan (kimse) k. 194
- kaçıncı** *sf.* **1.** Kaç soru sıfatının sıra şekli k. 97
- kaçır-** *f.* **1.** Kaçmasını sağlamak **2.** (Bir genç kız veya kadını) Evlenmek maksadıyla gizlice evinden alıp berâberinde götürmek **3.** Elden gitmesine sebep olmak, kaçmaması için gerekeni yapmamak, kaybetmek k.-amadım 18 k.-dığım 130 k.-dılar 206 k.-ıyorlardı 35 k.-miş 179
- kaçış-** *f.* **1.** Toplu halde iken aynı anda kaçıp çeşitli yönlere dağılmak, savuşup her biri bir tarafa gitmek k.-dı 203 k.-ı 85
- kadar** *ed. Ar. qadr – kadar* **1.** Bir şeyin, kıyaslandığı diğer bir şey ölçüsünde, derecesinde veya büyüklüğünde olduğunu anlatır **2.** Ölçüde, derecede **3.** Bir iş veya durumun, bir sıralamanın sona erdiği yer, zaman veya sayıyı gösterir, dek, değin **4.** Geçmiş zaman isim-filinden sonra geldiğinde “gibi” anlamı taşır **5.** “Aşağı yukarı, yaklaşık, takriben” anlamında bir niceliğin miktarını tahminî olarak bildirir k. 10, 10, 100, 101, 105, 106, 109, 109, 109, 109, 110, 110, 110, 110, 110, 112, 113, 113, 115, 116, 118, 118, 120, 122, 122, 123, 124, 125, 126, 129, 129, 133, 133, 134, 134, 136, 137, 137, 139, 14, 14, 14, 140, 140, 140, 143, 147, 150, 152, 152, 153, 154, 154, 155, 155, 157, 161, 161, 162, 163, 163, 164, 166, 167, 169, 170, 170, 175, 175, 175, 176, 177, 177, 177, 177, 177, 178, 178, 178, 179, 180, 180, 180, 181, 182, 184, 185, 185, 186, 187, 189, 189, 19, 190, 191, 191, 192, 192, 192, 195, 20, 200, 201, 204, 204, 207, 208, 208, 209, 209, 209, 21, 212, 212, 214, 215, 215, 24, 24, 25, 25, 25, 25, 29, 30, 31, 32, 32, 32, 34, 38, 38, 38, 38, 39, 40, 41, 45, 45, 45, 45, 46, 47, 47, 47,

- 48, 49, 50, 50, 54, 59, 61, 64, 65, 65, 66, 66, 67, 68, 69, 70, 70, 72, 72, 72, 73, 73, 74, 76, 78, 78, 79, 79, 79, 8, 81, 83, 83, 83, 83, 83, 83, 88, 89, 89, 89, 89, 9, 90, 97, 98, 98
k.+ı 145
k.+la 146
- kadeh** *i. Ar. kadeh* **1.** İçki içmekte kullanılan küçük bardak, cam, piyâle
k.+ler 163
- kader** *i. Ar. kader* **1.** (Zamânı ve oluş biçimiyle her şey hakkında) Allah tarafından ezelde tâyin ve tespit edilmiş hükümlerin bütünü, alın yazısı
k.+de 163
- Kadıköy** *öz. i. 1.* Yer adı
k. 183
- kadın** *i. 1.* Erişkin duruma gelmiş dişi insan, erkek karşısı **2.** Bu cinsten olup evlenmiş veya bir erkekle berâber olmuş kimse **3.** Dişilik tarafı kuvvetli, dişi olmanın verdiği cinsî câzibeye sâhip kimse
k. 10, 100, 100, 100, 100, 100, 100, 100, 101, 133, 134, 151, 173, 175, 175, 176, 21, 213, 215, 48, 59, 68, 68, 68, 69, 69, 70, 70, 71, 72, 82, 83, 98, 98, 99, 99, 99, 99
k.+a 100, 27, 68
k.+dan 98, 99
k.+dı 102, 49
k.+ı 211, 216, 8, 84, 9, 98, 99
k.+ın 136, 169, 173, 207, 214, 46, 51, 68, 69, 71, 72, 72, 72, 84
k.+lar 100, 101, 101, 12, 134, 195, 196, 32, 63, 98
k.+ları 100, 133, 29, 30, 36, 37
k.+larımızdan 206
k.+ların 105, 117
k.+larına 117
k.+larıyla 197
- kadife** *i. Ar. kaşife* **1.** Bir yüzü kısa, ince, sık tüylerle kaplı, ipek, pamuk veya yünden, parlak yumuşak kumaş **2.** Bu kumaştan yapılmış **3.** Yumuşak ve parlak
k. 113, 33, 38, 84
k.+li 102
k.+yi 188
- kafa** *i. Ar. kafâ* **1.** Baş **2.** Düşünce tarzı, görüş, zihniyet **3.** Ense, boynun arka tarafı **4.** Baş kemiği, kuru kafa **5. mec.** Zekâ, akıl
k. 195
k.+dan 77
- k.+lar 50
k.+larda 152
k.+ları 38
k.+larımızda 41
k.+larımızdan 21
k.+ma 104, 190, 90
k.+mda 90
k.+mın 108, 86
k.+nda 49
k.+nın 193, 87
k.+sı 145, 218
k.+sına 25
k.+sında 30
k.+sından 119, 146
k.+sını 197
k.+sının 47
k.+ya 195
k.+yı 198
- kafi** *sf. Ar. kifâyet* ile *kâfi* **1.** Yeten, yetişen, elveren, yeterli, kifâyet eden
k. 133, 32, 8
k.+dir 100
k.+idi 30
- kafile** *i. Ar. kâfile* **1.** Birlikte yolculuk edenlerin meydana getirdiği topluluk **2.** Topluluk, takım, grup, güruh
k.+ler 67
k.+si 59
- kağıt** *i. Far. kâğad > kâğad > kâğid* **1.** Hamur hâline getirilmiş bitki maddelerindeki çok ince liflerin keçeleştirilmesi sûretiyle îmal edilen, yazı yazmak, kitap basmak, sarmak, kaplamak gibi birçok işte kullanılan ince yaprak **2.** Yazılı kâğıt, mektup, tezkere, varaka
k. 34
k.+lar 27, 85
k.+lara 212
k.+ı 141, 145, 216
k.+ına 189, 189
k.+ın 85
- kağnı** *i. 1.* Tek parça hâlinde dolu iki tekerleği ve bunlara tespit edildiği için tekerleklerle berâber dönen bir dingili bulunan, tek veya çift öküzlü eski bir Türk arabası çeşidi
k. 210
k.+lara 126
- kah** *zf. Far. gâh* **1.** Bâzan, bâzı zaman, gâh [Tekrar edilerek kullanılır]
k. 186, 186, 23, 23, 24, 24, 7, 7
- kahr** *i. Ar. kahr* **1.** İnsanın içine işleyen derin üzüntü, sıkıntı, keder **2.**

Gâlip gelip ezme, perîşan etme,
mahv ve helâk etme
k. 110

k.+ımız 126

kahkaha *i. Ar. kaḥḥaha*. **1.** Yüksek sesle ve şiddetle gülerken çıkarılan ses
k. 170, 170, 217, 57, 82, 92
k.+dan 36
k.+lı 199

kahraman *i. ve sf. Far. kaḥremān*. **1.** Savaşta yiğitlik ve cesâret göstererek korkusuzca dövüşen kimse, yiğit, bahâdır **2.** Mukaddes bildiği şey uğruna büyük fedakârlıklara katlanan, gayretli, gözü pek ve cesur kimse
k. 180, 38
k.+ları 35

kahret- *birl. f.* **1.** Ezmek, perîşan etmek, mahvetmek, yok etmek **2.** Perîşan edecek derecede üzme
k.- ici 24

kahve *i. Ar. kaḥve*. **1.** Kök boyasıgillerden bir sıcak iklim ağacı **2.** Bu ağacın meyvesinin aynı isimdeki çekirdeği **3.** Bu çekirdeklerin kavrulup öğütülmesi veya dövülmesiyle elde edilen toz hâlindeki madde **4.** Bu maddeden sıcak suda pişirilen içecek **5.** Kahve, çay vb. şeyler içilen ve oturulup sohbet edilen dükkân, kahvehâne, kafe
k. 119, 188
k.+de 173, 188
k.+lere 204
k.+sinde 147, 35

kahveci *i.* **1.** Çekilmiş veya çekirdek kahve satan kimse **2.** Kahve işleten veya kahve pişirip satan kimse
k. 146, 195

kahverengi *birl. i.* **1.** Kavrulmuş kahvenin rengi **2.** *sf.* Bu renkte olan
k. 125, 219, 64, 65

kakala- *f.* **1.** İtelemek, çekiştirmek, kapıp durmak
k.-yarak 138

Kaklık *öz. i.* **1.** Yer adı
k. 159

kal- *f.* **1.** (Olduğu yerde ve olduğu halde) Durmak **2.** (Bir süre bir yerde) Yaşamak, oturmak, ikâmet etmek **3.** (Hareket hâlindeki bir şey) Olduğu yerde durmak, hareketine, yoluna devam etmemek **4.** Zarf-fiil eki almış bir fiilden sonra gelerek süreklilik fiili yapar **5.**

(Bir şey bir kimsede veya bir yerde) Unutulmuş veya bırakılmış olmak **6.** (Bir yerde) Dışarı çıkamayacak durumda bulunmak **7.** Var olmaya devam etmek, bitmeden sürmek, sürüp gitmek **8.** (Bir bütünden) Artmak **9.** (Dünden bugüne veya miras, yâdigâr, pay vb. olarak) Birinden diğerine geçmek, intikal etmek **10.** (Bir yerde) Olmak veya bulunmak **11.** *Geç kalmak*, vaktinden sonra davranmak, gecikmek **12.** ... durumuna gelmek, ... durumda olmak **13.** *-e kalsa (kalırsa)*, *-nin fikrine göre*, *-nin elinde olsa* **14.** (Bir şey bir kimsede veya bir yerde) Unutulmuş veya bırakılmış olmak **15.** Beklemek, bekletilmek **16.** Olumsuz bir isim-fiilden sonra ve olumsuz olarak kullanıldığında bahsedilen şeyin tamâmıyla yapıldığını, görüldüğünü, söylendiğini, hiçbir şeyin eksik bırakılmadığını anlatır
k. 164

k.-abileceğimiz 10

k.-abilirmi 142

k.-abilmek 153

k.-acağım 37

k.-an 116, 140, 152, 166, 214, 48

k.-anlar 134, 58

k.-ayım 18

k.-dı 128, 129, 140, 148, 166,

168, 174, 71

k.-dığım 190, 193, 99

k.-dığımı 189

k.-dığına 141

k.-dık 25

k.-dıkça 145, 165

k.-dım 114

k.-ınca 168

k.-incaya 50

k.-ır 140, 202

k.-ırdım 158

k.-ırsa 62

k.-ıyor 101

k.-ıyordu 140, 80

k.-ma 130

k.-madan 113

k.-madı 159, 181

k.-madığını 155

k.-madılar 66

k.-mağı 192

k.-mak 212, 40, 42, 48

k.-mamak 34

k.-mamışdı 116, 130

k.-mazdı 63
k.-miş 75, 77, 92
k.-mişlardı 151

kalabalık *i. Ar. galebe ve +lik ekiyle galebe+lik, kalabalık* **1.** Çok sayıda insanın bir arada bulunmasından meydana gelen topluluk **2.** sf. Sayıca çok, nüfusu veya adedi fazla **3.** Gereğinden fazla şeyin bir arada bulunmasından ileri gelen topluluk
k. 161, 173, 183

k.+dı 173
k.+ı 101
k.+ın 189

kalas *i. Romanya'da Galati şehrinin adından* **1.** Biçilmiş yapı kerestesi
k.+ların 219, 7

kalp *i. Ar. kalb* **1.** İki akciğer arasında ve biraz solda bulunan, emme basma bir tulumda bulunan, vücuttaki kanı akciğerlere ve akciğerlerden döndükten sonra tekrar vücûda sevk ederek kan dolaşımını sağlayan organ, yürek **2.** Bu organda ortaya çıkan hastalık **3.** İman, sevgi ve nefretin, iyi ve kötü bütün duyguların, anlayış, duyuş, sezgi yeteneklerinin kaynağı olduğu kabul edilen, insanın mânevî varlığının merkezi, gönül
k. 18, 209, 116

k.+i 42
k.+imi 30
k.+imin 65, 84
k.+im 46
k.+inde 44
k.+inden 72
k.+ine 30
k.+ini 109, 18, 28, 29, 30, 9
k.+inimi 9
k.+in 9, 9
k.+leri 48, 66
k.+lerini 63
k.+lere 44

kalça *i. 1.* İnsan ve hayvan vücûdunun, bacakların üst kısmı ile böğür arasında kalan, iki yana doğru çıkıntılı kaba et kısmı
k.+larda 101
k.+ları 103
k.+larına 14

kaldır- *f. 1.* Bulunduğu yerden yukarıya doğru hareket ettirmek **2.** Bulunduğu seviyeden daha yüksek bir seviyeye çıkarmak **3.**

(Bir kimseyi) Bir işi yapması için harekete geçirmek **4.** Açmak **5.** Oturur veya yatar durumdan çıkararak ayakları üzerinde doğrultmak

k.-arak 27, 48, 83
k.-dı 141, 146, 168, 17, 81
k.-dığı 149
k.-diğinimi 170
k.-dım 108
k.-ib 152, 165, 168
k.-ınca 7, 86
k.-ır 167
k.-ırken 93
k.-ışında 180
k.-ıyorlar 219
k.-miş 181
k.-mişlar 166
k.-mişlardı 151

kaldırım *i. 1.* Gelip geçenleri çamurdan kurtarmak için çeşitli büyüklük ve şekillerde taş döşemek sûretiyle yapılmış yol **2.** Yayaların yürütmesi için yolun iki tarafında yapılmış yüksekçe, taş döşeme, yaya kaldırımı
k.+lara 174, 196
k.+larına 186

kale *i. Ar. kal'a* **1.** Eskiden düşmana karşı koymak ve güvenliği sağlamak için savunulması gereken önemli noktalara yapılan yüksek, kalın duvarlı, burçlu, mazgallı, sağlam ve kuvvetli yapı, kermen, germen
k.+yi 74

kalem *i. Ar. qalem < Yun. kalamos* **1.** Yazı yazmaya mahsus, genellikle çubuk biçiminde âlet **2.** Resmî dâirelerde yazı işlerinin yürütüldüğü yer
k. 85
k.+i 216
k.+inde 139
k.+iyle 92
k.+le 31, 37, 45

kalın *sf. 1.* Kendi cinsinden olan şeylere göre iki yüzü arasındaki uzaklığı büyük olan, ince karşıtı **2.** (Yuvarlak şeylerde) Çapı kendi cinsinden olanlardan büyük olan **3.** Eni emsâlinde fazla olan, fazla geniş olan
k. 14, 7, 75, 84, 87, 97

kalınlaş- *f. 1.* Kalın bir durum almak
k.-mamış 107

kalk- *f. 1.* Oturur veya yatar durumdan çıkararak ayakları üzerinde

doğrulmak, ayak üstü durmak **2.** Yok olmak, son bulmak, artık mevcut olmamak **3.** Yapmaya girişmek, kalkışmak, yeltenmek, teşebbüs etmek **4.** Dik bir hal almak, dik durmak **5.** Oturmakta olduğu yerden ayrılmak **6.** Uykudan uyanıp yataktan ayrılmak **7.** Bulunduğu yerden yukarıya doğru hareket etmek, daha yukarı çıkmak
k. 161
k.-acak 91
k.-ar 121, 203
k.-arak 101, 148, 214
k.-dı 135, 164, 167, 219, 92
k.-ıp 141, 146, 169, 42
k.-ıyorlar 194
k.-ma 19
k.-madan 140
k.-mağa 134
k.-mak 131
k.-ması 49
k.-maz 203
k.-tı 113, 138, 215
k.-tığımı 23
k.-tım 191

kalkış- *f.* **1.** Gücünün üstünde ve zorca bir işi yapmak üzere harekete geçmek, girişmek, teşebbüs etmek **2.** Yersiz bir şeyi yapmaya kalkmak, yapmaya davranmak
k.-ırdı 53
k.-madım 19

kalpsiz *i.* **1.** Acıma hissi olmayan, duygusuz, katı, merhametsiz
k. 106

kaltak *i.* **1.** Kuskunsuz eyer, çıplak eyer **2.** *meç.* Nâmussuz, iffetsiz kadın, orospu [Küfür sözü olarak da kullanılır]
k.+ı 169
k.+ın 168

kalyon *i.* *İtal. galion < Lat.* **1.** Buharlı gemilerin icadından önce hem yelken hem kürekle yürütülen, iki veya üç ambarlı ahşap savaş gemisi [Birden çok güvertesi olup yelkenle yürütülen karaka, barça, karavela, burton gibi birçok gemiye de kalyon denmiştir]
k.+lara 36

kamara *i.* *İtal. camara* **1.** Gemilerde yolcu ve görevlilere ayrılmış bölme, gemi odası
k.+dan 115
k.+sında 118, 123
k.+sının 115

kamaştır- *f.* **1.** (Diş veya gözün) Kamaşmasına yol açmak
k.-acak 39

kamçı *i.* **1.** Ucuna ince deri, meşin veya ip bağlanmış bir değnekten ibâret vurma âleti, kırbaç, tâziyâne
k.+sı 63
k.+sını 22

Kâmil *öz. i.* **1.** Kitapta adı geçen erkek bir karakter
k. 166, 166, 166, 166, 167, 167, 167, 167, 168, 168, 168, 169, 169, 169, 170, 170, 170
k.+i 167

kâmil *sf. Ar. kemâl ile kâmil* **1.** Noksansız, tam, bütün **2.** İlim, fazilet ve hüner sâhibi, mânevî meziyetleri bakımından belli bir olgunluğa erişmiş (kimse)
k. 34

kan *i.* **1.** Plazma ve kan yuvarlarından meydana gelen ve damarların içinde dolaşarak vücut dokularını besleyen kırmızı renkli sıvı **2.** Soy, nesil, ırk
k. 148, 148, 149, 186, 214, 219, 24, 25, 27
k.+dan 165
k.+ıma 160
k.+ımın 99
k.+ımız 156
k.+ın 100
k.+la 50
k.+lar 170
k.+ları 156, 170
k.+larının 149

kana- *f.* **1.** (Vücûdun herhangi bir yerinden) Dışarıya kan akmak
k.-madan 106

kanaat *i.* *Ar. kanâ'at* **1.** Elindekenden hoşnut olup fazlasını istememe, kısmetine, kendisine verilene râzı olma **2.** Görüş, fikir, zan, kanı
k. 121, 196

kanat *i.* **1.** Kuşlarda ve böceklerde gövdenin iki yanında yer alan ve uçmayı sağlayan açılır kapanır bir çift organ **2.** Kapı, pencere, dolap gibi şeylerin yanlara doğru açılıp kapanan kapaklarından her biri
k. 91
k.+ı 16
k.+ı 79
k.+ımız 54
k.+ları 17
k.+larını 19
k.+larının 11

kanal *i. İtal. canal* **1.** Deniz, göl, ırmak sularını başka tarafa akıtmak veya bunlardan birini diğerine bağlamak için açılmış, bâzısı ulaşımaya elverişli su yolu
k. 149, 149, 155
k.+a 152
k.+da 151
k.+dan 152
k.+ı 155, 155, 156
k.+ın 150, 150, 155
k.+ının 149, 156

kanatlı *sf.* **1.** Kanatları bulunan
k. 52

kandır- *f.* **1.** İnandırmak, iknâ etmek, râzı etmek **2.** Aldatmak, zihnini çelip yanıltmak **3.** İçme isteğini tamâmen karşılayacak kadar içirmek, doya doya içirip susuzluğunu gidermek
k.-acak 154
k.-amıyorlar 107
k.-mağa 217

kandırıcı *sf.* **1.** İnandırıcı, iknâ edici **2.** Aldatıcı, iğfal edici
k.-ıcı 38

kandil *i. Ar. kindil < Lat. candela* **1.** Sıvı hâlindeki yağa batırılmış bir fitilin yanması sûretiyle ışık veren aydınlatma âleti
k. 81, 88, 89
k.+i 81
k.+imin 86, 87
k.+in 34, 74, 75, 78, 80, 81, 84, 84, 86, 89, 89, 93
k.+ini 75
k.+ler 86, 88, 91, 91
k.+leri 89, 90, 91, 92
k.+lerin 86, 87, 87, 88, 88
k.+lerinin 84, 87

kanep *i. Fr. canapé < Lat. < Yun.* **1.** Yan yana iki üç kişinin oturabileceği, arkasında sırtı ve iki yanında kolları dayayacak yerleri olan uzunca koltuk
k.+lerden 184
k.+lerle 111
k.+nin 104, 220
k.+ye 104, 114, 215
k.+yi 84

kanlı *sf.* **1.** Kan bulaşmış **2.** İçinde veya üstünde kan bulunan
k. 50, 50

kanto *i. İtal. canto < Lat. cantus* **1.** Eskiden tulûat tiyatrolarında, eğlence yerlerinde boncuklu, allı pullu giyinmiş kadınlar tarafından şarkı söylenerek oynanan oyun

k.+lar 198
k.+ya 201

kanun *i. Ar. kânûn < Yun. kanon* **1.** Tabiat olaylarının bağlı olduğu değişmez düzen **2.** Devletçe konan ve her vatandaşın uyması gereken yazılı hukuk kuralı, yasa **3.** Bir toplumda uyulması gereken kural, usûl, nizam **4.** Bu hukuk kurallarının yazılı şekli
k. 192

kanun *i. Ar. kânûn < Yun. organon* **1.** Sol köşesi kesik dikdörtgen biçimindeki tahta bir tabla üzerine geçirilmiş tellerden meydana gelen ve yatık durumda dizler üzerine konarak iki elin işaret parmağındaki yüksüklere tutturulmuş birer mızrapla çalınan çalgı
k.+u 168, 168, 169
k.+unu 167

kanuni *i. Ar. kânûn ve nispet eki -i ile kânûni* **1.** Kânun çalan kimse
k. 166

kap- *f.* **1.** Birdenbire çekip almak, yakalayıp tutmak
k.-ınca 164

kapa- *f.* **1.** Kapı, pencere, kepenk, kanat, kapak, pancur vb. şeyleri kapalı duruma getirmek, yerine oturtmak, kapatmak **2.** (Bir şeyi) Dışarı ile olan ilgisini sağlayan kısımlarını kapalı duruma getirmek sûretiyle örtmek **3.** Üstüne bir şey koymak sûretiyle örtmek
k.-dı 200
k.-dığı 120
k.-dığım 177
k.-dılar 148, 67
k.-mak 120, 81, 97
k.-miş 108
k.-yamadan 148
k.-yamadı 138
k.-yarak 62
k.-yınca 104
k.-yıp 115, 156

kapak *i.* **1.** Her türlü kap kacak, kutu vb. lerini kapamaya, örtmeye yarayan nesne **2.** Bir açıklığı örtmeye, iki kısmın arasını kapamaya veya açmaya yarayan nesne **3.** Bâzi organları örtmeye yarayan zar veya organ
k. 120
k.+lar 77
k.+a 120

- k.+ı 7, 81, 81
k.+ındaki 119
k.+ını 77
- kapalı** *sf.* **1.** Kapanmış veya kapatılmış, açık olmayan **2.** Anlamı açık, belirli ve net olmayan, kolay anlaşılmayan, müphem
k. 104, 104, 133, 134, 170, 177
- kapan-** *f.* **1.** Kapalı duruma getirilmek **2.** Diz çökerek veya yüzü bir yere gelecek şekilde bütün vücûdu ile eğilmek **3.** Üstüne bir şey örtülmek sûretiyle açık durumdan çıkarılmak
k.-arak 32
k.-dı 72
k.-dığı 199
k.-ırken 65
- kapanık** *sf.* **1.** Kapalı, kapanmış, örtülmüş **2.** (Hava için) Güneşli olmayan, bulutlu, puslu
k. 218
- kapat-** *f.* **1.** Kapamak
k.-dı 57
k.-masını 220
k.-mıştı 50
- kapatıl-** *f.* **1.** Kapamak ve kapatmak işi yapılmak, kapalı duruma getirilmek, örtülmek **2.** Çıkmasına engel olacak şekilde bir yere kapanması sağlanmak, kilitlenmek, hapsedilmek
k.-miş 185
- kapı** *i.* **1.** Bir yere girilip çıkılırken içinden geçilen yer **2.** Giriş çıkışı sağlamak için bir yere yerleştirilen, tahta yâhut demirden iki veya tek kanatlı açılır kapanır düzen **3.** Ev, mâlikâne **4.** *mec.* Makam, huzur
k. 107, 150
k.+da 141, 73
k.+dan 107, 138, 141, 141, 142, 162, 184, 28
k.+lar 79
k.+lardan 79
k.+ları 200, 79, 80
k.+mızı 156
k.+nın 141, 142, 161, 17, 216, 75, 76, 77
k.+sı 16, 217, 25
k.+sına 115, 140
k.+sından 122, 200
k.+sını 103, 97
k.+sının 158
k.+ya 11, 113, 113, 115, 141, 72, 76
k.+yı 104, 134, 169, 75
- kapıcı** *i.* **1.** Gireni çıkını çok olan büyük binâlarda, apartman ve iş yerlerinde kapıyı bekleyen, bâzı bakım ve hizmetleri yapan kimse
k. 159
- kapıl-** *f.* **1.** Zorla alınmak, gasbedilmek **2.** Kendini kurtaramayacak şekilde bir durumun şiddetle etkisi altında kalmak, kendini o duruma kaptırmak
k.-dığı 215
k.-dım 74
- kapkaranlık** *sf.* **1.** Çok karanlık
k. 153, 39
- kapla-** *f.* **1.** Bir kılıf içine almak, kap geçirmek **2.** (Bir durum, bir yer veya kimse üzerinde) Etkisini kuvvetle hissettirmek, hâkim olmak
k.-mıştı 20
- kaplan** *i.* **1.** Kedigillerden, Afrika ve Asya'nın sıcak bölgelerinde yaşayan, sarımtırak kahverenkli postu kendine has şekilli siyah çizgilerle kaplı, karnı beyaz, kuyruğu halka halka, çok kuvvetli, iri, çevik, yırtıcı hayvan
k. 35
- kaplayıver-** *f.* **1.** Çabucak kaplamak
k.-di 132
- kaplı** *sf.* ve *i.* **1.** Kabı olan, kap geçirilmiş **2.** Kaplanmış
k. 51, 77, 84
k.+idi 78
- kaptan** *i.* *İtal. capitan* **1.** Bir gemiyi sevk ve idâre etmekle görevli, bu hususta her türlü yetkiye sâhip gemi kumandan
k. 115, 118, 118, 119, 122, 124, 124, 124
k.+a 123
k.+dı 118
k.+ı 124
k.+ın 122, 123, 124
- kaptır-** *f.* **1.** Kapılmasını önleyememek, elinden alınmasına engel olamamak, elinden aldırarak **2.** Bir organın makine vb. dönen bir şey tarafından koparılmasına, ezilmesine, parçalanmasına yol açmak
k.-mamağa 131
k.-mıştı 15
- kar** *i.* **1.** Havadaki su buharının donmasından meydana gelen ve yağmur gibi yağın hafif beyaz taneler **2.** Bu tanelerin yerde birikmesinden meydana gelen beyaz tabaka

- k. 190, 190, 191, 200, 204, 207, 209, 210, 219, 43, 97
k.+a 204
k.+dan 37
k.+la 36
k.+lar 191, 210, 212
k.+ların 10, 211, 211, 212
k.+larını 210
- kâr** *i. Far. kâr* **1.** Alış verişten elde edilen maddî kazanç, para kazancı **2.** Bir iş sonucunda elde edilen fayda, çıkar
k.+ın 105
- kara** *i.ve sf* **1.** Kömür renginde olan rengin adı, ak karşıtı **2. mec.** Kötü, meş'um
k. 156, 24
- karaca** *i.* **1.** Geyikgiller familyasından, geviş getiren, kısa boynuzlu, Avrupa ve Asya'da yaşayan eti çok lezzetli av hayvanı
k.+lar 31
- karakol** *i.* **1.** Bir yerin âsâyiş ve huzûrunu sağlamakla görevli polis ve jandarma kuvvetlerinin barındıkları binâ, karakolhâne **2.** Askerî kuvvetlerin güvenini sağlamak, ânî baskınlara karşı uyanık olmak gibi maksatlarla uygun görülen yerde görevlendirilen nöbetçi asker veya küçük askerî kuvvet **3.** Nöbetçilikle görevli askerî nokta
k. 216, 216
k.+a 158, 159
k.+da 159
k.+dan 158
k.+lar 159
k.+lara 208
k.+ları 167
- karaltı** *i.* **1.** Kim veya ne olduğu tam olarak seçilemeyen koyu renkli şekil
k.+yı 61
- Karamurad** *öz. i.* **1.** Kitapta adı lakabı geçen bir erkek kişi
k.+ın 160
- karanfil** *i. Far. karanful < Hint.* **1.** Kırmızı, pembe, alaca ve çeşitli renklerde çiçekler açan, düğüm düğüm ince saplı otsu süs bitkisi **2.** Bu bitkinin güzel kokulu çiçeği
k.+lerin 27
- karanlık** *i.* **1.** Işıklı olmama durumu, aydınlık karşıtı **2.** Işıksız yer **3.** Işıksız **4. mec.** Endişe verici, şüpheli **5. mec.** Anlaşılmayan ve bilinmeyen tarafları bulunan
k. 108, 111, 111, 116, 185, 22, 31, 43, 48, 77, 79, 79, 80, 81, 97
k.+a 39
k.+dan 75
k.+la 126
k.+ı 77
k.+ına 135
k.+ından 78
- karar** *i. Ar. karar* **1.** Bir iş veya mesele hakkında verilen kesin hüküm **2.** Mahkeme, heyet, komisyon vb. yerlerce verilmiş böyle bir hükmün yazılı şekli
k. 131, 20, 21, 57
k.+ı 136, 8
k.+lar 132
- karar-** *f.* **1.** Kara bir renk almak, rengi koyulaşıp siyahlaşmak **2.** Aydınlığı azalmak, karanlık olmak
k.-an 42
k.-dı 146, 67, 93
k.-ıverdi 88
- kararıver-** *f.* **1.** Ansızın veya çabucak kararmak
k.-iyordu 86
k.-mişdi 85
- kararsız** *sf.* **1.** Bir kararda durmayan, düzensiz **2.** Karar veremeyen, ne yapacağını bir türlü kestiremeyen, mütereddit (kimse)
k. 104
- karart-** *f.* **1.** Kararmasına sebep olmak, kara duruma getirmek **2.** Karanlık duruma getirmek
k.-dığını 86, 90
k.-ır 84
- karartıl-** *f.* **1.** Karanlık duruma getirilmesini sağlamak
k.-mış 102
- kardeş** *i.* **1.** Aynı anne babadan doğmuş veya yalnız anneleri ya da babaları aynı olan kimselerin birbirine göre durumu **2.** Aynı anne babadan doğmuşçasına yakın tutulan kimse
k. 176, 64
k.+i 151, 152, 155
k.+ine 116, 138
k.+inin 149, 156
k.+le 153
k.+ler 106
- kargaşalık** *i.* **1.** Topluluk içinde ortaya çıkan kaynaşma, karışıklık, kargaşa, düzensizlik, fitne, şüriş
k.+ı 125

karı *i.* **1.** Bir erkeğin evlenmiş olduğu kadın, eş, zevce **2.** (Kaba konuşmada) Kadın
k. 160, 169
k.+ları 20
k.+m 63
k.+sı 155, 167, 170, 170, 170, 63
k.+sına 156
k.+sının 136, 155, 155, 62, 73
k.+sıydı 137
k.+yı 170

karın *i.* **1.** İnsan ve hayvan vücudunun kaburgaların kenarından kasıklara kadar olan ve iç boşluğunda mide, bağırsak, böbrek, safra kesesi, rahim, dalak, karaciğer gibi organlar bulunan kısmı, batin **2.** Sindirim cihazı, mide **3.**Rahim, döl yatağı
k.+ı 119, 199
k.+ımızı 127
k.+ına 199
k.+ında 122, 36

karınca *i.* **1.** Toprağın içinde toplu halde yaşayan ve birçok çeşidi bulunan, zar kanatlı eklem bacaklı böcek türü
k.+ların 34

karış *i.* **1.** Parmakları açık ve gergin durumdaki bir elin baş parmağı ile serçe parmağının uçları arasındaki mesâfe **2.** Bu mesâfe miktârınca yaklaşık 22 – 24 santim olan uzunluk ölçüsü
k. 150, 154, 154, 154
k.+dan 154
k.+dı 203
k.+ken 154, 155
k.+lık 150

karış- *f.* **1.** (İki veya daha fazla madde) Birbiri içinde dağılmak, birleşmek **2.** Kendini katmak, katılmak, iştirak etmek, dâhil olmak **3.** (Bir iş) Bir kimse veya makâmın sorumluluğunda olmak, o işe o bakmak, onun işi olmak **3.** Düzeni, tertîbi bozulmak, karmakarışık olmak **4.** (Bir şeyin varlığı diğer bir şeyin içinde) Belirsiz ve seçilmez duruma gelmek
k.-amıyordu 15
k.-an 133, 146, 90
k.-ır 8
k.-ıverdiler 125
k.-ıyor 22
k.-ıyordu 79
k.-madı 45

k.-mış 111

karışık *sf.* **1.** Ayrı nitelikteki şeylerden oluşmuş **2.** Birbirine geçmiş, birbirinin içine girmiş, karmakarışık **3.** Anlaşılması güç olan, açık olmayan, muğlak
k. 132, 135, 79, 79, 98

karışıklık *i.* **1.** Karışık olma durumu **2.** Kargaşa, kargaşalık
k.+ın 41

karıştır- *f.* **1.** Karışmasını, bir maddenin başka bir madde içinde dağılmasını sağlamak **2.** (Bir şeye niteliğini değiştirecek başka bir şey) Katmak, eklemek **3.** (Kitap için) Şöylece okumak, derinine inmeden yer yer gözden geçirmek
k.-an 49
k.-arak 12
k.-dın 157
k.-ırken 70, 47
k.-ıyordu 132, 160
k.-mağa 120

karmakarışık *birl. sf.* **1.** Çok karışık **2.** *zf.* Birbirine karışmış olarak, düzensiz bir şekilde
k. 108, 111, 169, 187, 40

karpuz *i.* *Far. harbuz – harbûze*
1.Kabakgiller familyasından, sürüngen gövdeli bir yıllık bitki **2.** Bu bitkinin çeşitli büyüklükteki iri, yuvarlak veya basık, dış kabuğu kalın ve yeşil renkte, içi kırmızı, etli ve sulu, çok çekirdekli meyvesi
k. 189

karşı *i.* **1.** Bir şey, yer veya kimsenin yüz tarafının ileri **2.** ... hakkında, ... için, ... husûsunda **3.** Katında, yanında, nezdinde [Bu kullanışta sâdece söze kuvvet katar] **4.** Karşılık olarak, mukabil **5.** Bulunulan yerin ön ilerisinde olan **6.** Ön, kat, huzur **7.** Yol, deniz, nehir vb. şeylerle ayrılan iki yakanın bulunulan yere göre diğer tarafı
k. 129, 133, 166, 176, 178, 192, 195, 214, 22, 33, 56, 57, 74, 98
k.+da 7
k.+dan 148
k.+larında 133
k.+ma 190
k.+mda 160
k.+mdaki 86
k.+mızdaki 191
k.+na 18
k.+sına 106, 191

- k.+sında 162, 188, 199, 29
k.+sındaki 199, 52
k.+ya 166, 56, 57
- karşıla-** *f.* **1.** (Gelen bir kimseye) Karşı çıkmak, istikbal etmek
k.-yabilmek 59
- karşılaş-** *f.* **1.** Karşı karşıya gelmek, yüz yüze gelmek
k.-dım 77
- karşılık** *i.* **1.** Bir iş veya davranışın gerektirdiği karşı davranış veya iş, mukabele **2.** *ed.* Karşılığında, karşılık olarak, mukâbil
k. 125
- karyola** *i.* *Ital. cariola* **1.** Ağaç, pirinç veya demirden içine yatak konacak şekilde yapılmış, baş ve ayak tarafları yüksekçe, yatmaya mahsus dört ayaklı kerevet
k.+nın 169
- kasaba** *i.* *Ar. kaşaba* **1.** Köyle şehir arası yerleşim yeri, küçük şehir **2.** Bir kasabada oturanlar, kasaba halkı
k. 131, 185
k.+da 143
k.+daki 14
k.+ları 36
k.+nın 186, 188, 198
k.+ya 133, 134, 195, 212
- kasavet** *i.* *Ar. kasāvet* **1.** Üzüntü, gam, keder, tasa
k. 160
- kasımpatı** *i.* **1.** İki çenekliler sınıfının birleşikgiller familyasından, sonbaharda iri katmerli ve çeşitli renklerde çiçekler açan süs bitkisi, krizantem
k. 75
- kaside** *i.* *Ar. kaşid* ile *kaşid* > *kaşide* **1.** Beyit sayısı 15'den az olmayan, belli bir maksatla ve bilhassa birini veya bir şeyi övmek için aruz vezniyle yazılmış, bütün beyitlerinin ikinci mısrası ilk beyitle kâfiyeli manzûme
k.+lerini 35
- kaskatı** *sf.* **1.** Çok katı, çok sert
k. 76
- kasket** *i.* *Fr. casquette* **1.** Yassı, önü siperli yumuşak erkek başlığı
k.+ini 128, 166
- kaş** *i.* **1.** Gözlerin üzerinde kavisli bir çizgi meydana getirecek biçimde yer alan kısa kıllar
k.+a 103
k.+ların 147
k.+larını 181
- kaşık** *i.* **1.** Sulu veya tâneli şeyleri yemeye mahsus, ağıza giren kısmı genişçe ve çukurca, saplı sofrâ âleti **2.** *mus.* Anadolu'da halk mûsikisinde ve halk oyunlarında, avuç içine alınarak birbirine vurulmak sûretiyle kullanılan iki parçadan ibâret ritim âleti.
k.+lar 15
- kaşlı** *sf.* **1.** Kaşı olan, kaşı şöyle veya böyle olan
k. 34
- kat** *i.* **1.** Bir binânın üst üste olan ve döşemelerle birbirinden ayrılan kısımlarından her biri **2.** (Sayı sıfatları ile) Defa, kere, derece **3.** (Giyecekler için) Takım **4.** Bükülmüş veya kıvrılmış bir şeyin her bükümü, her kıvrımı
k. 107, 122, 122, 122, 147, 155, 168, 174, 32, 32, 80
k.+a 79
k.+da 80
k.+ta 79
- kat-** *f.* **1.** (Bir şeyin içine, üstüne veya yanına miktar veya niteliğini değiştirecek bir şey) Koymak, ilâve etmek, eklemek **2.** (Bir kimseyi birinin yanına) Yoldaş olarak vermek, birlikte göndermek
k.-dı 162
- katı** *sf.* **1.** Kolaylıkla şekil verilemeyen, kolay işlenemeyen, üzerine parmakla basıldığında çökmeyen, yumuşak karşıtı
k. 152
- katık** *i.* **1.** Karın doyurulurken baş yiyecek sayılan ekmeğin yanına katılan herhangi bir yiyecek
k. 140
- katıl-** *f.* **1.** Kaskatı kesilmek **2.** (Aşırı derecede gülmek, ağlamak veya gıdıklanmaktan) Nefesi kesilmek, nefes alamaz duruma gelmek
k.-a 162, 162
k.-ırcasına 169
- katib** *i.* *Ar. ketb – kitābet* ile *kātib* **1.** Bir resmî dâirede, bir kurumda veya bir kişinin yanında yazı yazmakla görevli kimse, yazar, yazıcı
k.+i 141
k.+in 190
- kâtil** *i.* *Ar. katl* ile *kātil* **1.** Cana kıyan, birini öldüren kimse
k. 180, 180, 180, 180, 182, 8
k.+i 179
k.+in 179
- katillik** *i.* **1.** Kâtil olma durumu

- k.+ini 180
- katıyen** *zf. Ar. kat'î* tenvinli *kat'ıyyen* **1.** Hiçbir zaman, asla **2.** Kat'î olarak, kesinlikle
k. 116
- katlan-** *f. 1.* (Dayanılması güç bir duruma) Ses çıkarmadan dayanmak, tahammül etmek
k.-mıyarak 212
- katlı** *sf. 1.* Katlanmış **2.** (Sayı sıfatı ile binâ için) Katı olan
k. 168
- kauçuk** *i. Fr. caoutchouc < İsp. 1.* Bâzı tropik bölge ağaçlarının gövdelerinde açılan yarıklardan sızan sütümsü elastikî madde
k. 210
- kavak** *i. 1.* Söğütgillerden, sulak yerlerde yetişen, yaprakları uzun saplı ve dişli, boyu düzgün ve bâzı türlerinde 30 – 40 metreyi bulacak uzunlukta, kerestesi için dikilen, odunu gevşek ve kof, kabuğu kavlayıp dökülen bir ağaç
k. 17, 187, 7
k.+lar 11
k.+ın 11
- kavga** *i. Far. gavgā 1.* Şiddetli tartışma veya dövüş, mücâdele
k. 115
k.+sının 153
- kavilleş-** *f. 1.* Sözleşmek
k.-meden 133
- kavra-** *f. 1.* El veya kolla sıkıca tutmak, elinin veya kolunun içine almak **2.** *mec.* Her yönüyle iyice anlamak
k.-mağa 108
k.-yor 176
- kavrul-** *f. 1.* Bir kabın içinde kızaracak şekilde pişirilmek **2.** (Güneş, sıcak, rüzgâr, soğuk vb. dış etkilerle) Kurumak
k.-an 45, 51
k.-ur 120
- kavur-** *f. 1.* Bir şeyi bir kabın içine koyup kızaracak şekilde karıştırma karıştırma pişirmek **2.** (Güneş, ateş, rüzgâr, soğuk, sıcak gibi dış etkiler) Kurutmak, yakmak
k.-duğu 159
- kavuş-** *f. 1.* (Başka yerde olan, hasreti çekilen bir kimseyi veya şeyi) Tekrar bulmak ve görmek, bir araya gelip buluşmak **2.** (Erişilmek istenen bir şeyi) Elde etmek, yokluğu duyulan şeye erişmek
k.-acağımı 87
k.-tum 193
- kay-** *f. 1.* (Bir şey veya bir kimse) Islak, cilâlı veya kaygan bir şey üzerinde zeminle temâsı kesilmeden yer değiştirmek **2.** (Bir şey) Üstüne oturduğu zemînin zayıflaması sebebiyle yer değiştirmek, çökmek
k.-an 42, 78
- kaya** *i. 1.* Sert ve iri taş kütleleri
k. 188
k.+da 17
k.+larda 67
- kaybet-** *birl. f. Ar. gâ'ib > kayb + T. et- 1.* (Bir şeyi) Bir daha ele geçmeyecek şekilde yitirmek, ondan mahrum kalmak **2.** (Sâhip olduğu bir şeyi) Yitirmek, o şey artık onda bulunmamak **3.** Yerini şaşırıp aradığı şeyi veya yeri bulamamak
k.-ecek 215
k.-eectim 190
k.-en 51
k.-erek 168
k.-miş 101
k.-tik 185
- kaybedil-** *f. 1.* Elden çıkarılmak, yitirilmek
k.-en 106
- kaybol-** *birl. f. 1.* Ortadan kalkıp ne olduğu bilinmez olmak **2.** Artık görünmez olmak, gözden uzaklaşmak **3.** (Bir yerde) Yolunu şaşırarak, gideceği yeri bulamamak **4.** (Başka bir şeyin varlığı içinde) Eriyip gitmek, silinmek **5.** Yok olmak, telef olmak
k.-an 127, 86, 87, 89
k.-anlar 204
k.-du 113, 125, 218
k.-dukları 211
k.-mamız 127
k.-masını 145
k.-ub 92
k.-ur 14
k.-urmu 127
k.-uverdiler 134
k.-uyor 80
k.-uyordu 11
k.-uyorlardı 219
- kayboluver-** *f. Ar. gayb + Türk oluver- 1.* Çabucak kaybolmak
k.-di 110
- kayık** *i. 1.* Deniz, göl ve nehirlerde dolaşmak, yük taşımak için

- yapılmış, kürek veya yelkenle yol alan küçük tekne
k.+la 31
- kayıkcı** *i.* **1.** Kayığı ile yük veya insan taşıyan kimse
k. 35
- kayıp** *sf.* *Ar.* *gā'ib* ile *gāyib* > *gāyip* > *kayıp* **1.** Ortadan kalkan ve ne olduğu bilinmeyen (şey veya kimse) yitik, gâip
k.+mışlarda 157
- kayış** *i.* **1.** Bağlamak, sıkamak vb. işlerde kullanılan, şerit gibi dar ve uzun kösele parçası
k.+ını 194
k.+lar 22, 23, 7
k.+ların 25, 7
- kayıt** *i.* *Ar.* *kayd* **1.** Yazıya geçirme, yazma, kaydetme işi **2.** *mec.* Bağlayıcı husus, tahdit edici şart ve insanı sınırlayan davranışların ona göre ayarlamasını gerektiren bağ **3.** Bir evrâka âit defter veya fişe geçirilen veya herhangi bir şey hakkında bir yere yazılan bilgi
k.+lara 192, 215
k.+ına 141
- kaymakam** *i.* *Ar.* *kā'im* ve *maḳām* ile *kā'im-i maḳām* > *kā'im-maḳām* **1.** Bir ilçenin en büyük mülkî âmiri
k. 184, 208, 208, 209, 213, 213, 215, 215, 216, 217, 218, 220
k.+a 193, 206
k.+ın 196, 197, 207, 215, 215, 217, 217, 220
k.+ına 207
k.+la 197, 212
k.+ların 213
- kaymakamlık** *i.* **1.** Kaymakam olma durumu **2.** Kaymakamın görevi **3.** Kaymakamın makâmı, çalıştığı binâ **4.** İlçe, kazâ
k. 184
k.+ından 196
- kayna-** *f.* **1.** (Bir kap içindeki sıvı) Sıcaklığı belli bir dereceyi bulunca fokurdamak **2.** (Tencere, kazan vb. için) İçindeki sıvı fokurdamak
k.-r 120
k.-yan 214
- kaynat-** *f.* **1.** Kaynamasını sağlamak, kaynamış duruma getirmek **2.** Tatlı tatlı konuşmak, sohbet etmek
k.-tılar 53
- kaz** *i.* **1.** Ördekgiller familyasından, gri ve beyaz tüylü, bitkiyle beslenen, bazı türleri göçebe olan, bazı türleri ise kümes hayvanı olarak yetiştirilen, perde ayaklı büyük kuş cinsi
k. 137, 137, 137, 137, 138, 138, 143
k.+ı 137, 137, 138
k.+lar 138,136
k.+lara 142
k.+lardan 138
k.+ları 138, 141, 142
- kaza** *i.* *Ar.* *ḳazā'* **1.** Kimsenin kastı olmadan ortaya çıkan, zarara veya can kaybına sebep olabilen hâdise
k. 123, 220
k.+sından 63
- kaza** *i.* *Ar.* *ḳazā'* **1.** Dâvâları görme ve hükme bağlama işi, kadının ve hâkimin görevi, yargı **2.** Eskiden memleketin idârî taksimâtında bir kadının hükmü ve idâresi altında bulunan, daha sonra bir kaymakam tarafından yönetilen yer, kaymakamlık, ilçe
k. 143, 158, 218
k.+daki 136
k.+nın 196, 207, 214
k.+sının 189
k.+sından 197
k.+yı 185
- kazan** *i.* **1.** İçinde çok miktarda yemek pişirilen veya bir şey kaynatılan büyük ve derin kap **2.** Buhar makinelerinde suyun kaynatıldığı basınca dayanıklı kap
k. 118, 122
k.+a 87
k.+ların 115
k.+lı 117
- kazan-** *f.* **1.** El emeği veya ticâret yoluyla kendine kâr sağlamak
k.-dığı 117
k.-mak 116
- kazançlı** *sf.* **1.** Kazanç sağlayan, kazanç getiren **2.** Kazancı olan
k. 202
- kazı-** *f.* **1.** Kesici veya sert bir âletle bir şeyin üstünden ince bir tabaka kaldırmak
k.-yarak 149
- kazın-** *f.* **1.** Kesici veya sert bir âletle üstünden ince bir tabaka kaldırılmak **2.** (Saç, bıyık ve sakal) Dibinden tıraş edilmek
k.-miş 35
- keder** *i.* *Ar.* *keder* **1.** Gönül üzüntüsü, iç darlığı, gam, tasa
k.+i 192

keci *i.* **1.** Kedigiller familyasının evcilleşmiş yegâne türü olan meşhur hayvan
k. 178, 185
k.+leri 31
k.+sini 104

kekemelik *i.* Kekeme olma durumu; bâzı heceleri tekrar tekrar, bâzı heceleri şiddetli bir tonla söylemek, bâzılarını söyleyemeyip duraklamak şeklinde beliren konuşma bozukluğu, kelimeleri güçlkle telaffuz etme
k. 115

kel *i.* *Far. kel* **1.** Bir mantarın yol açtığı, sarı kabuklu yaralar şeklinde beliren ve vücutta kılların bir daha çıkmamak üzere dökülmesine yol açan bulaşıcı hastalık **2.** Üzerinde bitki örtüsü ve ağaç bulunmayan çıplak (arâzi vb.)
k. 129

kelepçe *i.* *Far. kelābe* **1.** Kaçmasını önlemek için suçlu kabul edilen kimsenin bileklerine takılan demir halka
k.+li 174,148, 179
k.+nin 163, 163, 163
k.+ye 161
k.+yi 159, 159, 160, 163, 174

kelime *i.* *Ar. kelime* **1.** Bir veya birkaç heceden meydana gelen anlamlı söz, sözcük **2.** (Bâzı belirli söyleyişlerde) Cümle, söz, lakırdı, kelâm
k. 116, 178, 193
k.+lerden 45
k.+leri 45, 45
k.+lerin 23
k.+lerini 132
k.+sini 178
k.+yi 102, 197

kelimeîşehadet *i.* *Ar. kelime ve şehâdet* ile *kelime-i şehâdet* **1.** İslâm dîninin beş temel esâsından birincisi olan, “Şâhitlik ederim ki Allah’tan başka ilâh yoktur ve yine şâhitlik ederim ki Hz. Muhammed O’nun kulu ve elçisidir” anlamındaki “Eşhedü en lâ ilâhe illallah ve eşhedü enne Muhammeden abdühü ve resûlüh” cümlesi
k. 164

keman *i.* *Far. keman* **1.** Çene altına dayanıp sol kol üzerine yatırılarak sağ eldeki yayla çalınan dört telli çalgı

k. 10

kemençe *i.* *Far. kemân* ve küçültme eki -*çe* ile *kemân-çe* **1.** Dize dayanarak çalınan üç telli, küçük yaylı çalgı
k. 35

kemik *i.* **1.** İnsanda ve omurgalı hayvanlarda vücûdun çatısını meydana getiren ve yumuşak kısımlara destek olan beyazımsı sert organların ortak adı **2.** *sf.* Kemikten veya kemik taklidi bir maddeden yapılmış
k. 78
k.+den 93
k.+lerine 82
k.+imin 99

kenar *i.* *Far. kenar* **1.** Bir şeyin bitiş kısmı, bitiş yeri, uçta kalan kısmı **2.** Merkezden uzak olan yer, uç, köşe, yan **3.** (İsim tamlamasının ikinci ögesi olarak) Bahsedilen şeyin yakınındaki yer, yan **4.** Kıyı, sâhil
k.+a 159, 211
k.+daki 166
k.+ı 116
k.+ına 133, 142, 156, 169, 197, 219, 24, 84
k.+ında 107, 131, 132, 152, 20, 28, 42, 52, 68, 75
k.+ındaki 10, 102, 104, 107, 137, 169, 35, 45, 58, 97
k.+ından 102, 126, 14, 170
k.+ını 103, 199
k.+ları 150, 24
k.+larında 25, 70, 81
k.+larındaki 87
k.+larından 125, 127
k.+larını 101, 87, 89

kendi *z.* **1.** Kişinin öz varlığı, zâtı [Eski metinlerde kendü şeklindedir, bugün daha çok iyelik ekleriyle birlikte kullanılır: Kendim, kendin, kendisi, kendimiz, kendiniz, kendileri **2.** İyelik eki almış kelimelerin önüne geldiğinde sıfat gibi kullanılır ve anlamı pekiştirir
k. 103, 121, 127, 147, 152, 153, 160, 161, 166, 168, 189, 192, 193, 205, 211, 212, 29, 39, 40, 44, 63, 67, 8, 98
k.+lerine 35
k.+lerini 101, 212, 215, 66, 67, 67
k.+lerinin 206, 33
k.+m 179, 190, 214
k.+me 101, 103, 161, 177, 189, 86

- k.+mi 101, 103, 113, 113, 177, 180, 81
k.+min 111
k.+mizden 10, 129
k.+nde 30
k.+nden 192, 192, 29, 47
k.+ne 110, 166, 41, 47
k.+ni 106, 115, 150, 168, 177, 183, 196, 43
k.+ninkilere 50
k.+si 116, 138, 156, 28, 60, 64
k.+sile 14
k.+sinde 15, 196, 26
k.+sinden 121, 121, 145, 201, 214, 8
k.+sine 111, 117, 118, 119, 119, 121, 121, 127, 142, 144, 147, 175, 200, 207, 208, 212, 220, 62, 62, 63, 69, 89
k.+sini 102, 121, 174, 201, 211, 22, 24, 24, 27, 33, 40, 43, 49, 72, 73
k.+sinin 136, 61
k.+siyle 130, 132, 175
- kepazelik** *i.* **1.** Kepâze olma durumu **2.** Kepâzece davranış
k.+lerini 109
- kepenk** *i.* **1.** Kapı, pencere, dükkân girişi vb. açıklıkları örtmek için takılan, tahta veya demirden, eğreti veya yerleşik, açılır kapanılır kanat
k.+i 37
- kere** *i.* **Ar.** **1.** Kez, defa, yol, sefer
k. 104, 108, 108, 119, 12, 13, 136, 145, 157, 158, 160, 186, 199, 202, 213, 213, 24, 53, 55, 63, 97, 98
- kereste** *i.* **Far.** *kerāste* **1.** Tomrukların cins ve kalitelerine göre belli ölçülerde boylamasına biçilmesinden elde edilen, marangozluk ve inşaat malzemesi olarak kullanılan odun
k.+lerden 60
k.+miz 129
k.+sini 127
- kerpiç** *i.* **1.** Tuğla gibi kalıplara dökülerek güneşte kurutulmuş samanlı balçık, çiğ tuğla **2.** *sf.* Kerpiçten yapılmış
k. 148, 152, 22
k.+in 210
- kertenkele** *i.* **1.** Keler denilen sürüngenlerin en yaygın olan uzun gövdeli, uzun kuyruklu, çatal dilli, böcek ve kurtlarla beslenen zararsız bir cinsi
k.+ler 76
- kes-** *f.* **1.** (Bıçak, makas, balta vb. bir âletle) İkiye ayırmak, kat'etmek **2.** Belli bir zaman için ara vermek veya son vermek **3.** (Kesici bir âleti kullanırken) İstemedi (bir organı veya bir şeyi) zedelemek, yarmak
k.-di 170
k.-elim 16
k.-inceye 34
k.-iyorlarmış 130
- kese** *i.* **Far.** *kise* **1.** Para, tütün, mühür, saat vb. cepte taşınan şeyleri koymaya mahsus kumaş, örgü, deri veya boncuktan ufak torba **2.** Bir kimsenin kendine âit para, servet, maddî imkân [Bu anlam daha çok deyimlerde ortaya çıkar]
k.+den 198
k.+sini 130
- keser** *i.* **1.** Ortasında çivi çıkarmaya mahsus bir delik bulunan, bir tarafı köşeli, bir tarafı keskin ağızlı bir demir ve bunun geçirildiği sert tahta bir saptan ibâret kesme, yontma ve çakma âleti
k.+le 179
- kesik** *sf.* **1.** Kesilmiş **2.** Fâsılalı
k. 104, 22, 33, 33, 43, 43
- kesil-** *f.* **1.** (Bıçak, makas, balta vb. bir âletle) İkiye ayrılmak, kat'edilmek **2.** ... Hâlini almak, baştan aşağı ... gibi olmak **3.** (Bir canlı) Başı gövdesinden ayrılmak sûretiyle öldürülmek **4.** Kesin olarak sona erdirilmek, bitirilmek **5.** Sona ermek, bitmek **6.** Belli bir zaman için ara veya son verilmek
k.-mek 132
k.-meyecekti 145
k.-miş 209
k.-mişdim 76
k.-mişti 146
- keskin** *sf.* **1.** İyi kesen, çok kesici **2.** Kuvvetli, şiddetli, sert **3.** (Ses için) Tiz, şiddetli, kulak tırmalayıcı **4.** Hatları dik veya dike yakın bir açı yaparak birleşen, geçişleri sert olan **5.** İşini hakkıyla yapan, en iyi şekilde yapan **6.** Çok tesirli, müessir
k. 120, 120, 126, 148, 23, 27, 34, 37, 39, 42, 45, 49, 75, 84
- kestir-** *f.* **1.** Kesmek işini başkasına yaptırmak, kesici bir âletle ikiye veya parçalara böldürmek veya kökünden ayırtmak **2.** (Zan veya mukâyese yoluyla) Bir hükme

- varmak, bulup çıkarmak, tahmin etmek, tâyin etmek [Daha çok olumsuz şekli kullanılır]
k.-emediğim 76
k.-mek 75
k.-memelerini 155
- keş i.** *Far. keşk 1.* Yağsız peynir k. 158
- keşfet-** *f. Ar. keşf + T. et- 1.*(Varlığı bilinmeyen bir şeyi) Ortaya çıkarmak **2.** (Gizli, bilinmeyen veya tanınmayan bir şeyi) Anlamak, tanımak, öğrenmek, ne olduğunu anlayıp bilmek k.-ebilmişlerdi 43
k.-iyordu 181
- ketum** *sf. ve i. Ar. ketm ile ketüm 1.* Sır saklayan, sıkı ağızlı (kimse) k. 98
- keyif i.** *Ar. keyf 1.* Sağlık, sıhhat, âfiyet **2.**Zevk, haz, neşe **3.** Arzu, heves, istek
k.+le 54
k.+lerine 109
- kıl i. 1.** İnsan ve hayvan vücûdunda biten sertçe ve kalınca tüy
k.+larından 69
k.+lariyle 60
- kıl-** *f. 1.*Etmek, eylemek, yapmak **2.** (Namaz için) Edâ etmek, yerine getirmek
k.-anları 144
- kılıç i. 1.** Kın içine konup bir kayışla bele takılan, çelikten yapılmış, eğri veya düz, uzun kesici silâh k. 88
- kılıf i.** *Ar. gîlâf 1.* Bir şeyi korumak için üzerine geçirilen, yumuşak bir maddeden yapılmış aynı biçimde kap
k.+lı 167
- kılık i. 1.**Bir kimsenin giyinişinin ortaya koyduğu dış görünüş **2.** Görünüş, biçim, sûret, şekil **3.** Kıyâfet, elbise:
k.+ı 77
k.+ımız 54
- kılıklı** *sf. 1.* Şu veya bu kılıkta olan **2.** -e benzer şekilde, tarzında k. 173
- kımıldat-** *f. 1.* Olduğu yerde hafifçe, belli belirsiz hareket etmek, oynamak **2.** Hareket etmek, kalkmaya davranmak
k.-ma 125
k.-madan 61
k.-makda 90
k.-mayan 38
- k.-rdı 80
k.-yan 125, 42, 45
k.-yamıyordum 113
k.-yordu 45, 74
k.-yorlardı 135
k.-yormuş 41
- kımıldat-** *f. 1.* (Yerinden) Oynatmak, hafifçe hareket ettirmek
k.-acak 19
- kıprıda-** *f. 1.* Kımıldamak, hafifçe oynamak, hareket etmek
k.-madan 23
k.-yan 16
k.-yordu 125
k.-yorlardı 24, 88
- kıpkırmızı** *sf. 1.* Çok kırmızı, her yanı kırmızı
k. 214
k.+dır 156
- kıpkızıl** *sf. 1.*Çok kızıl, tamâmen kızıl k. 77
- kır-** *f. 1.* Sert bir şeyi üzerine vurarak veya bir kuvvet tatbik ederek parçalamak
k.-arak 97
k.-mış 144
- kırık** *sf. 1.*Kırılmış olan **2.** Bir şeyin kırılan yeri **3.** Vücûdun bir kemiğinin bir dış tesirle kırıldığı yer.
k. 127, 16, 98
- kırıl-** *f. 1.*Kırmak işi yapılmak **2.**Katlandığı yerde kat yeri meydana gelmek, bükülmek **3.** *mec.* Eski kuvveti kalmamak, eski hâli zaafa uğramak, hâle gelmek **4.**Parçalanmak, iki veya daha fazla parçaya ayrılmak
k.-an 126, 170, 82
k.-arak 42
k.-mış 61
- kırıntı i.1.** Bir şeyden kopan küçük parça **2.** Bir şeyden kalan çok ufak kısım, küçük bir kalıntı
k.+larını 31
- kırışık** *sf. 1.* Bir şeyin üzerinde katlanma, esnekliğini kaybetme veya dalgalanma sonucu meydana gelen çizgi **2.** Üzerinde böyle çizgiler peyda olmuş, kırışmış k. 150
- kırk i. 1.** sayı
k.+ını 107
- kırlangıç i. 1.**Serçeğillerden, gagası kısa ve ucu yassı, kanatları uzun ve sivri, bacakları kısa, siyah çatal kuyruklu, 15 – 20 santim

- boyunda, küçük ve ince yapılı,
göçebe ötücü kuş.
k. 52, 52, 53, 53
k.+ıardan 55
k.+lar 52,52, 58
k.+lara 52, 53, 56, 58
k.+larda 55
k.+lardan 56
k.+ları 53
k.+ların 53, 57
k.+ın53
- kırmızı** *i. Ar. kırmız > kırmızı* **1.** Kan rengi, al renk **2. sf.** Bu renkte olan k. 120, 125, 149, 219, 29, 74, 76, 77, 77, 78, 84, 86, 93
- kırmızılaş-** *f.* **1.** Kırmızı bir renk almak, kızarmak
k.-an 214
- kırmızılık** *i.* **1.**Kırmızı olma durumu **2.** Kızartı
k. 126, 69
- kırmızımtırak** *sf.* **1.** Kırmızıya çalan, kırmızımıstı
k. 86, 27
- kırpıntı** *i.* **1.** Kırpılan, kesilen, didiklenen bir şeyden kalan küçük parça, döküntü, kırkıntı **2. kırpıntı bohçası,** İçine, kalmış ufak kumaş parçaları konan bohça
k. 183
- kırpış-** *f.* **1.** (Işık için) Titremek, yanıp söner gibi olmak, göz kırpar gibi yanıp sönmek **2.** (Göz kapakları) Çabuk çabuk açılıp kapanmak
k.-an 39
- kırpıştır-** *f.* **1.** (Gözleri) Üst üste kırpmak, çabuk çabuk açıp kapamak
k.-ıyordu 126
- kırtasiyeci** *i.* **1.** Kırtâsiye satan, bu işin ticâretini yapan kimse **2.** Kırtâsiye eşyası satılan dükkân
k. 196
- kıs** *zf.* **1.** *Kıs kıs gülmek* “Belli etmemeye çalışarak, sessizce, alaylı alaylı gülmek” anlamına gelir
k. 101, 101
- kısa** *sf.* **1.** İki ucu arasında az mesâfe olan, boyu uzun olmayan, uzun karşıtı **2. zf.** Uzatmadan, özet bir şekilde **3.** Az bir zaman içinde olan, az süren, az zaman alan **4.** Ayrıntılı olmayan
k. 10, 105, 113, 121, 148, 16, 183, 186, 68
k.+dır 115
- kısalt-** *f.* **1.**Kısa duruma getirmek
k.-dığı 70
- k.-mak 89
- kısıık** *sf.* **1.** Kısılmış **2.** (Ses için) Boğuk
k. 134, 168, 170
- kısııl-** *f.* **1.** Azaltılmak, gücü hafifletilmek **2.** Azalmak, gücü hafiflemek
k.-ıyordu 83
- kısım** *i. Ar. kısım* **1.** Bir bütünün bir bölümü **2.**Cins, nevi [Bu anlamda daha çok isim tamlamasının ikinci ögesi durumundadır] **3. kısım kısım,** Ayı ayrı, bölük bölük
k. 157, 157
k.+ları 87
k.+ı 160, 213
- kıskaç** *i.* **1.** Bir şeyi tutup sıkıştırmaya yarayan âletlerin ortak adı **2.** Bir kısım hayvanların yiyeceklerini parçalamaya, avlarını yakalamaya ve savunmaya yarayan organları
k.+ı 78
- kiskan-** *f.* **1.** Başkasının bir üstünlük ve iyiliğe sâhip olmasından rahatsız ve huzursuz olmak, kendisine faydası olmasa bile karşısındakinin sâhip olduğu nîmetten mahrum olmasını arzulamak, çekememek, haset etmek **2.** Kendisine yakın bir kimsenin başkasına ilgi göstermesini veya başkasından sevgi ve alâka görmesini çekememek, ortaklığa katlanamamak
k.-dıgımı 180
k.-dıklarımı 180
k.-ıyordu 64
- kiskanç** *sf.* **1.** Kiskanın, başkasının sâhip olduğu üstünlükten huzursuz olan, çekemeyen, haset eden, hasu **2.** Kendisine yakın bir kimsenin başkasına ilgi göstermesini veya başkasından ilgi görmesini çekemeyen
k. 31
- kış** *i.* **1.** 22 Aralık’ta başlayıp 21 Mart’ta sona eren, sonbahar ile ilkbahar arasındaki yılın en soğuk mevsimi
k. 190, 211, 53, 7
k.+tan 10
- kıvılcım** *i.* **1.** Yanan bir cisimden, sert iki cismin birbirine çarpmasından, sürtünmesinden çıkan ateş veya ışık zerresi **2. mec.** Parıltı
k. 41
k.+ları 13
k.+larını 30
- kıvılcımlan-** *f.* **1.** Kıvılcım saçmak, ateşlenmek, tutuşmak
k.-acaktır 64

- kıvrır-** *f.* **1.** Eğriltip bükmek, kıvrık duruma getirmek **2.** Katlamak
k.-arak 76
k.-ıyor 101, 132
k.-mışdı 103
- kıvrıcık** *sf.* **1.** Üzerinde, kendi üstüne kıvrılmasından meydana gelen bükümler bulunan, kıvrım kıvrım olan
k. 62
k.+larına 85
- kıvraklık** *i.* **1.** Kıvrak olma durumu, canlılık, hareketlilik
k. 193
- kıvrın-** *f.* **1.** Acı, ağrı, sancı etkisiyle eğilip bükülmek **2.** Çaresizlik içinde çırpınmak **3.** *mec.* Çok ızdırap çekmek, çok üzülmek
k.-acak 147
k.-arak 37
k.-ıyor 23
k.-ıyordu 33
- kıvrık** *sf.* **1.** Kavis yaparak bükülmüş, kıvrılmış
k. 12
- kıvrıl-** *f.* **1.** (Bir kumaşın kenarı) Katlanıp dikilmek **2.** Dönmek, sapmak **3.** Eğrilip bükülmek, kıvrık duruma gelmek **4.** Yuvarlak bir biçimde sarılmış gibi şekil almak, kangal gibi olmak, bükülmek
k.-a 79, 79
k.-an 63, 88
k.-miş 120
- kıvrım** *i.* **1.** Bir şeyin bir kavis yaparak kendi üzerine bükülmesinden ortaya çıkan kıvrılma yeri, büküm
k. 147, 147
k.+larındaki 66
- kıvrım kıvrım** *birl. sf.* **1.** Üzerinde kıvrımlar bulunan, büküm büküm **2.** Kıvrınmak fiilinin önüne getirilen “çok fazla” anlamında pekiştirme zarfı
- kıvrıntı** *i.* **1.** Kıvrım **2.** Dönemeç, kıvrılarak dönen yer
k.+lar 170, 210
- kıy-** *f.* **1.** Bıçak veya makine ile ince ince doğramak, çok küçük ve ince parçalar hâlinde kesmek **2.** İçi sızlamadan öldürmek, canına kastetmek
k.-ma 164
- kıyafet** *i. Ar. kıyāfet* **1.** Bir yer, meslek veya döneme has giyiniş tarzı, kılık **2.** Görünüş, biçim, şekil
k. 180
k.+imiz 54
- kıyı** *i.* **1.** Karanın bir deniz, nehir veya göle bitişik olarak uzanan kısmı, sâhil **2.** Kenar
k.+da 159
k.+sında 52
k.+sından 151
k.+ya 67
- kıymet** *i. Ar. kıymet* **1.** Bir şeyin taşıdığı maddî varlığa göre tespit edilen karşılık, hakkında biçilen değer **2.** Bir şey veya kimsenin taşıdığı üstün nitelik, yüksek vasıf ve meziyet
k.+i 195, 99, 99
k.+lerin 44
- kıymetli** *sf.* **1.** Maddî kıymeti yüksek olan, değerli, zıkiymet **2.** Yüksek niteliklere sâhip **3.** Çok önemli
k. 29, 63
- kız** *i.* **1.** Dişi cinsten olan evlât **2.** Dişi cinsten çocuk yaşta kimse **3.** Evlenmeye aday dişi insan **4.** Dişi cinsten olan genç kimseler için kullanılan hitap sözü
k. 104, 107, 116, 130, 166, 176, 176, 183, 183, 199, 214, 29, 29, 32, 37, 46, 47, 48, 50, 64, 64, 65, 65
k.+a 16, 23
k.+çağız 109, 15
k.+dı 176
k.+ı 14, 18, 200, 22, 29, 50, 50
k.+ım 105, 105, 110, 110, 110, 18
k.+ımızı 18
k.+ın 15, 167, 184, 214, 22, 23, 24, 30, 47, 64
k.+ına 16, 24
k.+ını 20, 32
k.+ının 173
k.+ıydı 200
k.+ıyla 14
k.+la 17
k.+lar 10, 21
k.+lara 15, 188
k.+lardı 180
k.+ları 13, 188, 35
k.+ların 179, 195, 63
k.+larına 198
k.+larla 15
- kız-** *f.* **1.** Aşırı derecede ısınmak, sıcaklığı çok artmak **2.** Öfkelenmek, hiddetlenmek, sinirlenmek
k.-amazsın 110
k.-ar 215
k.-ardı 159

- k.-dı 121, 207, 207, 208, 215
k.-dığı 168
k.-dım 190
k.-iyorlarmış 149
k.-iyormusun 109
k.-madın 109
k.-mak 208
k.-makdan 89
k.-sam 19
- kızır-** *f.* **1.** Rengi kırmızı olmak, kırmızıya yakın bir renk almak
k.-an 112
- kızart-** *f.* **1.** Kırmızı duruma getirmek, kırmızılaştırmak **2.** Kızgın yağda veya ateş karşısında pişirmek
k.-iyor 86
- kızdırıl-** *f.* **1.** Çok ısıtılmak, çok sıcak duruma getirilmek
k.-miş 210
- kızıl** *i.* **1.** Parlak kırmızı renk **2.** *sf.* Bu renkte olan
k. 201, 220, 89
- ki** *bağ.* *Far.* *ki* **1.** İki cümleyi sebep, sonuç vb. çeşitli fonksiyonlarda birbirine bağlayarak birleşik cümle hâline getirir **2.** Özneyi, bâzan da bir tümleci kuvvetlendirerek cümlenin temel bölümüne bağlar [Türkçe'ye Farsça'dan geçmiş olan ve bilhassa eski metinlerde çokça rastlanan bu cümle tipinde ki'nin fonksiyonunu Türkçe'de isim-fiil karşılar] **3.** Birbirine uymayan durumların anlatıldığı iki cümleyi birbirine bağlar **4.** Cümle sonuna geldiğinde anlamı kuvvetlendirir **5.** Soru cümlelerinin sonuna geldiğinde endişe ve şüphe ifade eder **6.** O kadar, öyle vb.nden sonra kullanıldığında cümleye güç katar
k. 100, 100, 101, 109, 110, 110, 112, 120, 121, 121, 128, 129, 13, 131, 134, 15, 15, 150, 157, 158, 16, 16, 163, 175, 176, 176, 176, 177, 18, 18, 19, 190, 190, 191, 191, 192, 192, 192, 194, 196, 199, 201, 202, 205, 208, 209, 211, 215, 220, 23, 24, 27, 29, 29, 30, 30, 31, 31, 33, 35, 35, 37, 38, 38, 39, 41, 42, 47, 47, 47, 48, 49, 49, 50, 50, 54, 57, 59, 62, 62, 63, 64, 64, 65, 65, 67, 67, 67, 67, 70, 71, 82, 82, 82, 83, 84, 85, 88, 89, 89, 97, 97, 99, 99
- kibar** *sf.* *Ar.* *kebir* çoğ. *kibâr* **1.** Herkese terbiye dâhilinde ve nezâketle muâmele eden, ince, nâzik ve zarif (kimse) **2.** Terbiye ve nezâket kurallarına uygun, ölçülü, nâzik (hareket, tavır, konuşma vb.)
k. 198, 199
k.+dılar 43
- kibarlık** *i.* **1.** Kibar olma durumu **2.** Kibarca davranış
k. 180, 43
k.+ı 44
- kile** *i.* *Ar.* *keyl* ile *keyle* **1.** Tahılın türüne, kullanıldığı yere ve zamâna göre ağırlığı değişen ölçek
k.+ye 12
- kiler** *i.* *Far.* *kilâr* **1.** Erzak ve yiyecekleri saklamaya mahsus oda
k.+deki 124
- kim** *z.* **1.** Hangi kimse
k. 109, 109, 159, 214, 56
k.+e 138, 206
k.+i 142, 159
k.+in 136, 82
- kimisi** *z.* **1.** (İyelik ekinin kalıplaşması ve ek yığılmasıyla) Bâzısı (Bâzıları), kimi
k. 198, 198, 86, 86
- kimse** *z.* **1.** Herhangi bir kişi, kim olduğu belirtilmeyen bir şahıs **2.** (Olumsuz cümlelerde) Hiçbir şahıs, hiçbir insan
k. 124, 155, 16, 200, 204, 209, 28, 46
k.+ler 176
k.+miz 111
k.+nin 162, 64
k.+si 138
k.+ye 110, 140, 155, 189
k.+yi 14, 61
- kimsesiz** *sf.* ve *i.* **1.** Akrobâsı, yakını, candan kimsesi olmayan (kimse), bîkes **2.** *sf.* Hiç kimsenin bulunmadığı, insansız, boş
k. 102, 67, 74
- kimsesizlik** *i.* **1.** Kimsesiz olma durumu
k.+inden 42
- kin** *i.* *Far.* *kin* **1.** Kendisine yapılan bir şeyi hazmedemekten doğan devamlı ve gizli düşmanlık, garaz, buğz
k. 153, 153
k.+leri 153
- kirala-** *f.* **1.** (Bir şeyi) Kirâ vererek tutmak
k.-dı 209
- kireçli** *sf.* **1.** Birleşiminde kireç olan, kireci çok olan
k. 153, 189

- kiremit** *i. Yun. keramida* **1.** Yağmurun içeriye girmesini önlemek için binâların çatılarına döşenen, kızıl toprak renginde ve aynı büyüklükte parçalar hâlindeki pişmiş balçık
k.+ler 24
k.+li 11
- kiriş** *i. 1.* Bâzı sazlarda kullanılan, hayvan bağırsağı veya sinirinden yapılmış tel **2.** *kirişi kırmak argo* Kaçıp gitmek
k.+i 144
- kirlen-** *f. 1.* Kirli duruma gelmek, kirli olmak **2.** *meç.* Şerefi, nâmusu lekelenmek
k.-meden 44
- kirlet-** *f. 1.* Kirli duruma getirmek
k.-en 40
- kirli** *sf. 1.* Üzerinde veya içinde leke, toz, yağ vb. bulunan, temizliği kirle bozulmuş olan, pis **2.** *i.* Kirlenmiş, yıkanmak üzere toplanmış çamaşır
k. 116, 170, 188, 218
- kişi** *i. 1.* İnsan, kimse, şahıs
k. 177, 178, 217, 52
k.+den 106, 198
k.+idi 136, 147
k.+nin 64
k.+ye 106
k.+yle 130
- kişne-** *f. 1.* (At) Ses çıkarmak
k.-di 126
- kitap** *i. Ar. kitâb* **1.** Bir araya getirilmiş yazılı veya basılı yapraklardan meydana gelen bütün **2.** Herhangi bir konuda yazılmış manzum veya mensur eser
k. 106, 114, 117, 55, 91, 91,49
k.+la 98
k.+lar 55, 98
k.+ları 105, 107, 98
k.+larım 97
k.+larımın 112
k.+larımla 111
k.+larımı 34
k.+larla 98
k.+ı 27, 28, 49, 51, 84, 89
k.+ım 48
k.+ın 100, 28, 28, 50, 87, 92, 98
- klarnet** *i. Fr. clarinette* **1.** Tahtadan, silindir şeklindeki borusunun ucunda çalanın soluğunu titreşim hâline getiren bir dil bulunan üflemeli çalgı [Eskiden klarinet – kralinet de denirdi; halk ağzında gırnata şeklindedir]
k. 199, 10
k.+i 13, 21, 23
k.+ini 11
- ko-** *f. 1.* *E.T.* ve *halk ağzı* Koymak
k.-maz 137
k.-mazdım 162
- koca** *i. 1.* Bir kadının evli olduğu erkek, eş, zevç
k.+mı 138
k.+sı 136
k.+sına 138
k.+sını 137
- kocakarı** *birl. i. 1.* İhtiyar kadın
k.+lardan 134
k.+ya 156
- kocaman** *sf. 1.* Çok iri, pek büyük, koca
k. 11, 117, 16, 195, 7, 7
- kocuk** veya *gocuk i. Bulg. kojux* **1.** Yekpâre koyun veya kurt postunun kalın ve kaba bir kumaşa kaplanması sûretiyle yapılan, soğukta dışarıda kalmak zorunda olanların giydikleri bir çeşit kaput
k.+una 204
- koğuş** *i. 1.* Kışla, hastahâne, hapishâne, okul gibi yerlerde içinde birçok kimsenin kaldığı büyük oda
k.+daki 136
k.+un 137, 140
k.+undan 156
- kok-** *f. 1.* Koku çıkarmak, (şöyle veya böyle) bir koku yaymak
k.-an 25, 35
- koku** *i. 1.* Cisimlerden yayılan zerrelerin burun zarındaki sinirlerde meydana getirdiği duyu
k. 97
k.+lar 68, 86
k.+larından 101
k.+lu 27
k.+su 122, 79
k.+sunu 38, 87
- kokulu** *sf. 1.* Kokusu olan **2.** Güzel kokan
k. 34
- kol** *i. 1.* İnsanın omuzundan parmak uçlarına kadar olan organı **2.** Elbisenin bu organı saran kısmı **3.** Makinelerin, bâzı âlet ve edevâtın tutup çekmeye veya çevirmeye yarayan mâdenî yâhut tahta kısmı
k. 215
k.+dan 18
k.+ları 102, 117, 39
k.+larımı 159, 85
k.+larımın 83
k.+ların 46

- k.+larına 25
k.+larını 101, 104, 113, 186, 193,
20, 214, 214, 215, 33
k.+larının 47, 47, 50
k.+larla 50
k.+u 15, 18, 25
k.+umdan 92
k.+umu 127, 130
k.+una 144, 20, 210
k.+unda 166
k.+undan 102, 142, 206, 216, 78
k.+unu 102, 102, 15, 186, 93
k.+unun 167, 18, 19
k.+undaki 9
- kolalı** *sf.* **1.** İçinde kola bulunan **2.** Kolalanmış
k. 192
- kolay** *sf.* ve *i.* **1.** Zahmetsizce, sıkıntı çekmeden yapılan, güçlüğü olmayan (iş), zor karşıtı **2.** *i.* Kolaylık, suhûlet **3.** *zf.* Sıkıntısız bir şekilde, kolayca
k. 122, 146, 155, 202, 202, 83
- kolayca** *zf.* **1.** Kolaylıkla, sıkıntı çekmeden, zahmetsizce
k. 200
- kolaylık** *i.* **1.** Kolay olma durumu **2.** İşlerin kolayca yapılmasını sağlayan şey, konfor
k.+ı 197
- kollu** *sf.* **1.** Kolu olan **2.** Kol takılmış olan
k. 36
- koltuk** *i.* **1.** Vücutta omuz başının altında kolun gövde ile birleştiği yer **2.** Sırtı ve kolları dayayacak yerleri olan büyük sandalye, tek kişilik kanepa
k.+ların 81
k.+undan 214
k.+un 101
k.+unun 168, 209
- komedî** *i.* *Fr. comédie* < *Lat.* **1.** İnsan, olay ve durumların gülünç yönlerini güldürücü bir biçimde ortaya koyan tiyatro eseri **2.** Gülünç olay veya olaylar dizisi **3.** *mec.* Sahte yalan ve yapmacık söz veya davranış
k. 105, 105
k.+ler 199
k.+lerde 201
k.+mi 105
- komik** *sf.* < *Lat.* < *Yun.* **1.** Gülme duygusu veren, güldürücü, güldüren **2.** *i.* Sahnelerde, sirklerde halkı güldüren oyuncu
k. 201
- komikişehir** *i.* *Fr. comique* ve *Ar. şehir* ile *komik-i şehir* **1.** Tulûat tiyatrosunda diğer bütün komiklerden üstün olduğu kabul edilen sanatkâra verilen unvan
k. 195, 200, 218
- komisyoncu** *i.* **1.** Ticârî işlerde belli bir ücret karşılığı aracılık yapan kimse
k. 175, 181
k.+yu 174
- komser** *komiser* *i.* *Fr. commissaire* < *Lat.* **1.** Güvenlik teşkilâtında bulunduğu yerdeki emniyet ve âsâyişe âit işleri yöneten ve polislerin âmiri durumunda olan, polis enstitüsü veya lise mezunu görevli
k.+lerin 213
- komşu** *i.* **1.** Evleri birbirine yakın veya bitişik olan kimselerin birbirlerine göre aldıkları ad **2.** *sf.* Bitişik veya çok yakın olan
k. 138
k.+idiler 150
k.+nun 106
k.+ya 131
- kon-** *f.* **1.** (Uçucu şey) Uçmasına son verip bir yerde durmak
k.-acağı 91
k.-du 52, 52
k.-duğu 78
k.-uyorlardı 27
- kon-** *f.* **1.** Koymak işi yapılmak, konulmak, bırakılmak, yerleştirilmek
k.-muş 77
- konak** *i.* **1.** Büyük, gösterişli ev **2.** (İsim tamlamasının ikinci ögesi olarak) Hükûmet işlerinin görüldüğü binâ
k. 18
k.+ı 74
k.+ına 206
k.+ın 36
- konfeti** *i.* *İng. confetti* < *İtal.* < *Lat.* **1.** Şenliklerde, balo, düğün vb. toplantılarda katılanların üzerine serpilerek küçük, renk renk, yuvarlak kâğıt parçaları
k.+dir 190
- kontrbas** *i.* *Fr. contrebasse* < *İtal.* **1.** Keman türünden en kalın sesli, telli ve yaylı çalgı **2.** Bu çalgıyı çalan kimse
k. 60
- konuş-** *f.* **1.** Bir dilin kelimelerini telaffuz etmek **2.** Düşüncelerini sözle anlatmak **3.** Bahsetmek, söz

açmak **4.** Belli bir konu üzerinde karar vermek için düşüncelerini birbirine anlatmak, müzâkere etmek **5.** Karşılıklı olarak bir şeyler anlatmak, söyleşmek, sohbet etmek **6.** (Bir dili) Konuşma dili olarak kullanmak **7.** (Olumsuz şekliyle) Dargın olmak **8.** Ahbaplık etmek, ilişki kurmak, birbirine gidip gelmek **9.** Nutuk vermek, konuşma yapmak **10.** Karşı cinsle duygusal bir arkadaşlık kurmak, flört etmek **11.** (Olumsuz şekliyle) Dargın olmak

k.-acak 189
k.-arak 219
k.-duğum 85
k.-duğumuz 82
k.-duğunu 184
k.-dukları 57
k.-dular 133
k.-ma 213
k.-madan 140, 152
k.-madık 133
k.-mağa 52
k.-mak 111, 16, 176
k.-malarına 121
k.-mamak 177
k.-masına 201
k.-mayı 122, 34
k.-maz 13
k.-muyor 16
k.-muyorlardı 55
k.-tuğu 13
k.-tuk 176, 194
k.-tular 159
k.-tum 21
k.-ur 196
k.-urdu 64
k.-uyor 162
k.-uyorlar 125
k.-uyorlardı 101
k.-uyoruz 207, 208

Konya *öz. i.* **1.** Yer adı
k. 149, 149, 149, 156

kop- *f.* **1.** Herhangi bir yerinden ikiye ayrılmak **2.** (Gürültü veya tehlikeli bir olay) Birdenbire patlak vermek, ortaya çıkmak, birden başlamak **3.** Yerinden ayrılmak, bağlı bulunduğu yerle bağlantısı kesilmek
k.-acağını 20
k.-du 168, 219, 57
k.-tu 199
k.-up 80

kopar- *f.* **1.** Kopmasına yol açmak, bağlı bulunduğu yerden ayırmak **2.** Hiçbir bağı kalmayacak şekilde ayırmak, uzaklaştırmak **3.** (Fitne, fesat, kavga, gürültü vb. kelimelerle) Ortaya çıkarmak, başlatmak **4.** *mec.* Bir şeyi birinden güçlükle almak, gayret sarfederek elde etmek

k.-dıkları 49
k.-dım 82
k.-ıp 26
k.-ırlarsa 151

kopuk *sf.* **1.** Kopmuş olan **2.** *i. mec.* İşsiz güçsüz, parasız pulsuz, serseri kimse
k.+lar 195

kordela *veya kurdele i. İtal. cordola*
1. Elbiselerde, saçlarda ve çeşitli yerlerde süsleme malzemesi olarak kullanılan kumaş şerit
k.+sı 178

kordon *i. Fr. cordon* **1.** Saat, madalyon vb. şeyleri takmaya yarayan, altın veya başka bir maddeden yapılmış ince zincir **2.** İpekten yapılmış kalın ip
k. 120, 120

koridor *i. Fr. corridor < İtal.* **1.** Bir yapıda odaların arasında bulunan genellikle dar geçit
k.+a 198
k.+da 97
k.+larda 173

kork- *f.* **1.** Korkuya kapılmak, korku duymak, ürkmek **2.** Bir şeyi yapmaya cesâret edememek **3.** Endişe etmek, kaygı duymak, tasalanmak **4.** Çekinmek, saygı duymak
k.-an 10
k.+anlar 203
k.-arak 102, 59
k.-duğu 131
k.-duğun 82
k.-dukları 124
k.-dular 123
k.-dun 82
k.-ma 106, 112, 21
k.-mak 83
k.-muyorsun 110
k.-uyor 20
k.-uyordu 138, 71
k.-uyorduk 131
k.-uyordum 108
k.-uyorsun 109, 82
k.-uyorum 71

korkaklık *i.* **1.** Korkak olma durumu **2.** Korkakça davranış
k. 205

korku *i.* **1.** Bir tehlike veya tehlike ihtimâli karşısında duyulan ürkütücü duygu **2.** Kaygı, üzüntü, endişe
k. 170, 56, 76
k.+dan 165, 35
k.+ma 79
k.+mu 99
k.+su 56, 56
k.+sundan 138
k.+sunu 56
k.+yla 220, 78
k.+yu 79

korkul- *f.* **1.** Korkuya kapılmak, korku duyulmak **2.** Endişe edilmek, kaygı duyulmak
k.-urdu 118

korkuluk *i.* **1.** Kuşların tarla, bağ, bostan vb. yerlerde ürüne zarar vermesini önlemek için konan insan görünüşünde kukla **2.** Düşme tehlikesi olan yerlere bu tehlikeyi önlemek için yapılan duvar veya parmaklık
k. 77
k.+larını 219

korkunç *sf.* **1.** Dehşete düşüren, korku veren, müthiş **2.** *zf.* Çok aşırı derecede, çok şiddetli [Kelime son zamanlarda bir çeşit argo olarak ifâdeye mübâlağa ve aşırılık katmak için yersiz bir şekilde kullanılmaktadır]
k. 100, 126, 217, 22, 35, 41, 50, 50, 80, 81
k.+udur 78

korkusuz *sf.* **1.** Korku vermeyen, tehlikeli olmayan **2.** Korku nedir bilmeyen, korkmayan, korkak olmayan, yürekli
k. 38

korkut- *f.* **1.** Korkmasına yol açmak **2.** Kaygıya düşürmek, endişelendirmek
k.-dum 109
k.-uyordu 20

korkutucu *sf.* **1.** İnsanda korku hissi uyandıran, korku verici
k. 75

korsan *i.* < *korsar* < *İtal. corsaro* **1.** Denizlerde kendi gemisiyle başka gemilere saldıran deniz haydutu
k.+lar 36

koru *i.* **1.** Bakımlı küçük orman
k. 131

k.+lardaki 31
k.+ya 131

koru- *f.* **1.** Dış tehlikelerden esirgemek, muhâfaza etmek **2.** Gerekli tedbirleri alarak zarar görmesini önlemek
k.-yan 37

koş- *f.* **1.** Ayaklarını sıra ile yerden keserek öne doğru hızla gitmek **2.** Bir yere hızla, acele ile gitmek **3.** Bir işle çok ilgilenip uğraşmak, oraya buraya gidip gelmek, koşuşturmak, iş peşinde koşmak **4.** Bir mesâfeyi katetmek **5.** Büyük bir ilgi duyarak istekle gitmek
k.-abildi 134
k.-abiliyormusun 9
k.-an 126, 20, 31, 35, 36, 55, 71
k.-arak 113, 115, 119, 153, 153, 163, 50, 73
k.-arken 122
k.-arlarken 36
k.-du 169, 204
k.-duğu 119
k.-duğum 90
k.-dular 148
k.-mağa 115
k.-mak 39, 46
k.-maktan 54
k.-maya 148
k.-tu 113, 113, 71, 71
k.-tuk 25
k.-up 155, 166, 53
k.-uyor 115, 131
k.-uyordu 185
k.-uyorlar 10

k.-abildi 134

k.-abiliyormusun 9

k.-an 126, 20, 31, 35, 36, 55, 71

k.-arak 113, 115, 119, 153, 153, 163, 50, 73

k.-arken 122

k.-arlarken 36

k.-du 169, 204

k.-duğu 119

k.-duğum 90

k.-dular 148

k.-mağa 115

k.-mak 39, 46

k.-maktan 54

k.-maya 148

k.-tu 113, 113, 71, 71

k.-tuk 25

k.-up 155, 166, 53

k.-uyor 115, 131

k.-uyordu 185

k.-uyorlar 10

koştur- *f.* **1.** Koşmak işini yaptırmak **2.** (Birini) Acele bir yere göndermek **3.** Uğraşıp durmak, koşmak
k.-an 18
k.-ur 159

koşu- *f.* **1.** Birlikte koşmak **2.** Şuraya buraya koşup durmak, sürekli gidip gelmek, koşuşturmak
k.-dular 60

kovala- *f.* **1.** (Kaçan birini veya bir şeyi) Yakalamak için arkasından koşmak **2.** Tâkip etmek, izlemek
k.-yan 22
k.-yordu 126

kovalayabil- *f.* **1.** Kovalama ihtimali veya imkânı bulunmak
k.-iyor 90

kovan *i.* **1.** Arıların barınması için hazırlanan barınak
k.+ının 73

kovul- *f.* **1.** (Bulunduğu yerden) Uzaklaştırılmak, defedilmek **2.** Sürülüp çıkarılmak, kabul edilmeyip reddedilmek
k.-acaktı 138

koy- *f.* **1.** (Bir yere) Bırakmak, (bir yere) yerleştirmek **2.** *mec.* İçine işleyecek şekilde tesir etmek, etkilemek, dokunmak **3.** ... duruma getirmek, o hal üzere kalmasına sebep olmak **4.** Katmak
k. 110, 163
k.-an 37
k.-armı 159
k.-du 124, 142
k.-duğundan 48
k.-duğunu 146
k.-duk 129
k.-dum 109, 17
k.-mağa 133
k.-mak 112
k.-muş 184
k.-uyordum 85

koyu *sf.* **1.** Sıvılık derecesi fazla olan, yoğunluğu sebebiyle güç akan, akışkanlığı az olan, kesif, sulu karşıtı **2.** Kendi renginin karaya çalar tonunda olan, açık karşıtı **3.** Yoğun
k. 12, 125, 150, 213, 39

koyulaş- *f.* **1.** Koyu duruma gelmek, yoğunlaşmak
k.-an 134, 76

koyun *i.* **1.** Geviş getirenlerden, eti, sütü ve yapağısından faydalanılan, boynuzlu, memeli, evcil hayvan
k. 124, 14
k.+un 124, 132
k.+unu 124

koyun *i.* **1.** Göğüsle elbise arasında kalan kısım
k.+una 137

koyuver- *f.* **1.** Bir yere bırakmak, koymak **2.** Salmak
k.-sinler 153

köhne *sf.* *Far. kuhne* **1.** Eskimiş, yıpranmış, eski
k. 185

kök *i.* **1.** Bitkilerin, toprağın altında kalan ve topraktaki besi maddelerini emmelerine yarayan kısmı, cezr **2.** *mec.* Temel, esas
k.+ü 40

köle *i.* **1.** *târih.* Savaşta esir alınan, başka ülkelerden zorla kaçırılıp getirilen veya başkasından para ile satın alınan, özgürlükten yoksun erkek
k.+ler 35

köpek *i.* **1.** Köpekçiller familyasından, birçok çeşidi bulunan, beççi olarak ve avcılıkta kullanılan, sâdik, evcil memeli hayvan **2.** “Aşağılık, âdî, alçak, değersiz” anlamında hakâret sözü olarak kullanılır
k. 138, 168, 217
k.+in 154, 215, 37

köpeşte *i.* *küpeşte* baknz.
k.+li 36

köprü *i.* **1.** Aralarında doğrudan doğruya geçişi önleyen bir engel bulunan iki yeri birbirine bağlayan veya bir trafik akımının diğerini kesmeden üstten geçmesini sağlayan yapı
k. 219
k.+nün 219, 220, 219
k.+ye 183

köpük *i.* **1.** Bir sıvı üzerinde çeşitli etkilerle oluşan yığın hâlindeki hava veya gaz kabarcıklarından meydana gelen tabaka
k.+ler 66
k.+lü 11

köpür- *f.* **1.** Köpük çıkararak kabarmak, köpük oluşturmak
k.-en 50
k.-üyorlar 219

kör *sf.* *Far. kūr* **1.** Görme duyusundan mahrum olan, görmeyen, âmâ **2.** İyi kesmeyen, keskinliği yeterli olmayan **3.** *i.* Gözleri görmeyen insan veya hayvan
k. 195, 23, 83
k.+müsün 174

köşe *i.* *Far. gūşe > kūşe > köşe* **1.** İki duvarın birleştiği yer **2.** İki sokağın kesiştiği yer **3.** Bir nesnede en ve boyun kesiştiği sivri yer, uç **4.** Yer, yan, taraf **5.** Merkeze uzak yer, uç, kenar **6.** Yalnız kalınacak tenhâ yer, kuytu
k.+ciğine 154
k.+de 7, 81
k.+den 7
k.+lere 202
k.+leri 31
k.+lerindeki 189
k.+lerine 189
k.+sine 104, 152, 22, 59
k.+ye 138, 23, 25

köşebaşı *bird.* *i.* **1.** İki sokağın kesiştiği yerde köşe meydana getiren kısım
k.+ydı 102

kötü *i.* **1.** İstenilen nitelikte olmayan, sâhip bulunması gereken vasıfları

- taşımayan, iyi karşıtı **2.** Hoşa gitmeyen, rahatsızlık veren **3.**Zararlı, tehlikeli **4.** Huzursuzluk veren, endişelendiren, insanı üzen, üzücü
k. 158, 160, 160, 196, 213
k.+sü 159
- kötüleş-** *f.* **1.** Kötü duruma gelmek
k.-di 129
- kötüleştir-** *f.* **1.** Kötü duruma gelmesine sebep olmak
k.-irim 100
- köy** *i.* *Far. kūy* **1.** Belediye teşkilâtı olmayan, genel karar organları halk tarafından seçilen, halkı daha çok zirâatla uğraşan, kır düzenindeki konutlardan, ahır, ağıl, tarla, çayır vb.nden meydana gelen, câmi, mektep, otlak, yaylak, baltalık gibi malları ortak olan yerleşme birimi **2.**Böyle bir yerleşim biriminde yaşayan halk, köy halkı, köylü
k. 10, 11, 130, 130, 131, 131, 131, 134, 134, 14, 145, 161, 210
k.+de 10, 136, 138, 145, 160, 165, 35
k.+den 145, 61
k.+e 131, 134, 140, 143, 143, 148, 151, 156, 17, 18, 63
k.+ler 189
k.+lerde 12, 150
k.+lerden 12
k.+lerin 212
k.+lerinde 67
k.+lerindeki 13
k.+lerine 209
k.+ü 131, 144, 146, 59
k.+ümüz 126
k.+ün 129, 139, 145, 150, 151, 160, 161, 161, 165, 35, 59
k.+ünde 147
k.+üne 159, 59
- köylü** *i.* ve *sf.* **1.** Köyde yaşayan, köy halkından olan kimse **2.** Köy halkı **3.** Aynı köyden olan kimse, köydeş
k. 130, 133, 133, 145, 156
k.+ler 11, 12, 159
k.+lerden 11, 140, 210
k.+lerle 162, 162
k.+nün 140
k.+sünün 155
- kral** *i.* *Sırp. kral* **1.** Bütün yetkileri elinde bulunduran devlet başkanı
k.+ı 214
- kristal** *i.* *Fr. cristal* < *Lat.* < *Yun.* **1.** *fizik.* Bir maddenin atom ve moleküllerinin bir düzlem oluşturacak şekilde yerleşmesinden ve bu düzlemlerin aynen tekrarlanıp birleşmesinden meydana gelen simetrik yapı katı madde, billür **2.** Potasyum hidroksit, kurşun oksit veya kireçle silisin belli oranlarda karıştırılması sonunda elde edilen parlak ve şeffaf cam **3.** *sf.* Bu camdan yapılmış (eşyâ)
k. 36
- kubbe** *i.* *Ar. kubbe* **1.** Yarım küre şeklinde olan binâ, dam
k. 75
k.+den 81
k.+nin 211, 81
k.+yi 83
- kucak** *i.* **1.** Vücûdun açılmış durumdaki kollarla göğüs arasında kalan kısmı **2.** İç, orta, derun **3.** Sığılacak yer
k.+larında 211
k.+ımda 104
k.+ına 20, 211, 71
k.+ında 204, 211, 36
- kucakla-** *f.* **1.** Kollarının arasına almak, sarılmak **2.** Bir şeyi kucağına almak **3.** *meç.* Bir şeyi içine almak, sarıp çevrelemek, çevre sarmak, ihâta etmek
k.-dı 214, 200
k.-dığı 201, 215
k.-dın 8
k.-mak 39
k.-sam 19
k.-yordu 127
- kudret** *i.* *Ar. kudret* **1.** Kuvvet, güç, tâkat, iktidar **2.** Yetenek, kâbiliyet, ehliyet
k. 30, 89
k.+i 30
k.+inden 41
k.+ini 49
k.+iyle 68
k.+leri 43
- kudretli** *sf.* **1.** Kudret sâhibi, güçlü
k.+dir 65
- kudur-** *f.* **1.** Kuduz hastalığına yakalanmak **2.** Şiddetini çok fazla arttırmak **3.** Çok fazla hiddetlenmek, saldırgan duruma gelecek şekilde öfkelenmek veya çok fazla galeyâna gelip taşkın hareketler yapmak
k.-du 215
k.-muşçasına 25
k.-ursa 215

- kuğu** *i.* **1.** Perde ayaklılardan, çok uzun ve zarif boyunlu, gagası ve kanatları geniş, beyaz veya siyah-beyaz tüylü büyük su kuşu
k.+nun 48
- kulak** *i.* **1.** Başın iki yanında bulunan işitme organ **2.** Bu organın sesleri toplayan, dıştan görülen kısmı
k. 121
k.+a 7
k.+lara 85
k.+ları 83
k.+larımın 82
k.+larına 61, 68, 70
k.+ına 111, 202
k.+ının 183
- kule** *i.* *Ar. kulle* **1.** Dört köşe, çok köşeli veya yuvarlak yüksek binâ **2.** Köşk ve evlerin üst kısmındaki, her tarafı gören yüksek çıkıntı, cihannümâ
k. 75
k.+nin 77, 81
- kullan-** *f.* **1.** (Bir şeyden) Hangi işe yarıyorsa o maksatla yararlanmak **2.** (Kelime, söz vb.) Yazmak, söylemek, sözünde veya yazısında yer vermek **3.** Harcamak, tüketmek, sarfetmek
k.-dı 168
k.-dığımız 23
k.-dıkları 199
k.-iyorduk 176
- kullanıl-** *f.* **1.** Bir şeyden yaradığı işte faydalanılmak
k.-maz 118
- kulp** *i.* *Ar. kulb* **1.** Kapların, testi, ibrik, sepet vb.nin kaldırılmak veya taşınmak için elle tutulacak yeri
k.+uidi 75
- kulübe** *i.* *Far. kulbe* < *Yun. kalybe* **1.** Kerpiç, saman, odun vb.nden yapılmış küçük, basit ev
k. 59
k.+de 131, 72
k.+den 72
k.+nin 152, 72, 73, 73
k.+sinde 59
k.+ye 71
- kum** *i.* **1.** Silisli kütlelerin, bâzı kaya ve mâden parçalarının tabii tesirlerle parçalanıp ufalanması sonucu ortaya çıkan küçük ve sert tânecikler ve bunlardan oluşan kütle
k. 23, 40, 40
k.+lar 41
k.+lara 41
k.+ları 190, 40
k.+larına 67
- kumandan** *i.* *Fr. commandant* **1.** Bir askerî birliğin yönetimini elinde bulunduran kimse, komutan
k.+ı 197, 204, 215
k.+ın 207
k.+ına 206, 209, 216, 216
k.+ını 216
k.+ınının 204, 212, 217
k.+larının 213
- kumanya** *i.* < *İtal. compagna* **1.** Yolculuk için hazırlanan azık, yolculukta yenecek yiyecek **2.** *deniz* Gemi erzâkı
k.+yı 119
- kumar** *i.* *Ar. kimâr* **1.** Para karşılığı ve para kazanmak için oynanan oyun
k. 181, 202
- kumaş** *i.* *Ar. kumâş* **1.** İpek, yün, pamuk vb. malzemeden makine veya tezgâhlarda dokunmuş her türlü dokuma
k.+lar 88
k.+lardan 45
- kumlu** *sf.* **1.** Kumu olan, içinde kum bulunan
k.+idi 167
- kumpanya** *i.* *İtal. compagnia* < *Lat.* **1.** Şirket, ortaklık **2.** Tiyatro topluluğu
k. 201, 212, 217
k.+larına 200
k.+sı 195, 218
k.+yı 196
- kumral** *sf.* ve *i.* **1.** Koyu sarı veya açık kestâne rengi **2.** (Saç, sakal ve bıyık için) Bu renkte olan
k. 183, 63, 89
- kundura** *i.* *İtal. condura* < *Yun. cothurne* **1.** Ayakkabı
k.+sı 141
- kunduracı** *i.* **1.** Kundura yapan ve satan kimse, ayakkabıcı
k. 166
- kur-** *f.* **1.** (Parçalardan oluşan bir şeyi) Parçaları birleştirerek bütün durumuna getirmek, çatmak **2.** *bağdaş kurmak*, sağ ayağı sol uyluğun, sol ayağı sağ uyluğun altına alarak oturmak **3.** *Yuva kurmak*, evlenmek
k.-alım 56
k.-duk 12
k.-madan 11
k.-mak 58
k.-ub 14

- kurak** *sf.* **1.** (Toprak için) Kuru, rutûbetsiz, nemsiz **2.** (Hava, mevsim vb. için) Yağmursuz
k. 150
- kurbağa** *i.* **1.** Küçük göl ve derelerde yaygın olarak bulunan, yumurta ile üreyen, derisi çıplak, sıçrayıcı ve yüzücü, kendine has bir ötüşü olan küçük hayvan
k. 151, 17
- kurşun** *i.* **1.** Ağır, yumuşak, kolayca dövülebilen, mâviye çalan gri (kurşunî) renkli, boru îmalı ve birçok kimyevî birleşikte kullanılan, yoğunluğu 11,3, erime derecesi 327°, atom ağırlığı 207,21, atom numarası 82, sembolü Pb olan metal element **2.** Tabanca, tüfek gibi hafif silâhlarda kullanılan mermi
k. 11, 130, 136, 165
k.+da 181
k.+dan 165
k.+u 132, 19
k.+un 136
- kurşuni** *i.* **1.**Koyu kül rengi, kurşun rengi **2.** *sf.* Bu renkte olan
k.+i 210
- kurt** *i.* **1.** Uzun ve yumuşak gövdeli, omurgasız, bacaksız, ayaksız veya çok ilkel ayaklı, sürünerek hareket eden küçük hayvan **2.** Yün ve odunları kemiren güve veya tırtıl
k. 131
- kurt** *i.* **1.** Köpekgillerden, gri sarı renkli, yırtıcı, etçil memeli hayvan **2.** İşini çok iyi bilen kurnaz kimse
k. 133, 210
- kurtar-** *f.* **1.** Kurtulmasını sağlamak; bir canlıyı bir tehlikeden, mahvolmaktan, helâk olmaktan uzaklaştırmak, halâs etmek **2.** (İçinde bulunduğu güç durumu, derdi, cezâ veya sorumluluğu) Üzerinden kaldırmak, o halden arındırmak **3.** (Kapanmış veya sıkışmış olduğu yerden) Çıkarmak
k. 18
k.-acak 25
k.-amadığı 51
k.-dı 215
k.-dılar 134
- kurtarıl-** *f.* **1.** Kurtarmak işi yapılmak, kurtulması sağlanmak
k.-amıyan 27
- kurtlu** *sf.* **1.** Kurtlanmış olan, içinde veya üstünde kurt üremiş olan
k. 187
- kurtul-** *f.* **1.** (Bir tehlikeden, sıkıntılı bir durumdan) Sıyrılmak, uzaklaşmak, selâmete çıkmak, halâs olmak **2.** (Etkisinden) Uzaklaşmak, sıyrılmak **3.** Bağını koparıp kaçmak
k.-abilen 220
k.-mağa 98
k.-mak 174, 62
k.-ub 207
k.-ursun 170
- kurtuluş** *i.* **1.** Kurtulmak işi, kurtulma, halâs, necat
k.-uş 165
- kuru** *sf.* **1.** Nemi, suyu olmayan, yaş karşıtı **2.** Daha sonra yenmek veya kullanılmak için kurutulmuş, taze karşıtı **3.** Kurumuş, canlılığı kaybolmuş **4.** Kendisiyle birlikte bulunması gerekli olan şeylerden yoksun olan, çıplak, sâde **5.** *mec.* Çok zayıf, arık, sıska
k. 123, 124, 125, 126, 130, 140, 155, 158, 174, 71, 75, 77, 80
- kuru-** *f.* **1.** Islaklığı, yaşlılığı kaybolarak kuru duruma gelmek **2.**(Akar su, göl) Suyunu kaybetmek, susuz duruma gelmek **3.**(Bitki) Suyu çekilip hayâtı son bulmak, canlılık durumu bitmek **4.** Zayıflamak, cılızlaşmak
k.-mayan 40
k.-muş 74, 82, 84, 92
k.-yan 13
k.-yup 154
- kurul-** *f.* **1.** (Parçalardan oluşan bir şey) Parçaları birleştirilerek bütün hâle getirilmek **2.** (Yayı ve zembereği gerilerek) İşleyecek duruma getirilmek
k.-ması 128
- kurula-** *f.* **1.** Üzerindeki ıslaklığı silmek
k.-mağa 64
k.-yor 120
- kuruş** *i.* < *guruş*, *Alm. Groschen* < *Lat. denarius grossus* **1.** 1 liranın yüzde biri değerindeki Türk para birimi, guruş **2.** Osmanlı Devleti zamânında kesilen bir para
k. 151
- kurut-** *f.* **1.** Kuru duruma getirmek **2.** (Bitkiler için) Susuz bırakıp kurumasına sebep olmak
k.-arak 205
k.-mak 154
- kusur** *i.* *Ar. kuşûr* **1.** Eksiklik, noksan **2.** Yersiz davranış, suç, kabahat
k.+uma 208

- kusursuz** *sf.* **1.** Kusûru olmayan, tam ve mükemmel
k. 86, 87, 92
- kuş** *i.* **1.** Yumurtlayan omurgalılarından gagalı, iki ayaklı, iki kanatlı, vücûdu tüylerle kaplı, uçucu hayvanların ortak adı
k. 125, 16, 91
k.+a 34
k.+lar 27, 66
k.+ları 54
k.+ların 54, 56
k.+u 78
- kuşak** *i.* **1.** Bele bağlanan uzun, enli veya ensiz kumaş **2.** Sağlamlığını arttırmak için bir şeyin çevresine geçirilen ağaç veya metal bağ
k. 75
k.+ımdan 163
k.+ının 140
- kuşkulan-** *f.* **1.** Kuşku içinde olmak, kuşkuya düşmek, şüphelenmek
k.-dı 203
- kutu** *i.* *Yun. koutis* **1.** Çeşitli malzemedен yapılmış, genellikle kapaklı, taşınabilir kap
k. 191
k.+sunu 194
- kutup** *i.* *Ar. kuṭb* **1.** Yerkürenin ekseninin geçtiği, ekvatora en uzak iki noktadan her biri
k.+larda 45
- kuvaretto** *i.* *Lat. quarto >İtal. quartetto>Fr. quartette* **1.** Dörtlü ses veya çalgılarıyla oluşturulan müzik
k.+lar 199
- kuvvet** *i.* *Ar. kuvvet* **1.** Maddî güç, canlı bir organizmanın faaliyetini sağlayan güç **2.** Bir etki meydana getirebilen güç, nüfuz **3.** Sağlıklı olmanın verdiği zindelik, sağlamlık **4.** Mânevî güç **5.** Dayanıklılık, tahammül, mukavemet **6.** Zor, şiddet, cebir
k. 121, 19, 45, 92, 92
k.+dir 92
k.+i 121, 84, 91
k.+in 89, 90
k.+ine 158
k.+iyle 214
k.+le 47, 9
k.+ten 21
- kuvvetli** *sf.* **1.** Maddî güce sâhip olan, kuvveti olan, güçlü **2.** Olaylar karşısında yıkılmayan, dayanıklı, mukavim **3.** Sâhip olması gereken nitelikleri fazlası ile taşıyan, güçlü
- 4.** Dayanıklı, sağlam **5.** Zorlu, şiddetli **6.** Etkili
k. 117, 160, 163, 163, 192, 193, 20, 21, 38
k.+imişim 190
- kuvvetsiz** *sf.* **1.** Kuvveti olmayan **2.** Etkisiz
k. 80
- kuyruk** *i.* **1.** Hayvanların büyük bir kısmında gövdenin arka tarafında yer alan uzun ve esnek organ **2.** Sıra bekleyen insanların arka arkaya durmasından meydana gelen dizi
k. 195
k.+una 190
- kuytu** *sf.* **1.** Sessiz, tenhâ, ıssız **2.** Gün ışığı ve rüzgâr almayan
k. 129, 202
- kuyu** *i.* **1.** Su tabakasına varılincaya kadar dâire şeklinde kazılıp çevresine duvar örülen ve içindeki su kova veya tulumba ile alınan derin çukur **2.** Belli bir maksatla kazılmış, derinliği bu maksada göre az veya çok olabilen çukur
k.+ya 76
- kuyumcu** *i.* **1.** Değerli mâden veya taşlardan ziynet ve süs eşyâsı yapan ve satan kimse
k. 89
- kuzu** *i.* **1.** Koyunun yavrusu
k. 156
- küçük** *sf.* **1.** Ölçüleri bakımından aynı cinsteki benzerlerinden daha alçak, daha dar, daha kısa ve daha ufak olan, büyük karşısı **2.** *i.* Yaşça ufak kimse, çocuk **3.** Yaşı daha az olan **4.** Sayı, nicelik, şiddet vb. bakımından az veya önemsiz olan **5.** *mec.* Mevki, tesir, nüfuz ve nitelik bakımından seviyesi ileri olmayan
k. 10, 103, 103, 103, 104, 107, 11, 11, 110, 116, 126, 127, 183, 27, 31, 34, 34, 35, 43, 52, 58, 7, 73, 76, 81, 85
k.+den 160
k.+ken 15, 150
k.+ler 88
- küçül-** *f.* **1.** Küçük duruma gelmek, daha küçük olmak
k.-meden 93
- küfür** *i.* *Ar. küfir* **1.** Sövme, küfretme **2.** Sövme sözü, söverken kullanılan çirkin söz
k. 119, 168, 196
k.+lerin 186

kül *i.* **1.** Yanan şeylerden artakalan toz hâlindeki madde
k. 150, 51
k.+çe 80
k.+leri 128

külfet *i.* *Ar. kulfet* **1.** Sıkıntı, zahmet, meşakkat, yorgunluk
k. 207

külhanbey *birl. i.* **1.** Kendilerine mahsus giyinişleri ve konuşmaları olan, haylaz, bıçkın büyük şehir serserisi, apaş
k.+ler 173, 202
k.+i 189, 191
k.+ini 183

küme *i.* *Ar. küme* **1.** Tümsek hâlindeki yığın **2.** Birçok canlı veya nesnenin meydana getirdiği topluluk, grup
k. 82, 82
k.+cikleri 20
k.+lerine 76
k.+sini 34

kümes *i.* *Yun. koumasi* **1.** Tavuk, hindi vb. evcil hayvanların barınması için yapılmış kapalı yer
k.+den 138

küp *i.* **1.** İçine su, yağ, pekmez gibi sıvılar ve buğday, un vb. erzak konan, karnı geniş, dibi dar toprak kap
k.+lere 88

küpe *i.* **1.** Genellikle kadınların kulak memelerine taktıkları süs
k.+lerle 34

küpeşte *i.* < *Yun. koupaste* **1.** *deniz.* Gemilerde insan ve malzemelerin denize düşmesini önlemek için gövde kenarından yükselen, birbirine bağlanmış dikmelerden ibâret bir nevi korkuluk, güverte tabanından bel hizâsına kadar yükselen borda kısmı, parapet [Savaş gemilerinde siper vazîfesi görür]
k.+ye 115, 119

kürek *i.* **1.** Kömür, toprak, kum, kar vb. maddeleri bir yerden alıp bir yere atmaya yarayan, uzun bir sapa geçirilmiş mâdenî yayvan bir parçadan ibâret âlet **2.** Elle ileri geri hareket ettirilerek kayık vb. küçük deniz araçlarının yürütülmesini sağlayan, bir ucu sap biçiminde, suya giren kısmı enli ve yassı ağaç
k.+i 123

küstahlık *i.* **1.** Küstah olma durumu **2.** Küstahça davranış

k. 44

kütük *i.* **1.** Ağacın genellikle dikine yükselen, üstü bir kabukla kaplı gövde kısmı **2.** Kalın odun, kesilmiş ağaç gövdesi
k.+ler 127

L

lacivert *i.* *Far. lâcverd* **1.** Koyu mâvi renk **2.** *sf.* Bu renkte olan
l. 183, 39, 63
l.+leşen 66

laf *i.* *Far. lâf* **1.** Bir düşünce anlatan kelime veya kelime dizisi, söz, lakırdı [Lâf kelimesinde söze göre bir olumsuzluk anlamı vardır ki özellikle deyimlerde ortaya çıkar] **2.** Konuşma **3.** Konu, bahis, mevzu **4.** Faydası olmayan, sonuç vermeyecek söz,
uygulanamayacak boş lakırdı
l. 185, 194, 207, 207, 83

l.+a 208

l.+ı 53, 54

l.+lar 109, 208, 166

l.+ları 220, 55, 97

l.+ların 85

l.+larla 38

l.+tır 9

lahur *i.* ve *sf.* *Lâhûri* ksl. **1.** Hindistan'ın Lahor şehrinde dokunan çok makbul şal kumaşı
l. 34

lakayt *sf.* *Ar. lâ ve kayd* ile *lâ-kayd* **1.** Kayıtsız, ilgisiz
l. 116, 12, 85

lakırdı *i.* **1.** Lâf, söz
l. 151

lakin *bağ.* *Ar. lâkinne* **1.** Ama, ancak, fakat
l. 186, 193, 193, 202, 30, 32, 64, 65, 67, 86, 91

lale *i.* *Far. lâle* **1.** Zambakgiller familyasından, Asya menşeli olduğu sanılan, çok değişik türleri bulunan, mızrak biçiminde uzun yapraklı, çok yıllık soğanlı bitki **2.** Bu bitkinin, yapraklarının ortasından çıkan bir sap üzerinde bir tâne açan kadeh biçimindeki çiçeği
l.+lerin 27

lamba *i.* *Yun. lampá* **1.** İçindeki petrol vb. maddenin yanması veya tellerin elektrik akımı ile akkor hâle gelmesi sûretiyle ışık veren aydınlatma aracı **2.** Radyo,

- televizyon ve telsiz yayınlarında kullanılan, havası boşaltılmış veya düşük basınçlı bir gazla doldurulmuş cam, seramik yâhut çelik ampul
1.+lar 22
1.+ları 203
1.+ların 203
1.+larını 166
1.+nın 24
1.+yı 98
- lanet** *i. Ar. la'net* **1.** Allah'ın rahmetinden, af ve merhametinden mahrum olma **2.** Karşıdakinin bu af ve merhametten mahrum kalmasını dileme, bedduâ etme, ilenç, kargıma
1. 106
- latif** *sf. Ar. lutf- letâfet* **1.** Zevk ve ruh okşayıcı ince bir güzelliğe sâhip olan, hoş, nâzik, yumuşak
1. 69
- laubali** *sf. Ar. lâ ve muzâri fiil ubâli ile lâ-ubâli* **1.** Ciddî ve saygılı olma endîşesi taşımayan, saygısız, gayriciddî
1. 98
- lav** *i. Fr. lave < İtal. lava < Lat.* **1.** Yanardağların püskürme sırasında fırlattığı, sonradan katılaştan, kızgın bir ateş seli hâlinde akan erimiş madde, püskürtü
1.+larıydı 214
- layık** *sf. Ar. liyâkat, lâ'ik > lâyıq* **1.** Uygun, yaraşır, münasip
1. 33
- lazım** *sf. ve i. Ar. luzûm, lâzim* **1.** Gerekli, lüzumlu
1. 153, 208, 36, 45, 49, 83, 90
1.+dı 144, 146, 146, 146, 196, 218, 86
1.+dır 192, 203, 29, 98
- leblebi** *i. Far. leblebû* **1.**Eğlencelik olarak yenen kavrulmuş nohut
1. 198
- levha** *i. Ar. levha* **1.** Üzerinde yazı veya resim olan taşınabilir düz nesne
1. 195
- Leyla** *öz. i. 1.* 16. yy Klasik Divan şairi Fuzili tarafından kaleme alınan aşk mesnevisi "Leyla vü Mecnun" un kadın kahramanıdır
1. 46
- lezzet** *i. Ar. lezzet* **1.** Ağızla duyulan tat, çeşni **2.** Herhangi bir şeyden alınan zevk, haz, safâ
1. 33
- lif** *i. Ar. lif* **1.** Hayvânî ve nebâtî maddelerin iplik gibi ince ve uzun parçası
1.+lerine 77
- lira** *i. İtal. lira < Fr. livre < Lat. libra* **1.** Yüz kuruştan ibâret Türk para birimi
1. 122
1.+yı 181
- lise** *i. Fr. lycée < Lat. lyceum < Yun. Lykeion* **1.** Sekiz yıllık ilk öğretimden sonra üç yıllık öğretim yapan ve gençleri üniversiteye veya hayâta hazırlayan okul [Son dönemde dört yıla çıkartılmıştır]
1. 107, 173
1.+de 180
1.+lerinden 175
1.+yı 180
- loca** *i. İtal. loggia < Alm.* **1.** Sinema, tiyatro vb. yerlerde birkaç kişinin oturacağı kadar küçük bir oda hâlindeki kapalı bölme
1. 179, 196, 197
1.+lar 181, 197
1.+lardadır 198
1.+ları 175, 196
1.+nın 197, 199
- lodos** *i. < Yun. nótos* **1.** Güneyden esen rüzgâr
1. 183
- lokma** *i. Ar. luqme* **1.** Bir defada ağza götürülen yiyecek parçası, bir seferde yutulacak miktardaki yiyecek
1. 150, 152
- lombar** *i. < İtal. rombaglio* **1.** Gemi borda ve küpeştelerine açılan, kamara ve bataryaların havalandırılmasına, savaş gemilerinde top namlularının geçmesine yarayan ve topun ağzının tam karşısına gelen dikdörtgen biçiminde delik
1. 124
- lostromo** *i. < İtal. nostromo* **1.**Ticâret gemilerinde tayfaların başı.
1. 123, 124
- loş** *sf. 1.* Az ışıklı, yeterince aydınlık olmayan
1. 102, 39
- loşluk** *i. 1.* Loş olma durumu
1. 34
- lügat** *i. Ar. lügat* **1.** Kelime **2.** Bir dilin kelimelerini belli bir sıraya göre ele alıp anlam veren eser, sözlük
1.+dan 193

- lüle** *i. Far. lüle* **1.** Halka gibi dürülmüş şey, kıvrım **2.** (Saç için) Kıvrım l.+lerle 39
- lüzum** *i. Ar. luzûm* **1.** Gerekme, lâzım olma, gereklilik, gerek l. 139
- lüzumsuz** *sf.* **1.** Varlığına ihtiyaç duyulmayan, gereksiz l. 49

M

- maaş** *i. Ar. 'ayş ile me'âş* **1.** Bir kimseye aydan aya ödenen para, ücret, aylık m. 116
- mabud** *i. Ar. 'ibâdet ile ma'būd* **1.** Kayıtsız şartsız kulluk edilmeye lâyık olan, kendisine ibâdet olunan varlık, ilâh, Allah m.+u 209
- macera** *i. Ar. mâ ve cerâ ile mâ-cerâ* **1.** Yaşanan olaylar dizisi, baştan geçen, vukû bulan hal ve olay **2.** Alışılmıştan dışında cerayan eden, ilgi çekici olay m.+larını 36
- madde** *i. Ar. madde* **1.** İnsanın dokunma, görme, koklama, tatma duyuları ile tespit edebildiği, özelliklerini ölçüp biçebildiği, uzayda yer kaplayan, parçalandığı zaman enerjiye dönüşen, yoğunlaşmış enerjiden ibâret nesne, zaman ve mekânla sınırlı nesne m. 79
- maddi** *sf. Ar. mādde* nispet eki *-i* ile *māddi* **1.** Maddeye âit, maddeyle ilgili, manevi Karşıtı **2.** Yaşamak için gerekli olan nesnelere ilgili m. 41
- madem** *bağ. Ar. mādām ile mādēm* **1.** Başına getirildiği cümleyi “değil mi ki, –diği için, –diğine göre” gibi anlamlarla daha sonraki cümleye bağlar m. 47 m.+ki 121, 122, 65, 67
- maden** *i. Ar. ma'din* **1.** Kendine has parlaklığa sâhip, dövülüp haddelenebilen, ince levha ve tel hâline getirilebilen, asitler ve bazılarla birleşebilen demir, altın, bakır gibi elementlerin ortak adı, metal m. 120, 41 m.+in 27 m.+ine 89

- mağlub** *sf. Ar. galebe ile mağlūb* **1.** Yenik düşmüş, yenilmiş **2.** Kendisinden üstün bir gücün hükmünü kabul etmiş durumda bulunan, ona boyun eğmiş durumda olan m. 99
- mağlubiyet** *i. Ar. mağlūb* yapma mastar eki *-iyyet* ile *mağlūbiyyet* **1.** Mağlup olma, yenilme, yenilgi m.+i 177
- mağrur** *sf. Ar. gurūr ile mağrūr* **1.** Kendini beğenen, böbürlenen, kibirli, gururlu, mutaazzım m. 16, 25, 32
- mahalle** *i. Ar. maḥall ile maḥalle* **1.** Şehir, kasaba, nâhiye ve büyük köylerin, çeşitli isimlerle birbirinden ayrılan ve idârî yönden bir muhtarlığa bağlı olan kısımlarından her biri m. 164
- mahalleli** *i.* **1.** Bir mahallede oturanların tamâmı, mahalle halkı, mahalle sâkinleri **2.** Aynı mahalleden olanlardan her biri m.+idik 160 m.+yi 170
- maharet** *i. Ar. mehāret* **1.** Bir işteki ustalık, beceriklilik, mârifet, hüner, meleke m.+imiz 8 m.+iyle 197 m.+le 61
- mahbus** *sf. Ar. ḥabs ile maḥbūs* **1.** Bir yere kapatılmış, hapsedilmiş **2.** İşlediği bir suçtan dolayı mahkemede hüküm giyip cezasını çekmek üzere hapse atılan kimse **3.** Hapishâne m.+a 140 m.+ların 139
- mahcub** *sf. ve i. Ar. ḥicāb ile maḥcūb* **1.** Utanmış, sıkılmış, hicap etmiş (kimse) m. 59
- mahcubiyet** *i. Ar. maḥcūb* yapma mastar eki *-iyyet* ile *maḥcūbiyyet* **1.** Mahcup olma durumu **2.** Utangaçlık, sıkılganlık, mahcupluk m.+le 63
- mahiyet** *i. Ar. mā-huve* müennesi *mā-hiye* yapma mastar eki *-iyyet* ile *māhiyyet* **1.** Bir şeyin ne olduğunu belirleyen asıl unsur, nitelik m. 126
- mahkeme** *i. Ar. ḥukm ile maḥkeme* **1.** Dâvâlara bakmak, suçluları

- cezâlandırmak ve adâleti yerine getirmekle görevli hâkim veya hâkimlerin başkanlığında kurulan heyet **2.** Hâkim veya hâkimler huzûrunda görülen dâvâ, duruşma **3.** Dâvâların incelenerek yürürlükteki kânunlara göre hükme bağlandığı yer
m. 181
m.+leri 140
m.+m 158
m.+mizi 158
m.+ye 181
- mahkum** *sf. Ar. hukm ile mahkûm* **1.** Bir mahkemede yargılanıp hakkında hüküm verilmiş olan, hükümlü **2.** *i.* Mahkemede yargılandıktan sonra hüküm giyen kimse
m. 142, 143, 156
m.+lara 141
- mahluk** *sf. Ar. halk ile mahlûk* **1.** Allah tarafından yaratılmış, yok iken var edilmiş **2.** *i.* Yaratılmış şey, insan, hayvan, yaratık
m. 186
m.+dur 30
m.+lardı 53
m.+larla 44
m.+un 41, 43
- mahmurluk** *i.* **1.** Mahmur olma durumu
m.+la 33
- mahpusluk** *i.* **1.** Mahpus olma durumu, mahbûsiyet **2.** Hapsedilme süresi
m.+da 161
- mahrem** *sf. Ar. harâm ile mahrem* **1.** Başkalarından saklanan, başkaları tarafından görülmesi, bilinmesi, duyulması istenmeyen, gizli
m. 98
- mahrum** *sf. ve i. Ar. hirmân ile mahrûm* **1.** İyi ve güzel bir şeyden hissesi, payı olmayan, yoksun olan, istediğini elde edemeyen (kimse), nasipsiz
m. 41
- mahsul** *i. Ar. huşûl ile mahşûl* **1.** Buğday, arpa, tütün, meyve vb. topraktan elde edilen şey, ürün
m. 149
- mahsus** *sf. Ar. huşûş ile mahşûş* **1.** Yalnız bir kimse, bir nesne veya bir yere âit olan, başkasında bulunmayan, husûsilemiş, has, özgü
m. 151, 27, 44, 68
- mahun** *i. Fr. mahonia < İsp.* **1.** Tespîh ağacıgillerden, sıcak bölgelerde yetişen büyük bir orman ağacı, akaju
m. 68
- mahut** *sf. Ar. 'ahd ile ma'hûd* **1.** Bilinen, adı geçen, mâlûm
m. 220
- mahzen** *i. Ar. hazn ile mahzen* **1.** Yer altı deposu, depo, ambar
m. 77
m.+lerdeki 88
- mahzun** *sf. Ar. huzn ile mahzûn* **1.** Üzüntülü, gamlı, kederli, hüznülü
m.+luğu 65
- mahzunlaş-** *f.* **1.** Üzüntülü ve kederli bir duruma bürünmek, üzülmek
m.-miş 113
- maiyet** *i. Ar. ma'a yapma mastar eki -iyyet ile ma'iyyet* **1.** Birlikte bulunma, berâberlik, arkadaşlık, refâkat **2.** Yüksek mevkiideki bir kimsenin emri altında veya berâberinde bulunanların bütünü
m.+iyle 59
- makam** *i. Ar. kıyâm ile makâm* **1.** Durulacak yer, durak, mekân, mahal **2.** Devlet kademesinde yüksek mevki, yüksek ve önemli memûriyet, mansıp, câh **3.** Bir durakla bir güçlünün etrâfında onlara bağlı olarak kümelenen ve belli bir seyir gösteren seslerin genel durumu
m.+ını 132
m.+la 170
m.+larda 7
- makanizma** *i. Fr. mécanique < Lat. mechanisma* **1.** Bir makinenin yapması tasarlanan işi gerçekleştirmesi için birlikte çalışan parçaların meydana getirdiği düzenek **2.** Ateşli silâhların çalışmasını sağlayan düzenek, ateşleme mekanizması
m.+ları 148
- makine** *i. İtal. macchina < Lat. < Yun.)* **1.** Elektrik, buhar, su, insan gücü vb. bir enerjiyle çalışan ve belirli bir işi, belirli bir hareketi düzgün, serî ve devamlı yapabilecek, bir enerjiyi bir başka enerjiye dönüştürebilecek şekilde birleştirilmiş parçalar ve mekanizmalar bütünü **2.** Motorlu taşıt, araba, otomobil
m. 115, 186
m.+sini 191
- makine yağcılığı** *i.* **1.** Bir meslek adı
m.+na 120

- maktul** *sf. ve i. Ar. katl ile maqtul* **1.** Öldürülmüş, katledilmiş (kimse)
m.+ün 137
- makul** *sf. Ar. 'akl ile ma'kul* **1.** Akla uygun, akla yatkın gelen, mantıkî
2. Aşırı olmayan, elverişli, uygun
m. 193
- mal** *i. Ar. māl* **1.** Bir kimse veya kurumun mülkiyetinde bulunan, taşınır, taşınmaz her çeşit değerli ve gerekli şey, mülk, îrat, varlık, servet **2.** Kâr sağlamak maksadıyla alınıp satılan şeyler, tüccar malı, emtia
m. 119, 122, 122, 188
- malik** *sf. ve i. Ar. melk ile mālīk* **1.** Bir şeye sâhip olan (kimse), sâhip
m. 100, 98
m.+dirler 98
- malul** *sf. Ar. illet ile ma'lul* **1.** Hasta, sakat, illetli
m. 197
- malumat** *i. Ar. ma'lūm ve çoğ. -āt ile ma'lūmāt* **1.** Herkesçe bilinen, mâlûm şeyler **2.** Bilgi
m. 189
- mamafih** *zf. Ar. ma'a, mā ve fihi > fih ile ma'a-mā-fih* **1.** Bununla berâber, durum böyle iken
m. 124
- mamure** *i. Ar. ma'mūr ile ma'mūre* **1.** Mâmur yer, şehir vb
m.+ler 189
- mana** *i. Ar. 'any ile ma'nā* **1.** Kelime, söz, hareket, davranış vb.nin ifâde ettiği şey, anlatılmak istenen veya onlardan anlaşılan şey, anlam, medlûl, mefhum **2.** İfâde **3.** Asıl, öz, gerçek, hakikat
m.+sız 187
m.+yı 64
- manalı** *sf.* **1.** Mânâsı olan **2.** İnce, derin ve güzel bir mânâ taşıyan **3.** *mec.* Dolaylı olarak bir şeyler demek isteyen, gizli bir anlamı olan, bir şeyi îmâ eden
m. 45, 56, 57
- manasız** *sf.* **1.** Mânâsı olmayan, bir anlam taşımayan, bir şey ifâde etmeyen **2.** *mec.* Yersiz, sebepsiz, boş
m. 108, 43, 44
- manastır** *i. Yun. monastiri < monos* **1.** Hıristiyanlık'ta farklı bir sınıf olarak kabul edilen ve belirli kurallara göre dış dünya ile ilgilerini kesmiş bir halde yaşayan râhip ve râhibelere mahsus binâ, keşişhâne, deyr, savmaa
m.+ın 197
- manevi** *sf. Ar. ma'nā nispet eki -i ile ma'nevi* **1.** Gözle görülüp elle tutulamayan, madde ve cisimle ilgisi bulunmayan, içe, öze, rûha âit, maddi karşıtı
m. 177
- mani** *i. Ar. men' ile mâni'* **1.** Bir işin yapılmasını önleyen şey, engel
m. 31
- mantar** *i. Yun. manitâri* **1.** Pek çok çeşidi olan, bâzıları zehirli, yapraksız, çiçeksiz bir bitki
m.+larla 125
- mantık** *i. Ar. nuṭk ile manṭīk* **1.** Felsefenin doğru düşünmenin usûl ve kurallarından bahseden kolu **2.** Nesne ve düşünceler arasında bağlanma veya birbirinden doğma tarzı
m.+ıdır 89
- manto** *i. Fr. manteau < Lat.* **1.** Elbise üzerine giyilen, kalın kumaştan kadın giyeceği (Erkeklerinkine palto denir)
m.+su 102
m.+sunu 113
- manzara** *i. Ar. manzar ile manzâra* **1.** Gözle görülen, bakılıp seyredilen yer, mevki
m.+sı 218
- mariz** *i. < çingene.* **1.** argo Dayak atma, dövme, dayak, kavga
m. 202
- masa** *i. Lat. mensa* **1.** Bir destek veya ayaklar üstüne oturtulan ve üzerinde yemek yemek, yazı yazmak gibi çeşitli işler yapılan, genişçe bir tabladan ibâret mobilya
m. 166, 81
m.+da 92
m.+dan 106
m.+mın 85
m.+nın 104, 114, 197, 215, 216, 34, 84, 93, 97
m.+ya 84
- masal** *i. Ar. mesel* **1.** Kulaktan kulağa nakledilerek zamânımıza kadar gelen ve olağanüstü macerâlarla, kahramanlıklarla süslenmiş olan hayâlî hikâye **2.** Öğretici ve öğüt verici çocuk hikâyesi, ahlâkî dersler veren, ibret alınabilen alegorik eser **3.** Boş, uydurma, yalan söz
m.+ı 66
m.+larla 107

- maske** *i. Fr. masque* **1.** Tanınmamak için yüze geçirilen, karton, plastik vb. şeylerden yapılan yüz kalıbı veya yüz örtüsü **2.** Güzelleştirmek veya güzelliğini korumak amacıyla yüze, boyuna sürülen ve yüzü kaplayan krem, mâcun vb m.+leriyle 27
- masmavi** *sf.* Kuvvetlendirme benzer hecesi *mas* ile *mas+mâvi* **1.** Çok mâvi, her yanı mâvi, gömgök m. 140
- masum** *sf.* ve *i. Ar. 'işmet* ile *ma'sûm* **1.** Suçsuz, günahsız (kimse), bîgünah **2.** Temiz, saf, lekesiz m. 100
- masume** *i. Ar. ma'sûm* ile *ma'sûme* **1.** Suç ve günah işlemesi düşünülemeyecek kadar küçük olan kız çocuğu **2.** Günahsız, nâmuslu ve iffetli kadın m. 105
- maşlah** *i. Ar. meşlah* **1.** Kol yerleri yarık, uzun, geniş, hafif ve sırta geçirilmesi kolay bir kadın üstlüğü **2.** Daha çok Araplar'ın ileri gelenlerinin giydiği, bütün vücûdu örten uzun ve kolsuz üstlük, harmâni m.+ını 37
- mavi** *i. Ar. mâ'* ve nispet eki *-i* ile *mâ'i* **1.** Denizin, gölün veya bulutsuz gökyüzünün rengi, yeşil ile mor arasındaki renk **2.** *sf.* Bu renkte olan m. 109, 109, 140, 149, 201, 213 m.+mtrak 51, 68
- mavzer** *i. Alm. Mauser* **1.** Atış hızı dakıkada ortalama altı mermi olan bir tüfek çeşidi m. 157, 19 m.+e 164 m.+i 157, 163, 163, 164, 165 m.+in 164 m.+ini 155
- mayıs** *i. Yun. máios < Lat. maius* **1.** Yılın nisan ve haziran ayları arasındaki 31 gün çeken beşinci ayı, ilkbahar aylarının üçüncüsü m. 39
- mayi** *i. Ar. mey'* ile *mâyi'* **1.** Akıcı olan, su gibi akan şey, sıvı **2.** *sf.* Akan, akıcı olan m. 80 m.+ler 70
- mazeret** *i. Ar. 'uzr* ile *ma'ziret* **1.** Bir kusur veya kabâhatin istenmeden yapıldığını gösteren ve hoş görülmesini gerektiren sebep, özür m.+ler 8
- mebus** *i. Ar. ba's* ile *meb'ûs* **1.** Milletvekili m. 188 m.+ların 198
- mecalsizlik** *i. 1.* Mecalsiz olma durumu, halsizlik m.+le 214
- mecbur** *sf.* *Ar. cebr* ile *mecbûr* **1.** Bir şeyi yapmak zorunda olan **2.** Bir şeye veya bir kimseye bağlı, düşkün, tutkun, meftun m. 100, 121, 46, 64 m.+du 15, 42
- meclis** *i. Ar. culûs* ile *meclis* **1.** Bir konuyu konuşmak, görüşmek için yapılan toplantı, içtimâ m.+ine 14
- mecmua** *i. Ar. mecmu* ile *mecmû'a* **1.** Fikir, edebiyat, sanat, aktüalite gibi çeşitli konulara yer veren ve belirli aralıklarla neşredilen yayım, dergi m.+daki 100
- mecra** *i. Ar. cereyân* ile *mecra* **1.** Su yatağı, su yolu **2.** *mec.* Akış yolu, akış yönü, tâkip edilen seyir m.+ya 11
- meczub** *sf.* *Ar. cezb* ile *meczûb* **1.** Birine veya bir şeye doğru çekilmiş, cezb ve celbolunmuş, meclûp **2.** Deli, dîvâne m. 216
- meded** *i. Ar. meded* **1.** Yardım, imdat, nusret m. 150
- medeniyet** *i. Ar. medeni* yapma mastar eki ile *medeniyyet* **1.** Bir millet ve toplumun maddî, mânevî varlığına âit üstün niteliklerden, değerlerden, fikir ve sanat hayâtındaki çalışmalardan, ilim, teknik, sanâyi, ticâret vb. sâhalardaki nîmetlerden yararlanarak ulaştığı bolluk, rahatlık ve güvenlik içindeki hayat tarzı, yaşama biçimi, medenîlik, uygarlık m. 62
- medh** *i. Ar. medh* **1.** Bir kimse veya bir şeyin iyiliklerini, üstün niteliklerini söyleyerek değerini yüceltme, övme, övgü, senâ m.+ini 188
- Mehmed** *öz. i. 1.* Kitapta adı geçen bir erkek karakter ismi

- m. 150, 151, 152, 153, 153, 154, 154, 155, 155
m.+e 154
m.+in 149, 151, 152, 153, 154, 154, 155, 156, 156, 156
m.+inki 154
m.+le 149, 150, 152, 155, 156
m.+ler 153
- mekteb** *i. Ar. ketb* ile *mekteb* **1.** Herhangi bir derecede öğrenim görecek olanların toplu olarak devam ettikleri öğretim kurumu, okul **2.** Bu öğretimin yapıldığı binâ
m. 173, 118, 188, 188
m.+de 190
m.+e 106
m.+i 115
m.+ini 13
m.+in 137, 176
- mektebli** *sf.* **1.** Mektebe giden, mektepte okuyan talebe, öğrenci **2.** Mektepte okumuş, mektepten yetişmiş olan (kimse), alaylı karşıtı
m. 183, 183, 184
- mektub** *i. Ar. ketb* ile *mektüb* **1.** Başka yerde bulunan bir kimseye haber ulaştırmak, hal hatır sormak, istek bildirmek vb. bir maksatla elden yahut posta aracılığı ile gönderilen yazılı kâğıt, nâme
m. 140
m.+u 136, 137, 140, 140
m.+la 136
m.+lar 8
- meleş-** *f.* **1.** (Koyun, kuzu ve keçiler) Karşılıklı melemek
m.-ir 156
- melez** *sf.* ve *i.* **1.** Farklı ırklara mensup anne babadan doğan (kimse)
m. 59
- melfuf** *sf.* ve *i. Ar. leff* ile *melfûf* **1.** Sarılmış, dürülmüş, bağlanmış, zarf içine konulmuş **2.** Evrak, mektup vb. şeylerin yanına ek olarak konmuş, ekli, ilişik
m. 219
- melil** *sf.* **1.** Melül kelimesinin halk ağzındaki şekli, mahzun, üzgün
m. 164, 164
- melon** *sf. Fr. melon < Lat.* **1.** Yuvarlak, bombeli şapka için kullanılan melon şapka (chapeau melon) söyleyişinde geçer
m. 192
- meme** *i.* **1.** İnsanların ve memeli hayvanların dişilerinde bulunan ve süt salgılayarak yavruların emzirilmesine yarayan organ [Kadınlarda göğüs üzerinde çifte tümsek hâlinde, memeli hayvanlarda ise çeşitli şekil ve sayıda olmak üzere dişilerin art ayakları arasında bulunur]
m.+leri 193
- memleket** *i. Ar. mulk* ile *memleket* **1.** Bir devletin, bir hükümdârın yönetimi altında bulunan yer, ülke **2.** Bir kimsenin doğup büyüdüğü yer **3.** İl, şehir, kasaba, belde, yöre **4.** Bir ülkede yaşayan insanların tamamı, memleket halkı
m. 193, 196, 197, 200, 218
m.+e 197
m.+in 106, 187, 205, 29, 33, 35, 36, 64
- memnun** *sf.* ve *i. Ar. menn* ile *memnûn* **1.** Sevinen, sevinç duyan (kimse), mutlu, mesrur **2.** Hoşnut olan (kimse), râzı
m. 105, 128
m.+du 14
m.+duk 128
- memur** *i. Ar. emr* ile *me'mûr* **1.** Devlet hizmetinde çalışan maaşlı kimse **2.** *sf.* ve *i.* Bir işi yapmakla görevlendirilen (kimse), görevli
m. 205
m.+dan 151
m.+iyle 133
m.+lara 197
m.+ları 155
m.+larla 107
m.+u 133, 133, 133, 134, 134, 197
m.+una 133
m.+undan 189
m.+unu 188
m.+unun 199
- mendil** *i. Yun. manteli* **1.** Ağız, burun ve ter silmek, el yüz kurulamak gibi işlere yarayan, pamuk, keten veya ipekten dört köşeli küçük dokuma
m.+lerini 32
- menekşe** *i. Far. beneşşe* **1.** Menekşegillerden, çiçekleri tek renkli, yaprakları yürek biçiminde olan, bir veya çok yıllık otsu süs bitkisi
m.+lere 28
m.+lerin 27
- menet-** *birl. f. Ar. men' + T. et-* **1.** Yasaklamak, engellemek, önüne geçmek
m.-diğim 69

- m.-en 121
m.-meğ 214
- meneviş** *i.* < *menevş* < *Far. benefş* **1.** Bâzı eşyâlar üstünde görülen renk dalgalanmaları
m.+lerindeki 64
- menfaat** *i.* *Ar. nef'* ile *menfa'at* **1.** Fayda, yarar, çıkar, kâr, mazarrat Karşıtı
m.+ine 131
- menimuhakeme** *i.* *Ar. men'+ Ar. muhākeme* **1.** Muhakemeyi durdurmak, menetmek
m. 136
- mensub** *sf.* *Ar. nisbet* ile *mensüb* **1.** Bir kimse, bir görüş veya şeyle ilgisi, bağı bulunan, ilgili, âit, -den olan, -e bağlı **2.** *i.* Bir kuruluşun üyesi olan, bir yere bağlı durumda bulunan kimse
m. 59
- merak** *i.* *Ar. merāk* **1.** Bir şeyin özünü, esâsını anlama, kavrama isteği, öğrenme arzusu **2.** Heves, düşkünlük, iptilâ **3.** Kaygı, tasa, kuruntu, endişe **4.** Bir şeyi elde etme, yapma veya bir şeyle uğraşma hevesi
m. 179, 179, 76, 84
m.+ın 82
m.+la 174, 181, 90
- meram** *i.* *Ar. merām* **1.** İstek, niyet, maksat
m. 116
m.+ı 162
- merasim** *i.* *Ar. resm* ile *mersüm* çoğ. *merāsım* > *merasım* **1.** Tören **2.** Resmîyetin gerektirdiği yerleşmiş, yapılması âdet hâline gelmiş şekil ve gösterişle ilgili davranışlar, yol yordam, teşrifat kuralları, formaliteler
m. 44
m.+den 59
- mercan** *i.* *Ar. mercān* < *İbr.* **1.** İlık denizlerde yaşayan, ağaç gibi kök salarak büyüüp gelişen, kırmızı renkli, kalker iskeletli hayvan **2.** Bu iskeletten elde edilen ve süs eşyâlarının yapımında kullanılan kırmızı madde **3.** *sf.* Mercandan yapılmış
m. 49
- merdiven** *i.* *Far. nerd-bān* > *nerdubān* > *nerdūvān* > *merduvān* > *merdiven* **1.** Yüksek bir yere çıkmaya yâhut yüksek bir yerden inmeye yarayan, seyyar veya sâbit pek çok çeşidi olan basamaklar dizisi
m. 103, 97
m.+de 80
m.+e 78
m.+i 76, 79
m.+lerde 113
m.+lerden 123, 76, 79
m.+leri 103, 113, 115, 119, 169
m.+lerini 78
- merhamet** *i.* *Ar. merḥamet* **1.** Herhangi bir canlının acısını, kederini, mutsuzluğunu yüreğinde hissedip üzüntü duyma ve ona karşı yardım hisleriyle dolma, acıma
m. 105, 216, 44
- merhametli** *sf.* **1.** Merhameti bol olan
m. 56
- merkez** *i.* *Ar. rekz* ile *merkez* **1.** Bir dâire çizerek dönen bir şeyin bağlı bulunduğu direk veya milin saplandığı yer **2.** Polis karakolu
m.+den 158
- mermer** *i.* *Yun. marmaro* **1.** Renkli, damarlı ve beyaz çeşitleri olan, perdah ve cilâya elverişli, billûrlaşmış bir çeşit kireç taşı **2.** *sf.* Bu taştan yapılmış
m. 211, 28, 75, 97
- mesafe** *i.* *Ar. mesāfe* **1.** Uzaklık, ara **2.** *mec.* İnsanların birbirleriyle olan ilişkilerindeki uzaklık, soğukluk, resmîyet
m. 153, 83
- mesame** *i.* *Ar. mesāmm* ile *mesāmm* **1.** Deri üzerindeki küçük deliklerden her biri, gözenek
m.+sine 210
- mesela** *zf.* *Ar. mesel* tenvinli *meselen* > *meselā* **1.** Misal olarak, örnek olarak, söz gelişi
m. 100, 103, 56, 97, 97, 99
- mesele** *i.* *Ar. su'āl* ile *mes'ele* **1.** Çözümüne kavuşturulması, bir sonuca bağlanması gereken durum, sorun **2.** Çözümü zor iş veya durum
m. 175, 203
m.+nin 16
m.+si 175, 200
m.+sinden 160
m.+yi 108, 213
- mesul** *sf.* ve *i.* *Ar. su'āl* ile *mes'ul* **1.** Yaptığı veya üstüne aldığı işlerden ve davranışlardan hesap vermeye mecbur olan, sorumluluk yüklenen (kimse), sorumlu
m. 205, 216
- mesuliyet** *i.* *Ar. mes'ul* yapma mastar eki *-iyyet* ile *mes'uliyet* **1.** Mesul olma durumu, sorumluluk

- m.+i 220
- meşale** *i. Ar. şa'l ile meş'al – meş'ale* **1.** Bir sopanın ucuna yerleştirilmiş yağlı paçavra vb. yanıcı maddelerin yakılması sûretiyle ışık veren aydınlatma aracı
m. 33
m.+yi 27
- meşgul** *sf. ve i. Ar. şağl ile meşgûl* **1.** Bir şeyle uğraşan, bir iş yapmakta olan **2.** (Zihin, kafa kelimeleriyle) Düşüncelere dalmış
m. 139, 180, 198, 34
- meşhur** *sf. Ar. şuhret ile meşhûr* **1.** Herkesçe bilinen, adı samı her tarafa yayılmış, ünlü, şöhretli **2. i.** Ünlü, şöhretli kimse veya şey
m. 34
m.+dur 197
- meşin** *i. Far. mişin < miş* **1.** Saraçlık, ciltçilik, marokencilik gibi iş dallarında kullanılan, tabaklanmış, sepilenmiş koyun vb. hayvan derilerinin kalitesi en düşük olan çeşidi: **2. sf.** Bu deriden yapılmış m. 27, 28, 45, 50, 51
- meşkettir-** *birl. f. Ar. meşk + T. ettir-* **1.** Bilhassa hat ve mûsikî öğretmek için alıştırtma yaptırmak, tâlim ettirmek
m.-iyor 69
- metre** *i. Fr. mètre < Lat. < Yun.* **1.** Yer meridyen dâiresinin kırk milyonda birine eşit olduğu kabul edilen ve kısaltması m. olan uzunluk ölçüsü birimi
m.+yi 75
- mevki** *i. Ar. vukû' ile mevki'* **1.** Yer, mahal **2.** Durum, vaziyet
m. 117, 184
m.+indir 192
- mevsim** *i. Ar. vesm ile mevsim* **1.** Bir takvim yılının iklim şartları bakımından farklılıklar gösteren ve ilkbahar, yaz, sonbahar, kış diye adlandırılan dört bölümünden her biri **2.** İçinde bulunulan zaman
m.+de 25
m.+deidi 10
- mevzu** *i. Ar. vaz' ile mevzû'* **1.** Ele alınan, incelenen, üzerinde durulan mesele, konu
m. 157
m.+dan 176
- meydan** *i. Ar. meydan* **1.** Üzerinde binâ vb. şeyler bulunmayan düz, açık ve geniş yer, açıklık, alan, sâha **2.** (İsim tamlamasının ikinci ögesi olarak) Pazar, panayır kurmaya, spor yarışmaları ve karşılaşmaları, askerî tâlim, tatbikat vb. işler yapmaya elverişli yer **3. mec.** İmkân, fırsat, uygun zaman [Bu anlam daha çok deyimlerde ortaya çıkar]
m. 129, 129, 195, 204, 213
m.+a 119, 146, 152
m.+da 16, 59
m.+ı 11
m.+ında 197
m.+lar 129
m.+ları 129
- meydanlık** *i. 1.* Genişçe düzlük, açıklık, meydanımsı yer
m. 60
m.+da 14
m.+ı 62
- meyhane** *i. Far. mey ve hâne ile meyhâne* **1.** İçinde şarap vb. içkiler içilen ve satılan yer
m.+sinde 195
- meyl** *i. Ar. meyl* **1.** Eğilme veya bir yana eğilmiş olma, eğik durma hâli, eğim, eğiklik **2. mec.** Bir kimse veya şeye diğerlerinden fazla eğilim, sevgi, istek ve ilgi gösterme, temâyül
m.+i 47
- meyus** *sf. Ar. ye's ile me'yûs* **1.** Ümîdi kalmamış, ümitsizliğe düşmüş, ümitsiz, karamsar, üzgün
m. 21
- mevve** *i. Far. mive* **1.** Bitkilerin, çiçeğin döllenmesinden sonra yumurtalığın gelişip büyümesiyle meydana gelen ve tohumları taşıyan kısmı, yemiş
m.+nin 77
- mezar** *i. Ar. ziyâret ile mezâr* **1.** Bir kimsenin öldükten sonra gömüldüğü yer, kabir
m. 73
m.+ın 73
- mezun** *sf. ve i. Ar. izn ile me'zûn* **1.** Bir eğitim ve öğretim kurumunu, bir okulu bitirmiş, diploma almış (kimse)
m. 175
- mırıldan-** *f. 1.* Fısıltıyı andıran alçak bir sesle kendi kendine konuşmak, söylenmek **2.** Duyulur duyulmaz, anlaşılır anlaşılmaz bir sesle şarkı söylemek **3.** Sâdece yanındakinin duyabileceği bir sesle konuşmak, alçak sesle bir şeyler söylemek, mırıldamak

- m.-dı 166, 194, 205, 216
m.-ıyor 108, 166
m.-ıyordu 169
- mırıldı** *i.* < *mırıl+tu* **1.** Mırıldanma esnâsında çıkan ses, mırıldanma sesi
m.+lar 218
m.+ları 125
m.+larla 135
- mısır** *i.* **1.** Buğdaygillerden, boyu 2 metreye kadar uzayabilen, kalın gövdeli, geniş şerit yapraklı bir tarım bitkisi
m. 7
- Mısır** *öz. i.* **1.** Bir ülke adı
m.+a 117
- mısra** *i.* *Ar. mişrâ'* **1.** Bir beyit, şiir veya manzûmenin satırlarından her biri, dize
m.+ları 29
m.+larım 29
- mışıl** **mışıl** *birl. zf.* **1.** Derin derin ve rahat bir şekilde nefes alarak (uyumak)
m. 135
- mızımız** *sf. ve i.* **1.** Her şeyde kusur arayan, bir işi en önemsiz ayrıntılarına kadar kurcalayıp can sıkıran (kimse)
m. 41
- miço** *i.* *Yun. mutso* < *İtal. mozzo* **1.** Meyhâneci çırağı **2.** Gemilerde ayak işlerine bakan ve hafif işlerde çalıştırılan tayfa yamağı **3.** Eskiden kadırgalarda mutfak ve kumanya işlerine yardımcı olmak gibi işlerde çalıştırılan forsa
m. 118
- mide** *i.* *Ar. mi'de* **1.** İnsanlarda ve hayvanlarda karın boşluğunun üst kısmında bulunan ve yenilen yiyecekleri sindirmeye yarayan torba şeklindeki iç organ, kursak **2.** Karın bölgesi, karın **3.** *mec.* Yeme içme isteği, iştah
m.+si 122
m.+sinin 42
- mihaniki** *sf.* *Ar. miḥānīki* < *Yun.* **1.** Hiç düşünmeden, üzerinde kafa yormadan, sâdece alışkanlığın verdiği kolaylıkla makine gibi yapılan, mekanik (iş, hareket vb.)
m. 213
- mil** *i.* *Far. mil* **1.** Çeşitli işlerde kullanılmak üzere farklı kesit ve ölçülerde yapılmış metal çubukların ortak adı
m.+ler 7
- millet** *i.* *Ar. millet* **1.** Genellikle aynı topraklar üzerinde yaşayan, aynı soydan gelen ve aralarında dil, din, târih, sanat, töre, dünya görüşü ve ülkü birliği bulunan insanlar topluluğu, ulus **2.** Bir yerde toplanan veya bir yerde bulunan kimselerin tamâmı, herkes, kalabalık, ahâli
m. 118
m.+i 38
m.+lere 59
- millî** *sf.* *Ar. millet* nispet eki ile *milli* **1.** Milleti ilgilendiren, milletle ilgili olan, ulusal
m. 197
- mimar** *i.* *Ar. i'mâr* ile *mi'mâr* **1.** Binâların projesini hazırlayan, planını çizen ve plana göre güzel bir biçimde yapılması için gerekli her türlü işi yapan kimse
m.+mın 196
- mimari** *i.* *Ar. mi'mâr* ve *Far.* mastar eki *-i* ile *mi'mâri* **1.** Binâ yapma sanatı, mimarlık **2.** Bir binânın biçimi, onu başkalarından ayıran nitelik ve özelliklerinin tamâmı, yapı tarzı
m.+ye 75
- minare** *i.* *Ar. nûr* > *menâr* ile *menâre* **1.** Müezzinlerin ezan okuması ve okunan ezanın çevreden rahatça duyulabilmesi için câmilerle birlikte yapılan bir, iki veya üç şerefeli, zarif yapılı, yüksek kulelerden her biri, menar
m.+lerin 78
m.+siyle 11
m.+ye 9
- minder** *i.* **1.** Oturmak, yaslanmak veya yatmak için pamuk, yün, sünger vb. maddelerden biriyle doldurularak dikilen, kullanıldığı yere yâhut içindeki maddeye göre sedir minder, köşe minder, yer minder, ot minder gibi isimler alan şilte, döşek
m.+lere 38
m.+lerin 32
- mini** *sf.* *Fr. mini* **1.** Küçük
m. 103, 103, 32, 32
- minimini** *sf.* **1.** Pek küçük, küçücük, ufacak, küçüklüğünden dolayı sevimli
m. 109, 110, 111, 35, 41, 43, 46, 49, 63
- minnetdar** *i.* *Ar. minnet* ve *Far. dâr* ile *minnet-dâr* **1.** Yapılan bir iyiliğe

- karşı kendisini borçlu hissedem, minnet duyan kimse
m. 67
- mintanlık** *sf.* **1.** Mintan yapmaya elverişli olan
m. 151
- miralay** *i.* *Far.* *mir* ve *alay* ile *mir-i alay* > *mir-alay* **1.** Eskiden kaymakamla mirlivâ arasındaki rütbeye sâhip subay, albay
m.+dı 106
- misafir** *i.* *Ar.* *sefer* > *musâferet* ile *musâfir* **1.** Görüşme, ziyâret vb. amaçlarla birinin evine veya bir yere gelen ve geçici olarak kalan kimse, konuk, mihman
m. 160
- moda** *i.* *Ital.* *moda* < *Lat.* **1.** İnsanların yeniye olan meraklarından, başkalarından farklı olma, güzel görünme isteklerinden kaynaklanıp hemen her alanda, özellikle giyim kuşamda toplum hayâtına giren geçici yenilik ve değişikliklerden her biri **2.** Toplum içinde belli bir süre yaygın ve geçerli duruma gelen tarz, biçim, alışkanlık
m.+mı 105
- monolog** *i.* *Fr.* *monologue* < *Yun.* **1.** Sahnelenmekte olan bir tiyatro eserinde oyuncuların birinin rol gereği olarak kendi kendine yaptığı uzunca konuşma **2.** Yalnızca bir oyuncu tarafından anlatılan alaylı, güldürücü olay veya hikâye
m.+larını 31
- mor** *i.* **1.** Kırmızıya çalan menekşe rengi, mâvi ile kırmızının karışmasından meydana gelen renk **2.** *sf.* Bu renkte olan
m. 210, 33
- motör** *i.* *Fr.* *moteur* < *Lat.* **1.** Herhangi bir enerjiyi mekanik enerjiye dönüştüren makine **2.** Bir aracın, bir makinenin, yol alması veya istenen işi yapması için gerekli olan gücü ve hareketi sağlayan kısmı
m.+ün 186
- muallim** *i.* *Ar.* *ta'lim* ile *mu'allim* **1.** Öğreten, tâlim eden, öğretici, eğitici kimse **2.** Mesleği eğitim öğretim olan, eğitim ve öğretim kurumlarında ders veren, bilgi öğreten kimse, öğretmen, hoca, müderris
m. 136, 136, 137, 173
- m.+i 136, 188
m.+in 136, 137
m.+ler 198
m.+lerinden 210
- muamele** *i.* *Ar.* *'amel* ile *mu'amele* **1.** Başkasına karşı olan davranış, davranış biçimi, tutum
m.+si 14
- muavenet** *i.* *Ar.* *'avn* ile *mu'avenet* **1.** Yardım
m. 216
- muayyen** *sf.* *Ar.* *ta'yin* ile *mu'ayyen* **1.** Belli, belirli
m. 192, 192
- muazzam** *sf.* *Ar.* *ta'zim* ile *mu'azzam* **1.** Çok büyük, çok iri, pek kocaman **2.** Büyüklüğü şüphe götürmeyen, yüce, ulu **3.** Sıradan olmayan, büyük bir değer ve önem taşıyan, çok önemli, pek mühim
m. 132, 34, 36, 42
- mucize** *i.* *Ar.* *mu'ciz* ile *mu'cize* **1.** *din.* Peygamberlerin Allah'ın izniyle peygamberliklerini ispat için yaptıkları, akılla açıklanması mümkün olmayan olağanüstü iş, halkı hayrette bırakan ve ancak ilâhî müdahaleyle açıklanan hârikulâde hal ve davranış **2.** İnanılması, anlaşılması, açıklanması çok güç olan, akla sığmayan, akıl almaz iş ve durum **3.** Olağanüstü şey, hârikulâde olay
m.+idi 73
- muğayir** *sf.* *Ar.* *muğâyeret* ile *muğâyir* **1.** Uymayan, bağdaşmayan, aykırı, zıt, muhâlif
m.+i 195
- muğlak** *sf.* *Ar.* *iglâk* ile *muğlak* **1.** Açık ve net olmayan, anlaşılmaz, karışık, çapraşık
m. 189
- muhabbet** *i.* *Ar.* *hubb* ile *maḥabbet* **1.** Sevgi **2.** Aşk, sevdâ **3.** Dostluk, bağlılık **4.** Sohbet, yârenlik
m. 203, 203
m.+i 193, 53
- muhafaza** *i.* *Ar.* *hiḫz* ile *muḥâfaẓa* **1.** Saklama, olduğu gibi kalmasını sağlama, koruma, koruyup gözetme; korunma
m.+ya 215
- muhakeme** *i.* *Ar.* *ḥukm* ile *muḥākeme* **1.** Bir konuyu dikkatle inceleme, iyice düşünme, akıl süzgecinden geçirerek karar verme **2.** Bir meselede tarafları dinleyerek ileri sürülen farklı iddia ve görüşleri

- değerlendirip karâra varma, hüküm verme, yargılama
m. 143, 173, 173, 179, 180
m.+de 181, 181, 182
m.+si 173
m.+sine 179, 179
m.+sini 174
- muhakkak** *sf. Ar. tahkik ile muhakka* **1.** Doğru olduğu kesin olarak bilinen, doğruluğunda şüphe bulunmayan, doğru, gerçek **2. zf.** Şüphesiz, kesinlikle, ne olursa olsun, mutlaka
m. 106, 132, 182, 182, 20, 208, 215, 55, 91
m.+dı 68
- muharrir** *sf. ve i. Ar. tahrir ile muharrir* **1.** Yazıya geçiren (kimse), yazan, yazıcı, kâtip **2. i.** Yazar
m.+leri 106
- muhasebe** *i. Ar. hisâb ile muhâsebe* **1.** Olumlu olumsuz bütün ihtimalleri hesaplama **2.** Tüccar, işletmeci, ticârî kuruluş vb.nin gelir gider hesaplarının tutulması, makbuz, fatura ve defterlerinin bu işin tekniğine uygun biçimde düzenlenmesi işi ve usûlü **3.** Bir resmî dâirenin, hesap işlerini yürütmek ve kontrol etmekle görevli olan kısmı
m. 197, 199, 188
- muhasebeci** *i.* **1.** Devlet dâirelerinde yâhut ticârî kuruluş, ortaklık vb. yerlerde hesap ve muhâsebe işlerini yürütmekle görevli kimse, muhâsip, sayman
m.+leri 155
- muhayyile** *veya muhayyele i. Ar. tahyil ile muhayyil > muhayyile* **1.** Hayal kurma gücü ve yeteneği; hayal gücü, zihinde önceden yer etmiş olan tasavvurları muhâfaza eden veya hiç idrak edilmemiş şeyleri ve bunlar arasındaki ilişkileri tasavvur eden meleke
m.+mde 100
m.+min 190, 99
m.+nin 34
m.+si 67
m.+sinde 35
- muhit** *sf. Ar. ihâta ile muhit* **1.** Çepeçevre kuşatan, etrâfını çeviren, çevreleyen ihâta eden (şey) **2.** Yöre, semt **3.** Bir kimsenin çeşitli ihtiyaçları yönünden devamlı ilişki içinde bulunduğu insan topluluğu, çevre
m. 187, 192
- Muhsine** *öz. i.* **1.** Kitapta adı geçen bir kız ismi
m. 166, 167, 167, 168
m.+ye 167
m.+yi 167
- muhtaç** *sf. Ar. ihtiyâc ile muhtâc* **1.** Bir şeye veya kimseye ihtiyâcı olan, ihtiyaç duyan **2. i.** İhtiyaç içinde olan kimse, yoksul, fakir **3. -i** gerektiren, yapılması gereken
m. 41
- muhtar** *sf. Ar. ihtiyâr ile muhtar* **1.** Beğenilmiş, seçilmiş, seçkin, mümtaz **2. i.** Bir köy veya mahalle halkı tarafından o köy yâhut mahallenin kânunla belirlenmiş idârî işlerini yürütmek üzere seçilen kimse
m.+ı 161
m.+ını 161
m.+la 145, 156
m.+larla 162
- muhtariyet** *i. Ar. muhtar mastar eki -iyyet ile muhtâriyyet* **1.** Muhtar olma durumu, özerklik, otonomi
m. 177
- muhtelif** *sf. Ar. ihtilâf ile muhtelif* **1.** Farklı, çeşitli, çeşit çeşit, türlü
m. 59
- muhtemel** *sf. Ar. ihtimâl ile muhtemel* **1.** Olması veya gerçekleşmesi ihtimal dâhilinde olan, olabilir, olası, mümkün
m. 59
- muhteşem** *sf. Ar. hişmet > haşmet > ihtişam ile muhteşem* **1.** Saygı ve hayranlık uyandıran, gösterişli, görkemli, heybetli, ihtişamlı
m. 37, 81
- mukabele** *i. Ar. kibet ile mukâbele* **1.** Bir işin, davranışın gerektirdiği karşı davranış veya iş, karşılık
m.+de 215
- mukadder** *sf. Ar. taqdir ile mukadder* **1.** Allah tarafından ezelde belirlenip takdir edilen, alın yazısında bulunan (şey)
m. 66
m.+in 192
m.+se 65
- mukavemet** *i. Ar. kıyâm ile mukâvemmet* **1.** Karşı koyma, boyun eğmeme, dayanma, direnme, direniş **2. fiz.** Direnç
m. 102, 108
m.+ine 220
- mukavva** *i. Ar. takviye ile mukavvâ* **1.** Kalın, sert ve sağlam kâğıt, karton

- m. 196
- muntazam** *sf. Ar. intizām ile muntazam*
1. Düzgün **2.** Yerli yerinde, düzenli, tertipli, âhenkli
m. 76, 76, 82
m.+dı 103
- musalla** *i. Ar. taşliye ile muşallā 1.*
Namaz kılınan veya namaz kılınması için ayrılmış olan açık yer, namazgâh **2.** Câmi avlusunda veya civârında cenâze namazlarının kılındığı yer
m. 142
m.+ya 141
- musiki** *i. Ar. mûsîki < Yun. mousike < Mousa 1.* İnsanın duygu ve düşüncelerinin seslerle ifade edildiği sanat, müzik **2. mec.** İnsan kulağını okşayan, kulağa hoş gelen âhenkli ses veya sesler dizisi
m.+ye 111
- musikişinas** *i. Ar. mûsîki ve Far. şinās ile mûsîki-şinās 1.* Mûsikîyi bilen, mûsikîyle uğraşan kimse
m.+ları 64
- musluk** *i. Ar. maslûk 1.* Su, gaz vb. akıcı bir maddeyi istenildiği zaman akıtmak veya durdurmak amacıyla bir boru veya depoya takılan açılır kapanır âlet **2.** El, yüz yıkamak, abdest almak veya kapkacak yıkamak için kullanılan yer
m.+dan 118
- Mustafa** *öz. i. 1.* Kitapta adı geçen bir erkek ismi
m. 152
- muşamba** *i. Ar. şem' > muşamma' 1.* Bir tarafına mum, kauçuk, yağlı boya vb. sürülerek su geçirmeyecek duruma getirilmiş kalın bez **2.** Su geçirmez yağmurluk
m.+sına 210
m.+sını 218
- mutad** *sf. Ar. i'tiyād ile mu'tād 1.* Alışkanlık hâline gelmiş, âdet edinilmiş, alışılmış, her zamanki **2. i.** Alışılmış, âdet edinilmiş şey, alışkanlık, âdet
m.+ı 199
- mutlak** *sf. Ar. iḥlāk ile muḥlak 1.* Herhangi bir şart ve kayıtla sınırlı olmayan, kayıtsız şartsız, mukayyet karşıtı **2. fels.** Hiçbir kayıtla bağlı olmayan, nispi, izâfi, bağıntılı ve mukayyet olmayan
m. 126, 41
- muvaffak** *sf. Ar. tevfîk ile muvaffak 1.* Başarı kazanmış, başarmış, başarılı **2.** Başarılmış, üstesinden gelinmiş, bitirilmiş (iş)
m. 127
- muvaffakiyetsizlik** *i. 1.* Başarısız olma durumu, başarısızlık
m.+idir 98
m.+lerimin 99
- muvafik** *sf. Ar. muvāfaqat ile muvāfîk 1.* Uygun, münâsip
m. 173
- muvazene** *i. Ar. vezn ile muvāzene 1.* Denge
m.+si 216
m.+sini 168
- muvazi** *sf. Ar. muvāzāt ile muvāzi 1.* Aynı nitelik ve özelliklere sâhip olan, benzer, denk, eş, mümâsil **2. mat.** Koşut, paralel
m. 42
- muzika** *i. Ital. musica < Yun. 1.* Bando
m. 200
- muztarib** *sf. ve i. Ar. iztirāb ile muẓtarib 1.* Maddî mânevî bir sıkıntısı, üzüntüsü veya rahatsızlığı olan, acı çeken, ızdırap içinde kıvranan (kimse)
m. 45
- mübahase** *i. Ar. baḥs ile mubāhase 1.* Karşılıklı konuşma, sohbet etme **2.** İlmî, fikrî, edebî bir konu üzerinde tartışma, münâzara
m.+den 176
m.+siidi 179
- mübarek** *sf. Ar. mubāreket ile mubārek 1.* Çok saygı değer, hürmete lâyık, muhterem **2.** Hayırlı, uğurlu, kutlu, mukaddes
m. 190
- mübâşir** *i. Ar. mubāşeret ile mubāşir 1.* Bir işe başlayan, girişen, mübâşeret eden kimse **2.** Mahkemelerde hâkimin emriyle şâhitleri duruşmaya çağırarak, düzeni sağlamak ve evrak götürüp getirmekle görevli memur
m. 174
m.+lere 179
- mübhem** *sf. Ar. ibhām ile mubhem 1.* Ne olduğu açıkça anlaşılmayan, belirsiz **2. zf.** Belirsiz olarak
m.+di 56
- mücadele** *i. Ar. cedel ile mucādele 1.* Bir mesele üzerinde karşılıklı tartışma, uğraşma, didişme **2.** Bir şeyin üstesinden gelmek için

- yılmadan, bıkmadan uğraşma, çalışma, didinme **3.** Çatışma, vuruşma, savaş
m. 176, 177, 50
m.+de 176
m.+sine 42
- mücevher** *i. Ar. cevher ile mucevher* **1.** Elmas, inci, pırlanta, yâkut, zümrüt, altın vb. ile donanmış veya onlardan yapılmış değerli süs eşyası **2.** Pırlanta, zümrüt, yâkut, inci vb. değerli taş, bilhassa elmas
m. 36
- müdafa** *i. Ar. def' ile mudāfa'a* **1.** Düşman hücumuna karşı koyma, savunma, direnme **2.** Koruma, korunma **3.** Kendini, bir başkasını, bir fikri söz veya yazı ile savunma
m.+ya 124
- müdavim** *sf. ve i. Ar. mudāvet ile müdavim* **1.** Bir yere devam eden, devamlı gidip gelen (kimse) **2.** Bir işi devamlı yapan, aksatmadan, yılmadan sürekli çalışan (kimse)
m.+leri 173
- müddeiumumi** *i. Ar. mudde'i ve 'umūmi ile müdde-i-i umūmi* **1.** Savcı
m. 195, 199, 203
m.+nin 197
m.+si 158
m.+sine 158
m.+yi 188
- müddeiumumilik** *i. 1.* Müddeiumûmînin işi ve makâmı, savcılık
m. 139
- müddet** *i. Ar. müddet* **1.** Bir şeyin, bir olayın başı ile sonu arasında geçen zaman bölümü, süre **2.** Zaman, vakit, süre **3.** Belirlenmiş, belli, sınırlı zaman, vâde, mühlet
m. 101, 103, 104, 113, 128, 14, 140, 167, 168, 53, 88
m.+çe 45, 91
m.+de 68
m.+i 89
- müderris** *i. Ar. tedris ile müderris* **1.** Medrese ve büyük câmilerde yüksek seviyede ders okutan icâzetli âlim, medrese hocası **2.** Tanzîmattan sonra kurulan yüksek öğretim kurumlarında öğretim üyesi, profesör
m. 196
- müdür** *i. Ar. mudir* **1.** Resmî bir kuruluşu yöneten, ticârî bir müessesede dâire, şûbe vb. bölümlerin başında bulunan kimse
m.+e 137, 158
m.+ü 155, 188, 198
m.+üne 199
m.+ünü 197
m.+ünün 158
- müfettiş** *i. Ar. teftiş ile mufettiş* **1.** Bir işin usûlüne göre yapılıp yapılmadığını yerinde denetleyip sonucu bir raporla bağlı olduğu kuruma bildirmekle görevli kimse
m. 188
- müfrit** *sf. ve i. Ar. ifrâṭ ile mufrîṭ* **1.** Bir şeyi haddinden, gereğinden fazla yapan, aşırıya, ifrâta kaçan (kimse) **2.** sf. Aşırı, çok fazla, mübâlağalı
m. 178, 214
- mühim** *sf. Ar. ihmām ile muhimm* **1.** Ehemmiyetli, önemli
m.+i 145, 167
- mükellef** *sf. ve i. Ar. teklif ile mukellef* **1.** Bir işi yapmak zorunda olan (kimse), yükümlü **2.** sf. Çok emek verilerek hazırlanmış, gösterişli, muhteşem, şatafatlı
m. 34
- mükemmel** *sf. Ar. tekmil ile mukemmel* **1.** Olabileceği en üstün, en kusursuz şekilde olan, eksiksiz, kusursuz, tam
m. 116, 215, 92
- mülkiye** *i. Ar. mulki ile mulkiyye* **1.** Askeriye ve ilmiye teşkilâtının dışında kalan mutasarrıf, vâli, kaymakam vb. devlet idârecileri sınıfı **2.** Mülkiye mektebi, siyaset bilgileri fakültesi
m.+den 196
- mülkiyeli** *sf.* **1.** Mülkiye mektebinde okuyan veya bu mektepten mezun olan kimse
m. 184
- mümkün** *sf. Ar. imkân > mumkin* **1.** Olması, gerçekleşmesi imkân dâhilinde olan, olabilir, kâbil, muhtemel
m. 122, 127, 134, 154, 189, 78, 86, 88
m.+dü 21
m.+dür 61
- münakaşa** *i. Ar. nakş ile munākaşa* **1.** Ağız kavgası, çekişme, münâzaa **2.** Bir konu veya mesele üzerinde yapılan tartışma
m.+da 195
m.+larında 44

- münasebet** *i. Ar. nisbet ile munāsebet* **1.** Yakınlık, ilgi, ilişki, alâka **2.** Sebep, vesîle
m. 183
m.+i 175
m.+imizi 176
m.+siz 218
- münasebetsiz** *sf. 1.* Uygunsuz, yakışık almayan, yakışksız, yersiz **2. sf.** ve *i.* Yersiz, yakışksız ve saygısızca davranışları olan (kimse)
m. 208, 40
- münasebetsizlik** *i. 1.* Münâsebetsiz olma durumu **2.** Münâsebetsizce davranış, saygısızlık
m. 118
- münasib** *sf. Ar. munāsebet ile munāsib* **1.** Uygun, yerinde
m. 56, 64
- münevver** *sf. Ar. tenvir ile münevver* **1.** Aydınlatılmış, aydınlık, ışıklı, nurlu **2. sf.** ve *i.* Tahsil, bilgi ve görgü sâhibi olan, fikrî meselelerle uğraşan kültürlü (kimse), aydın, entelektüel
m. 195, 99
- münir** *sf. Ar. ināre ile munir* **1.** Aydınlatan, ışık veren, ışıklı, parlak
m. 202
- münzevi** *sf. ve i. Ar. inzivā' ile munzevi* **1.** Bir köşeye çekilen, tek başına yaşayan (kimse) **2. sf.** Etrafla ilgisi olmayan, insanlardan uzak
m. 116
m.+yi 63
- müsade** *i. Ar. musā'ade* **1.** İzin **2.** Uygun, elverişli olma, elverişlilik
m. 175, 194
m.+si 128
- müşahabe** *i. Ar. soḥbet ile muşāḥabe – muşāḥabet* **1.** Karşılıklı konuşma, görüşme, sohbet
m.+sine 99
- müşamere** *i. Ar. semr – sumūr ile musāmere* **1.** Okullarda öğrenciler tarafından hazırlanıp sunulan, piyes, şiir okuma vb. gösterilerin yer aldığı eğlence
m.+lerinde 176
- müstantik** *sf. Ar. istintāk ile mustantik* **1.** Soru sorup bir kimseyi konuşturmak isteyen. **2. i.** Sorgu hâkimi
m.+a 136
- müsterih** *sf. Ar. istirāḥat ile musterih* **1.** Gönül rahatlığına, iç huzûruna kavuşan, kaygıdan kurtulan, rahat, huzurlu
m. 71
- müsvedde** *i. Ar. tesvid > musevvedd ile müsvedde* **1.** Temize çekilmemiş yazı, bir yazının üzerinde işlenmemiş ilk şekli
m.+leriidi 27
- mütalea** *i. Ar. ṭulū' ile muṭāle'a* **1.** Etraflıca düşünme, inceleme, tetkik **2.** Düşünme ve inceleme sonucu ortaya çıkan görüş, fikir, kanâat
m.+sını 62
- mütecessis** *sf. Ar. tecessus ile mutecessis* **1.** Gizli şeyleri, başkalarının sırlarını araştıran, öğrenmeye çalışın, meraklı
m. 41
- mütেকait** *sf. ve i. Ar. tekā'ud ile mütেকā'id* **1.** Emekli
m. 196
- mütemadiyen** *zf. Ar. mutemādi tenvinli mutemādiyen* **1.** Ara vermeden, durmadan, sürekli olarak, devamlı
m. 132, 138, 8, 85
- mütévazi** *sf. Ar. tevāzu' ile mütévāzi'* **1.** Alçak gönüllü, kibirsiz, gösterişsiz
m. 43
- müthiş** *sf. Ar. idhāş ile mudhiş* **1.** Ürküten, korkutan, dehşet veren, dehşetli **2.** Şaşkınlık veren, hayrete düşüren **3.** Pek güçlü, çok aşırı, şiddetli, dayanılmaz **4. zf.** Son derece, pek çok
m. 119, 123, 189, 20, 106, 113, 99
- müzakere** *i. Ar. zıkr ile muzākere* **1.** Bir konu üzerinde karşılıklı görüşme, fikir alış verişinde bulunma
m.+ler 211
- müzekkere** *i. Ar. tezkir ile muzekkere* **1.** Bir iş hakkında ilgili kişiye veya üst makâma yazılan yazı, tezkire
m.+idi 141
- müziç** *sf. Ar. iz'āc ile muz'ic* **1.** Rahatsızlık veren, huzursuz eden, sıkıcı, bunaltıcı, bıktırıcı
m. 178

N

- nadan** *sf. ve i. Far. olumsuz. nā- ve dān ile nā-dān* **1.** Câhil, bilmez, bilgisiz (kimse)
n.+ların 37
- nafaka** *i. Ar. nafaka* **1.** Geçinmek için gerekli olan yiyecek, içecek ve

- bunun için sarfedilen para **2.** Bir kimsenin geçindirmekle yükümlü olduğu kimse veya kimselere mahkeme kararı ile bağlanan aylık
n. 173
- nağme** *i. Ar. nağme* **1.** Kulağa hoş gelen âhenkli ses, ezgi
n.+ler 65
n.+leri 70
n.+lerimi 65
n.+lerinde 36
- nahvet** *i. Ar. nahvet* **1.** Kendini büyük görme, ululanma, kibir, gurur, tekebbür
n.+lerine 215
- nakris** *i. Ar. nişris* **1.** Vücutta ürik asitin artması sonucunda daha ziyâde el, ayak parmaklarında ve eklemlerde ortaya çıkan, ağrılı şişliklerle seyreden bir metabolizma hastalığı, gut, damla
n. 37
- nal** *i. Ar. na'l* **1.** At, eşek gibi binek ve yük hayvanlarının tırnaklarının aşınmasını önlemek için ayaklarına çakılan demir parçası
n.+a 211, 100
n.+larının 211
- namaz** *i. Far. nemâz* **1.** İslâm dînince belli kurallara göre günde beş vakit yapılması müslümanlar üzerine farz kılınmış olan ve İslâm'ın beş şartından birini teşkil eden ibâdet
n. 144
n.+ında 144, 145
- namemul** *sf. Far. olumsuz. nâ ve Ar. emel* 'den *me'mül* ile *nâ-me'mul* **1.** Umulmayan, beklenmeyen, ümit edilmeyen
n. 217
- Namık Kemal** *öz. i.* **1.** Türk Edebiyatı Tanzimat Dönemi yazar şair ve fikir adamıdır.
n. 203
- namlı** *sf.* **1.** Tanınmış, ünlü, meşhur
n. 160
- namlu** *i. < Yun. lamni* **1.** Tüfek, tabanca, bıçak, kılıç, kasatura vb. silâhların mermi atma veya kesme işini gören uzun demir kısmı
n.+sı 164
- namus** *i. Ar. nâmûs < Yun. nómos* **1.** İnsanın ahlâk kurallarına uymasını sağlayan, onu şerefli kılan mânevî duygu; güzel haslet **2.** Irz, iffet, hayâ
n.+larının 206
n.+una 44
n.+unamı 105
n.+unu 205
- namuslu** *sf. ve i.* **1.** Ahlâk kurallarına uygun davranan, ırzında, nâmusunda kusûru bulunmayan (kimse), nâmuskâr, iffetli **2.** Dürüst, doğru, ahlâkına ve dürüstlüğüne güvenilir (kimse)
n. 105, 196, 208, 44
n.+dur 208
- nar** *i. Ar. nâr* **1.** Ateş, od **2. mec.** Ateş gibi yakan duygu
n.+a 19
- narin** *sf. Far. nârin < Moğ.* **1.** İnce yapısıyla insanda hoş bir etki uyandıran, ince, nâzik, zarif
n. 64
- nasıl** *sf.* **1.** Bir kimse veya bir şey hakkında bilgi almak için kullanılan soru sıfatı; ne biçim, ne türlü, ne gibi **2.** Ne kadar çok **3.** Bir şeyin niteliğini anlamak, bir işin meydana geliş biçimini, ne şekilde olduğunu belirtmek veya öğrenmek için kullanılır **4.** "... Olduğu gibi, gibi" anlamına gelerek şartlı birleşik cümlelerde bağlayıcı görevi yapar **5.** Fiilin önüne gelerek anlatılan hareketin olmasına, yapılmasına imkân bulunmadığını anlatır; mümkün değil, imkân var mı? **6.** Fiillerin geniş zamanları ile kullanıldığında yapılan işin şaşırtıcı olduğunu, olağan veya tasvip edilen bir husus olmadığını anlatır
n. 109, 110, 110, 110, 128, 129, 141, 145, 170, 177, 178, 18, 18, 184, 197, 198, 198, 203, 205, 207, 207, 207, 208, 212, 212, 213, 215, 215, 219, 31, 54, 56, 56, 68, 71, 79, 82, 83, 85, 87
- nasılsa** *zf.* **1.** Herhangi bir sebeple, bilinmeyen bir sebeple, nasıl olduysa
n. 75
- nasib** *i. Ar. naşb ile naşib* **1.** Bir kimsenin payına düşen şey, hisse **2.** Allah'ın bir kimseye tâyin ve kısmet ettiği şey, tâlih, baht
n. 64
- nasihat** *i. Ar. naşihat* **1.** Bir kimseye doğru yolu göstermek, yapması ve yapmaması gereken şeyler üzerine dikkatini çekmek için söylenen söz, öğüt, pend

- n. 147, 194
n.+larda 44
- naz** *i. Far. nāz* **1.** Kendini beğendirmek amacıyla takınılan edâlı tavır, cilve
n. 19
- nazar** *i. Ar. nazar* **1.** Bakış, bakma, göz atma **2.** Bir şeye şöyle veya böyle düşünerek bakma, onu şöyle veya böyle kabul ederek ele alma, bakış, bakış açısı
n.+ında 182
- nazaran** *zf. Ar. nazar* tenvinli *nazaran* **1.** Göre, bakılırsa
n. 82
- nazariye** *i. Ar. nazari* ile *nazariyye* **1.** Uygulamaya bağlı olmayan, düşünce alanında kalan soyut bilgi
n. 34
- nazik** *sf. Far. nāzik* **1.** Hareketleri karşısındakinde hoşnutluk uyandıracak şekilde ince, zarif, ölçülü, yumuşak ve terbiyeli olan (kimse) ve bu tarzda yapılan (hareket) **2.** İnce yapılı, kaba olmayan, nârin
n. 34
- ne** *z.* **1.** Hangi şey **2.** (Şart kipiyle kullanıldığında) Bir şey, herhangi bir şey **3.** Bâzı cümlelerin sonunda, “Onu ne ilgilendiriyor, onu alâkadar etmez” anlamında kullanılır **4.** Hangi **5.** Bâzı kelimelerle kullanıldığında onların gereksizliğini ve yokluğunu bildirir **6.** Nasıl [Bu anlamda bu sıfatı ile kullanılır] **7.** Bâzı kelimelerle kullanıldığında bunlara aşırılık kavramı katar ve kelimenin anlamına göre şaşma, yakınma, memnûniyet, beğenme, takdir vb. ifâde eder [Bu anlamda ne kadar’ın kısaltılmış şekli olup tekrar edilerek de kullanılır] **8.** Niçin **9.** Şaşkınlık, hiddet vb. mânâlar ifâde eder
n. 105, 105, 105, 106, 106, 109, 109, 109, 109, 109, 119, 120, 122, 122, 123, 123, 128, 128, 129, 129, 13, 13, 130, 132, 137, 139, 142, 144, 144, 144, 145, 145, 146, 146, 146, 146, 15, 15, 15, 155, 155, 157, 157, 157, 158, 158, 161, 161, 161, 161, 164, 164, 164, 167, 167, 167, 168, 17, 17, 170, 170, 173, 177, 177, 177, 178, 179, 18, 18, 181, 183, 184, 185, 185, 187, 187, 188, 188, 189, 19, 19, 19, 190, 191, 192, 195, 197, 20, 20, 200, 200, 205, 205, 205, 206, 208, 208, 209, 209, 210, 211, 214, 215, 215, 215, 216, 217, 40, 40, 40, 40, 40, 40, 43, 43, 48, 48, 55, 55, 55, 55, 60, 60, 61, 65, 65, 66, 69, 7, 72, 72, 78, 8, 8, 81, 81, 82, 82, 83, 84, 9, 91, 91
n.+dir 208, 62, 82, 91
n.+idi 83
n.+ler 14, 14, 180, 212, 54, 55
n.+si 83
n.+ydi 14, 184, 200
n.+ye 111, 189, 205
- nebat** *i. Ar. nebât* **1.** Bitki
n.+ının 77
n.+lar 125
n.+taki 40
- Necib** *öz. i.* **1.** Kitapta adı geçen bir karakter
n. 159
- necib** *sf. Ar. necâbet* ile *necib* **1.** Soylu, asil
n. 44
- Necmi** *öz. i.* **1.** Kitapta adı geçen bir karakter
n.+nin 179, 179
n.+yi 180
- nedamet** *i. Ar. nedâmet* **1.** Yaptığı iş veya davranışın sonucunu beğenmeyip yaptığına hayıflanma, pişman olma, pişmanlık
n.+e 108
- nedem** *zf.* **1.** Ne sebepten, niçin
n. 105, 122, 173, 189, 53, 53, 98
- nedense** *zf.* **1.** Bilinmeyen bir sebepten dolayı
n. 141, 197, 201, 58
- nefer** *i. Ar. nefer* **1.** Rütbesi olmayan asker, er **2.** Kişi, kimse, fert, şahıs
n. 132, 132, 206, 206
n.+den 204
- nefes** *i. Ar. nefes* **1.** Akciğerlere hava alıp verme ve bu yolla alınıp verilen hava, soluk
n. 148, 164, 19, 25, 41, 43, 74
n.+i 80
n.+im 21
n.+imle 97
n.+in 77
n.+inin 75
n.+leriydi 135
- nefis** *sf. Ar. nefaset* ile *nefis* **1.** Herkes tarafından beğenilen, çok hoş giden, çok güzel
n. 42

- nefret** *i. Ar. nefret* **1.** Bir şeyi veya bir kimseyi beğenmemekten, kötü bulmaktan ileri gelen şiddetli itici duygu, iğrenç bulup tikslenme
n. 109, 110
- nefs** *i. Ar. nefis* **1.** Bir kimsenin kendi öz varlığı, öz benliği, kişiliği **2.** Bedene âit yeme, içme vb. ihtiyaçların bütünü
n.+imizden8
n.+ini 175
- nehir** *i. Ar. nehr* **1.** Akarsu, büyük ırmak
n. 170, 28
n.+e 31, 9
n.+lerin 31, 68
- nem** *i. Far. nem* **1.** Havadaki su buharı **2.** Hafif ıslaklık, hafif yaşlık
n. 13
- nere** *z. 1.* Hangi yer
n.+de 112, 203, 60, 62, 62, 79, 81, 142 n.+den 147,169, 191
n.+deymiş 60
n.+sinden 93
n.+ye 146, 163, 19, 21, 80, 80, 87, 90, 90, 91
- nesil** *i. Ar. nesl* **1.** Aynı yıllarda yaşamış olan, yaklaşık aynı yaşta bulunan kişilerin bütünü, kuşak **2.** Bir kimsenin zürriyeti, evlât ve torunları, soy, sülâle, döl
n.+inden 92
- net** *sf. Fr. net < Lat. 1.* Her noktası açık seçik görünen, bütün çizgileri belirgin olan
n. 191
- netameli** *sf. netâneli* ile benzeşmezlikle, < *Ar. netânet* **1.** Başa iş açacak nitelikte olduğu sanılan, gizli tehlikesi bulunduğu inanılan, zararı dokunma ihtimâli olan
n. 161
- netice** *i. Ar. netice* **1.** Bir olay veya durumun sonunda meydana çıkan olay veya durum, sonuç **2.** Bir gelişme veya teşebbüsün sonunda elde edilen şey, semere
n.+yi 173
- neticesiz** *sf. 1.* Sona ulaşmayan, bir sonuç vermeyen, sonuçsuz
n.+di 209, 68
- nevi** *i. Ar. nev'* **1.**Cins, tür
n.+leri 187
- neyse** *bağ. 1.* Önemi yok, uzatmaya değmez, olan oldu
n. 176
- nısfıktur** *i. Ar. nişf ve kutr* **1. geo.** yarıçap
n.+u 75
- niçin** *zf. 1.* Bir şeyin sebebini ve amacını sormak maksadıyla kullanılan “neden, hangi sebeple, hangi sebepten ötürü?” anlamında soru zarfı
n. 103, 107, 107, 108, 108, 110, 113, 121, 122, 157, 17, 205, 208, 208, 214, 29, 53, 75, 80, 80, 82, 82, 87, 91, 92, 92
- nihayet** *i. Ar. nihayet* **1.** Son **2.** Sonunda, en sonunda
n. 100, 101, 127, 129, 129, 139, 144, 152, 157, 186, 186, 214, 25, 42, 57, 71, 81, 90, 97
- nihayetsiz** *sf. 1.* Sonsuz, bitmez tükenmez **2.** Uçsuz bucaksız
n. 188, 210, 23
- ninni** *i. 1.* Çocukları uyuturken nağme ile söylenen kelime
n. 169, 170, 170
ni(iii)ni. 170, 170, 170
- nişanlı** *sf. ve i. 1.*Belli bir işâreti, alâmeti olan (şey) **2.**Nişanlanmış olan (kimse)
n.+sı 64
n.+sından 64
n.+sıyle 64
- nitekim** *bağ. < nite+kim < nete+kim* **1.**Cümle başında kendisinden önce gelen cümledeki hükmü doğrulamak için “gerçekten, hakikaten, nasıl ki ... olduğu gibi” anlamlarında kullanılır
n. 131, 154
- niyet** *i. Ar. niyyet* **1.** Bir şeyi yapmayı önceden kurma, zihinde tasarlama, yapmayı aklına koyma, yapmaya karar verme
n.+indeidi 160
- niyetli** *sf. 1.* Bir şeyi yapmaya karar vermiş olan (kimse), kararlı
n.+lerin 213
- nizam** *i. Ar. nizâm* **1.** Kâinatta ve her türlü kuruluştta, o şeyin varlığının gerektirdiği şekilde mevcut olan ve devâmını sağlayan yasa ve kural, düzen, usûl **2.** Bir toplumda fertlerin kendi aralarındaki veya fertlerle toplum arasındaki ilişkileri düzenleyen yasa, zamânın gereğine göre konulan esas
n. 192
- nizamiye** *i. Ar. nizâmi* ile *nizâmiyye* **1.** *Nizâmiye kapısı* Kışlalarda, gazinolarda herkesin girip çıktığı büyük kapı, cümle kapısı
n. 140, 158

nizamname *i. Ar. nizām Far. nāme* ile *nizām-nāme* **1.** Bir kurum veya kuruluşun uyması gereken hükümleri gösteren maddelerin bütünü, tüzük, statü.
n.+leri 139

noksan *i. Ar. nuḡṣān* **1.** Eksiklik, kusur
2. sf. ve zf. Eksik, kusurlu
n.+ım 18

nokta *i. Ar. nuḡṣa* **1.** Biçimi kalemin kâğıda bir defâ dokunması ile meydana gelen ben gibi ufak şekil, benek **2.** Belli bir yer
n.+ya 215

nota *i. İtal. nota* **1.** Mûsikî seslerini belirtmek için kullanılan işaretler ve bu işaretlerden meydana gelen mûsikî yazısı
n. 13, 70, 71
n.+ları 69
n.+yı 70, 71

nöbetçi *i. ve sf.* **1.** Nöbet bekleyen, nöbet sırası kendisinde olan kimse
n. 217

numara *i. İtal. numero < Lat.* **1.** Bir şeyin bir dizi teşkil eden benzerleri arasındaki yerini gösteren sayı **2.** Seyircileri eğlendirmek için yapılan gösteri, eğlendirici oyun
n. 199

nur *i. Ar. nūr* **1.** Gözle görülen aydınlık, maddî şeyleri görmeye yarayan ışık, ziyâ
n. 79

Nuri *öz. i.* **1.** Kitapta adı geçen bir karakter
n. 175, 181

nurlu *sf.* **1.** Aydınlık, parlak, ışıklı
n. 83

nutuk *i. Ar. nuṭṭ* **1.** Söz, konuşma, kelâm
n. 197

nükte *i. Ar. nukte* **1.** İnce bir anlam taşıyan, zekâ eseri olduğu için hoşâ giden zarif ve düşündürücü söz, espri
n.+sine 202

nümune *i. Far. numûne* **1.** Nitelikleri hakkında bir fikir vermek üzere bir bütünden alınan parça, örnek
2. Benzer
n.+si 185

O

o z. **1.** Tekil üçüncü şahsı gösterir [Çekimli şekilleri şöyledir: Ona, onda, ondan, onu, onun, çoğulu

onlar] **2.** sf. En uzakta olan kimse veya şeyi işaret yoluyla belirtir
o. 10, 100, 100, 100, 101, 102, 102, 103, 104, 104, 106, 106, 107, 108, 109, 110, 110, 110, 111, 112, 112, 118, 119, 121, 122, 122, 122, 122, 123, 123, 123, 123, 123, 124, 125, 127, 127, 127, 13, 130, 130, 132, 133, 136, 138, 14, 141, 141, 146, 146, 153, 153, 157, 157, 159, 160, 160, 162, 162, 162, 163, 164, 165, 165, 166, 167, 168, 169, 170, 170, 175, 176, 176, 176, 176, 176, 177, 177, 177, 178, 179, 18, 180, 180, 180, 183, 184, 188, 188, 19, 191, 194, 20, 204, 206, 206, 208, 208, 208, 208, 21, 21, 21, 21, 211, 212, 214, 215, 217, 217, 22, 220, 24, 24, 24, 24, 24, 28, 28, 28, 30, 30, 36, 38, 38, 38, 41, 41, 41, 42, 42, 42, 44, 45, 45, 47, 47, 47, 47, 47, 48, 48, 49, 49, 50, 50, 56, 60, 60, 60, 61, 62, 63, 63, 64, 65, 66, 67, 68, 68, 69, 7, 7, 71, 71, 72, 72, 72, 77, 78, 78, 78, 8, 8, 80, 81, 83, 83, 84, 84, 88, 89, 89, 89, 9, 9, 9, 9, 9, 91, 92, 92, 98, 98, 99
o.+na 116, 117, 117, 12, 121, 14, 145, 147, 147, 165, 177, 178, 179, 19, 19, 19, 196, 20, 206, 207, 21, 214, 24, 28, 33, 34, 64, 72, 74, 77, 79, 8, 8, 80, 86, 20
o.+nda 180
o.+ndaki 15
o.+ndan 120, 13, 148, 154, 159, 161, 163, 163, 173, 177, 180, 8, 82, 83
o.+nlan 97
o.+nsuz 208
o.+nu 100, 104, 112, 113, 116, 116, 117, 121, 121, 122, 124, 127, 128, 13, 130, 130, 138, 14, 141, 15, 17, 170, 175, 176, 177, 177, 178, 178, 178, 178, 179, 18, 18, 18, 18, 181, 181, 182, 186, 198, 201, 201, 202, 209, 209, 214, 217, 217, 26, 30, 33, 38, 43, 44, 45, 46, 47, 47, 62, 63, 66, 68, 77, 8, 9, 9, 92
o.+nun 102, 104, 108, 111, 115, 116, 120, 122, 126, 128, 13, 13, 13, 13, 132, 134, 135, 137, 145, 145, 15, 15, 151, 154, 16, 162, 163, 164, 17, 176, 176, 176, 178, 180, 180, 181, 182, 182, 182, 187, 190, 200, 201, 201, 201, 202, 208, 212, 214, 214, 214, 217, 29, 35, 45, 47, 53, 64, 68, 69, 71, 71, 72, 79, 82, 82, 83, 88, 89, 92

- o.+nunla 139, 83
o.+nlar 109, 112, 112, 128, 132, 211, 35, 41, 55, 57, 97, 98
o.+nlara 123, 128, 133, 66, 63
o.+nlarda 99
o.+nlardan 121
o.+nları 113, 117, 142, 151, 179, 187, 189, 190, 205, 212, 24, 32, 35, 69, 73, 84, 85, 90, 93, 20, 23
o.+nların 101, 107, 131, 165, 209, 57, 75, 82, 90, 91, 98, 99, 49, 67
o.+nlarla 197, 98, 99
o.+rada 113, 127, 132, 134, 144, 152, 158, 190, 191, 217, 30, 31, 31, 36, 41, 43, 49, 50, 58, 67, 82, 82, 84, 87, 92, 166
o.+radaki 126, 13
o.+radan 11, 164, 190, 25, 70, 81, 86, 9
o.+raların 193
o.+ranın 184
o.+raya 11, 140, 153, 161, 162, 165, 39, 39, 49, 50, 51, 60, 61, 78, 87
o.+rayı 122, 97
- ocak** *i.* **1.** (Isınma, pişirme vb. işlerde kullanılmak üzere) Ateş yakılan yer **2.** Mâden veya taş çıkarılan yer **3.** (Birinin) Ocağına düşmek (Birine) Sığınmak, yardım dilemek, yalvarmak **4.** (Isı çıkarmak sûretiyle) İçine veya üzerine konan madde, nesne veya yiyecekleri ısıtan, pişiren, kaynatan veya eriten her türlü âlet **5.** Duvar dibinde, içinde ateşin yanacağı içerlek bir düzlüğü ve üzerinde dumanı çekecek bir bacası bulunan yer
o. 115
o.+a 49, 50, 51
o.+ına 159, 41
o.+ın 120, 50, 50
o.+ı 120
- oda** *i.* **1.** Bir binânın, özellikle bir evin mutfak, banyo, giriş ve salon dışındaki çalışma, oturma, yatma vb. işlere yarayan, bir veya daha fazla çıkışı olan bölümlerinden her biri **2.** Serbest meslek adamlarını içinde toplayan resmî nitelikli birlik
o. 103, 111, 111, 79, 81, 93
o.+cüyü 209
o.+da 135, 170, 213, 87, 97
o.+daki 170
o.+dan 104
o.+lara 79
- o.+larda 37
o.+ları 80
o.+larında 202
o.+larının 98
o.+m 85
o.+ma 97, 97, 98
o.+mda 85, 97
o.+nın 101, 108, 109, 112, 161, 161, 215, 39, 75, 81
o.+sına 134, 141, 158, 160
o.+sında 219
o.+sından 124
o.+ya 103, 112, 160, 169, 185, 205, 212, 216, 39
o.+ydı 81
o.+yı 134
- odun** *i.* **1.** Yakılmak üzere kesilmiş ağaç
o. 151
o.+lar 134
o.+umuzu 129
- of ünl.** **1.** Usanç, sıkıntı, bezginlik, ağrı, ızdırap, şikâyet vb. duyguları anlatmak için kullanılır
o. 162, 200
- oğul** *i.* **1.** Cinsiyeti erkek olan evlât
o.+larımıza 128
o.+undan 138
o.+unun 116, 155
o.+unu 115, 153, 155
o.+u 106, 137, 200
- oğlak** *i.* **1.** Keçi yavrusu
o. 12
- oğlan** *i.* **1.** Erkek çocuk **2.** Yetişkin erkek, delikanlı
o. 151, 160, 165, 166
- oh ünl.** **1.** Beğenme, hayranlık, sevgi, sevinç, rahatlama vb. duyguları anlatır
o. 206, 207, 209, 209, 78
- okkalı** *sf.* **1.** Kilosu fazla olan, ağır çeken **2.** Büyük
o. 168, 54
- oksijenli** *sf.* **1.** İçinde oksijen bulunan **2.** (Saç için) Oksijenle sarartılmış.
o. 199
- okşa-** *f.* **1.** (Sevgisini, şefkatini belli etmek için) Elini bir şey üzerinde hafif hafif gezdirmek **2.** Arzuları doğrultusunda gitmek, hoşnut etmek, taltif etmek
o.-makda 66
o.-yan 23
- oku-** *f.* **1.** Bir yazıda ne yazıldığını sâdece gözle veya aynı zamanda seslendirerek çözmek **2.** Bir yazıda anlatılmak istenen mânâyı anlamak, öğrenmek **3.** Öğrenim görmek, tahsil yapmak **4.** Bir

metni seslendirmek, yüksek sesle kırâat etmek **5.** *mec.* (Belirtilere bakarak) Bir şeyin söylenmemiş gizli tarafını anlamak, mânâ çıkarmak **6.** (Şarkı, türkü vb.ni) Sesli olarak nağme ile söylemek

o.-du 130, 136

o.-duğum 91, 98, 98

o.-duğunu 27

o.-dular 34

o.-dum 48, 84

o.-dunuzmu 80

o.-mağa 47

o.-mak 117

o.-masına 115

o.-muş 13, 180

o.-muşdur 123

o.-rdum 123

o.-rlardı 29

o.-rmusun 106, 136

o.-yacak 105

o.-yalım 84

o.-yamadığı 64

o.-yamadın 123

o.-yan 220

o.-yayım 85, 85

o.-yordum 87, 89

o.-yorlar 20

okun- *f.* **1.** Bir yazının ne olduğu gözle çözülmek veya yüksek sesle söylenmek
o.-maz 90

okut- *f.* **1.** Okumak işini başkasına yaptırmak, kırâat ettirmek **2.** Öğrenim görmesini sağlamak, tahsil ettirmek
o.-amadı 115

o.-salar 123

okutul- *f.* **1.** Öğretimi yapılmak

o.-urdu 55

ol- *f.* **1.** Meydana gelmek, varlık kazanmak, vuku bulmak **2.** Gerçekleşmek veya yapılmak **3.** Bir görev, makam, san veya nitelik kazanmak **4.** Bir şeyi elde etmek, edinmek **5.** Bir durumdan başka bir duruma geçmek **6.** Herhangi bir durumda bulunmak **7.** Uygun düşmek, yerinde görülmek **8.** Yetişmek, olgunlaşmak **9.** Hazırlanmak, hazır duruma gelmek **10.** Bulunmak **11.** Geçmek, tamamlanmak **12.** Sürdürmek, yürütmek **13.** Yaklaşmak, gelip çatmak **14.** Ek fiilin geniş zamanı olan -dır (-dir) anlamında kullanılan bir söz **15.** Sarhoş

olmak **16.** -den Yitirmek, elinden kaçırmak **17.** -den Bir yerde doğmuş, yaşamış olmak **18.** -e Bir olayla karşılaşmak, başına kötü bir şey gelmek **19.** -e Yol açmak **20.** Bir ad veya sıfatın belirttiği durumu almak **21.** *yar. f.* Sıfat-fiil eki almış kelimelerle birlikte başlama, bitirme vb. bildiren fiilleri oluşturur **22.** *yar. f.* Hastalığa yakalanmak, tutulmak
o. 201

o.-abileceğini 128

o.-abilir 29, 29

o.-abilirdi 116, 41

o.-abilirler 157

o.-abilmek 44

o.-acağı 144

o.-acağımı 182

o.-acağınımı 18

o.-acağınızı 205

o.-acak 138, 166, 169, 18, 180,

19, 201, 220

o.-acaktır 112

o.-acaksın 192

o.-acaksınız 209

o.-acaktı 193, 71

o.-alım 47

o.-amamışdı 208

o.-amayacak 152

o.-amiyacağını 154

o.-amiyacak 192

o.-an 108, 109, 116, 120, 121,

132, 139, 140, 145, 156, 158, 158,

160, 17, 175, 179, 188, 19, 190,

192, 196, 196, 198, 199, 33, 33,

33, 33, 36, 38, 41, 41, 44, 44, 46,

58, 59, 59, 63, 67, 68, 70, 71, 75,

87, 88, 91, 92

o.-anlara 192, 192, 58

o.-anlardır 111

o.-anları 56

o.-anların 28, 33

o.-anlarında 192

o.-arak 118, 177, 179, 197, 209,

220, 30, 67, 80, 81

o.-du 102, 103, 108, 110, 110,

116, 123, 131, 134, 143, 146, 147,

147, 147, 148, 154, 16, 160, 160,

165, 166, 166, 181, 184, 187, 196,

203, 211, 215, 219, 44, 61, 71, 83,

85

o.-duğu 102, 11, 116, 119, 140,

148, 148, 151, 153, 164, 168, 169,

183, 201, 216, 41, 43, 46, 47, 71,

82, 88, 9, 91, 37

o.-duğum 100, 157, 76, 91, 99

o.-duğumamı 159

o.-duğumu 101, 18, 69, 81
o.-duğumuz 25
o.-duğun 164, 178
o.-duğuna 196
o.-duğundan 24
o.-duğunu 102, 111, 123, 126,
127, 128, 139, 149, 164, 18, 191,
198, 204, 205, 206, 208, 213, 214,
219, 220, 220, 38, 44, 44, 45, 47,
55, 60, 74, 8, 81, 81, 86, 86, 101
o.-duidi 160
o.-duk 129, 129
o.-dukdan 163, 55, 55
o.-dukları 139, 187, 98
o.-duklarından 122
o.-duktan 162, 163, 23
o.-dular 113, 129, 151, 154, 52
o.-dum 161, 208, 81
o.-dunuzmu 98
o.-madan 191, 214, 92
o.-madı 124, 143, 177, 201
o.-madığı 111, 116, 117, 124,
139, 64, 68, 86, 90
o.-madığına 121, 86
o.-madığından 136
o.-madığını 132, 15, 154, 165,
220, 46, 48, 56
o.-madıkları 215
o.-madım 175
o.-mağa 215, 49
o.-mak 100, 103, 116, 154, 158,
177, 188, 188, 192, 32, 99
o.-makdan 67
o.-makla 187
o.-maları 116, 122
o.-malıdır 83
o.-malısın 192
o.-mam 49
o.-mamışdı 117
o.-mamıştır 8
o.-manın 43
o.-masa 106, 180
o.-ması 121, 59, 61, 68, 86
o.-masını 65
o.-masıydı 180
o.-maya 152
o.-mayacağını 150
o.-mayacak 139, 19
o.-mayalım 128
o.-mayan 10, 147, 153, 175, 18,
181, 21, 213, 217, 48, 50, 54, 62,
84, 86
o.-mayanlara 121
o.-mayarak 179, 47
o.-maz 102, 129, 158, 18, 202,
207, 60, 61, 61
o.-mazdı 122, 180
o.-mazmı 56

o.-mazsa 15, 173
o.-mıyan 111, 20
o.-mıyarak 176
o.-muş 127, 127, 147, 160, 160,
181, 62, 77
o.-muşdu 158
o.-muşken 182
o.-muşlardı 66
o.-muştı 209, 214, 48
o.-muştur 64
o.-muyor 176, 178, 54
o.-sa 141, 164, 207, 213, 216
o.-sak 202
o.-salar 68
o.-sam 19
o.-saydı 53, 55, 68
o.-saydım 32
o.-sun 112, 147, 147, 150, 160,
177, 208, 212
o.-sunlar 158
o.-unca 115, 180
o.-up 160, 85
o.-ur 100, 100, 109, 121, 122,
160, 187, 189, 207, 217, 53, 54, 8,
97
o.-urdu 159, 42, 89
o.-urlar 98
o.-urlardı 64
o.-urlarken 34
o.-urlarmı 180
o.-urmu 184
o.-ursa 176, 187, 8
o.-ursun 9
o.-urum 100, 208
o.-uruna 20
o.-uyor 110, 168, 194, 213, 23, 79
o.-uyordu 101, 11, 120, 127, 146,
218, 24, 66, 81
o.-uyordum 130
o.-uyorki 161
o.-uyorlardı 31
o.-uyorsun 178
o.-uyorum 99
o.-uyor 189

oldukça *z.f.* 1. Epey, bir hayli
o. 116,116, 128

oluk *i.* 1. Bir şeyin akmasına yarayan üst
tarafı açık boru 2. Toprak veya taş
üzerinde suyun akması için
açılmış su yolu 3. *Oluk gibi* –
Oluk oluk (aknak, gelmek) Çok
bol ve arkası kesilmeden (akmak,
gelmek)
o. 25
o.+a 11
o.+lardan 22
o.+tan 7

olun- *f.* 1. Olma işine konu olmak

- o.-urken 180
- oluver-** *f.* **1.** Çabucak veya kısa sürede olmak
o.-mişdi 93
- omuz** *i.* < *Yun. ómos* **1.** Vücutta boynun iki yanında kalan, kolların gövdeye bağlandığı kısım
o.+lara 89
o.+ları 104
o.+ların 109
o.+larına 108, 214, 39
o.+larından 47
o.+larını 54
o.+larının 12
o.+uma 110, 160, 191, 78, 79
o.+umu81
o.+una 179, 194, 78, 109, 17
o.+unda 191
o.+undan 174
- on** *i.* **1.** sayı
o. 115, 115, 115, 136, 139, 140, 148, 148, 151, 151, 162, 167, 188, 199, 61, 67
o.+u 204
- onaltı** *i.* **1.** sayı
o. 102
- onar** *sf.* < *on+ar* **1.** On sayısının “her birine on” veya “her defasında on tâne” anlamına gelen üleştirme şekli
o. 136
- onbeş** *i.* **1.** sayı
o. 107, 137
- ondokuz** *i.* **1.** sayı
o. 119
- opal** *i.* *Fr. opale* < *Lat.* **1.** Silis grubundan, birçok çeşidi bulunan, silisin hidratlı ve jelatinli bütün türlerini içine alan camsı görünümlü taş, panzehir taşı, aynüşşems (Yanar döner parıltılı, hâreli olan opal kuyumculukta kıymetli taş olarak kullanılır)
o. 34
- Opruklu** *öz. i.* **1.** Opruk yöresinden olan(kişi)
o. 142
- ordu** *i.* **1.** Bir devletin silâhlı kuvvetlerinin bütünü
o. 215
- orkestra** *i.* *İtal. orchestra* < *Yun.* **1.** Çok sesli bir müzik eserini seslendiren çalgıcılar topluluğu
o. 132
- orman** *i.* **1.** Ağaçlarla kaplı geniş alan, büyük koru **2.** Böyle bir alandaki ağaçların bütünü
o. 125, 125, 125, 135, 60
- o.+a 129, 133, 49, 61, 61, 71
o.+da 125, 61, 69, 73, 73
o.+dan 133, 135, 211
o.+dır 126
o.+ı 126, 131, 65
o.+ımız 127, 129
o.+ın 125, 126, 127, 128, 128, 132, 132, 133, 134, 135, 62
o.+ına 22
o.+ından 210
o.+lar 66
o.+larda 35
o.+ları 130, 31
o.+sız 127, 127
- ormancılık** *i.* **1.** Ormanların yetiştirilmesini ve bakımını konu edinen bilim kolu veya mesleği
o.+ın130
- orospu** *i.* ve *sf. Far. rûspi* **1.** Para karşılığında erkeklerin cinsel arzularına hizmet etmeyi meslek edinmiş kadın, hayat kadını, fâhişe **2.** Düşük ahlâklı kadın
o. 196, 208, 208, 208
- orta** *i.* **1.** İki uçtan veya bütün noktalardan aynı uzaklıkta olan yer **2.** Ne uzun ne kısa, midi **3.** Ne büyük ne küçük, midi **4.** Başlangıçla sondan veya etraftaki yerlerden aynı uzaklıkta kabul edilen yer **5.** Herkesin görebileceği yer **6.** Belirli bir zamanın başlangıcı ile bitimi arasında olan zaman **7.** (İsim tamlamasının ikinci ögesi olarak) Ara, iç
o. 104, 173, 174, 189, 84, 151
o.+da 169
o.+dan 204, 49
o.+sına 219
o.+sında 167, 188, 210, 212, 39, 39, 74, 74, 81
o.+sında idi 126
o.+sında idi 163
o.+sındaki 163, 59
o.+sından 11
o.+sıydı 159
- ortalık** *i.* **1.** Bulunulan yer, çevre, etraf **2.** İçinde yaşanılan ev, oda vb. yer **3.** Herkes
o. 161, 203
o.+ı 159, 204
- ot** *i.* **1.** Bir iki mevsim veya bir yıl, pek azı da daha fazla yaşadıkten sonra kuruyan, toprak üstündeki kısımları odunlaşmayıp yumuşak kalan küçük bitkilerin ortak ad
o.+lar 125, 129, 75

- o.+larda 130
o.+lardan 149, 59, 71
o.+ların 163
o.+larla 67
- otel** *i.* *Fr. hôte! < Lat. hospitale* **1.** Müşterilerinin yatma, yeme ve çeşitli ihtiyaçlarını bir süre için para ile karşılayan işletme
o. 169
o.+de 167
o.+e 167
o.+in 168
o.+ine 168
- otla-** *f.* **1.** (Hayvan) Dolaşarak yerden ot yemek
o.-mağa 126
o.-yan 165
- otomobil** *i.* *Fr. automobile < Lat. 1.* İnsan taşımak için yapılmış motorlu, dört tekerlekli kara taşıtı
o. 185, 185, 186
o.+le 186
- otur-** *f.* **1.** Vücudun belden yukarı kısmı dik duracak ve vücut ağırlığı kaba etler üzerine binecek şekilde bir yere yerleşmek, kuut etmek **2.** (Yerine) Yerleşmek **3.** (Bir mevkiye) Geçmek, orada yer almak **4.** (Bir yerde) Devamlı olarak kalmak, ikâmet etmek **5.** (Gemi için) Dibi karaya gelip yüzememek, sığ bir yere rastlayıp hareket edememek **6.** *mec.* İstenen kıvâma gelmek, kesin şeklini almak, yerleşmek, istikrar peydâ etmek **7.** Durmak, beklemek **8.** Hiçbir iş yapmadan durmak, boş oturmak **9.** Bir işi yapmaya başlamak, o işe girişmek
o.-alım 159
o.-amaz 160
o.-an 125, 142, 197, 91
o.-arak 114, 14, 16, 170, 195, 210, 35
o.-du 112, 156, 170, 175, 207, 214
o.-duğu 64
o.-duğunu 17
o.-duk 133, 17, 84
o.-dukları 57
o.-dular 184
o.-dum 104, 109
o.-mağa 121
o.-mak 25
o.-maktan 185
o.-malı 105
o.-muş 169, 167
o.-muşlardı 22
- o.-sun 160
o.-uncaya 175
o.-up 16, 202, 53, 55, 67
o.-uyor 126
o.-uyorlardı 166
o.-uyorsunuz 53
- otuz** *i.* **1.** sayı
o.+a 10
- ov-** *f.* veya *oğ-* **1.** Elini bir şeyin üzerinde bastıra bastıra gezdirmek
o.-arak 212
o.-mağa **36ova** *i.* **1.** Çevresindeki yüksek ve ârızalı topraklara göre çukurda kalan geniş ve düz arâzi
o. 125, 185, 218
o.+daki 150
o.+dan 125
o.+lara 35
o.+ların 149, 210
o.+nın 149, 163
o.+sında 149, 159
o.+sının 149, 156
o.+ya 126, 211
- ovuştur-** *f.* **1.** Elleriyle sürterek ovmak
o.-arak 215
- oyna-** *f.* **1.** Eğlenmek, oyalanmak maksadıyla bir şeyle meşgul olmak **2.** Hareket etmek, kıvıldamak **3.** Bir mûsikî parçasına uyarak âhenkli hareketler yapmak, raksetmek **4.** Bir oyuna katılmak **5.** Elinde evirip çevirmek, orasını burasını ellemek
o.-dı 72
o.-mak 15
o.-makdansa 173
o.-mış 199
o.-rdık 127
o.-yan 15, 219
o.-yıp 188
o.-yormuş 121
- oynak** *i.* **1.** Çok hareket eden, hareketli, müteharrik
o. 27, 88
- oynaklık** *i.* **1.** Oynakça davranış, şuhluk, hafifmeşreplik
o. 10
- oynan-** *f.* **1.** Oynamak işi yapılmak
o.-dı 198, 199
- oynaş-** *f.* **1.** Birbiriyle oynamak
o.-an 43
- oynat-** *f.* **1.** Oynamasını, hareket etmesini sağlamak **2.** Raksettirmek
o.-ıyordu 22, 22
o.-mışlar 151
- oyul-** *f.* **1.** Üzerinde oymak işi yapılmak

o.-muş 76
oyun *i.* **1.** Bir menfaat olmadan hoşça vakit geçirmek için yapılan, çeşidine göre belli kurallara bağlanmış, mahârete dayalı eğlence **2.** Kumar **3.** Sahnede, televizyon veya radyoda oynanmak için hazırlanmış eser, temsil, piyes
o. 196, 203, 203
o.+lar 201
o.+lara 195
o.+uyla 34

Ö

öbür *sf.* **1.** Diğer, öteki **2.** (Gün, hafta, ay vb. zaman bildiren kelimelerle) Bir sonraki
ö. 128, 128, 148, 159, 25

öbürü *z.* **1.** Diğer, öteki
ö. 103
ö.+nün 56

öde- *f.* **1.** Bir şeyin karşılığını alacaklı olana vermek, tediye etmek
ö.-yecekti 137
ö.-yecekti 188

öğle *i.* **1.** Güneşin gökyüzünde en yüksek noktada bulunduğu, günün sabahla ikindi arasındaki vakti, gün ortası **2.** (İsim tamlamasının birinci ögesi olarak) Günün bu vaktinde yapılan veya olan şeyleri ifâde eder
ö. 119, 211, 212
ö.+den 207, 34, 34
ö.+ye 210, 219

öğren- *f.* **1.** Bir husus hakkında bilgi sâhibi olmak, bilgi edinmek **2.** Haber almak **3.** Tahkik ederek sorup anlamak **4.** Bir şeyi yapma husûsunda alışkanlık kazanmak, yetenek sâhibi olacak duruma gelmek **5.** Anlamak, bilmek, idrak etmek
ö. 71
ö.-diği 69
ö.-iriz 173
ö.-meğe 67, 69
ö.-mek 157, 90
ö.-mişdiler 124

öğret- *f.* **1.** Bir konu hakkında bilgi sâhibi etmek **2.** Bir şeyi yapmak husûsunda alışkanlık kazandırmak, yetenek sâhibi etmek, tâlim etmek
ö.-meni 69
ö.-miyordu 70

ökçe *i.* **1.** Ayakkabı veya terliğin, topuğun altına gelen yüksek kısmı
ö.+leriyle 123

öküz *i.* **1.** Çift sürmek, araba çekmek gibi hizmetlerde kullanılan enenmiş erkek sığır
ö.+den 123

öl- *f.* **1.** Hayâtı sona ermek, yaşamaz olmak, can vermek, vefat etmek **2.** (Bitki) Solmak **3.** Çok acı veya sıkıntı çekmek, acı, sıkıntı veya yorgunluktan bitkin duruma gelmek **4.** Yok olmak, mahvolmak, hayâtiyetini kaybetmek
ö.-dü 123, 165, 63, 63
ö.-dügü 151
ö.-dügümüz 54
ö.-düise 71
ö.-dükten 22
ö.-eçeğim 69
ö.-eçeğini 132
ö.-ene 136
ö.-meğe 46
ö.-mek 155
ö.-mez 39
ö.-mezlerden 34
ö.-mezliğinden 33
ö.-müşdü 72
ö.-se 131
ö.-üb 165
ö.-ümünden 143
ö.-ünciye 116
ö.-ürken 70

ö.-dügü 151
ö.-dügümüz 54

ö.-düise 71

ö.-dükten 22

ö.-eçeğim 69

ö.-eçeğini 132

ö.-ene 136

ö.-meğe 46

ö.-mek 155

ö.-mez 39

ö.-mezlerden 34

ö.-mezliğinden 33

ö.-müşdü 72

ö.-se 131

ö.-üb 165

ö.-ümünden 143

ö.-ünciye 116

ö.-ürken 70

ölçüş- *f.* **1.** Yan yana gelerek boy bakımından birbiriyle ölçülmek **2.** Yarışmak
ö.-emiyeceklerdir 46
ö.-en 45

öldür- *f.* **1.** Bir canlının hayâtına son vermek **2.** *meç.* (Bir şey birinin) Sağlığına dokunmak, onu rahatsız etmek, bitkin duruma getirmek **3.** *meç.* Çok acı ve sıkıntı vermek, çok üzme veya yormak **4.** (Zaman için) Boşuna geçirmek **5.** *meç.* Yok olmasına sebep olmak, yok denecek duruma getirmek, yok etmek
ö.-düm 175
ö.-ecek 180
ö.-medim 175
ö.-mek 155, 181, 217, 36, 9
ö.-müş 173, 174
ö.-sem 180
ö.-ünce 180
ö.-ürüm 181, 217, 217

ölü *i.* **1.** Hayâtı sona ermiş bulunan, artık yaşamayan **2.** Zayıf, sönük, güçsüz **3.** Hareketsiz, durgun, canlılığı kalmamış **4.** Ölmüş olan insan cesedi, cenâze, mevtâ, na's **5.** (İsim tamlamasının ikinci ögesi olarak) Hayvan leşi
ö. 155, 21, 92, 210
ö.+nün 141, 51
ö.+süne 118
ö.+yüdü 125
ö.+ye 72

ölüm *i.* **1.** Bir canlıda hayâtı fonksiyonların tam ve kesin bir şekilde sona ermesi durumu, mevt, irtihal, vefat **2.** Çok büyük üzüntü, sıkıntı **3.** Ölme tarzı, ölme biçimi
ö. 162, 65
ö.+den 116
ö.+e 153
ö.+ün 70, 70, 83, 84
ö.+ünde 116

ölüver- *f.* **1.** Ansızın ölmek
ö.-irse 71

Ömer *öz. i.* **1.** Kitapta adı geçen bir karakter
ö. 184, 184, 184

ömür *i.* **1.** Yaşama veya var olma süresi, bir şeyin yaşadığı müddet, hayat
ö.+lerinin 117
ö.+ümde 24
ö.+ümün 19
ö.+ümüzü 189
ö.+ünün 71
ö.+ünü 54, 89
ö.+ü 68, 70

ön *i.* **1.** Arka, sağ ve soldan başka dördüncü yön, görünen ileri taraf, arka karşıtı **2.** Arka kabul edilen yere göre ileride bulunan **3.** Bir şeyin esas kabul edilen görünen yüzü **4.** Bir yerin arka kabul edilen kısmına göre ileride bulunan tarafı, bir eksene göre ileride kalan yeri **5.** Bir kimse veya yerin yüzünün baktığı tarafta olan yakın yer **6.** Vücûdun ileriye bakan kısmı **7.** Giyeceklerin vücûdun göğüs, karın ve bacakları örten kısmı **8.** İçinde yaşanılan zamandan sonra gelecek olan zaman, karşılaşılabilecek veya yapılacak olan iş vb.ni ifâde etmek için kullanılır **9.** Karşı, huzur
ö. 11, 126, 202
ö.+e 102, 111, 115

ö.+lerinde 166
ö.+lerindeki 34
ö.+lerine 211
ö.+ü 115, 141, 173, 73
ö.+ümde 80, 86, 91
ö.+ümdeki 81
ö.+ümüzde 186, 191
ö.+ünde 129, 15, 161, 170, 217, 25, 32, 36, 39, 60, 64, 84
ö.+ündeki 115, 14, 174, 216, 35
ö.+ünden 50, 89
ö.+üne 13, 162, 166, 167, 17, 174, 180, 195, 29, 68, 9
ö.+ünü 50, 57

önce *i.* **1.** İçinde bulunulan veya bahsedilen ânın gerisinde kalan bir zamanda, evvel, sonra karşıtı **2.** İlk olarak, başlangıçta, evvelâ
ö. 157

önle- *f.* **1.** Bir şeyin yapılmasına veya olmasına engel olmak, mâni olmak, yaptırmama
ö.-diklerini 152

önlük *i.* **1.** İş yaparken elbisenin kirlenmemesi için bele bağlanan örtü
ö.+üne 188

öp- *f.* **1.** Sevgi ve saygısını göstermek üzere dudaklarını bir şeye değdirmek **2.** Sevgi ifâdesi olarak dudaklarını (karşı cinsten) sevdiği kimsenin dudakları üzerine koymak
ö.-erdin 8
ö.-erken 72
ö.-meğe 104, 113
ö.-mek 104, 8, 9
ö.-tükten 46
ö.-üyordum 101

öpücük *i.* **1.** Kısa bir öpme, hafif bir öpücük
ö.+lere 31

öpüş- *f.* **1.** Birbirini öpmek
ö.-mek 25, 25

ördek *i.* **1.** Perde ayaklılardan, evcil ve yabânî cinsleri bulunan, kazdan küçük, paytak yürüyüşlü su kuşu.
ö. 109

örgülü *sf.* **1.** Örülmüş olan, örgüsü olan
ö. 14

örnek *i.* **1.** Yapılacak bir şeyin kendisine benzetilmek istendiği şey, model **2.** Bir şeyin benzeri, tıpkısı
ö. 151

ört- *f.* **1.** Korumak, gizlemek veya görünmez duruma getirmek için üstüne bir şey koymak, örtülü duruma getirmek **2.** Kapatmak **3.**

Kaplamak **4. mec.** (Açığa çıkması istenmeyen bir durumu) Başkasına belli etmemek, gizlemek, saklamak, ketmetmek
 ö.-en 75, 97
 ö.-meğe 15
 ö.-mek 48
 ö.-mekdeidi 77
 ö.-üyorlar 11

örtbas *i.* **1.** “Bir kabahati, bir suçu herkesin duymasına engel olup gizlemek, başkaları tarafından duyulup yayılmasını önlemek” anlamına gelen Örtbas etmek deyiminde geçer
 ö. 213

örtül- *f.* **1.** Üstüne bir şey konmak sûretiyle kapatılmak, bir şeyle kaplanmak
 ö.-meğe 125, 39

örtülü *sf.* **1.** Örtülmüş, bir şeyle kaplanmış, kapatılmış **2.** Örtüsü olan, üzerine örtü konmuş olan
 ö. 37

örül- *f.* **1.** (İplik, yün, saz, tel vb. şeyler) Örmek yoluyla giyecek ve kullanılacak eşyâ durumuna getirilmek **2. mec.** Kurulmak, inşâ edilmek, meydana getirilmek
 ö.-müştü 45

öt- *f.* **1.** (Kuş ve böcek) Değişik tonlarda nağmeli sesler çıkarmak **2.** (Boru, düdük, kaval vb. şeyler) Ses çıkarmak **3.** Boş boş konuşup durmak, gevezelik etmek **4.** Yankı ile çınlamak, yankılanmak
 ö.-er 197
 ö.-üyor 132
 ö.-üyordu 83

öte *i.* **1.** Daha uzaktaki yer, iki uzaklıktan daha uzak olanı, beri karşıtı **2.** Öbür taraf, öbür yan, uzakça olan yer [Birinci anlama göre daha yakın bir mesâfeyi belirtir] **3.** Bir şeyin geri kalanı, ondan sonrası **4.** (Zaman bildiren kelimelerle) Uzaktaki zaman, ilerideki zaman
 ö. 165
 ö.+de 11, 141, 149, 59
 ö.+deki 12, 151
 ö.+kilerin 81
 ö.+mi 162
 ö.+sindeki 85
 ö.+ye 155, 164

öteki *sf.* **1.** Bahsedilen veya benzeyen iki nesne yahut kimseden önem veya yer bakımından uzakta olanı,

beriki karşıtı **2. z.** Bahsedilenden, bilinenden başka, öbür, diğer
 ö. 138, 138, 184, 184, 195, 196, 197, 198, 201, 204, 205, 207, 207, 215, 53, 56, 88
 ö.+ler 202
 ö.+leri 121
 ö.+ne 56
 ö.+si 177

öyle *sf.* **1.** Ona benzer, onun gibi **2.** O kadar, o derece **3.** O şekilde, o biçimde, o tarzda **3.** Ondan sonra **4. ünl.** Anlatılan şeyin yadırgandığını anlatır
 ö. 100, 100, 104, 105, 120, 121, 121, 129, 131, 150, 160, 17, 174, 181, 185, 19, 190, 192, 201, 215, 218, 23, 35, 35, 37, 50, 60, 63, 64, 67, 83, 97
 ö.+ise 78,60
 ö.+ce 215
 ö.+yse 106

özür *i.* *Ar.* ‘uzr > ‘özr **1.** Yanlış, hatâli bir davranışın elde olmadan veya mecbur kalındığı için yapıldığını bildirmek ve hoş görülmesini istemek üzere öne sürülen sebep, mâzeret
 ö. 102

P

Paha *i.* *Far.* *behā* **1.** Değer, kıymet, fiyat
 p.+sına 129

pala *i.* **1.** Geniş olan uç kısmı kabzasına doğru daralan, kavisli, kalın ve kısa bir nevi kılıç
 p.+lı 36

palamud *i.* < *Yun.* *valanidi* **1.** Batı bölgelerimizde yetişen, kışın yapraklarını döken, 5 – 10 metre yüksekliğinde, meşe türünde bir orman ağacı, pelit
 p. 22

palto *i.* *Fr.* *paletot* < *İng.* **1.** Soğuk havalarda elbise üstüne giyilen, kalın kumaştan erkek giyeceği [Kadınlarınkine manto denir]
 p.+sunun 203

pantolon *i.* *Fr.* *pantolon* **1.** Belden ayak bileklerine kadar inen ve bacaklara geçirilmek sûretiyle giyilen giyecek
 p. 166
 p.+larının 59
 p.+un 106, 80

papatya *i.* *Yun.* *papadia* **1.** Birleşikgillerden, baharda taç

- yaprakları sarı, ortası beyaz çiçekler açan, ateş düşürücü, spazm çözücü, sinirleri yatıştırıcı, rahatlık verici, bağırsak gazlarını giderici hassalara sâhip bir yıllık otsu bitki.
p.+lardan 31
- para** *i. Far. pare* **1.** Alış verişte ödeme aracı olarak kullanılmak üzere devlet tarafından basılıp tedâvüle çıkarılan, üzerinde îtibârî değeri yazılı kâğıt veya mâden **2.** Servet, zenginlik
p. 106, 129, 136, 175, 179, 200, 34
p.+lar 146
p.+ları 146
p.+ların 117
p.+larla 146
p.+sı 146, 174, 181
p.+sını 137, 196
p.+ya 186
p.+yı 166, 181
- parça** *i. Far. pārçe < pār+çe < päre+çe* **1.** Bir bütünden ayrılmış kısım **2.** Bir bütün içindeki bir bölüm **3.** *Parça parça*, Parçalanmış durumda **4.** Bir bütün meydana getiren şeylerden her biri **5. mus.** Kendi içinde bir bütün oluşturan mûsikî eseri
p. 129, 129, 131, 150, 150, 194, 75
p.+ları 69
p.+sı 215
p.+sidi 45
p.+sını 84
p.+yı 61, 69, 73
- parçala-** *f. 1.* Parçalara ayırmak, parça parça etmek
p.-dım 204
p.-mak 17
p.-rken 50
p.-yan 179
p.-yıcı 24
p.-yarak 38
- parçalan-** *f. 1.* Parçalamak işi yapılmak **2.** Parçalara ayrılmak, parça parça olmak
p.-an 67
p.-iyordu 214
- parlı** *i. 1.* Parıldama, göze çarpan parlaklık
p. 193, 39
p.+sı 46
- parla-** *f. 1.* Kuvvetli ışık çıkarmak, ışık saçmak, ışıldamak **2.** Aldığı ışınları yansıtma
p.-mağa 86
p.-yan 150
p.-yarak 74
p.-yışları 82
p.-yan 88, 88
p.-yordu 210, 86
- parlak** *sf. 1.* Parlayan, ışıldayan **2.** Işıklı, berrak, aydınlık **3.** İlgi uyandıran, çekici, câzip
p. 10, 23, 34, 68, 89, 90, 91, 92
- parlaklık** *i. 1.* Parlak olma durumu **2. mec.** Göze çarpacak, ilgi çekecek nitelikte olma durumu.
p.+a 90
p.+ı 27
- parlat-** *f. 1.* Parlamasını sağlamak, parlamasına sebep olmak
p.-tığı 120
- parmak** *i. 1.* İnsanın ve bâzı hayvanların el ve ayaklarının son bölümünü oluşturan eklemli uzantılardan her biri **2.** Bu uzantının elde bulunanı, el parmağı
p.+la 121
p.+lar 80
p.+ları 72
p.+larımı 110
p.+larımın 87
p.+ların 215
p.+larından 79
p.+larını 103, 78
p.+larının 15
p.+lariyle 47
p.+ımı 105
- paslı** *sf. 1.* Pas tutmuş, paslanmış
p. 163, 74, 76
- patırtı** *i. 1.* Gürültü **2.** Kargaşalık, çekişme, arbede
p. 202
- patırtılı** *sf. 1.* Gürültülü **2.** Etrafta telâş ve heyecan uyandıracak şekilde, velveleli
p. 213
- patika** *i. Bulg. patéka* **1.** Sâdece insan ve hayvanların geçebileceği genişlikte dar yol, keçi yolu
p.+ya 74
- patla-** *f. 1.* İçten gelen bir basınç etkisiyle bir şeyin içindeki nesne büyük bir gürültü çıkararak dışarıya fırlamak, dışarıya doğru dağılmak, infilâk etmek **2.** Ansızın ve şiddetle duyulmak
p.-dı 203, 82
p.-yacak 118
- patron** *i. Fr. patron < Lat. 1.* Bir ticâret ve sanâyi kuruluşunun sâhibi durumunda olan kimse, iş veren

- p.+larını 217
- pazar** *i. Far. bāzār* **1.** Birçok satıcının bir arada bulunduğu alış veriş yeri p.+a 151
- pazen** *i. Fr. basin < İtal.* **1.** Tüylü veya tüysüz olabilen, kalın, yumuşak pamuklu bez **2. sf.**
- Bu bezden yapılmış p. 199
- pazı** *i. Far. bāzū* **1.** Omuzla dirsek arasında bulunan ve gerildiği zaman belirgin şekilde görülen şişkince kas kitlesi p.+larından 120
- pek** *sf. ve zf.* **1.**Sert, katı **2.** Sağlam, kavî **3. zf.** Çok, fazla, ziyâde p. 103, 110, 116, 128, 131, 136, 151, 157, 160, 162, 166, 175, 176, 197, 198, 208, 34, 46, 52, 52, 55, 56, 56, 59, 66, 69, 78, 91, 99, 99 p.+mi 82
- pekala** *birl. sf.* **1.** Benzerlerinden hiç de aşağı olmayan **2.** “Peki, öyle kabul edelim ama” anlamında kendisinden sonra gelen cümlede belirtilen husûsun açıklanması gereğini bildirir **3.** Olur, peki **4. zf.** Çok kesin olarak, çok iyi şekilde, kesinlikle [Bilhassa îtiraz bildiren cümlelerde kullanılır] p. 134, 80, 9
- peki** *ünl.* **1.** Teklif edilen şeyin kabul ve tasdik edildiğini bildirir; olur, kabul, tamam **2.** Açıklama yapılması istenen cümlelerin başına getirilir; pekâlâ, öyle kabul edelim ama p. 108, 121, 175, 184, 205, 207, 61, 9
- pekmez** *i.* **1.** Üzüm, dut vb. meyvelerin koyuca bir kıvâma gelinceye kadar kaynatılmasından elde edilen tatlı sıvı p. 139, 140, 142 p.+ler 139
- pembe** *i. Far. penbe* **1.** Açık al renk, açık kırmızı gülün rengi, kırmızıya biraz beyaz karıştırılmasıyla elde edilen renk **2. sf.** Bu renkte olan p. 103, 31, 35, 65
- pembelik** *i.* **1.** Pembe olma durumu p.+le 20 p.+ini 64
- pencere** *i. Far. pencer > pencere* **1.** Binâ duvarlarında, taşların belli yerlerinde, hava ve ışığın içeriye girmesi ve içeridekilerin dışarıyı görmesi için bırakılan açıklık p. 169 p.+den 140, 167, 170, 205, 207 p.+ler 7, 75 p.+lerden 32, 36, 79 p.+lere 161 p.+leri 80 p.+lerin 161, 79 p.+lerine 74 p.+nin 108, 169, 170, 170, 174, 97 p.+sinden 168 p.+ye 169
- pençe** *i. Far. penc pence > pençe* **1.** Yırtıcı hayvanların ön ayaklarının, parmak uçlarında sivri ve aşağıya doğru kıvrık tırnaklar bulunan iç kısmı p. 50
- Pendik** *öz. i.* **1.** Yer adı p.+i 185
- perde** *i. Far. perde* **1.** Bir yerin dışarıdan görünmesini önlemek, ışığı engellemek veya iki yeri birbirinden ayırmak için gerilen kumaş, naylon vb **2. mec.** Bir şeyin doğrudan doğruya görülmesini, duyulmasını önleyen şey, engel, mâni **3.** Üzerine görüntülerin yansıtıldığı gerilmiş kumaş veya şeffaf olmayan yüzey p. 198, 199, 83, 83, 91 p.+nin 75
- perdesiz** *sf.* **1.** Perdesi olmayan p. 74
- peri** *i. Far. peri* **1.** Tabiat üstü bir güce sâhip bulunduğu inanan cin tâifesinin çok alımlı ve çok güzel olanlarına verilen isim (Genellikle dişi kabul edilir) p.+lerinin 31
- perişan** *sf. Far. perişân* **1.** Dağınık, düzensiz, karmakarışık **2. mec.** Acınacak durumda, zavallı, kederli, muztarip p. 208
- perişanlık** *i.* **1.** Perişan olma durumu, dağınıklık, düzensizlik **2.** Acınacak durum, zavallılık p.+la 23
- peş** *i. Far. pes* **1.**Arka, art p.+inde 168, 90 p.+indeidin 168
- peygamber** *i. Far. peygām ve ber ile peygām-ber* **1.** Allah tarafından emirlerini kullarına bildirmekle görevlendirilmiş kimse, Tanrı elçisi, nebî, resul p. 87

- p.+leri 46
- peynir** *i. Far. penir* **1.** Sütün, bu işe mahsus bir maya ile mayalanıp katılaştırılması sûretiyle elde edilen ve birçok çeşidi bulunan meşhur yiyecek
p.+i 158
- piliç** *i. 1.* Cıvcivlikten çıkmış tavuk yavrusu, henüz ergin duruma gelmemiş tavuk veya horoz
p.+in 132
- pirinç** *i. Far. birinc* **1.** Buğdaygillerden, sıcak bölgelerde kökleri bol su içinde kalarak yetişen bir yıllık bitki **2.** Bu bitkinin pilâv, çorba ve çeşitli yemeklerde yaygın olarak kullanılan, ezilerek un hâline getirilen, nişasta ve vitamin bakımından zengin tânesi
p. 83
- pirzola** *i. < Ital. brisiola* **1.** Kasaplık hayvanlarda omurganın iki yanındaki bölge ve bu bölgeden yemeklik olarak çıkarılan kemikli et parçası **2.** Bu etle yapılan yemek, külbastı
p.+yı 124
- pis** *sf. 1.* Üzerinde leke, toz veya kir bulunan, kirle kaplı olan, kirli **2.** Kötülenmek istenen, beğenilmeyen, kıymet verilmeyen kimse veya şeyler için küçümseme sözü olarak kullanılır
p. 100, 99
- pislik** *i. 1.* Pis olma durumu, pis olan şeyin hâli **2.** Kir
p.+inden 136
- pişkin** *sf. 1. mec.* Görmüş geçirmiş, olgun, tecrübeli **2. mec.** Çekinmesi, sıkılması olmayan, nezâket kurallarına aldırma işini yürüten, vurdumduymaz, aldırma
p. 102, 107, 139
p.-leşir 185
- piyano** *i. Fr. piano* **1.** Tam sesler için beyaz, yarım sesler için siyah olarak ayrılmış tuşlara parmakla basılınca bunlara bağlı bir çekicinin hareketine gelerek âit olduğu tele vurması sûretiyle ses veren, birçok sesi bir anda işittirebildiği için batı müziğinin en önemli âleti olan klavyeli, çok sesli çalgı
p. 135, 135
- piyes** *i. Fr. pièce < Lat. 1.* Tiyatroda oynanmak üzere yazılmış eser, tiyatro oyunu
p. 203
- p.+lerde 201
- plan** *i. Fr. plan < Lat. 1.* Bir işi, bir eseri gerçekleştirmek için önceden belirlenen hususların bütünü, uyulması gereken düzen
p. 62
- poğaç** *i. Slav. pogača < Ital. focaccia* **1.** İçine peynir, kıyma, patates vb. konularak yapılan bir çeşit çörek
p. 174
- polis** *i. Fr. police < Lat. politia < Yun. politeia < polis* **1.** Kamu düzenini, huzur ve güvenliği sağlamakla görevli teşkilât, kolluk, zâbita **2.** Bu görevi yürütmek üzere bu teşkilâta bulunan kimse
p. 166, 197
p.+ler 203
p.+lerin 166
- portakal** *i. Portekiz'in batı dillerindeki ismi olan Portugal adından 1.* Turuncgiller familyasından, Akdeniz çevresinde sıcak bölgelerde yetişen, düz kenarlı yaprakları sert ve dayanıklı, çiçekleri güzel kokulu ağaç, narenc **2.** Bu ağacın üstü pütürlü, güzel kokulu, kırmızıya çalan sarı renkli, içi beyaz bir kabukla kaplı olan, şeker ve C vitaminince zengin, küçük çekirdekli, sulu, mayhoşça, toparlak veya oval meyvesi
p. 34
- Portsaid** *öz. i. 1.* Mısır'ın büyük liman kenti
p.+de 124
- pos** *sf. Far. püst > post* **1.** Uzun ve gür bıyığı tasvir eden Posbıyık ve Posbıyıklı sözlerinde geçer
p. 174
- posta** *i. Ital. posta < Lat. 1.* Bir yerden bir yere gönderilen mektup, telgraf, paket vb.nin bütünü
p. 118, 206
- postal** *i. Bulg. postal* **1.** Çarık gibi bağlanan konçlu bir nevi ayakkabı, kaba potin
p.+ları 158
- potin** *i. < Fr. bottine* **1.** Koncu incik kemiğinin üstüne kadar çıkan, yan tarafından düğmelerle veya ön tarafından potin bağı ile kapanan bir ayakkabı çeşidi, fotin, konçlu ayakkabı
p.+ler 77

Priyam *öz. i. 1.* Priamos ya da Priam, Yunan mitolojisinde Truva Savaşındaki yaşlı kral p.+ın 38

pudra *i. Fr. poudre < Lat. 1.* Cildin daha güzel görünmesini ve korunmasını sağlamak için yüze ve tene sürülen, nişasta ve çeşitli mâdenî tozlardan yapılmış güzel kokulu, beyaz veya pembe renkte, ince toz hâlindeki tuvalet malzemesi p.+ları 191

pul *i. Far. pûl 1.* Posta parasına ve damga resmine karşılık mektuplara ve evrâka yapıştırmak üzere devletçe bastırılan ve belli bir ücret ödenerek alınan arkası yapışkan küçük kâğıt parçası p. 123, 123

pürüz *i. Far. purz 1.* Düz bir şeyin düzgünlüğünü bozan çıkıntı, kabarcık, çukurluk vb p.+leri 98

pürüzlü *sf. 1.* Pürüzü olan p. 71

püskü *sf. 1.* *Eski püskü* deyiminde geçer p. 183

püsle- *f. 1.* Pekiştirmeli kelime olarak *Süsleyip püslemek* deyiminde geçer, Hemen farkedilecek, göze çaracak şekilde süslemek anlamındadır p.-yerek 190

R

Rabıtasız *sf. 1.* Düzensiz, tertipsiz, nizamsız **2.** Birbiriyle ilgisi olmayan, saçma sapan, tutarsız. r. 109

radıyom *i. Fr. radiomètre 1.* Işınölçer r. 166, 203

rağmen *ed. Ar. rağm* tenvinli şekli *rağmen 1.* Bir şeyin olması lâzım gelenin aksine geliştiğini, o şeyin gerektirdiği hâlin aksine davranıldığını ifâde eder. –e karşı, –e karşı r. 102, 109, 220, 40, 41, 50, 79, 99

rahat *i. Ar. rāhat 1.* Üzüntüsüz ve sıkıntısız olma durumu, huzur **2.** *zf* Kolay bir şekilde, zorlanmadan r. 160, 62

rahmetli *sf. 1.* Ölmüş bir kimseden bahsedilirken isminin başına veya

sonuna getirilerek “Allah’ın rahmetine kavuşmuş olan” anlamında kullanılır; merhum **2. i.** Ölmüş olan falan kimse r. 145

r.+ye 160

Rahmi *öz. i. 1.* Kitapta adı geçen bir karakter r. 200, 200, 201, 201, 202, 202, 203, 203, 203, 204, 204, 204, 205, 205, 205, 207, 208, 209, 211, 212, 212, 218 r.+nin 203, 211, 219 r.+ye 201, 206, 217 r.+yi 216

rakı *i. < Ar. ‘araki < ‘arāk 1.* Üzüm, erik, elma, hurma vb. şekeri bol meyvelerin mayalanmasından elde edilen, alkole anason karıştırılarak yapılan, kuvvetli sarhoşluk verici sert içki r. 166 r.+lar 163 r.+ları 198

rakkas *i. Ar. rakş ile rakḳāş 1.* Rakseden erkek, köçek r.+ı 128

raks *i. Ar. rakş 1.* Genellikle müzik eşliğinde ayakta yapılan, çeşitli âhenkli hareketler dizisi, oyun, dans r. 36

rapor *i. Fr. rapport 1.* İncelenmesi gereken bir husus hakkında o işi inceleyen kimse veya kurul tarafından hazırlanan, gözlem, düşünce ve tespitleri bildiren yazılı açıklama r.+iyle 219 r.+ları 139

rastgel- *birl. f. Far. rast ve T. gel- 1.* Tasarlamadığı halde karşılaşmak, rastlamak, tesâdüf etmek **2.** Hedefe ulaşmak, isâbet etmek r.-dikleri 63 r.-mek 189 r.-miş 13 r.-miyormusun 29

rastgele *birl. sf. 1.* Herhangi bir, lâlettâyin **2.** *zf.* Bir seçim yapmadan, iyisini kötüsünü ayırmadan, gelişigüzel r. 104, 44

rastla- *f. 1.* Tasarlamadığı halde karşılaşmak, rast gelmek, tesâdüf etmek **2.** İsâbet etmek r.-mağa 177

- r.-mamışsındır 12
r.-yan 136
r.-yorum 193
- rastlan-** *f.* **1.** Karşılaşılmaq, tesâdüf edilmek, rastgelmek
r.-abildiğini 44
- razi** *sf.* *Ar. rizā* ile *rāzi* **1.** Kabul eden, uygun bulup benimseyen, olana boyun eğip rızâ gösteren
r. 129, 201, 217, 61
- refah** *i.* *Ar. refāh* **1.** Varlık ve bolluk içinde rahat ve kolay yaşama, geçim rahatlığı ve bolluğu
r.+ı 62
- refakat** *i.* *Ar. refākat* **1.** Birinin berâberinde olma, arkadaşlık, yoldaşlık
r.+ile 218
r.+inde 197
- reis** *i.* *Ar. ri'āset* ile *re'is* **1.** Baş, başkan, âmir
r. 158, 175, 175, 176, 176, 177, 177, 178, 178, 181, 181, 182, 182, 60, 60, 60, 61, 61, 62
r.+e 60
r.+i 59,188
r.+in 59
r.+ini 188
r.+inin 33, 186
- reklam** *i.* *Fr. réclame* < *Lat.* **1.** Bir şeyi halka tanıtmak veya herkesin ilgisini çekip satışının artmasını sağlamak amacıyla başvurulmuş her türlü yol
r.+ı 100
- renk** *i.* *Far. reng* **1.** Cisimler tarafından aksettirilen ışığın gözde yaptığı etki sonucu meydana gelen duyum **2.** *Renk vermemek* Duygu ve düşüncelerini belli etmemek, hislerini veya bildiği bir şeyi açığa vurmamak
r. 161
r.+e 43
r.+idir 149, 149
r.+indedir 149
r.+indeki84
r.+inde 149, 77
r.+ini29
r.+i 27, 77
r.+lerini 34
r.+lerle 29
r.+li 11
r.+ten 43
- renkli** *sf.* **1.** Tabii olarak rengi olan **2.** Beyaz olmayan, beyaz dışında bir rengi olan
r. 27, 34, 34, 37, 39, 45
- resmi** *sf.* *Ar. resm* ve nispet eki *-i* ile *resmi* **1.** Devletle ilgili veya devlet adına olan **2.** Şekle bağlı, ciddi, samimî olmayan
r. 77
r.+idik 178
- revayihak** *sf.* *Far. revā* ve *Ar. hakk* **1.** Yerinde olmayan, uygun görülmeyen şeyler karşısında, "Lâayık mı, bu da olur mu?" anlamında kullanılan bir söz
r.+mıydı 130
- rihtim** *i.* *Far. rihtim* **1.** Bir deniz veya akarsu kıyısında deniz taşıtlarının yanaşması, yükleme, boşaltma, indirme, bindirme işlerinin yapılabilmesi için düzenlenmiş yer
r.+ında 66
- rica** *i.* *Ar. recā'* ile *ricā'* **1.** Dilek, istek
r. 69
- rical** *i.* *Ar. recul* çoğ. *Rical* **1.** Büyük mevkilerde bulunanlar, ileri gelen devlet adamları
r.+iyle 198
- rikkat** *i.* *Ar. rikkat* **1.** İncelik, rakik olma **2.** Acıma, şefkat, merhamet
r. 44
r.+a 209
- riya** *i.* *Ar. riya'* **1.** Olduğundan başka türlü görünme, özü sözü bir olmama, iki yüzlülük
r. 44
- rol** *i.* *Fr. rôle* < *Lat.* **1.** Bir film veya piyeste bir kişiyi canlandıran oyuncunun yaptıklarının veya söylediklerinin bütünü **2.** *mec.* Gerçek olmayan davranış, yapmacık, gösteriş
r.+ler 201
r.+lerimi 176
r.+lerini 202
r.+üne 105
- roman** *i.* (*Fr. roman* < *Lat.*) **1.** insan veya toplumu konu edinen, gerçek veya hayâlî kişiler etrafında geçen olaylar dizisinin nesirle anlatıldığı uzun eser, büyük hikâye
r. 105
r.+larının 99, 99
- ruble** *i.* *Rus. ruble* **1.** Rus para birimi
r. 117
- rugan** *i.* *Far. revgān* > *rugan* **1.** Ayakkabı, çanta vb. yapımında kullanılan, çok parlak bir cins deri **2.** *sf.* Bu deriden yapılmış
r. 77

ruh *i. Ar. rūḥ* **1.** İnsan ve hayvanda vücûdu canlı kılan, bilen, duyan ve idrak eden hayat gücü, hayat cevheri, can **2.** Yaratılış, karakter, tiynet **3. mec.** Duygu, his
r.+ları 21
r.+larımıza 38
r.+un 33
r.+una 70, 72, 73
r.+unda 49
r.+unun 41

ruhlu *sf.* **1.** Ruhlu olan
r. 187
r.+idi 187
r.+ydu 176

Rum *öz. i. Ar. Rûm < Yun. romios "Doğu Romalı" < Roma* **1.** Yunan asıllı kimselere verilen isim
r. 117

Rus *öz. i. Fr. russe < Russie* **1.** Rusya halkından olan veya bu halkın soyundan gelen kimse
r. 117, 118, 61, 62

Rusya *öz. i. 1.* Ülke adı
r.+ya 117

rutubet *i. Ar. ruṭūbet* **1.** Cisimlerde ve havada bulunan, gözle görülemeyecek derecedeki su veya su buhar **2.** Nem, yaşlık
r. 35
r.+den 212

rutubetli *sf.* **1.** Rutûbeti hissedilen, nemi fazlaca olan
r. 87

Rüstem *öz. i. 1.* Kitapta adı geçen bir karakter
r.+in 38

rüya *i. Ar. ru'yā* **1.** Uyku sırasında zihinde beliren görüntülerin bütünü, görülen hayaller dizisi, düş **2. mec.** Gerçekleşmesi mümkün olmadığı halde olması çok istenen şey, hayal, ümit
r. 89
r.+da 206
r.+dan 81
r.+lar 18
r.+larında 63
r.+sı 45

rüzgar *i. Far. rüzgâr* **1.** Yer değiştiren hava, bu havanın hissedilen etkisi, yel, bād
r. 123, 132, 135, 190, 21, 210, 210, 22, 40, 57, 86, 86, 88
r.+a 120, 86
r.+da 92
r.+dan 115, 119, 37

r.+ı 10, 7
r.+ın 149, 20, 58
r.+la 125
r.+ları 46

S

saadet *i. Ar. sa'âdet* **1.** Mutlu olma, mutlu ve mesut yaşama, mutluluk, bahtiyarlık
s. 66, 68
s.+i 83
s.+imizi 68
s.+ini 98

saat *i. Ar. sâ'at* **1.** Gece ile gündüzden meydana gelen bir günün yirmi dörtte birine eşit olan altmış dakikalık zaman birimi **2.** Günün hangi zamânında bulunduğunu belirtmeye yarayan ve 1'den 24'e kadar rakamlarla gösterilen belli vakitlerinden her biri **3.** Vakit, zaman **4.** Zamânı göstermeye yarayan âlet
s. 105, 114, 116, 151, 152, 159, 159, 163, 163, 166, 168, 185, 185, 186, 186, 204, 204, 204, 217
s.+di 139
s.+i 146
s.+in 210
s.+ini 201
s.+inin 128
s.+ler 71
s.+lerce 16, 197, 69, 98
s.+leri 146, 146, 87
s.+ten 162

sabah *i. Ar. şabāḥ* **1.** Günün başlangıcı, gündüzün ilk saatleri **2.** Güneşin doğmasından öğleye kadar olan zaman **3. zf.** Sabah vaktinde, sabahleyin **4.** (İsim tamlamasının birinci ögesi olarak) Günün bu vaktinde yapılan veya olan şeyleri ifade eder
s. 131, 191, 23, 45, 53, 63
s.+a 134, 160, 170, 204, 25
s.+dan 54
s.+ı 204, 209
s.+tan 118, 125

sabahleyin *zf. < sabah+leyin* **1.** Sabah vakti
s. 155, 161, 57

sabır *i. Ar. şabr* **1.** Katlanılması zor olan haksızlık, sıkıntı, acı, hastalık, yoksulluk, felâket vb. durumlar karşısında umutsuzluğa kapılmayıp şikâyet etmeden, sızlanmadan dayanma, tahammül

- gösterme **2.** Olacak, gelecek veya gerçekleşecek bir şeyi telâş göstermeden, telâşa kapılmadan bekleme, acelecilik etmeme
s.+la 62
- sabırsız** *sf.* **1.** Sabrı olmayan, sabredemeyen, telâşlı ve aceleci olan
s.+ca 20
- sabırsızlık** *i.* **1.** Sabırsız olma durumu
s. 103
s.+la 140, 82
- saç** *i.* **1.** Başı kaplayan kıllar
s. 212, 50, 77
s.+ımı 170
s.+ıyordu 120
s.+lar 102, 39
s.+ları 108, 12, 120, 14, 199, 35, 62, 82, 89
s.+larım 191
s.+ların 77, 82
s.+larına 111, 191, 201
s.+larında 110, 111
s.+larından 63
s.+larını 128, 193, 24
s.+larının 29, 65
- saç-** *f.* **1.**(Bir şeyi) Ortalığa dağıtmak, etrâfa serpmek, dökmek **2.** Yayılmak, dağıtmak
s.-an 23, 49
- saçak** *i.* **1.** Halı, havlu, yatak örtüsü vb.nin kenarlarında uzunca bırakılan, atkı veya çözgü ipliklerinin bağlanması sûretiyle yapılan püskül **2.** Çatının, yapıları yağmur ve güneşten korumaya yarayan, binâdan dışarıya taşmış ve altı boş bırakılmış bölüm
s.+a 16
- saçlı** *sf.* **1.** Saçı olan
s. 201, 220, 34, 79
- sadaka** *i.* *Ar. şadağa* **1.** Karşılık beklenmeden sâdece Allah rızası için fakirlere verilen para, mal vb **2.** Özellikle dilencilere verilen para
s.+ımı 18
- sade** *sf.* *Far. sâde* **1.** Süsü olmayan, üzerinde süsleme bulunmayan, yalı **2.** Gösterişi sevmeyen, iddiasız **3.** İçine bir şey katılmamış
s. 119, 119, 43
- sadece** *zf.* **1.** Yalnız, yalnızca, sâde
s. 44
- saf** *sf.* ve *i.* *Ar. şafvet* ile *sâfi* > *sâf* **1.** İçine temizliğini bozacak bir şey karışmamış olan, temiz, duru, arı, berrak, hâlis **2.** Kurnazlığa akliermeyen, içinde fesatlık olmadığı için kolayca aldatılabilen (kimse), saftirik
s. 187, 32
- safha** *i.* *Ar. şafha* **1.** Bir olayın gelişmesinde birbiri ardınca görülen değişik durumlardan, dönemlerden her biri, evre, merhale
s.+lardan 200
- sağ** *sf.* **1.** Vücutta kalbin bulunduğu tarafın karşısında olan, sol karşıtı **2.** *sf.* ve *i.* Bu tarafta bulunan (yön)
s. 148, 15, 25
s.+a 113
s.+dan 97
s.+ımızda 102
- sağ** *sf.* ve *i.* **1.** Yaşamakta olan, hayatta bulunan (kimse), diri, canlı **2.** Sağlam, sağlıklı, sıhhatli
s. 158, 165
- sağanak** *i.* **1.** Birdenbire başlayan, fakat genellikle kısa süren iri taneli şiddetli yağmur
s.+ı 21
- sağlam** *sf.* **1.** Bozulmadan, değişmeden uzun süre varlığını koruyabilen, dayanıklı **2.** Sakatlığı ve hastalığı olmayan, sağlıklı, sıhhatli **3.** Kırılmamış, bozulmamış, zarar görmemiş olan
s. 120, 83, 88
- sağlık** *i.* **1.** Vücûdun fizik ve psikolojik bakımlardan bütün fonksiyonlarının yerinde bulunması durumu, hasta halde olmama, sıhhat, esenlik **2.** Vücûdun sıhhat bakımından iyi veya kötü olması durumu
s. 74
s.+ında 73
- saha** *i.* *Ar. sâha* **1.** Alan
s. 39
- sahi** *zf.* *Ar. şahih* **1.** Gerçek, gerçekten, gerçek olarak
s. 184, 206
- sahib** *i.* *Ar. şahib* veya *şoḥbet* ile *şâhib* **1.** Bir şeyin mülkiyetini ve o şeyi istediği gibi kullanabilme hakkını elinde bulunduran kimse, mâlik **2.** Bir şeyi hükmü altına alıp gerektiği gibi kullanan, ona tasarruf eden kimse **3.** (İsim tamlamasının ikinci ögesi olarak) Bahsedilen şeyi meydana getiren, yapan, düzenleyen kimse **4.** (İsim tamlamasının ikinci ögesi olarak)

- Bahsedilen şey kendisinde bulunan, o vasfı hâiz olan kimse
5. Himâyeye eden kimse, koruyucu, hâmi
s. 177
s.+i 105, 166, 196, 218
s.+inden 166
s.+inin 32
s.+i 118, 122, 122, 18, 189, 65
s.+lerine 119
- sahibsiz** *sf.* **1.** Kimsenin malı olmayan, sâhibi olmayan **2.** Koruyucusuz, kimsesiz, hâmsiz
s. 37
- sahiden** *zf.* **1.** Gerçekten, hakikaten
s. 102, 105, 108, 19, 19, 21, 180
s.+mi 107
- sahife** *i. Ar. şâhife* **1.** Bir defter veya kitap yaprağının iki yüzünden her biri s.+ler 90
s.+lerde 84
s.+lerinden 192, 28
s.+lerine 28
s.+lik 105
s.+si 45
s.+ye 90
- sahil** *i. Ar. sâhil* **1.** Deniz, nehir veya göl kenarı, kıyı, yalı
s.+deki 36
s.+den 67
s.+e 67
s.+in 67
- sahne** *i. Ar. şâhn* **1.** Oyun, konser vb. gösterilerde seyircilerin kolayca görebilecekleri şekilde zeminden yüksek yer
s. 202, 203
s.+deidi 203
s.+deki 203
s.+nin 200
s.+ye 201, 202
- sahra** *i. Ar. şâhrâ'* **1.** Kasaba, köy vb. meskûn yerlerin dışında kalan boş ve geniş yer, kır, ova **2.** Çöl
s.+ları 43
s.+larından 44
s.+larını 42
s.+larının 210
- sakal** *i.* **1.** Erkeklerde çene ve yanaklarda çıkan kılların bütünü
s. 219
s.+ından 128
s.+ımı 12
s.+larım 85
s.+larımın 85
s.+larına 126
s.+larından 147, 72
s.+larının 62, 77
- sakallı** *sf.* **1.** Sakalı olan, sakal bırakmış olan (kimse) **2.** Tıraş olması gerektiği halde olmamış, sakalını tıraş etmemiş, tıraşı gelmiş (kimse)
s. 147, 33
- sakat** *sf. ve i. Ar. saķaķ* **1.** Vücûdunda bir eksikliği veya bir organında ârızası bulunan (canlı), engelli, özürlü, alil **2.** Hasta veya kusurlu (organ)
s. 120, 16, 220
s.+lığımı 18
s.+tı 15
- sakathk** *i.* **1.** Sakat olma durumu, mâlûliyet **2.** Kusur, hatâ, bozukluk
s. 86
- sakız** *i.* **1.** Sakız ağacının ve bâzı ağaçların kabuklarından sıyan, çiğnendiği zaman yumuşayan, sarımtırak beyaz renkli, hoş kokulu reçine **2.** Bu reçinenin ağızda çiğnenmiş şekli
s. 40
- sakin** *sf. Ar. sukûn ile sâkin* **1.** Yerinde duran, hareketsiz **2.** Heyecan, öfke ve telâşa kapılmayan, heyecan belirtisi göstermeyen **3.** Durgun, dingin **4.** Huysuzluğu, rahatsızlığı azalmış veya geçmiş
s. 103, 128, 215
s.+dik 132
- sakla-** *f.* **1.** (Bir şeyi) Kaybolmaması, zarar görmemesi için belli ve emin bir yere koymak, kaldırmak **2.** (Bir şeyi) Başkasına göstermemek için kapamak, örtmek veya bir yere, bir şeyin içine koymak, gizlemek **3.** Bir şeyi söylememek, bilgi ve haber vermemek sûretiyle başkalarından gizli tutmak, gizlemek **4.** Değer verip elden çıkarmamak, elinde bulundurmaya devam etme
s.-dığı 28
s.-dığımız 85
s.-yacak 89
s.-yalım 103
s.-yan 34, 40
- saklan-** *f.* **1.** (Kaybolması, zarar görmesi önlenmek üzere) Belli ve emin bir yere kaldırılmak **2.** (Başkasının görmemesi için) Gizlenmek
s.-arak 134
s.-dıklarımı 90
s.-irken 59

- saklı** *sf.* **1.** Gizlenmiş olan, gizli, mestur, mahfî **2.** Muhâfaza altına alınan, korunmuş, mahfuz
s. 29
- saksı** *i.* **1.** Pişmiş topraktan çeşitli şekillerde yapılan ve içine toprak konulup çiçek yetiştirmeye yarayan kap
s.+lar 75
- sal-** *f.* **1.** Koyvermek, serbest bırakmak, bırakmak **2.** Göndermek, yollamak
s.-dım 160
- saldır-** *f.* **1.** (Bir kimse veya şeyin üzerine) Zarar vermek maksadıyla atılmak, hücum etmek
s.-arak 35
s.-dılar 133
- salıncak** *i.* **1.** Üzerine oturulup sallanmak üzere iki tarafından ip veya zincirle yüksekçe bir yere asılmış eğlence âleti **2.** Bebekleri sallayarak uyutmak için karşılıklı iki duvara veya tavana çakılan çengellere bağlanan iki ip arasına konmuş asılı yatak
s. 169
s.+da 169
s.+ın 169
- salkım** *i.* **1.** Bir sap üzerinde aşağıya doğru sarkmış biçimde toplu halde bulunan birçok yemişin, özellikle üzüm tanelerinin meydana getirdiği bütün
s.+ını 73
s.+ları 37
- salkımsöğüt** *birl. i.* Daha çok su kenarlarında yetişen, dalları ve yaprakları aşağıya, doğru sarkık bir söğüt türü
s. 166
- salla-** *f.* **1.** Bir şeyi hep aynı doğrultuda düzenli şekilde hareket ettirmek **2.** (Birini içine binmiş olduğu beşik, hamak veya salıncakla berâber) Bir ileri, bir geri gidip gelecek şekilde hareket ettirmek **3.** (Tokat, yumruk, tekme vb. ile) Vurmak
s.-dı 183, 199, 53, 55
s.-mağa 169
s.-mak 151
s.-yarak 184, 33
s.-yordu 52
s.-yor 197
- sallan-** *f.* **1.** (Bir şey belli noktasından bir yere bağlı kalmak üzere) Aynı doğrultu üzerinde sürekli bir şekilde hareket etmek, gidip gelmek **2.** Asılı durmak, sarmak **3.** (Çıkacak, kopacak, düşecek hissini verecek şekilde) Gevşeyip yerinden oynamak **4.** Oyalanıp vakit harcamak, savsaklanmak **5.** (Bir kimse) Yerinde dengeli şekilde duramayıp düşecek, devrilecek gibi olmak **6.** (Salıncak, hamak, salıncaklı koltuk vb.nde) Kendini sallamak **7.** (Deprem, çarpma, fırtına vb. sebeplerle) Kuvvetli şekilde sarsılmak
s.-a 150, 150, 186, 186, 206, 206
s.-an 103, 126, 147, 214, 22, 22
s.-arak 168, 57
s.-dı 167, 24
s.-ib 167
s.-ıyor 125, 163
s.-iyordu 123, 15, 169
s.-iyorduk 111
- salon** *i.* *Fr. salon < İtal. < Lat.* **1.** Bir evin misâfir kabul edilen büyük ve en güzel döşenmiş odası **2.** Belli bir işe ayrılmış yer **3.** Gösteri, toplantı, kutlama vb. faaliyetler için hazırlanmış geniş yer
s. 173
s.+da 180
s.+daki 203
s.+un 174
s.+una 184
s.+unda 36
s.+unun 173
- samimiyet** *i.* *Ar. şamim* yapma mastar eki *-iyyet* ile *şamimiyyet* **1.** Samimî olma, içten, candan ve riyâsız olma durumu **2.** Senli benli, içli dışlı olma, teklifsizlik
s.+im 193
- san-** *f.* **1.** Şöyle veya böyle olabilecek bir şeyin zihninde kurduğu gibi olduğuna inanmak, öyle olabileceğini düşünmek, zannetmek **2.** ... olduğunu düşünmek, addetmek, farzetmek **3.** Kesin olarak bilmediği bir şey hakkında tahmîne dayanarak hüküm vermek, zan ve kıyasla hükmetmek, tahmin etmek
s.-abilirdi 77
s.-an 66
s.-arak 123
s.-ırdın 13
s.-ıyorlardı 176, 56, 66
s.-iyorsun 168
s.-mışdık 212

- sanat** *i. Ar. şan'at* **1.** Duygu, tasavvur ve fikirleri etkili bir biçimde ve göze gönle hitap edecek şekilde söz, yazı, resim, heykel vb. ile ifâde etme husûsundaki yaratıcılık
s. 65, 65
s.+ı 62
s.+ın 61
s.+lar 202
s.+tan 34
- sanatkar** *i. ve sf. Ar. şan'at ve Far. -kâr ekiyle şan'atkâr* **1.** Güzel sanatların bir dalında sanat niteliği taşıyan eserler veren kimse, sanatçı **2.** Sanat yeteneği olan, sanatlı bir eser meydana getirme yeteneğine sâhip bulunan kimse
s. 61, 61
s.+a 65
s.+ları 35
- sanatkarane** *sf. ve zf. Far. -âne ekiyle* **1.** Bir sanatkâra yakışır tarzda, sanatkârca
s.+sine 195
- sanatkarlık** *i.* **1.** Sanatkâr olma durumu, sanatçılık
s. 37
- sandık** *i. Ar. şandūk < Yun.* **1.** İçine saklanması istenen şeyler konan, dört köşe büyük bir kutu şeklindeki kapaklı ev eşyası
s.+ımı 184
s.+ın 183, 194
- sanıl-** *f.* **1.** Öyle olabileceği düşünülme, zannedilmek, tahmin edilmek, farzedilmek
s.-ırdı 38
- saniye** *i. Ar. sâniye* **1.** Bir dakika veya bir derecenin altmışta biri
s. 113
- sanki** *zf. Far. sân ile san ki* **1.** Anlatılan şeyin gerçekte var olmadığını, fakat öyle sanıldığını gösterir, sözüm ona, sözde, güya [Bu anlamda gibi takısı ile de kullanılır] **2.** Soru cümlelerinin başına getirildiğinde anlatılan konunun üstüne dikkat ve ilgi çekmeye, uyarıda bulunmaya yara
s. 101, 110, 123, 133, 149, 18, 189, 191, 21, 210, 214, 214, 24, 33, 55, 79, 83, 9
- sansar** *i.* **1.** Sansargiller familyasından, ormanlarda ağaç kovuklarında barınan, kürkü makbul, yabancı, yırtıcı çeşitli küçük etçil hayvanların ortak adı
s.+ın 35, 132
- santim** *i. Fr. centim* **1.** Herhangi bir birimin, özellikle metrenin yüzde biri [Kısaltılmışı sm. veya cm'dir]
s.+lık 149
- sap** *i.* **1.** Bitkilerde yerden yukarıya doğru başak veya çiçeğe kadar uzayan düz ve dik kısım **2.** Bitkilerde yaprak, çiçek ve meyveyi dala bağlayan ince kısım **3.** Elle kullanılan âlet veya eşyanın tutulacak yeri
s.+ları 134, 27
- sapa** *sf.* **1.** Yol üstünde olmayan, ana yola ters düştüğü için her zaman ve kolayca gidilemeyen, işlek olmayan
s.+a 214, 59
- sapan** veya *saban* *i.* **1.** Daha çok bir çift öküze çektirilen demir uçlu çift sürme âleti
s. 149
- sapla-** *f.* **1.** (Bir şeyi bir yere) Kuvvetle batırmak, hızlı bir vuruşla sokmak
s.-mak 9
- saplı** *sf.* **1.** Sapı olan
s. 34
- sapsarı** *sf.* **1.** Çok sarı
s.+dır 149, 156
- sar-** *f.* **1.** (Etrâfım) Kuşatmak, çevrelemek **2.** *Sarpa sarmak*, güçlükler ortaya çıkmak, çözülmesi çok güç bir duruma gelmek **3.** (Koku, sis, duman, ateş vb.) Yayılıp bir yeri kaplamak, (orada) yoğun duruma gelmek **4.** Bir şeyi başka bir şeyin içine koyarak boru hâlinde dürmek **5.** *mec.* (Bir şey birinin) Hoşuna gidip onu etkisi altına almak, zevkine, düşüncelerine uygun düşmek **6.** (Bir şeyi) Döndürerek diğer bir şeyin üzerine veya etrâfına dolamak **7.** Bir şeyi üzerine başka bir şey dolayarak onunla kaplamak, sargı, örtü vb. şeylerin içine almak, örtmek
s. 163
s.-an 48
s.-dı 189
s.-dığı 102
s.-dım 169
s.-iyor 127, 164
s.-mağa 164
s.-makedaidi 75
s.-maya 180
s.-muşdı 126
s.-muştı 16, 20

- sarar-** *f.* **1.** Rengi sarı olmak, sarıya dönüşmek **2.** (Heyecan, korku, hastalık, açlık vb. sebeplerden yüzünün rengi) Solmak
s.-an 155, 21
s.-dıkça 17
s.-diklarını 155
s.-iverdi 164
s.-iyordu 17, 68
s.-iyorlardı 154
s.-miş 174, 76, 8
s.-mişler 212
- saray** *i.* *Far. serāy* **1.** Hükümdarların veya devlet başkanlarının oturduğu büyük ve gösterişli binâ
s.+da 211
s.+ların 37
- sardunya** *i.* *İtal. sardonya* **1.** Sardunyagiller familyasından, ana yurdu Güney Afrika olan, düzgün çiçekli, çok yıllık otsu süs bitkisi ve bu bitkinin çoğunlukla pembe renkli olan iri ve güzel çiçeği
s.+ların 27
- sarf** *i.* *Ar. şarf* **1.** Harcama, masraf etme **2.** Bir şeyi bir işte kullanma, o yolda harcama
s. 175
- sarhoş** *sf.* ve *i.* *Far. ser* ve *hōş* ile *ser-hōş* **1.** Alkollü bir içki veya keyif verici bir madde etkisiyle az veya çok kendini bilmez, kendine hâkim olamaz duruma gelmiş (kimse) **2.** *i.* Bir şeyden kendini kaptıracak derecede mutluluk duyan kimse, mest
s. 118, 122, 166, 166, 178, 198
s.+du 166
s.+ların 109, 36
- sarhoşluk** *i.* **1.** Sarhoş olma durumu **2.** İnsanın kendini kaptırdığı çok hoş giden, baş döndürücü mutluluk hâli
s.+u 27
- sarı** *i.* **1.** Altın rengi, kükürt rengi **2.** *sf.* Bu renkte olan **3.** (Yüz için) Solgun, soluk
s. 102, 108, 111, 112, 149, 150, 152, 167, 201, 57, 57, 59, 82, 84
- sarık** *i.* **1.** Fes, külâh, kavuk gibi başa giyilen şeyler üzerine sarılan tülbent, şal vb., amâme, imâme, destar
s.+ları 34
- sarıl-** *f.* **1.** Etrâfında yer alınmak, kuşatılmak, çevrenmek **2.** Kollarını dolamak, kucaklamak, sarmak **3.** (Bir şeye) Sımsıkı tutunmak, yapışıp bırakmamak **4.** (Bir şey diğer bir şeyin üzerine veya etrâfına) Dolanmak **5.** *mec.* İstek ve hevesle yapmaya başlamak, önem verip benimsemek **6.** (Tabanca, bıçak, kılıç vb. kelimelerle) Kullanmak üzere el atmak, kullanmaya davranmak **7.** (-e) (Bir şey diğer bir şeyle) Kaplanmak, örtülmek **8.** (Bir şeye) Bürünmek, (bir şeyle) örtünmek **9.** *mec.* Bel bağlamak, güvenmek, medet ummak
s.-amazsa 19
s.-an 125, 73
s.-arak 72
s.-dı 210, 217
s.-dığı 119, 215
s.-dılar 67
s.-dım 103, 91
s.-ıp 153
s.-iyordu 115
s.-iyordum 186
s.-mişti 203
- sarılık** *i.* **1.** Sarı olma durumu **2.** Sarı renk
s. 50
s.-ından 149
- sarışın** *sf.* ve *i.* **1.** Sarı saçlı, beyaz tenli (kimse)
s. 31
- sarih** *sf.* *Ar. şarāhat* ile *şarih* **1.** Açık, belirgin, vâzıh, âşikâr **2.** Şüphe ve tereddüde yer bırakmayan, apaçık
s. 40
s.+diler 40
- sark-** *f.* **1.** Yukarıdan aşağıya doğru eğilmek, uzanmak **2.** (Asılı veya bağlı olduğu yerden) Aşağıya doğru sallanmak
s.-acaklar 32
s.-an 52
s.-iyordu 168
- sarkıntılık** *i.* **1.** Özellikle kadınları söz ve davranışla rahatsız etme, edepsizce sataşma
s. 188
- sarmaşık** *i.* **1.** Sarmaşıkçiller familyasından, değişik biçimlerdeki koyu yeşil yapraklarını dökmeyen, ağaç, duvar vb. bir desteğe sarılarak veya yapışarak uzayan, çiçekleri demet yâhut basit semsiye şeklinde, etli, yuvarlak ve üzümü meyveli tırmanıcı bitki
s. 125

- sarp** *sf.* **1.** Çok dik, çıkılması, geçilmesi zor **2.** Güç, zor, müşkül
s.+a 20
- sars-** *f.* **1.** Bulunduğu yerde şiddetle sallamak, ileri geri oynatmak **2.** *mec.* Çok tesir ederek düzen ve dengesini bozmak, hırpalamak, yıpratmak
s.-an 33, 49, 83, 92
s.-mazdı 122
s.-tı 216
- sarsıl-** *f.* **1.** Sallanmak, şiddetle titremek **2.** (Umulmadık, beklenmedik bir durum veya davranıştan) Olumsuz şekilde çok etkilenmek, bocalamak
s.-an 108
s.-arak 104, 219, 87
s.-ıyor 24
s.-ıyordu 199
s.-mamızdan 186
- sarsıntı** *i.* **1.** (Herhangi bir gücün etkisiyle) Ansızın ve düzensiz bir şekilde öne arkaya, sağa sola gidip gelme, sallanma **2.** Şiddetle titreme
s. 110, 183
s.+sından 127
- sat-** *f.* **1.** (Bir şeyi) Bir bedel karşılığında başkasına devretmek **2.** (Bir malı) Ticâret amacıyla satmak, (o malın) ticâretini yapmak **3.** (Övünmek maksadıyla) Kendinde olmayan bir şeyi var gibi göstermek, gösteriş yapmak
s.-acaktı 188
s.-amaz 129
s.-an 174, 189
s.-arak 140
s.-arken 145
s.-arlar 151
s.-ıyordu 131
s.-mağa 151
s.-makta 12
s.-mamağa 131
- satır** *i.* *Ar. satır* **1.** Bir sayfa üzerine enine yazılan veya dizilen kelimelerin meydana getirdiği yazı sıralarından her biri
s. 216
s.+ı 98
s.+lar 45, 47
s.+lardaki 45
s.+ları 32, 37, 89
s.+larım 48
- sav-** *f.* **1.** Yanından uzaklaştırmak, gitmesi gerektiğini hissettirmek, göndermek, yol vermek **2.** Geçirmek, atlatmak
s.-ar 157
s.-sak 170
- savaş** *i.* **1.** Devletler arasında cereyan eden silâhlı çarpışma, cenk, harp, muhârebe **2.** Kavga, mücâdele
s. 38
s.+tan 88
- savrul-** *f.* **1.** Savurmak işi yapılmak, dağıtılmak **2.** (Rüzgârla) Havalanıp sağa sola uçmak, uçuşmak
s.-uyordu 207
- savur-** *f.* **1.** Atmak sûretiyle çevreye saçmak, öteye beriye yayılacak şekilde dağıtmak **2.** *mec.* Ağzına geldiği gibi söyleyivermek **3.** Dalgalandırmak, uçurmak **4.** Gerektiğinden fazla harcamak, israf etmek
s.-arak 119, 211
s.-du 119, 168, 196
s.-uyordu 186
- say-** *f.* **1.** Aynı cinsten olan şeylerin, 1 sayısından başlayarak her biri için bir sayı eklemek sûretiyle kaç tâne olduğunu belirlemek, sayısını bulmak, tâdat etmek **2.** (Bir kimseye) Değer verip ona göre ölçülü ve saygılı davranmak, saygıda kusur etmemek, hürmet etmek
s.-anlar 145
s.-miş 97
- sayha** *i.* *Ar. sayha* **1.** Yüksek sesle bağırma, haykırma, çığlık, nâra
s.+sı 69
- sayı** *i.* **1.** Sayılabilen şeylerin veya ölçme, tartma sonucunda ortaya çıkan birimlerin kaç tâne olduğunu bildiren bir, on, on beş vb. sözlerden her biri, adet
s.+sı 86
- sayıver-** *f.* **1.** Çabucak saymak
s.-di 157
- saz** *i.* **1.** Genellikle su kıyılarında, bataklık yerlerde yetişen ince, açık sarı renkli kamyş, hasır otu, kiliz, kofa [Genellikle Sepet, iskemle, hasır vb. şeyler yapmakta kullanılır]
s.+ların 87
s.+larının 31
- sazlık** *i.* **1.** Sazlarla kaplı olan yer
s.+ta 11
- sazşairi** *birl. i.* **1.** Şiirlerini saz eşliğinde söyleyen şâir, âşik, ozan

- s.+lerini 35
- sebat** *i. Ar. sebāt* **1.** Karârından ve sözünden dönmeme, bir iş veya davranışta azim ve kararlılık gösterme **2.** Bir noktada kımıldamadan durma, olduğu yerde karar kılma
s.+la 50
- sebatlı** *sf.* **1.** Sebat eden, karârında, sözünde veya yerinde duran, sebatkâr
s. 90
- sebep** *i. Ar. sebeb* **1.** Bir şeyin olmasına yol açan şey, durum yâhut kimse, neden, bâis, âmil **2.** Bir şeyin yapılmasını gerektiren şey, gerekçe **3.** Bahâne, vesîle
s. 207, 83, 89, 116, 218, 92, 180
s.+i 48, 83, 99, 99, 173, 213
s.+in 86
- sebebiyet** *i. Ar. sebeb yapma mastar eki -iyyet ile sebebîyyet* **1.** Sebep olma
s. 218
- sebebsiz** *sf.* **1.** Sebebi olmayan, belli bir sebebe dayanmayan **2.** *zf.* Boş yere, bir sebebi olmaksızın
s. 75, 87, 87, 89, 92
- seciye** *i. Ar. seciyye* **1.** Yaratılış, tabiat, tıynet, karakter, ıra
s.+dir 193
- seç-** *f.* **1.** (Bir şeyi veya kimseyi) Benzerleri içinde en iyisi veya en elverişlisi kabul edip ayırmak, intihap etmek **2.** Apaçık görülemeyen, duyulamayan bir şeyin nasıl veya ne olduğunu anlamak, teşhis etmek, farketmek
s.-mekde 90
- sedir** *i. Ar. şadr* **1.** Minder ve yastıklarla döşenmiş kerevet, divan
s.+de 16, 17
s.+e 22
s.+i 38
s.+lerden 47
s.-deki 161
- sedye** *i. İtal. sedia* **1.** Hasta veya yaralı taşımaya yarayan, baş ve ayak uçlarında ikişer kolu bulunan, üzeri muşamba veya kumaş kaplı, bir kişilik yatak şeklinde araç
s. 141, 141
s.+yi 142
- sefer** *i. Ar. sefer* **1.** Yolculuk, seyahat **2.** Kez, defa, kere
s. 107, 121, 174, 176, 182, 182, 182, 208, 44, 46, 80
s.+e 182
- seferberlik** *i.* **1.** Bir ülkede devlet emriyle askerî, ekonomik vb. alanlarda yapılan savaş hazırlıklarının tamâmı, ülke çapında girişilen savaş hazırlığı **2.** Bu hazırlıkların yapıldığı devre, savaş hâli dönemi
s. 195
- sek-** *f.* **1.** Tek ayak üzerinde zıplamak, sıçrayarak ilerlemek **2.** (Fırlayan veya atılan bir nesne) Bir yüzeye çarpıp sıçraya sıçraya gitmek **3.** (Yürürken) Hafifçe topallamak, aksamak
s.-e 144, 144, 144, 144
s.-en 17
- sekiz** *i.* **1.** sayı
s. 115, 136, 151, 159, 28, 67
- seksen** *i.* **1.** sayı
s. 122
- sekte** *i. Ar. sekt ile sekte* **1.** Kesilme, kesintiye uğrama, durma **2.** Bozukluk, bozulma, zarar
s.+sinden 116
- sel** *i. Far. sil < Ar. seyl* **1.** Sürekli yağmur, karların süratle erimesi, akarsuların taşması vb. sebeplerle meydana gelen ve önüne geleni alıp götürecektir şiddette akan su, su taşkını, taşkın, seylâb
s. 219
- selam** *i. Ar. selām* **1.** Bir kimseye veya bir topluluğa yakınlık, sevgi ve nezâket göstermek, sağlık, esenlik ve başarı dilemek için “selâmün aleyküm, merhaba, hayırlı işler” gibi sözlerden birini söyleme yâhut aynı dileği taşıyan bir işaret veya harekette bulunma
s. 136
- selamet** *i. Ar. selāmet* **1.** Ruh ve beden yönünden sağlıklı olma, esenlik **2.** Kurtulma, kurtuluş
s.+i 134
- sen** *z.* **1.** Tekil ikinci şahsı gösterir. Çekimli şekilleri şöyledir: sana, sende, senden, seni, senin
s. 105, 105, 106, 106, 107, 107, 109, 109, 109, 110, 110, 110, 110, 110, 110, 112, 12, 123, 142, 158, 162, 163, 165, 165, 17, 18, 192, 192, 205, 217, 30, 46, 46, 46, 47, 49, 54, 55, 65, 69, 7, 8, 8, 9, 9
s.+a 10, 106, 158, 165, 18, 19, 192, 25, 29, 29, 30, 32, 33, 37, 46, 47, 48, 83, 9, 9, 48, 118, 157, 165, 69
s.+de 170, 18, 9, 193

- s.+den 107, 112, 112, 123, 157, 18, 18, 32, 37, 38, 38, 38, 46, 48, 57, 65, 65, 70, 82
- s.+i 105, 109, 110, 112, 112, 158, 164, 165, 169, 178, 18, 184, 19, 192, 192, 212, 217, 217, 217, 25, 29, 46, 49, 55, 69, 8, 8, 82, 90
- s.+in 106, 106, 109, 109, 112, 123, 123, 165, 169, 18, 19, 214, 25, 29, 30, 37, 46, 48, 48, 49, 49, 55, 65, 8, 83, 85, 9
- s.+inki 110
- s.+inkine 107
- s.+inle 161, 32, 84
- s.+misin 184
- sendele-** *f.* **1.** Sarsılıp düşecek gibi olmak, dengesi bozulup adımlarını şaşırarak
s.-di 25
s.-dikçe 144
- sene** *i.* *Ar. sene* **1.** Yıl, sâl
s. 117, 120, 136, 136, 144, 145, 157, 173, 175, 184, 185, 28, 37, 40, 42, 42, 44, 68, 84
s.+de 120, 150
s.+den 200, 59, 60, 67
s.+dır 144
s.+lerce 200, 77
s.+lerde 150
s.+lerden 73, 76, 86, 86
s.+lerin 47
s.+lik 116
s.+ye 156
s.+yi 136
- senelik** *sf.* **1.** Üzerinden ... sene geçmiş olan
s. 117
- sepet** *i.* *Far. seped – sebed* **1.** Kamış, saz, ince söğüt dalları, hurma lifleri vb.nden örülerek yapılan, yiyecek veya eşyâ taşımaya mahsus, muhtelif şekillerde, kulplu veya kulpsuz kap
s.+in 170
s.+leri 12
- ser-** *f.* **1.** (Bir şeyi başka bir şeyin) Etkisi altında kalacak şekilde yaymak, asmak **2.** Hırpalayıp boylu boyunca yere yatırmak
s.-dim 181
s.-en 19
- seren** *i.* **1.**Yelkenli gemilerde üzerine yelken çekilmek üzere direklere haçvâri takılan gönder **2.**Yuvarlak ve uzun silindir şeklinde kalın çam, köknar, kavak kerestesi
s. 36
- serbest** *sf.* *Far. ser ve best* ile *ser-best* **1.** Herhangi bir kısıtlamaya, şarta ve zorlamaya bağlı olmadan davranabilen, istediği gibi karar verip istediği gibi hareket edebilen **2.** Herhangi bir güç tarafından engellenmeyen, bir şeye veya yere bağlı olmayan **3.** Tutuklu, esir veya bağımlı olmayan, hür, özgür
s. 10, 102, 214
- serçe** *i.* **1.** Serçeğillerden, koyu boz renkli, yuvarlak başlı, kısa boyunlu, uzun kuyruklu, gagası koni biçiminde, sıçrayarak yürüten, çırpınarak uçan ve kışın göç etmeyen küçük ötücü kuş
s. 54
- seril-** *f.* **1.** Yayılmak, döşenmek
s.-se 162
- serin** *sf.* ve *i.* < *Moğ. serigün* **1.** Soğuğa yakın, soğukça (hava) **2.** Hoşa gidecek, ferahlık verecek derecede, hafifçe soğuk (şey)
s. 115, 36, 74
- serinlik** *i.* **1.** Havanın serin olması durumu **2.** Serin hava
s.+inde 139
s.+leri 150
- sermaye** *i.* *Far. ser ve māye* ile *ser-māye* **1.** *iktisat.* Bir gelir elde etmeye imkân sağlayan bütün araçlara verilen ad, üretim araçlarının bütünü **2.** *argo* Genelev kadını **3.** Malzeme
s.+lere 198
s.+lerinden 219
s.+n 106
- serp-** *f.* **1.** (Sağa sola, öteye beriye dağılacak şekilde) Saçmak, atmak, dökmek **2.** Belli bir yere dağılacak şekilde atmak, azar azar saçmak
s.-diği 31
s.-dikleri 191
s.-diler 146
s.-iyordu 22
s.-mişler 189
s.-ti 71
- sersem** *sf.* ve *i.* *Far. sersām* **1.** Zihnini toplayamaz, bildiğini hatırlayamaz durumda olan, kafası karışık (kimse), şaşkın **2.** Budala, alık, kafasız, aptal (kimse)
s. 205
- serseri** *sf.* ve *i.* *Far. serseri* **1.** Belli bir işi olmayan, yersiz yurtsuz, başıboş, âvâre (kimse) **2.** Edep ve

- terbiyesi noksan, davranışları uygun olmayan, külhanbeyi tipli (kimse), hayta
s. 145, 145, 176, 21
s.+sin 192
- serserilik** *i.* **1.** Serseri olma durumu **2.** Serserice iş, serserice davranış
s.+i 116
- sert** *sf.* *Far. serd* **1.** Zorlukla kırılabilen, kesilmesi, çizilmesi, işlenmesi güç olan, katı, yumuşak karşıtı **2.** Bağışlaması, hoş görüsü olmayan, müsâmahasız, katı **3.** Soğuk ve şiddetli **4.** Etkisi çabuk ve şiddetli olan, keskin **5.** Güçlü, kuvvetli, zorlu
s. 116, 132, 17, 190, 196, 196, 68
- sertleş-** *f.* **1.** Sert bir durum almak, katılaşma
s.-en 42
- ses** *i.* **1.** Bir kulağın duyabileceği frekans ve özellikteki titreşim **2.** Akciğerlerden gelen havanın etkisiyle ses çıkarma organlarında meydana gelen, kulağın duyabileceği titreşim, sav **3.** Bir mûsikî parçasını seslendirebilecek nitelikteki güzel ve etkileyici ses **4.** *mec.* (İsim tamlamasının ikinci ögesi olarak) Varlığımı belli edecek güçteki fikir, düşünce, irâde, etki vb.
s. 107, 125, 125, 148, 168, 22, 23, 43, 84, 88, 91
s.+e 76
s.+i 100, 107, 11, 126, 132, 160, 168, 61, 72, 83
s.+ile 92
s.+im 98
s.+imi 163
s.+imizi 132
s.+inden 132, 17, 48
s.+ine 79
s.+ini 117, 138, 162, 170, 193, 211, 58
s.+iyle 147
s.+le 107, 111, 113, 127, 128, 216, 33, 42, 48, 49, 78, 92
s.+ler 100, 126, 132, 135, 135, 210, 218, 45, 61, 64, 76, 76, 83, 83
s.+lerden 134
s.+lere 7, 7
s.+leri 113, 211, 57, 7
s.+lerimiz 80
s.+lerin 48
s.+lerini 69
s.+leriyle 10
- s.+ten 117
- seslen-** *f.* **1.** Sesle çağırmak, ünlemek **2.** (Karşısındakine duyurmak, bir şey söylemek veya cevap vermek için) Sesini çıkarmak
s.-di 155, 183
- sesli** *sf.* **1.** Sesi olan, ses çıkaran
s. 199, 31
- sessiz** *sf.* **1.** Sesi olmayan, ses çıkarmayan **2.** Ses çıkarmadan yapılan, gürültüsüz patırtısız **3.** *zf.* Ses çıkarmadan, gürültü etmeden, sessizce **4.** Ses ve gürültülerden uzak, sâkin (yer)
s. 152, 84
s.+ce 97, 71
- sessizlik** *i.* **1.** Sessiz olma durumu, sükût
s. 170, 43
s.+in 76
s.+i 126
- sev-** *f.* **1.** (Bir şey veya kimseye) Sevgi duymak, gönlünde (ona karşı) bir muhabbet beslemek **2.** Âşık olmak, gönül vermek **3.** (Bir şey birinin) Çok hoşuna gitmek, (onu) beğenmek, (ondan) hoşlanmak **4.** Okşamak
s.-diği 14
s.-diğimi 18
s.-din 9
s.-dinmi 8
s.-eceğini 28
s.-eceğiz 209
s.-emediği 14
s.-emezsiniz 10, 9
s.-en 25
s.-enler 98
s.-erim 100, 187
s.-erler 12
s.-ip 190
s.-iyor 18
s.-iyordu 29, 38, 8
s.-iyorlardı 66
s.-iyorsan 19
s.-iyorsun 17, 9
s.-iyorum 178, 18, 18
s.-iyoruz 68
s.-mek 177, 177, 208
s.-mekmidir 9, 9
s.-mektir 26
s.-mem 29
s.-memin 18
s.-memiş 33
s.-mesini 64
s.-mey 10
s.-miyordu 178, 8
s.-miyorlar 98
s.-sem 19

- sevda** *i. Ar. esved* müennesi *sevdā'* **1.** Kuvvetli sevgi, aşk, muhabbet
s. 31
s.+larından 201
- sevdalı** *i. ve sf. 1.* Sevdâya tutulmuş kimse, âşık
s.+ları 31
- sevgili** *sf. 1.* Sevgi duyulan, kendisine sevgi beslenen **2.** Âşık olunan kadın veya erkek, yâr **3.** (İsim tamlamasının ikinci ögesi olarak) Çok beğenilen, hayran olunan kimse
s. 26
s.+leri 34, 46
s.+m 27, 28, 29, 30, 30, 33, 46, 46, 46, 46, 48, 48, 48, 64, 65, 65, 65, 69
s.+n 8, 8
s.+ne 9
s.+nin 9
s.+si 13
s.+sine 28, 31, 37, 45
s.+sini 42
s.+sinin 47, 47, 72
- sevin-** *f. 1.* Sevinç duymak, memnun ve hoşnut olmak
s.-dirmek 66
- sevinç** *i. 1.* Beklenen veya hoş a giden bir şeyin olması sonucunda duyulan iç ferahlığı, hoşnutluk, memnuniyet **2.** İçte duyulan hoşnutluğun dışa vuran belirtisi, sevinme hâli, neşe, coşku
s. 20
s.+e 103, 193
s.+inden 201
s.+in 70
s.+i 45
- seviş-** *f. 1.* Birbirini sevmek, birbirine sevgi duymak **2.** Cinsî münâsebette bulunmak
s.-mek 66
s.-tiler 201
- sevk** *i. Ar. sevķ* **1.** Önüne katıp bir yöne, bir yere doğru sürme, sürüp götürme **2.** Gönderme, yollama, irsal **3.** İtici bir sebep teşkil ederek bir tarafa doğru götürme, itme, yöneltme
s. 158, 43
s.+i 219
- seyahat** *i. Ar. siyāhat* **1.** Şehirden şehire, ülkeden ülkeye yapılan yolculuk, uzak yerlere yapılan gezi
s. 35
s.+e 66
s.+larını 38
s.+lerin 116
s.+ten 45
- Seyid** *öz. i. 1.* Kitapta adı geçen bir karakter
s. 137, 138, 138, 139, 139, 140
s.+den 136
s.+e 137
s.+i 142
s.+in 137, 138, 138, 143
s.+le 136
- seyirci** *i. 1.* Tiyatro, filim, spor karşılaşmaları gibi oyun ve gösterileri seyreden kimse, izleyici **2.** İlgi çekici bir olayı gözleriyle tâkip eden, seyreden kimse, izleyici
s.+ler 181
- seyrek** *sf. 1.* Parçaları veya benzerleri arasında fazla mesâfe bulunan, aralıklı, sık karşıtı
s. 128, 35
- seyret-** *f. Ar. seyr + T. et-* **1.** Gözü ile tâkip etmek, bakmak **2.** Uzaktan bakmak, karışmamak, herhangi bir müdâhalede bulunmamak **3.** (Bir şeyi eğlenmek veya öğrenmek maksadıyla) Gözle tâkip etmek, izlemek
s.-dim 76
s.-en 84
s.-iyorsun 170
s.-meyî 173
s.-mişimdir 98
- seyyah** *i. Ar. siyāhat* ile *seyyāh* **1.** Seyâhat eden, uzak ülkeleri gezip dolaşan kimse, gezgin
s. 59, 61, 61, 61
s.+lar 59, 60, 60, 61, 62, 63
- seyyar** *sf. Ar. seyr* ile *seyyar* **1.** Gezip dolaşan, gezen, belli bir yeri olmayan **2.** İstenilen yere götürülebilir, taşınabilir olan, portatif
s. 200
- sez-** *f. 1.* Açık bir delil olmadığı halde bir şeyin varlığını, ne olduğunu veya ne olacağını duygu yoluyla anlamak **2.** Anlamak, kavramak, idrak etmek
s.-iyorduk 20
s.-iyorum 90
- sezdir-** *f. 1.* Sezmesini, hissetmesini sağlamak, hissettirmek
s.-mezdi 13
- Shakespeare** *öz. i. 1.* William Shakespeare, Rönesans Dönemi İngiliz şair, oyun yazarı ve oyuncudur

- s.+i 30
- sıcak** *sf* **1.** Isısı yakmayacak derecede olan, sıcak karşıtı **2.** Isı derecesi yüksek olan, çok ısınmış **3.** *mec.* Sevgi ve şefkat dolu, cana yakın, içten, dostça **4.** Isı, sıcaklık, ateş, harâret **5.** Sıcak yer
s. 104, 115, 119, 203, 46, 58, 7, 74
s.+da 159
s.+dan 124, 154
- sıçra-** *f* **1.** Ayaklarını hızla yere vurarak ileriye veya yukarıya doğru atılmak **2.** (Nesneler için) Yerinden koparak parçalar hâlinde savrulmak
s.-dı 148, 215
s.-ya 7, 7
s.-yarak 104
s.-yorlardı 31
- sıçrat-** *f* **1.** Sıçramasına sebep olmak, sıçramasını sağlamak
s.-amayacak 30
- sığ-** *f* **1.** (Bir şey) Bütünüyle diğer bir şeyin içine girebilmek, o şey tarafından istiap edilmek **2.** *mec.* (Bir husus) Bir şeye uygun düşmek, yakışmak, kabul edilebilir olmak[olumsuzluk bildiren cümlelerde kullanılır]
s.-maz 38
- sığın-** *f* **1.** Tehlikeden korunmak için emin ve güvenilir bir yere sokulmak
s.-an 189
s.-ıp 130
- sığır** *i* **1.** Gevişgetirenlerden manda, öküz, inek vb. büyükbaş, boynuzlu, evcil hayvanların ortak adı
s.+lara 151
- sığırtaç** *i* **1.** Sığır çobanı
s.+a 151
- sık** *sf* **1.** Birbirine çok yakın olan, aralıksız, bitişik, seyrek karşıtı **2.** *zf.* Birbiri ardınca meydana gelen, çok olan, çok rastlanan **3.** Aralarında fazla mesâfe bırakmadan, birbirine yakın şekilde **4.** Fazla zaman aralığı vermeden, birbiri ardınca, çok
s. 11, 11, 127, 31
- sık-** *f* **1.** Çevresine sarılarak veya bir şey sararak sımsıkı kavramak, üzerine basınç uygulamak **2.** Sıkıntı vermek, rahatsız etmek, içini daraltmak **3.** *mec.* Baskı altına alıp bunaltmak **4.** Sıkıştırıp suyunu veya yağını çıkarmak **5.** (Sıvı hâlindeki bir maddeyi) Bir âletle basınç uygulayarak fişkırtmak
s.-an 10, 192
s.-ar 192, 97
s.-arak 126
s.-arım 217
s.-ayım 199
s.-dı 49, 50
s.-ıyor 111, 116, 120, 120, 89
s.-madan 117
s.-madı 47
s.-mıydı 104
s.-tım 194
- sıkı** *sf* **1.** Genişliği içine girecek şeye göre yetersiz olan, sığılması zor, dar **2.** Sıkıca, iyice, sıkı sıkı **3.** Ciddiyet ve dikkatle, titizlikle
s. 129, 144, 144, 148, 148, 157, 157, 164, 164, 167, 43
- sıkıcı** *sf* **1.** Can sıkın, içe sıkıntı veren
s. 117
- sıkıl-** *f* **1.** Sıkmak işine konu olmak **2.** İçine sıkıntı gelmek, yüreği daralmak, üzümlüp keyfi kaçmak **3.** Utanıp çekinmek, utanmak, mahçup olmak
s.-arak 69
s.-dı 175
s.-ıyordu 116
s.-mazdı 188
- sıkıntı** *i* **1.** Bir durumun baskı ve ağırlığının verdiği gönül darlığı, can sikkınlığı, huzursuzluk **2.** Üzüntü, tasa, kaygı, keder **3.** Kalabalık, düzensizlik, karışıklık vb.nin sebep olduğu sıkıcı, bunaltıcı durum, zorluk, eziyet, meşakkat
s. 127
s.+sımı 145
- sıkıntılı** *sf* **1.** Sıkıntısı olan **2.** Sıkıntı veren
s. 150
s.+ydı 218
- sıkıştır-** *f* **1.** Rahat hareket etmesine engel olacak kadar yanına sokulmak, sıkışık duruma getirmek **2.** Kolay çıkamayacak ve sıkıca duracak şekilde bir yere yerleştirmek **3.** (Gevşek veya seyrek olan bir şeyi) Sıkı duruma getirmek
s.-an 87
s.-ırken 168
- sımsıkı** *sf* **1.** (Kuvvetlendirme benzer hecesi sım ile sım+sıkı) Çok sıkı, olabildiğince sıkı

- s. 102, 103, 104, 161, 214
- sınıf** *i. Ar. şinf* **1.** Okul, fakülte, dershâne vb. yerlerde okuyan öğrencilerin öğrenim seviyelerine göre ayrıldıkları bölümlerden her biri s.+ta 115
- sır** *i. Ar. sirr* **1.** Bilinmesi, duyulması, açığa vurulması istenmeyen, gizli tutulan şey **2.** Bir amaca, bir ideale erişmeyi sağlayan yol, yöntem **3.** Bir iş veya şeyin yeterli bilgi, tecrübe, yetenek, bâzan da sezgi gerektiren en zor yanı, inceliği, püf noktası s.+rın 92 s.+rını 43
- sıra** *i. 1.* Birbiri ardınca veya yan yana düz ve doğru bir şekilde dizilmiş kimselerin veya şeylerin tamâmı, dizi, saf **2.** Düzgün ve düzenli bir şekilde sıralanmış, dizilmiş kimse veya şeylerin durumu **3. sf.** Bir dizi meydana getiren, dizi hâlinde dizilen, uzayıp giden **4. takı.** Bâzi isimlerin sonuna getirilerek birleşik zarflar yapar **5.** Uygun yer, zaman, durum [Bu anlam deyimlerde ve bâzi kullanımlarda ortaya çıkar] **6.** Sınıf, dershâne vb. yerlerde kullanılan ve ön tarafında kitap koymaya, yazı yazmaya elverişli bir yeri bulunan kanepeler şeklindeki mobilya **7.** Yer, zaman, yaş, boy, kıdem gibi belirli bir niteliğe göre dizilme durumu s. 11, 139, 14, 188 s.+da 119, 141, 164, 167, 169, 57 s.+idi 166 s.+larda 181 s.+ları 175 s.+larını 175 s.+sına 88 s.+sıyla 103 s.+ya 54
- sırala-** *f. 1.* Art arda dizmek, sıraya koymak, sıra hâline getirmek **2.** Birbiri ardınca söylemek, sayıp dökmek s.-dığı 41
- sıralan-** *f. 1.* Sıraya konulmak **2.** Sıra teşkil etmek, sıra olmak, sıraya girmek s.-diğini 86 s.-miş 91
- sırf** *zf. Ar. şirf* **1.** Yalnız, ancak, sâdece s. 121, 197
- sırt-** *f. 1.* Dişlerini göstererek tatsız bir şekilde yalandan gülmek s.-arak 152 s.-dı 161, 216 s.-ıyordu 160 s.-ması 160
- sırsıklam** veya sırsıklam *sf. 1.* Suya batırılmış gibi bütünüyle ve iyice ıslanmış, çok ıslak s. 120
- sırt** *i. 1.* İnsanlarda göğsün arkasına isâbet eden ve ense kökü ile bel arasında bulunan kısım **2.** Dağ, tepe vb. yerlerin üst kısmı **3.** (İnsan için) Üst, üzeri, arka s.+ı 74 s.+ımdaki 191 s.+ımızı 127 s.+ına 122, 138, 37 s.+ında 77 s.+ından 192 s.+ını 41 s.+larında 10
- sıska** *sf. Ar. istiskā* **1.** Pek zayıf, çok cılız, çelimsiz s. 150, 154, 167, 169
- sıva** *i. 1.* Rutûbetten korumak ve daha düzgün görünmelerini sağlamak için binâların iç ve dış duvarlarına sürülen, su, alçı, kireç, kum, çimento vb. maddelerin karışımı ile hazırlanan harç **2.** Bu harcın sürüldüğü zaman duvar yüzeyinde meydana getirdiği ince ve kalıcı tabaka s.+ların 79, 80
- sıyrır-** *f. 1.* (Bir şey) Kendisine hızla ve şiddetle sürtünen, dokunup geçen başka bir şeyin üzerindeki deri, kabuk, zar vb.ni soyamak veya hafifçe yırtmak **2. mec.** Kurtarmak s.-amaz 202
- sıyrıl-** *f. 1.* Sıyırmak işine konu olmak **2.** Kendini sıyırmak, içinde bulunduğu durumdan kurtulmak s.-dı 113 s.-ivermesi 83
- sız-** *f. 1.* (Sıvı için çatlak, çizik, gözenek, yara vb. bir yerden) Azar azar süzülüp çıkmak s.-an 40
- sızı** *i. 1.* İnce ve hafif ağrı **2.** Üzüntü, elem, keder s. 19
- sızla-** *f. 1.* Hafiften ve derinden ağrımak, sancımak s.-madan 130 s.-yan 212

- sicim** *i.* **1.** Keten, kenevir gibi bitki liflerinden örülmek sûretiyle elde edilen, iplikten daha kalınca ip
s.+le 158
- sigara** *Ital. sigaro < İsp.* **1.** Sigara fabrikalarında kısa, uzun, filitreli, filitresiz olarak özel kâğıtlara sarılıp paketlenen veya elle sarılan, bir ucundan yakılarak dumanı ağızdan içe çekilmek sûretiyle içilen kıyılmış tütün
s.+yı 128
- sihirli** *sf.* **1.** Sihir özelliği taşıyan, büyüdü **2.** İnsana sihir gibi tesir eden, büyüleyici
s. 34, 47
- sil-** *f.* **1.** (Islak bir şeyi) Üzerinde havlu, mendil gibi kuru ve emici başka bir şey gezdirmek sûretiyle kuru duruma getirmek **2. mec.** Ortadan kaldırmak, yok etmek **3.** (Islak veya kuru bez vb. ile) Sürterek bir şeyin üzerindeki tozu, kiri almak, temizlemek
s. 192
s.-erek 209
s.-ib 130
s.-ip 198, 21
s.-meğe 113
s.-mek 93
- silah** *i. Ar. silāh* **1.** Düşmanı öldürmek, imhâ etmek veya kendini savunmak maksadıyla kullanılan her türlü âlet
s. 123
s.+ın 164, 35
s.+ından 136
s.+ları 148
s.+larını 211
- sildir-** *f.* **1.** Silmek işini yaptırmak
s.-di 183
- silin-** *f.* **1.** (Islak bir şey bez, havlu, mendil vb. şeyle) Üzerindeki yaşlık alınarak kuru hâle getirilmek **2.** Ortadan kalkmak, yok olmak **2.** Yazı veya rakam çizilerek, üzerine bir şey sürülerek veya karalanarak iptal edilmek
s.-en 193
s.-ivermişti 113
- sil-** *f.* **1.** (Üzerindekileri düşürmek için bir şeyi) Sallamak, sarsmak, silkelemek **2.** Oynatmak, sarsmak, sallamak
s.-di 128
s.-ip 54
- silkin-** *f.* **1.** Silkelenip üzerindeki dökme, kendini silkelemek **2.** (Güçlü bir etkiyle) Ânî olarak vücûdu sarsılmak **3. mec.** Kendine gelmek, kendini toparlamak
s.-di 215
s.-dim 114, 78, 86
- siluet** *i. Fr. silhouette* **1.** Bir şeyin yalnız kenar çizgileriyle beliren görüntüsü
s. 79
- simit** *i. < Yun. simigdali* **1.** Halka şekline getirilen beyaz un hamurunun fırında çıtır hâle gelinceye kadar pişirilmesiyle elde edilen susamlı veya susamsız yiyecek
s. 174
- simsiyah** *sf.* **1.** Çok siyah, tamâmen siyah
s. 102, 12, 7
- sin-** *f.* **1.** Göze batmamak, ortalıkta görünmemek için sessizce bir kenara çekilmek, bir yere büzülmek **2.** Saklanmak, gizlenmek
s.-meğe 138
s.-mişler 202
- sincap** *i. Far. sincāb* **1.** Sincapgillerin örnek tipi olan küçük, çevik, uzun kuyruklu, kesici dişli, ağaçlarda yaşayan, kemirgen memeli hayvan
s. 15
- sine** *i. Far. sine* **1.** Göğüs, bağır, sadr **2.** Gönül, kalp, yürek
s.+me 18
- sinek** *i.* **1.** Çift kanatlılardan, karasinek, sivrisinek vb. pek çok çeşidi olan uçucu böceklerin ortak adı
s.+ler 212
- sinema** *i. Fr. cinéma < cinématographe* **1.** Bir hareket sâniyede 24 kısma ayrılarak resimlendikten sonra bu resimlerin oluş sırası ile ve aynı hızla gözün önünden geçirilmesi hâlinde bakanın hareketi kesintisizmiş gibi görmesine dayanan göz aldanmasından faydalanılarak hareketleri, olayları sanki tekrar oluyormuşçasına perdede gösterme, canlandırma **2.** Bununla ilgili sanat kolu, yedinci sanat
s. 191, 200
- sinir** *i.* **1.** Duyulardan ve hareketlerden gelen uyarıları organlardan beyne ileten beyazımsı teller ve bunların oluşturduğu demet **2.** Bir kimsenin rûhî niteliği, olaylar karşısında tepki gösterme duyarlılığı, âsap

- s.+lerim 74
s.+lerinde 146, 30
s.+lerinden 45
s.+lerinin 167
- sinirlendir-** *f.* **1.** Sinirli duruma gelmesine, sinirlenmesine sebep olmak
s.- içi 43
- sinsi** *sf.* **1.** Açık ve görüldüğü gibi olmayıp zihninde kendine göre hesaplar yapan, düşündüğünü belli etmeyen, içten pazarlıklı **2.** Kendini belli etmeden, açığa çıkmadan gizlice gelişerek kötü sonuçların doğmasına sebep olan **3.** *sf.* ve *zf.* Sinsice
s. 157, 157, 31, 31
- siper** *i.* *Far. siper* **1.** Kalkan **2.** Korunmak, gizlenmek maksadıyla arkasına, altına veya içine sığınılacak, saklanılacak şey **3.** Savaşta düşmana hedef olmamak için açık arâzide kazılan ve çıkarılan toprağı ön kısma yığmak sûretiyle meydana getirilen bir veya çok kişilik korunma yeri
s.+de 132
- sirk** *i.* *Fr. cirque* < *Lat.* **1.** Cambazlık, sihirbazlık, akrobasi ve eğitilmiş hayvanlara yaptırılan gösteriler yanında çeşitli eğlendirici oyunların sergilendiğı üstü kapalı büyük dâire şeklindeki eğlence yeri
s. 179
- sis** *i.* **1.** Çok küçük su veya buhar tâneciklerinden oluşan bulutların alçalarak yeryüzüne inmesi sonucu etrafı yayılan beyaz duman
s. 7
s.+le 125
s.+ten 27
- sislen-** *f.* **1.** Sisli duruma gelmek, sisle kaplanmak
s.-di 152
- sistem** *i.* *Fr. système* < *Yun.* **1.** Bir ilkeye, belli bir fikir veya dünya görüşüne göre düzenlenmiş düşünceler, bilgiler, doktrinler bütünü **2.** Tip, model
s. 130
- Sivastopol** *öz. i.* **1.** Yer adı
s.+da 117
- sivri** *sf.* **1.** Ucu keskin ve iğne gibi batıcı olan **2.** Kenarları arasındaki mesâfe uca doğru daralarak incelen
s. 12
- siyah** *i.* *Far. siyâh* **1.** En koyu renk, kömür rengi, kara, beyaz karşıtı **2.** *sf.* Kara renkte olan **3.** Rengi koyu olan, başka renkleri de bulunan şeylerin kara veya karaya yakın koyu renkli olanı **4.** Işıksızlık sebebiyle kara bir renk almış, kararmış **5.** *mec.* Kötü, meş'um
s. 102, 102, 103, 108, 109, 109, 11, 11, 113, 117, 120, 167, 168, 174, 183, 183, 190, 191, 191, 191, 192, 193, 210, 211, 22, 23, 27, 28, 33, 39, 39, 45, 45, 62, 73, 75, 77, 77, 78, 80, 80, 82, 84, 90, 91, 92
- siyahlaş-** *f.* **1.** Siyah bir renk almak, siyahlanmak, kararmak
s.-miş 82
- siyahlık** *i.* **1.** Siyah renkli olma durumu, karalık
s.+ı 107
- siz** *z.* **1.** Çoğul ikinci şahsı gösterir **2.** Saygı ve nezâket maksadıyla tek kişi için hitap sözü olarak kullanılır
s. 10, 10, 10, 107, 130, 133, 149, 149, 205, 205, 206, 207, 208, 208, 209, 209, 53, 53, 55, 78, 80, 81, 9, 9
s.+e 175, 205, 209, 21, 98
s.+i 209, 83
s.+in 105, 106, 175, 208
- soba** *i.* *Mac. szoba* **1.** İçinde odun, kömür, gaz vb. yakılan ve pek çok çeşidi bulunan, borulu veya borusuz ısıtma aracı
s.+da 205
- sobalı** *sf.* **1.** Kışın soba ile ısıtılan, kalorifersiz (ev, dükkân vb.)
s. 212
- sofra** *i.* *Ar. sufre* **1.** Üzerine yiyecekler, içecekler, tabak, kaşık, çatal vb. konularak çevresine oturulup yemek yenilecek şekilde düzenlenmiş masa, sini, yaygı vb. **2.** Yemek
s. 218
- soğ-** *f.* **1.** Yavaş yavaş veya süratle ısını, sıcaklığını kaybetmek, soğuk duruma gelmek **2.** *mec.* (Birine veya bir şeye olan) İlgisini, istek ve sevgisini yitirmek
s.-sun 216
- soğuk** *sf.* **1.** Isısı düşük, harâreti az olan, sıcak karşıtı **2.** Sıcaklık derecesi üşütecek kadar az olan, insanı üşüten **3.** İçten ve gönülden olmayan, samimiyetsiz **4.** Hoşa

- gitmeyen, gönül okşamayan, sevimsiz
s. 178, 202, 210, 211, 44, 57, 58, 7, 77
s.+tan 36
- sok-** *f.* **1.** (İçine veya arasına) Girmesini sağlamak **2.** (Bir şey veya kimsenin bir yere) Girmesini sağlamak, içeriye almak **3.**(Eziyet, sıkıntı, zahmet, zarar vb. kelimelerle) Uğratmak, düçar etmek **4.**(İğne, bıçak vb.ni) Batırmak, saplamak
s.-madığım 87
s.-mam 169
s.-muştı 117, 24
s.-uyordu 210
- sokak** *i. Ar. zuḳāk* **1.** Yerleşim yerlerinde ev ve dükkânlar arasında uzanan, caddeye nispetle daha dar ve kısa yol **2.** Ev dışındaki yer, dışarı **3.** Kapıları aynı yola açılan ev ve dükkân sâkinlerinin tamamı
s. 102 s.+a 101, 167
s.+da 168, 196
s.+daiken 107
s.+dan 100
s.+lara 167
s.+larda 131, 216, 218, 31
s.+ları 189, 195
s.+larında 131, 9
s.+ı 168
s.+ın 150
s.+ta 110, 115, 179
s.+tan 32
- sokul-** *f.* **1.** (İçine veya arasına) Girmesi sağlanmak, sokmak işine konu olmak **2.**(Bir yere veya bir şeyin içine) Girmek, kendini sokmak **3.** Yanaşmak, yaklaşmak **4.** İlgi göstererek veya ilgi, sevgi görmek amacıyla yaklaşmak, yakınlaşmak
s.-amaz 118
s.-an 82
s.-arak 216
s.-du 160, 161, 161, 202, 21
s.-duğu 141
s.-mak 164
s.-masına 30
s.-ursanız 118
s.-uyordu 111
- sol** *sf.* **1.** Kalbin bulunduğu tarafta olan, sağ karşıtı **2.** *sf.* ve *i.* Bu tarafta bulunan (yön)
s. 121, 163
s.+dan 97
- sol-** *f.* **1.** Rengi uçmak, rengi atmak, parlaklığını kaybetmek
s.-an 214
- solgun** *sf.* **1.** Rengi uçmuş, rengini, parlaklığını, dirilik ve tâzeliğini kaybetmiş, solmuş, soluk
s. 213
- solu-** *f.* **1.** Sık sık nefes alıp vermek **2.** Nefes yoluyla içine çekmek, teneffüs etmek
s.-yan 154
s.-yor 186
- soluk** *sf.* **1.** Rengi uçmuş, rengi atmış, solmuş **2.** (İnsan cildi için) Sarı-beyaz arasında bir renk almış, solmuş
s. 20, 62, 69, 77
s.+du 14
- soluk** *i.* **1.** Ağız ve burundan akciğerlere hava alıp verme ve bu yolla alınıp verilen hava, nefes
s.+lar 50
- son** *sf.* **1.** İçinde bulunulan vakte en yakın geçmiş zaman yâhut bu zamanda yapılmış veya meydana gelmiş olan, ilk karşıtı **2.** Bir şeyin en sonra olan veya ortaya çıkan bitiş, tükeniş kısmı, bitme tükenme noktası, nihâyet **2.** Ondan sonrası veya başkası olmayan, onunla nihâyet bulan **3.** En arkada, en geride bulunan **4.** *zf.* Son olarak, en son **5.** Bütün, olanca
s. 130, 131, 132, 132, 178, 19, 199, 216, 23, 70, 71, 71, 72, 76, 90, 92
s.+larına 89
s.+u 111
s.+uidi 74
s.+una 19, 71
s.+unda 122, 20, 77
- sonbahar** *birl. i.* **1.** 22 Eylül'de başlayıp 21 Aralık'ta sona eren yaz ile kış arasındaki mevsim, güz
s. 61, 70, 70, 71, 72, 74
s.+ın 58
- sonra** *zf.* **1.** İçinde bulunulan veya bahsedilen ânın daha ilerisindeki bir zamanda, bilâhare, önce karşıtı **2.** *Sonraki sf.* Daha sonra olan, daha sonra meydana gelen **3.** -nin ardından, ... arkasından **4.** Buna ek olarak, dahası **5.**... gün, ... hafta, biraz, pek çok vb. zaman ifâde eden kelimelere eklenerek belirtilen kadar zamânın geçtiğini veya geçeceğini anlatır:
s. 10, 101, 101, 103, 104, 105, 106, 106, 108, 11, 110, 112, 113, 114, 115, 116, 118, 12, 120, 120,

- 120, 120, 121, 125, 126, 128, 13, 133, 134, 136, 136, 137, 138, 140, 140, 141, 141, 142, 144, 147, 148, 148, 148, 151, 152, 152, 153, 154, 154, 155, 156, 158, 159, 160, 161, 162, 162, 162, 162, 163, 163, 163, 163, 165, 165, 166, 166, 166, 167, 167, 168, 174, 175, 177, 178, 179, 179, 186, 186, 187, 190, 190, 192, 193, 194, 194, 198, 199, 200, 200, 202, 204, 205, 207, 211, 211, 212, 216, 216, 218, 219, 22, 220, 23, 23, 24, 24, 25, 25, 27, 28, 31, 37, 39, 39, 42, 42, 43, 43, 46, 46, 49, 50, 52, 52, 55, 55, 55, 55, 59, 61, 63, 65, 69, 69, 7, 70, 73, 74, 75, 75, 76, 76, 77, 77, 79, 8, 80, 80, 83, 84, 9, 92, 97, 97
- s.+da 188
s.+ki 34
s.+ları 127
s.+ydı 212
- sonsuz** *sf.* **1.** Sonlu olmayan, ebedî **2.**Belli bir sınırla kayıtlı olmayan, sınırsız **3.** *mec.* Ölçüye, hesâba gelmeyecek kadar çok, büyük veya geniş olan
s. 29, 31, 50
- sonsuzluk** *i.* **1.** Sonsuz, ölçüsüz, sınırsız olma durumu **2.** Ölümsüzlük, ebedilik, ebediyet **3.***mec.* (Sonu, sınırı olmayan) Uzay, fezâ
s.+la 89
s.+undan 56
- sonuncu** *sf.* ve *i.* **1.** Herhangi bir hususta en sonda, en geride olan, (kimse veya şey) **2.** En son olan, en son cereyan eden, en sonda bulunan
s. 54
- sop** *i.* **1.** *soy sop* deyiminde geçer
s.+uma 162
- sopa** *i.* **1.** Değneğin kalını, kalınca değnek **2.** *mec.* Dayak, kötek **3.** Cezâlandırmak, dövmele maksadıyla sopa ile yapılan vuruş
s. 146
s.+larla 133
s.+yı 161
- sor-** *f.* **1.** Soru yöneltmek bilgi istemek, sual etmek **2.** (Bir şeyin hesabını bir kimseden) İstemek, (onu) sorumlu tutmak **3.** Aramak
s.-abilirdi 214
s.-acakmış 213
s.-ardım 157
s.-du 102, 107, 119, 141, 173, 205, 210, 48, 78
s.-duklarını 157, 157
s.-dular 60, 60, 60, 62
- s.-dum 112, 113, 157, 209, 53, 83
s.-ma 19
s.-mağa 19
s.-muyordu 17
s.-sa 54
s.-ucu 112
s.-uyor 157
s.-uyordu 213
s.-uyordum 80
s.-uyorlar 157, 157
s.-uyorsunuz 107
- sordur-** *f.* **1.** Biri vâsıtasıyla sormak, sormak işini başkasına yaptırmak
s.-uruz 208
- sorgu** *i.* **1.** Sormak veya soruşturmak işi, istintak **2.** Araştırma, soruşturma veya sorgulama amacıyla sorulan soru, sual
s. 41
s.+ları 41
s.+ya 53
- sovan** veya *soğan i.* **1.** Zambakgillerden, kat kat kabuktan ibâret yumrusu ve şerit şeklindeki uzun yeşil yaprakları yemeklerde, salatalarda kullanılan, keskin kokulu ve acı otsu bitki
s. 158
- soy** *i.* **1.** Aynı ırktan, aynı kandan gelen geçmiş ve yaşayan nesiller topluluğu, kuşaklar **2.** Nesil, zürriyet **3.** Âile, sülâle, ecdat, hânedan, nesep **4.** Cins, tür, nevi
s.+uma 162
s.+undan 125, 166
- soy-** *f.* **1.** (Üzerinde bulunan kabuk, deri, zar vb.ni) Kesmek veya tutup çekmek, sıyırmak sûretiyle çıkarmak **2.** (Birinin) Elbisesini çıkarmak **3.** (Başkasına âit para, mücevher vb. şeyleri) Çalmak, gaspetmek
s.-an 144, 36
s.-du 212
s.-duğunu 144, 145, 146
s.-dum 146
s.-uyordum 101
- soygun** *i.* **1.** Yol kesmek, silâhla tehdit etmek sûretiyle yapılan soyma, gasp **2.** *mec.* Büyük çaptaki yolsuz ve haksız kazanç
s.+u 146
- soyun-** *f.* **1.** Üzerindeki elbise ve giyeceklerin bir kısmını veya tamamını çıkarmak
s.-arak 9
s.-mayarak 77

- söğüt** *i.* **1.** Söğütgiller familyasından, daha çok su kenarlarında yetişen, pek çok çeşidi olan, uzun ve acı yapraklı, kabuğu kolay soyulur ağaç
s. 52, 11, 53
s.+den 57
s.+lerdensöğüt 12
s.+ünsöğüt 166, 52, 52
s.+üsöğüt 58
- sök-** *f.* **1.**(Bir şeyi) Bulunduğu, sıkıca yerleştiği yerden çekip ayırmak, çıkarmak
s.-enlere 151
s.-mek 152
s.-üb 150
- sökdür-** *f.* **1.** Sökmek işini başkasına yaptırmak
s.-emedin 107
- sökül-** *f.* **1.** Sökmek işine konu olmak
s.-dü 183
- sön-** *f.* **1.** (Yanan, parlayan şeyler) Artık yanmaz, parlamaz olmak, ışığını veya yakıcılığını kaybetmek **2.** Tükenmek, yok olmak
s.-dü 203
s.-düklerini 87
s.-en 74, 78, 80, 81, 84, 87, 87
s.-mez 71
s.-müş 86
s.-müşdü 86
s.-üverdiler 92
s.-üveren 90
- söndür-** *f.* **1.** (Işığı, ateşi) Kapatmak, örtmek, artık yanmaz ve parlamaz duruma getirmek **2.** (Duygular için) Tükenmesini, yok olmasını sağlamak
s.-en 89, 91, 92
s.-erek 123
s.-meğe 135
s.-mek 13
s.-üverdi 88
s.-üyorlardı 166
- sönük** *sf.* **1.** Sönmüş veya söndürülmüş **2.** Işığı azalmış, az ışık veren, yeterince aydınlatmayan
s. 24, 34, 86
- söv-** *f.* **1.** Irza, nâmûsa dokunan, ayıp, çirkin ve haysiyet kırıcı birtakım kalıplaşmış sözler söylemek, küfretmek
s.-erdi 118
s.-miye 162
- söyle-** *f.* **1.** (Anlatmak istediği şeyi) Sözle bildirmek **2.** (Bir fikir veya husûsu) İleriye sürmek, ortaya koymak **3.** Konuşmak **4.** (Türkü, şarkı vb.) Okumak **5.** (Şiir vb. şeyler için) Düzenlemek, tanzim etmek **6.** (Herhangi bir şeyi) Hâliyle bildirmek, ifâde etmek **7.** Uyarmak, îkaz etmek **8.** Haber vermek, bildirmek **9.** Bir şeyin yapılmasını söyle istemek, ısmarlamak **10.** Önceden bildirmek, tahmin etmek
s. 105, 165, 198, 30, 32
s.-di 104, 124, 146, 155, 18, 182, 204, 216, 220, 220, 59, 60, 62
s.-diğim 175
s.-diğimiz 119
s.-diğini 214
s.-dik 133
s.-diklerimi 48
s.-diklerini 30, 48, 66
s.-diler 145, 175, 180, 67
s.-dim 21
s.-din 48
s.-me 110
s.-meden 104, 110
s.-medi 63
s.-mediği 53
s.-medin 108, 108
s.-meğe 170, 18, 56
s.-mek 127, 128, 146, 146, 177, 178, 24, 56, 57, 57, 85
s.-mekden 57
s.-mekdir 197
s.-mekte 47
s.-mekten 109
s.-mişdi 146, 208
s.-mişti 28
s.-r 156
s.-rim 206
s.-rken 65
s.-sene 106, 106, 110, 198
s.-sin 146
s.-yebilir 98
s.-yeceği 177
s.-yordum 111
s.-yordu 130, 137, 153, 203, 60, 68
s.-yorlardı 10
s.-yorlar 31
s.-yor 169
s.-yebileceğim 90
s.-yebilmek 178
s.-yeceğim 175
s.-yeceğimi 17
s.-yecek 97
s.-yeceklerin 193
s.-yeceklerini 110
s.-yeceksiniz 149
s.-yecekti 165
s.-yemez 27

- s.-yen 106, 123, 206, 83
s.-yerek 12
s.-yib 193
s.-yimmi 165
s.-yiniz 91, 91, 92
s.-yişinde 180
- söylen-** *f.* **1.** Söylemek işi yapılmak, sözle anlatılmak **2.** Çıkışmak, azarlamak, paylamak **3.** Şikâyet etmek, sızlanmak **4.** Kendi kendine konuşmak, mırıldanmak
s.-di 200, 209, 210, 213, 61
s.-diği 220
s.-dim 164
s.-e 169, 169
s.-ebilir 116, 20
s.-en 209
s.-eni 20
s.-erek 119, 124
s.-irdi 13, 14
s.-irmiydi 207
s.-iyormuş 83
- söylet-** *f.* **1.** Söylemek işini başkasına yaptırmak **2.** Söylemeye zorlamak, söylemek zorunda bırakmak **3.** Söylenmesine, konuşmasına sebep olmak veya imkân vermek, müsâade etmek
s.-diler 145
s.-ir 144
s.-irdi 64
- söz i.** **1.** Ağızdan çıkan, bir veya daha çok heceden meydana gelen kelime veya kelime dizisi **2.** Bir fikri, bir isteği yazılı veya sözlü olarak anlatmaya, açıklamaya yarayan kelimeler yâhut cümleler dizisi, kelâm, kavi, lakırdı **3.** Bir işi yapacağını veya yapmayacağını kesin olarak bildirme, vaat, taahhüt
s. 180, 20, 26
s.+e 53
s.+ler 111, 123, 19, 82
s.+leri 164
s.+lerinde 65
s.+lerine 209, 54
s.+lerini 132, 58
s.+lü 34
s.+ü 16, 174
s.+ümden 19
- spor i.** *Fr. sport < İng.* **1.** Güç, hız, çeviklik, dayanıklılık vb. yanında cesâret, fedâkarlık, dürüstlük gibi nitelikler de kazandırmak sûretiyle beden ve ruh sağlığını geliştiren, kurallara bağlı ferdi hareketlerle ikili, takımlar veya topluluk hâlinde yapılan beden hareketlerinin ve yarışmalarının tamâmı
s. 192
- staj i.** *Fr. stage < Lat.* **1.** Memur olacak veya serbest mesleğe atılacak adayların geçirmek zorunda olduğu uygulamalı öğrenme dönemi **2.** Mesleğinde uzmanlaşmak veya bilgisini arttırmak isteyenlerin o mesleğin çeşitli dallarında faâliyet gösteren bir kurumun bir veya birden çok servisinde belli bir süre için yaptıkları uygulamalı çalışma
s. 185
- su i.** **1.** Yağmur şeklinde bulutlardan yağın, yer altında bulunan, yer üstünde deniz, göl, ırmak vb.ni meydana getiren, hidrojen ve oksijenden meydana gelmiş rengi, kokusu ve tadı olmayan şeffaf sıvı madde, âb, mâ [Kimyâda sembolü H₂O'dur] **2.** Bu sıvıdan oluşan deniz, göl, akarsu, pınar birikinti vb. **3.** Yağmur, göl, akarsu, baraj vb.nden sağlanıp tabii olarak içilen, yemeğe konan ve temizlik işlerinde kullanılan sıvı, tatlı su **4.** Yemeklerin sıvı kısmı
s. 10, 100, 120, 140, 146, 149, 149, 15, 153, 154, 155, 195, 218, 219, 25, 31, 40, 41, 42, 43, 7, 7, 89
s.+dan 52, 52
s.+lar 11, 149, 150, 219, 22, 66, 7, 71
s.+lara 219, 66
s.+lardan 17, 43, 56
s.+ları 149, 156
s.+ların 117
s.+larına 150
s.+lu 68
s.+ya 119, 119, 52, 52, 53, 55
s.+yu 11, 152, 153
s.+yun 154, 219, 31
s.+yunu 155
- sual i.** *Ar. su'âl* **1.** Sorulan şey, soru
s. 136
s.+in 17
s.+ler 213
- suçlu** *sf. ve i.* **1.** Suç işlemiş, suçu, kabahati olan (kimse)
s.+yu 173
- su fişkirtmaca i.** **1.** Çocukların oynadığı eğlencelik bir oyun
f. 15

- sukûtuhayal** *i. Ar. sukûṭ ve ḥayāl ile sukûṭ-ı ḥayāl* **1.** Hayal kırıklığı, düş kırıklığı
s.+e 187
- sula-** *f. 1.* (Bağ, bahçe, ağaç, çiçek vb.ne) Su vermek
s.-diklarını 152
s.-ma 154
s.-masını 155
s.-rken 152
- sulh** *i. Ar. şulḥ* **1.** Savaştan sonra barışma, barış **2.** Uyuşma, uzlaşma
s. 154
- sultan** *i. Ar. sulṭān* **1.** Hükümdar **2.** Pâdişah âilesine mensup anne, kız kardeş, kız çocuk gibi kadınlara verilen unvan
s.+ın 110
s.+ları 35
- surat** *i. Ar. şūret* **1.** Yüz, çehre
s. 180
s.+ıma 162
s.+ına 215
- suret** *i. Ar. şūret* **1.** Gözün ilk bakışta gördüğü şey, dış görünüş, şekil, biçim **2.** Tarz, yol, şekil
s.+de 189
- sus-** *f. 1.* Konuşmaya ara vermek, konuşmayı kesmek veya sözünü bitirmek **2.** Konuşmaktan kaçınmak, konuşmamak **3.** Sessizliğe gömülmek, ses çıkarmaz veya gürültü etmez duruma gelmek
s. 109, 109, 169, 169
s.-acak 23
s.-acaksın 109
s.-ar 156
s.-du 135, 53
s.-dular 53, 63
s.-masına 37
s.-mayı 42
s.-muşdu 170
s.-muşlardı 73
s.-muştu 39
s.-tu 19, 193
s.-tum 113
s.-uşu 85
- susa-** *f. 1.* Su içme ihtiyacı duymak, su içeceği gelmek **2. mec.** Çok istek ve arzu duymak
s.-dığı 41
s.-madı ise 160
- sustur-** *f. 1.* Susmasını, ses çıkarmamasını sağlamak, susmasına sebep olmak **2.** (Kuvvetli delil ve fikirlerle) Karşısındakini cevap veremez duruma getirmek, ilzam etmek
s.-du 203
s.-duğunu 99
s.-duktan 42
- susuzluk** *i. 1.* Susuz olma, susuz kalma durumu
s.+dan 149
s.+unu 149
- Suzan** *öz. i. 1.* Kitapta adı geçen bir kadın karakterin ismi
s. 204
s.+dı 204
s.+ı 199
- süfilik** *i. 1.* Süflî olma durumu
s.+inden 33
- sükunet** *i. Ar. sükûn ile sükûnet* **1.** Durgunluk, hareketsizlik **2.** Telâşsızlık, sakinlik **3.** Gönül rahatlığı, iç huzûru
s.+e 128
s.+ın 101
s.+le 78
- sükut** *i. Ar. sukûṭ* **1.** Susma, konuşmama, sessizlik
s. 105
- Süleyman** *öz. i. 1.* Kitapta adı geçen bir erkek karakterin ismi
s. 146, 147, 147, 147, 148, 148, 160
s.+ı 158, 160
s.+ın 46
- sülün** *i. 1.* Tavukgiller familyasından, uzun kuyruklu, özellikle erkeklerinin kuyrukları göz alıcı renklerde, eti çok lezzetli bir kuş
s.+lere 16
- süngü** *i. 1.* Tüfeğin namlusuna takılan ve küçük, düz bir kılıcı andıran büyük bıçak
s.+süne 120
s.+yü 120, 123
- süpür-** *f. 1.* (Bir yer veya şeyin) Üzerindeki toz, toprak ve çörcöp gibi şeyleri süpürge ile temizlemek **2.** Süpürçesine çıkarıp atmak, kovmak
s.-en 204
s.-üyor 21
- sür-** *f. 1.* Devam etmek **2.** ... kadar zaman almak
s.-dü 133, 24
s.-düğünü 81
s.-er 8
s.-meden 134
s.-miyeceğinden 131
s.-üp 19, 57

- sür-** *f.* **1.**Yönetip yürütmek, kullanıp gitmesini sağlamak, sevk etmek **2.** Değdirmek, dokundurmak **3.** Önüne katıp götürmek veya getirmek **4.** (Cezâ olarak) Ülkesinden veya yerinden başka bir ülkeye veya yere göndermek, nefyetmek **5.** (Ekilebilir duruma getirmek için toprağı) Pulluk veya sabanla işlemek
s.-dü 131, 209
s.-erlerse 133
s.-erek 72
s.-ün 133
s.-üyordu 163, 40
s.-üyorlar 35
s.-me 140
- sürat** *i.* *Ar. sur'at* **1.** Çabukluk, hızlılık, hız
s.+le 191
- sürdür-** *f.* **1.** Sürmek işini başkasına yaptırmak
s.-mek 131
- sürmele-** *f.* **1.** (Kapı, pencere vb. için) Sürmesini sürüp kapatmak, sürgülemek
s.-di 134
- sürü** *i.* **1.**Evcil hayvanlar ve özellikle koyun, keçi topluluğu **2.** Bir arada yaşayan, büyük gruplar, kümeler hâlinde gezip dolaşan hayvan topluluklarından her biri **3.** Kalabalık, küme, yığın
s. 140, 199, 7
s.+sü 133, 35
- sürü-** *f.* **1.** (Bir şeyi) Yere sürtünür vaziyette iterek veya çekerek götürmek, sürüklemek
s.-yerek 113, 130
s.-yüb 165
- sürükle-** *f.* **1.** (Bir nesneyi veya bir kimseyi) İterek veya çekerek yerde sürümek sûretiyle götürmek **2.** (Bir kimseyi herhangi bir yere) Birlikte gitmeye veya (bir işi) birlikte yapmaya zorlamak **3.** (Akarsu, rüzgâr vb. için) Önüne katıp götürmek **4. mec.** (Bir şey birini) Kendine çekmek, cezbetmek **5.** (Aldatmak, kandırmak sûretiyle) Kötü yola, kötü bir sonuca doğru birlikte götürmek
s.-di 195, 84
s.-diği 20
s.-yebilcek 46
s.-yebilir 38
s.-yen 79
- s.-yerek 104, 219
- sürüklen-** *f.* **1.** Sürüklemek işine konu olmak, itilerek götürülmek **2.**(Tekne vb. için) Akıntı veya rüzgârın götürdüğü yöne gitmek
s.-diklerini 220
s.-iyordum 80
- sürün-** *f.* **1.** Karnı üzerinde yerde sürüklenir gibi ilerlemek **2. mec.** Sefâlet içinde yaşamak, yoksulluk içinde hayat sürmek **3.** Geçerken bir şeye değmek
s.-e 141, 141
s.-en 79
s.-erek 66
s.-sün 138, 138
- süs** *i.* **1.** Süsleyen veya süslenmekte kullanılan şey, bezek, ziynet **2. mec.** Güzellik kazandıran, güzelleştiren şey
s. 43
- süsle-** *f.* **1.** Birtakım düzenlemeler, süsler ve zarâfet kazandırıcı maddî – mânevî unsurlar ilâvesiyle (bir şeyi veya kimseyi) daha güzel duruma getirmek, bezemek, tezyin etmek
s.-mek 37
s.-yen 89
s.-yip 190
- süslen-** *f.* **1.** Süslemek işine konu olmak, bezenmek, donatılmak
s.-miştir 29
- sütun** *i.* *Far. sutûn* **1.** mîmar. Câmî, saray, konak vb. yapılarda mermer, taş, ağaç, mâden veya çimentodan yapılan ve üst kısmında sütun başlığı denilen çıkıntılı bir bölüm bulunan silindirik şekilde, dikine konmuş, kâideli yâhut kâidesiz destek, kolon
s.+lu 211
- süvari** *i.* *Far. suvar* ile *suvâri* **1.** Ata binmiş kimse, atlı **2.** Gemi kaptanı **3.** Atlı asker
s. 206, 211
s.+iken 118
- süz-** *f.* **1.** Bir sıvıyı içindeki tortudan, katı maddelerden ayırıp tasfiye etmek için süzgeçten veya süzgeç görevi yapabilecek bez, kumaş vb. bir şeyden geçirme **2. mec.** (Bir kimseyi veya şeyi) Dikkatle gözden geçirmek, bakışlarıyla incelemek
s.-dü 165, 175, 183
s.-düm 102

süzgün *sf.* **1.** Süzölmüş, zayıflamış, halsiz, güçsüz, süzük **2.** (Göz için) Baygın, mahmur, süzölmüş s. 198, 198

süzöl- *f.* **1.** Süzmek işine konu olmak, süz işi yapılmak **2.** (Sıvı için) Aşağıya doğru kayarak yavaş yavaş akmak **3.** Göze batmadan, dikkat çekecek bir hareket yapmadan usulca, sessizce, kayar gibi ilerlemek, yürümek, geçmek **4.** Zayıf ve halsiz düşmek, zayıflamak **5.** (Işık, duman vb. için) Küçük aralıklardan, deliklerden az miktarda, belli belirsiz çıkmak veya girmek, sızmak s.-düm 135 s.-eceğim 46 s.-en 36, 72

Ş

şafak *i. Ar. şefak* **1.** Güneş doğmadan önce ufukta görölen aydınlık ş.+la 161, 204

şah *i. Far. šāh* **1.** Atın ön ayaklarını yerden kesip iki arka ayağı üzerinde durması. ş.+a 219

şaheser *i. Far. šāh ve Ar. eser ile šāh eser* **1.** Mükemmel ve çok üstün eser ş. 27 ş.+i 47, 49 ş.+in 27 ş.+ini 28, 28, 44 ş.+inin 45 ş.+iyle 51

şahit *i. Ar. şahadet* **1.** Bir şeyin olduğu yerde hazır bulunup olanları gören kimse ş. 37, 42

şair *i. Ar. šī'r* **1.** Şiir söyleyen veya şiir yazan kimse ş. 27, 28, 29, 29, 29, 30, 30, 30, 31, 32, 33, 33, 35, 36, 37, 38, 38, 40, 42, 44, 44, 44, 46, 46, 46, 47, 47, 48, 48, 48, 49, 51 ş.+e 34, 48 ş.+i 47 ş.+im 32 ş.+in 28, 34, 36, 41, 49, 49 ş.+ler 34 ş.+lerin 40 ş.+lerini 33

şaka *i. 1.* Karşısındakini kırmadan güldürmek, eğlendirmek,

neşelendirmek, şaşırtmak amacıyla ciddiye alınmayacak şekilde söylenen söz veya yapılan hareket, latîfe, hezel ş.+lar 198

şakak *i. < Moğ. sikak* **1.** Başın yan tarafında gözle kulak arasında kalan, elmacık kemiğinin üstündeki çukurumsu kısım ş.+larında 28

şakırtı *i. 1.* Dökölen, akan suyun, birbirine veya bir yere çarpan sert bir şeyin çıkardığı ses, şakırdama sesi ş.+ları 199

şakla- *f. 1.* Şak diye ses çıkarmak ş.-yışına 8 ş.-yor 23

şaklat- *f. 1.* Şak diye ses çıkartmak **2.** (Tokat, kamçı, kırbaç vb.) Şak diye ses çıkaracak şekilde kuvvetle vurmak ş.-tim 105

şal *i. Far. šāl < Hint. 1.* Kadınların omuzlarına örttükleri geniş atkı **2.** Atkı, hırka, örtü, yorgan, bohça vb. şeyler yapmakta kullanılan, Hindistan'da kendine mahsus motiflerle dokunanları çok makbul yünlü kumaş ş.+ından 34

şalvar *i. Far. šelvār* **1.** Bir uçurla büzölenek bele bağlanan çok bol ve geniş üst donu ş.+ının 15

şalvarlı *sf. 1.* Şalvarı olan ş. 195, 199

şamdan *i. Ar. šem' ve Far. dān ile sem'dān* **1.** Üzerine mum dikilen aydınlatma âleti ş.+ı 86

şangırtı *i. 1.* Kırılan, birbirine çarpan cam, mâden vb.nin çıkardığı sert ses, şangırdama sesi ş.+sı 169 ş.+sını 82

şanlı *sf. 1.* Şan sâhibi, ünlü, şöhretli, itibarlı ş. 160, 38

Şapdenizi *öz. i. 1. coğ.* Kızıldeniz'in bir diğer ismi ş.+nde 115

şapka *i. Bulg. šapka* **1.** Sokağa çıkarken giyilen fôtr, kasket, keçe, hasır ş.+sını 174 ş.+sının 174, 178 ş.+sıyla 179 ş.+yı 192

şarap *i. Ar. şerāb* **1.** Meyve sularının ve özellikle üzüm suyunun belli usûllerde mayalandırılmasından elde edilen alkollü içki
ş. 118

şark *i. Ar. şark* **1.** Dört ana yönden güneşin doğduğu yön, doğu **2.** Asya ülkeleri
ş. 63

şarkı *i. Ar. şark > şarki* **1.** Müsikimizde çok kullanılmış olan, aşk, ayrılık, eğlence, içki vb. duygular üzerine küçük usûllerle bestelenmiş, ara nağmesi ve nakarâtı bulunan parça
ş. 72

ş.+lar 166, 68

ş.+larım 29, 29

ş.+sı 61

ş.+sıdır 70

ş.+sını 156, 70, 71, 72

ş.+yı 156, 70, 71

şaş- f. **1.** (Beklenmeyen bir olay, bir hal, bir söz vb. karşısında) Ne yapacağını bilemez duruma gelmek, şaşkırmak, hayret etmek **2.** Gittiği doğrultudan ayrılmak:

ş.-dığım 93

ş.-madan 92

şaşır- f. **1.** Güç bir işin içinden çıkamamak, ne yapacağını, nasıl davranacağını bilememek **2.** Şaşkın duruma düşmek, şaşmak, hayret etmek

ş.-dı 205, 215

ş.-dım 101, 179, 191

ş.-dın 109

ş.-ır 215

ş.-mış 102

ş.-mişdi 214, 218

şaşırt- f. **1.** Şaşırtmasına sebep olmak, şaşkın duruma getirmek, hayrete düşürmek

ş.-dı 170, 73

şaşkın sf. ve i. **1.** Ne yapacağını şaşırmış (kimse)

ş. 103, 104, 131, 167, 21, 21

şaşkınlık i. **1.** Şaşkın olma durumu **2.** Şaşkınca davranış

ş. 131

ş.+la 134

ş.+ı 44

satafath sf. **1.** Göze çarpacak şekilde süslü ve gösterişli, debdebeli
ş. 59

satafatsız sf. **1.** Görkemsiz
ş. 34, 43

şayarı (h)ayret Osm.taml. Far. şāyesten>şāyan+ Ar. hayret **1.** Hayret edilmeye değer şey
ş. 197

şeffaf sf. Ar. şufūf **1.** Işığı içinden geçirdiği için arkasındaki cisimlerin net olarak görülmesine engel olmayan, saydam **2.** Berrak, lekesiz
ş. 201, 52, 66

şefkatli sf. **1.** Davranışları şefkat dolu olan
ş. 92

şehid i. Ar. şehadet **1.** Allah yolunda ve din uğrunda savaşırken ölen kimse **2.** Vatan, millet, kutsal bir amaç ve görev uğrunda ölen kimse
ş. 106

şehir i. Far. şeh **1.** İnsanların toplu olarak yaşadığı yerleşim yerlerinden, idârî ve mülkî bakımdan köy ve kasabadan sonra en büyük olanı; halkının büyük kısmı ticâret, sanâyi ve idâre işleriyle uğraşan, tarım alanı olmayan kalabalık yerleşim merkezi, kent **2.** Böyle bir yerleşim merkezinde yaşayan halk, şehir halkı

ş. 125, 13, 64

ş.+de 116, 140, 142, 34, 9

ş.+den 209

ş.+e 137, 139, 126, 212, 35

ş.+le 139

ş.+lere 14

ş.+lerinden 63

ş.+lerini 36

ş.+i 187

ş.+in 31, 31, 33, 52, 64, 66, 9, 9

şehvet i. Ar. şehvet **1.** Karşı cinse duyulan şiddetli arzu, cinsel istek **2.** Ölçüyü aşan şiddetli arzu, şiddetli istek
ş.+le 29

şekil i. Ar. şekl **1.** Dış görünüş, dış çizgiler, biçim **2.** Biçim, tarz **3.** Olma biçimi, durum, hal **4.** Çeşit, tür, nevi

ş. 90

ş.+de 103, 186, 32, 56, 75

ş.+e 102

ş.+iidi 85

ş.+inde 151, 75, 75, 81, 87

ş.+ini 24, 51

ş.+i 101, 20, 74

şekilli sf. **1.** Şekli olan

- ş. 79
- şekilsiz** *sf.* **1.** Belirli biçimi olmayan **2.** Biçimi bozuk
ş. 43, 69
- şenlik** *i.* **1.** Şen olma durumu, şetâret **2.** Toplu olarak yapılan eğlence, kutlama, donanma
ş.+ine 34
- şerbet** *i.* *Ar. şurb* **1.** Meyve özü, su ve şekerle yapılan tatlı içecek
ş.+lere 36
- şeref** *i.* *Ar. şeref* **1.** Bir kimseye gösterilen saygının dayandığı mânevî yücelik, mânevî ululuk, onur, haysiyet
ş. 215
ş.+lerin 37
- hatırı şerif** *Osm.taml. Ar. huṭūr+Ar. şeref* **1.** “Şerefli Hatır” Saygılı konuşmada hitap sözü olarak kullanılır
ş.+ini 136
- şetâret** *i.* *Ar. şetâret* **1.** Sevinç, neşe, şenlik
ş.+le 88
- şey** *i.* *Ar. şey* **1.** Belli bir nesne, oluş veya düşünceyi belirtmeyen, anlamı kendinden önceki ve sonraki kelimelerle ortaya çıkan; söz, olay, iş, durum, husus, madde, eşyâ vb. yerine kullanılan belirsiz kelime **2.** Nesne, madde, cansız varlık **3.** Hatıra gelmeyen söz, durum, nesne vb. yerine kullanılır
ş. 103, 104, 105, 106, 106, 106, 108, 108, 109, 110, 112, 112, 116, 121, 123, 125, 127, 127, 127, 130, 130, 133, 134, 134, 134, 14, 145, 146, 15, 153, 155, 165, 17, 181, 184, 187, 19, 196, 20, 210, 213, 215, 24, 32, 38, 41, 43, 44, 47, 48, 48, 48, 50, 55, 55, 63, 67, 67, 75, 77, 8, 82, 13, 134, 14, 152, 165, 165, 25
ş.+den 101, 144, 147, 148, 153, 181, 190, 20, 40
ş.+di 43
ş.+dir 100, 177, 187, 202, 202, 208, 25, 26, 7, 8
ş.+e 176, 21, 45, 98
ş.+i 109, 109, 121, 121, 144, 149, 175, 176, 177, 178, 190, 26, 39, 43, 63, 84, 98
ş.+imiz 126, 134
ş.+imizdir 125
ş.+in 121, 128, 134, 154, 66
ş.+ler 104, 106, 107, 111, 127, 132, 147, 153, 169, 207, 213, 213,
- 220, 23, 28, 29, 32, 36, 37, 41, 41, 44, 56, 63, 85, 97, 98
ş.+lerde 176
ş.+lerden 29
ş.+lerdi 43, 85
ş.+lere 121, 14, 19, 57, 82
ş.+leri 10, 15, 177, 177, 22, 30, 44, 46, 46, 53, 57, 57, 64, 85, 85, 85, 87, 90, 90
ş.+lerin 30, 44, 78
ş.+lerle 85
ş.+lermi 208
ş.+mi 105
ş.+miş 123
ş.+si 83
ş.+sin 209
- şeytan** *i.* *Ar. şeytân < İbr. şāṭān* **1.** Meleklerin başı ve hocası olduğu halde isyan edip Allah’ın emirlerine karşı geldiği için huzurdan kovulan ve rahmetten uzak kalan âsî varlık, iblis **2.** Bu varlığın devâmı olarak insanda bulunan ve ona musallat olup doğru yoldan uzaklaştıran, dâima fenâlığa, isyâna teşvik eden kötü kuvvet **3.** *meç.* Karakterinde kibir, azamet, hîle vb. kötü sıfatlar hâkim olan, azgın, habis, şerir kimse
ş. 117, 135
ş.+i 218
- şingirtı** *i.* **1.** Birbirine veya bir yere çarpan mâden, cam vb.nin çıkardığı ses, şingirdama sesi
ş.+sım 169
- şıprıtı** *i.* **1.** Damlayan veya dalgalanan suyun çıkardığı ses
ş. 53
- şırrak** *i.* **1.** Şiddetle çarpma ve vurma sonucunda çıkan sert ses
ş. 148
- şiddet** *i.* *Ar. şiddet* **1.** Bir güç, hareket veya kuvvetin derecesi **2.** Tabii hâlden daha fazla olma, aşırılık, fazlalık **3.** Sertlik
ş. 83
ş.+ile 219
ş.+ini 100
ş.+le 100, 102, 104, 183, 183, 186, 215, 216, 220, 50, 77
- şiddetli** *sf.* **1.** Zorlu, sert **2.** Aşırı derecede olan, haddinden fazla, çok fazla
ş. 72, 83
- şiiir** *i.* *Ar. şîr* **1.** Duygu ve heyecanları, güzellikleri, seslerin uyumundan ve âhenginden faydalanarak etkili

- bir şekilde anlatma sanatı ve bu sanat yoluyla verilen edebî eser
ş.+den 34
ş.+leri 31, 37, 45
ş.+lerimde 29
ş.+lerin 32, 32
ş.+lerini 29, 34
- şikar** *i. Far. şikār* **1.** av
ş.+ı 16
- şikayet** *i. Ar. şikāyet* **1.** Durumundan memnun olmayıp yakınma veya başına gelen bir dertten sızlanma
ş. 107, 12, 136
ş.+e 92
ş.+lerini 31
- şikayetçi** *sf. ve i.* **1.** Şikâyet eden (kimse)
ş.+idi 145
- şilep** *i. Yun. slepi* **1.** Yük taşıyan gemi, yük gemisi
ş. 118
- şimal** *i. Ar. şimal* **1.** Dört ana yönden biri, yüzünü doğuya dönen kimsenin sol tarafına düşen cihet, kuzey **2.** Bulunulan yere göre bu yöne düşen yer veya ülke
ş.+in 42
- şimdi** *zf.* **1.** İçinde bulunduğumuz zamanda, şu anda **2.** Yaşamakta olduğumuz zaman diliminde, bu devirde **3.** Biraz sonra, yakında **4.** Demin, biraz önce **5.** Buna göre, bu duruma göre, artık
ş. 105, 106, 116, 122, 129, 131, 134, 137, 145, 147, 15, 15, 160, 164, 167, 177, 18, 188, 192, 193, 206, 208, 209, 213, 47, 72, 73, 77, 82, 83, 87
ş.+ki 200
ş.+lik 157
ş.+ye 112, 125, 175, 181, 45, 46, 67, 79
- şimdiki** *sf.* **1.** İçinde bulunulan zamanda olan veya yapılan, bu zamandaki, bu andaki
ş. 118, 28, 38
- şimdilik** *zf.* **1.** Şimdiki halde, şimdiki durum gereği olarak, bu an için **2.** Geçici olarak
ş. 14, 20
- şimşek** *i.* **1.** Buluttan buluta veya buluttan yere elektrik boşalması sırasında meydana gelen ışık olayı, gökyüzünde kırık bir çizgi şeklinde görülen ve çok ânî gelip geçen parıltı
ş. 191
- şirket** *i. Ar. şirket* **1.** Bir iş için birden fazla kimsenin meydana getirdiği ticarî ortaklık
ş. 129, 130, 131, 131
ş.+e 128, 129, 129
ş.+in 131, 133, 133, 134
- şirret** *sf. Ar. şerr* **1.** Karşısındakini bastırarak şekilde konuşan, çok konuşarak üste çıkan, yaygaracı, edepsiz, çaçaron
ş.+dir 167
- şiş** *i.* **1.** Silâh gibi kullanılan ucu sivri çubuk.
ş.+ler 82
- şişe** *i. Far. şişe* **1.** İçine su ve her türlü sıvı madde konan, camdan çeşitli biçim ve büyüklükte, boyu enine göre çok daha uzun, ağız kısmı dar kap
ş.+de 166
- şişir-** *f.* **1.** Şişmesine sebep olmak, şişmesini sağlamak
ş.-en 24
- şişkin** *sf.* **1.** Şişmiş **2.** Tabiî hâline göre sıkı sıkıya doldurulmuş, şişirilmiş
ş. 193
- şişman** *sf. ve i.* **1.** Vücûdu, aşırı derecede yağlı olduğu için şişkin görünen (kimse), şişko
ş. 197
- şoför** *i. (Fr. chauffeur)* **1.** Motorlu kara taşıtı kullanan kimse
ş. 116, 185, 186
- şose** *i. Fr. chaussée* **1.** Daha çok taş kırıkları üzerine döşendikten sonra silindir geçirilmek sûretiyle yapılan trafiğe elverişli yol, bir nevi stabilize yol
ş. 10, 185, 188
ş.+nin 148
- şöyle** *sf.* **1.** Şuna benzer, şunun gibi **2.** *zf.* Şu şekilde, şu yolda
ş. 118, 128, 153, 161, 163, 164, 164, 184, 192, 90
- şu** *sf.* **1.** Çok uzakta olmayan kimse veya şeyi işaret yoluyla belirtir **2.** Herhangi bir mesâfe ifâdesi taşmadan işaret için kullanılır **3.** z. Yerini tuttuğu uzaktaki kimse veya şeyi gösterir. Çekimli şekilleri şöyledir: *Şuna, şunda, şundan, şunu, şunun;* çoğulu: *şunlar*
ş. 105, 107, 110, 121, 122, 153, 160, 170, 190, 49, 54, 54, 55, 83, 83, 83
ş.+nlara 53, 53
ş.+nu 136, 140, 184, 206

ş.+rada 102
ş.+radan 138
ş.+raya 184
ş.+rda 173
ş.+ydu 146

şube *i. Ar. şu'be* **1.** Bölük, takım, kol **2.** Bir kuruluş veya kurumun ana kuruluşa bağlı olan daha küçük alt bölümlerinden her biri
ş. 188

şükür *i. Ar. şukr* **1.** Verdiği nîmetler için Allah'a karşı duyulan minneti dile getirme
ş. 157

şüphesiz *sf.* **1.** Hakkında şüpheyeye düşülemeyecek olan, şüpheyeye götürmeyecek derecede kesin olan, kesinlikle bilinen **2.** *zf.* Muhakkak, kesin olarak, kesinlikle
ş. 38

T

ta *ed. Far. tā* **1.** Bir şeyin bulunduğu, başladığı veya sona erdiği yeri yâhut zamânı anlatırken söze mübâlağa katar [Genellikle dek, değin, kadar, beri vb. ile kullanılır]
t. 132, 191, 33, 43, 97

taarruz *i. Ar. 'arz ile te'arruz* **1.** Sataşma, ilişme, takılma, tecâvüz etme **2.** Askerî kuvvetlerin düşman üzerine yaptığı hücum, saldırı
t.+a 215

tab'a veya *tebaa* *i. Ar. tâbi'* çoğ. *teba'a* **1.** Bir devletin idâresi altında bulunanların bütünü, uyruk [Tekil anlamında da kullanılır]
t. 117

tabaka *i. Ar. tabaka* **1.** Bir yüzeyin üzerindeki düzgün olarak yayılmış kısım, böyle kısımlardan her biri, kat, katman
t.+sı 152, 77
t.+sının 97

tabaka *i. İtal. tabacco < İsp. tabaco* **1.** Cepte taşınan sigara veya tütün kutusu
t.+yı 163, 163, 163

taban *i. 1.* Ayağın yere basan tarafı
t.+larımında 158

tabanca *i. Far. tamānçe – tamānçe* **1.** Cepte veya belde taşınan, kısa ve hafif ateşli silâh
t. 124, 174, 203

t.+lar 203
t.+sında 210

tâbi *sf. Ar. teba' – tebâ'at ile tâbi'* **1.** Birine veya bir şeye uyan, onun arkası sıra giden **2.** Birinin emri altında bulunan, onun hâkimiyeti altında olan, bağlı
t. 192

tabî *sf. Ar. tabî'a* ve nispet eki *-i* ile *tabî'i* **1.** Tabiatla ilgili, tabiatla bulunan, doğal **2.** Tabî olarak, doğal olarak, elbette **3.** Alışılmış olan, olağan, normal **4.** Yapmacık olmayan, yapmacıksız, sun'î karşıtı
t. 116, 118, 12, 123, 189, 32, 202

tabiat *i. Ar. tabiat* **1.** İnsan dışındaki canlı ve cansız varlıkların hepsi, doğa **2.** Dış dünyanın dağlar, denizler, kırlar vb. daha çok güzelliğiyle insana hitap eden tarafı
t. 187, 191, 74
t.+da 188

tabib *i. Ar. tabib* **1.** Hekim, doktor
t. 219

tabiilik *i. 1.* Tabî olma durumu, tabî oluş, doğallık
t. 101

tabir *i. Ar. 'abr – 'ibâret ile ta'bir* **1.** İfâde, anlatım **2.** Deyim
t.+le 190

tabla *i. Yun. tabla < Lat. tabula* **1.** Saticıların, içine satacakları yiyecek maddelerini koydukları tahta tepsi **2.** İçilen sigaraların ve küllerinin bulunduğu cam veya mâdenî kap
t.+sını 97

taburcu *i. < tabur+cu* **1.** Hastahâneneden çıkması kararlaştırılmış hasta
t. 139

tac *i. Far. tâc* **1.** Hükümdarlık âlameti olarak giyilen, genellikle kıymetli taşlarla süslü baş kisvesi **2.** Üstünlük, kudret ve kuvvet âlameti olarak başa konan başlık
t.+ı 37

tahakkuk *i. Ar. haqq ile tehaqquk* **1.** Gerçekleşme
t. 197

tahakküm *i. Ar. hukm ile tehaqqum* **1.** Baskı yaparak hükmetme, zorbalıkla hüküm sürme
t. 30
t.+üne 37

- tahammül** *i. Ar. ḥaml ile teḥammul* **1.** Zor şeylere dayanma gücü, ses çıkarmadan katlanma
t. 187, 190, 207, 24, 26, 49
- tahassüs** *i. Ar. ḥiss ile teḥassus* **1.** Duygulanma
t.+leri 190
- tahayyül** *i. Ar. ḥayl – ḥayāl ile teḥayyul* **1.** Daha önce duyu organları ile idrak edilmiş bir şeyi, o şey karşımızda mevcut olmadığı bir an veya mekânda zihinde şekillendirme, hayalde canlandırma
t. 182, 185, 33
- tahkikat** *i. Ar. taḥkiḳ ve çoğ. -āt ile taḥkiḳāt* **1.**Belli bir maksatla yapılan araştırma, soruşturma
t. 158
t.+1 158
- tahkir** *i. Ar. ḥakāret ile taḥkir* **1.** Hakāret etme **2.** Küçük görme, aşağılama
t. 202, 37
- tahliye** *i. Ar. ḥalā' – ḥuluvv ile taḥliye* **1.** Boşaltma, boşaltılma, boş bırakma, bırakılma **2.** Salıverme, serbest bırakma
t.+leri 139
- tahmin** *i. Ar. ḥamn ile taḥmin* **1.** Yaklaşık olarak, aşağı yukarı değerlendirme **2.** Sezgilere ve bâzı belirtilere göre olacak bir şeyi önceden kestirme ve buna göre verilen hüküm
t. 112, 82
t.+leri 34
- tahrirat** *i. Ar. taḥrir ve çoğ. -āt ile taḥrirāt* **1.** Resmî dâirelerce yapılan yazışma(lar)
t.+1 189
- tahsil** *i. Ar. ḥuṣūl ile taḥsil* **1.** Toplama, alma **2.** İlim öğrenmek için okuma, öğrenim
t. 117
- tahta** *i. Far. taḥte* **1.** Kalınca ve uzun biçilmiş düz ağaç parçası **2.** sf. Ağaçtan yapılmış
t. 11, 113, 15, 184, 22, 23, 59, 7
t.+dan 8
t.+lara 76
t.+ların 76
- tahtakurusu** *birl. i. kurus [Yun. koriza]* **1.** Yarım kanatlılardan, insanların ve hayvanların kanını emen, evlerde yuvalanıp çok çabuk üreyen, pis kokulu, 3 mm. uzunluğunda, yassı vücutlu çok yaygın böcek
t. 189
- tak-f.** **1.** (Bir şeyi başka bir şey üzerine) İliştirmek, tutturmak veya geçirmek, asmak **2.** (Giyilecek veya kullanılacak şeyleri) Kendi üzerine yerleştirmek, takınmak, kuşanmak
t.-tı 59
- tak** *i. 1.* Tahta vb.ne vurulunca çıkan tok ses **2.** *Canına tak etmek* dayanacak, sabredecek gücü kalmamak
t. 119
- taka** *i. 1.* Yük taşımak ve balıkçılık için kullanılan, beş altı ton yük taşıyabilecek kapasitede, Karadeniz bölgesine has yelkenli tekne
t. 36
- takat** *i. Ar. tākat* **1.** Bir şeyi yapabilmek için gereken güç, kuvvet, derman
t.+1 23
t.+i 130
- takdim** *i. Ar. kudūm ile taqdim* **1.** (Bir şeyi) Kendinden büyük ve üstün bir kimseye verme, sunma **2.** (Bir kimse veya şeyi) Birine tanıtmak, tanıştırmak
t. 52
- takdir** *i. Ar. qadr ile taqdir* **1.** Beğenme, güzel bulduğunu, beğendiğini belirtme
t. 61, 69
- takdirname** *i. Ar. taqdir ve Far. nāme ile taqdir-nāme* **1.** Bir işin beğenildiğini göstermek üzere verilen yazılı belge, başarı belgesi, takdir
t. 197
- takıl-f.** **1.** (Bir şey başka bir şey üzerine) İliştirilmek, tutturulmak, geçirilmek **2.** Bir aksaklık görerek üstünde durmak **3.** (Kendiliğinden) Bir yere ilişip kalmak
t.-lb 144
t.-madan 41
- takip** *i. Ar. 'akb ile ta'qib* **1.** (Yetişmek, yakalamak, bulmak için) Birinin veya bir şeyin arkasından gitme, arkasına düşme, izleme **2.** Kovuşturma **3.** Bir şeyi izleme, gelişmesiyle ilgilenme **4.** Dikkatle dinleme veya bakma **5.** (Bir şey diğer bir şeyin) Ardından gelme, onu izleme
t. 213,128, 137, 87,139, 205, 206, 207, 207, 208, 208
t.+e 144

- t.+e 214
t.+i 205
- taksim** *i. Ar. qasım ile takşim* **1.** Parçalara ayırıp bölme, bölüştürme, pay etme
t. 11
- taleb** *i. Ar. taleb* **1.** İsteme, dileme, arzu etme
t. 175, 176
- talebe** *i. Ar. tālib çoğ. talebe* **1.** Tâlipler, istekliler **2.** Öğrenciler [Bu anlamda tekil gibi de kullanılır]
t.+si 173
t.+sine 107, 173
- talihsiz** *sf.* **1.** Tâlihi kötü olan, şanssız yolunda olmayan
t. 61
- talik** *i. Ar. 'alaḳ ile ta'lik* **1.** Asma, asılma **2.** Belli bir zamâna bırakma, geciktirme, erteleme
t. 174
- tam** *sf. Ar. temām ile tām* **1.** Gerekli her şeyi kendisinde bulunduran, eksiği olmayan **2.** Daha önce veya daha sonra değil bahsedilen işin oluşu sırasında, ânında **3.** Zaman ve yer bildiren kelimelerle anlamı kesinleştirir ve güçlendirir **4.** (–diği gibi söyleyişinden önce geldiğinde) –e uygun olarak, tıpkı **5.** Olması gereken bütün nitelikleri taşıyan
t. 14, 141, 164, 165, 166, 183, 186, 192, 210, 28, 37, 40, 57, 75, 81
- tamam** *sf. ve i. Ar. tamam* **1.** Bütünlüğünü bozacak bir eksiği olmayan (şey), bütün **2.** Olması gerektiği gibi, doğru
t. 87
- tamamen** *zf. Ar. temām tenvinli temāmen* **1.** Tam olarak, bütünüyle
t. 125
- tamamla-** *f.* **1.** Tam ve eksiksiz duruma getirmek **2.** bitirmek
t.-rdı 120
t.+yordu 22
- tamamlan-** *f.* **1.** Tam ve eksiksiz duruma getirilmek **2.** Bitirilmek, sonuçlandırılmak
t.-mamişdi 196
- tamir** *i. Ar. 'imāret ile ta'mir* **1.** Eskimiş veya bozulmuş bir şeyi yenileme veya kullanılır duruma getirme, onarma **2.** İşlenen bir hatâ veya yanlışlığı düzeltmek davranışlarda bulunma, düzeltmeye çalışma
t. 109, 185, 208
t.+i 48
- tane** *i. Far. dāne* **1.** Başlı başına bir varlık teşkil eden şeylerin her biri için kullanılan sayı birimi, adet **2.** Küçük yuvarlak cisim
t. 11, 137, 152, 191, 22, 35, 88, 9
t.+si 202, 23, 88
t.+sini 138
- tanı-** *f.* **1.** Kim veya ne olduğunu hatırlamak, evvelce görülen veya bilinen bir kimse veya bir şey olduğunu anlamak **2.** Görmüş ve bilmiş olmak, âşinâsı olmak **3.** (Bir kimse veya şey hakkında) Özelliklerini bilerek tam bilgi sâhibi olmak, ne, kim ve nasıl olduğunu anlamak **4.** Nâmını duymak **5.** Bilip ayırmak, ayırt etmek **6.** ... olarak kabul etmek, ... saymak
t.-diği 138, 174
t.-dikdan 177
t.-diğim 181, 97
t.-dikları 52
t.-diklarına 98
t.-madığım 191, 29
t.-madığımızı 183
t.-makda 130
t.-miş 44
t.-mıyan 10
t.-rız 126
t.-rlardı 158
t.-rsa 158
t.-yacağımız 209
t.-yamadım 184
t.-yordu 42
- tanıdık** *sf. ve i.* **1.** Tanışılıp konuşulan (kimse), bildik, ahbap **2.** Daha önce görülmüş, bilinmiş olduğu için âşinâ gelen (kimse)
t.+ı 101
- tanın-** *f.* **1.** Kim ve ne olduğu bilinmek, mâruf olmak **2.** Şöyle veya böyle bilinme
t.-mayacak 24
- tanış-** *f.* **1.** (Daha önce birbirini tanımayan kimseler) Birbirlerinin kimliklerini, mesleklerini vb. öğrenmek
t.-dik 176
t.-mak 175
- tapucu** *i.* **1.** Tapu dâiresinde çalışan kimse
t. 188
- tara-** *f.* **1.** Tarakla tellerini birbirinden ayırmak, karışıklığını gidermek
t.-r 193

taraf *i. Ar. taraf* **1.** Ön, arka, sağ, sol, üst ve alt yanlardan her biri, cihet, yön **2.** (İyelik ve diğer çekim ekleriyle kullanıldığında) Bahsedilen kimse veya varlığı belirtir **3.** Bir şeyin belli bir kısmı **4.** Yöre, yer, bölge **5.** Düşünce, görüş ve istekleri birbiriyle çatışan iki kişi veya topluluktan her biri:
t.+a 102, 115, 135, 141, 166, 166, 170, 183, 185, 202, 53, 55, 57, 66
t.+daki 154
t.+ı 148, 179, 28
t.+ımda 75
t.+ımdan 90
t.+ımdır 99
t.+ına 10, 145, 148, 183
t.+ında 140, 71
t.+ındaki 11, 118, 161, 17
t.+ından 142, 176, 176, 53, 59
t.+ını 117, 121, 145, 75
t.+larında 137
t.+larını 98

tarh *i. Far. < Ar. tarh* **1.** Bahçelerde çiçek dikmek için ayrılmış, çiçek dikilmiş yer
t.+ları 75

tarla *i. 1.* Tarıma elverişli, belirli ve sınırlı toprak parçası
t.+da 154, 155
t.+dan 153
t.+ları 150
t.+ların 74, 74
t.+larını 152
t.+nın 155, 156
t.+sı 154
t.+sına 152, 153, 153, 154, 154
t.+sından 155
t.+sını 152
t.+ya 155
t.+yı 155

tarz *i. Ar. tarz* **1.** Biçim, şekil, sûre **2.** Üslûp, edâ
t.+ı 75

tasavvur *i. Ar. şüret ile teşavvur* **1.** Zihinde şekillendirme, fikren kurma, tasarım **2.** Zihinde canlandırma, tahayyül etme **3.** Düşünce, niyet, maksat, plan
t. 187, 187, 193, 196, 200
t.+larım 190

tasdik *i. Ar. şidk ile taşdik* **1.** Gerçek olduğunu söyleme, doğru olduğunu bildirme, doğrulama **2.** Doğru ve yerinde bularak kabul etme, onaylama, onama, tasvip etme.

t. 55

tasvir *i. Ar. şüret ile taşvir* **1.** Bir şeyi resim gibi göz önüne gelecek şekilde ayrıntıları ile anlatma **2.** Resim
t.+ini 67

taş *i. 1.* Yeryüzünün sertleşmiş ve katılaşmış tabakalarında bulunan, içindeki mâden, tuz ve oksitlere göre değişik renkte ve değişik birleşimdeki çok sert cisim **2.** Bunlardan kopmuş veya koparılmış parça **3.** *sf.* Taştan yapılmış **4.** Bu maddeden yapı işlerinde kullanılmak üzere hazırlanmış malzeme **5.** Mücevherlerde kullanılan değerli veya taklit ufak sert cisim **6.** (İsim tamlamasının ikinci ögesi olarak) Bu maddeden belli yerlerde kullanılmak üzere hazırlanmış nesne
t. 11, 16, 17, 196, 74, 75, 76, 76, 77, 78, 83
t.+a 139, 144
t.+ından 34
t.+lar 189, 22, 23, 62, 7, 76
t.+lara 219
t.+ların 7, 7, 76

taş- *f. 1.* (Sulu ve sıvı şeyler için) Bulunduğu yere sığmayarak dışarıya doğru akmak **2.** (Kendisi için belli olan sınırın) Ötesine geçmek, bulunduğu yere sığmamak **3.** (Öfke, heyecan, sabırsızlık, sevinç vb. durumlar yüzünden) Artık kendini tutamamak, kabına sığamayıp coşmak
t.-dı 214
t.-iyor 23
t.-miş 219

taşı- *f. 1.* (Bir şeyi bir yerden başka bir yere) Götürmek **2.** (Ağırlığını) Yüklenmek **3.** Üzerinde bulundurmak, hâmil olmak **4.** Sâhip olmak, kendinde bulundurmak **5.** Gönünde bulundurmak, beslemek, duymak, hissetmek **6.** İçinden geçirerek aktarmak, nakletmek
t.-dığı 36, 36
t.-mağa 26
t.-rdı 50
t.-rlar 97
t.-yamıyor 140
t.-yan 210, 32, 37, 64
t.-yordu 44

- taşla-** *f.* **1.** Üzerine taş atmak, taş tutmak
t.-mişlar 134, 134
t.-mişlardı 151
t.-r 135
- tat-** *f.* **1.** (Tat alma duyusu yardımıyla) Bir şeyin tadının nasıl olduğunu anlamak **2.** *mec.* (Olumlu veya olumsuz bir şeyi) Bütün nitelikleriyle yaşamak
t.-dı 41
- tatbik** *i.* *Ar.* *tabk* ile *taḥbik* **1.** Uygulama
t. 105, 107, 62
- tatlı** *sf.* **1.** Şeker tadında olan, içinde şeker bulunan, tadı hoş olan, ağzı hoş gelen, acı karşıtı **2.** *mec.* İnsanın üzerinde iyi etki bırakan, hoşla giden, ferahlık veren, rahatlatan, yumuşak **3.** *zf.* Hoşla gidecek şekilde, tatlılıkla **4.** *mec.* Cana yakın, yumuşak, sevimli
t. 103, 190, 190, 193, 193, 211, 217, 29, 31, 32, 32, 43, 45, 47, 68, 82, 89
t.+ydı 179
- tatlılık** *i.* **1.** Tatlı olma durumu **2.** *mec.* Sevimlilik, yumuşaklık
t. 50
- tavan** *i.* **1.** Bir binânın, bir odanın, kapalı bir yerin üst kısmını oluşturan düz bir yüzey şeklindeki kısım, taban karşıtı
t. 218
t.+a 7
t.+da 22
t.+daki 22, 81
- tavır** *i.* *Ar.* *ṭavr* **1.** Durum, hal, vaziyet, davranış
t.+la 19, 194
t.+larımı 180
t.+lı 179
t.+ımdan 19
t.+ıyla 196
- tavla** *i.* *İtal.* *tavola* < *Lat.* *tabula* **1.** Aynı isimdeki bir tahta kutu üzerinde iki kişi, otuz pul ve iki zarla oynanan oyun **2.** Bu oyunun üzerinde oynandığı, açıldığı zaman içe gelen iki yanı hânelere bölünmüş, yassı bir kutu biçimindeki oyun tahtası.
t. 173, 188
- tavuk** *i.* **1.** Sülüngillerden, dünyânın her tarafında yetiştirilen, eti ve yumurtası için üretilen, kanatları kısa ve küt, evcil kümes hayvanı
t. 12
t.+lara 16
- tavus** *i.* *Far.* *ṭā'ūs* < *Ar.* *ṭa'ūs* < *Yun.* **1.** Sülüngiller familyasından, tiz sesli, erkeğinin kuyruğu çok uzun, süslü, parlak ve güzel renkli çok büyük kuş
t.+lara 16
- tayf** *i.* *Ar.* *ṭayf* **1.** Görüldüğü zannedilen hayâlî varlık, hayâlet, ruh
t. 70
- tayfa** *i.* *Ar.* *ṭā'ife* **1.** Bir gemide çeşitli işlerde çalışan işçi, gemici **2.** Aynı işi yapan topluluk
t. 118
t.+lar 117, 123
t.+nın 118, 119, 119, 123, 124
- tayın** *i.* *Ar.* *ta'yin* **1.** Asker azığı ve özellikle asker ekmeği
t. 158
t.+ı 140
t.+la 140, 140
- tayin** *i.* *Ar.* *'ayn* ile *ta'yin* **1.** Belli etme, ayırarak belirleme, belirli duruma getirme **2.** Bir göreve yerleştirme, atama
t. 173
- taze** *i.* *Far.* *tāze* **1.** İlk ve yeni durumunu koruyan, bayatlamamış, bozulmamış olan **2.** Kurutulmamış veya kurumamış olan, yeşil **3.** Yeni, zamânı geçmemiş
t. 11, 12, 35, 73
- tazı** *i.* *Far.* *tāzi* **1.** Uzun bacaklı, uzun burunlu, çekik karınlı, genellikle tavşan avında kullanılan, çok çevik bir av köpeği cinsi
t. 186
- tebdil** *i.* *Ar.* *bedl* ile *tebdil* **1.** Değiştirme, değiştirilme, başka şekle sokma
t. 193
- tebessüm** *i.* *Ar.* *besm* ile *tebessüm* **1.** Gülümseme
t. 82
- tecelli** *i.* *Ar.* *celā'* ile *tecelli* **1.** Görünme, belirme, görünür olma, zuhur etme
t.+si 41
- tecessüs** *i.* *Ar.* *cess* ile *tecessüs* **1.** Bir şeyin iç yüzünü anlamaya, merakını gidermek için kendini belli etmeden öğrenmeye çalışma, aslını anlamak için gözetleme
t.+e 43
- tecil** *i.* *Ar.* *ecel* ile *te'cil* **1.** Belli bir vakte erteleme, sonraya bırakma **2.** Cezâsı hükme bağlanmış bir suçlunun cezâsının mahkeme tarafından geriye bırakılması.

- t.+i 139
- tecrübe** *i. Ar. tecrîbe* **1.** Deneme **2.** Karşılaşılan çeşitli olaylardan elde edilen görgü, olayların insana kazandırdığı olgunluk
t.+lerin 17
- tecrübeli** *sf.* **1.** Yaptığı işte tecrübe kazanmış, birçok olayla karşılaşmış ve bunlardan ders alıp olgunlaşmış, görmüş geçirmiş, deneyimli
t. 20
- tedarik** *i. Ar. derk > idrāk ile tedāruk* **1.** Edinme, sağlama, hazır etme, hazır bulundurma, araştırıp elde etme
t. 8
t.+leri 212
- tedavi** *i. Ar. devā' ile tedāvi* **1.** İyileştirmek için ilâç vererek, tıbbî bakımdan gerekeni yaparak bakma
t.+si 139
t.+ye 67
- tedbir** *i. Ar. dubur ile tedbir* **1.** Bir şeyi önlemek veya olmasını sağlamak için yapılan hazırlık, baş vurulan çâre, önlem
t.+ler 195
- tedkik** *i. Ar. diqqat "ince olmak"tan tedkiq* **1.** İnceleme
t. 98
- teenni** *i. Ar. eny ile te'enni* **1.** İlerisini düşünerek, ihtiyatlı davranarak acele etmeden iş görme, düşünceli hareket etme
t.+den 99
- teessür** *i. Ar. eser ile te'essur* **1.** Üzülme, kederlenme, üzüntü, keder **2.** Bir şeyin tesirine mâruz kalma, etkilenme
t. 153, 153
- teeyyüd** *i. Ar. eyd ile te'eyyud* **1.** Kuvvetlenme, sağlamlaşma, teyit edilme
t. 219
- tef** *i. Ar. duff – deff* **1.** Parmakla vurulmak sûretiyle çalınan, bir tarafına ince bir deri gerilmiş ve etrâfına birkaç çift zil konmuş, yuvarlak bir kasnaktan ibâret mûsikî âleti, dâire
t. 15
- tefek** *i.* **1.** Ufak tefek söyleyişinde geçer
t. 201, 218
- teferruat** *i. Ar. teferru' çoğ. -ât ile teferru'ât* **1.** Bir şeyin ikinci derecedeki tamamlayıcı unsurları, ayrıntılar
t. 43
- tehdid** *i. Ar. hudūd ile tehdid* **1.** Korkutma, gözdağı verme
t. 10, 129, 138, 206
t.+ler 119
- tehlike** *i. Ar. helāk ile tehluke* **1.** Bir kimse veya şeyin varlığını tehdit eden, helāk olmasına sebep olabilecek durum
t.+liydi 124
t.+nin 129
t.+yi 129
- tehlikeli** *sf.* **1.** Bir tehlike doğurabilecek durumda olan, korkulu, muhâtaralı
t.+dir 62
- tek** *sf.* **1.** Biricik, yegâne, eşi olmayan **2.** Bir **3.** *Tek başına* Yalnız olarak, kendi başına, yalnız
t. 100, 100, 117, 118, 121, 127, 13, 133, 147, 16, 206, 206, 209, 213, 31, 36, 44, 55, 65, 71
- tekaüt** *i. Ar. ku'ūd ile tekā'ud* **1.** Emekliye ayrılma, emekli olma **2.** *sf. ve i. halk ağzı* Emekli
t. 115
- teker teker** *birl. zf.* **1.** Birer birer, tek tek
t. 134
- tekerlek** *i.* **1.** Bir mil etrâfında dönen ve taşıtların yol almasını sağlayan kalın bir çember şeklindeki parça
t.+ler 219
t.+lerinin 210
- tekit** *i. Ar. ekd ile te'kid* **1.** Sağlamaştırma, berkitme **2.** Daha önce yazılmış veya söylenmiş olan bir şeyi tekrar hatırlatma, bir daha bildirme
t. 66
- teklif** *i. Ar. kulfet ile teklif* **1.** Bir hususta yapılması veya yapılmaması düşünülen şeyler hakkında başkalarına görüş sunma, öneride bulunma **2.** Aşırı kayıt, merâsim, resmîyet **3.** Başkalarının incelemesine sunulan görüş, öneri
t. 52
t.+den 54
- tekme** *i.* **1.** Ayakla sert vuruş
t. 146, 217
t.+ler 146, 190, 199
t.+lerin 147
- tekmele-** *f.* **1.** Tekme atmak, tekme vurmak
t.-meye 162
- tekne** *i.* **1.** İçinde çeşitli şeyler yapılan, yekpâre taş veya tahtadan uzun geniş kap **2.** Deniz taşıtı

- t.+lerinde 31
t.+ye 117
- tekrar** *i. Ar. kurūr ile tekrār* **1.** Aynı olay, iş yâhut eylemin yeniden bir veya daha çok defa meydana gelişi **2.** Konuşmada, yazıda aynı kelime veya düşünceyi bir defadan fazla kullanma **3.** *zf.* Yeniden, bir daha, yine
t. 108, 112, 112, 112, 113, 113, 120, 122, 126, 142, 147, 148, 148, 148, 165, 169, 18, 185, 199, 211, 23, 38, 40, 41, 47, 48, 48, 48, 48, 54, 60, 60, 67, 69, 72, 80, 80, 80, 81, 81, 83, 85, 86, 91, 98
- tel** *i. Erm. tel* **1.** Çeşitli mâdenlerden yapılan ve çeşitli işlerde kullanılan, kopmaya karşı dayanıklı çok ince ve uzun nesne **2.** İnsan saç veya sakalının bir tek ipçığı **3.** Bâzi organizmaların demet şeklindeki oluşumunda bulunan ipçiklerden her biri, lif
t.+ler 199, 28
t.+lerin 85
t.+lerinde 65
t.+lerine 29, 73
t.+lerinin 135
- telakki** *i. Ar. likā' ile telaqqi* **1.** Belli bir bakış açısına göre görme, bakma, kendine göre bir fikir sâhibi olma, görüş, anlayış **2.** Kabul etme, alma
t. 86
t.+leri 176
- telaş** *i. Far. telāş* **1.** Belli bir sebepten meydana gelen heyecanla karışık acele **2.** Acelecilikten doğan kargaşa, gidip gelme, hızlı hareket **3.** Sıkıntı, tasa, endişe, kaygı
t. 179
t.+la 124
- temas** *i. Ar. mess ile temāss* **1.** Birbirine değme, dokunma **2.** Sözüünü etme, bahsetme, değinme
t. 63
- temin** *i. Ar. emn ile te'min* **1.** Bir iş için gerekli olan şartları hazırlama, sağlama **2.** Emin duruma getirme, korkusunu giderip emniyet verme, güvenlik hissi verme
t.+e 205
- temiz** *sf. Ar. temyiz* **1.** Kirli, lekeli, pis ve bulaşık olmayan, pâk, tâhir **2.** Kullanılmaktan dolayı hasar görmüş olmayan, kusursuz **3.** *mec.* Lekelenmemiş, saf **4.** Ahlâkını lekeleyecek bir şey yapmamış olan ve yapamayacak yaratılıştaki olan, nâmuslu, dürüst **5.** Suçsuz, günahsız
t. 103, 110, 112, 112, 32, 43, 44, 45
t.+ce 137
t.+dir 187
- temizle-** *f.* **1.** Temiz duruma getirmek, kirlerden, zararlı maddelerden arıtmak **2.** *argo* Ortadan kaldırmak, öldürmek **3.** *mec.* (Takıntılı, pürüzlü bir işi) Olumlu bir şekilde bitirmek **4.** (Bir şeyin zarar verebilecek fazlalıklarını, sağlam olmayan kısımlarını) Ortadan kaldırmak, ayıklamak:
t.-mezdi 165
t.-yecek 218
t.-yelim 161
t.-yen 31
- temmuz** *i. Ar. temmūz – temuz < Süry.* **1.** Yılın haziran ile ağustos ayları arasındaki otuz gün çeken yedinci ayı, yaz aylarının ikincisi
t. 159
- ten** *i. Far. ten* **1.** İnsan vücûdunun dış yüzü, cilt
t.+inde 136
- tenasüb** *i. Ar. nisbet ile tenāsub* **1.** Aralarında uygunluk bulunma, birbirine uyma, yakışma, uygun ve güzel oranda olma
t.+ü 179
- tenbel** *veya tembel sf. ve i. Far. tenbel* **1.** Çalışmaktan hoşlanmayan, çaba göstermeyen, gayretsiz, iş yapmak hususunda ağır davranan (kimse)
t. 149
- tenbih** *veya tembih i. Ar. nebh ile tenbih* **1.** Bir şeyin yapılıp yapılmamasını, şöyle veya böyle yapılmasını söyleme ve bunu üzerinde durarak hatırlatma **2.** Uyarma, uyarı, aklını başına getirme
t. 156
- tencere** *i.* **1.** İçinde yemek pişirilen kapaklı mâdenî kap
t.+deki 120
- tenevvü** *i. Ar. nev' ile tenevvu'* **1.** Çeşit çeşit olma, çeşitlilik
t. 188
t.+lerde 192
- tenezzül** *i. Ar. nuzül ile tenezzül* **1.** İnme, nüzul etme **2.** Gönül alçaklığı, kibirsizlik
t. 16
- tenha** *sf. ve i. Far. tenha* **1.** Issız, içinde az insan bulunan (yer)

- t. 161
t.+idi 141
- tenhalaş-** *f.* **1.** Tenhâ duruma gelmek, kalabalık çekilmek
t.-madan 113
- tenhalık** *i.* **1.** Tenhâ olma durumu **2.** Tenhâ yer
t. 42
- tenvir** *i.* *Ar. nevr* ile *tenvir* **1.** Işıklandırma, aydınlatma **2.** *mec.* Aydınlatma, bilgilendirme
t.+e 193
- tepe** *i.* **1.** Etrâfındaki arâziden daha yüksek olan, genellikle yüksekliği birkaç yüz metreyi geçmeyen yeryüzü biçimi, küçük dağ **2.** Bir şeyin veya yerin tam üstü **3.** Bir şeyin en yüksek kısmı, en üstteki bölümü, uç kısmı **4.** İnsan veya hayvanın başının üst kısmı, iki kulak arasındaki bölümü **5.** Birinin yanı başı, çok yakını, baş ucu
t.+deki 22, 87
t.+den 157, 211, 28, 58, 58
t.+leri 33, 43
t.+lerin 74
t.+lerinde 218
t.+lerindeki 35, 80
t.+lerinden 58
t.+mizdeki 24, 92
t.+sinde 81
t.+sine 188
- tepin-** *f.* **1.** Olduğu yerde ayaklarını hızlı yere vurup durmak **2.** *mec.* Kabul edilmek istenmeyen bir şey karşısında diretmek, karşı koymak **3.** Durmadan gürültü ile oynamak veya dans etmek, ayaklarını yere vurarak gürültü çıkarmak
t.-e 219, 219
t.-mektir 47
- ter** *i.* **1.** Deriden sızan, kendine has kokulu, yapışkan, renksiz, tuzlu sıvı
t. 186
- tercih** *i.* *Ar. rucḥān* ile *terciḥ* **1.** Bir şeyi diğerlerinden daha üstün tutma, daha önemli sayma, yeğleme
t. 116, 62
- tercüman** *i.* *Ar. tercemān* **1.** Bir dilde söylenen bir şeyi sözlü olarak başka bir dile çeviren kimse, dilmaç **2.** *mec.* Bir şeyi anlatmaya yardımcı olan vâsita veya kimse
t. 59, 60
t.+a 60
- tercümeihal** *i.* *Ar. terceme* > *tercüme* ve *ḥāl* ile *tercüme-i ḥāl* **1.** Bir kimsenin hayâtını ve eserlerini anlatan yazı veya eser, öz geçmiş, yaşam öyküsü, hal tercümesi, biyografi
t.+i 115
- tereddüd** *i.* *Ar. redd* ile *tereddud* **1.** Karar verememe, kararsızlık
t. 49, 112, 140
- terennüm** *i.* *Ar. renem* ile *terennüm* **1.** Nağme ile söyleme, güzel ve tatlı bir sesle hafif hafif şarkı söyleme **2.** *mec.* Anlatma, ifade etme
t. 29, 35
- terket-** *birl. f.* *Ar. terk* + *T. et-* **1.** Bırakma **2.** (Bir yer veya kimseyi) Bırakıp gitmek, ondan uzaklaşmak, vazgeçmek
t.-tiler 63
t.-tiği 42
- terle-** *f.* **1.** vücûdun gözeneklerinden ter çıkmak **2.** Bir işi yaparken yorulmak, zorluk çekmek
t.-yenler 36
- terli** *sf.* **1.** Terlemiş olan, üzerinde ter bulunan
t. 120
- tertib** *i.* *Ar. rutûb* ile *tertib* **1.** Sıraya koyma, sıralama **2.** Düzenleme, hazırlama
t. 178
- tesadüf** *i.* *Ar. şadf* > *muşādefe* ile *teşāduf* **1.** Tasarlanmadığı halde karşılaşma, rastlama, rast gelme **2.** *zf.* Rastlama sonucu olarak **3.** Kesin bir açıklaması olmayan, ihtimallere bağlı olayların, kişilere göre değişen sebebi
t. 117, 121, 121, 122, 122, 179, 201, 217
t.+dü 122
t.+e 121, 122, 67
t.+ün 122, 123, 56
- teselli** *i.* *Ar. selv* ile *teselli* **1.** Sıkıntısını ve acısını unutturmaya çalışma, avutma **2.** Avutana söz veya davranış, avuntu
t. 19, 62
t.+dir 97
- tesir** *i.* *Ar. eser* ile *te'sir* **1.** Bir nesnenin, bir hâlin başka bir kimse veya nesne üzerinde kendini hissettiren gücü, etki **2.** Bir kimse veya durumun bir kimse veya şey üzerinde bıraktığı iz, izlenim, intibâ, etki
t. 99
t.+i 116, 30

- t.+inden 174
- tesirli** *sf.* **1.** Belirli bir tesir bırakabilecek güçte olan, etkili, müessir
t. 32, 32
t.+dir 38
- teslim** *i.* *Ar. selm* ve *selem* ile *teslim* **1.** Emâneti yerine verme **2.** Sâhibi bulunduğu veya hükmü altında olan bir şeyi mecbûren bırakma, terketme, devretme
t. 119
- testi** *i.* *Far. desti* **1.** Gövdesi geniş, boğazı dar, kulplu, emzikli veya emziksiz, topraktan yapıp fırında pişirilmiş su kabı
t.+lerinin 195
- teşekkür** *i.* *Ar. şukr* ile *teşekkur* **1.** Yapılan bir harekete karşı memnûniyetini gösterme, minnetini bildirme
t. 207
- tetik** *i.* **1.** Tüfek vb. ateşli silâhlarda, çekildiğinde ateşleme işini yapmak üzere zembereği harekete geçiren mâdenî dil
t.+e 165, 165
- tetik** *sf.* **1.** Çevik, çabuk davranan, dikkatli ve uyanık
t. 202
- tevazu** *i.* *Ar. vaz'* ile *tevâzu'* **1.** Alçak gönüllülük, kibirli olmama, gösterişsiz olma
t. 44
t.+la 198
- teveccüh** *i.* *Ar. vech* ile *teveccüh* **1.** Bir tarafa doğru yönelme, doğrulma **2.** Yakınlık duyma, hoşlanma, beğenme, iltifat
t.+leri 117
- tevekkül** *i.* *Ar. vekl* ile *tevekkul* **1.** Her türlü gerekli sebebe baş vurduktan sonra kadere râzı olup sonucu Allah'tan bekleme, işlerini Allah'a bırakma, yeis ve kederden kurtulma, Allah'a güvenme
t. 89
- teverrüm** *i.* *Ar. verem* ile *teverrum* **1.** Verem olma, vereme yakalanma
t. 219
- tevkifhane** *i.* *Ar. tevkif* ve *Far. hâne* ile *tevkif-hâne* **1.** Tutukluların kapatıldığı yer, tutuk evi.
t.+lerde 213
- tezat** *i.* *Ar. zidd* ile *tezâdd* **1.** Nitelik ve durumları birbirine tam aykırı olma, birbirinin aksine olma, zıtlık, karşıtlık
t.+a 101
- tezek** *i.* **1.**Bâzı yerlerde yakıt olarak kullanılan kurutulmuş sığır tersi
t. 210
t.+lerin 153
- tezkere** *i.* *Ar. tezkire* **1.** Küçük mektup, pusula **2.** Askerlik görevinin bittiğini bildiren belge
t. 141
- tıka-** *f.* **1.** (Bir şeyin) Delik veya yarığını bir nesne ile kapamak **2.** Nefes alamaz duruma getirmek, soluğunu kesmek
t.-yan 127
- tıkan-** *f.* **1.** Bir şeyin yarık veya deliği bir nesne ile kapatılmak **2.** Soluğu kesilmek, nefes alıp vermekte güçlük çekmek
t.-dığını 101
t.-ır 127
- tıkırdı** *i.* **1.** Bir yere çarpan bir şeyin çıkardığı hafif ve ince ses, tıkırdama ses
t.+sından 210
- tıpırtı** *i.* **1.** Hafif hafif çıkan vurma sesi, tıpırdama sesi
t.+larla 22
- tıpkı** *f.* *Ar. tıbk* ile *tıbk+ı* **1.**Tamâmiyle, aynen, hiç farksız olarak
t. 128, 54, 132, 134, 179
- tırapet** *i.* *Fr. trompette* – *İtal. trompetta* **1.** İki çomakla çalınan küçük davul
t.+den 199
- tırman-** *f.* **1.** Elleri veya ayakları ile tutunarak yüksek bir yere çıkmak **2.**Bütün gücünü kullanarak yüksek bir yere çıkmak **3.** (Yokuş, merdiven vb.) Çıkmak
t.-an 15
t.-dıktan 74
t.-mağa 123, 78
t.-mak 97
- turnak** *i.* **1.** İnsan ve omurgalı hayvanlarda parmak uçlarının üst kısmını örten boynuzsu tabaka
t.+la 149
t.+larımla 204
t.+larına 50
t.+larını 17
- tiksın-** *f.* **1.** (Bir şeyi, özellikle bir yiyeceği) İğrenç, kötü ve çirkin bularak yemekten veya dokunmaktan kaçınmak, iğrenmek **2.** (Bir şey veya kimseyi) Kötü, iğrenç ve çirkin bularak ondan uzak durmak istemek, içi itmek, nefret etmek
t.-diğin 82

timsah *i. Ar. timsāh* **1.** Sıcak bölgelerin akar sularında yaşayan, kalın derili, uzun kuyruklu, boyu 10 metreyi bulabilen, önüne çıkan canlıları yakalayıp boğan ve sonra yiyen sürüngen hayvan
t. 118, 60

tiran *i. Fr. tyran < Yun.* **1.** Eski Yunan'da mutlak iktidar sâhibi yönetici **2. mec.** Gaddar, merhametsiz, zâlim kimse
t. 202

titre- *f.* **1.** Hızlı hızlı hareketlerle sürekli kımıldamak **2.** (Vücut veya bir organ) Kasların kasılması sonucu hızlı ve küçük hareketlerle sarsılmak **3.** (Işık için) Gücü azalıp çoğalmak **4.** Çok üşümek **5.** (Birinden, bir şey veya bir halden) Korkmak, korkuya kapılmak **6.** (Ses için) Kısık ve kesik kesik çıkmak
t.-di 175
t.-diği 104
t.-diğimizi 16
t.-meden 93
t.-mesi 90
t.-ye 191, 191
t.-yen 21, 216, 69
t.-yerek 107, 47
t.-yordu 103, 113, 127
t.-yor 109, 214, 57

titrek *sf.* **1.** Titreyen
t. 147, 214, 88

titreş- *f.* **1.** (Birden fazla kimse veya şey) Berâber titremek **2.** Titreşim durumunda olmak, ihtizaz etmek
t.-erek 91
t.-iyorlardı 154

titret- *f.* **1.** Titremesine yol açmak **2.** Korku salmak
t.-erek 61

tiyatro *i. İtal. teatro < Lat. < Yun.* **1.** Dram, komedi, vodvil vb. her türlü sahne eserini oynama sanatı
t. 195, 196, 200

tiyatrocü *i.* **1.** Tiyatro oyuncusu
t. 214
t.+lar 195

tok *sf. ve i.* **1.** Yemek yeme isteği ve ihtiyâcı duymayan, yemek yemiş olan (kimse), aç karşıtı **2.** (Ses için) Kalın
t. 148, 61

tokat *i.* **1.** El açıkken vurulan sille, şamar
t. 8
t.+a 215
t.+ını 66

tokatla- *f.* **1.** Tokat vurmak, tokat atmak
t.-mayı 216
t.-yor 104

tokuştur- *f.* **1.** Çarpıştırmak, vuruşturmak, birbirine dokundurmak
t.-uruz 163

tombul *sf. ve i.* **1.** Şişmanca, topluca, etine dolgun (kimse) **2.** Etlî, dolgun
t. 215

topu *z.* **1.** Hepsî, tamâmı, olup olacağı
t. 137, 137

topal *sf. ve i.* **1.** Bacak ve ayaklarındaki bir ârıza sebebiyle düzgün yürüyemeyen, bir o yana, bir bu yana eğilerek yürüyen (insan veya hayvan) **2.** Yürürken aksayan
t. 220

topla- *f.* **1.** (Birçok kimse veya şeyi) Bir araya getirmek **2.** Derleyip kaldırmak, devşirip kaldırmak **3.** Devşirmek, dermek **4.** (İlgi, alâka, takdir vb. ile) Üzerine çekmek, elde etmek, kazanmak **5.** Yoğunlaştırmak, teksif etmek **6.** (Vergi, bağış, haraç, parsa, bahşiş vb.) Verecek olanlardan almak
t. 165
t.-dı 24
t.-dılar 158
t.-dım 161
t.-mak 31
t.-miş 161
t.-r 16
t.-yamadım 103
t.-yarak 12,133
t.-yıb 162
t.-yıp 113

toplan- *f.* **1.** Toplamak işi yapılmak, bir araya getirilmek, derilmek **2.** Toplantı yapmak **3.** (Birçok kimse veya şey) Bir araya gelmek **4.** Yoğunlaşmak, tekâsüf etmek
t.-an 156, 179, 34
t.-dılar 73
t.-ıp 14, 15
t.-maları 197

toprak *i.* **1.** Yer kabuğunun, üzerini kaplayan çürümüş organik maddelerden ve kütle kırıntılarından oluşan canlıların yaşamasına elverişli kısmı **2.** Arâzi, tarla **3. sf.** Topraktan yapılmış **4.** Bu kısımdan belli bir maksatla ayrılmış parça
t. 153, 161, 213, 62, 62, 71, 80
t.+a 13, 153, 97

- t.+dan 150, 151, 152
t.+lar 149
t.+ları 150
t.+ların 155
t.+ının 149
t.+ın 73, 85
- topraklı** *i.* **1.** İçine toprak karışmış olan **2.** İşleyecek, ekip biçecek toprağı olan (köylü).
t. 219
- toptan** *zf.* **1.** Toplu olarak, bütünüyle
t. 218
- topuk** *i.* **1.** Ayağın toparlakça olan arka kısmı
t.+larına 204
t.+umun 108
- topuklu** *sf.* **1.** Yüksek ökçeli
t. 35
- torba** *i.* *Far. tōbre*, göçüşme ile *torbe* > *torba* < *Hint*. **1.** Kıl, bez, iplik vb.nden dokunmuş veya kâğıt, naylon vb.i şeylerden yapılmış, çeşitli boyda, ağzı büzülebilen, küçük bir çuval biçiminde kullanım eşyâsı
t. 138
t.+lara 7
t.+lı 168
t.+ya 142
t.+yı 141, 142
- torum** *i.* ve *sf.* **1.** Deve yavrusu
t.+larını 127
- toy** *sf.* **1.** Gençlik sebebiyle tecrübesiz olan, acemi
t. 31
- toz** *i.* **1.** Çok hafif ve küçük parçalara bölünmüş çok ince toprak
t. 77
t.+dan 183
t.+lardan 149
t.+larında 150
t.+unu 183
- tozlu** *sf.* **1.** Üzerinde toz olan, tozlanmış
t. 22, 7
- törpüle-** *f.* **1.** Törpü ile düzeltmek **2.** Aşırılıkları ortadan kaldırmak
t.-yecek 189
- tırabzan** *i.* *Far. derbezin* < *dārābzın* **1.** Merdiven parmaklığı
t.+larına 103
- tren** *i.* *Fr. train* **1.** Bir veya birkaç lokomotif tarafından çekilen vagonlar dizisi, şimendifer
t. 159
- tuhaf** *sf.* *Ar. tuhfe* çoğ. *tuḥaf* **1.** Alışılmıştın dışında, değişik **2. ün.** Şaşılacak şey **3.** Şaşırtıcı, şaşılacak durumda olan, şaşkınlık uyandıran, garip **4.** Anlaşılması güç, anlaşılmaz
t. 10, 103, 126, 184, 20, 21, 21, 213, 213
t.+sın 184
- tuluatcılık** *i.* **1.** Tulûâta dayanan tiyatro kolu
t. 201
t.+a 200
- tulum** *i.* *Yun. tilimos* kelimesinden geldiği ileri sürülür **1.** Bütün olarak yüzülmüş hayvan ve özellikle sığır derisi **2.** Bu derinin ayak ve başa gelen kısımları dikilerek yapılan, içine saklanacak su, pekmez, yağ vb. sıvılarla peynir vb. maddeler konan torba biçiminde deri kap
t.+unu 42
- tunika** *i.* *Fr. tunique* **1.** Pantolon veya etek üzerine giyilen, dizlere kadar inen üst giysisi
t.+sının 34
- turp** *i.* *Far. turb – turub* **1.** Turpgiller familyasından, salkım durumundaki çiçekleri beyaz, sarı veya mor renkte, yaprakları karşılıklı, meyvesi acımsı ve etli, kökleri yenen bitki.
t. 199
- tut-** *f.* **1.** Elle kavramak, elde bulundurmak, eline almak **2.** İkrâm etmek, sunmak **3.** Elle dokunmak **4.** Karşısına getirmek, yaklaştırmak **5.** Olduğu yerde durdurmak **6.** Avlamak **7.** ... Durumda kalmasını sağlamak, ... halde bulundurmak **8.** (Yer bildiren kelimelerle) Tâkip etmek, izlemek
t.-abileceğimi 192
t.-amadı 168
t.-an 59
t.-arak 108, 137, 138, 200, 216, 89, 92
t.-du 127, 206
t.-duğu 163
t.-dum 102
t.-mağa 113, 129, 167, 67
t.-mak 33, 88
t.-muş 198, 76
t.-muşsun 105
t.-tu 217
t.-tum 113
t.-up 142, 151
- tuttur-** *f.* **1.** Tutmak işini başkasına yaptırmak, tutmasını sağlamak **2.**

Israr etmek, direnmek, bir türlü vazgeçmemek
t.-du 159

tüccar *i. Ar. tācir'in çoğ. tüccār* **1.** Ticâretle uğraşan kimse, tâcir
t. 36
t.+ına 118

tüken- *f.* **1.** Bitmek, hiç kalmamak **2.** *meç.* Gücü kalmamak
t.-mez 106, 15, 32, 37, 43

tükür- *f.* **1.** Ağzındaki tükürüğü, balgamı veya yutulmak istenmeyen bir şeyi dışarı atmak
t.-meye 162
t.-ünce 162

tül *i. Fr. tulle* **1.** Pamuk, ipek veya naylon ipliklerden yapılmış, çok ince gözenekli, hafif ve saydam dokuma **2.** Bu dokumadan yapılmış perde **3.** İnce baş örtüsü
t. 108
t.+le 102, 39

tümsek *i.* **1.** Küçük tepe
t. 75

Türkmen *öz. i. Far. Turkmān* **1.** Oğuz Türkleri'nin bir kolu ve bu koldan olan kimse
t. 13, 209

türkü *i.* **1.** Çoğunlukla dörder mısralı bentlerden oluşan, 11'li hece vezniyle düzenlenen ve kendine mahsus bir beste ile okunan halk edebiyâtı nazım şekli **2.** Halk mûsikîsinin, güftesi halk şiiri olan ve halk ezgileriyle bestelenmiş çok yaygın bir formu
t. 123
t.+ler 10, 31

türlü *sf.* **1.** Çeşitli, muhtelif **2.** (Bin bir, her, kaç, başka vb. kelimelerle) Çeşit, cins
t. 109, 109, 109, 145, 147, 162, 197, 35, 70
t.+mü 106

tütün *i.* **1.** Patlıcangillerden, birleşiminde nikotin bulunan otsu bitki **2.** Bu bitkinin kıyılıp kurutulduktan sonra sigara veya puro şeklinde içilen yaprağı
t. 97

tüy *i.* **1.** İnsanlarda ve hayvanlarda deri üzerinde bulunan çok ince kıl
t.+leri 48, 63

U

uç *i.* **1.** Bir nesnenin genellikle sivri olan bitim noktası **2.** Uzun bir

nesnenin baş veya son noktası **3.** Kenar, yan **4.** Bir yerin en uzak noktası

u.+una 126, 220
u.+undaki 169
u.+unda 129
u.+unu 166
u.+u 12, 38, 97
u.+uyla 97

uç- *f.* **1.** (Kuş, böcek gibi kanatlı hayvanlar) Havada yol almak, havada gitmek **2.** Patlayıcı bir madde ile parçalanıp havaya saçılmak, berhava olmak **3.** Yüksek bir yerden hızla aşağı düşmek **4.** (Rüzgâr, hava akımı gibi itici bir güçle) Yerinden ayrılmak, kopup gitmek **5.** Gaz veya buhar durumuna geçip havaya dağılmak
u.-acağız 46
u.-an 52, 53, 66, 91
u.-arız 118
u.-du 219
u.-duğumuz 54
u.-uyordu 24
u.-uyorlar 91

uçarı *sf.* **1.** Ele avuca sığmayan, çok haşarı **2.** Çok çapkın, eğlenceye ve çapkınlığa düşkün
u. 192

uçuş- *f.* **1.** Hep birden uçmak **2.** Uçarak gidip gelmek, dolaşmak
u.-an 27
u.-ur 7

ud *i. Ar. 'ūd* **1.** Teknesi yarım armudu andıran, dilim adı verilen 17 ilâ 27 ahşap şeridin birbirine yapııştırılmasından meydana gelen, göğsü ladinden, perdesiz, kısa saplı, beşi çift, biri tek on bir telli, mızraplı çalgı
u. 199

ufak *sf.* **1.** Boyutları gerekenden veya olağandan küçük, büyük karşıtı **2.** Fazla bir önemi olmayan, ehemmiyetsiz, önemsiz
u. 110, 115, 129, 13, 139, 161, 166, 174, 185, 188, 188, 201, 210, 212, 218, 27, 49, 62, 69, 77

ufacık *sf.* **1.** Çok ufak, çok küçük, küçücük, minicik
u. 52, 7

ufalt- *f.* **1.** Büyük bir şeyi daha ufak duruma getirmek, küçültmek
u.-dığı 126

ufuk *i. Ar. ufq* **1.** Gökyüzünün yerle birleşmiş gibi görüldüğü yer

- u.+a 85
u.+un 218, 85
u.+lar 67
u.+ları 149, 156
- ufuksuz** *sf.* **1.** Ufku olmayan
u. 44
- uğur** *i.* **1.** İnsana iyilik ve saâdet getirdiğine inanılan durum, yümn
u.+una 188
- uğra-** *f.* **1.** Bir yere kısa bir süre kalmak üzere gitmek, gidip kısa süre kalmak **2.** Bir yerin yanından veya içinden geçmek **3.** (Kötü bir durum) Başına gelmek, (hoş olmayan bir şeye) dūçar olmak, mâruz kalmak
u.-dı 207
u.-dığı 215
u.-ma 18
u.-mamıştır 67
u.-mayan 59
u.-r 159
u.-rsan 194
u.-yacağımı 187
u.-yarak 156
- uğraş-** *f.* **1.** Bir şeyi kendine iş edinin üzerinde çalışmak, meşgul olmak **2.** Bir şey için büyük gayret sarfetmek, bütün gücüyle çabalamak **3.** Birinin eksik ve kusurlu taraflarını bulup hırpalama gayreti içinde olmak, kusurlu ve kötü tarafını bulmaya çalışmak, didişmek
u.-a 179, 179
u.-arak 116, 45, 69
u.-ib 209
u.-ırken 103
u.-ırlar 150
u.-ıyorsunuz 53
u.-mak 120
- uğrula-** veya uğurla- *f.* **1.** Hırsızlıkla ele geçirmek, çalmak, sirket etmek
u.-r 14
- uğulda-** *f.* **1.** Boğuk, gürültülü ve karışık sesler çıkarmak **2.** (Ses) Uğultu şeklinde duyulmak
u.-r 7
- uğultu** *i.* **1.** Boğuk, karışık ve gürültülü ses
u. 132, 80
u.+sunu 116
u.+ya 135
- Uhri** *öz. i.* **1.** Yer adı
u. 197
- ukala** *i.* *Ar.* 'ākīl çoğ. 'uḳalā' **1.** Akıllılık, bilgiçlik taslayan kimse
u. 196, 99
- ulaş-** *f.* **1.** Belli bir noktaya erişecek uzunlukta veya yükseklikte olmak, yetişmek **2.** Belli bir yere varmak, belli bir kimse veya şeye erişmek, vâsıl olmak **3.** *mec.* Belli bir merhaleye erişmek, istenen ve özlenen bir duruma veya kimseye kavuşmak, erişilmek istenen elde etmek
u.-ır 156
u.-mak 45
- ulaştır-** *f.* **1.** Ulaşmasını sağlamak
u.-ıp 159
- ulu-** *f.* **1.** (Köpek, kurt, çakal vb.) Uzun, iniltili ve daha çok "u" sesinin hâkim olduğu bir sesle ağlarcasına bağırarak **2.** *mec.* İniltili ve âsap bozucu bir sesle uzun uzun ağlamak
u.-malar 126
u.-yarak 217
- um-** *f.* **1.** İçinde, istediği ve beklediği şeyin gerçekleşeceğine dâir bir duygu taşıyarak o şeyin olmasını beklemek, ümitle beklemek, ümit etmek **2.** anmak, zannetmek, tahmin etmek **3.** Dilemek, temennî etmek
u.-ar 150
- umul-** *f.* **1.** Beklenmek, ümit edilmek
u.-madık 215
- umumhane** *i.* *Ar.* 'umûm ve *Far.* ḥāne ile 'umûm-ḥāne **1.** Genelev
u. 219
u.+den 198
u.+ye 216, 217
- umut** *i.* *Far.* *umid* veya bâzı dilcilere göre *um-mak* fiilinden türemiştir. **1.** Bir şeyin gerçekleşmesi ihtimâlinin verdiği ferahlatıcı duygu, ummaktan doğan ferahlık, ümit **2.** Bu duyguyu uyandıran kimse veya şey
u. 164
- un** *i.* **1.** Tahıl veya bâzı gıdâ maddelerinin öğütülmesinden elde edilen toz hâlindeki besin
u.+lar 7
- unut-** *f.* **1.** (Bildiği, öğrendiği bir şey) Aklında kalmamak, irâdesi dışında hatırandan çıkmak **2.** (Bir kimse veya şeyi) Artık düşünmez, hatırlamaz olmak, ihmal edip terketmek **3.** (Yapılan bir şeyi) Affetmek niyetiyle irâdesini kullanarak aklından çıkarmak **4.** Aklından çıkarmak
u.-amam 19, 22, 24
u.-amazlar 112

- u.-arak 109
u.-du 169
u.-duğum 81
u.-madılar 58
u.-muşdum 207
u.-up 18
- unutur-** *f.* **1.** Unutmasına, unutulmasına sebep olmak veya unutmasını, unutulmasını sağlamak
u.-arak 18
- usta** *i.* *Far. ustād* **1.** Bir zanaatı gerektiği gibi öğrenmiş olup kendi başına yapabilen kimse **2.** *mec.* Çok bilmiş, çok becerikli, çok kurnaz (kimse) **3.** İşinin ehli, becerikli, mâhir (kimse)
u. 107, 38, 68, 89
- ustalık** *i.* **1.** Usta olma durumu **2.** *mec.* Beceriklilik, hüner, mahâret, kurnazlık
u.+la 38
u.+ınıza 106
u.+ça 38
- usul** *i.* *Ar. aşl* çoğ. *uşûl* **1.** Bir amaca erişmek için tâkip edilen yol, yöntem **2.** Bir ilimde bir sonuca erişmek için belli bir plana göre tâkip edilen yol, metot **3.** Kural, kâide, âdet
u. 105, 105, 106
u.+ü 105, 107, 130
- usulca** *zf.* **1.** Yavaşça, belli etmeden
u. 111
- uşak** *i.* **1.** Erkek hizmetçi
u.+larını 18
- utan-** *f.* **1.** Kusurlu duruma düşmekten veya kendini öyle görmekten ileri gelen bir eziklik duygusuna kapılmak, gülünç olduğu veya küçük düştüğü için üzüntü duymak, mahçup olmak **2.** (Saygı, edep, çekinme vb. duyguların etkisiyle) Ölçülü hareket etmek, bir şeyi yapmaktan kaçınmak, çekinmek, hayâ etmek **3.** Böyle bir duruma düşme korkusuyla rahat hareket edememek, sıkılmak
u.-acağım 18
u.-ır 8
u.-iyorlardı 57
u.-ıyorum 54
u.-ma 99
u.-maya 108
- uy-** *f.* **1.** Ölçüleri ve nicelikleri denk gelmek, tam gelmek, uygun olmak **2.** Şartları veya özellikleri bakımından) Birbiriyle bağdaşmak, uyuşmak, mutâbık olmak, intibak etmek **3.** (Renk, şekil vb. bakımından) Birbirini tutmak, iyi gitmek, uygun düşmek **4.** Davranışlarını, hareket, fikir vb.ni karşısında mevcut kimse veya şeye göre ayarlamak, ona tâbi olmak, ittibâ etmek, ayak uydurmak **5.** Uyum sağlamak
u.-mayan 75
u.-muş 109
u.-uyormuşuz 111
- uyan-** *f.* **1.** Uyku durumundan çıkmak **2.** Durgunluk hâlinde sıyrılıp hareket hâline geçmek, yeniden canlanmak
u.-dı 132
u.-dığım 178
u.-dım 161
u.-ınca 191
u.-ırken 186
u.-ıyor 125
u.-iyormuş 114, 81
- uyandır-** *f.* **1.** Uyku durumundan çıkarmak, uyanmasını sağlamak veya uyanmasına sebep olmak **2.** *mec.* Kendini göstermesine, belirmesine sebep olmak, ortaya çıkarmak
u.-iyordu 120
- uygun** *sf.* **1.** Yakışır, yaraşır, uyar, mutâbık **2.** Elverişli, yarar, münâsip, muvâfık
u. 131, 57
u.+du 56
- uyku** *i.* **1.** Organizmanın, dinlenip toparlanabilmesini sağlamak üzere vücuttan ve dış dünyâdan gelen uyarıları fizyolojik ve geçici olarak idrak edememesi durumu
u.+da 35
u.+sunda 117
u.+ya 186
- uyu-** *f.* **1.** Uyku hâlinde olmak **2.** Uyku hâlinde imiş gibi hareketsiz olmak
u. 160, 169
u.-duğum 178
u.-dum 161
u.-mağa 140
u.-sana 170
u.-ya 159, 159
u.-yamadı 204
u.-yamayanları 37
u.-yan 135, 31, 38
u.-yanları 37
u.-yordu 135
- uyukla-** *f.* **1.** Oturduğu yerde hafif hafif uyumak, aralıklı olarak uyuyup uyanmak

- u.-yan 123
- uyuz** *i.* **1.** Örümcekgillerden, çıplak gözle görülemeyen bir böceğin meydana getirdiği kaşıntılı, bulaşıcı deri hastalığı **2.** *sf.* Bitkilerin dış dokularında sivilcemsî kabarcıklar şeklinde görülen hastalık **3.** Bu hastalığa tutulmuş olan
u. 148, 150, 162
- uza-** *f.* **1.** Uzun duruma gelmek, uzunluğu artmak **2.** Zaman bakımından uzun olmak, çok sürmek **3.** İleriye doğru devam etmek, uzanmak
u.-yarak 219
u.-yordu 185, 210
u.-yor 39
- uzun** **uzadıya** *zf.* **1.** Uzatarak, derinleştirerek, genişleterek, ayrıntılarıyla
u. 52
- uzak** *sf.* **1.** Arada çok mesâfe bulunan, uzun sürede gidilebilen, ırak, yakın Karşıtı **2.** (-den) Bir şeye karşı ilgisi olmayan **3.** (-den) Nasip almamış olan, mahrum **4.** *i.* **1.** Bulunulan yere göre ötede olan yer, uzak yer **5.** İlişkilerde fazla samîmî olmayan, soğuk, mesâfeli **6.** Arada çok zaman bulunan, zaman bakımından çok geride veya ileride olan **7.** Belli bir sıralamaya göre daha sonra gelen, daha sonra gerçekleşecek olan
u. 129, 131, 156, 159, 184, 213, 25, 37, 39, 39, 40, 48, 48, 67, 99
u.+daidi 185
u.+daki 81, 84
u.+dan 156, 156
u.+dı 78
u.+lara 43, 43, 90
u.+larda 211
u.+lardaki 191
u.+lardan 17
u.+ta 130, 61
u.+taki 12, 186
u.+tamı 102
u.+tan 104, 109, 67, 84
- uzaklaş-** *f.* **1.** (Bir yer, kimse veya şeyden) Uzağa gitmek **2.** *mec.* (Bir kimse veya meseleye) İlgisi azalmak, aradaki bağ kuvvetini kaybetmek, yabancılaşmak **3.** Yavaş yavaş görünmez, duyulmaz, hissedilmez duruma gelmek
u.-dılar 54
u.-ınca 209
- u.-madığını 72
u.-miş 99
u.-tıktan 194
u.-tılar 113, 211
u.-tım 130
- uzaklaştır-** *f.* **1.** Uzaklaşmasına sebep olmak veya uzağa gitmesini sağlamak **2.** *mec.* **3.** İlgisinin azalmasına, aradaki bağın kuvvetini kaybetmesine sebep olmak
u.-an 43
- uzan-** *f.* **1.** Vücûdunu yatar duruma getirmek, upuzun yatmak **2.** Bir şeye erişmek için vücûdunu o şeye doğru yöneltmek **3.** Ulaşmak, erişmek, yetişmek **4.** İleriye doğru devam etmek, uzayıp gitmek, uzamak **5.** (-e kadar) Gitmek **6.** Sarkmak **7.** Bir dizi meydana getirecek şekilde arka arkaya sıralanmak
u.-an 125, 14, 188, 31, 39, 43, 74, 91
u.-arak 126, 36, 43, 75, 90, 97
u.-dı 66
u.-dıkça 211
u.-dım 161
u.-ıp 184, 42
u.-ır 42
u.-ıyor 27
u.-ıyordu 102, 174, 39, 79
u.-miş 67
- uzat-** *f.* **1.** Uzamasına yol açmak, uzamasını sağlamak **2.** İleriye doğru yöneltmek **3.** Verilecek bir şeyi bir kimseye doğru yöneltmek **4.** *Dil uzatmak* Bir kimse veya bir şey için kötü söylemek
u.-arak 136, 194, 196, 208, 216, 217, 60
u.-dı 142, 78
u.-dığı 70, 76
u.-dım 163, 163
u.-ıb 163, 64
u.-ırken 71
u.-ıyorlardı 125
u.-manın 44
u.-tı 113, 70, 72, 72
- uzun** *sf.* **1.** İki ucu arasında kendi ölçülerine göre fazla mesâfe olan **2.** Başlangıcı ile bitişi arasında fazla zaman bulunan, çok süren, çok zaman alan **3.** (İnsan için) Boylu, boyu fazla olan **4.** *zf.* Uzun süre devam edecek şekilde, uzun müddet, uzun uzun

u. 101, 103, 103, 108, 108, 113, 116, 117, 117, 12, 124, 126, 131, 135, 14, 140, 154, 154, 159, 17, 17, 170, 170, 176, 176, 181, 183, 194, 214, 24, 24, 33, 34, 35, 47, 52, 74, 75, 76, 76, 8, 80, 88, 98

u.+ca 108

uzuv *i. Ar. 'uzv* **1.** Bir vücûdu meydana getiren ve belli görevleri olan parçalardan her biri, organ
u.+larına 42
u.+u 214

Ü

üç *i. 1.* sayı

ü. 106, 106, 108, 120, 136, 139, 140, 143, 158, 159, 178, 181, 185, 200, 202, 210, 210, 23, 31, 45, 54, 70

ü.+ünü 117

üçüncü *sf. 1.* Üç sayısının sıra sıfatı, sıradaki yeri ikinciden sonra, dördüncüden önce olan
ü. 159, 181, 210, 80, 9, 9

üfle- *f. 1.* Bir şey üzerine dudakları büzerek hızla nefes vermek **2.** Üzerine hızla nefes vererek bir şeyi soğutmak, yanan bir şeyi söndürmek veya daha kuvvetle yanmasını sağlamak **3.** (Nefesli çalgılar için) Çalmak
ü.-r 16
ü.-rdi 16
ü.-yen 86
ü.-yip 30
ü.-yorsun 38

ülen *argo ünl. veya ulan* **1.** Kaba bir hitap sözü **2.** Şaşkınlık, hiddet vb. bildiren kaba bir söz
ü. 162, 164

ülke *i. Far. ülke < Moğ. ölke* **1.** Bir devletin hâkimiyeti altında bulunan toprakların bütünü **2.** Memleket, diyar, el
ü.+sine 42

ümid *i. Far. umid* **1.** Arzu edilen, olması istenen bir şeyin gerçekleşebileceği ihtimâlinin verdiği rahatlatıcı, ferahlatıcı duygu, olması istenen bir şeye duyulan beklenti, umut **2.** Bu duyguyu uyandıran kimse veya şey
ü.+imin 103
ü.+i 61

ümitsiz *sf. 1.* Ümidi olmayan, ümidini kesmiş, umutsuz

ü. 132

üniversite *i. Fr. université < Lat. 1.* Yüksek seviyede eğitim, öğretim ve ilmî araştırma yapan ve fakülte, enstitü, yüksek okul vb. kuruluşlardan meydana gelen öğretim kurumu
ü.+lerde 55

ürk- *f. 1.* Korkup birden sıçramak **2.** Bir şeye karşı korku ve ürperme hissi duymak, korkup çekinmek
ü.-dü 167
ü.-üttü 109

ürkek *sf. 1.* Çabuk ürken, çok ürken, ödleğ **2.** Çekingen
ü. 31
ü.+sin 109

ürkeklik *i. 1.* Ürkek olma durumu, ödleğlik, korkaklık, çekingenlik
ü. 75
ü.+le 83

ürper- *f. 1.* Üşüme, korku, endişe, ürkmeye vb. sebepler yüzünden vücuttaki tüyler dikilip deri nokta nokta kabarmak **2. mec.** Korku, kaygı ve kuşku veren bir şeyden, hoş gitmeyen ürkütücü bir ihtimalden dolayı endişe duymak, korkuya kapılmak, korkma **3.** Titremek, sarsılmak
ü.-di 168
ü.-diğimiz 129

üst *i. 1.* Bir şeyin yukarıya, göğe doğru bakan yüzü, yüzeyi, alt karşıtı **2.** Bir şeyin aşağı sayılan yerine göre yukarı tarafı **3.** Bir şeyin dışı bakan yüzü, dış yüzü **4.** Bir şeyin yukarısında bulunan boşluk veya yer **5.** (Deniz, cadde, yol vb. kelimelerle) Bir yerin çok yakınında olan ve ona bakan yer **6.** Vücut, gövde, beden **7.** Vücutta giyilmiş olan elbise, giyecek, üst baş **8.** Bir kimsenin kendisi, şahsı **9.** İsim tamlamasının ikinci ögesi olarak kullanıldığında birinci kelimeyle ilgili zamânı bildirir **10.** Bulunulan yere göre daha ileride, daha ötede, seviye bakımından daha yukarıda olan veya daha yukarıda olduğu kabul edilen
ü. 117, 122, 145, 15, 15, 168, 71
ü.+den 97
ü.+e 122, 15
ü.+lerine 151
ü.+üme 176
ü.+ünde 103, 12, 121, 155, 188, 220, 31, 7
ü.+ündeki 216, 75

ü.+ünden 114, 153, 164, 199, 211
 ü.+üne 104, 125, 134, 161, 163,
 163, 170, 176, 178, 183, 195, 197,
 210, 211, 211, 27, 32, 35, 51, 65,
 7, 73, 73, 77, 91, 97
 ü.+ünü 112

üstad *i. Far. ustād* **1.** Herhangi bir ilimde veya sanat alanında bilgi ve söz sâhibi olan, üstün bir yeri, tam vukûfu bulunan kimse **2.** Hoca, öğretmen
 ü. 64
 ü.+ına 69

üstün *sf.* **1.** Benzerlerine göre daha yüksek derece ve seviyede bulunan, nitelik bakımından onların üstünde olan
 ü. 196
 ü.+dür 18, 54

üstüvane *i. Far. sutûn > ustun, Ar. usṭüwâne > üstüvane* **1.** Sütun direk **2.** silindir
 ü. 75

üşü- *f.* **1.** Soğuğun etkisini duymak, soğuktan etkilenmek
 ü.-dügü 210

üzen- *,özen- f.* **1.** Bir işi, çok iyi olması arzusuyla üzerinde dikkat ve titizlikle durarak yapmak, elden geldiği kadar itînâ ve ihtimam göstermek
 ü.-ir 127

üzeri *i.* **1.** Bir şeyin yukarıya, göğe doğru bakan yüzü, yüzeyi, üst taraf **2.** Bir şeyin dışı bakan yüzü, dış yüz **3.** Vücut, gövde, beden **4.** Yan, berâber, nezd **5.** Bir kimsenin kendisi, şahsı **6.** Öğle, ikindi ve akşam kelimeleriyle sözü edilen zamânı bildirir
 ü. 195, 212, 59, 75
 ü.+lerinde 70
 ü.+lerindeki 39
 ü.+lerinde 129, 13, 149
 ü.+lerine 203
 ü.+leri 140, 69
 ü.+me 78
 ü.+mize 132
 ü.+nde 108, 135, 147, 218, 219, 27, 27, 31, 40, 57, 74, 75, 76, 76, 79, 81, 91
 ü.+ndeidi 24
 ü.+ndeki 93
 ü.+ne 174, 47, 69, 84, 85, 90, 91
 ü.+nize 181

üzere *ed.* **1.** Niyet, gâye, amaç bildirir **2.** Bir işin yakında gerçekleşecek durumda olduğunu, olmaya

yaklaştığını bildirir **3.** Gibi, olduğu yolda, olduğu biçimde
 ü. 132, 199, 91
 ü.+iken 142
 ü.+ydi 57
 ü.+yim 90

üzere *zf.* **1.** –den dolayı
 ü. 66

üzül- *f.* **1.** Üzüntü duymak, canı sıkılmak, müteessir olmak
 ü.-düler 179
 ü.-meyecekti 68

üzüm *i.* **1.** Asma adı verilen ağaççığın salkım durumunda ufak tâneli, çekirdekli, ince kabuklu, sulu, etli, glikoz ve vitamin bakımından zengin, yetiştiği yere göre pek çok çeşidi bulunan, tâzesi ve kuruşu yenen meyvesi
 ü. 73

üzümcü *i.* **1.** Üzüm yetiştiren veya üzüm satan kimse
 ü. 219

üzüntü *i.* **1.** Acıklı, hoş gitmeyen veya olması istenmeyen bir şeyin insanda bıraktığı can sıkıcı duygu, rûhî tedirginlik, teessür
 ü.+lerin 70

üzüntülü *sf.* **1.** Üzüntüsü olan, üzülmüş, müteessir
 ü. 23

üzüntüsüz *sf.* **1.** Üzüntüsü olmayan
 ü. 185

V

vaad veya **vâd** *i. Ar. va'd* **1.** Söz verme, üstüne alma, taahhüt etme **2.** Bir husus için verilen söz
 v. 207
 v.+ini 69

vaded- *f. Ar. va'd + T. et-* **1.** (Bir şeyi) Yapacağına dâir söz vermek
 v.-iyormusun 65

vadi *i. Ar. vâdi* **1.** İki dağ arasında uzanan arâzi **2.** Nehir yatağı, dere boyu, mecrâ
 v.+lere 189

vah *ünl. Ar. vâh* **1.** Acıma, yakınma, esef bildirir; yazık
 v. 109, 109, 109

vahşi *sf. Ar. vahş* ve nispet eki *-i* ile **vahşi** **1.** İnsandan kaçan, insana alışkın olmayan, yabânî **2.** İnsana yakınlık duygusu vermeyen, dehşet uyandırıp iten, ürkütücü **3.** Gaddar, kıyııcı, merhametsiz **4.** *sf.* ve *i.* Medeniyetten uzak, ilk

- çağdaki gibi medenîleşmemiş insanlar hâlinde olan (kimse), iptidâî
v. 49, 50, 60
v.+ler 73
v.+leri 67, 72
v.+lerin 62
- vahşileş-** *f.* **1.** Vahşî bir durum almak, yabânîleşmek
v.-di 215
v.-irse 215
v.-miş 75
- vaka** *i.* *Ar. vak'a* **1.** Olan, vukû bulan, ortaya çıkan her türlü durum, hâdise, olay
v. 216
v.+dan 145, 220
v.+lar 103
v.+ların 216
v.+nın 220
v.+ya 178
v.+yı 216
- vaki** *sf.* *Ar. vukû'* dan *vâki'* **1.** Olan, vukû bulan
v. 103
- vakit** *i.* *Ar. vakt* **1.** Zaman **2.** Belirlenmiş zaman, belirli zaman **3.** (İsim tamlamasının ikinci ögesi olarak) Bir işin olageldiği, yapılageldiği saat, gün veya mevsim **4.** Devir
v. 107, 108, 113, 133, 204, 207, 211, 45, 45, 60, 71, 76, 76
v.+imiz 54
v.+in 74
v.+i 116
v.+iyle 118
- vali** *i.* *Ar. vilayet* ile *vâli* **1.** Bir ilde devleti temsil eden en büyük mülkî âmir
v.+nin 32
- vallahi** *ünl.* *Ar. yemin bildiren ve ve Allâh ile va'llâhi* **1.** "Allah'a and olsun ki, Allah hakkı için" anlamında yemin sözü
v. 180
- vapur** *i.* *Fr. vapeur* < *Lat. vapor* **1.** Buhar gücüyle çalışan gemi
v. 124, 178, 63
v.+a 119
v.+da 123
v.+dan 124
v.+du 117
v.+u 119, 183
v.+luğu 118
- var** *sf.* ve *i.* **1.** Kâinatta veya düşüncede bulunan, mevcut olan (şey), yok karşıtı **2.** *i.* Sâhip olunan şeylerin bütünü, mal, servet **3.** Genellikle hoşa gitmeyen bir husustan bahsedilirken o işin başa geleceğini anlatır
v. 106, 109, 164, 164, 170, 185, 19, 196, 201, 202, 30, 41, 45, 9, 91, 91
v.+dı 102, 103, 108, 113, 117, 121, 129, 130, 131, 132, 135, 137, 14, 140, 145, 15, 151, 153, 153, 154, 155, 158, 158, 16, 161, 164, 166, 17, 177, 177, 186, 188, 188, 193, 207, 207, 210, 27, 29, 30, 39, 39, 40, 41, 43, 52, 56, 56, 60, 63, 63, 63, 65, 70, 71, 73, 74, 75, 75, 77, 77, 79, 79, 80, 81, 81, 82, 83, 83, 85, 88, 88, 89, 62
v.+dım 16
v.+dınız 206
v.+dır 100, 100, 106, 175, 187, 187, 196, 97, 215
v.+ımız 126
v.+ımı 180, 49, 9
v.+miydi 63
v.+mış 127, 191
v.+mıydı 89
v.+sa 161, 161, 165
- var-** *f.* **1.** (Belli bir yere) Ulaşmak, vâsil olmak **2.** *Farkına varmak* gözüne çarpmak, fark etmek, anlamak **3.** İyice anlamak, inceliklerine erişerek duymak
v.-abilmek 89
v.-amadığım 86
v.-madı 170
v.-mak 33
v.-mayacak 55
- vardiya** *i.* *İtal. vardia* **1.** (Gemilerde) Nöbet **2.** (Gemide) Nöbet beklenen yer
v.+sına 115
v.+sını 123
v.+yı 119
- vasıta** *i.* *Ar. vesâtat*, *vâsiṭ* > *vâsiṭa* **1.** Bir işin gerçekleşmesi için gerekli olan şey, kullanılan nesne, âlet **2.** İki şey arasında bağ durumunda olan, onları birleştiren, maksada erişmeyi sağlayan şey
v.+sı 62
- vasıtasızlık** *i.* **1.** Vasıtasız olma durumu
v. 68
- vasiyet** *i.* *Ar. vaşiyyet* **1.** Bir kimsenin sözlü veya yazılı olarak bildirdiği, ölümünden sonra arkasından yapılmasını istediği şey
v.+in 165
- vatan** *i.* *Ar. vaṭan* **1.** Bir kimsenin doğup büyüdüğü ve yaşadığı yer, yurt **2.**

- Bir milletin üzerinde yaşadığı,
hâkim olduğu toprak, yurt
v. 193
- vatanperver** *sf. Ar. vatan+Far. perver*
1.Yurtsever
v.+likten 193
- vay ünl.** **1.** Şaşkınlık, kızgınlık, şikâyet,
esef, telâş, acı, sevgi vb. çeşitli
duygularda anlamı kuvvetlendirir
v. 106
- vazgeç-** *f. Far. bāz, vāz > vaz ve T. geç-*
1. (Hakkı saydığı bir şeyi) Artık
istememez olmak, terketmek,
bırakmak **2.** (Yapmakta olduğu
bir şeyi) Artık yapmaz olmak **3.**
Karârından veya niyetinden
dönmek, niyetini bozmak, caymak
v.-eçeğimden 102
v.-erek 89
- vazgeçir-** *f. 1.* Hakkı olan bir şeyi artık
bırakmasını, terketmesini,
yapmakta olduğu bir şeyi
yapmamasını veya karârından
dönmesini sağlamak
v.-mişti 116
- vazife** *i. Ar. vazife* **1.** Bir kimsenin
yapmak zorunda bulunduğu iş,
görev, ödev **2.** Resmî iş, görev
v. 144
v.+miz 128
- vaziyet** *i. Ar. vaz' mastar eki -iyyet ile*
vaz' iyyet **1.** Durum, hal **2.** Duruş,
konum, şekil
v. 109, 124, 218
v.+de 114
v.+lerinden 33
- ve bağ.** *Ar. ve* **1.** İki kelime, cümle ve
öbeği birbirine bağlar, ile
v. 10, 10, 10, 10, 10, 10, 10, 10,
10, 10, 10, 100, 100, 100, 100,
100, 100, 100, 100, 101, 101, 101,
101, 101, 101, 101, 102, 102, 102,
102, 102, 102, 102, 102, 103, 103,
103, 103, 103, 103, 103, 103, 104,
104, 104, 104, 104, 105, 106, 106,
107, 107, 108, 108, 108, 108, 109,
11, 11, 11, 11, 111, 111, 111, 111,
111, 111, 111, 112, 113, 113, 113,
113, 113, 114, 115, 115, 116, 116,
116, 116, 117, 117, 117, 117, 118,
118, 118, 118, 119, 119, 119, 119,
119, 119, 12, 12, 12, 120, 120,
120, 120, 120, 120, 120, 121, 121,
122, 122, 122, 122, 122, 122, 122,
123, 123, 123, 123, 124, 124, 124,
124, 124, 125, 125, 125, 125, 126,
126, 126, 126, 126, 126, 127, 128,
128, 128, 128, 128, 128, 129, 129,
129, 13, 131, 131, 131, 131, 131,
131, 131, 132, 132, 132, 132, 132,
132, 133, 133, 133, 133, 133, 133,
133, 133, 134, 134, 134, 134, 134,
135, 135, 136, 136, 138, 138, 139,
139, 139, 14, 140, 140, 140, 140,
141, 141, 141, 141, 141, 142, 142,
143, 144, 145, 145, 145, 146, 146,
146, 147, 147, 147, 147, 148, 148,
148, 149, 149, 15, 15, 15, 150,
150, 150, 150, 151, 151, 151, 152,
152, 152, 152, 153, 153, 153, 154,
154, 154, 154, 154, 154, 155, 155,
155, 155, 155, 155, 155, 156, 156,
156, 156, 157, 157, 16, 16, 166,
167, 167, 167, 168, 169, 17, 17,
17, 170, 170, 170, 170, 170, 173,
175, 175, 175, 176, 176, 178, 178,
181, 181, 183, 185, 187, 187, 187,
19, 19, 194, 195, 20, 20, 20, 20,
20, 200, 201, 202, 203, 203, 204,
205, 209, 21, 21, 210, 211, 211,
211, 215, 215, 215, 215, 216, 216,
217, 218, 218, 22, 22, 22, 220, 23,
23, 23, 23, 23, 24, 24, 24, 24, 24,
25, 25, 25, 25, 25, 25, 27, 27, 27,
28, 28, 28, 28, 28, 28, 29, 29,
29, 29, 29, 29, 30, 30, 30, 30, 30,
30, 30, 30, 30, 31, 31, 31, 31, 31,
31, 31, 32, 32, 32, 32, 32, 32, 32,
33, 33, 33, 33, 33, 33, 33, 33, 34,
34, 34, 34, 34, 34, 34, 34, 34,
34, 35, 35, 35, 35, 35, 35, 35, 35,
35, 36, 36, 36, 36, 36, 36, 36, 36,
37, 37, 37, 37, 37, 37, 38, 38, 38,
38, 38, 38, 38, 38, 39, 39, 39, 39,
39, 39, 39, 39, 39, 40, 40, 40, 40,
40, 40, 40, 40, 40, 40, 41, 41, 41,
41, 41, 41, 42, 42, 42, 42, 42, 42,
42, 42, 42, 42, 42, 42, 43, 43, 43,
43, 43, 43, 43, 43, 43, 43, 44,
44, 44, 44, 44, 44, 44, 44, 44,
44, 45, 45, 45, 45, 45, 45, 46, 46,
46, 46, 46, 46, 47, 47, 47, 47,
48, 48, 48, 49, 49, 49, 49, 49,
49, 50, 50, 50, 50, 50, 50, 51,
52, 53, 53, 53, 53, 54, 55, 56,
56, 56, 56, 57, 57, 57, 57, 58, 58,
58, 58, 60, 60, 61, 61, 61, 62, 62,
62, 62, 62, 63, 63, 63, 63, 64, 64,
64, 64, 65, 65, 65, 65, 66, 66, 66,
66, 67, 67, 67, 67, 68, 68, 69, 69,
7, 7, 7, 70, 70, 70, 71, 71, 71, 72,
72, 72, 72, 73, 73, 73, 73, 74,
74, 75, 75, 75, 75, 75, 76, 76, 77,
77, 77, 77, 77, 77, 77, 77, 78,
78, 78, 78, 78, 79, 79, 79, 79,
8, 8, 8, 8, 80, 80, 80, 80, 80,
81, 81, 81, 82, 82, 82, 82, 83, 83,
83, 83, 83, 84, 84, 84, 84, 85,

- 85, 85, 85, 85, 85, 86, 86, 86, 86, 86, 87, 87, 87, 87, 87, 88, 88, 88, 88, 88, 89, 89, 89, 89, 89, 9, 9, 9, 9, 9, 90, 90, 90, 90, 90, 91, 91, 91, 92, 92, 92, 92, 93, 97, 97, 97, 97, 98, 98, 98, 98, 99, 99, 99, 99, 99, 99, 99, 99
- vefakarlık** *i.* **1.** Vefâkar olma durumu
v. 66
- vekil** *i.* *Ar. vekâlet* ile **vekil** **1.** Başkası adına söz söyleyen veya hareket eden kimse
v.+leri 198
- velev** *bağ.* *Ar. ve-lev* **1.** Olsa da, isterse, ise de, ise bile
v. 177
- veliahd** *i.* *Ar. veli* ve '*ahd* ile *veliyu'l-ahd* > *veliy-i 'ahd* > *velî-'ahd* **1.** Bir hükümdardan sonra tahta çıkacak kimse
v.+ine 118
- velut** *sf.* *Ar. vilâdet* ile *velüd* **1.** Çok doğuran, doğurgan **2.** Çok verimli, çok semereli, çok eser veren
v. 35
- ver-** *f.* **1.** (Bir şeyi bir kimseye) İletmek, eriştirmek **2.** *yard. f. -i* zarf-fiil eki almış fiillerden sonra yardımcı fiil gibi kullanılarak tezlik bildirir **3.** (Dâvet, ziyâfet, çay, toplantı, balo vb. ile) Düzenlemek, tertip etmek **4.** Meydana getirmek, hâsıl etmek, ortaya çıkarmak **5.** Belirlmek, tespit etmek **6.** (Daha çok olumsuzluk bildiren kelimelerle) Yüklemek, hamletmek **7.** Teslim etmek **8.** (Ad, soyadı, unvan, lakap, sıfat vb. kelimelerle) Koymak, izâfe etme **9.** Mâruz bırakmak **10.** İkrâm etmek **11.** Harcamak, sarfetmek **12.** Katmak **13.** Yaymak, çıkarmak, neşretmek **14.** (Bir hâli bir kimse veya yerde) Hâkim kılmak, hâsıl etmek **15.** (Karşdakine iletmek istenen fikir, haber, emir, öğüt vb. bir şeyi) Bildirmek **16.** Kazandırmak **17.** Biriyle evlendirmek **18.** (Bir şeyi karşılık beklemeden birine) Bırakmak, bağışlamak **19.** Ödemek, tediye etmek
v. 136, 140, 142, 217, 217, 28, 70
v.-di 113, 131, 139, 147, 166, 186, 201, 205, 209, 48, 54, 65, 83
v.-diği 116, 116, 119, 34, 42, 80
v.-diğini 128, 131
v.-diğim 28
- v.-dik 129
v.-dikleri 132, 74
v.-diklerinden 218
v.-diler 12, 138, 144, 146, 157, 158, 57
v.-dim 102, 177
v.-ebilirsın 9
v.-ebilmek 45, 68
v.-eceğim 70
v.-ecek 192, 28, 54, 83
v.-eceksın 30
v.-emeyerek 21
v.-en 201, 34, 35, 45, 75, 75
v.-enler 106
v.-erek 137, 195, 20, 209
v.-esice 117
v.-in 205, 206
v.-ince 158
v.-inceye 190
v.-ir 147, 157, 161, 177
v.-irdi 29, 30, 69
v.-irim 141
v.-iriz 142
v.-irler 98
v.-iyor 13
v.-iyordu 117, 121, 126, 126, 127, 177, 27, 74
v.-iyorlardı 77
v.-iyorsun 18, 18, 9
v.-meden 18, 196
v.-medi 153, 154, 169, 205
v.-mediler 53
v.-medim 161
v.-meğe 124
v.-mek 102, 112, 128, 160, 88
v.-memeğe 203
v.-memek 213
v.-memişdi 70
v.-mezse 123
v.-mezsen 217
v.-miş 121, 9
v.-mişdi 144
v.-mişti 10
v.-miyerek 119
v.-se 122, 159
- verem** *i.* *Ar. verem* **1.** Vücutta herhangi bir organa, özellikle de akciğerlere yerleşen Koch basilinin yol açtığı bulaşıcı, ateşli hastalık, tüberküloz
v.+leri 139
- verici** *sf. ve i.* **1.** Veren, verme yanlısı olan kimse
v. 36
- veril-** *f.* **1.** Verme işine konu olmak
v.-ebiliyordu 196
v.-en 128
v.-mesini 124

- v.-miş 118
- vesile** *i. Ar. vesile* **1.** Sebep, bahâne **2.** Fırsat, elverişli durum
v.+de 188
- veya** *bağ. Ar. ve + Far. yā ile ve yā* **1.** Cümlede bildirilen husûsun sayılan birden fazla şey için aynı zamanda söz konusu olduğu durumlarda bunların arasına getirilir, ya da
v. 100, 116, 28, 31, 33, 34, 36, 38, 43, 44, 44, 45, 46, 74, 84, 85, 86, 9, 99
- Veysel** *öz. i. 1.* Kitapta *kör* lakabı ile birlikte adı geçen bir erkek ismi
v.+in 195
- vınla-** *f. 1.* Vın diye ses çıkarmak
v.-ma 148
- vızıldan-** *f. 1.* Sızlanıp durmak, durmadan şikâyet etmek
v.-ıyordu 142
- vızz** *i. 1.* Uçan bir böceğin veya hızla atılan bir şeyin çıkardığı ses
v. 107
- vicdan** *i. Ar. vicdan* **1.** İnsanda iyiyi kötüyü ayırt eden, iyilikten huzur, kötülükten azap duymasına yol açan, davranışları hakkında âdil bir yargıya iten duygu
v. 8
- vida** *i. İtal. vida – vite* **1.** Bir yere tornavida ile döndürülerek sokulan burmalı çivi
v. 163
v.+sı 163, 163
- Viktor** *öz. i. 1.* Kitapta adı geçen bir kadın karakter
v. 200, 201, 203, 203, 203, 203, 211, 213, 213, 213, 214
v.+a 200
v.+la 204
v.+u 200, 209, 211, 212, 212, 216, 217, 217
v.+un 204, 213, 214, 219
- vilayet** *i. Ar. vilayet* **1.** Bir vâli yönetimindeki en önemli idâri bölüm, il
v. 136
v.+in 185
- vinç** *i. İng. winch* **1.** Ağır yükleri kaldırmaya, yüklemeye, boşaltmaya yarayan, bir krank kolu ve bunu hareket ettiren dişli sisteminden ibâret, motorlu veya motorsuz âlet **2.** *Vinçcilik* vinç operatörlüğü mesleği
v.+ciliğe 120
- Virjil** *öz. i. 1.* *Publius Vergilius Maro* ünlü Romalı şairlerdendir. Roma İmparatorluğu'nun destanı olarak kabul edilen *Aeneis*'in de yazarıdır. Dante'nin İlahi Komedya'sındaki ana karakterlerden biridir
v. 32, 32
- viyolonsel** *i. Fr. violoncelle < İtal. 1.* Viyoladan büyük, kontrbassan küçük, bacaklar arasına alınarak çalınan, dört telli müzik âleti
v. 59, 60, 60, 61, 64, 65, 65, 68, 69, 69, 71, 72, 73
v.+e 72
v.+i 62, 64, 65
v.+in 73
v.+ini 73
- vukuat** *i. Ar. vukū' çoğ. eki -ât ile vukū'ât* **1.** Meydana gelen olaylar, vak'alar **2.** Öldürme, yaralama, kavga, çatışma vb. polisi ilgilendiren olaylar
v.+a 218
v.+ı 128, 213
v.+ını 157
v.+la 101
v.+ları 157
- vur-** *f. 1.* (Elini veya elindeki bir şeyi bir yere) Hızla indirmek, hızla çarpmak **2.** (Birini silâhla) Öldürmek veya yaralamak **3.** *mec.* Darbe indirmek, yaralamak **4.** Takmak **5.** *Başa (Başına) vurmak* başı ağrıtmak, dayanamaz olmak **6.** Aksetmek, yansıtmak **7.** Koymak, yerleştirmek **8.** (Çalar saat için) Çalmak **9.** Gitmek üzere yönelmek, ... yolunu tutmak, sapmak **10.** *Açığa (Aleniyete, Âşikâreye, Dışarıya, Meydana, Ortaya) vurmak* belli etmek, ortaya çıkarmak
v.-acağım 159, 164, 165
v.-an 122, 166, 74, 84
v.-arak 178, 194, 196, 198, 199
v.-du 159, 160, 204
v.-dukdan 158, 162
v.-mam 165
v.-muş 136
v.-muşlardı 137, 138
v.-muyorlardı 75
v.-sak 54
v.-unca 160
v.-uşuyla 199
v.-uyor 122

vurul- *f.* **1.** (Bir şey bir yere) Hızla indirilmek, hızla çarpılmak **2.** Âşık olmak, gönlünü kaptırmak
v.-du 16
v.-muş 25

vücut *i. Ar. vucūd* **1.** İnsan veya hayvan gövdesi, beden
v. 120
v.+evücut 60
v.+la 25
v.+lariyle 35
v.+ları 101
v.+larında 101
v.+larının 101
v.+lu 35
v.+ta 26
v.+u 39, 50
v.+umdaki 90
v.+un 77
v.+una 77
v.+undan 41
v.+undan 63
v.+unda 193
v.+une 79
v.+unu 120, 15, 201, 27, 50
v.+unun 127, 64
v.+u 113, 117, 120
v.+uyla 50

vüzuh *i. Ar. vuzūh* **1.** Açık ve belli olma, açıklık, vâzih olma
v. 41, 41

Y

ya ünl. *Ar. yā* **1.** Ey
y. 53

ya bağ. *Far. yā* **1.** “Evet” anlamında kullanılır **2.** Şaşkınlık ve hayret bildirir **3.** Çekimli fiillerden sonra gelerek anlamı güçlendirir **4.** Tasdik bildirir, peki **5.** Emir cümlelerinin sonunda hükmün onaylandığını bildirir **6.** -e eki almış dilek-şart kipinden sonra gelerek anlamı daha da kuvvetlendirir **7.** Cevap durumundaki cümlelerin sonunda “fakat, ancak” anlamında kullanılır **8.** Soru cümlelerinin başında anlamı güçlendirir **9.** Bir şeye âit hususlar sayılırken özellikle belirtilmek istenen husûsun başına getirilir **10.** Soru anlamı taşıyan cümlelerde ihtimal bildirir
y. 105, 106, 107, 107, 108, 108, 112, 142, 142, 142, 165, 184, 184,

187, 189, 207, 218, 53, 7, 71, 71, 71, 99, 99
ya(a). 207

yaban *i. Far. biyābān* **1.** İnsan yaşamayan ıssız yer **2.** (İsim tamlamasının birinci ögesi olarak) (Hayvanlar ve bâzı bitkiler için) Kendiliğinden yetişen, yabanî
y. 31

yabancı *sf. ve i.* **1.** Tanınmayan, bilinmeyen (kimse veya şey) **2.** Belli bir kimse veya yere mahsus olmayan **3.** Âileden, çevreden olmayan (kimse)
y. 129, 131, 151, 183, 206, 38

yabani *sf. yaban* ve nispet eki *-i* ile *yabani* **1.** (Bitki için) Özel bir bakım görmeden kendi kendine yetişen **2.** (Hayvan için) İnsana alışmamış olan, evcil olmayan
y. 109, 16, 67, 69, 71, 73

yadigar *i. Far. yādgar* **1.** Bir kimseyi veya olayı hatırlatmak üzere verilen yâhut onlardan kalan şey
y.+ı 131

yağ i. **1.** Yenilen besinlerin fazlasından, gıdâsız kalındığı zaman kullanılmak üzere kalp, mîde, bağırsaklar ve böbrek gibi iç organların etrâfında, kaslar, dokular arasında depolanan, deri ve kılırları dış etkilerden koruyan hidrokarbonların ortak adı **2.** Zeytin, ay çiçeği, mısır, susam, pamuk çekirdeği, haşhaş tohumu gibi bitki meyvelerinden veya çekirdeklerinden elde edilen ve genellikle besin olarak kullanılan, yüksek enerji veren madde **3.** Enerji elde edilmesinde, makine parçaları arasındaki sürtünmeyi azaltmada, onları dış etkilerden korumada kullanılan hidrokarbonların ortak adı:
y. 151, 75, 81, 84, 87
y.+dı 122
y.+ı 88
y.+ının 86, 86
y.+ları 87, 88, 92

yağ- f. **1.** (Yağmur, kar ve dolu) Gökten yere düşmek **2.** Çok miktarda, arka arkaya gelmek
y.-an 191
y.-ar 190
y.-makda 191

yağız *sf.* **1.** Esmer
y. 12

- yağmur** *i.* **1.** Atmosferdeki su buharının yoğunlaşması sonucu yeryüzüne damlalar hâlinde düşen su
y. 150, 150, 21, 21
y.+un 22
- yahu** *ünl. Ar. yā ve hū ile yā hū* **1.** Bir şeye dikkati çekmek için, “Bana bak, hey baksana” anlamında kullanılır
y. 174, 180
- yahud** *bağ. Far. yāhūd* **1.** Veya
y. 100, 110, 181, 184, 57, 8, 118, 126, 132, 16, 16, 17, 197, 23, 27, 60
- yahudi** *i. Ar. yehūd ve nispet eki -i ile yehūdi* **1.** Hz. Mûsâ'nın dînine mensup kimse, Mûsevî
y. 118, 200, 36
- yak-** *f.* **1.** Yanmasını sağlamak, tutuşturmak **2.** (Benzin, gaz, odun, kömür vb. yakıt ve **3.** Yanıyormuş gibi ısıyıcı sert bir etki yapmak yakacakları) Tüketmek **4.** (Sigara, çubuk, pipo vb.ni) İçilecek duruma gelmesi için tutuşturmak, içmeye başlamak **5.** Işık veya ısı vermesini sağlamak **6.** Büyük zarara uğratmak, geleceğini kötü şekilde etkilemek, felâkete sürüklemek
y.-amayız 123, 124
y.-arak 122, 135
y.-arız 198, 198
y.-dıkları 98
y.-dın 19
y.-mak 86
y.-mıya 128
- yaka** *i.* **1.** Giyeceklerin boynun etrâfına gelen kısmı ve bu kısma eklenen türlü biçimdeki parça **2.** Semt
y.+ların 158
y.+lı 113
y.+mı 162
y.+sı 102
y.+sına 166
y.+sından 198, 217
y.+sını 202
y.+yı 158
- yakala-** *f.* **1.** Elle sıkıca tutmak **2.** (Kaçan birini veya bir hayvanı) Tutmak, ele geçirmek, derdest etme **3.** (Zor ele geçen bir şeyi) Elde etmek, ele geçirmek **4.** *mec.* Bir yerde bulmak, bulup durdurmak **5.** Birini suç işlerken bastırmak, hoşşa gitmeyecek bir durumda bulmak
y.-dı 128, 138, 143, 194, 214, 50
y.-dığını 220
y.-dım 101, 103, 103, 104, 104
y.-mak 214
y.-malı 105
y.-yacaktım 103
y.-yan 52
y.-yarak 138, 148
y.-yınca 145, 47
y.-yıp 72
y.-yacağım 90
y.-yarak 104
y.-yor 101
- yakalan-** *f.* **1.** Tutulmak **2.** Suç işlerken bastırılmak, hoşşa gitmeyecek bir durumu ortaya çıkmak **3.** (Zarar verecek bir şeyin veya birinin) Etkisi altında kalınmak, tesirine mâruz kalınmak
y.-an 202
y.-mışdı 145
- yakıcı** *sf.* **1.** Yakma hassası olan, yakan **2.** *mec.* İçer işleyen, tesir eden, dokunaklı, etkili
y. 123, 48
- yakın** *sf.* **1.** Arada az mesâfe bulunan, uzak karşıtı **2.** Aralarında sıkı ilişki ve hısımlık bağı bulunan kimse **3.** Aralarında sıkı ilişki bulunan **4.** Bulunulan yere göre beride olan yer, uzak olmayan yer **5.** Andıran, benzeyen, yaklaşan **6.** Arada az zaman bulunan, zaman bakımından uzak olmayan **7.** (Sayılarla kullanıldığında) –i bulan, –e erişmesine az bir şey kalmış olan
y. 10, 12, 12, 177, 189, 46, 56, 7, 85, 90
y.+da 90
y.+dan 74
y.+dır 159, 83
y.+ında 70
y.+ındadır 150
y.+ındayım 91
y.+ımı 48
y.+larımı 87
- yakış-** *f.* **1.** Güzel durmak, iyi gitmek, hoş görünmek, yaraşmak
y.-mıyordu 188
- yaklaş-** *f.* **1.** Yakın duruma gelmek, aradaki zaman veya mesâfe azalacak şekilde ilerlemek **2.** Benzer ve andırır duruma gelmek **3.** (Birine) Yakınlık peydâ etmek, aradaki ilgi ve sevgi güçlenmek, yakınlaşmak **4.** (Bir konu veya

- meseleyi) Belli bir bakış açısı ile ele almak
y.-an 218
y.-arak 102
y.-diğim 89
y.-diğimizde 79
y.-diğini 70, 74
y.-dikca 75
y.-dikları 211, 61
y.-dım 107, 82
y.-inca 211
y.-ır 118
y.-iyor 91, 91
y.-iyorlardı 219
y.-makdaidi 76
y.-tı 184
- yaklaşır-** *f.* **1.** Yakın duruma getirmek, yanaştırmak **2.** (İki veya daha fazla kimsenin) Birbirine yaklaşmasını sağlamak, birbirine yakın duruma getirme
y.-an83
y.-dım 90
y.-diğim 86
y.-mağa 32
- yalala-** *f.* **1.** Dili üzerinde gezdirmek süretiyle yemek **2.** Sıyrarak geçmek
y.-r 41
y.-yarak 77
y.-yıp 115, 210
y.-yormuş 33
- yalak** *i.* **1.** Hayvanların su içtiği, taştan veya ağaçtan oyulmuş kap
y. 162
- yalan** *i.* **1.** Aldatmak maksadıyla bilerek söylenen gerçeğe aykırı, asılsız söz **2.** *sf.* Asılsız, uydurma, gerçek tarafı olmayan
y.+ın 45
- yalancı** *i.* ve *sf.* **1.** Yalan söylemeyi huy edinmiş kimse **2.** *sf.* Gerçek olmayıp gerçeğe benzer olan, sahte, taklit
y. 70
- yalı** *i.* (*Yun. yalos*) **1.** Deniz, göl ve nehir kenarlarındaki düz ve açık arâzi **2.** Böyle bir arâzide yapılmış büyük ev
y. 63
- yalnız** *sf.* ve *i.* **1.** Yanında başka biri bulunmayan, başkası ile birlikte olmayan (kimse) **2.** Sâdece **3.** *bağ.* Fakat, ama
y. 10, 100, 100, 100, 100, 101, 109, 111, 115, 116, 118, 121, 125, 125, 129, 140, 143, 146, 149, 150, 152, 152, 153, 154, 157, 161, 168, 168, 169, 177, 177, 18, 180, 182, 186, 188, 189, 19, 190, 205, 206, 210, 213, 216, 217, 26, 28, 31, 40, 40, 40, 41, 43, 44, 44, 46, 46, 48, 48, 49, 49, 56, 64, 64, 65, 65, 65, 66, 68, 69, 76, 78, 86, 90, 97, 98, 98, 99
y.+dı 213
- yalnızlık** *i.* **1.** Yalnız olma, yanında kimse bulunmama durumu **2.** Issızlık, tenhâlık
y. 189
y.+ı 111
- yalvar-** *f.* **1.** Birinden bir şey isterken yumuşak ve acındırıcı bir tavır takınmak, saygılı bir ısrarla istediğini söylemek
y.-acak 147
y.-an 107
y.-dı 206, 208
y.-dılar 18
y.-dım 158, 207
y.-ırım 206, 208
y.-iyor 23
- yalvart-** *f.* **1.** Yalvarmasına sebep olacak şekilde hareket etmek, yalvarmaya zorlamak
y.-makdı 162
- yamalak** *i.* **1.** Yarım yamalak söyleyişinde geçer
y. 201
- yaman** *sf.* **1.** Gücü, etkisi, becerikliliği, ustalığı vb. alışılmışın üstünde olan, usta
y. 106
- yaman-** *f.* **1.** Yamamak işi yapılmak **2.** (İstenmeyen bir şey veya kimse bir yere, birine) Yük olacak şekilde yanaşmak, yanaşıp kalmak
y.-miş 188
- yamçı** *i.* **1.** Bir yüzü uzun tüylü kalın yün dokumadan yağmurluk, sürücü yağmurluğu
y.+larının 211
- yamul-** *f.* **1.** Yamuk duruma gelmek, eğrilmek
y.-muş 7
- yan** *i.* **1.** Bir yerin ön veya arka kabul edilen kısmına göre sağ yâhut solda olan tarafı, bir eksene göre sağ veya solda kalan taraf **2.** Taraf, yön, cihet **3.** Yakın, civar **4.** Birlikte olma ifade eder **5.** Karşıt taraflardan her biri **6.** Kat, nezd, huzur (Daha çok yanına ve yanında şeklinde kullanılır)
y.+a 148, 163, 164

- y.+da 165, 170
y.+dan 136, 147, 164, 54
y.+ıma 112, 118, 160, 161, 161,
164, 205, 21, 162
y.+ımda 125, 46, 84, 91
y.+ımdaki 126
y.+ımdan 54
y.+ımı 104, 162
y.+ımıza 134
y.+ımızda 133
y.+ımızdaki 84
y.+ına 105, 107, 108, 109, 148,
162, 169, 169, 174, 178, 179, 184,
201, 202, 207, 215, 216, 220, 75
y.+ında 10, 103, 108, 133, 140,
16, 163, 165, 18, 190, 190, 197,
201, 219, 7, 88
y.+ındaki 133, 16, 17, 174, 214
y.+ındakilere 198
y.+ındakinin 198
y.+ından 159, 183, 201
y.+ını 124
y.+larda 159
y.+larına 60
- yan-** *f.* **1.** Isı ve ışık yayarak yok olmak, kül hâline gelmek **2.** Tutuşmak, alev almak **3.** (Isı veya ışık veren şeyler) Çalışır, ısı ve ışık verir duruma gelmek **4.** Parlamak, parıldamak **5.** Vücûdunda veya bir organında aşırı sıcaklık hissetmek **6.** Çok susamak **7.** Perîşan olmak, çâresiz kalmak, büyük zarar görmek
y.-abilirlerdi 88
y.-acağı 89
y.-acak 189
y.-an 104, 149, 49, 81, 86
y.-arlardı 88
y.-arlarken 88
y.-dı 147
y.-dın 160, 160, 161, 161
y.-ıyordu 47
y.-mak 88, 89
y.-mıyordu 86
- yanak** *i.* **1.** Yüzün kulak, göz, şakak, burun ve çene arasında kalan iki yan tarafından her biri
y. 82
y.+ları 21
y.+larına 104, 28
y.+larında 13, 20
y.+larını 62
y. +13
y.+ında 112, 215
- yanardağ** *birl. i.* **1.** Magmadaki erimiş durumda bulunan maddelerin lav hâlinde yerin içinden yer yüzeyine çıktığı, tepesinde bir püskürme ağız bulunan, genellikle koni biçiminde dağ, volkan
y. 214, 30
y.+ın 49
- yanış-** *f.* **1.** Bir şey veya kimsenin yanına gelmek, yanına sokulmak, yanına varmak **2.** (Vapur vb. iskele, rıhtım vb.ne) Dokunacak şekilde sokulmak, sokulup durmak
y.-diğini 129
y.-tı 11, 183
- yangın** *i.* **1.** Bir şeyin yanmasından ileri gelen ve etrâfa yayılıp zarara yol açan büyük ateş
y. 30
- yanık** *sf.* **1.** Yanmış **2.** Güneş ışınlarının etkisiyle derisi kızarmış veya rengi koyulaşmış olan **3.** *mec.* Üzüntülü, dertli, acılı, duygulu, tesirli
y. 14, 150, 27
- yani** *bağ.* **1.** *Ar.* 'any ile ya'ni **1.** Anlatılmak, açıklanmak istenen bir hükümden önce "Şu anlatılmak isteniyor ki, demek ki" anlamında kullanılır **2.** *zf.* halk ağzı Sözü'n kisası, senin anlayacağın
y. 100, 193, 53, 81, 82
- yanlış** *sf.* **1.** Doğru olmayan, hatâli **2.** Aslına uygun olmayacak şekilde, hatâli olarak
y. 107, 56, 56
- yan yana** *zf.* **1.** Birbirinin yanında, birlikte
y. 102, 151, 151, 184, 84
- yap-** *f.* **1.** Ortaya koymak, gerçekleştirmek, oluşturmak, meydana getirmek **2.** Olmasına yol açmak **3.** Yol almak **4.** Onarmak, tamir etmek **5.** Bir şeyi başka bir şey durumuna getirmek **6.** Bir dileği, bir isteği yerine getirmek, uygulamak, ifa etmek **7.** Bir düşünceyi, bir davranışı, bir isteği işe dönüştürmek, gerçekleştirmek **8.** Düzenli bir duruma getirmek **9.** Üretmek **10.** Bir harekete, işe başlamak veya bir hareketle, işle uğraşmak **11.** Gerçekleştirmek **12.** *yar. f.* Bir durum yaratmak **13.** *yar. f.* Edinmek, sahip olmak **14.** *yar. f.* Bir kimseye bir meslek kazandırmak, yetiştirmek **15.** Davranmak, hareket etmek **16.** Olmak

y. 164, 165
y.-abilir 67
y.-abilirdik 205
y.-abilmek 97
y.-acağa 218
y.-acağım 192, 49
y.-acağımı 18, 19
y.-acağın 137, 211
y.-acağız 185, 21
y.-acak 134, 30
y.-acakdı 206
y.-acaksın 17
y.-acaktı 120
y.-alım 123, 158
y.-amam 208
y.-amamaktan 134
y.-amazdım 162
y.-amiyacağımı 134
y.-amiyacaktı 148
y.-amiyordum 109
y.-an 15, 153, 202, 202, 218, 62, 198
y.-ar 117, 177
y.-arak 112, 170, 178, 210
y.-ardı 121
y.-arım 19
y.-arlar 187
y.-arsan 164
y.-ayım 165, 55
y.-dı 121, 122, 162, 167
y.-dığı 101, 118, 157, 188, 69
y.-diğim 190
y.-diğimiz 126
y.-diğini 212, 87
y.-diğinizi 204
y.-diğinizin 205
y.-dıktan 205
y.-dıkları 12, 123, 124, 49, 80
y.-dıklarım 192
y.-dıklarımı 165
y.-dım 163
y.-ılacak 67
y.-ıp 144, 144
y.-iyor 108, 128
y.-iyordu 122
y.-iyorduk 14
y.-iyorlardı 36
y.-iyormuş 216
y.-iyormuşsunuz 106
y.-iyorsunuz 215, 215
y.-iyorum 99
y.-iyoruz 184
y.-madığı 77
y.-madım 162
y.-mağı 123
y.-mak 105, 122, 137, 140, 15, 196, 197, 212, 30
y.-makdaidi 191

y.-malarını 128
y.-malı 167, 167
y.-mamak 78
y.-mamdır 193
y.-mayın 206, 206
y.-mazdım 180
y.-miş 173, 62
y.-mişdi 116, 118, 121
y.-mişlardı 184
y.-mıyordu 116
y.-sa 161
y.-sınlar 144
y.-tı 130, 204, 217
y.-tığı 15, 45, 75, 8
y.-tılar 195
y.-tım 158, 181, 48
y.-tımsa 178
y.-tın 46, 8

yapayalnız *sf.* ve *zf.* **1.** Yanında kimse olmayan (olmadan), tek başına
y. 55

yapıl- *f.* **1.** Ortaya konmak, gerçekleştirilmek, meydana getirilmek **2.** Yapı olarak kurulmak, inşâ edilmek **3.** Yerine getirilmek, icrâ edilmek **4.** Üretilmek, îmal edilmek

y.-abilirdi 71
y.-acak 20
y.-an 69
y.-diğini 75
y.-miş 117, 59, 59, 59, 60, 88, 89
y.-mişti 189
y.-miyacak 162

yapış- *f.* **1.** (Bir şey bir yere) Ayrılmayacak şekilde tutunup kalma **2.** Sıkı sıkı tutmak, bırakmamak üzere yakalamak, sarılma **3.** Aralık bırakmayacak şekilde bitişmek

y.-an 212
y.-ıp 161, 166
y.-iyordu 144
y.-miş 82
y.-mişdi 78

yapışkan *sf.* **1.** Yapışma özelliği olan **2.** *mec.* Sıkıntı veren, rahatsız eden, tedirgin eden, sırnaşık
y. 209

yapıştır- *f.* **1.** Yapışmasını sağlamak **2.** Aralık kalmayacak şekilde bitıştirmek
y.-dı 214
y.-mak 164

yaprak *i.* **1.** Bitkilerin solunum, özümleme, terleme vb. olaylara yarayan, genellikle klorofilli, şekli bulunduğu bitkiye göre değişen

- yeşil uzantısı **2.** Kitap, defter vb.ni oluşturan kâğıtlardan her biri, bir tabaka kâğıdın iki yüzüne birden verilen ad, varak
y. 126, 57
y.+dan 73
y.+lar 125, 135, 154, 154, 84, 87
y.+ları 132, 61, 85
y.+larına 16
y.+larını 22
y.+lı 59, 35
y.+ı 57, 80
- yaptır-** *f.* **1.** Ortaya konmasını, meydana getirilmesini sağlama **2.** Yerine getirmek, uygulatmak **3.** Yapı olarak kurdurmak, inşa ettirmek
y.-abilirmi 9
y.-acak 190
y.-arak 87
- yar-** *f.* **1.** Ortadan ayırmak, bölmek **2.** Kesip açmak, delip açmak
y.-arak 9
- yara** *i.* **1.** Bir dış etkiyle, bir hastalık veya ârıza sebebiyle vücutta meydana gelen kesik, yarık veya çıban **2. mec.** Üzüntü, acı, dert **3.** Bir şeyin üzerinde açılan kesik, oyuk, yarık
y. 129, 129, 40
y.+ları 130
y.+nın 121
y.+sı 80
- yara-** *f.* **1.** Yarar sağlamak, faydalı olmak, kendisinden faydalanılmak **2.** (Bir işe) Uygun olmak **3.** Sağlığa uygun gelmek
y.-madı 124
y.-mayan 10
y.-r 205
- yarabbi** *ünl. Ar. yā ve rabb ile* **1.** “Ey Allahım, ey Rabbim, ey Tanrım” anlamında olan bu söz Allah’tan yardım isteme, şaşkınlık, korku vb. durumlarda ve Allah’a sığınma ifâdesi olarak kullanılır
y. 109, 109, 117, 179, 189, 210, 55, 88, 91
- yaradılış** *i.* **1.** Yaratılmak işi, hilkat, fitrat **2.** Bir kimsede doğuştan gelen bedenî ve rûhî özelliklerin bütünü, bir kimsenin bu özellikleri bakımından durumu, huy, mizaç
y. 89
- yarala-** *f.* **1.** (Silâh, bıçak vb. bir araçla veya vurmak sûretiyle) Yara açmak **2. mec.** Gücendirmek, kırmak
y.-mışdım 108
- y.-yıb 158
- yaramaz** *sf. ve i.* **1.** (Çocuk için) Uslu durmayan, söz dinlemeyen, haşarı
y. 47
- yarar-** *f.* **1.** Davranışı ile birini memnun edip hoş görünmeye çalışmak
y.-acağım 119
- yarat-** *f.* **1.** (Allah) Yoktan var etmek, halketmek **2.** (Daha önce olmayan bir şeyi) Ortaya koymak, yapmak, ibdâ etmek **3.** Ortaya çıkmasına, meydana gelmesine yol açmak, sebep olmak
y.-ırsam 28
y.-tıkları 47
y.-tın 46
- yaratıl-** *f.* **1.** Yaratmak işi yapılmak, Allah tarafından halkedilmek, var edilmek **2.** (Daha önce olmayan bir şey) Ortaya konulmak, yapılmak, ibdâ edilmek **3.** Ortaya çıkmasına, meydana gelmesine yol açılmak, sebep olunmak
y.-diğini 66
y.-diklerini 66
y.-mış 27
- yardım** *i.* **1.** Elindeki imkânları ve gücünü ihtiyâcı olan biri için kullanma, muâvenet **2.** Bir gücün bir olay üzerinde yaptığı etki, katkı
y. 127, 138, 138, 147, 34
y.+ımızla 186
- yarenlik** *i.* **1.** Arkadaş ve dost olma durumu, arkadaşlık **2.** Arkadaşça, dostça sohbet etme
y. 53
- yarı** *i.* **1.** Bir bütünün iki eşit parçasından her biri, nısıf **2. sf.** Bir şeyin yarımı kadar olan, yarım olan **3. zf.** Önüne geldiği kelimenin anlattığı durumun bütünüyle değil bir parçası kadar olduğunu ifâde eder, tam olmayan, kısmen
y. 104, 104, 118, 120, 123, 140, 16, 170, 76, 80
y.+da 200
y.+sı 167
y.+sına 74, 79
y.+sını 209
y.+sından 107
y.+ya 186
- yarık** *sf.* **1.** Yarılmış **2. i.** Yarılarak açılmış, aralık durumuna gelmiş yer, geniş çatlak, rahne.
y.+lar 158
- yarım** *sf. ve i.* **1.** Bir bütünün ayrıldığı iki eşit parçadan her biri, bir

- bütünün yarısı **2.** (Saat için) Gündüz 12.30, gece 0.30 **3.** Tamamlanmamış, eksik, noksan y. 102, 105, 114, 116, 12, 124, 124, 140, 151, 163, 174, 185, 186, 201, 22, 80, 92
- yarın** *i.* **1.** İçinde bulunulan günden sonra gelen gün **2.** *z.f.* Sonraki günde veya günlerde, gelecek zamanda y. 160, 217, 54
- yarıştır-** *f.* **1.** Yarışmalarını sağlamak y.-amiyacağımızı 130
- yas** *i.* **1.** Ölüm veya çok büyük bir felâketten duyulan acı ve bu acıyı belirtmek üzere yapılan şeyler, mâtem y. 88
- yaslan-** *f.* **1.** (Bir nesne) Bir yere dayanmak, dayalı olmak **2.** *mec.* Güvenmek, sırtını dayamak **3.** Arkasını bir yere dayamak, bir şey veya yere dayanmak y.-an 25 y.-arak 15, 209 y.-dım 76
- yastık** *i.* **1.** Baş altına koymak veya dayanmak için kullanılan, içi pamuk, yün, ot, kuş tüyü vb. ile doldurulmuş, torba şeklinde, dört köşe, uzun veya yuvarlak küçük minder y.+a 82 y.+lara 33, 40 y.+ının 71
- yaş** *i.* **1.** Doğuştan itibaren geçen ve yıl birimiyle ölçülen zaman **2.** Hayâtın çeşitli dönemlerinden her biri y. 150 y.+ları 152 y.+larında 169 y.+ına 115 y.+ında 107, 151 y.+ında idi 115 y.+ından 102, 115 y.+ındaki 119, 138, 153, 155
- yaş** *sf.* **1.** Islak, nemli, kuru karşıtı y. 127, 93, 39 y.+lar 107, 147 y.+lara 72 y.+ın 108 y.+ını 130
- yaşa-** *f.* **1.** Sağ olmak, hayatta bulunmak **2.** Hayâtını devam ettirmek, ömür sürmek **3.** Hayâtını belli bir yerde devam ettirmek, bir yerde bulunmak, oturmak **4.** Hoş vakit geçirmek **5.** Görüp geçirmek, başından geçmek **6.** Bir durumu başından geçirmiş gibi hissetmek, duymak **7.** Biriyle birlikte oturup aynı hayâtı paylaşmak **8.** Geçinmek **9.** Sürmek, devam etmek y.-dığı 65 y.-dığımızın 55 y.-dıkları 201 y.-dım 103, 181 y.-mağa 42, 46 y.-mağı 62, 68 y.-mak 127, 201, 65 y.-rız 111 y.-yabilmek 153 y.-yamazlarsa 68 y.-yamıyacaktı 68 y.-yan 60 y.-yanlar 10, 10 y.-yış 40 y.-yışa 192 y.-yışımızın 68 y.-yışları 34 y.-yışlarından 56 y.-yan 125 y.-yorduk 128 y.-yoruz 55
- yaşat-** *f.* **1.** Yaşamasını sağlamak, hayatta olmasına imkân vermek **2.** Sürdürmek, devam ettirmek y.-abilmek 120 y.-mak 149, 36 y.-tilar 35
- yaşlık** *i.* **1.** Yaş olma durumu, ıslaklık y. 104, 155
- yaşmaklı** *sf.* **1.** Yüzünü yaşmakla örtmüş, yaşmak tutunmuş y. 27
- yat-** *f.* **1.** Boylu boyunca uzanmak **2.** Uyumak veya dinlenmek için yatağa girmek **3.** Hapiste kalmak, hapsedilmek **4.** Hastalanıp yatağa düşmek, yatakta kalmak **5.** Geceyi geçirmek için bir yerde kalmak y. 160 y.-acak 147 y.-an 149, 51, 72 y.-anı 82 y.-ar 13 y.-arak 41 y.-ardı 140 y.-dı 140, 155 y.-dığı 140, 143, 160 y.-diğini 82 y.-dıkları 98 y.-ıyor 139, 211

- y.-iyordu 140, 82
y.-iyormuş 81
y.-masına 139
y.-mişdi 213
y.-tım 20
- yatak** *i.* **1.** Uyumak veya dinlenmek için üzerine veya içine yatılan şey, karyola, kerevet, sedir vb. **2.** Üzerine yatılmak üzere hazırlanmış şilte, döşek **3.** *mec.* Bir hırsız, bir suçluyu gizlice barındıran yer veya kimse
y. 192, 81
y.+da 72, 72
y.+lara 18
y.+larda 37
y.+larımı 160
y.+tan 138
y.+a 212, 42, 92
y.+ından 169
y.+ında 116, 186
y.+ının 117
- yatır-** *f.* **1.** Birinin yatmasını sağlamak, yatmasına sebep olmak **2.** Yatık duruma getirmek, eğmek
y.-acaklar 147
y.-dı 163, 212
y.-mişti 111
- yatıştır-** *f.* **1.** Sükûnete erdirmek, teskin etmek
y.-amaz 38
- yat** *i.* *İng.* *yacht* < *Felemenk.* **1.** Özel gezinti gemisi
y.+lık 118
- yavaş** *sf.* **1.** Hızı gerekenden az olan, hızlı olmayan **2.** (Ses tonu için) Alçak **3.** *zf.* Ağır ağır, âheste
y. 111, 128, 128, 129, 129, 152, 152, 152, 152, 154, 154, 166, 166, 170, 170, 177, 177, 200, 200, 39, 39, 42, 50, 50, 57, 57, 79, 79, 90, 90
y.+ca 76, 77, 80, 86, 88, 92, 93, 194, 194, 97
y.+ça 135, 138, 163, 24
- yavaşla-** *f.* **1.** Hızı azalmak, daha yavaş duruma gelmek
y.-dı 84
y.-miş 124
- yavru** *i.* **1.** Çok küçük yaşta olan insan veya hayvan **2.** *sf.* Henüz küçük olan, büyümemiş olan (özellikle hayvan) **3.** (Ana baba için) Evlât, çocuk **4.** *argo* Genç ve güzel kız, kadın
y.+ları 43
y.+suna 60
y.+m 105, 109, 203
- yavuklu** *sf.* ve *i.* **1.** Sözlü, nişanlı
y.+m 164
- yay** *i.* **1.** İki ucu arasında bir kiriş gerili olan, eğri ve esnek ok atma âleti, kavis **2.** Keman, viyolonsel gibi çalgıları çalmaya yarayan, iki ucu arasında kıl gerili bir değnekten ibâret âlet
y. 64, 69
y.+ına 72
y.+ını 59
- yaya** *i.* ve *sf.* **1.** Yürüyerek giden kimse **2.** *zf.* Yürümek sûretiyle, yayan
y. 186
- yayan** *zf.* **1.** Bir şeye binmeden, yürümek sûretiyle
y. 139, 158, 206
- yayıl-** *f.* **1.** Açılıp serilmek **2.** Etrâfa dağılmak **3.** Sınırı genişlemek **4.** Herkes tarafından duyulmak, şüüh bulmak
y.-an 85
y.-dı 129, 195
y.-ır 7
y.-iyordu 28, 39, 79
- yaylı** *sf.* **1.** Yayları olan **2.** *i.* Atla çekilen, üstü ve yanları kapalı, altında yayları olan, içinde oturulup yatılabilen, dört tekerlekli binek arabası
y. 218
y.+ya 218
- yayvan** *sf.* **1.** Yayılmış şekilde geniş olan, basık ve geniş
y. 169, 169
- yaz** *i.* **1.** 21 Haziran'da başlayıp 23 Eylül'de sona eren, ilkbaharla sonbahar arasındaki yılın en sıcak mevsimi
y. 21, 53, 58
y.+ı 55, 58
- yaz-** *f.* **1.** (Bir söz veya düşünceyi) Belli işâret ve harflerle bir yere geçirmek **2.** Yazıya geçirmek, yazı ile anlatmak **3.** Yazı ile bildirmek, mektup vb. ile haber vermek **4.** Yazarlık yapmak **5.** Mektup, kart vb. göndermek sûretiyle haberleşmek **6.** Edebî veya ilmî bir eser meydana getirmek
y.-abilmen 29
y.-acağım 33, 33
y.-acak 30
y.-acakları 55
y.-an 85
y.-anları 28
y.-anların 45

- y.-arım 206
y.-dı 216, 63
y.-dığı 45, 45, 69
y.-dığım 28, 90
y.-dığın 32, 49
y.-diklarımı 90
y.-diklarımın 48
y.-dim 84
y.-dın 46, 8
y.-iyorlar 106
y.-iyorsun 30, 37
y.-mak 117, 190, 55
y.-mamış 92
y.-miş 84
- yazdır-** *f.* **1.** Yazmak işini başkasına yaptırmak, yazılmasını sağlamak
y.-dıktan 140
- yazı** *i.* **1.** Yazmak işi, düşüncelerin belli işaretlerle tespit edilmesi **2.** Dilin seslerini göstermeye yarayan, harf veya şekillerden meydana gelen işaretler sistemi **3.** Yazma tarzı **4.** Yazılmış şey
y. 90
y.+ları 90, 29
y.+mda 85
y.+sını 84
y.+yla 90
- yazık** *ünl.* **1.** Olmaması gereken bir şey karşısında duyulan üzüntüyü ifâde eder **2.** Kınama anlatır
y. 180, 19, 192
- yazıl-** *f.* **1.** Yazmak işi yapılmak **2.** Yazıya geçirilmek
y.-acak 41
y.-an 87
y.-miş 32, 37
y.-mişti 32
- yazılı** *sf.* **1.** Yazılmış olan
y. 70
y.+imiş 163
- ye-** *f.* **1.** Ağızda çiğneyerek yutmak **2.** Yenecek bir şeyle karnımı doyurmak **3.** *mec.* Harcamak, tüketmek, bitirmek **4.** *mec.* Hoşa gitmeyecek bir duruma uğramak, mâruz kalmak, dūçar olmak **5.** *mec.* (Genellikle yıl, ay gibi zaman bildiren kelimelerle) Kânun yoluyla cezâyâ çarpıtılmış olmak
y.-di 203,217
y.-diği 122, 145
y.-diniz 119
y.-meğe 162
y.-meği 192
y.-mek 181
y.-mekden 161
- y.-mekte 66
y.-miş 174, 147
y.-mişdi 136
y.-r 181
y.-rken 146
y.-yeceği 145
y.-yecekdi 144, 147, 147
y.-yemediler 124
y.-yip 115
y.-yor 122, 140, 140
- yed-** *f.* **1.** Berâberinde, yedeğinde götürmek, yedeklemek **2.** *mec.* Çekip götürmek, yol gösterip bir yöne doğru sevk etmek
y.-iyor 79
- yedi** *i.* **1.** sayı
y. 144, 145, 151, 159, 161, 161, 165, 18
- yedir-** *f.* **1.** Yemesini sağlamak, yemesine sebep olma **2.** Elindeki imkânları başkaları için harcamak **3.** *mec.* Rüşvet vermek
y.-ib 136
y.-irdi 117
- yegane** *sf.* *Far.* *yegâne* **1.** Tek, biricik **2.** Eşsiz, müstesnâ
y. 117, 187, 188, 190, 209, 220, 97
- yeğen** *i.* **1.** Bir kimsenin kardeşinin çocuğu
y.+ine 32
- yeis** *i.* *Ar.* *ye's* **1.** Şiddetli üzüntü, keder **2.** Ümitsizlik
y. 31, 44
y.+i 192
y.+ini 48
y.+le 72
- yeknasak** *sf.* *Far.* *yek* ve *Ar.* *nesak* ile *yek-nesak* **1.** Hep aynı şekilde, değişmeden devam eden, tek düze, biteviye, monoton
y. 117
- yelken** *i.* **1.** Kayık ve gemileri rüzgâr gücüyle yürütmek için direklerine uygun bir şekilde takılan sert, sağlam ve kalın bez
y.+ler 118
- yelkenli** *sf.* **1.** Yelkeni olan, yelkenle giden **2.** *i.* Yelkenli gemi
y. 117, 118, 36
- yelpaze** *i.* **1.** İki tarafa sallandığı zaman bir hava esintisi yaparak serinlemeyi sağlayan hasır, fildişi, kumaş, kâğıt, kuş tüyü vb.nden yapılmış küçük taşınır âlet
y. 59
- yemek** *i.* **1.** Yemek işi **2.** Yenmek için pişirilmiş, hazırlanmış yiyecek,

- aş, taam **3.** Günün belli saatlerinde, genellikle öğle ve akşam vakitlerinde yenen yiyecek y. 119, 119, 122, 162 y.+ler 118
- yemin** *i. Ar. yemin* **1.** Allah'ı veya mukaddes bir varlığı şahit tutarak verilen söz, ant, kase y. 147, 65
- yemiş** *i. 1.* Meyve y.+lere 36
- yen** *i. 1.* Giyecek şeylerin kol kısmı y. 15
- yengeç** *i. 1.* Ayaklarının ilk çifti kıskaç hâlinde gelişmiş olan, eti için avlanan, suda yaşayan eklem bacaklı böcek y. 78
- yeni** *sf. 1.* Hiç kullanılmamış olan, eski karşıtı **2.** Sonradan ortaya çıkan, sonradan var olan, üzerinden çok zaman geçmemiş olan **3.** Daha önce var olmamış, söylenmemiş, düşünülmemiş, değişik, orijinal **4.** (Aynı cinsten olan şeyler için) Öncekinden sonra olan, sonra gelen **5.** *zf.* Az zaman önce **6.** *i.* Bir işte kısa bir süre bulunduğu için tecrübe kazanmamış olan, acemi, tecrübesiz kimse **7.** Daha önce pek bilinmemiş, pek tanınmamış olan y. 10, 105, 110, 112, 119, 133, 135, 137, 158, 191, 191, 192, 195, 196, 197, 220, 34, 40, 52, 89, 90, 97, 98 y.+leri 88 y.+sini 106
- yenil-** *f. 1.* Yenilgiye uğramak, mağlûp olmak y.-erek 176 y.-meyen 43 y.-mez 46 y.-mişdi 65
- yer** *i. 1.* Bir nesne veya kimsenin kapladığı yâhut kaplayabileceği boşluk, bulunduğu mahal **2.** Ayakla basılan, ayakların altında bulunan yüzey, zemin **3.** Mevki, mekân, mahal **4.** Taraf, bölge, ülke **5.** Vücûdun herhangi bir bölümü **6.** Toprak, arâzi **7.** (İsim tamlamasının ikinci ögesi olarak) Belli bir iş için ayrılmış alan **8.** Bölüm, kısım **9.** Tiyatro, sinema, konser vb.nde, taşıtlarda para karşılığı oturulan koltuk veya iskemle **10.** Durum, konum, mevki **11.** Güneş sisteminde yer alan, insanların üzerinde yaşadıkları gezegen, dünya **12.** Yaşanılan, oturulan şehir, kasaba, mahalle veya toprak y. 10, 102, 147, 173, 173, 179, 179, 186, 218, 218, 27, 49 y.+de 140, 148, 156, 161, 164, 170, 18, 206, 212, 25, 66, 66, 68, 9, 185 y.+deki 104, 125, 190, 84, 98 y.+den 113, 168 y.+di 60, 64 y.+e 137, 148, 16, 165, 165, 168, 168, 181, 184, 19, 19, 21, 24, 50, 51, 85, 87, 87, 89, 92, 63 y.+i 88 y.+in 190 y.+inde 121, 136, 15, 150, 19, 201, 25 y.+indeidi 121 y.+indeki 161, 195, 204, 39 y.+inden 170, 219, 25 y.+ine 124, 138, 169, 175, 175, 18, 39, 69, 71, 72, 76 y.+ini 137 y.+inin 136 y.+ler 112, 17 y.+lerde 121, 127, 129, 130, 187, 43, 66, 66, 74 y.+lerden 88 y.+lere 127, 16, 218, 23, 31, 58 y.+leri 190, 39, 42, 50, 68, 89 y.+lerin 38 y.+lerinden 133 y.+lerindendir 67 y.+lerinin 97 y.+li 190
- yerleş-** *f. 1.* (Bir şey) Âit olduğu yere iyice oturmak **2.** Eşyalarını ve şartlarını kalacağı yere göre düzenlemek y.-diler 152 y.-tim 87
- yerleştir-** *f. 1.* Yerleşmesini sağlamak, âit olduğu yere oturtmak, yerine koymak **2.** (Belli bir yerde) Yer almasını sağlamak **3.** *mec.* Kalıcı duruma gelmesini, benimsenmesini sağlamak. y.-di 137 y.-diği 190 y.-dim 179
- yerli** *sf. 1.* Bulduğu yerden kaldırılmamak üzere yapılmış olan, taşınamayan, sâbit **2.** *sf. ve i.* Bulduğu ülke veya bölgede doğup büyüyen, ataları da orali olan (kimse)

- y. 190
- yeryüzü** *birli. i.* **1.** Üzerinde yaşadığımız yer küresinin kabuğu, arz **2.** Dünya
y.+nde 128
- yeşil** *i.* **1.** Sarı ile mâvî arasında yer alan renk, yaprak rengi **2.** *sf.* Bu renkte olan
y. 125, 188, 201, 59, 77
- yeşillik** *i.* **1.** Yeşil olma durumu **3.** Yeşil ot
y.+ler 10
y.+i 154
- yet-** *f.* **1.** Yetiyecek miktarda veya derecede olmak, elvermek, kâfi gelmek **2.** Kâfi sebep olmak, bir husus için yeterli olmak
y.-diği 129
y.-er 44
y.-erdi 145
y.-mez 158
y.-miyordu 116
- yetiş-** *f.* **1.** Ulaşmak, vâsıl olmak **2.** Bir devirde yaşamış olmak, bir kimse veya zamânı görmüş olmak **3.** Vakit bulup yapabilmek **4.** Yardım etmek, yardımına koşmak **5.** (Yapılacak bir iş için) Tam zamânında gelmek, vaktinde bulunmak
y.-emediği 88
y.-emediisem 71
y.-emiyecekleri 28
y.-mek 79
y.-ti 115
y.-tiğim 193
- yetiştir-** *f.* **1.** Yetişmesini, ulaşmasını sağlamak **2.** (Söylenmemesi gereken bir söz veya olayı) Hemen başkasına söyleyivermek, duyurmak
y.-ebilmek 72
- yevmiye** *i.* *Ar.* *yevm* > *yevmi* ile *yevmiyye* **1.** Bir günlük çalışma karşılığı olan ücret
y.+sini 166
- yığıl-** *f.* **1.** Yığmak işi yapılmak, bir yere küme hâlinde konulmak
y.-miş 7, 82
- yığım** *i.* **1.** Yığılmış şeylerden meydana gelen tepecik, küme **2.** Kalabalık
y.+ı 17, 62
y.+ına 150, 62
y.+ları 219
- yığıntı** *i.* **1.** Bir araya yığılmış küme hâlindeki şeyler
y.+yı 118
- yık-** *f.* **1.** Kurulu bir şeyi parçalayıp dağıtmak **2.** Devirmek
y.-acak 199
- yıka-** *f.* **1.** (Bir şeyi) Su veya başka bir sıvı ile temizlemek
y.-mağa 191
y.-mişlardı 107
- yıkan-** *f.* **1.** Yıkamak işi yapılmak, su ile temizlenmek **2.** Kendi kendini yıkamak, banyo yapmak
y.-an 15
y.-dı 41, 41
- yıkık** *sf.* **1.** Yıkılmış, harap
y. 74
- yıkıl-** *f.* **1.** (Kurulu bir şey) Parçalanıp dağılmak **2.** Devrilmek **3.** Gücü kalmayıp olduğu yere düşürmek, yığılmak **4.** Harap olmak, mahvolmak perişan olmak
y.-acak 167, 24
y.-arak 131
y.-dı 148, 25
y.-ib 166
y.-ıncaya 178
y.-ır 166
y.-ırken 165
y.-iş 90
y.-ıverdi 165, 51
- yıl** *i.* **1.** Dünyânın güneş çevresinde tam bir devir yapması için geçen zaman, sene, sâl **2.** Milâdî takvime göre 1 Ocak'ta başlayıp 31 Aralık'ta sona eren on iki aylık süre **3.** (İsim tamlamasının ikinci ögesi olarak) Bir faaliyetin bir devresinin başlayış ve bitişini içine alan süre
y.+lardan 38
y.+ları 150
y.+larında 150
- yıl-** *f.* **1.** (Gördüğü şeyler ve başına gelenler karşısında) Gözü korkmak, eski cesâreti kalmamak, ürkeklik gelmek
y.-maz 161, 36
- yılan** *i.* **1.** Omurgalı hayvanlardan, bacakları olmayan, üzeri pullarla kaplı, çatal dilli, büyük bir kısmı zehirli olan, uzun sürüngen hayvan
y. 76
- yıldırım** *i.* **1.** Bulutlarda toplanan elektriğin kuvvetli bir ışık yayarak gümbürtülü bir şekilde yere boşalması olayı **2.** (İsim tamlamasının birinci ögesi olarak) Yapılan işin çok hızlı olduğunu anlatır

y. 49, 52
y.+lar 22
yıldız *i.* **1.** Işıklı ve sâbit bir nokta hâlinde görülen gök cisimlerinden her biri
y. 39
y.+ının 45
y.+lar 83
y.+lara 18
y.+lardan 56
y.+lı 17
yıllan- *f.* **1.** Üstünden bir veya daha fazla yıl geçmek **2.** Bir yerde uzun zaman kalmak
y.-miş 112
yıllık *sf.* **1.** Üzerinden bir yıl geçmiş **2.** Üzerinden ... yıl geçmiş **3.** Bir yıl için, senelik
y. 49
y.+ını 156
yırt- *f.* **1.** (Kâğıt, kumaş vb.ni) Elle iki tarafından tutarak parçalara ayırmak **2.** Yarıp geçmek, yarmak, bölmek **3.** (Vücûdun bir yerini) Kanatacak kadar derin çizmek
y.-an 126, 23
y.-arlar 41
yırtıcı *sf.* **1.** Etlerini yiyip beslenmek için diğer hayvanları dişleri ve tırnakları ile parçalayan (hayvan) **2.** *mec.* Tiz, yüksek (ses)
y. 22, 49
yırtık *sf.* **1.** Yırılmış **2.** (Ses için) Cırlak, keskin **3.** *i.* Yırılma sonucu meydana gelen yarık
y. 199
y.+ı 178
yıvışık *sf.* **1.** Islak, kaygan, yapışkan **2.** *mec.* Yılışık
y. 160
yiğit *sf.* ve *i.* **1.** Yürekli, gözü pek, kahraman (kimse)
y.+liklere 38
yine *zf.* **1.** Bir daha, tekrar, gene **2.** Öyle de olsa, buna rağmen
y. 162, 164, 39, 42, 48, 49, 84, 85
yirmi *i.* **1.** sayı
y. 141, 164, 34, 35, 59, 99
y.+yi 152
yirmibeşlik *birl.* *i.* **1.** Yirmi beş kuruş değerindeki para
y. 179
yirmişer *sf.* **1.** Yirmi sayısının her birine yirmi veya her defasında yirmi tâne anlamına gelen üleştirme şekli
y. 122

yiyecek *i.* **1.** Yenecek şey, azık, mekûlât
y. 131
yoğurt *i.* **1.** Maya katılarak koyulaştırılmış kıvamlı bir süt ürünü
y. 12, 151
yok *sf.* ve *i.* **1.** Bulunmayan, mevcut olmayan (şey), var karşıtı **2.** Yasak, memnu **3.** Hayır **4.** Mevcut olmama, bulunmama, fıkdan
y. 106, 111, 111, 129, 148, 152, 158, 165, 19, 19, 19, 193, 30, 49, 91, 93
y.+du 107, 122, 134, 138, 139, 144, 150, 153, 153, 164, 173, 177, 188, 189, 200, 204, 209, 210, 211, 70, 76, 83, 86, 86, 116
y.+dur 193, 67, 83, 99
y.+lar 202
y.+mu 185, 82, 202
y.+muş 14
y.+muydu 206, 206
y.+tu 103, 13, 168, 181, 181, 20, 29, 43
y.+tur 23, 52
y.+umuz 126
yo(o)k. 105
yoksa *bağ.* **1.** Merak, tereddüt, ümit vb. duyguları ve düşünülen ihtimallerin dışındaki başka bir ihtimâli belirtmek için kullanılır; acaba **2.** Soru cümlelerinde kesinlik kazanmamış iki fikri anlatan kelimelerin arasına getirilir **3.** Kabul edilen bir hükmü bildiren bir cümleden sonra buna zıt hüküm bildiren bir cümle geldiğinde bu iki cümle arasında getirilir
y. 105, 105, 106, 107, 107, 14, 16, 217
yokuş *i.* **1.** Yukarıya doğru yükselen dik yol, iniş karşıtı
y. 186, 186
y.+a 186
y.+un 186
yol *i.* **1.** Bir yerden bir yere gitmek amacıyla içinden veya üzerinden geçilen yer, tarik, rah **2.** İki yer arasında düzenlenmiş ulaşım şeridi **3.** Yolculuk **4.** Bir amaca ulaşmak için başvurulması gereken çâre, vâsıta **6.** Usûl, tarz, sistem **5.** Bir şeye ulaşmak için tâkip edilen seyir **7.** Amaç, maksat, uğur **8.** Kumaş veya bir nesne üzerindeki uzun çizgi **9.** İçinden bir sıvı akan kanal

- y. 127, 136, 159, 159, 159, 159, 174, 181, 186, 194, 210, 212, 39, 39, 39, 54, 90
y.+a 146, 159, 209
y.+da 167, 179, 217, 38, 8
y.+dan 103, 105, 75
y.+lar 167, 185, 210, 210, 212
y.+lara 110
y.+larda 218
y.+larına 154, 188, 63
y.+u 137, 158, 165, 185, 185
y.+uma 18
y.+umuzu 127
y.+un 167
y.+unda 88
y.+unu 105, 217
y.+unun 10, 131, 155
- yol-** *f.* **1.** Kuvvetle çekip koparmak, yerinden çıkarmak
y.-muyordu 170
- yolla-** *f.* **1.** Göndermek
y.-dı 153, 28, 31, 37, 45
y.-dık 133
y.-mıştım 191
y.-yamadı 140
y.-yan 98
- yonga** *i.* **1.** Rendelenen, yontulan veya kesilen bir şeyden çıkan parça, iri talaş
y.+lar 129
- yorgan** *i.* **1.** Yatarken örtülen, içi pamuk, yün vb. ile doldurularak dikilmiş örtü
y. 137
y.+ı 141
- yorgunluk** *i.* **1.** Yorgun olma, uzun ve sürekli sayılabilecek bir çalışmadan sonra vücutta hissedilen güç azalması durumu
y. 28
- yorul-** *f.* **1.** Sarfettiği çaba sonucu yorgunluk duymak, yorgun duruma gelmek
y.-unca 162
y.-uncaya 25
y.-up 36
- yosun** *i.* **1.** Kök, gövde, yaprak, çiçek gibi ana organlardan yoksun bulunan ve çoğu sularda yetişen ilkel bitkilerin ortak adı
y.+lar 125
y.+una 77
- yosunlu** *sf.* **1.** Yosunla kaplanmış, yosun bağlanmış
y. 76, 88
- yörü-** *f.* *yürü-* bknz.
y.-r 160
- yu-** *f.* **1.** Yıkamak
y.-ma 156, 156
- yudum** *i.* **1.** Bir içişte yutulan içecek miktârı
y. 159
- yufka** *i.* **1.** Oklava ile açılan yuvarlak ince hamur yaprağı **2.** *Yufka yürekli* Çok hassas ve merhametli olduğu için başkasının acısına dayanamayan, çok çabuk etkilenen (kimse)
y.+dır 107
- yukarı** *i.* **1.** Bir şeyin aşağı kabul edilen kısmına göre üstte kalan tarafı veya bu tarafta bulunan kısmı, aşağı karşıtı **2.** *i.* ve *sf.* Bulunulan yere göre seviye bakımından daha yüksekte olan veya daha yüksek kabul edilen taraf yâhut bu tarafta bulunan şey **3.** *i.* ve *sf.* Üst üste dizilmiş şeyler içinde alttakine göre üst taraf veya üst tarafta bulunan, benzerlerinden üstte olan yer **4.** *zf.* Üst tarafa doğru
y. 108, 119, 123, 139, 154, 155, 168, 39
y.+da 168
y.+daki 152, 7
y.+dan 102, 168, 168
y.+lara 87
y.+ya 17, 27
y.+ki 175
- yular** *i.* **1.** Hayvanı çekmek veya bağlamak için başına takılan ipten dizgin
y.+ını 165
- yum-** *f.* **1.** Sıkıp kapamak
y.-dum 102
- yumak** *i.* **1.** Top gibi sarılmış yuvarlak iplik, yün vb
y. 111
- yumruk** *i.* **1.** Elin, parmakları yumulmuş ve sıkılmış hâli **2.** Bu şekildeki elle yapılan vuruş
y. 112, 189
y.+ları 119, 175
y.+larını 111
y.+unu 38
- yumuk** *sf.* **1.** Yumulmuş, kapanmış gibi duran
y. 16
- yumurta** *i.* **1.** Bir dişinin vücûdunda oluşan ve döllenmeden sonra gelişerek aynı türden bir canlı meydana getiren hücre **2.** Kümes hayvanları ve özellikle tavuk tarafından yumurtlanan, beslenmede çok önemli bir yeri olan, protein ve lipit bakımından

- çok zengin, üstü beyaz, kırılğan bir kabukla kaplı, beyzî biçimde bir besin maddesi
y. 199
y.+larını 137
- yumurtla-** *f.* **1.** (Yumurtlayıcı hayvanlar) Yumurta vermek, yumurta doğurmak
y.-rsa 137
- yumuşsa-** *f.* **1.** Yumuşak duruma gelmek
2. İnadı, öfkesi geçmek
y.-dı 142
- yumuşak** *sf.* **1.** Üzerine dokunulduğunda çöken, çukurlaşan, eski biçimini kaybeden, katı karşıtı
2. Dokunulması hoş olan, dokunulunca hoş bir duygu uyandıran
3. İnsanda hoş ve rahat bir etki bırakan, tesîri tatlı olan, incitmeyen
y. 186, 190, 39, 45, 63
- Yunan** *i.* *Ar. Yūnān < Grek. iones – iaones* **1.** Yunanistan halkından olan veya bu halkın soyundan gelen kimse
2. (İsim tamlamasının birinci ögesi olarak) Yunanistan veya Yunanistan halkına âit
y. 118, 27
- yut-** *f.* **1.** Ağızda olan bir şeyi boğazdan aşağı indirmek
2. Yemek
3. *Dolma yutmak*, kanıp aldanmak
y.-ar 166
- yutkun-** *f.* **1.** Tükrüğünü yutmak, bir şey yutuyormuş gibi gırtlığını hareket ettirmek
2. *mec.* Bir şeyi söyleyip söylememek arasında karar veremeyip duraksamak
y.-durdu 136
- yuva** *i.* **1.** Hayvanların ve özellikle kuşların yavrulamak, yumurtlamak, yavrularını büyütme için yaptığı barınak
2. Bir âilenin oturduğu ev, âile ocağı
y. 56, 58
y.+larını 189
- yuvarlak** *sf.* **1.** Top veya küre biçiminde olan, müdevver, kürevî
2. Tekerlek biçiminde, çember biçiminde olan
y. 14, 81, 81
- yuvarlan-** *f.* **1.** Kendi üzerinde döne döne hareket etmek
2. Döne döne düşmek
3. Düşmek, devrilmek
y.-an 137
y.-dı 168
y.-dın 110
y.-incaya 73
y.-iyordu 120, 168, 93
- y.-mak 13
y.-mışlar 150
- yuvarlaş-** *f.* *yuvarlanmak* bkz.
y.-iyorlardı 10
- yük** *i.* **1.** Bir insan veya taşıtın taşıdığı şeylerin bütünü
2. İnsana baskı yapan ağır durum veya görev
3. Bir şeyin başka bir şey üzerine binen ağırlığı, kuvveti, sıklet
y.+ü 151
y.+üyle 169
- yüklen-** *f.* **1.** Taşınacak eşyâ taşıta yerleştirilmek
2. (Bir yükü) Taşımak üzere eline veya sırtına alma
y.-di 138
- yüklü** *sf.* **1.** Üstünde yük bulunan, yükü olan, yüklenmiş
y. 11, 36
- yüksek** *sf.* **1.** Tabanı ile en üst noktası arasındaki mesâfe kendi cinsinden olan şeylere göre fazla olan, alçak karşıtı
2. Belli bir yere göre daha yukarıda bulunan
3. Üstün, yüce, ulvî, seviyeli
4. Derece, rütbe ve mevki bakımından üstün
5. *i.* Üst tarafta bulunan yer
y. 189, 209, 28, 28, 45, 45, 65, 74
y.+te 46, 46
y.+inin 27
- yükseklik** *i.* **1.** Yüksek olma durumu
2. Bir şekil, cisim veya nesnenin tabanı ile tepesi arasındaki mesâfe
y.+e 28
- yüksel-** *f.* **1.** Yüksekçe çıkmak, uruç etmek
2. (Ses için) Etraftan duyulacak ölçüde yüksek duruma gelmek
3. Normal kabul edilen seviyenin üstüne çıkmak, artmak
4. Kurulup gelişmek
5. Değer kazanmak, değerli duruma gelmek, seviyeli bir durum almak, yücelmek
6. Derece, rütbe ve mevki artmak
y.-di 22
y.-dikten 75
y.-ebilmek 44
y.-en 11, 22, 7
y.-ip 132
y.-işin 81
y.-iyordu 23
y.-mişti 180
- yürek** *i.* **1.** Kalp
2. İnsanın bütün duygularının kaynağı ve mânevî varlığının merkezi, gönül
3. İç [Bu anlam geniş ölçüde deyimlerde ortaya çıkmaktadır]
y.+leri 107

- y.+imiz 130
y.+im 158, 164
y.+inden 13
y.+i 156
- yürü-** *f.* **1.** Adım atarak ilerlemek **2.** Yayan olarak gitmek, gezmek **3.** Yol almak, mesâfe katetmek **4.** Gereği gibi ilerlemek **5.** Geçerli olmak **6.** Hücum etmek, saldırmak **7.** Aşarak geçmek, katetmek
y.-dü 135, 138, 167, 168, 183, 183, 186, 194, 206, 210, 211, 219, 28, 92
y.-dük 163, 163
y.-dükce 79
y.-dükden 144, 74
y.-düler 123, 167, 184, 61
y.-meğe 101, 102, 139, 142, 162, 194, 210, 75
y.-memiştim 163
y.-meye 144
y.-müşdü 188
y.-senize 80
y.-ye 205, 205
y.-yen 31
y.-yerek 84
y.-yeyim 206
y.-yor 144
y.-yorlar 10
y.-yüb 163
y.-yünüz 81
y.-yüş 97
y.-yüşü 102, 196
y.-yüşümdeki 101
- yürüt-** *f.* **1.** Yürümesini sağlamak, yürümesine yardımcı olmak **2.** Öne sürmek, ileri sürmek **3.** (Bir taşıtı) Kullanmak, yönetip yol aldirmek
y.-ebilmek 118
y.-tü 62
- yüz i.** **1.** Başın, üzerinde alın, kaş, göz, burun, yanaklar, ağız, ve çene bulunan ön kısmı, surat, çehre **2.** Kişi, kimse **3.** *mec.* Yön, taraf **4.** Bir yapı, yer veya şeyin dışarıya bakan taraflarından her biri, cephe **5.** Yüzey, sath **6.** (Kesici âletlerde) Keskin taraf
y. 104, 167, 42, 76,
y.+e 104, 42
y.+ler 150
y.+leri 150
y.+lerine 215
y.+lerini 149, 195, 204
y.+ü 104, 117, 14, 14, 164, 174, 175, 176, 214, 48
- y.+üm 111
y.+ümde 80
y.+üme 102, 112, 113, 126, 128, 157, 160, 162, 163, 79, 164
y.+ümü 113, 162, 191
y.+ümüzü 23
y.+ünde 127, 130, 22, 27, 62, 69, 72
y.+ünden 107, 127, 175, 175, 200, 213, 138
y.+üne 101, 102, 107, 108, 12, 120, 146, 157, 167, 201, 201, 24, 27, 59, 7, 71, 84
y.+ünü 104, 107, 142, 181, 50, 8
y.+ünün 146, 24, 28, 29
y.+ünüze 190
y.+üyle 167
- yüz i.** **1.** Sayı
y. 105, 107, 131, 148, 181, 49, 97
y.+lerce 181, 84, 84, 85
- yüz-** *f.* **1.** Kol, bacak, yüzgeç vb. organları hareket ettirerek suda ilerlemek
y.-mek 9
- yüzbaşı** *birl. i.* **1.** Orduda rütbesi üstegmenle binbaşı arasında olan subay
y. 144
y.+m 206
y.+ydı 115
- yüzbir i.** **1.** sayı
y. 157
- yüzelli i.** **1.** sayı
y. 153
- yüzlü** *sf.* **1.** Yüzü herhangi bir nitelikte olan
y. 179, 34, 35
- yüzlük** *sf.* **1.** Yüz tânesi bir arada veya içinde aynı şeyden yüz tâne bulunan **2.** *i.* Yüz lira değerindeki para
y. 183
- yüzük** *i.* **1.** Parmağa takılan, genellikle altın, gümüş vb. mâdenî halka
y.+ler 34
- yüzükoyun** *zf.* **1.** Yüzü yere gelmek üzere
y. 32, 41, 13
- yüzyıl** *birl. i.* **1.** Yüz yıllık süre, asır
y.+lardan 152, 37
- Z**
- zabit** *i.* *Ar. zabı* ile *zâbi* **1.** Eskiden orduda rütbesi teğmenden binbaşıya kadar olan subay
z. 198

zabtedil- *f.* **1.** Tutulmak **2.** Hüküm altına alınmak, hâkim olunmak
z.-emez 214

Zağar *öz. i.* **1.** Kitapta adı geçen bir karakterin lakabı
z. 149, 150, 151, 152, 153, 154, 154, 154, 155, 155, 156, 156, 156

zahmet *i. Ar. zahmet* **1.** Sıkıntı, eziyet **2.** Güçlük, zorluk
z.+ine 212

zaif *sf. Ar. za'f ile za'if* **1.** Güçsüz kuvvetsiz
z. 215

zalim *sf. ve i. Ar. zulm ile zâlim* **1.** Zulüm ve haksızlık yapan (kimse) **2.** Acımasız, merhametsiz (kimse)
z.+ce 25

zaman *i. Ar. zemân* **1.** Olmuş ve olacak hâdiselerin birbiri ardınca cereyan edişinin düşüncemizde meydana getirdiği başı ve sonu belli olmayan soyut kavram, vakit **2.** Bu kavramın belirli sınırlar içinde kalan bir parçası, vakit **3.** Bir önce veya bir sonraya göre belirli bir an **4.** İçinde bulunulan devir, yaşamakta olan vakit **5.** Durum, şart, elverişli hal **6.** (İsim tamlamasının ikinci ögesi olarak) Bir işin olageldiği, yapılageldiği saat, gün veya mevsim **7.** Devir, dönem, çağ **8.** Mevsim
z. 100, 100, 100, 100, 101, 101, 102, 102, 104, 105, 111, 112, 112, 118, 118, 121, 121, 122, 122, 123, 13, 130, 132, 132, 132, 135, 141, 146, 146, 15, 153, 155, 157, 157, 16, 160, 162, 163, 165, 165, 170, 176, 176, 177, 178, 178, 178, 178, 178, 180, 188, 189, 19, 190, 191, 193, 199, 20, 201, 203, 205, 206, 210, 211, 211, 215, 215, 215, 216, 217, 217, 219, 25, 28, 28, 30, 30, 32, 42, 42, 43, 48, 49, 49, 50, 51, 52, 54, 56, 60, 60, 61, 63, 63, 64, 67, 67, 68, 68, 69, 70, 71, 72, 73, 77, 78, 8, 81, 84, 89, 9, 9, 91, 97, 97, 98, 98, 99
z.+a 123, 208, 50, 72
z.+da 57, 64, 81, 88
z.+dan 119, 130, 92
z.+dır 81
z.+ıdır 140
z.+ımda 99
z.+ına 143
z.+ının 58
z.+lar 159, 64, 64, 69, 99
z.+larda 145, 57
z.+lardan 132

z.+larım 100, 97
z.+larımda 100
z.+larında 151, 92
z.+ki 164

zambak *i. Ar. zenbak* **1.** Zambakgiller familyasından, pek çok türü bulunan, güzel, iri, beyaz çiçekli, çok yıllık süs bitkisi
z.+ların 27

zamklı *sf.* **1.** Üstüne zamk sürülmüş
z. 212

zannet- *birl. f.* **1.** Sanmak
z.-ecekti 120
z.-en 215
z.-iyorduk 128
z.-iyordum 125, 192, 132
z.-iyorum 99, 62
z.-iyordu 211
z.-iyorlardı 57
z.-mişti 33
z.-tiği 72

zarfında *ed.* **1.** Süresince, belli bir sürede
z. 187

zarif *sf. Ar. zarāfet ile zarif* **1.** Davranışları, durumu insanda hoş bir etki bırakan, tavrı ve edâsı hoş olan, hoşâ giden **2.** (Eşyâ vb. için) Hoş görünümlü, ince, ölçülü
z.+di 83

zaten *zf. Ar. zāt* tenvinli şekli *zâten* **1.** Esâsen, aslında
z. 110, 111, 115, 117, 119, 124, 128, 144, 166, 173, 180, 55

zavallı *sf. ve i. Ar. zevâl ve T. +li zevâl+li* **1.** Zor şartlar altında bulunup bu şartları değiştirmeye gücü yetmeyen, acınacak durumda olan (kimse), çâresiz, biçâre **2.** Âciz
z. 154, 181, 203, 21, 32, 91
z.+dır 46
z.+lar 135
z.+nın 147
z.+sı 54
z.+yı 44

zavallılık *i.* **1.** Zavallı olma durumu
z.+ımızı 130

zayıf *sf. Ar. za'if* **1.** Eti ve yağı az olan, şişman olmayan (canlı) **2.** Yeterli maddî ve fizikî gücü olmayan, güçsüz **3.** Sâhip olması gereken nitelikleri taşımayan **4.** Zaaflarına karşı koyamayan, irâdesi gerektiği kadar güçlü olmayan
z. 174, 192, 78, 99
z.+dırlar 85

zayıfla- **1.** Zayıf duruma gelmek
z.-mişler 212

- zebercet** *i. Ar. zeberced* **1.** Cam parlaklığında, açık yeşil renkte tabii magnezyum ve demir silikat, krizolit, olivin, perido
z. 34
- zebil et-** *f. Ar. sebil+Türk. et-* **1.** Karşılık beklemeden bol bol vermek, bol bol dağıtmak
z. 155
- zebun** *sf. Far. zebūn* **1.** Güçsüz, zayıf, âciz
z. 162
- zehirli** *i. 1.* Zehiri olan, ağılı **2. mec.** Zararlı, keder verici, acı dolu
z. 32
- zeka** *i. Ar. zekā'* **1.** İnsandaki düşünme, gerçekleri algılama, akıl yürütme, yargılayıp sonuç çıkarma yeteneği, anlama gücü, zihin keskinliği, anlak, zeyreklik
z.+mızı 176
z.+nı 106
z.+nın 192
- zeki** *sf. ve i. Ar. zekā'* ile **zeki** **1.** Çabuk anlayan, anlama yeteneği olan, zekâsi keskin (kimse)
z. 176, 176, 181, 99
z.+idi 177
- zelil** *sf. ve i. Ar. zillet* ile **zelil** **1.** Aşağılanan, hor görülen (kimse), hakir
z. 18
- zemin** *i. Far. zemin* **1.** Taban, döşeme, toprak sathı **2.** Kumaş, muşamba, halı, kâğıt, tablo vb.nde desenlerin, şekillerin üzerinde yer aldığı yekpâre renk
z. 42
z.+i 78
- zeminli** *i. 1.* Zemini olan
z. 213
- zenatkar** *i. Ar. zanā'at* ve *Far. -kār* ile *zanā'at-kār* **1.** Zanâatçı
z. 199
- zenci** *sf. ve i. Ar. zenci* < *Far. zengi* **1.** Siyah ırka mensup (kimse), siyâhî **2.** Bu ırkla ilgili, bu ırktan olanlara âit
z. 35, 59
z.+ler 73
z.+lerin 67, 67
z.+lerle 73
- zengin** *sf. ve i. Far. sengin* **1.** Malı ve parası çok olan, varlıklı
z. 32
z.+inin 200
- zerdeva** *i. 1.* İskandinavya ve Rusya'nın buzlu bölgelerinde yaşayan, sansar cinsi, küçük, etçil memeli hayvan, ağaç sansarı **2.** Bu hayvanın postundan yapılan kürk
z. 63
- zerre** *i. Ar. zerre* **1.** Çok küçük parçacık
z.+ler 7
z.+lere 41
- zevk** *i. Ar. zevk* **1.** Hoşa giden bir şeyden duyulan beğenme duygusu **2.** Güzeli seçme yeteneği **3.** Hoşa giden veya eğlendiren şey **4.** eğlence
z.+i 192
z.+le 217
z.+lerimizi 189
z.+lerinin 33
- zevzeklik** *i. 1.* Zevzek olma durumu **2.** Zevzekçe konuşma
z. 40
- zeybek** *i. 1.* Batı Anadolu efelerine verilen isim
z. 160
- zeytin** *i. Ar. zeytūn* **1.** Zeytingillerden, Akdeniz ülkelerinde yetişen, uzun ömürlü, yaprakları küçük ve gümüş renginde bir ağaç **2.** Bu ağacın yüksek besin değeri olan, önce yeşil iken sonra karararak çekirdekli, yağlı meyvesi
z. 11, 12, 15, 22
z.+lerin 16
- zeytinyağı** *birl. i. 1.* Zeytin tanelerinin sıkılması ile elde edilen bitkisel yağ
z. 150
- zıd** *sf. ve i. Ar. zidd* **1.** Nitelikleri, özellikleri ve durumları birbirine aykırı olan (şey), bir şeyin aksi, tersi, karşıt
z. 42
- zımpara** *i. Far. sumbāde* > *sumpāre* **1.** İçinde çok sert alümin billûrları bulunan ve aşındırıcı olarak kullanılan tabii kaya
z. 189, 189
- zırva** *sf. 1.* Saçma sapan, abes, mânâsız boş (söz)
z. 220
- zifaf** *i. Ar. zifāf* **1.** Gerdeğe girme, gerdek
z.+a 98
- zifir** *i. Ar. zefir* **1.** Tütün dumanından meydana gelen ve ağızlıkta siyah ve acı bir madde hâlinde biriken kir
z. 151
- zifirli** *sf. 1.* Zifiri olan
z. 135

zihin *i. Ar. zihn* **1.** İnsanın kendini ve çevresini bilmesinde rol oynayan idrak, tanıma, anlama, kavrama, hatırlama, sembolleştirme, muhâkeme ve soyutlama gibi faâliyetlerin bütünü **2.** Anlayış, kavrayış, akıl **3.** Hâfıza, bellek
z.+imde 191
z.+imi 160, 185
z.+ini 145
z.+i 41

zindan *i. Far. zindan* **1.** İçine tutukluların, hükümlülerin konulduğu kapalı yer **2.** Çok karanlık, sıkıntılı yer
z. 185

ziraat *i. Ar. zirâ'at* **1.** Bitki yetiştirmek amacıyla toprak üzerinde yapılan çalışmaların bütünü, çiftçilik, tarım
z. 197, 199

ziyade *sf. Ar. ziyade* **1.** Fazla, çok **2.** (-den) Daha çok
z. 105, 107, 162, 167, 34, 78

ziyafet *i. Ar. ziyāfet* **1.** Misâfir dâvet edip özenli biçimde ağırlama, yedirip içirme, şölen
z.+e 34
z.+ler 37

ziyan *i. Far. ziyān* **1.** Bir şey veya kimsenin sebep olduğu çıkar kaybı, zarar
z.+lar 131

ziynet *i. Ar. zinet* **1.** Süs **2.** Kadınların süs olarak taktıkları yüzük, küpe, gerdanlık, iğne gibi altın, gümüş ve kıymetli taşlarla yapılmış kuyumculuk işleri
z.+lerden 89
z.+lerini 59

zor *sf. Far. zūr* **1.** Sıkıntı çekilerek yapılan, güçlüğü olan, güç yapılan, kolay karşıtı **2.** *zf.* Güç bir şekilde, zahmet çekerek, güçlülükle
z. 146, 146, 181, 204

zorla *zf.* **1.** Zor kullanarak **2.** İstemeye istemeye, isteksiz olarak, zoraki
z. 123

zorla- *f.* **1.** (Bir şeyin olması için) Birine baskı yapmak, üstüne düşüp mecbur etmek **2.** (Bir şeyi açmak veya sökülüp çıkarmak için) Zor kullanmak, üzerine kuvvet uygulamak
z.-yarak 175

zulmet *i. Ar. zulmet* **1.** Karanlık
z. 185

zürafa *i. Ar. zurāfe* **1.** Geviş getiren memelilerden Afrika'da yaşayan, uzun boylu, çok uzun boyunlu, derisi alacalı otçul hayvan
z.+lar 35

3.2. Kişi Adları Dizini

Aristo

a.+dan 33

Atmaca

a. 11, 12, 12, 12, 16, 17, 19, 21, 22, 25

a.+mız 16

a.+n 19

a.+nın 17, 20, 21, 23, 23

a.+ya 12

a.+yı 20

Balzak

b. 99, 99

Beatrice

b.+ye 46

Bekir(Candarma)

b. 157, 160, 161, 161, 161, 161, 162, 162, 162, 162, 163, 163, 163, 163, 163,
164, 164, 164, 164, 165, 165, 165

b.+ceğiz 165

b.+e 163, 163

b.+i 160

b.+in 161, 164, 165

Buda

b. 39

Byron

b. 38

Çaykovski

ç.+nin 61

Çömlekçizade

ç.+lerle 209, 216

ç.+nin 204

Dante

d.+yi 30

Dudu

d. 136, 136, 137, 137, 137, 138, 138, 138, 141, 141, 142, 142

d.+nun 136, 136, 137

d.+ya 141, 141, 142

d.+yu 143

Durmuş

d.+dan 136

Eflatun

e. 38

Epikür

e.+den 33

Firdevsi

f.+nin 38

f.+yi 35

Fuzuli

f. 30

Goethe

g. 30

Güzin

g. 183, 183, 184, 184, 184, 187, 194, 194

Halil(Çalh)

h. 157, 157, 157, 161, 161, 162, 163, 164, 165

h.+im 160

h.+in 160

Homer

h. 28

h.+in 38

Horas

h. 32

Hüsameddin

h. 173

h.+in 173

Hüsnü

h.+nün 139

h.+ye 137

h.+yü 137, 138, 142

İbnirüşd

i.+den 33

İdris

i. 144, 144, 145, 145, 145, 146, 146, 147, 147, 148, 148

i.+i 144, 145, 145

i.+in 146, 148

İlyas

i. 137, 137

Jülyet

j. 46

Kâmil

k. 166, 166, 166, 166, 167, 167, 167, 167, 168, 168, 168, 169, 169, 169, 170,
170, 170

k.+i 167

Karamurad

k.+ın 160

Leyla

l. 46

Mehmed(Zağar)

m. 150, 151, 152, 153, 153, 154, 154, 155, 155

m.+e 154

m.+in 149, 151, 152, 153, 154, 154, 155, 156, 156, 156

m.+inki 154

m.+le 149, 150, 152, 155, 156

m.+ler 153

Muhsine

m. 166, 167, 167, 168

m.+ye 167

m.+yi 167

Mustafa

m. 152

Namık Kemal

n. 203

Necib

n. 159

Necmi

n.+nin 179, 179

n.+yi 180

Nuri

n. 175, 181

Ömer

ö. 184, 184, 184

Priyam

p.+ın 38

Rahmi

r. 200, 200, 201, 201, 202, 202, 203, 203, 203, 204, 204, 204, 205, 205, 205,
207, 208, 209, 211, 212, 212, 218

r.+nin 203, 211, 219

r.+ye 201, 206, 217

r.+yi 216

Rüstem

r.+in 38

Shakespeare

s.+i 30

Seyid(Opruklu)

s. 137, 138, 138, 139, 139, 140

s.+den 136

s.+e 137

s.+i 142

s.+in 137, 138, 138, 143

s.+le 136

Suzan

s. 204

s.+dı 204

s.+ı 199

Süleyman(Çallı)

s. 146, 147, 147, 147, 148, 148, 160

s.+ı 158, 160

s.+ın 46

Veysel(Kör)

v.+in 195

Viktor

v. 200, 201, 203, 203, 203, 211, 213, 213, 213, 214

v.+a 200

v.+la 204

v.+u 200, 209, 211, 212, 212, 216, 217, 217

v.+un 204, 213, 214, 219

Virjil

v. 32, 32

3.3. Yer Adları Dizini

Adana

a. 184

a.+mıydı 184

Afrika

a.+nın 59, 67

a.+ya 68

Akdeniz

a.+in 63

Aksaray

a.+da 189

Anadolu

a. 189, 151

a.+da 188

a.+ya 173

a.+yu 200

Baklan

b. 159

Beyşehir

b. 149, 150

Çal

ç. 158, 159, 159

ç.+a 158, 162

ç.+da 158

ç.+lı 157, 162, 163, 163, 160

Çin

ç. 37

ç.+in 38

Çumra

ç. 149

ç.+da 154

Danimarka

d. 118

Dedemköy

d. 150, 156

d.+lü 149, 150, 151, 152, 152, 153, 154, 154, 155, 155

d.+lülerin 156

Denizli

d. 158

d.+den 159, 162

Edremit

e. 10

e.+te 201

Erenköyü

e.+ne 185

İmamköy

i. 144, 145, 145, 148

i.+üne 145, 146

i.+ünü 146

i.+ünde 146, 147

İran

i.+m 29

İskenderiye

i.+de 117

İstanbul

i. 118, 175, 183, 189

i.+a 170, 189, 193

i.+da 117, 124

i.+daidim 193

i.+dan 185

i.+unki 190

İşkodra

i. 196

İtalya

i.+da 117

İzmir

i.+den 158

i.+e 158

Kadıköy

k. 183

Kaklık

k. 159

Konya

k. 149, 149, 149, 156

Mısır

m.+a 117

Pendik

p.+i 185

Portsaid

p.+de 124

Rusya

r.+ya 117

Sivastopol

s.+da 117

Şapdenizi

ş.+nde 115

Uhri

u. 197

SONUÇ

Bu çalışmayla Türk edebiyatının önde gelen yazarlarından Sabahattin Ali'nin *Değirmen* adlı hikaye kitabının söz varlığı özet bir şekilde incelenmiştir.

Sabahattin Ali 1907-1948 yılları arasındaki zorlu yaşamında pek çok türde zengin yapıtlar üreterek; gazeteci, eğitimci, yazar, şair olarak çok yönlü kişiliği ile Türk edebiyatının fikir ve düşünce sahasında iz bırakmıştır. Ancak dönemin siyasi zemini onun düşüncelerini bina etmesine müsaade etmemiş, onun bir tehlike olarak görülmesine ve türlü baskılarla karşı karşıya kalmasına hatta üzücü bir sona sürüklenmesine sebebiyet vermiştir. Ancak o eserleriyle okuyucusuna her zaman bir ışık tutmuş ve romanları en çok okunan ve yabancı dillere defalarca çevrilen, şiirleri en çok söylenen yapıtlar olmuş ve Sabahattin Ali unutulmayacak bir mihenk taşı olmuştur. Sabahattin Ali'nin diğer yazın türlerinde olduğu gibi hikayecilikte de kalemi oldukça kuvvetli ve estetikdir. Öylesine ki hikayeleri gerek dil ve gerek içeriği bakımından günümüzde dahi canlılığını kaybetmemiştir.

Değirmen Sabahattin Ali'nin 1935'te yayımlanan ilk öykü kitabıdır. Bu kitap 16 hikayeyi bünyesinde barındırır. Hikayeler toplumcu gerçekçi yaklaşımda zengin bir anlatımla kaleme alınmıştır. Genel muhteva köy ve şehir insanının günlük hayatı çevresinde toplumsal bozukluklar ve adalet arayışıdır.

Söz varlığı bir milletin, dilinin söz ve sözcükleriyle, evreni adlandırma ve anlatma çabaları sonucunda oluşan sözdizimsel kalıplardır. Bu çalışmayla da daha önce yapılmış örnek çalışmaların incelenmesi süratiyle özgün bir sınıflandırmaya gidilmiş ve böylece eserin söz varlığı sunulmuştur. Eserin söz varlığı üzerine oluşan tespitler kısaca şu şekildedir:

1. Eserde geçen deyimler, terimler, ikilemeler, ilişki sözleri ve doldurma sözler; sözcük türleri(isim, fiil ve edat grupları); yerli ve alıntı sözcüklerden oluşan zengin bir söz varlığı ve bunların kullanımındaki sıklık tespit edilmiştir.

2. Temel söz varlığı incelendiğinde ikileme ve deyimlerin kullanımındaki sıklık ve buna bağlı yan anlamlılık eserin bütününe hakimdir. Eserde veciz değeri taşıyan atasözüne yakın sözler olmakla birlikte herhangi bir atasözüne rastlanmamıştır. Doldurma sözler ve ilişki sözleri diyaloglarda sıklıkla kullanılmıştır. Yer yer argo kullanımlar gözlemlenmiştir. Terimler farklı dallarda çeşitlilik gösterir.

3. Eserin Gramatikal Dizinine bakıldığında toplam 27.023 sözcükten 3.588'i madde başlarını oluşturduğu görülür. Adların en fazla kullanıma sahip sözcük türü olduğu ve bunları fiillerin, sonrasında diğer grupların izlediği görülmüştür. Adlar çok çeşitli sahalarda gruplandırılabilir zenginliktedir (Akrabalık, kıyafet, yiyecek içecek, milliyet adları vs.). Ancak çalışmamızda böyle bir gruplandırmaya gidilmemiştir. En fazla kullanılan sözcük ‘bir’ dir.

4. Genel olarak yerli kelimelerin geniş bir yer tutmasının yanında alıntı kelimelere de başvurulmuştur. Toplamda 1546 alıntı sözcük mevcuttur. Arapça en fazla alıntı yapılan dildir. Bunun yanında çok çeşitli dillerden alıntılanmış sözcüklere rastlanmıştır.

5. Yapısı bakımından sözcükler çoğunlukla türemiş halde mevcuttur. Ancak kök veya birleşik halde çeşitli sözcük kullanımları görülür. Bunun yanında yansıma sözcüklerin kullanımındaki sıklık kavramların görsel ve işitsel tasvirindeki canlılığı gösterir.

6. Farklı hikayelerde kişi ve mekanlar, konu ve kavramlar değiştikçe eserin söz varlığında da değişimler görülmüştür.

7. Yazarın dilinde öğreticiliğin amaçlandığı bir sadelik göze çarpar. Kişilerin sosyal statüsüne, öğrenim düzeyine ve düşünce tarzına uygun bir konuşma dili seçilmiştir. Söz varlığıyla da halka ve halkın diline yakın durmaya özen gösterdiğini kanıtlamıştır.

Zengin bir söz varlığına sahip *Değirmen* incelendiğinde Sabahattin Ali'nin dili kullanma tarzı, üslubu ve dünya görüşü ile ilgili önemli bilgiler elde etmemizi sağlamıştır. Yazarın söz varlığını büyük bir ustalıkla kullanarak, öykülerine güçlü bir anlatım ve ifade zenginliği kattığı

gözlemlenmiştir. Türkçenin söz varlığı zenginliğinin ortaya çıkarılması adına yazılı edebiyat ürünlerimiz üzerine bu türden çalışmaların yapılmasına ihtiyaç duyulmaktadır.

KAYNAKÇA

Kitaplar

Aksan, D. (2015). *Her Yönüyle Dil Ana Çizgileriyle Dilbilim 1-2-3*. Ankara: TDK.

Aksan, Doğan. (2015). *Türkçenin Sözcük Varlığı*. Ankara: Bilgi.

Aksoy, Ö. A. (1998). *Atasözü ve Deyimler Sözlüğü*. İstanbul: İnkılâp (c.1-2).

Ali, S. (1935). *Değirmen*. İstanbul: Remzi.

Ali, S. (1936). *Kağnı*. İstanbul: Yeni Kitapçı.

Ali, S. (1943). *Ses*. İstanbul: Yeni Kitapçı.

Ali, S. (1943). *Yeni Dünya*. İstanbul: Remzi.

Ali, S. (1947). *Sırça Köşk*. İstanbul: Remzi.

Ali, S. (2018). *Değirmen*. İstanbul: YKY(33.baskı).

Ayverdi, İ. (2011). *Misalli Büyük Türkçe Sözlük (2 b.)*. İstanbul: Kubbealtı-Milliyet.

Banguoğlu, T. (2015). *Türkçenin Grameri*. Ankara: TDK.

Bezirci, A. (1974). *Sabahattin Ali: Hayatı, Hikayeleri, Romanları*. Oluş.

Çotuksöken, Y. (1991). *Türkçe'de Ekler-Kökler-Gövdeler*. İstanbul: Cem.

Devellioğlu, F. (2011). *Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lûgat*. Ankara: Aydın.

Dilçin, C. (1983). *Türkiye Türkçesinin Sözcük Varlığı ve Tarihsel sözlüğü*. Ankara: Türk Dili Araştırmaları Yıllığı-Belleten 1980-1981'den ayrışım.

Enginün, İ. (2015). *Cumhuriyet Dönemi Türk Edebiyatı*. İstanbul: Dergah.

Ergin, M. (2009). *Türk Dil Bilgisi*. İstanbul: Bayrak Basım/Yayım/Tanıtım.

Erkman-Akerson, F. (2008). *Dile Genel Bir Bakış*. İstanbul: Multilingual.

Eyüboğlu, İ. Z. (1988). *Türk Dilinin Etimoloji Sözlüğü*. İstanbul: Sosyal

Gülensoy, T. (2000). *Türkçe El kitabı*. Ankara: Akçağ.

Günay, D. (2007). *Sözcükbilime Giriş*. İstanbul: Multilingual.

Güneş, M. (2016). *Sabahattin Ali'nin Eserlerinin Kaynakları: Roman, Hikâye ve Şiirlerinde Biyografik Unsurlar*. Ankara: Hece.

Hatiboğlu, V. (1981). *Türk Dilinde İkileme*. Ankara: TDK.

Kaplan, M. (2003). *Hikâye Tahlilleri*. İstanbul: Dergâh.

Karaağaç, G. (2013). *Dil Bilimi Terimleri Sözlüğü*. Ankara: TDK.

Kerimoğlu, C. (2016). *Genel Dilbilime Giriş*. Ankara: Pegem Akademi.

Korkmaz, R. (1997). *Sabahattin Ali İnsan ve Eser*. İstanbul: YKY.

Laslo, F. Ali – Özkırımlı, A. (1979). *Sabahattin Ali*. İstanbul: Cem.

Moran, B. (2014). *Türk Romanına Eleştirel Bir Bakış 2./Sabahattin Ali'den Yusuf Atılgan'a*. İstanbul: İletişim.

Sönmez, S. (2009). *A'dan Z'ye Sabahattin Ali*, İstanbul: YKY.

TDK. (2009). *Türkiye'de Halk Ağzından Derleme Sözlüğü*. Ankara: TDK.

Timuçin, A. (2011). *Öykü ve Romanlarıyla Sabahattin Ali*. İstanbul: Bulut.

Topuz, H. (2006). *Başın Öne Eğilmesin*. Remzi.

Zülfikar, H. (1995). *Türkçede Ses Yansımaları Kelimeler*. Ankara: TDK.

Tezler:

Aslan, C. (2015). *Sabahattin Ali'nin Eserlerindeki Halk Bilimi Unsurları (Yüksek Lisans Tezi)*. Ahi Evran Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Aydın, Y. (2018). *Türkçe Sözlük'te İlişki Sözcükleri (Yüksek Lisans Tezi)*. Kırklareli Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Göztepe, A. (2019). *Sabahattin Ali'nin Değirmen Adlı Öykü Kitabında Kelime Grupları (Yüksek Lisans Tezi)*. İstanbul: İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Gül, Z.(2008). *Fakir Baykurt'un Yılanların Öcü Romanındaki Söz Varlığı (Yüksek Lisans Tezi)*. Sivas: Cumhuriyet Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Hasdedeoğlu, M. O.(2008). *Toplumcu Gerçekçilik ve Sabahattin Ali'nin Hikâye Kişileri (Yüksek Lisans Tezi)*. İstanbul: İstanbul Kültür Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Okuyan Y. H. (2006). *Türkçe'nin Sözvarlığı Açısından Fakir Baykurt'un Romanları (Doktora Tezi)*. Ankara: Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Dilbilim Anabilim Dalı.

Özcan, S. (2018). *Sabahattin Ali'nin "Kuyucaklı Yusuf" Romanında Sözvarlığı (Yüksek Lisans Tezi)*. Balıkesir: Balıkesir Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Öztürk, H. (2013). *1980'den 2010 Yılına Okunurluğu Yüksek Türk Romanlarının Sözvarlığı Açısından İncelenmesi (Yüksek Lisans Tezi)*. Dokuz Eylül Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü.

Yılmaz, R. (2019). *Sabahattin Ali'nin "Kuyucaklı Yusuf" Romanındaki Niteleme Sıfatları (Yüksek Lisans Tezi)*. Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Makaleler

Aydoğan, B.(2014). Sabahattin Ali'nin Yaşamı ve Yapıtlarına Genel Bir Bakış. *Çukurova Üniversitesi Basımevi Müdürlüğü*.

Baş, B. (2011) Söz Varlığı İle İlgili Çalışmalarda Kullanılacak Ölçütler. *Türklük Bilimi Araştırmaları* (S.29)

Çelikpazu Ekinci, E.- Karakayalı, T . (2017), Sabahattin Ali'nin Kuyucaklı Yusuf Adlı Romanında Yapı ve İşlev Bakımından Betimleme / Tasvir Eylemleri. *Atatürk Üniversitesi TAED*, (S.59 s.315-344).

Güngör, B. (2019). Bir Poetikanın İstatistiği: Sabahattin Ali'nin Şiirlerini Kelimeler Işığında Yeniden Düşünmek. *Kültür Araştırmaları Dergisi* (c.1, S.2).

Koçak, A. (2019). Dar Mekânda Geniş Zamanlar: Sabahattin Ali'nin Anlatılarında (Öykülerinde) Mahpushane İzleri. *RumeliDE Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi* (Ö5, s.158-166)

Yılmaz, Y - Bayraktar, D . (2016). Seyf-i Sarâyî'nin Gülistan Tercümesi'nde Yiyecek ve İçecek Adlarında Yan Anlamlılık. *RumeliDE Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi* (S.5, s. 30-50).

Çevrimiçi Kaynaklar

<http://lugatim.com/>

<https://sozluk.gov.tr/>

<https://www.etymonline.com/>

<https://www.nisanyansozluk.com/>

